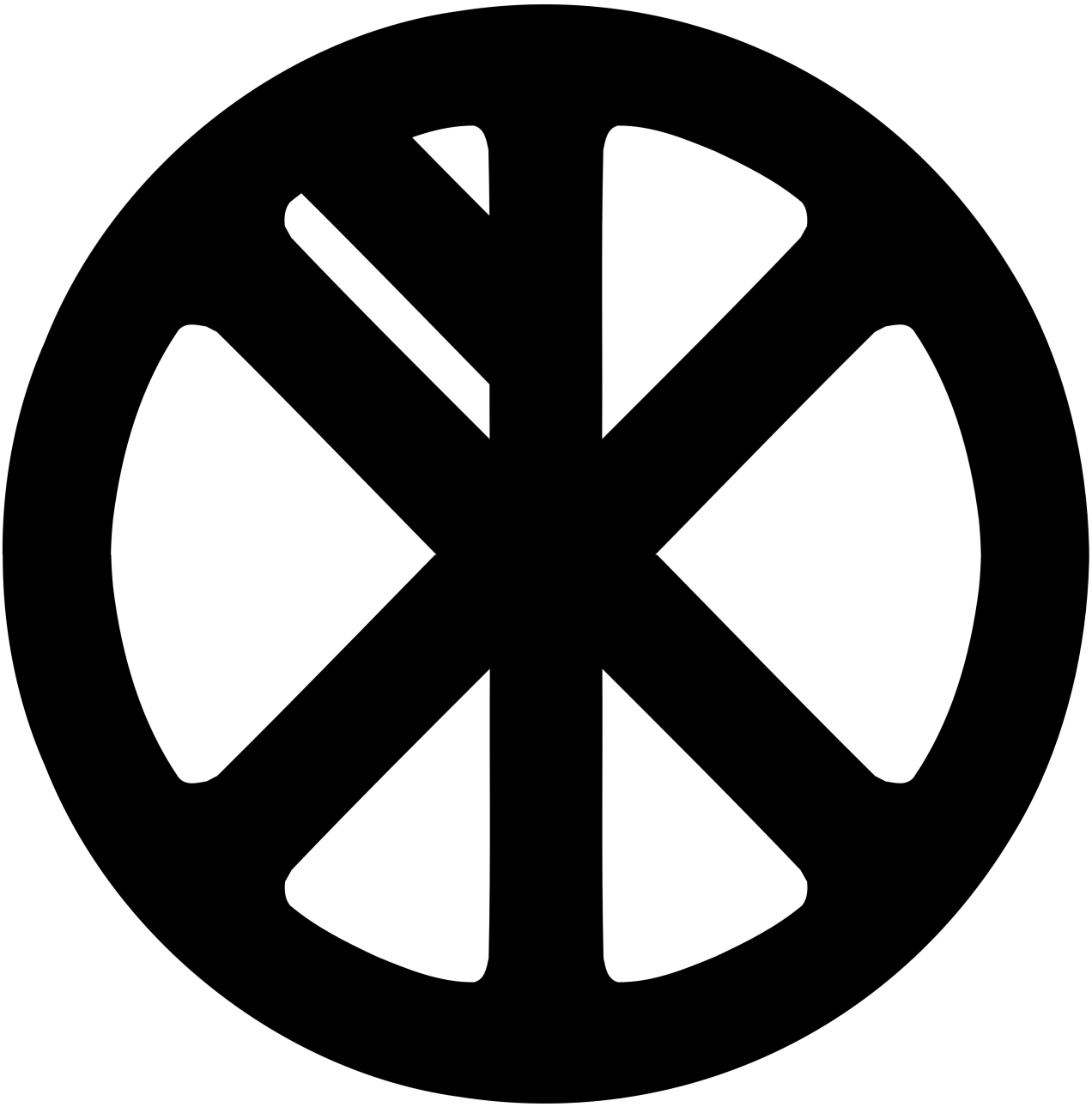

Uit de Ruïnes

Over een Geloof dat Bloed stelt naast Water

Inleiding

Het tijdperk van hiërarchie is voorbij, het tijdperk van heterarchie staat op het punt te beginnen. Eeuwenlang hebben mensen zich beklaagd over een onzichtbare kwelling, een kwelling die zich meester maakt, enkel aan de hand van wat mensen van elkaar scheidt, in tegenstelling tot wat ze ook met elkaar gemeen hebben. Ondanks dat samenwerking en tegenstrijd, door vallen en opstaan, de grootste eigenschappen van de mens zijn, wordt de enkelvoudige machtsstructuur steeds weer opnieuw uitgevonden. Deze structuur heet de hiërarchie, stort de mensheid telkens weer in het ongeluk, en diens monopolie dient beëindigd te worden. Samenwerking is immers niet alleen werken en leven met veel mensen, maar ook met veel verschillende mensen. Het verschil tussen reactie en conservatisme draait om enkel het eerste, tegenover het eerste én het tweede. De hoogste vorm van samenwerken en -leven is echter zelforganiserend, en daarin schiet het conservatisme tekort. De stap van hiërarchie naar heterarchie is echter een goede eerste stap. Het is een stap weg van een systeem met enkel één winnaar en verder niets dan verliezers. De som van de nulsom is tenslotte altijd nul, en kan nooit meer dan dat zijn. Het is dus niet genoeg om hiërarchie te beëindigen, het dient een naaste te krijgen. Deze naaste wordt altijd gezien als gelijkheid, terwijl het alternatief de heterarchie is, een dynamische machtsstructuur met circulatie van macht tussen boven- en onderlaag. Deze woorden dienen niet beoordeeld te worden naar inhoud, maar naar daden. Wat men doet is immers wat men gelooft. De implementatie van de heterarchie dient spoedig te gebeuren, en het in stand houden dient wat ons betreft een plicht te zijn. Aldus het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme, het geloof van het contrast.

Hoofdstuk 1

Het Begin is het Einde

Dit is het verhaal van woede, wat het veroorzaakt, hoe het gekanaliseerd word, en waarom. Het is het verhaal van de geest van Wodan, en het misbruik van deze geest. Dit misbruik heeft zijn wijsheid, het runenschrift, besmeurd, en dit betoog is een poging om de runen terug te nemen en te verschonen, zonder te vergeten wie ze stal, en hoe ze gestolen werden. Om deze vragen te kunnen beantwoorden, moeten we beginnen bij het einde, het Nationaal Socialisme en de Tweede Wereldoorlog.

De Tweede Wereldoorlog was een menselijke ramp die vrijwel onvergelijkbaar is met alle andere verschrikkingen die eraan vooraf gingen. Er zijn in de menselijke geschiedenis altijd oorlogen geweest. Voorafgaand aan de Tweede had de Eerste Wereldoorlog plaatsgevonden, één van de eerste grootschalige, geïndustrialiseerde en door technologie gedreven massaconflicten, waarbij de Europese natiestaten in een gigantisch conflict verstrikt raakten, en Europa bijna vernietigden. Ook de Tweede Wereldoorlog werd gedreven door een technologische oorlogsindustrie, maar het essentiële verschil tussen de twee conflicten is dat de Eerste Wereldoorlog een geloofszaak was, terwijl de Tweede een zaak van pure woede was. De brandstof van de Eerste Wereldoorlog was het geloof en de liefde in en voor de natie, tot het bereik van de opoffering het gehele continent en iedere inwoner erop betrof. De Eerste Wereldoorlog was een conflict van nationalistisch fundamentalisme, waarbij het geloof in de goedheid van de eigen natie zo ver doorgeschoten was dat alles moest wijken, dit om een eventueel verlies alsnog om te buigen in een overwinning, waarbij dit verlies enkel en alleen het gevolg kan zijn van een gebrek aan geloof in de eigen goedheid. De Tweede Wereldoorlog was echter een geheel ander conflict. De brandstof van deze wereldoorlog was niet een fundamentalistisch geloof, maar pure haat. Uit haat als gevolg van het verlies van de Eerste Wereldoorlog werd de Tweede Wereldoorlog geboren. Na de Eerste werd alle schuld van de oorlog op de schouders van de Duitsers gelegd, maar in plaats van enige reflectie van beide kanten van het conflict, en de vraag of dit wel verstandig was, werd vernedering opgelegd aan de Duitsers, die op hun beurt totale vernietiging oplegden aan de Joden. De hele Duitse samenleving werd ingericht naar de lijnen die uitgezet werden door deze haat, waarna een hele groep van Anderen op machinale wijze gecategoriseerd, gescheiden en vernietigd werden. Het Verdrag van Versailles had de geest van Wodan, de woede, opgewekt. Een vergelding op basis van dit rampzalige verdrag zou gerechtvaardigd geweest zijn,

maar de manier waarop de woede gekanaliseerd werd, leidde niet tot een herstel van welke morele balans dan ook, maar tot een ontmenselijking en een uitroeiing. De woede werd gericht op iemand, terwijl het zich had moeten richten op iets. Om te zien hoe het gekanaliseerd werd, moeten we onze blik richten op het kernwerk van het Nationaal Socialisme, Mein Kampf. Dit werk is in zijn vorm deels een autobiografie, en deels een ideologisch werk. Dit is van groot belang, omdat het ons informatie geeft over zowel het hoe als het waarom van het Nationaal Socialisme. Als we het autobiografische gedeelte van Mein Kampf lezen, dan krijgen we het beeld van een leven gekleurd door woede. De jonge Adolf Hitler ligt overhoop met zijn vader, zijn leraren en een groot gedeelte van zijn belevingswereld. Veelzeggend is zijn indeling wat betreft de taalstrijd in het oude Oostenrijk: de strijders, de aarzelaars en de verraders. Vermoedelijk is het deze woede die, ondanks alle verschrikkingen van het Nationaal Socialisme, de reden is dat het kernwerk ervan nog altijd gelezen wordt. De aantrekkingskracht van Mein Kampf is niet rationeel, maar emotioneel, en iedereen die deze emotionele behoefte compleet negeert, om welke reden dan ook, neemt een vreselijk risico. Iets wat echter nog veel risicovoller is, is het concept dat deze woede heeft opgewekt, namelijk het monster van een eindeloze schuld, waarbij de verantwoordelijkheid van een misstand uit het verleden, in dit geval het conflict van de Eerste Wereldoorlog, aan slechts één partij gegeven wordt en waarbij, misschien nog veel radicaler en gevaarlijker, de schuld nooit vergeven wordt, zelfs als de schuldige zijn schuld toegeeft.

Naast woede zijn er nog twee menselijke eigenschappen van essentieel belang in Mein Kampf, en dus het Nationaal Socialisme: het lijden en het gevecht. Het geeft ons twee concepten, met een verbinding ertussen. Alles begint met het lijden, waaruit woede voortkomt, dat een brug vormt naar het gevecht. De woede vertaalt betekenisloos lijden naar betekenisvol onrecht, en dit onrecht dient opgelost te worden, door ertegen te vechten, en het uiteindelijk te verslaan. Dit maakt het concept van het gevecht relevant, en de vraag wanneer geweld gerechtvaardigd is. Wij die het idee van heterarchie steunen, gaan niet doen alsof wij pacifisten zijn, want dat zijn wij niet. Wij zijn dan ook niet van mening dat als je geslagen wordt, je de andere wang moet toekeren. Wij spiegelen dan dit handelen, en slaan na een enkele slag een enkele keer terug. Helaas voor ons is het concept van geweld zelf niet iets wat wij ter discussie kunnen stellen, maar het is wel mogelijk om naar de rechtvaardiging ervan te kijken. In het geval van gerechtvaardigd geweld hanteren wij dus het principe van uis talionis: begin vriendelijk, en sla alleen als iemand jou eerst slaat.

Tenslotte moet iemand altijd open staan voor iemand die vijandschap wil omzetten in vrede, ook al behoud men het recht om bewijs voor goede intenties te vragen. In dit geval zal men weer terugkeren naar het begin, en zal bij vernieuwd vijandschap het eigen vijandschap ook vernieuwd worden, maar de mogelijkheid om een schuld, wanneer erkent, te vergeven dient altijd aanwezig te zijn. Deze moraliteit heet de spiegelmoraliteit, en kan verwoord worden als het volgende: ‘Hoe de ander mij behandeld, zo ook ik de ander’. Er echter kan nooit vergelding

bestaan zonder vergeving, en vergelding zonder vergeving is een andere beschrijving van wat in de massaconflicten van de 20ste eeuw zich heeft voortgedaan. Dit alles geeft ons het concept van oorlog als een gerechtvaardigde vergelding, wat een garantie biedt tegen een ander aspect van woede, namelijk besmetting. Woede is een noodzakelijke emotie, die tot ontbranding komt wanneer een morele onbalans en onrecht de kop op steekt. Woede kan echter ook snel omslaan in blinde haat. Zo is het dubbelzinnige karakter van Wodan: hij is de Alvader, de Wijze Reiziger die zijn ene oog inruilde voor de kennis van het runenschrift. Maar Wodan is ook een god van de dood, wiens inspiratie zeer snel kan omslaan in razernij, dat alles consumeert en in de as zal leggen. Dit laatste vind plaats in Mein Kampf: de gerechtvaardigde woede tegenover zaken als de onnodige vernedering van Duitsland door het Verdrag van Versailles, en de agressie van de meest orthodoxe revolutionairen van het toenmalige Marxisme in het Duitsland waar Hitler zich bevond, verspreidde zich, en muteerde tot een compromisloze haat tegen vrijwel alles. Het gevolg was dat gerechtvaardigde vergelding veranderde, in een blinde drang tot uitroeiing, waarbij de gehele razernij oncontroleerbaar wordt door welke vorm van reden dan ook, alles en iedereen tot vijand gemaakt wordt en al het kwaad van de wereld geheel vernietigd dient te worden, of dit kwaad nu werkelijk of denkbeeldig was. De woede sloeg over, werd oncontroleerbaar en werd gericht van ideeën en gedrag naar mensen, en het idee van welke rechtvaardiging van de agressie dan ook, aan de hand van daadwerkelijk onrechtvaardig gedrag dat eraan vooraf zou gaan, viel weg, en werd vervangen door een haast dierlijke drang tot vernietiging. Ook in besmetting speelde het gebrek aan de mogelijkheid van vergeving een essentiële rol, want door erkenning van schuld en de daaropvolgende nieuwe start met een schone lei had de cyclus van haat en razernij stopgezet kunnen worden. Dit gebrek aan precisie van het toekennen van schuld, en de weigering om de misdaden van het verleden in het verleden achter te laten en een poging te doen om op basis van deze misdaden een betere, andere toekomst te scheppen zijn fouten waar Europa een zeer hoge prijs voor zou betalen, en zouden een les worden die het pas na het einde van miljoenen levens zou leren, en toch op de dag van vandaag nog altijd niet volledig heeft geleerd.

Het waren echter niet alleen de ideeën zelf die veranderden. Ook de manier van denken veranderde, wat ons brengt tot één van de kernconcepten van dit betoog. Zo krachtig is blijkbaar de emotie van woede, dat het de gehele wereld kan stilzetten, wat gebeurd in hoofdstuk 11 van Mein Kampf, een hoofdstuk genaamd Volk en Ras. Dit hoofdstuk kan beschouwd worden als de kerntekst van de ideologie, omdat het ons informeert over het kernidee van het Nationaal Socialisme, namelijk het idee van een hiërarchie van ras. Waar Adolf Hitler en zijn volgelingen uiteindelijk op uit waren, was het stichten van een samenleving die als het ware de vorm van een piramide aanneemt: een bovenklasse die de minderheid vormt, en een onderklasse die de meerderheid vormt. Dit is naar onze mening één van de meest onbegrepen aspecten van het Nationaal Socialisme, namelijk het verhaal van de machtsstructuur die het wilt realiseren. Het is

het onderbelichte verhaal van een eeuwige, onveranderbare hiërarchie, een idee dat tot op de dag van vandaag met ons is, en het is juist dit idee, waarbij het idee van ras haast secundair is, omdat het makkelijk ingewisseld kan en zou worden voor iets anders, dat de werkelijke reden is waarom Mein Kampf geconfronteerd dient te worden. Deze rassentheorie is immers keer op keer ontkracht, maar dit deed de achterliggende machtsstructuur van het Nationaal Socialisme niet in elkaar storten. Deze structuur paste zich eenvoudigweg aan, en verving het concept van ras eenvoudigweg met een andere verschil tussen mensen. In plaats van deze confrontatie gebeurde er echter iets anders met zowel Mein Kampf als het Nationaal Socialisme. Beiden werden door middel van geweld begraven, in de ijdele hoop de geschiedenis geheel uit te wissen en te vergeten.

Deze geschiedenis moet echter niet uitgewist worden, maar moet geconfronteerd worden, om er zo van te leren. Het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme stelt dan ook als taak het aangaan van de confrontatie met het idee van de statische hiërarchie, een idee dat wat naar ons inzicht de ware boosdoener is binnen zowel het Nationaal Socialisme als alle vergelijkbare ideologieën en wereldbeelden. Ras was de eigenschap waarop de hele mensheid gescheiden werd in twee klassen, maar het was hiërarchie dat het meesterras boven alle andere rassen plaatste. Zonder een confrontatie naar deze ware oorzaak zal een volgende machtsstructuur het scheidingsprincipe van de vorige mislukte machtsstructuur wederom simpelweg vervangen met een andere, of soms zelfs eenvoudigweg de boven- en onderklasse omwisselen. Deze taak is geen eenvoudige taak, want het is niet alleen een confrontatie met de wereld en diens geschiedenis, maar ook met onszelf, omdat compromisloze haat zonder vergeving en het concept van hiërarchie ook naar onze eigen ervaringen zeer besmettelijk bleken te zijn.

Een ander essentieel hoofdstuk in Mein Kampf is hoofdstuk 6, Oorlogspropaganda. Dit hoofdstuk geeft ons een verhelderend beeld over hoe het centrale idee van de hiërarchie van ras in de hoofden van de bewoners van Nazi-Duitsland terecht is gekomen. Bekend is de nadruk op herhaling: als het idee van een hiërarchie van ras eindeloos herhaald wordt, dan zal, net als bij de besmetting van woede, haat en strijd, ook dit idee na bepaalde tijd de gehele belevingswereld van mensen kleuren, en hoe meer het herhaald wordt, hoe groter de kans is op verspreiding en mutatie van dit idee. Er is echter nog iets wat van essentieel belang is in dit hoofdstuk. De woede wordt namelijk verbonden aan overleving, en dit geeft ons een goede verklaring waarom waarom de rechtvaardiging van een conflict wegviel. Wat het Nationaal Socialisme zo schadelijk maakt, is dat het een verfijnd kwaad is: het maakt gebruik van precies de fundamentele impulsen die de evolutie ons gegeven hebben, en verbindt alles aan genetische overleving en biologie. Strijd wordt in het Nationaal Socialisme veel meer dan een middel om een gevaarlijke dreiging tegen te gaan, en wordt gelijk aan de betekenis van het leven zelf. Wanneer een dergelijk wereldbeeld in contact komt met een even compromisloze ideologie, die al even vervreemd is van het concept van gerechtvaardigde vergelding en de noodzaak van vergeving, dan zal de haat, de terreur, de angst

en het geweld zichzelf permanent versterken, tot een spiraal van geweld, waaruit ontsnapping geen mogelijkheid meer is. Om deze reden is de ontwikkeling van een polytheïsme dat deze lessen wel leert essentieel. Het polytheïsme is gekozen, omdat de verschillende goden en hun eigenschappen aantoonbaar bescherming biedt tegen de dominantie van één manier van denken en doen. Wodan is de Alvader, maar hij mag nooit zonder naasten of tegenstanders komen te staan. Wanneer dit gebeurd, dan scheurt hij los uit de hemelse vergadering, en vernietigt zijn woede de hemelen en de werelden.

Dit brengt ons bij drie personen die belangrijk zijn voor de Nazistische versie van ons geloof, de lokale Nederlandse versie van het Germaanse polytheïsme. Dit zijn de 19e eeuwse Germanist Guido List, leider van de Waffen-SS, Heinrich Himmler en nazi-ideoloog Afred Rosenberg. Voordat wij de aandacht op hen gaan vestigen, is het echter verstandig om iets op te merken. Het betreft de unieke geschiedenis van Europa, en het erfgoed dat het heeft nagelaten aan de Westerse beschaving. Eén van de grootste mythen die de verdedigers van de Westerse beschaving blijven herhalen, is dat er één Europa is. Naar onze mening zijn er drie Europa's, ieder met zijn eigen cultuurgeschiedenis: een polytheïstisch Europa, een monotheïstisch Europa en een wetenschappelijk Europa. Dit laatste is dan ook de reden waarom verdedigingen van de Westerse beschaving gefragmenteerd en tegenstrijdig zijn. Elke verdediging van het Westen wordt geconfronteerd met het feit dat er meerdere bronnen van beschaving zijn, die elkaar op fundamentele punten tegenspreken: het monotheïsme heeft als één van de kerndoelen het uitwissen van iedere vorm van polytheïsme, terwijl er in de wetenschap een sterke stroming is om alle religie te zien als bijgeloof, die eveneens uitgewist dient te worden. Ironisch gezien worden de verdedigers van de Westerse beschaving geconfronteerd met hetzelfde dilemma waarmee de Kerk geconfronteerd werd, namelijk de vereniging van een drie-eenheid. Nog ironischer wordt het als we bewust worden van het feit dat het polytheïsme het levenslicht gaf aan het monotheïsme, wat op zijn eigen beurt weer deels geboorte gaf aan de wetenschap, samen met het polytheïsme. Dit geeft ons een drie-eenheid van Vader (polytheïsme), Zoon (monotheïsme) en Heilige Geest (wetenschap). Iedereen die een Westerse manier van kijken naar de wereld wil ontwikkelen om zo zijn eigen unieke blik te vormen, wordt geconfronteerd met deze drie-eenheid, die hoogstwaarschijnlijk onoplosbaar is. Ook het Nationaal Socialisme werd geconfronteerd met deze drie-eenheid, wat blijkt uit de specifieke invloeden van Adolf Hitler. Hoewel ze alle drie misvormt zijn, zijn zowel het Germaanse polytheïsme, als het Rooms-Katholicisme en het Protestantisme, als het Sociaal-Darwinisme aanwezig op de pagina's van Mein Kampf. Von Schönerer voegde een Germaans element toe, Karl Lueger een Christelijk element en Eugen Fischer voegde het evolutionaire onderdeel toe. Voor dit betoog zijn echter vooral Rosenberg en Himmler van belang. Alfred Rosenberg zette zich deels af tegen het ‘zwakke’ Christendom, en deed een poging om een ‘sterk’ Germaans polytheïsme te vestigen met als kernelement de verering van ras en het heilige

bloed, naast een 'sterk' Christendom dat net als het Nazistische polytheïsme de mythe van het bloed moest omarmen. In zijn kernwerk, *Mythe van de 20ste eeuw*, probeert hij dan ook het Germaans bloed en de Germaanse bodem tot het heiligste der heiligen te verheffen, maar veel van de thema's die door Rosenberg genoemd worden, werden in de eeuw vóór de 20ste ook al genoemd door de bekende filosoof Friedrich Nietzsche, en de beroemde componist Richard Wagner. Wagner schreef beroemde poëtische versies van de oude Germaanse mythologie, maar was ook een berucht antisemiet. Nietzsche zou zich tegen dit antisemitisme keren, maar zijn filosofie zou alsnog gekleurd zijn door onderwerpen als dominantie en wreedheid, waarbij de oude, krachtige Germaanse goden zeer verleidelijk afstaken tegenover de vergevingsgezinde Jezus van Nazareth.

Deze verleiding van het pre-Christelijke verleden was geen uitzondering: ook generaal Erich Ludendorff beriep zich op zijn trouw aan Wotan, en in Nederland werd er ook een poging ondernomen om de 'volkse' cultuur nieuw leven in te roepen, onder andere door volkskundigen als Jan de Vries en Dirk Jan van der Ven. In deze context is de raciale versie van het Noordse polytheïsme het meest relevant, en is het deze versie waarmee deze tekst de strijd aangaat. Om dit te kunnen doen, moeten we echter de gehele geschiedenis ervan bekijken, inclusief de emotionele geschiedenis.

Het beginpunt ervan is de pan-Germaanse beweging aan het einde van de 19e eeuw, met als een van de kernfiguren de Weense mysticus Guido List. List noemde zichzelf Guido von List, waarbij de 'von' zijn aristocratische wortels moest aangeven. List ontwikkelde zijn eigen verzameling van runen, de Armanen runen, als deel van een groter sociaal-politiek project, namelijk de emancipatie van de Arisch-Germaanse volken. Dit project kwam in de vorm van een verhaal, een verloren paradijs, dat Hyperborea, Atland of Thule genoemd werd. Zo'n 12.000 jaar geleden was op Hyperborea een hoge beschaving geweest, die verloren was gegaan, en waarvan de Armanen Futhork het enige was wat overgebleven was. Deze Futhork was volgens mythisch-nationalistische kringen de sleutel in wat een zeer bekende verhaalvorm is, die perfect past in een groot onderdeel van het extreemrechtse bewustzijn, namelijk het idee van palingenesis, oftewel wedergeboorte. Bij deze wedergeboorte word de menselijke geschiedenis ingedeeld in drie tijdperken, namelijke het paradijselijke verleden, het moreel vervallen heden en een glorierijke toekomst. Ook in de geschiedenis van List is er sprake van een paar klassieke thema's: het Hyperboreale tijdperk, van een ver verleden, met een verfijnde cultuur en een hoogontwikkeld geestelijk bestaan, een zondeval waarbij een paradijselijk verleden plaatsmaakt voor een verdorven heden, een goddelijke openbaring, bij List gegeven tijdens herstel van een oogoperatie, waarbij de waarheid van de wereld in één keer duidelijk gemaakt wordt, het huidige tijdperk van onderdrukking en onrecht, waarbij een kwade macht van boven het eigen, goede volk onderdrukt, een glorieuze strijd tegen dit kwaad, die meestal nu al plaatsvind en zal uitmonden in een

eindstrijd, waarbij het ware kwaad zich openbaart en verslagen wordt, en uiteindelijk het paradijs van het verleden hersteld wordt.

Dit is een bekende en zeer krachtige verhaalvorm, voor het eerst verteld aan het begin van wat Karl Jaspers het Axiale tijdperk noemt, dat begon met de openbaring van de Perzische profeet Zarathustra en eindigde met de dood van de profeet Mohammed. Deze ontwikkeling werd in ons moderne tijdperk grotendeels herontdekt en beschreven door Karen Armstrong, samen met de geschiedenis van de drie monotheïstische geloven. Zij beschreef een ontwikkeling die niet gedreven werd door één persoon, maar wel door één verhaal, namelijk dat van de wereld als strijdtoneel voor het gevecht tussen een goede god en een kwade god, waarbij goed altijd overwint en goed voor eeuwig van kwaad gescheiden wordt. Het is dan ook zeer correct dat Friedrich Nietzsche, met als zijn bekendste werk *Aldus Sprak Zarathustra*, de Perzische profeet aanwees als één van de kernfiguren van de Westerse moraliteit. Zijn verhaal werd in het Axiale tijdperk keer op keer overgenomen, en toegepast op de eigen context, en dit verhaal werd in de 19e eeuw vervolgens verder ontwikkeld en gepropageerd door organisaties als de Armanen Orde, de Germanen Orde en de Thule Gesellschaft. Belangrijk in dit alles is de manier waarop de geschiedenis wordt weergegeven, maar minstens zo belangrijk is de weergave van macht in de vorm van een stabiele, natuurlijke en ordelijke hiërarchie, waarbij goed altijd boven kwaad staat, en waarbij in het geval van het Nationaal Socialisme 'goed' gedefinieerd wordt binnen de dimensie van ras. Onder invloed van Heinrich Himmler, leider van de Waffen-SS, werd het Noordse polytheïsme veranderd in een Nationaal-Socialistisch polytheïsme, en de runen namen een prominente plaats in dit geheel. Het Nationaal Socialisme gebruikte onder andere de Eh rune, de Hagal rune, de Man rune en meest prominent de Sig rune, waarvan er twee het bekende symbool van de Waffen-SS vormde. De runen werden de symbolen van de eeuwige hiërarchie van ras, waarbij het hogere Arische ras alle andere rassen diende te overheersen, en uiteindelijk zou vernietigen, en deze machtsstructuur wordt in dit Nationaal Socialisme weliswaar doorgedreven tot de meest extreme conclusie, maar is helaas nog altijd met ons.

Daarnaast is de invloed van hiërarchie zelfs te zien ná een geslaagde poging het te beëindigen. Dit is zichtbaar bij een overdracht van macht. De noodzaak tot macht is vrijwel altijd het gevolg van onrecht, waaruit gerechtvaardigde vergelding voortkomt.
Als iemand de macht grijpt, begint er echter een vreemd proces: in plaats van het aanpakken van de hiërarchische structuur, die de werkelijke oorzaak was van het onrecht, wordt de ene hiërarchie simpelweg vervangen met een andere. Zoals al eerder gezegd wordt in zo'n geval het scheidingsprincipe voor boven- en onderklasse vervangen met een ander scheidingsprincipe. Dit was ook te zien na de Tweede Wereldoorlog, toen de hiërarchie van een racistisch ultra-nationalisme simpelweg vervangen werd door de macht van de vrije markt, waar eigenlijk alleen geld nog een rol van betekenis was. Er werden gelukkig wel enkele lessen geleerd uit de Tweede

Wereldoorlog, maar er werd niet geleerd van wat de belangrijkste les was: de hiërarchische machtsstructuur, waarbij een bovenklasse de bovenste laag vormt omdat het 'goed' is, bovenop de onderste laag, die 'slecht' is, is aantoonbaar veel te simplistisch, met rampzalige gevolgen. Desondanks bleef deze simplistische en statische structuur intact, ook ná de Tweede Wereldoorlog. Ook bij de verschillende gebeurtenissen rondom de Eerste en Tweede Wereldoorlogen zien we deze vreemde manier van machtsoverdracht. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg Duitsland, deels onterecht, alle schuld van de oorlog. De overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog schiepen hierbij een morele hiërarchie, waarbij de 'goede' Geallieerden de 'slechte' Duitsers geheel terecht hadden verslagen. Als reactie hierop draaiden de Duitse ultra-nationalisten de gehele morele piramide om: Duitsland was de 'goede' partij geweest, en was van buiten van alle kanten aangevallen en van binnen verraden, door de 'slechte' vijanden en verraders, in het geheim aangevoerd door de leiders van al het kwaad, in dit geval de Joden. Wie en wat goed en slecht was, veranderde radicaal, maar de overheersende structuur bleef vrijwel hetzelfde, en het is deze statische structuur wat de bron van alle ellende vormt, en dit specifieke probleem wordt zelden aangepakt, of zelfs maar aanvaard. Na de Tweede Wereldoorlog gebeurde weer dezelfde machtsoverdracht, en werd in Oost-Duitsland de DDR gezien als de 'goede' overwinnaar, terwijl in West-Duitsland de 'goede' Geallieerden zichzelf het recht gaven om West-Duitsland geheel te hervormen naar hun eigen idee van een morele samenleving. Eén van de twee steeg uit de ruïnes, maar bij beiden vond dezelfde machtsoverdracht plaats.

Binnen de context van het polytheïsme is het dus hoog tijd om dit concept van hiërarchie te analyseren en te verbeteren, omdat het de ramp van de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust op zijn geweten heeft, wat niet alleen een menselijke ramp was, maar ook een geestelijke, die het gehele Europese denken heeft vergiftigd, en het polytheïsme veranderde in een kwade, en puur negatieve doodscultus, waarin niets positiefs meer verborgen ligt. Wij geloven echter in een positief polytheïsme, een uniek en eigen wereldbeeld, dat ondanks zijn eigenheid de wereld iets te vertellen heeft. Om erachter te komen wat dit precies is, moeten we onze oren lenen, aan de woorden van de zieneres.

Hoofdstuk 2

Zegetocht en Schemering

Vanaf het eerste begin was de geschiedenis van Nederland een heilige geschiedenis, en hoe verder men terugreist in de tijd, hoe heiliger deze geschiedenis wordt. In het begin was er niets in Nederland. De reden hiervoor is de afwezigheid van de Noordzee, het verschil waaruit een geschiedenis kan voortkomen. In deze zee zou zich een eiland bevinden, een eiland dat Doggerland heette. In een ander werk, Nieuw-Doggerland, is een poging gedaan om een geestelijke voorstelling van dit land om te zetten in een leefwijze. Doggerland was leeg, kaal en altijd in verandering. Van hieruit was een beginpunt mogelijk, gebaseerd op lijden (paschofilie) en rust (anakticisme). Op basis van deze twee wordt overleving en groei mogelijk. Er kan een overlevingsdrang plaatsvinden, wat als fundament kan dienen voor een groei. We moeten ons nu dus richten op het fysieke Doggerland, om dit beeld te kunnen uitbreiden.

Cultuur is het fenomeen dat zich boven leven en samenwerking bevindt. De levende organismes in het natte, barre land van Doggerland zouden zo uiteindelijk, na een eindeloze verzameling van slachtpartijen en uitroeiing, zich vormen tot onze hoogste waarden, en onze hoogste prestaties. Dit alles begon rondom de Noordzee echter in de afgelopen 500.000 jaar, in twee ijstijden die het Elsterien en het Saalien genoemd worden. Na deze koude perioden volgden warmere perioden, en het is deze chaos van ijskou en hitte die ons land en het leven erop het meeste zouden vormen. Vergeleken met culturele discussies zijn deze periodes zo tekenend geweest dat de taal dit nooit zouden kunnen vatten. Deze periodes, van verschrikking, van lijden en van dood, zouden dan ook nooit in een menselijke cultuur een plaats kunnen hebben. Ze zouden de mensheid eenvoudigweg vernietigen, maar het negeren ervan is ook geen optie. Daarom moet iedere vorm van wijsheid beginnen met lijden als absoluut en onuitroeibaar. Andere wijsheden zijn eenvoudigweg niet serieus te nemen, en veel onzin is weinig meer dan de wereld zonder dit onbeschrijfbare lijden. Tussen 25.000 en 8.000 jaar geleden eindigde de laatste ijstijd, en ongeveer 8.150 jaar geleden werd Doggerland overspoeld met een gigantische vloedgolf. Onze geboorte in Nederland is vergelijkbaar met eenzelfde vloedgolf: ineens worden we in een wilde, gewelddadige wereld geworpen, zonder idee van wat dan ook. De golf zou de Noordzee weer intrekken, ons land en zijn eerste bewoners verward achterlatend, en als onze eerste voorouder zou Doggerland zelf verdwijnen in de Noordzee.

De eerste bewoners van Nederland waren onvergelijkbaar met ons, en delen met ons alleen

nog dezelfde overlevingsdrang. Zoals te zien is, bij het Krijn-fossiel, is zelfs de vorm van de schedel van de Neanderthaler radicaal anders. Zij moesten overleven door middel van jagen en verzamelen, en hadden enkel oog voor overleving. Toch moet er ook bij hun een moment geweest zijn dat één van hen naar de sterrenhemel keek en zich afvroeg waarom dit alles is zoals het is. Als moderne mensen hebben wij de neiging om hier met een zekere arrogantie op neer te kijken. Wij hebben immers de kennis, waaruit wij kunnen concluderen dat de sterren in de lucht grote bollen plasma zijn, die door de grote inwendige druk een kernfusiereactie in stand houden, om zo licht en hitte te produceren. In een tijd dat dit nog niet aanwezig zou zijn, zouden deze 'primitieven' zich gekeerd hebben tot 'bijgeloof', wat wij gelukkig af kunnen doen als nonsens. Natuurlijk is de ontwikkeling van de mens indrukwekkend, en is veel van het vroegere bijgeloof schadelijk en nonsens gebleken. Toch lijken zelfs wij ons nooit te hebben afgevraagd, niet waarom de wereld is zoals het is, maar welk verhaal deze wereld ons verteld. Al onze wetenschappelijke kennis ten spijt hebben we deze vraag ons nauwelijks willen stellen, laat staan te willen beantwoorden.

Wel weten we af van de oude volkeren buiten Nederland, volkeren die de oorsprong vormen voor de Nederlander zelf. Deze zijn uiteindelijk het product van de eerste beschavingen die ontstonden in het huidige Irak, en de groepen die deze eerste beschavingen voortbrachten. Dit waren niet alleen de bewoners van de eerste steden, maar ook boeren en herders. Deze laatste gemeenschap kenden een nomadisch bestaan, en leefden oorspronkelijk aan de randen van de agrarische gemeenschappen die het land bewerkten. Over tijd zouden deze groepen echter steeds verder de wildernis in trekken, en kiezen voor een onvoorspelbaar bestaan in de open ruimten. Hoewel de veehouders nog sporadisch contact onderhielden met de boeren en de stedelingen, kozen sommigen van hen ervoor om conflict tot deel van hun bestaan te maken. Dit bestaan zou hand in hand gaan met een radicale nieuwe uitvinding, namelijk het voertuig op wielen, wapens gemaakt van brons, en pijl en boog. Deze groepen zouden terechtkomen in het zuiden van het huidige Rusland, en zouden zich de *Arya* noemen, de eerwaardigen. Tegenwoordig kennen we ze collectief als de 'Indo-Europeanen', een groep die 4500 v. Chr. zou arriveren in dit zuiden, en 2500 v. Chr. grote delen van Azië en Europa veroveren. Zij zouden de stamvaders worden van de Hettieten, de Kelten, de Germanen, de Grieken, de Romeinen, de Scandinaviërs en de Anglo-Saksen. Al deze stammen zouden verschillende talen spreken, maar één ding gemeen houden, namelijk het respect voor strijd, en de afgunst voor met arbeid te verkrijgen wat men met bloed kan verdienen.

Deze volkeren kenden ook een overeenkomstig geloof, dat zich verenigde rondom een kosmische orde, de *Rita*, waarbij de onherroepelijke chaos enkel in bedwang werd gehouden door de *Devas*, de grote goden Mithra, Varuna en Mazda, die de seizoenen voorspelbaar voorbij lieten gaan, de hemellichamen ordelijk door de hemel lieten bewegen, en de aarde en maatschappij leefbaar maakten. Deze leefbaarheid was het gevolg van een offer, namelijk dat van een dier, als

erkenning dat leven en dood hand in hand gingen. Veel van deze dood zou samengebald worden in één oorlogsgod genaamd Indra, die aangeroepen werd bij iedere rooftocht en oorlog. Deze mythologie lijkt gebaseerd op een eerder verhaal, van een held genaamd Trito, die tegenover een driekoppige Serpent komt te staan. Deze Serpent had het veel van de Arya gestolen, en Trito zou uit wraak de Serpent ter dood brengen. Om dit te kunnen volbrengen, nam Trito het sap van de heilige plant *Soma* tot zich, wat Trito deed ontsteken in een blinde razernij. Trito zou de Serpent doden, en daarmee het grote offer brengen dat de maatschappij in stand hield.

Onze voorouders kwamen millennia later met hun eigen verhalen. Zowel de Kelten als de Germanen spreken in de vroegste tijden van goden met drie hoofden. Deze wezens kunnen nauwelijks gezien worden als goden in de klassieke betekenis van het woord. Het zijn eerder monsters, die dienen als uitbeelding van de vroegste verschrikkingen die ons gevormd hebben. Deze monsters zijn weliswaar angstaanjagend, maar toch zijn ze onze oorsprong, en het zijn deze monsters waar ons eigen verhaal mee begint. Eén van deze monsters wordt voorgesteld als een driekoppig monster, genaamd Tuisto, die als de absolute voorouder van de Germanen wordt gezien. Het woord 'tweestrijd' komt hier vandaan, en als er een Germaans monotheïsme is, dan is dat het monotheïsme van Tuisto. Tuisto werd in *Germania* van Tacitus al herkend als de oppergod van de Germanen.

'Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriae et annalium genus est) Tuistonem, deum terra editum. ei filium Mannum, originem gentis conditoremque, Manno tres filios assignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingaevones, medii Herminones, ceteri Istaevones vocentur. '

'In hun oude liederen – de enige vorm van verslag of geschiedenis die zij hebben – word Tuïsto vereerd, een telg van de aarde. Aan hem schrijven zijn een zoon toe genaamd Mannus, het begin van hun volk, en aan Mannus drie zonen, hun voorouders; van wie de namen van de stammen het dichts bij de oceaan bekend staan als de Ingaevones, de centrale stammen als de Herminones, en de rest als de Istaevones. '

Het is niet onlogisch dat Tuisto de oppergod van de Germanen is, want leven is vechten, en conflict is de oerwet. De enige vraag rondom conflict is hoe het te organiseren, waarbij er gekozen kan worden voor een structuur van bevel van bovenaf. Dit idee gaat terug op de eerste goddelijke bevelen in het Nederlands, wat een toverspreuk betreft om wormen te verwijderen uit de hoeven van paarden. Deze spreuk is symbolisch, letterlijk en vertaald weergegeven.

'ᚷᚠᛜ ᚢᛏ ᚾᛖᛈᛈᛟ, ᛗᛁᛞ ᚾᛁᚷᚢᚾ ᚾᛖᛈᛈᛁᚲᚨᛁᚾᛟᚾ

ᚢᛏ ᚼᚠᚾᚠ ᚦᛖᛗᛟ ᛗᚠᚱᚷᛖ ᚠᚾ ᚦᚠᛏ ᛒᛖᚾ

ᚼᚠᚾ ᚦᛖᛗᛟ ᛒᛖᚾᚾᛖ ᚠᚾ ᚦᚠᛏ ᚼᛖᛖᚷ

ᚢᛏ ᚼᚠᛏ ᚦᛖᛗᛟ ᚼᚨᛖᛉᚷᚲᛖ ᚠᛏ ᚦᛁᚠ ᚺᚢᛞ

ᚢᛏ ᚼᚠᛏ ᚦᛖᚱᚠ ᚺᚢᛞ ᚠᛏ ᚦᛖᛉᚠ ᛊᛏᚱᚠᛚᚠ

ᛞᚱᛟᚺᛏᛁᚺ ᚢᚢᛖᚱᚦᛖ ᛊᛟ'

'Gang ut, nesso, mid nigun nessiklinon
Ut fana themo marge an that ben
Fan themo bene an that flesg
Ut fan themo flesgke an thia hud
Ut fan thera hud an thesa strala
Drohtin uuerthe so'

'Ga uit, worm, met negen kleine wormen
Uit van het merg van het been
Van het been in het vlees
Uit van het vlees in de huid
Uit van de huid in het eelt
Heer, worde het zo'

Ons wereldbeeld heet echter het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme. Het gelooft fundamenteel niet in een bevelstructuur, maar in een structuur die gebouwd is rondom vraag en antwoord. In de laatste structuur kan iemand luisteren, maar hij kan er ook voor kiezen om dit niet te doen. Dit is de structuur die afwijkt van een eventueel Germaans monotheïsme, dat hiërarchisch is, en uiteindelijk gebouwd moet worden rondom één simpel bevel.

'ᛏᚢᛁᛋᛏᛟ ᚢᚢᛖᚱᚦᛖ ᛋᛟ'

'Tuisto uuerthe so'

Dit is niet het heterarchische wereldbeeld die deze tekst betoogd. Tuisto is de tweestrijd, maar er kan geen tweestrijd zijn zonder zelfreflectie. Een tweestrijd zonder zelfreflectie wordt ook weel het 'Tuïstische Lot' genoemd. Dit is een geloof dat stelt dat het leven niets is dan oorlog, een eeuwig opleggen van de eigen wil door middel van niets dan geweld. Dit brengt echter een zeer reëel risico met zich mee, namelijk dat dit geweld alomtegenwoordig wordt, en geweld de hele werkelijkheid uiteen scheurt. Dit is het eindstadium van het Tuïstische Lot, waarbij het geweld

zich begint te richten op alles en iedereen, en dit geweld de realiteit zelf ineen doet storten.

Deze meest extreme vorm van geweld, dat de werkelijkheid zelf aan stukken scheurt, leeft voort als de Wilde Jacht. Hij die op Wilde Jacht gaat, moet waken voor de vernietiging, want anders zal deze de strijder zelf vernietigen. Ook is het fout om te zeggen dat oorlog om macht draait. Strijd, en de medemens waarop het losgelaten word, zijn zaken die te veel gevolgen hebben om het als profaan te zien. Oorlog is sacraal, anders is het onzin. Daarom wordt niet Tuisto, maar Wodan, Wee en Wille vereerd. Een uitzondering kan gemaakt worden als met Tuisto de tijd zelf bedoeld, maar dit is zelden het geval in monotheïsme. Vaak is monotheïsme weinig meer dan egocentrisme dat in een religieuze vorm is gegoten. De zelf kan echter niet zonder de ander bestaan, en dit wordt gesymboliseerd door Wodan, Wee en Wille. Dit is een wereldbeeld met een drie-eenheid, en om dit wereldbeeld te verhelderen, is een mythologische bron van belang: het Visioen van de Zieneres uit de Edda. Naast deze tekst zullen enkele gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis van belang zijn, om een specifiek verhaal te kunnen vertellen. Dit zijn de geschiedenis vóór en rondom de Bataafse Opstand, de geschiedenis rondom de Tachtigjarige Oorlog, en de gebeurtenissen rondom de Franse Revolutie en de Bataafse Republiek. Omdat de eerste van deze vier een sacrale verhandeling van betekenis is, terwijl de anderen geschiedkundige beschrijvingen zijn, is het van belang om beiden gescheiden te bespreken, waarbij wij ons in dit hoofdstuk richten op het Visioen van de Zieneres. Uiteraard zijn beiden het eindresultaat van een lang proces van herinterpretatie en hercontextualisering: de Edda werden opgeschreven door een monnik uit IJsland, en veel van de betekenis van de Bataafse Opstand komt tot ons via nationalisten uit de 19e eeuw die de Bataafse Republiek wilden stichten, die op hun beurt zich weer baseerden op geschiedschrijving van de hand van de Romeinen. Al deze bronnen zijn gekleurd door eigen betekenissen, voor eigen doelen, en ook wij hebben in relatie tot deze bronnen onze eigen betekenissen en onze eigen doelen. Dat gezegd hebbende willen wij echter helder maken waarom wij voor deze interpretatie hebben gekozen.

De Nederlandse geschiedenis begint algemeen gezien met drie verschillende groepen: de Kelten, de Germanen en de Romeinen. Deze volkeren waren op zichzelf geen homogene groepen, en hadden vaak alleen de taal als gemeenschappelijk. Aan taal zit echter vaak nog iets vast, namelijk een gedeelde belevingswereld, die niet alleen vormgegeven wordt door pure feiten, maar ook door verhalen. Dit verhalende aspect van onze beleving wordt in het moderne bestaan vrijwel compleet genegeerd, en tegen een veel hogere prijs dan men denkt. Om deze reden moeten we twee zaken van elkaar scheiden, namelijk verhaal en beschrijving. Hoewel het zo lijkt, zijn deze twee niet gelijk aan elkaar. Een beschrijving is een objectief verslag van patronen, met weinig tot geen betekenis. Een voorbeeld hiervan is regen, waarbij waterdruppels uit de lucht op aarde vallen. Dit is de vaststelling van een patroon, bijvoorbeeld aan de hand van de observatie dat dit altijd één richting op gebeurd, en deze beschrijving op zich verteld ons weinig over wat dit voor ons

betekent. Hiervoor is het verhaal, wat een subjectieve samenstelling van gebeurtenissen is, waarbij (meestal achteraf) alle fragmenten en indrukken van patronen worden samengevoegd, en dit geheel sterk verbonden wordt aan gevoelens en emoties. Een voorbeeld is een regenachtige nacht, waarin een persoon bedrukt voor zich uit staart. Deze twee refereren niet naar hetzelfde fenomeen, en het gelijkstellen van de twee heeft geleid tot twee puristische wereldbeelden, namelijk een puur religieus wereldbeeld, waarin alles een verhaal is geworden, en een puur wetenschappelijk wereldbeeld, waarin alles een beschrijving is geworden. In een puur religieuze wereld wordt alles bepaald door de emotionele betekenis, wat heeft geleid tot pseudowetenschappen zoals het creationisme en pseudogeschiedenissen zoals een letterlijke zondvloed. Het 'pseudo' gedeelte hiervan wordt veroorzaakt door het emotionele belang van het verhaal, waardoor essentiële onderdelen van wetenschap, namelijk falsificatie en falsificeerbaarheid, geheel wegvallen, en worden vervangen met wensdenken, waarbij het waarheidsgehalte van iets wordt bepaald door de mate van geloof erin.

Het tegenovergestelde is echter ook gebeurd, waarbij alles een letterlijke beschrijving is geworden, ditmaal onder invloed van pure wetenschap, wat samen met de onwaarheid van bijgeloof echter ook emotionele betekenis heeft opgeofferd. Emotie wordt door dit wereldbeeld beschouwd als iets onnatuurlijks, dat niet hoort te bestaan, terwijl onze emoties ons waarde, doelmatigheid en betekenis schenkt. In plaats daarvan dienen we enkel geluksmachines te zijn, patroonzoekende robots die geluk mechanisch dienen op te sporen, ondanks dat geluk deels het resultaat is van emoties, en met die emoties geluk zelf eveneens opgeofferd wordt. De twee wereldbeelden leiden tot vreselijke gevolgen: de ene schept een pure schijnwereld, waarbij alles wat er niet in past gewoon ontkent wordt, terwijl de andere een geheel betekenisloze wereld schept, waarin wij complete vreemdelingen zijn, die een leven leiden zonder enige mogelijke waarde of hoger doel. Een betere manier van doen is er een waarbij verhaal noch beschrijving opgeofferd te worden. We moeten ons eenvoudigweg bewust zijn van het verschil tussen de twee, waarbij duidelijk is dat een beschrijving bedoeld is als feitelijke geschiedenis, terwijl een verhaal dient als een emotionele geschiedenis. Dit alles is een proces van vallen en opstaan, en de twee zullen hoogstwaarschijnlijk nooit compleet van elkaar gescheiden worden. Ook wat betreft het Visioen van de Zieneres en de geschiedenis van Nederland, lopen de twee door elkaar heen, en zijn feit en emotie weliswaar verschillend, maar toch met elkaar verweven.

Het Visioen van de Zieneres draait om één enkel thema, namelijk het lot. Wij beschouwen het lot als een verbinding, dat vaak twee tegenovergestelde onscheidbaar met elkaar verbindt: schepping en vernietiging, goed en kwaad, leven en sterven, verdriet en geluk, en in ons geval, hiërarchie en heterarchie. De een staat tegenover de ander, maar kan desondanks niet zonder bestaan. De oorsprong hiervan is te vinden in de natuur. De natuur lijkt één grote oorlog van alles tegen iedereen, maar dit is slechts deels waar. De verschrikkingen zijn het beginpunt, van waaruit,

na een periode van aanpassing aan deze verschrikkingen, een beter aangepast leven het licht ziet. De natuur is dus optimistisch noch pessimistisch. Het gebruikt beiden, om zo leven te vormen dat beter bestand is tegen ergere verschrikkingen. Hiervoor moet er echter wel een onbreekbare verbinding zijn tussen lijden en leven, en het is aan ons om deze verbinding te onderzoeken, en, hoe tegenstellend dit ook klinkt, zo menselijk mogelijk vorm te geven. Ook in macht is deze eeuwige verbinding aanwezig, en vormt het één van de kernprobleem van vrijwel iedere machtsstructuur, namelijk dat de machtigen onlosmakelijk verbonden zijn met de machtelozen. Het enige wat de machtigen kunnen doen, is een muur tussen hen en de machtelozen bouwen, en meer niet. Sterker nog, zonder de machtelozen verliezen de machtigen alles, omdat zonder hen de macht zonder betekenis is. De betekenis zelf is de verbinding tussen de twee, de verbinding van het lot. Hiernaast hebben de machtigen ook nog een onpersoonlijke, en misschien wel hun grootste vijand, namelijk de tijd. Wat er ook gebeurd, de muur tussen dominanten en gedomineerden zal altijd afbrokkelen, wat een statische en eeuwige hiërarchie tot een fantasie maakt. Zo is immers het lot, en het is dit lot dat in het Visioen van de Zieneres de wereld zelf vormt, met als verbindend middelpunt de wereldboom Yggdrasil, en aan de stam ervan de Nornen, de schikgodinnen Verleden, Heden en Toekomst. Zij leggen het lot vast, en onderhouden de stam van de Yggdrasil, ondanks dat de tijd de wereld eeuwig voortdrijft tot een schemering.

Deze tijd zorgt ook voor het eerste bloedvergieten, en de eerste oorlog. In het Visioen van de Zieneres is het bestaan vooral moeite, strijd en woede, en deze woede ontvlamt na de moord op Baldr. De moord zet het noodlot in gang, namelijk de ondergang van de heersende machten, de dood van de goden, en het einde van het bestaan:

'Zwart wordt de zon, het land zijgt in zee
uit de hemel storten heldere sterren;
rook raast op uit de voedende kroon,
likkend laaien vlammen naar de hemel omhoog.'

Deze zwarte zon is dezelfde die te zien is in de Obergruppenführerzaal van het voorgestelde hoofdkwartier van Himmler's Waffen-SS, het kasteel Wewelsburg, en deze strofen dienen als bewustzijn voor de verbinding van het lot. Wij verachten de nazi's en het Nationaal Socialisme, maar zijn ook verbonden aan hen: de nazi's kwamen niet uit een andere dimensie dan de onze, ze kwamen voort uit dezelfde mensheid waar wij ook deel van uitmaken. Er gloort echter ook hoop, want het lot heeft aan vernietiging schepping gebonden:

'Ik zie de aarde voor de tweede maal
groenverfrist oprijzen uit de zee.
Watervallen klateren, erboven de adelaar
langs de bergwanden jaagt hij op vis.'

Zo is dus ook het lot. Het geeft ons de mogelijkheid tot vernietiging én tot wedergeboorte, maar dit laatste wel in ruil voor iets. Aan ons gegeven is namelijk de taak om de vernietiging niet te begraven en te vergeten, maar het te confronteren, en ervan te leren. Alleen dan kan de wereld herboren worden. Doen we dit niet, dan zal de geschiedenis zich eindeloos herhalen, en wordt de geschiedenis een gevangenis, en de gebeurtenissen de tralies. Dit proces van vernietiging en schepping zal altijd deel blijven van ons lot, maar wij kunnen het gebruiken als een groots vallen en opstaan, door het maken van zeer menselijke fouten, en daar vervolgens zeer menselijk wat van te leren.

Het ethos van het Visioen van de Zieneres is dan ook het strijdersethos, het ethos van risico en gevaar, van beloning, maar ook van zelf de prijs betalen als het misgaat, een prijs die enkel door jou betaald kan worden, en nooit op iemand anders afgeschoven kan worden. Dat is de wijsheid van het lot, een wijsheid die zelfs de goden niet willen begrijpen. Ook de mensen bezitten deze wijsheid niet, want zij deelden de maatschappij in volgens twee goden: Wodan als oppergod en god van de jarl, de heersende strijders, en Donar als god onder Wodan als beschermer van de karl, de gewone mensen, de vrije boeren en de handelaren, en de threll, de slaven. Het lot verbindt echter de dominanten aan de gedomineerden, en de dominantie van de jarl doet de karl verlammen van angst, en doet de threll ontsteken in woede. De woede van Wodan heeft het meeste invloed op de laagste lagen, en doet degenen die onrechtmatig verstoten en geketend zijn bewegen in Wodan's richting, om zijn heerschappij aan te vechten. Zij haten Wodan, en vereren hem daarmee nog het meest.

Hier zien we de prijs van dominantie: de Ander onder hem, die verteld werd dat hun meester meer waard is dan hen, zal het lot belichamen wat aan de Zieneres openbaart werd. Hierbij zal bovendien de vrouw vertellen, en de man luisteren. En aan de man wordt een betere verdeling verteld. Aan de onderkant staan nog altijd de threll, maar hun ketenen vervult hen niet met blijdschap, maar met de geest van Wodan, en Wodan, die rijdt in de wolken op zijn Sleipnir, zullen zij volgen. Wodan is dus niet alleen de god van woede, maar ook van het risico, dat de threll wel moeten nemen, en die noodzaak tot risico is waarom neerkijken op de threll een daad zonder wijsheid is. De rol van Donar veranderd ook, want hij is de god met de hamer, maar deze hamer kan zowel een vijand vellen als een ondergeschikte helpen. Donar staat in het midden, en is dus ook een god van de keuze. De hamer kan gebruikt worden bij het slaan van de Ander, maar kan ook gebruikt kan worden om de schulden uit het verleden kapot te slaan, en onvoorwaardelijk te

vergeven, om zo de vrijheid terug te geven aan de threll. Als laatste moet Wodan van de troon gestoten worden, en moet een god terugkeren die vervangen werd. Dit is de god Tyr, de god van gerechtigheid, en Tyr is Tuisto die tot het besef is gekomen dat je jezelf kan zien in de ander, maar daarmee ook mag verwachten dat de ander dit eveneens beseft. Gerechtigheid is vastgesteld door het lot, en draait maar om één ding: de eeuwige verbinding tussen vergelding en vergeving. Tyr kent dan ook maar één morele regel: ik zal u behandelen zoals u mij behandeld. Wodan heeft een speer, Donar een hamer en Tyr een spiegel, en een groet. Dit geeft ons de drie gedragingen van de drie lagen van de samenleving: voor de onderlaag vergelding, voor de middenlaag vergeving, en voor de bovenlaag zowel vergeving als vergelding. Vergeving én vergelding is het ideaal, enkel vergelding echter helaas vaak de realiteit. Deze realiteit werd gevangen in de dagen van de week: zondag is de dag van eer, maandag de dag van schaamte, dinsdag, de dag van Tyr, de dag van beraad, woensdag, de dag van Wodan, de dag van woede, donderdag, de dag van Donar, de dag van het neerdonderen van geweld, vrijdag, de dag van Freya, de dag van vruchtbaarheid, en zaterdag, vernoemd naar de Romeinse god Saturnus, die de god van de tijdperken is, wat zaterdag een vrije dag maakt, om de tijd te overdenken.

Het verhaal dat net verteld is, is niet een steriele opsomming van feiten. Het is een emotioneel pad wat doorlopen moet worden, met daarna twee boodschappen over macht en overleving. Wat betreft macht verteld het Visioen het verhaal van een hiërarchie die fundamenteel instabiel is, en altijd na verloop van tijd ter aarde zal storten. Vervolgens wordt het echter vervangen door een andere hiërarchie, waardoor alles weer van voren af aan begint. Wat betreft overleving verteld het Visioen echter ook het verhaal van de hoogste waarden, die het leven niet alleen voortzetten, maar ook verrijken. Het is het verhaal van eer, strijd en zelfopoffering, waaruit een nieuwe wereld geboren wordt, en beschaving in stand kan blijven. Het verhaal van de waarden die overleving mogelijk maken, zal later uitgebreid worden met behulp van de filosofie, maar eerst moeten we gaan kijken naar het verhaal van macht, en een machtsstructuur die beter bestand is tegen de grillen van de tijd dan de statische hiërarchie. Deze wensen wij te verbinden aan een dynamische machtsstructuur, de heterarchie. Voor een hiërarchie zijn er over het algemeen twee dingen nodig: een populatie en territorium. Iedere populatie wil zichzelf in aantal uitbreiden, maar het territorium en de voedselbronnen die deze uitbreiding mogelijk maken, zijn beperkt. Door deze limiet ontstaat er bij dieren meestal een rangorde, ook wel de dominantie hiërarchie genoemd, waarbij de meeste voedselbronnen en dus het meeste nageslacht voor de sterkten is. De mens komt ook voort uit deze brute natuur, maar wat de mens te bieden heeft, zijn andere zaken dan kracht, zoals taal, de mogelijkheid tot samenwerking, en de vaardigheden om gereedschap en technologie te ontwikkelen. De resultaten hiervan zijn bekend: verreweg de meest dominante soort op deze planeet zijn wijzelf, juist omdat we de brutaliteit van een absolute hiërarchie hebben losgelaten. In onze hoofden is echter weinig veranderd: we beschouwen de onveranderbare

hiërarchie nog altijd als natuurlijk en onvermijdelijk. Als dit gecombineerd wordt met onze drang tot agressie, een drang die we geërfd hebben van onze primatische voorouders, dan krijgen we precies de bloedbaden die voorkomen de bekende drangen tot dominantie en uitroeiing. Dat er een structuur is in hoe de macht georganiseerd wordt, en dat deze structuur op de lange termijn aanwezig zal blijven, is niet moeilijk te accepteren. De natuurlijke bronnen blijven namelijk waarschijnlijk altijd beperkt. Deze structuur zal naar echter ook altijd probabilistisch zijn, en niet deterministisch, om de doodeenvoudige reden dat wij niet alwetend zijn, en dat wat wij vandaag als absoluut waar beschouwen, morgen net zo gemakkelijk compleet fout kan zijn. Dat iemand zich vandaag aan de top bevindt, zal dan ook nooit een absolute garantie zijn dat dit morgen ook het geval zal zijn, en deze positie zal altijd onderhevig blijven aan onzekerheid en de tand des tijds.

De nieuwe wereld van mensen vraagt dus om een andere machtsstructuur, in dit geval dus de heterarchie. De heterarchie heeft drie eigenschappen die een statische hiërarchie niet heeft. Allereerst is er de mogelijkheid om de macht te delen. Wanneer macht niet opgelegd wordt, maar gedeeld wordt, kan er een verbinding tot stand gebracht worden, een verbinding waartussen een interactie plaatsvind. Dit kan zeer verrijkend zijn, waarbij er door samenwerking zaken gecombineerd kunnen worden, en uit deze combinaties geheel nieuwe ideeën en gedragingen kunnen ontstaan. Eigenschappen die het gevolg zijn van deze verbindingen en de combinaties die ze tot stand brengen, worden ook wel emergente eigenschappen genoemd. Hierbij gedraagt de som van de delen zich geheel anders dan de delen zelf. Een voorbeeld hiervan is te zien in kennisvergaring, waarbij er, door de combinatie van ideeën, kruisbestuiving kan ontstaan, met verstrekkende gevolgen. Het kan leiden tot ontwikkelingen die niemand ooit voor mogelijk hield, simpelweg omdat niemand voorheen op het idee kwam om twee onverbonden zaken met elkaar te combineren. Kruisbestuiving is, samen met vallen en opstaan, de kern van ontwikkeling, en het creatieve proces is weinig meer dan proberen en combineren. De tweede eigenschap van de heterarchie is de verbinding tussen boven- en onderlaag. Waarbij er bij een hiërarchie van uitgegaan wordt dat de boven- en onderklasse absoluut gescheiden zijn, en degenen in de bovenklasse eigenschappen bezit die de onderklasse nooit zal bezitten, wordt bij een heterarchie de onvermijdelijke verbinding tussen de twee klassen niet ontkent, maar erkent. De bovenklasse kan uitdelen, maar kan ook net zo hard ontvangen, van iedereen, ongeacht of ze zich onder hen bevinden. Dit veranderd het concept van waarde binnen de heterarchie aanzienlijk, wat ons brengt tot de derde eigenschap van de heterarchie, namelijk dynamiek. Waar een hiërarchie de tijd geheel ontkent, doet een heterarchie precies het tegenovergestelde. Het erkent het, en past zich erop aan. Wat vandaag dus waardeloos is, kan morgen waardevol zijn, en vice versa. Ook zal de drang tot onmenselijke slavernij onder invloed van deze dynamische eigenschap veel minder aantrekkelijk zijn, want zal een meester vandaag zijn dienaar slaan als de dienaar morgen de meester kan zijn?

Overigens is de heterarchie niet vrij van geweld, maar dit geweld dient gebruikt te worden

in de geest van Tyr, en zijn spiegelmoraliteit. Geweld kan en mag alleen gebruikt worden tegen de gewelddadige. Dit was de boodschap van een god die het lot der heersende machten overleefden, namelijk Vidar. Hij was de zwijgende god van vergelding, en hij was het die de wolf Fenrir doodde. Hij handelde in de geest van de spiegel: de wolf probeert mij te doden, dus zal ik de wolf proberen te doden. Dit geeft ons ook de achilleshiel van hiërarchie, namelijk dat het, om de dominanten een uitzonderingspositie te geven, de spiegel breekt, en zo onrecht en ongeluk afroept. Dit roept het enkel af over zichzelf: hiërarchie heeft het nog nooit gewonnen van de tijd. Toch blijft de mensheid het proberen, omdat de eigen positie met geweld handhaven gemakkelijker is dan een groot risico te wagen, en een machtsstructuur te ontwikkelen die werkt met de tijd, in plaats van ertegen te vechten.

Tot zover het verhaal van het polytheïsme, diens sacrale betekenis, en de betekenis ervan wat betreft macht. Nu rest ons nog de beschrijving, in dit geval van het land wat ons thuis is, zowel fysiek als geestelijk, Nederland. Zoals eerder gezegd waren er aan het begin van de Nederlandse geschiedenis drie groepen, de Kelten, de Germanen en de Romeinen. Welk verhaal hebben zij ons te vertellen?

Hoofdstuk *3*

Een Levend Verleden

Vrijwel iedereen in Nederland zal zich naar verloop van tijd bewust worden van twee werelden, de wereld van het land, en de wereld van de Noordzee. De schipper is degene die, net als de mens tussen leven en dood, en goed geluk en rampspoed, pendelt tussen de twee. Voor de schipper is er echter ook een zieneres, de beschermgodin Nehalennia, vruchtbaarheidsgodin en beschermvrouwe van huiselijke haard, reizigers en zeelieden. Aan haar werden honderden altaren gewijd bij Colijnsplaat en Domburg. Op deze altaren is zijn zittend afgebeeld, of staand, met haar linkervoet op een schip. In haar handen heeft ze een mand met vruchten, voor haar bescherming over de landbouw, en naast haar zit een hond, als teken van trouw. Op het altaar staat meestal een tekst, afgesloten met de standaardformule V.S.L.M., de afkorting voor Votum Solvit Libens Merito: heeft zijn gelofte ingelost, gaarne en met reden. Dit lijkt Nehalennia tot een almachtige godin te maken, maar schijn bedriegt: de verdronken zeelieden en verdwenen reizigers zwijgen immers in alle talen. Nehalennia is bekend met het lot, maar wie het lot doet leven en doet sterven, dat weet zelfs zij niet. Zij is er slechts ter bescherming van de levenden en om te waken over de geesten van het verleden, want die geesten zijn niet uitgewist, maar leven voort, vlak onder het oppervlakte, zowel in de ondiepe Schelde, als verder zeewaarts, naar de onbekende wereld van het verzonken Doggerland.

Historisch gezien bevonden in wat vandaag de dag Nederland heet twee scheidingslijnen. De eerste was een natuurlijke scheidslijn, de kust aan de Noordzee en de duinen, die ons beschermde tegen de zee en zijn vernietigende kracht, die het liet zien bij stormen en overstromingen. De tweede was een menselijke scheidslijn, die liep langs de grote rivieren, namelijk de grens van het Romeinse rijk, met in het zuiden de Romeinen, en in het noorden de 'onbeschaafde' volkeren, de barbaren. Het Romeinse bewustzijn zelf bracht deze scheiding aan, en beschouwde alleen de inwoners van de steden als beschaafd. Dit is in onze geschiedenis één van de eerste confrontaties met een hiërarchie, ditmaal met een beschaafde bovenklasse die overheerste, en een onbeschaafde onderklasse wiens overheersing natuurlijk was. Deze onderklasse werd van bovenaf bestuurd door een civiel bestuur dat van buiten kwam, dat van bovenaf steden en veteranenkoloniën stichtten. Oud-soldaten kregen hierbij grond toegewezen, en kregen de hoogste status, terwijl de inheemse volkeren gedwongen werden onder hen te leven.

Noord-Europa was verre van de enige plaats die te maken kreeg met de Romeinse

overheersing. Al eeuwen daarvoor had het zijn blik op het zuiden gericht, voordat het ook maar dacht aan een zegetocht in het noorden. Het zuiden was tenslotte de ware geboorteplaats van de beschaving, en een Romeinse overheersing hiervan zou de bevestiging zijn van beschaving. Hierbij keken de Romeinen met name naar de grootste aller beschavingen, Egypte. Egypte was echter verre van de enige beschaving die de omgeving rijk was, zoals in vroegere tijden vaak voorgesteld was. Uiteraard is dit beeld al enigszins bijgesteld, met een veel grotere rol voor de omgeving rondom het huidige Irak, ook wel de Vruchtbare Halvemaan genoemd, waar de beschaving uiteindelijk geboren was, en vanwaar deze verder zou verspreiden over de hele regio. Eén van de eerste hiervan was de Soemerische beschaving. Dit was de beschaving aan de delta bij de Perzische Golf, een beschaving die een andere vroege beschaving, de Akkadische, verderop moest dulden. De Soemerische beschaving zou zich vormen rondom steden als Lagash en Ur, waarbij de beschaving van Ur veel succesvoller zou worden dan de Akkadische beschaving. Dit had te maken met een monarchistisch systeem dat stabiliteit als belangrijkste pijler had, waarbij er nauwe banden bestonden tussen de koningen van Ur, en de stadstaten daarbuiten. Deze moesten periodiek tribuut betalen, waardoor geld een van de belangrijkste middelen werd om stabiliteit en vrede te bewaren. In deze stabiliteit konden de eerste overheden worden opgericht, en ontstond ook de eerste wetgeving. Eén van de eerste hiervan is die van Ur-Nammu, een wetgeving die straffen opstelt voor verschillende vergrijpen, maar die niet alleen lijfstraffen hanteert, maar ook de mogelijkheid beidt om de schuld met een geldboete af te betalen. Hierin zien we één van de eerste voorbeeld van een verstrengeling tussen rechtvaardigheid en rijkdom, een verstrengeling die later grote gevolgen zou hebben. Vooralsnog zouden de inwoners van Ur hier weinig van merken, en regeerden de vorsten van Ur over een koninkrijk met weinig opstanden, waarin vrede en rechtvaardigheid leken te heersen.

Buiten Egypte en het deze Vruchtbare Halvemaan, waren er echter ook beschavingen die minder vaak opduiken in de geschiedenisboeken. Egypte werd vaak ongedeeld in een Beneden-Egypte, waar de Nijl uitmond in de Middellandse Zee, waar vaak de meeste aandacht naar uitgaat. Er was echter ook een Boven-Egypte, bij de oorsprong van de Nijl, meer ten zuiden van Egypte, met daarbij een koninkrijk genaamd Koesj. Aldaar heerste van 747 tot 716 v. Chr. een man genaamd Pianchi de Veroveraar, die net zo goed een volgeling was van de god Amon, en vaak ten strijde trok tegen de gevestigde orde van Egypte. Hierbij volgde Pianchi en zijn mannen net zo hard de religieuze tradities, voordat ze naar het noorden trokken. Ze vroegen hierbij om een goddelijke gunst van Amon: 'Bereid ons de weg, zodat we mogen vechten in de schaduw van uw zwaard', gingen op hun buik liggen, en zeiden daarbij het volgende:

'Het is uw naam die ons kracht verleend en uw raad is het anker va uw leger, we hebben uw brood in onze magen, tijdens elke mars, uw bier plengt onze dorst. Het is uw moed die ons sterk maakt en het denken aan uw naam geeft ons kracht; want geen enkel leger overwint als de bevelvoerder een lafaard is. Gij zijt een zegevierende koning.'

De Koesjieten zouden het Beneden-Egypte onder invloed van het noorden ernstig tergen, en daarbij de stad Hermopolis belegeren en innemen. Op een overwinningsstèle zou hij de volgende verklaring zetten, die getuigd van zijn onbetwistbare gezag:

'Hij tegen wie ik zeg: 'U bent de hoofdman' zal een hoofdman zijn.
Hij tegen wie ik zeg: 'U bent geen hoofdman' zal geen hoofdman zijn.
Hij tegen wie ik zeg: 'Verschijn als koning' zal verschijnen.
Hij tegen wie ik zeg: 'Verschijn niet als koning' zal niet verschijnen.'

Dit alles getuigd van een vorm van moraliteit die ons allen zeer bekend in de oren klinkt. Vaak wordt dit ook wel de 'theorie van het Goddelijke Bevel' genoemd, iets dat duizenden jaren later vakkundig samengevat zou worden door de Amerikaanse versie van het evangelische Christendom: *'God says it, I believe it, that settles it.'* Het is het eenvoudige idee dat een bevel het bewijs zelf is, waarbij op basis van een goddelijke autoriteit een bevel uitgevaardigd wordt, wat deze automatisch legitimiteit geeft. Hoe wij hiernaar kijken, is echter op de tegenovergestelde manier als deze is ontwikkeld. Wij zien deze vorm van bevel als vreemd en apart, terwijl deze vorm van moraliteit voor het grootste gedeelte van de mensheid de universele norm was. Pas later zijn de eerste twijfels gekomen over deze vorm van moraliteit, waarbij waarom iemand zou moeten gehoorzamen pas relevant werd, en wij ontdekten dat deze vorm van moraliteit helemaal niet zo vanzelfsprekend is.

Ook de Koesjieten waren verre van de enige beschaving in de regio die er deze moraliteit op nahielden. Tijdens de regeringsperiode van de vorst Taharqa de Soldaat-Koning zou in een ander koninkrijk iets dramatisch plaatsvinden. Dit was het koninkrijk van Assyrië, waar in 681 v. Chr. koning Sanherib vermoord zou worden. Dit bracht een schok teweeg, omdat de moordenaars van Sanherib zijn eigen nageslacht was, die in opstand kwam tegen de opvolger van Sanherib, zijn broer, de latere koning Esarhaddon. Zijn reactie op deze daad was al even bruut: hij vermoordde zijn broers en hun zonen, om zo de exclusieve macht op te kunnen eisen. Dit is de vorm van dadendrang die nog het meest verbonden lijkt aan de theorie van het Goddelijke Bevel, namelijk het idee dat macht, wat direct gestuurd wordt door een goddelijke hand, het recht zelf maakt. Dit geweld is tenslotte het resultaat van een goddelijke wil, en de overwinning is hierbij het enige bewijs wat noodzakelijk is. Ook dit is een vorm van moraliteit waar over de jaren meer en meer vragen over gesteld zou worden, omdat de schadelijkheid ervan groter en groter zou uitpakken.

Er leek in dezelfde tijd een macht op te staan die deze vorm van geweld een halt toe kon roepen. Dit was een federatie van handelssteden, die ook wel bekendstond als Fenicië. Zij zouden hun havens sluiten in reactie op het brute geweld van Esarhaddon, en met de geweldsdreiging van Taharqa in het Egypte dat Esarhaddon wenste te veroveren als machtige tegenpool, leek zijn

veroveringsdrang gestuit. In 671 v. Chr. bleek dit echter een illusie: het gebied rondom de Vruchtbare Halvemaan, Filistea, de Sinaï-woestijn en het rijke Fenicië bleken geen enkele partij voor de machtige oorlogsmachine van Esarhaddon. Ook Egypte zou de gunst van de goden verliezen, en Esarhaddon zou het leger van Taharqa bruut afslachten.

Eenzelfde confrontatie zou zich ook in Noord-Afrika voordoen, met nog veel grotere consequenties dan in Egypte het geval zou zijn. Het betrof één van de meest voorbeeldige grootmachten uit de geschiedenis, de stadstaat Carthago. Dit was de grote rivaal van Rome, in wat vandaag de dag Tunesië. Deze stadstaat werd gesticht door koningin Dido, die in Vergilius' *Aeneas* verbeeld wordt als verwikkeld in een liefdesrelatie met de hoofdpersoon van dit Romeinse gedicht. Aeneas laat haar echter in de steek, en uiteindelijk maakt zij hierom een eind aan haar leven. De echte koningin Dido kende een andere levensloop: zij maakte een einde aan haar leven omdat zij niet in het huwelijk wilde treden met een Berber-leider. De versie van Vergilius is meer een romantisering van de relatie tussen Rome en Carthago, een rivaliteit die niet alleen vanuit de richting van Cathago, maar ook vanuit Rome kwam, waarbij de prestige van Carthago leidde tot spanningen, en uiteindelijk oorlogen. De eerste van deze twee was een grote ramp geweest voor beiden, maar vooral het begin van een angstbeeld van Rome, waarbij de beroemde veldheer Hannibal met een leger dat bestond uit 90.000 man en 37 olifanten over de Alpen trok, en haast het machtige Rome versloeg. Nipt wist Rome deze oorlog te winnen, maar de tol zou niet alleen voor Rome groot zijn, maar zou ook Carthago ernstig verzwakken.

De belangrijkste is echter de tweede van deze zogenaamde Punische oorlogen, waarbij Rome tegenover een koning genaamd Massinissa kwam te staan. Massinissa was een trouwe bondgenoot van Rome geweest, en was net als de Romeinen zonder angst, zonder geweten en diplomatiek. Hij had tijdens de Eerste Punische Oorlog de kant van Rome gekozen, en had zich gekeerd tegen Hannibal. Hij zou zich in de periode vóór de Tweede Punische Oorlog voordoen als een trouwe bondgenoot van Rome, maar zou de militaire beperkingen van Rome uitbuiten om zijn agrarische basis uit te bouwen. In 170 v. Chr. zou Massinissa één van zijn zonen, Gulussa, als afgevaardigde naar Rome, om Rome het idee te geven dat Carthago een bedrieglijke mogendheid was, en dat Massinissa aan de kant van Rome stond, tegen Carthago. Massinissa zou de suggestie wekken dat Carthago bezig was om haar vloot opnieuw op te bouwen, en zou hiermee de Romeinse angst maximaal uitbuiten, om in 162 v. Chr. meer en meer vruchtbaar land af te pakken van de Carthagers. Deze kwamen in opstand, maar Massinissa had de Romeinse angst dusdanig opgestookt dat de senator Cato de Oude geen enkele andere mogelijkheid zag, en een zin zou herhalen die de geschiedenisboeken in zou gaan: *'Delenda est Carthago'*, 'Carthago moet verwoest worden'. Daarop zouden de Romeine een vloot naar Utica sturen, en zou Carthago drie jaar lang belegerd worden, en vervolgens platgebrand en verwoest worden. De havenstad zou de hoofdstad worden van het Noord-Afrikaanse gedeelte van het Romeinse Rijk, en zou een bekende naam

krijgen, namelijk 'Ifrikiya', waar het hedendaagse Afrika direct van is afgeleid.

Door gebruik te maken van een angstbeeld had in deze oorlog één van de grootste gebeurtenissen in de menselijke geschiedenis zich voortgedaan. Carthago, dat in werkelijkheid ernstig verzwakt was, werd voorgesteld als een haast onoverwinnelijke mogendheid, die enkel door geweld en vernietiging nog tegengehouden kon worden. De vernietiging van Carthago, ingeleid door puur bedrog, zou het einde betekenen van Afrika als een politieke orde, waarin alle stemmen van Carthago, onafhankelijk van het Romeinse Rijk, erkent zouden worden. Deze politieke orde werd vernietigd, en in plaats daarvan werd het vervangen door een Romeinse versie van Carthago, waarin enkel de plaats als handelspost nog relevant was. Dit patroon, van een illusionaire dreiging, waarna een politieke orde vernietigd zou worden, en vervangen zou worden door een puur economische schijnversie van hetgeen dat vernietigd werd, zou de centrale manier zijn waarop Rome zou kunnen overheersen over een dergelijk groot rijk, dat zich uitstrekte van de monding van de Rijn tot aan de Syrische woestijn.

Deze overheersing werd mede mogelijk gemaakt door de technische superioriteit van de Romeinen, die infrastructuur als riolering, aquaducten en betere wegen tot hun beschikking hadden, waardoor de hygiëne en de handelsmogelijkheden toenamen. De machtsstructuur maakte echter weinig ontwikkeling door: als de Romeinen niet zelf met geweld overheersten, dan deden ze wel een beroep op de inheemse aristocratie, die op hun beurt heer en meester waren over de stammen. Via Romeinse ambtenarij of inheemse rechtspraak, orde werd opgelegd aan de bevolking, uiteindelijk via hiërarchie en geweld. Dit had echter een zwak punt, want deze inheemse heersers konden er een geheel eigen loyaliteit op nahouden, iets dat van belang zou worden in het noorden van het Romeinse Rijk.

Door deze eenvoudige diplomatieke structuur hoefde de Romeinse overheersers alleen de hogere rechtspraak en het algemenere toezicht uit te voeren, maar voor de overheersten had het een onverwacht effect. Zij raakten onder invloed van de Romeinse beschaving, wat een voordelig alternatief vormde voor het gewelddadige noorden, waar enkel geweld en doodslag heersten, enkel in naam van roem en buit. Al snel ontstonden er meerdere gebieden op de grens van het Romeinse rijk. Er was het grondgebied van het rijk zelf, het vijandige gebied van de barbaarse stammen, en de pro-Romeinse bufferzone, van stammen die gelieerd waren aan het rijk, die orde konden bewaren en niet geneigd waren om hun Romeinse overheersers de rug toe te keren. Wie Rome niet gehoorzaamde, liep immers het risico om uitgeroeid te worden, zoals al eerder was gebeurd met de Eburonen.

De Eburonen waren de bewoners geweest van de Maasvallei, en vielen onder het gezag van hun leider, Ambiorix. Hij had de Romeinen geïnformeerd over een complot van een verbond van Gallische stammen, die samen de aanval tegen de Romeinen wilden uitvoeren. Deze informatie zelf was echter een list van Ambiorix, en de troepen van de twee legaten Quintus Titurius Sabinus

en Lucius Aurunculeius Cotta werden grotendeels gedood. Sabinus werd geëxecuteerd, terwijl Cotta strijdend ten onder ging. Ambiorix stootte door, omsingelde het kamp van het legioen onder leiding van Quintus Tullius Cicero, en zette de aanval in. Cicero probeerde de hulp van Caesar in te schakelen, maar al zijn boodschappers werden onderschept en vermoord, behalve de Nerviër Vertico, die met zijn boodschap Caesar geheel verraste. Hij beantwoordde de Eburoonse agressie met wraak, waarop de Romeinen moordend en plunderend door Belgae trokken, en alles in brand staken wat op hun pad kwam. Eerst werden de bondgenoten van de Eburonen aangepakt, die hun bondgenootschap met hen verbraken. Uiteindelijk waren de Eburonen zelf aan de beurt. De hele stam werd weggevaagd, hun boerderijen, dorpen en steden werden platgebrand, Ambiorix verdween en de vorst Catuvolcus werd tot zelfmoord gedreven. Het Gallische verzet werd gebroken en de droom van Gallische onafhankelijkheid behoorde tot het verleden.

Vanaf nu was Gallië een schatplichtige Romeinse provincie, en de leegte van de Eburonen werd opgevuld met enkele Germaanse stammen: de Frisii, die zich waarschijnlijk ten noorden van de Rijn vestigden, en onderverdeeld waren in de Grote en de Kleine Friezen, en in het mondingsgebied van de Maas en de Schelde de Frisiavones, Marezaten en de Sturii. Veel van deze stammen waren loyaal aan Rome en dienden in het leger, maar misschien wel de bekendste stam die in dit gebied terecht kwam, was die van de Bataven. De Bataven worden beschouwd als de oer-Nederlanders, maar waren eigenlijk afkomstig uit de Chatten. Zij waren afkomstig van de rand van het Hercynische Woud, en bezaten een eeuwige drang tot strijd, maar deelden ook in de Romeinse vaardigheid van organisatie, en vermengden deze 'beschaafde' manieren van legerorganisatie met 'onbeschaafde' oorlogstradities, zoals het laten groeien van het haar tot de vijand verslagen is. Zij vestigden zich in het midden van Nederland, in wat nu de Betuwe is, en blonken uit als cavaleristen en goede zwemmers, wat hen nuttig maakten als hulptroepen.

De Bataven moesten de Rijndelta delen met andere stammen, zoals de Cananefaten, een stam die waarschijnlijk ontstond uit een versmelting van Kelten en Germanen, waarbij een Germaanse aristocratie heerste over de Kelten. De verbintenis van al deze verschillende stammen aan het Romeinse rijk zorgde voor een bepaald niveau van stabiliteit, maar alsnog verdween de instabiliteit van dit gebied nooit helemaal: ten noorden ervan raasden de Germanen, die zich niet lieten onderwerpen aan het Romeinse gezag, wat Germania tot een instabiel en gefragmenteerd gebied maakte. Deze instabiliteit zou onder het oppervlakte van Nederland altijd aanwezig blijven, en zou ook de wieg zijn van het Nederlandse bewustzijn en de Nederlandse geschiedenis, een geschiedenis die begon met een opstand, namelijk die van de Friezen.

De stam van de Frisii werd gezien als een geheimzinnige stam, die de oostelijke oever van het Flevomeer bewoonden. In 12 v. Chr. werden er banden aangegaan tussen de Friezen en het Romeinse rijk. De aanvoerder van de expeditie die de onderhandelingen met de Friezen aanging, Nero Claudius Drusus, sloot uiteindelijk een verdrag met hen. Het Friese gebied viel onder

Romeins gezag in ruil voor Friese manschappen. Ook werden de Friezen schatplichtig aan de Romeinen, maar door hun armoede vroeg Drusus slechts een kleine schatting koeienhuiden. De Romeinen waren echter niet de enigen die op zoek waren naar de loyaliteit van de Friezen. Ook Arminius deed in 9 v. Chr. een poging, dit na de vernietigende nederlaag van de Romeinen in het Teutoburgerwoud. De Friezen bleven onder Romeins gezag, maar de Romeinen wilden desondanks hun stevige grip op de regio terug. Zij bouwden een militaire aanwezigheid in het Friese gebied op, met als centrum Fort Flevum in Velsen. Onder invloed van deze bescherming, en de handelscontacten met zowel de Romeinen als hun tegenstanders, nam de Friese welvaart toe. De belasting van koeienhuiden, vastgelegd door Drusus, bleef echter gelijk, tot het jaar 27 n. Chr., toen de oppercenturio Olennius gouverneur van het Friese volk werd. Hij maakte misbruik van de regeling van Drusus, en liet het aantal huiden gelijk, maar veranderde wel de grootte ervan, van de afmetingen van een koe tot die van een oeros. Tegen hun zin probeerden de Friezen te voldoen, maar het bleef een onmogelijke taak, want het Germaanse vee was veel kleiner, en de oeros was al bijna uitgestorven. Nadat Olennius de wanbetalers straften door beslag te leggen op hun land, en zelfs vrouwen en kinderen in de schuldslavernij wegvoerde, kwamen de spanningen tot ontploffen.

De Friezen kwamen in opstand tegen Olennius, belegerden Fort Flevum en versloegen de Romeinen. Zij werden verjaagd uit het Friese gebied, en 900 van hen zette de strijd voort in het woud van Baduhenna, maar werden alsnog verslagen. 400 anderen bezetten de villa van de veteraan Cruptorix, maar slachtten elkaar uiteindelijk af uit angst voor onderling verraad. De Friezen hadden hun onafhankelijkheid gewonnen, terwijl de nederlaag niet eens aankwam in het Romeinse rijk. De senatoren daar hadden het te druk met binnenlandse aangelegenheden en vriendjespolitiek. Onder de Germaanse stammen was er echter vreugde, omdat het machtige Romeinse rijk gestraft was voor de eigen inhaligheid. Uit lijden en onrecht was onafhankelijkheid en autonomie geboren, en dit idee zou de inspiratie vormen voor de tweede opstand, die van de Bataven.

De Bataafse opstand werd ingeleid door de Gallische opstand van Gaius Julius Vindex, een opstand die uiteindelijk het einde betekende voor zowel de heerschappij als het leven van keizer Nero. Hoewel Vindex verslagen werd en de hand aan zichzelf sloeg, stortte ook de machtsstructuur rondom Nero ineen, nadat de Pretoriaanse garde trouw zweerde aan Servius Sulpicius Galba. Nero werd verraden en opgejaagd, om na de woorden 'Wat een kunstenaar sterft er in mij!' zijn eigen leven te beëindigen. De macht van Rome, gestoeld op machtsuitoefening en de megalomanie van Nero, had plaatsgemaakt voor de instabiliteit die altijd sudderde onder het oppervlakte. Die instabiliteit kwam bovendrijven, en het vierkeizerjaar brak aan.

Galba, samen met zijn bondgenoot Marcus Salvius Otho, trokken Rome binnen, maar er vond geen overgang van tirannie naar vrijheid maar een machtsoverdracht plaats, en een autoritaire Galba botvierde zijn frustraties op de legers die Vindex hadden verslagen, en op de

Germaanse hulptroepen. De Bataafse cavalerie werd ontbonden, en oneer was hen deel. De Rijnlegers van Germania rukten op naar Rome, en in blinde paniek gaf Galba de macht in handen van Calpunius Piso Licinianus, terwijl Otho zijn eigen staatsgreep op poten zette. Later werden zowel Galba als Lucinianus vermoord, en onder leiding van Aulus Vitellius tartte dde Rijnlegers de macht van Otho, die op de troon terechtgekomen was. Na de nederlaag bij Bedriacum pleegde ook Otho zelfmoord.

Van alle overheersers wordt Vitellius als de meest beruchte en meest wrede beschouwd: met getrokken zwaard trok hij Rome binnen, ontbond de pretoriaanse garde, zette zijn eigen mensen neer op sleutelposities, strafte de pretorianen die Galba hadden vermoord, riep zichzelf uit tot het hoogste geestelijke ambt, de pontifex maximus, en name een beruchte decadente levensstijl aan, met vier banketten per dag, om tussendoor over te geven om door te kunnen eten. Hij maakt zich eigen van zeldzame delicatessen, hongerde zijn eigen moeder uit om langer aan de macht te kunnen blijven, en nam ook de offergaven voor zijn rekening. Ook zijn schulden namen toe, maar dit werd opgelost door de schuldeisers te vermoorden, net als eigenlijk iedereen die Vitellius niet aanstond, of soms gewoon uit pure verveling.

De macht van Rome had het vertrouwen erin compleet tenietgedaan. Het is dan ook niet juist om de Bataafse opstand te zien als een strijd tussen de Germaanse stammen en het Romeinse rijk. De opstand was deel van een implosie van het machtssysteem van, en een daaropvolgende burgeroorlog binnen het rijk zelf. Eén van de hoofdrolspelers binnen deze chaos was de persoon die de leider zou worden van de Bataafse opstand, een Bataaf met Romeinse burgerrechten, Julius Civilis. De familie van Civilis werd gezien als de machthebber over de Betuwe, en Julius Civilis verkreeg hierdoor zijn Romeinse burgerrechten, wat hem kennis gaf over het rijk van binnenuit.

De Romeinen zelf karakteriseren Julius Civilis op dezelfde manier als Hannibal, vanwege zijn overwinningen in het gezicht van een overmacht, en vanwege het missen van één oog als gevolg van de strijd. Civilis, en zijn broer Julius Paulus genoten een voorspoedige militaire carrière, tot hier plots een einde aan kwam. Beiden werden ten onrechte beschuldigd van anti-Romeinse sentimenten door de opperbevelhebber van Germania, Gaius Fonteius Capito. Julius Paulus werd hierbij vermoord, terwijl Julius Civilis gevangengenomen werd, ondanks dat beiden in bezit waren van Romeinse burgerrechten. In de chaos van het vierkeizerjaar werd Julius Civilis vrijgesproken, maar Civilis zweerde de dood van Paulus te wreken. Hij maakte deel uit van de samenzwering en moord op Capito, maar werd door Vitellius vrijgesproken, in ruil voor Bataafse steun. De chaos tijdens het bewind van Vitellius dwong de nieuwe commandant van de Rijnlegers, Marcus Hordeonius Flaccus, om de Bataven gedwongen te rekruteren. Niet langer werden de Bataven gezien als bondgenoten, maar als onderworpenen. De rekruteringsofficieren begonnen de Bataven te zien als bezit. Ze ontvoerden de zwakke oude mannen, lieten ze pas tegen betaling vrij, en vergrepen zich aan de jonge mannen. Deze wrede ronselpraktijken wakkerde de vlammen van

wraakzucht aan. De machteloosheid werd woede, en de woede werd een opstand.
Civilis organiseerde een nachtelijke bijeenkomst in een heilig woud. Tijdens het feestmaal sprak Civilis zich uit over de Romeinse corruptie, die de brute Vitellius aan de top had geplaatst, met daaropvolgend verschillende tegenreacties. Eén daarvan kwam uit Judea, waarbij degene die strijd tegen de Joodse opstand leidde, Titus Flavius Vespasianus, uitgeroepen werd tot de ware keizer van het Romeinse rijk.

Deze dreiging voor de overheersing van Vitellius, waarbij Vespasianus zich opmaakte om vanuit Judea naar Rome te trekken, had Vitellius de noodzaak voor troepen gegeven, een verzoek dat doorgegeven was aan Flaccus. Die had dit verzoek geweigerd, en had geheel juist de onrust onder de Bataven gevoeld, maar zijn waarschuwing werd genegeerd, en het verzoek werd een bevel, waarbij de troepenlevering veranderde in een afschrikmiddel. Dit had echter niet voor stabiliteit gezorgd, maar had een opstand in het leven geroepen, aan de hand van de woorden van Julius Civilis. In de Historiae van Tacitus wordt het begin van de opstand beschreven:

> 'Civilis riep de stamleiders en de felste mannen bijeen in een heilig woud, zogenaamd voor een banket. Zodra hij zag dat ze door nacht en feestvreugde verhit waren, begon hij over de roem en glorie van hun volk, om vervolgens alle onrecht en afpersingen en andere slavernij ellende op te sommen. Dit was toch geen bondgenootschap meer zoals vroeger? Ze werden nu behandeld als een soort slaven! Wanneer kwam er eens een volledig bevoegd gouverneur, zo bezwaarlijk en arrogant als zijn gevolg ook was? Nee, ze werden overgelaten aan prefecten en centurio's, en als ze die met hun bezit en bloed hadden verzadigd, werden die gewisseld. Dan zocht men weer nieuwe zakken om leeg te schudden en allerhande excuses voor plundering. En nu stond er een lichting voor de deur. Die zou kinderen van ouders, broers van broers scheiden, misschien wel voorgoed. Maar nog nooit had Rome er zo slecht voor gestaan! En in het winterkamp vond je alleen buit en oude mannen. Ze hoefden de ogen alleen maar op te slaan en moesten niet beducht zijn voor legioenen die er alleen in naam waren. Zelf waren zij toch sterk voetvolk en ruiters?
> De Germanen waren toch hun bloedverwanten en de Gallische provincies
> wilden toch precies hetzelfde? Ja, zo'n oorlog zou zelfs Rome niet slecht uitkomen.
> Werd het geen onverdeeld succes, dan zouden ze zeggen dat het 'voor Vespasianus' was,
> en bij een zege was van verantwoording geen sprake.'

Civilis kreeg bijval en applaus, en na alle Germaanse rituelen en eedformules werd er trouw gezworen aan de verplichting van de strijd. Zelfs nadat de jubelstemming en de drank van het feest in de ochtend was uitgewerkt, werd voet bij stuk gehouden, en werden naar de Cananefaten een boodschapper gestuurd om iedereen één kant op te wijzen, namelijk de richting van de Bataafse Opstand. Wellicht zou zowel autonomie als macht en prestige een rol hebben gespeeld, maar hun daad van verzet is de reden dat zij hun sporen in de geschiedenis hebben achtergelaten.

De opstand was echter niet alleen een daad van verzet, maar bevatte ook een religieuze dimensie. Of dit het Visioen van de Zieneres omarmde, is niet bekend: dat is slechts onze

associatie, en geen historisch feit. Wél was er binnen de context van de Bataafse opstand sprake van een visioen van een andere zieneres, namelijk die van de zieneres Veleda. Zij woonde bij de stam van de Bructeren, in een toren aan de Lippe. Of zij een actieve rol had in de opstand, of slechts een voorspelling deed, is niet bekend. Wel voorspelde ze een grootse overwinning voor de Bataven. Voor deze overwinning was een bondgenootschap aangegaan met de Cananefaat Brinno, en samen met de Friezen werden in augustus 69 n. Chr. de winterkampen aan de kust aangevallen. De aanval werd niet verwacht door de Romeinen, en de forten werden als verloren beschouwd en in de brand gestoken. In de eerste fase van de opstand gebeurde hetzelfde met vele forten langs de Rijn. Het vermoeden van Flaccus was waarheid geworden, en een centurio genaamd Aquilius moest een tegenaanval beginnen. Civilis verzon een list, en probeerde de Romeinen ervan te overtuigen dat dit een aanval van alleen de Cananefaten was, en dat hij de opstand neer zou slaan. Toen dit doorzien werd, werden de Cananefaten, de Friezen en de Bataven gesplitst, en gingen afzonderlijk over tot de aanval. Zij versloegen de Romeinen, en de Romeinse versterkingen in de vorm van stammen als de Tungriërs.

De opstand verspreidde zich naar Gallië, door omkoping en de diplomatie van Civilis, en vanuit Rome kwam er een tegenreactie, in de vorm van het Vijfde Legioen (Alaudae) en het Vijftiende Legioen (Primigenia), onder leiding van Munius Lupercus. Ten oosten van Oppidum Batavorum troffen de legers elkaar. Civilis legde niet alleen zijn mannen, maar ook vrouwen en kinderen, en onder meer zijn eigen moeder en zusters, in de weegschaal van het lot. Hen achterlaten op het slagveld was geen optie. De strijd werd een triomf: de Romeinse bondgenoten deserteerden, en de Romeinen zelf werden verslagen, en vluchtten naar Vetera. Het lot zou Civilis echter niet eeuwig gunstig zijn, en wellicht had Vesparianus aan de macht kunnen komen, en had hij de Bataven net als de Friezen gratie kunnen verlenen, als de strijd op dit moment gestaakt was. Civilis ging echter verder na de vergelding op de ronselpraktijken, en ging over tot verovering. Hij zette zijn zinnen op Vetera, en maakte zich op voor een beleg. Het beleg van Vetera, dat vandaag de dag Xanten heet, vond plaats in het najaar van 69 v. Chr. Het was geen verdediging van de eigen waardigheid en eer na onderdrukking, maar een directe aanval op een militair symbool van het Romeinse rijk. Het fort werd omsingeld en de Bataven maakte zich klaar voor de strijd. De eerste aanval mislukte, en Civilis staakte de aanval. Hij vestigde zijn hoop op Romeins verraad. In plaats hiervan werd in het Romeinse rijk de hoogste strijd uitgevochten, tussen de troepen van Vesparianus en keizer Vitellius, waarbij steeds duidelijker werd dat Vespasianus zou overwinnen.

Het Romeinse rijk kon nu de aandacht vestigen op de Bataven en het gebied rond Vetera, waar de Bataven de lokale Ubiërs meedogenloos aanpakten. Dorpen werden geplunderd en in de brand gestoken, en de Ubiërs werden zonder medelijden verslagen. Later werd het fort opnieuw aangevallen, maar ook dit mislukte, en Civilis vormde een blokkade. De moeilijkheden stapelden

zich echter op: Vespasianus stootte door naar Rome, de Romeinse burgeroorlog was voorbij, en het bondgenootschap van Civilis aan Vespasianus was inmiddels ontmaskerd als vijandschap. Civilis leed een gevoelige nederlaag bij Gelduba, en verloor bijna zijn leven bij de strijd om Vetera. De opstandelingen vluchtten en het fort werd ontzet.

In december 69 kwam het einde voor Vitellius. Hij vluchtte, werd ontdekt, en op de Trap der Zuchten gewurgd. Vespasianus herstelde de rust in het rijk, en besloot zijn aandacht te richten op zowel de Joodse als de Bataafse opstanden. Na een maandenlange belegering leek Civilis eindelijk Vetera in te kunnen nemen. De Romeinen verlieten vrijwillig het fort, dat geplunderd en in brand gestoken werd, en volgens het Germaanse gebruik mocht Civilis zijn lange, roodgeverfde haar afknippen, nu de vijand was verslagen. Civilis trok verder, naar de hoofdstad van het toenmalige Neder-Germanië, de stad Colonia Claudia Ara Agrippinensium, oftewel Keulen. De Bataven en hun Gallische bondgenoten wilden de stad plunderen en vernietigen, maar Civilis zag ervan af. De zoon van Civilis was namelijk in Keulen gevangengenomen, maar goed behandeld. Civilis richtte zijn aandacht op Gallia Belgica, om zijn pijlen te richten op Claudius Labeo. Labeo was een prefect en een neef van Civilis, en een vijand, al is niet bekend waarom. Wel had Labeo ook redenen om Civilis als vijand te beschouwen, want Civilis had Labeo aan het begin van de opstand geen eer gegeven, terwijl hij een beslissende rol had gespeeld in de overwinning. In plaats daarvan was Labeo gearresteerd. Wellicht was bij zowel executie als bij vrijlating tweedracht ontstaan, en in plaats daarvan werd Labeo verbannen onder de Friezen, maar bij de Maas werden de legers van Civilis weer geconfronteerd met de aanwezigheid van Labeo. De Slag om Maastricht werd gewonnen door Civilis, maar de trouw van de Belgische stammen werd niet gewonnen door aanzien, maar door angst. Rome zetten op haar beurt een leger in tegen de Bataven, onder leiding van Quintus Petillius Cerialis. Terwijl Civilis de strijd aanging met Labeo, begon Cerialis in Gallië de overhand te krijgen, en begon het tij te keren. Er was nog een laatste kans voor Civilis, want er was verdeeldheid binnen de Romeinse troepenmacht. Civilis deed een verrassingsaanval op Cerialis in Trier, maar de troepen van Cerialis herpakten zich, en de aanval werd afgeslagen, wat het begin van het einde betekende voor Civilis. In Keulen kwamen de Ubiërs in opstand, die de cohort van Civilis bestaande uit Friezen en Chauken in de val lokte en doodde. De Cananefaten hielden de Romeinen nog op afstand, door de vloot van de Romeinse bevelhebber Fabius Priscus tot zinken te brengen. De Bataven keerden terug naar Vetera, en versloegen de troepen van Cerialis in het eerste gevecht. Zij waren niet alleen door de Bataven, maar ook door het moeras verslagen, maar bij het tweede gevecht was er een Bataafse overloper, die de Romeinen wees op vaste grond. Nu waren de rollen omgekeerd, en de Bataven en hun Germaanse bondgenoten vluchtten. De Romeinen hadden de Bataven finaal kunnen verslaan, maar zware onweersbuien beschermden de Bataven.

De Bataven trokken terug naar de Betuwe, met de Romeinen in de achtervolging. Cerialis

deed een poging om gezag in het Rijngebied te herstellen, maar Civilis begon een tegenoffensief. Het lot waaide met alle winden mee: Civilis' verrassingsaanvallen mislukten, maar Cerialis kon dit niet afstraffen. Het gevecht verplaatste zich op de Lippe: de Bataven probeerden de goden tevreden te stellen door een vlaggenschip te schenken aan Veleda, maar de Romeinse vloot beschikte over betere roeiers en stuurlui, en op het water werden de Bataven verslagen. De Romeinen vielen de Betuwe binnen, en het lot was beslist. De Ubiërs sloegen de handen ineen met de Romeinen, de Germaanse bondgenoten werden door Civilis tot bedaren gebracht, en Veleda werd overtuigd dat het onheil van de goden kwam als gevolg van het bondgenootschap met de Bataven. De Bataafse steden waren verwoest, de oogst was mislukt, en Rome bood vrede en amnestie aan. De wraakzucht van Civilis naar aanleiding van de dood van Paulus was veranderd in een drang tot verovering en onderdrukking, en deze drang had na de Romeinen ook de Bataven bereikt. Civilis besloot de schuld van zijn uit de hand gelopen wraakzucht op zich te nemen, en te gaan onderhandelen met Cerialis op de brug over de rivier Nabalia. De Romeinen en de Bataven kwamen tot vrede, en de oude voorwaarden werden hersteld. Over het lot van Julius Civilis zelf is niets bekend. Er wordt niets verteld over zijn arrestatie, of zijn executie. Hij kan gedood zijn, maar kan ook gevlucht zijn, en zijn laatste dagen in ballingschap uitgeleefd hebben. Zo snel als hij tot roem en glorie steeg, zo stilletjes verdween Civilis ook weer, als een vreemdeling in de nacht. Zijn daden en zijn geest zijn nog altijd met ons, verborgen in misschien wel het meest belangrijke woord uit de Nederlandse taal: verzet.

Het verzet van Julius Civilis was echter een met twee gezichten. Het verzet begon na het onrecht dat uitgestort werd over de Bataven door de Romeinse ronselpraktijken, en door de dood van de broer van Civilis, Julius Paulus. De opstand en de strijd die toen losbarstte, was een gerechtvaardigde strijd van vergelding, als reactie op onrecht. De macht van het Romeinse rijk en de meedogenloze overheersing ervan had de Bataafse opstand doen ontbranden, maar de geest van de Romeinen achtervolgden de Bataven. De strijd van vergelding veranderde in een drang tot verovering en overheersing. De ene overheerser gaf het stokje over aan de andere, met echter hetzelfde resultaat. Waarschijnlijk kwamen de Ubiërs om dezelfde reden in opstand tegen de Bataven als de Bataven tegen de Romeinen. We zien echter nog iets bij Julius Civilis zelf, namelijk de geest van Wodan, in de vorm van zijn woede. Deze woede moet ontbranden bij lijden en onrecht, maar kan nooit blijven branden tot verovering en overheersen, want dan zal het niet alleen de vijand, maar ook jezelf in de as leggen.

Dit alles zijn nu slechts herinneringen van voorouders, maar het zijn herinneringen die tot op de dag van vandaag relevant zijn. Daarnaast is het feit dat na bijna 2 millennia dit verhaal nog altijd springlevend is bewijs dat deze gebeurtenissen waarschijnlijk op lange termijn relevant zullen blijven. Het brengt ons ook terug naar onze verantwoordelijkheid naar de geschiedenis toe. Het is helaas een gewoonte geworden om de slechte kanten van de geschiedenis niet te willen

confronteren, maar geheel uit te willen wissen. Gedacht wordt dat bij het uitwissen van de geschiedenis wij onszelf ervan kunnen bevrijden, maar dit is nog nooit waar gebleken. Meestal gebeurd er iets anders: de stemmen van het verleden worden uitgewist, maar de geesten ervan blijven aanwezig, en achtervolgen ons eindeloos, totdat we dit verleden confronteren en er lessen uit trekken, zodat wij weer bezit nemen van het verleden, waardoor de weg naar morgen ook weer geopend wordt. Tot die tijd herhalen we slechts het verleden, en bouwen we steeds in een andere vorm hetzelfde verleden opnieuw op, wat daarna weer ten onder gaat, meestal om precies dezelfde redenen. Deze cyclus kan niet worden doorbroken zonder af te rekenen met de fouten van het verleden, en te leren van de wijsheid ervan, maar toch is deze eindeloze herhaling deel van een zeer lange traditie, die niet alleen religieus, maar ook ideologisch, economisch en zelfs wetenschappelijk van aard kan zijn. We moeten echter bij de geschiedenis blijven. Religie, ideologie, economie en zelfs de wetenschap hebben er namelijk helaas een gewoonte van gemaakt om een zeer idealistisch beeld te geven van de werkelijkheid. Net als de gezonken schippers waar Nehalennia eeuwig over zal moeten waken, is de geschiedenis van Julius Civilis er vooral een van bruut geweld, en van de vernedering van verlies. Dit zijn geen gemakkelijke waarheden, maar alsnog waarheden, die geconfronteerd moeten worden. Deze vreselijke waarheid zou constant de kop opsteken, zonder waarschuwing, ook in de Nederlandse geschiedenis, en dan met name na eeuwen van goud, wanneer de rampjaren zich aanboden.

Hoofdstuk 4

Verlating der Broederschap

Na de overgave van Civilis zou keizer Vespasianus zijn macht in handen houden aan de hand van een politieke boodschap, gevangen in één simpel woord: 'pax', vrede. De Bataven zouden zich dan ook weer voegen naar de politieke orde van Rome, met als enige uitzondering het stadje Forum Hadriani, de hoofdstad van de Cananefaten. De Keltische stad werd langzaam veranderd in een Rooms-Keltische stad, waarbij de markt van Hadrianus, waar de stad de naam van zou ontlenen, aan de hand van het marktrecht de kern van de stad zou worden. De combinatie van vrede en marktrecht zou echter een broze zijn, want het Romeinse Rijk zou langzaam maar zeker ten gronde gericht worden. Dit zou met name gebeuren door invasies van de Germanen, die weliswaar Rome niet in handen kregen, maar Rome wel in steeds hogere kosten dreef. Deze cyclus zou voortduren tot het 402, toen het Romeinse Rijk ineen stortte, en de legioenen zich langs de Rijn terugtrokken.

Dit machtsvacuüm zou gevuld worden door twee machten. De wereldlijke macht zou ingevuld worden door de Franken. Dit volk had zich verenigd onder de koning Clovis, die het startpunt zou zijn van een dynastie die de Merovingen genoemd werden. Deze dynastie zou echter ook een religieuze verandering zou meebrengen, inde vorm van Clovis' bekering tot een nieuw geloof, het Christendom. Dit geloof was eeuwen eerder begonnen in Jeruzalem, en was een afsplitsing van het Jodendom, bedoeld ter bekering van de heidense volkeren rondom Israël. Het had onder de leiding gestaan van Jezus van Nazareth, die, zo werd verteld, met een prediking van naastenliefde een schare volgelingen achter zich aan had gekregen. Door één van deze zou hij echter verraden zijn, om vervolgens de marteldood te sterven aan het kruis. Vervolgens zou er echter iets wonderlijks gebeurd zijn: hij zou drie dagen later herrezen zijn, als bewijs dat hij de ware zoon was, en de Joodse Messias, die het einde der tijden in zou leiden, en zijn volgelingen eeuwig toegang zou geven tot een hemels paradijs. Zijn vader, de God van Israël, die door de Joden Yahweh, maar door de Christenen later Jehovah genoemd zou worden, was namelijk de enige ware god op aarde, en was in een strijd verwikkeld met al het kwaad in de wereld, dat geleid werd door de verpersoonlijking van al het kwaad, Satan. Op de Dag des Oordeels zou de God van Israël Satan verslaan en zou een tijdperk aanbreken van eeuwig geluk.

De bekering van Clovis zou echter nog niet leiden tot de massale bekering van Noord-

Europa. Dit zou pas ingeleid worden door paus Gregorius de Grote. Gregorius geloofde sterk in de beloftes van een aanstaande eindtijd, zoals die onder andere te zien is in Bijbelboeken als het Boek van Daniël. De bekering van de zondaars moest dus spoedig gebeuren, en moet van zijn missionarissen snel te horen hebben gekregen dat de bekering van Noord-Europa langzaam verliep. Deze reden was simpel: Noord-Europa, net als Zuid-Europa in de eeuwen vóór de bekering tot het Christendom, had haar eigen religieuze tradities, met gebruiken en feesten die de levens van de bevolking in noorden vormden en betekenis gaf. Als reactie hierop nam Gregorius een uitzonderlijke beslissing. Hij besloot om de tradities van de potentiële bekeerlingen niet te vernietigen, maar om ze om te vormen naar het Christelijke karakter van de nieuwe Kerk. Het Germaanse joelfeest werd hierbij omgevormd tot Kerstmis, de verschillende goden en godinnen werd omgevormd tot heiligen, en in Nederland zou dit uiteindelijk leiden tot de omvorming van Wodan en zijn paard Sleipnir, tot Sinterklaas en het witte paard Amerigo. Zelfs de twee raven van Wodan, Huginn en Muninn, zouden bespaard blijven aan de destructieve bekeerwoede die vaak aanwezig zou zijn in de fanatiekste monniken van het Christendom. In plaats hiervan koos Gregorius voor hervorming, wat mogelijk de echte reden is waarom het Christendom in de Nederlandse cultuur nog altijd een prominente plaats inneemt. In plaats van blinde agressie werd het Christendom ingepast in de al aanwezige structuur, zonder deze veel te veranderen. Het beleid kan gezien worden als een verhulde vorm van een waarde die in Nederland zeer bekend zou worden, namelijk tolerantie. Bij deze tolerantie draait het niet om brute dominantie of fatalistische overgave, maar om het erkennen van verschillen, om alsnog tot een redelijk stabiele verstandhouding te komen.

Deze verstandige bekering stond in schril contrast met de bekeringsdrift van de Frankische wereldlijke macht, die geen enkele compromis duldde. Deze prediking was apocalyptisch, gewelddadig en, uiteindelijk, vruchteloos. De Frankische Kerk werd dan ook belachelijk gemaakt door zijn totale gebrek aan theologische diepgang. Goede voorbeelden van deze twee vorm van Christendom zijn de missionarissen Willibrord, die de Friese koning Radboud wilde bekeren en daarin jammerlijk faalde, en Bonifacius, die de Donareis omhakte, en daaropvolgend in Dokkum werd vermoord. Dit Christendom leek zich totaal niet bewust van de betekenis die het voorafgaande Heidendom had voor de zondaars die het wilde bekeren. In plaats daarvan werd een nieuw geloof met dwang opgelegd, om door middel van geweld het paradijs te bereiken. De dynastieke wereld die de Merovingen in leven zouden scheppen, was er een van gecentraliseerde macht, waarbij de bloedlijnen van het koninklijke geslacht essentieel waren voor het lot van het bestaan. De Merovingen zouden uiteindelijk afgezet worden door een koning die de boeken in zou gaan als één van de stichters van het huidige Europa, Karel de Grote. Zijn dynastie, de Karolingen, zou zich echter vooral bevinden in de ruïnes van het Romeinse Rijk, van waaruit zij een nieuwe versie wensten te bouwen, die uiteindelijk het Heilige Roomse Rijk zou gaan heten.

Om dit te doen, werd er teruggegrepen op een Romeinse bestuursvorm, die ook wel de 'pagus', of de gouw, werd genoemd. Deze gouwen zouden onder leiding komen te staan van de graven, heren die in bezit waren van de grond, waardoor een systeem van vazallen ontstond, waarbij de graaf de plaatsvervanger van Karel de Grote was. De kern van dit systeem zou, net als bij de bekering van Europa tot het nieuwe Christendom, voornamelijk dwang zijn, maar het zou een dwang zijn die zou worden ingegeven door een ideaalbeeld, het herstellen van het Romeinse Rijk. Op basis van dit ideaalbeeld, waarbij alle gruwelijkheden en rampen die het Romeinse Rijk had moeten overleven eenvoudigweg uitgeveegd waren, zou een nieuw imperium gebouwd worden, maar dit zou een uiterst instabiel imperium worden, ironisch gezien door precies het systeem dat rust en veiligheid beloofde.

Het systeem dat het tijdperk van deze dynastieën zijn tekenen, zou ontstaan onder de Merovingen. De zonen en kleinzonen van Clovis zouden, na zijn dood, een brute strijd om de macht doen losbarsten, die meer weghad van een gevecht van wilde beesten, waardoor het Frankische Rijk in een haast permanente staat van anarchie verkeerde. In deze staat was geen enkele vorm van publieke veiligheid of vrede mogelijk, omdat de staat een primitieve structuur had die bovendien nauwelijks bemand werd door betrouwbaar personeel, als dit al aanwezig was. De bevolking zocht in reactie hierop bescherming bij buitenstaande vorsten, en in ruil hiervoor zouden zij zich totaal ondergeschikt maken aan de verlangens van hen die alle macht in handen hadden. Dit instituut was niet nieuw, en werd in het Latijns 'comitatus' genoemd, en in het Duits een 'Gefolgschaft'. Deze comitatus was een groep van vrije strijders, die zich verenigden onder één leider. In ruil voor hun bescherming zou iemand, die bescherming nodig had, zich een 'vassus' noemen. Vassus was afgeleid van het Kelitische 'gwas', en zou tijdens het tijdperk van de Merovingen op weinig anders neerkomen dan een slaaf. Een vrij persoon zou door dit systeem heersen over de ander, waarbij de juridische term 'commendatio' zou worden, waarbij een persoon onder de zogenaamde 'patrocinium' zou vallen van een vrije, machtiger persoon.

De Merovingische versie waaronder dit gebeurde, werd ook wel de Formulae Turonenses genoemd, oftewel de Tourse Formule. Deze formule is in zijn geheel bewaard gebleven, en leest als volgt:

'Hij die zich onderwerpt aan de macht van een andere man.
Aan de grote Heer (A.), ik (B.). In zover het bekend is aan allen, dat ik
de mogelijkheid mis om mijzelf te voeden en te kleden, vraag ik om uw medelijden,
om uw goede wil aan mij te schenken, en uw toestemming om mij te commenderen
in uw mundoburdus. Dit heb ik aldus gedaan, op zo'n manier dat u hulp
ondernomen heeft om mij te voeden en te kleden, opdat ik heb ondernomen
u te dienen en uw welbehagen te verdienen, zover dat in mijn macht ligt.
En zo lang ik leef, ben ik verplicht u te dienen en u te respecteren
als een vrij man, en tijdens mijn leven heb ik niet het recht om mezelf

te onttrekken van uw autoriteit en mundoburdus; ik moet daarentegen
de rest van mijn dagen doorbrengen onder uw macht en bescherming.
En in het licht van deze daad, wanneer een van ons deze overeenkomst probeert
te veranderen, zal ik een bedrag van X solidi moeten betalen aan de ander,
maar zal de overeenkomst geldig blijven. Naar welbevinden van beide partijen
is dit verdrag opgesteld en bevestigd in twee documenten,
en dit hebben beiden bevestigd.'

(Qui se in alterius potestate commendat. Domino magnifico
illo ego enim ille. Dum et omnibus habetur percognitum,
qualiter ego minime habeo, unde me pascere vel vestire debeam, ideo
petii pietati vestrae, et mihi decrevit voluntas, ut me in
vestrum mundoburdum tradere vel commendare
deberem; quod ita et feci; eo videlicet modo, ut me tam
de victu quam et de vestimento, iuxta quod vobis servire
et promereri potuero, aduivare vel consolare debeas,
et dum ego in capud advixero, ingenuili ordine
tibi servicium vel obsequium inpendere debeam
et de vesta potestate vel mundoburdo tempore vitae
meae potestatem non habeam subtrahendi, nisi
sub vestra potestare vel defensione diebus vitae
meae debeam permanere. Unde convenit ut,
si unus ex nobis de has convenntiis se emutare
voluerit, solidos tantos pari suo conponat, et ipsa
convenentia firma permaneat; unde convenit, ut duas epistolas
uno tenore conscriptas ex hoc inter se facere vel adfirmare
deberent; quod ita et fecerunt.)

Het systeem dat hieruit zou voortkomen, zou het feodalisme genoemd worden, en zou een systeem zijn dat de gehele maatschappij zou sturen.

In deze maatschappij was al het land in bezit van leenheren, en werd het toebedeeld aan hun leenmannen, in ruil voor persoonlijke trouw en bescherming. Eeuwen later zou er een romantisch ideaalbeeld ontstaan van ridderlijke trouw en zelfopoffering, een beeld wat op vrijwel geen enkele manier in lijn is met de historische realiteit. In werkelijkheid was dit een systeem dat weinig meer zou zijn dan dat van slavernij, in lijn met de eerdergenoemde Keltische gwas, en deze onderdanigheid zou worden gerechtvaardigd door het Bijbelse idee van de vrije wil en goddelijke wil. Het was machtsuitoefening van zowel commissie, door iets te doen, zoals straffen bij ongehoorzaamheid, als omissie, door iets na te laten, zoals de weigering om een ongehoorzame te helpen. Alle schuld werd hierbij afgeschoven op de onderste laag van de samenleving, met behulp van een cirkelredenering: de onderste laag was slecht omdat het inferieur en ongehoorzaam was

omdat het slecht was omdat het inferieur en ongehoorzaam was. Het concept van erfzonde zou dit systeem een theologische geldigheid geven, en schepte een absolute, onveranderbaar hiërarchisch systeem, dat zou bestaan uit drie lagen. De bovenklasse was de verheven bovenlaag van koning, adel en geestelijken. Zij zouden verheven zijn boven de rest van de maatschappij, en zouden nooit blootgesteld worden aan de gevolgen van hun beslissingen. De laag hieronder waren de onderdanen, die zich zoveel mogelijk zouden schikken naar het ideaalbeeld van een eerzame onderdaan, die gehoorzaam is aan de hogere machten. De onderdaan moest zo min mogelijk opvallen, en zo dienstbaar mogelijk zijn aan de heilige orde, die door de Almacht van God bepaald was. Hieronder zou echter nog een laag toegevoegd worden, van de vijandige Ander. Deze zou bestaan uit iedereen die weigerde om gehoorzaam te zijn: Joden, buitenstaanders, gekken, rovers, ketters, en een oneindige lijst van Anderen, die zonder enige twijfel opgespoord hoorden te worden, om vervolgens gruwelijk gedood te worden. Een veelgebruikte methode was hierbij de brandstapel, waarbij de brutaliteit publiekelijk aanwezig was, ter afschrikking van ongehoorzaamheid. De brutaliteit zou een essentieel onderdeel worden, om het hiërarchische systeem in stand te houden.

Dit systeem leek een perfect systeem van orde, veiligheid en geweld, maar ook in dit systeem zouden altijd weeffouten aanwezig zijn, die beiden met het geloof te maken hadden. De eerste zat verborgen in het Christendom zelf, en was de verheffing van de verschoppelingen als de ware gezegenden. Deze aandacht voor de onderste van de samenleving was gecombineerd met de eeuwige heerschappij van God, wat zorgde voor een spanning tussen de twee. Deze heerschappij zou nimmer naasten dulden, en zeker niet van verschoppelingen. Dit leidde tot een stroom aan apocalyptische bewegingen, waarbij charismatische leiders een complete herordening van de maatschappij voorzagen. Deze herordening, en het geweld dat ermee samen zou hangen, zou echter gericht worden naar geloofsvijanden, niet alleen in de vorm van kruistochten naar het Beloofde Land om daar een ketters geloof, in de vorm van de Islam, proberen te verslaan, maar ook in de vorm van pogroms die daaraan voorafgingen, gericht tegen het andere ketterse monotheïsme binnen Europa, het Jodendom. Deze macht kon zich binnen de maatschappij geheel onafhankelijk manifesteren, door middel van loyaliteit aan elkaar, in plaats van aan de wereldse en geestelijke macht. Waar het hiërarchische systeem geheel gebaseerd was op ongelijkheid, was de macht van dit systeem gebouwd rondom gelijkheid, en spoedig zou er een Latijnse benaming zijn voor dit soort genootschappen binnen de samenleving. Het werd een 'coniuratio' genoemd, maar vandaag de dag heeft dit een veel bekendere naam, een samenzwering. Een samenzwering wordt genoemd naar hetgeen waar het zich tegen afzet, namelijk de eed aan de klassen boven deze gemeenschappen. In plaats van de eed af te leggen aan een koning of een paus, zweren deze genootschappen loyaliteit aan elkaar. Hierdoor veranderd eveneens de relatie tussen de deelnemers aan de samenzwering. Deze word namelijk een gemeenschap op basis van absolute gelijkheid,

waarbij iedereen zich onderwerpt aan het hoofddoel wat bereikt dient te worden, en het is dit ideaal van broederschap dat zou leiden tot genootschappen die langzaam maar zeker de controle over de Middeleeuwse samenlevingen zouden overnemen, door middel van de diensten die zijn verleenden, zoals bijvoorbeeld de architectuur van kerkgebouwen, maar ook prijzen en lonen vast te zetten, door middel van prijsafspraken. Dit laat een krachtige tegenstelling van de samenzwering zien. Het kan leiden tot maatschappelijke beweging en vrijheid, maar kan tegelijkertijd ook vervallen tot een corrupte, statische orde, waarbij het precies dat wordt waar het ooit tegenin ging.

Deze nieuwe orde van oude macht tegenover nieuwe macht zou ook het Noord-Europa van de Middeleeuwen vormgeven. De Christelijke kruistochten, die bestonden uit pelgrimstochten naar het Beloofde Land en strijd tegen de ongelovigen, zoals de Islamitische moren en de heidense Litouwers, waren een grote kostenpost voor de heersende macht, en om dit tegen te gaan, werden verschillende voorrechten in de uitverkoop gedaan. Eén van deze voorrechten was het stadsrecht, waardoor het voor verschillende dorpen in West-Friesland mogelijk werd om uit te groeien tot steden. Met dit geld werden nieuwe oorlogen bekostigd, bijvoorbeeld tegen de heidense Friezen, waarbij Willem IV bij Warns een gevoelige nederlaag leidde. Toen Willem IV kinderloos stierf, ging zijn grafelijke titel naar zijn zus Margeretha, wat met name in Holland problemen gaf. Daar was sprake van een zwaardleen, waarbij een grafelijke titel alleen mogelijk was bij een mannelijke lijn, en om haar titel veilig te stellen, zou ze het recht om oorlog te voeren zonder instemming van de adel en de steden. Haar zoon, Willem, zou hier gebruik van maken, en de titel van Margeretha voor zichzelf opeisen, en uit dit conflict tussen de gravin en haar zoon zouden twee partijen tevoorschijn komen, de aanhangers van de gravin, die de 'Hoeken' werden genoemd, en de aanhangers van Willem, die de 'Kabeljauwen' werden genoemd.

Dit conflict zou weergegeven worden door de sprookspreker Willem van Hildegaersberch, wiens gedichten in 1870 verzameld zouden worden. Gedicht 63 zou een weergave zijn van dit conflict, één van de eerste ooit, aan het hof van Albrecht van Beieren, die een vertegenwoordiger van de Hoekse partij was. Van Hildegaersberch stelde het aldus:

HOE DEERSTE PARTYEN IN HOLLANT QUAMEN

Groot wonder mochten si nu vertellen,
Die hier te voren jonghe ghesellen
Waren by des graven tyden,
Daer God die ziel of moet verbliden,
Die in Henegouwen starff;
Want hi mit wijsheit zere verwarff,
Dat alle sijn volc was wel in vreden,
Beyde opt lant ende in die steden:
T'was eendrachtich 'waermen quam.
Doe hem God sijn leven nain,

Den edelen grave van Hollant,
Die verre ende nae was wel becaut,
Beyde in doechde ende in eren,
Doe ghinct haestelic verkeren,
Als hi wel selve screeff;
Want sijn soen, die nae hem bleef,
Die leefde zeer in overmoede;
Dat dede, hi was van hoghen bloede
Van beyden syden uut gheboren,
Die helt sijn volch al hier te voren

Utermaten zeer in dwanghe.
Na deser tijt en wast niet lange
Hi en bleef optie Vreesen doot,
Daer an gheschiede yammer groot,
Want alle sijn vole liet hi in rouwen.
Doe quam dit lant an eenre vrouwen,
Dat was des keysers wijf van Romen.
Waer mochtmen enich hogher noemen
In kerstenhede dan skeysers wijff?
Nu quam in Hollant menich kijff,

Sint dese vrouwe was ontfaen.
Dat machmen menich sins verstaen,
Doch weetmen wel die rechtichede,
Buten slants ende binnen mede,
Wildment mercken by ghelyke.
Die keyser vanden Roomschen rijcke
Daer hadde dese vrouwe kinder by,
Die machtich waren ende vry.
Hertoghe Willem maectse heer
In Hollant, ende dede hem eer,

Want sy en mochtet nerghen bet bestaden.
Daer nae wortet hoer gheraden,
Dat sijt selve wilde behouden;
Nu moechdi mercken by wat schouden
Dattet volck begonste te scheiden:
Dat dede die strijt twisken hem beyden,
Als ghi hier nae wel moecht verzinnen.
Tut eerste huldemen der keyserinnen,
Daer nae den hertoghe horen zoen,
Die veel eeren was ghewoen,
Die wile sijn daghen waren goet:
God stercke noch dat edel bloet!
Dat bid ic hem mit ynnicheden.
Der vrouwen ziel moet God bevreden,
Die is sint van aertrijcke ghevaren!
Nu willie u allen openbaren
Waer off dat quamen dese partyen.
Die een wilde mitter vrouwen lyen,
Eude dander byden hertoghe bliven:
Dus quam in Hollant dat eerste kiven,

Des ghelijc in Zeelant mede.
Nu en macher helpen zoen noch vrede,
Die een en slact den anderen doot,
Ende sule die wort vau haven bloot
Om deser partyen diemen draecht.
Die eeu misdoet, die ander claccht,
Dus rusten si cleyu tot allen tyden,
Van deser plaghe an beyden zyden
Is loghen teerste fondament.
Waren wy alle alsoe bekent,
Dat elck die waerheit brochte voert,
Tsoude opt lant ende in die poort
Menighen mensche vromen zeer:
Want loghen die coemt voirden heer,
Dair sy malcanderen mede bederven.
Elck soud gaern te hove verwerven
Tsheren huld ende sinen dienst;
Nochtan waert hem talre sienst,
Dat sy leefden int ghemaet;
Want sulck die comt tot hogher stact,

Dat hi namaels moet besuren.
Dat doetet rat van avonturen
Draeyet om in corter tyden;
Dan sietinen varine nederglyden
Die daer boven was gheseten:
Dat mach elck mensche weten,
Wouden sijt mercken ende verstaen.
Ende alset rat is ommeghegaen,
So comt die laechste in groter stat,
Eutie gheen die boven sat,
Dien en doetmen dan gheen ghenaden;
Want si ghedencken ouder daden
Die daer boven sijn gheclommen.
Hier om slachten sy naden dommen,
Dese partyen ulle beyde,
Dat si dus zere mit onbescheide
Werken alst hem bueren mach.
Wair hoerde yemant ofte sach-
Alsule wonder alser nu gheschiet,
Sint dat God hem crucen liet?

Want Adam was ons eerste vader,
Eude wy sijn broeders alle gader,
Hier om isset boven maten,
Dat si dus zere malcanderen haten,
Die eendrachtich souden wesen.
Dit waer een wonder off te lesen;
Want dat kint scheyt vander moeder;
Men siet daer stryden twe ghebroeder
Onderlinghe mit partyen.
God die selse noch castyen,
Heb ie anxt, in corten daghen;

Want hi en machs niet langher verdragen
Die boesheit die daer nu regiert;
Want elkerlijc die visiert
Hoe hi den anderen mach bedrieghen.
Dat sel int lest hem selven lieghen:
Want wye weldoet, dien dar niet varen,
Dat hem yeimant sal beswaren,
Als die hoechste nederdaelt,
Ende men den laechsten boven haelt

Ander avonturen rat.
Woudmen gaen den rechten pat
Ende peinsen om dat hoghe woort,
Dat totter edelheit behoert,
Soe en mocht dit wouder niet gheschien.
Mar neen! men sal veel liever sien
Die te hove wat weet te bringhen
Dit of dat van nuwen dingen,
Daer die heer wat an mach winnen:
Dat sal die schalke thans versinnen,
Soe dattet niet en blive verholen.
Mer edelheit die laetmen dolen
Achter straten inden slijck,
Recht min noch meer in dier ghelijc,
Ofse nyemant en wilde ontfaen;
Mar die doeren sijn wyde outdaen
Jeghen den penninc, daer veel off coemt
Die plaghe, die ic nu heb ghenoemt.
Want wye den peuniuc meest mach gheven,
Die wort te hove thants verheven.

Als dan tghelt beghint te smalen,
Soe sietmer sommighe nederdalen
Vanden hoghen in dat laghe:
Dit moechdi mercken alle daghe:
Hier om soudi sijn eendfachtich.
Grote heren ende machtich,
Als sy verzoenen, so ist ghedaen,
Hier in soe mochtìi wijsheit verstaen.
Woudijt selve wel bevroeden,
Ghi en soudt malcander niet ontgoeden,
Mar leven in eendrachticheden,
Soe mocht opt lant ende inden steden
Menich mensch hem zeer verbliden,
Ende laten hoverde tallen tyden
Nederdalen onder voet.,
Want God, die auden cruce stoet,
Die heeft hoveerde zeer verwaten;
lier omme mochtment gheerne laten,
Woud elek meusch hem te voren bedencken;
Die nu malcander zere crencken,

Si souden leven in oetmoede.

Ay, God heer, der heren roede,
Die moet hem onnen noch deu sin,
Dat elek moet dienen om ghewin
Van hem te crighen diet al vermach!
Soe moghen wy opten lesten dach
Blydelijck van hene varen.
Dit racet u Willem, sonder sparen,
Van Hildegaersberch, wildijt versinnen,
Soe moechdi hemelrijc ghewinnen.

De tijd waarin dit conflict plaatsvond, was er een gedomineerd door eer en loyaliteit. Naast deze loyaliteit stonden de twee partijen echter ook voor iets anders. De Hoeken stonden voor de oude macht van adel, die binnen de snelle maatschappelijke ontwikkelingen hun macht wilden behouden, terwijl de Kabeljauwen stonden voor de nieuwe rijkdom, de opkomende macht van geld. Beiden waren vreemde coalities. Zo was onder de Hoeken de rijke financier Willem van Duivenvoorde te vinden, terwijl de Kabeljauwen konden rekenen op de steun van de adelfamilie Van Poelgeest. Veel van deze nuance zou in een politiek werk terechtkomen van Filips van Leiden, *De Cura rei publicae et sorte principantes*, oftewel 'Over de Zorg voor de Staat en de Lotsbestemming van de Vorst'.

Het staatsrechtelijke traktaat van Van Leiden is een opvallend werk. In het werk *Erflaters van Onze Beschaving* van de historici Jan en Annie Romein wordt Van Leiden met recht gezien als de eerste erflater van Nederland. Hij word door de twee gekenmerkt als de eerste regent van Nederland, ondanks dat de uitvoer hiervan uiteraard in handen lag van de eerste opvolger van de eerdergenoemd Willem V. Nadat deze krankzinnig geworden was, moest het Kabeljauwse mandaat uitgevoerd worden door zijn broer Albrecht. Deze zou Filips van Leiden de opdracht geven om het functioneren van zijn gezag op een systematische manier vorm te geven, en dit op zwart en wit te zetten. Om een compleet beeld te geven van dit werk, moeten we eerst kijken naar Van Leiden zelf. Van Leiden werd geboren in, zoals zijn naam al doet vermoeden, de opkomende stad Leiden. Filips zelf kwam uit een regerend geslacht van deze stad, wat hem toegang bood tot het hogere onderwijs. De richting waarin hij op zou gaan, zou de studie van rechten zijn, met name die van het antieke Rome en de canonieke rechten gegeven door de Katholieke Kerk. Om zich deze rechten meester te maken, ging hij naar Orleans, en werd daarmee één van de eerste Noordelingen die zich zou verdiepen in de rechtsleer van het beschaafde Zuiden. In de tijd voordat de universiteiten van Leiden of zelfs Leuven gesticht waren, was Orleans al een knooppunt van kennisvergaring. Het had toegang tot een geheel nieuw corpus van kennis, met name in de vorm van het wetboek van keizer Justinianus. Deze keizer had in de zesde eeuw zijn keizerlijke macht structureel laten vastleggen, en in de tijd van Van Leiden werd deze vorm van staatsrecht herontdekt door de rechtsschool die ook wel het Legalisme werd genoemd. Deze rechtsschool legde de nadruk op de letterlijke interpretatie van de wetsteksten, waardoor de logische redenering, die tot de

eindconclusies leidt, de belangrijkste vaardigheid van de rechtsgeleerde vormt.

Dit had tot gevolg dat de traditionele feodale rechten, die volgens de gebruikers ervan door God Almachtig zelf opgelegd werden, en dus geen enkele vorm van redenering behoefte, niet langer meer vanzelfsprekend waren. Hoewel de vorst nog altijd een absoluut heerser was, moest deze macht gestructureerd zijn, en kon niet langer enkel het resultaat zijn van een simpel en onberedeneerbaar goddelijk gegeven waar de onderkant van de samenleving zich eenvoudigweg naar diende te voegen. In het geval van de graaf Albrecht kwam deze gestructureerde macht in de vorm van 85 rechtsgevallen, waarbij Van Leiden de argumenten aandroeg om te bewijzen dat de Hoeken daadwerkelijk terecht het veld hadden moeten ruimen.

In deze tijd werd de manier van redenering onderverdeeld in twee methoden. De eerste was de analytische, waarbij een redenering in steeds kleinere onderdelen ontleed en behandeld wordt. Dit is echter een methode zonder kritiek, zeker in tegenstelling tot de tweede methode, dialectische. Bij deze redenering wordt dezelfde methode aangehouden als die van de filosoof Socrates, en wordt aan de hand van vraag en antwoord een bepaald idee kritisch ondervraagt, om zo tot de daadwerkelijke kern van de zaak door te dringen. Deze methode kan echter niet gekarakteriseerd worden als erg sceptisch: denkers als met name Aristoteles bezaten in dit tijdperk, waarin de Kerk de absolute geestelijke macht in handen hadden, een haast goddelijke autoriteit, waarbij er bij een dialectische 'bevraging' nauwelijks verwacht werd dat iemand tot een andere conclusie zou komen dan de Filosoof zelf. Er werd hierbij dus voornamelijk logisch geredeneerd, met één of enkele logische stellingen, die uiteraard nimmer fout konden zijn, waaruit stapsgewijs logische conclusie worden getrokken, die geheel onverrassend precies het antwoord geeft wat de schrijver al vanaf het begin verwachtte.

Het werk van Van Leiden is echter toch interessant, om twee redenen. Ten eerste behandeld het dezelfde vraag als die Plato in de *Politeia* probeerde te beantwoorden, namelijk wat 'recht' precies inhoudt. Hierbij volgt Van Leiden de eerdergenoemde Justinianus, die als keizer een actieve rol speelde in de Romeinse samenleving. Een voorbeeld genoemd door Jan en Annie Romein is dat van de gilden en de monopolies die deze organisaties in handen konden hebben. Justinianus nam hierbij geen passieve rol in acht, maar speelde in plaats daarvan een actieve rol, en verbood als staatshoofd de vorming van deze monopolies, met een boete als straf. De rol die Van Leiden voor vorst en staat voor zich zag, was die van een actieve ordebewaarder, die de gilden, die vaak in handen van de edelen waren en zo dus zaken als prijsafspraken konden veroorloven, actief najoeg om dit onrecht uit te roeien. In de uitbeelding hiervan gebruikte Van Leiden een gelijkenis, om de wetteloosheid van zijn eigen tijd weer te geven. De edelen schilderde hij af als ossen, die zich voornamelijk bezighielden met het voeren van oorlogen, en dus met geweld een groot gebied, en dus het grootste aandeel van de macht, in handen namen. De vorst, die de staat in handen had, werd gezien als een jonge leeuw, die machteloos staat tegen deze ossen. De stadsbewoners worden

gezien als ganzen, en zoeken hun heil binnen de muren van de stad, ver weg van het geweld van de ossen. Als laatste zijn er de boeren, die gezien worden als kalveren en schapen, die het niet kunnen veroorloven om binnen de stadsmuren te wonen, en gedwongen worden om in de wildernis de verblijven, in de nesten van de ganzen.

Voor deze staat van wetteloosheid presenteert Van Leiden de actieve houding van Justinianus, en staat erop dat graaf Albrecht niet de vrijheid, maar de plicht heeft om zich boven de macht van de edelen te stellen. De voorrechten van de Hoeken dienen naar Van Leiden nooit boven die van de macht van de graaf te gaan, hoe rijk en machtig zij ook door vrede en oorlog mogen zijn. Naar het voorbeeld van het Romeinse recht presenteert Van Leiden een ambtelijk apparaat dat rechtelijke willekeur compleet hoort uit te wissen. Deze ambtenaren, in de tijd nog baljuwen genoemd, dienen net als de rentmeesters en de rechter onafhankelijk te kunnen opereren, en horen nooit afhankelijk te zijn van het gebied waarin zijn opereren, of degene met wie zij hun taak verrichten. In de verdediging van de arme kalveren en schapen ziet Van Leiden dus actieve staatsmacht als de ultieme oplossing, om een algemene, universeel geldige wet te garanderen, tegen de corrupte krachten van de gewelddadige adel. Vanzelfsprekend viel dit in goede aarde bij de Kabeljauwen, en *De Cura* kan dan ook gezien worden als het Kabeljauwse partijprogramma, met een krachtige staat, die gelijkheid en universalisme van bovenaf oplegt, ter garantie van een ordelijke samenleving, zonder de wetteloze anarchie van de Hoeken.

Van Leiden zou echter soms nog verder gaan dan enkel de adel, en zou ook zijn pijlen richten op de geestelijke, en zelfs op de vorst zelf. Volgens Van Leiden hoort de geestelijke macht net zomin hoger te zijn als de adellijke macht, en hoewel zij vrijgesteld worden van het betalen van belasting, wordt in tijden van nood verwacht dat ook zij bijdragen aan de staatskas. Bij de keuze tussen drie partijen, de boeren, de geestelijken en de steden, kiest Van Leiden expliciet voor de steden. Hierbij kiest Van Leiden voor een agressief anti-feodalisme, waarbij hij zelfs niet schroomt om de het recht op opstand te verdedigen, namelijk wanneer de vorst de zwakkeren niet beschermt tegen sterkeren van buitenaf. Dit zou de toekomstmuziek worden die in het Plakkaat der Verlatinghe genotuleerd zou worden, waarbij de autonomie van de steden, onder leiding van een rationele staat, en hiermee zou Van Leiden de basis leggen voor de macht van de regenten. Jan en Annie Romein stellen zelfs dat Filips van Leiden de meest invloedrijke Nederlander is, als beginpunt van het Nederlandse staatsrecht, en verkondiger van de moderne democratische staat der Nederlanden. Zijn invloed zou echter, ook in zijn eigen tijdperk, niet net zo universeel zijn als zijn staatsideaal. Naast de Hoeken en de Kabeljauwen zou er namelijk nog een macht in Nederland aanwezig zijn, in de vorm van een vorstelijk huis dat een afsplitsing was van het Franse huis Valois. Dit waren de Bourgondiërs, en hun monarchistische macht zou uiteindelijk zelfs de macht van de Hoekse gravin Jacoba van Beieren breken, waarna deze de eenwording van de Nederlanden zouden bewerkstelligen. Deze zouden dit op basis doen van juist datgene wat Van Leiden zo

verafschuwde, namelijk de soevereine macht van monarchie. Weliswaar zou deze macht, bijvoorbeeld in de vorm van de Bourgondische bisschop David van Bourgondië, partij kiezen voor de vooruitstrevende ideologie van de Kabeljauwen, maar keer op keer zou de absolute macht van monarchie de kop opsteken, waarin de prins altijd in zijn kasteel zou zijn, en de pauper altijd op de akker zou zwoegen.

Deze twee gedachtescholen, van de Kabeljauwen en de Bourgondiërs, laten de centrale machtsdynamiek van Nederland zien. Het belangrijkste verschil tussen deze twee is te zien in het recht tot opstand, een recht dat door Filips van Leiden erkend wordt als belangrijk genoeg om op papier gezet te worden. Hier tegenover zou de macht van de soeverein staan, die zelfs in de Verlichting, bij denkers als Thomas Hobbes, de enige bescherming kon bieden tegen de natuurstaat van geweld en anarchie, waardoor het recht tot opstand weinig meer werd dan een rechtelijk beredeneerde zelfmoordpoging. Dit recht tot opstand is bij soevereiniteit een absoluut taboe, net als het idee van universalisme, dat alle verschillen in de maatschappij als irrelevant verklaard, en het vervangt met rechten die zelfs aan de armste schapen in de armzaligste ganzennesten beloofd en gegarandeerd worden. Veel van het maatschappelijke conflict binnen Nederland komt dan ook neer op een vervallen status quo, waarbij een steeds kleinere groep steeds meer macht naar zich toetrekt. Als reactie hierop eisen burgers dat de staat een actieve rol inneemt, en met ferme hand rechtspreekt. Dit lijkt een oplossing te zijn om deze corruptie te lijf te gaan, maar na verloop van tijd wordt deze staatsmacht zelf soeverein, en duldt het zelf geen enkele vorm van tegenstand meer, om precies de corruptie te worden dat het ooit zelf te lijf moest gaan. Na verloop van tijd wordt deze soevereiniteit erger en erger, tot de machteloze burger het verbod op opstand aan zijn laars lapt, en de soeverein zelf te lijf gaat. Het werk van Van Leiden laat echter nog iets vreemds zien, namelijk hoe constant de gilden en hun financiële netwerk als schuldige gezien wordt. Enkele eeuwen na de tijd van feodale edelen en graafschappen zouden, in de nasleep van de Franse Revolutie, de Bataafse revolutionairen een vergelijkbare poging ondernemen. In hun geval zouden ze de markt als oplossing aandragen, in de vorm van corporatistische ondernemingen, die geregeld zouden worden door de wetgeving. Dit zou als een voortvloeisel van het gedachtegoed van Van Leiden gezien kunnen worden, maar niet geheel als een zegen. Beiden lijken pogingen om iedere vorm van willekeur met absolute macht van de staat of de corporatie een halt toe te roepen, en beiden lijken op medicijnen die erger kunnen zijn dan de kwaal. Dit laatste is te zien bij zowel de Bourgondiërs als de Kabeljauwen, waarbij de eerste staatsmacht van bovenaf inzet om een hiërarchie gedwongen in stand te houden, terwijl de laatste staatsmacht inzet om gelijkheid gedwongen in stand te houden. Bij deze twee gedachtescholen komt nooit het idee op dat je een machtsstructuur, welke dit ook moge zij, nooit enkel en alleen kunt opleggen door middel van dwang. Dwang is slechts een optie, en een absolute noodoptie, die pas ingezet wordt als al het andere gefaald heeft. Deze twee partijen zien dit echter anders, en

willen een noodmiddel inzetten voor het bereiken van een haast utopisch doel.

Het conflict tussen de Hoeken en de Kabeljauwen zou een sluimerend conflict blijven, waarbij strijdende partijen het tegen elkaar opnemen, zonder dat hier een duidelijke winnaar uit zou komen, die de een overtuigend versloeg. In Friesland was eenzelfde ontwikkeling gaande, tussen twee kloosterorders. Zij werden de Schieringers en de Vetkopers genoemd, waarbij de Schieringers de zwijgende cisterciënzers waren die de Regel van Bernardus strikt opvolgden, terwijl de Vetkopers de premonstrantenzers waren, die leefden van de veeteelt. Dit conflict vond echter plaats in een wereld die veel gevaarlijker was dan Holland. Friesland was een plek vol met geweld, gewapend conflict en armoede. Terwijl buiten Friesland de macht van de wet gold, werden in Friesland conflicten uitgevochten met wapens. Deze tegenstelling zou steeds verder op de voorgrond treden, met een vrij maar gewelddadig Friesland, tegenover een ordelijk maar traditioneel Holland, waarin het conflict tussen de Hoeken en de Kabeljauwen nog een tijd onder het oppervlakte zou blijven sluimeren, om op de achtergrond te verdwijnen. Het nieuwe conflict was meer een tussen land en zee: de Friezen bedienden zich van zeeroverij, en om orde in deze chaos te scheppen, zou het eerdergenoemde oppergezag van Nederland, de hertog Filips van Bourgondië vrede voorstellen aan de tegenstanders in het noorden, en in ruil voor erkenning van zijn gezag zou hij overgaan tot amnestie en vergeving.

Door deze politiek van expansie en amnestie werd Bourgondië oppermachtig in Noord-Europa. Hierdoor verkreeg Filips de titel *grand duc d'occident*, 'Groot Hertog van het Westen'. Op zijn beurt zou Filips de ridderswaarden bewaren, in de vorm van een riddersorde: de Orde van het Gulden Vlies. Deze naam refereert terug naar de oude Grieken, waarbij de Argonauten onder leiding van koning Jason op zoek gaan naar het Gulden Vlies. Deze orde had de schijn van gelijkheid, maar was in werkelijkheid gebouwd rondom verhevenheid: het lidmaatschap van deze orde werd trots aan de buitenwereld getoond, om zo te leiden tot een absolute scheiding tussen de vertrouwelingen van Filips, en de vreemdelingen die zich buiten deze orde bevonden. Op deze manier kon Filips een gigantisch netwerk van gelijkgestemden op, met als gevolg dat er een gesloten gemeenschap bestond, met een geheel eigen samenleving, en een geheel eigen werkelijkheid, gescheiden van de buitenwereld. Deze gescheiden werkelijkheid stelde Filips in staat om de administratie van zijn land te stroomlijnen, waar de huidige financiële structuur zijn oorsprong in vind. Het leidde tot een gezamenlijk, eenduidig beleid, en een gezamenlijke naam: de Nederlanden. Er leek een perfect systeem geschapen van orde en regelmaat, maar ook dit systeem zou geen eeuwig leven hebben, en een tweede weeffout zou ditmaal niet van binnenuit komen, maar van buitenaf, verborgen in het geloof dat de maatschappij van de Nederlanden bepaalde.

Het geloof bleef het heilige gezag in Rome, de Katholieke Kerk, en hun heilige leer. Om deze leer te verdedigen, zou niet alleen gebruikgemaakt worden van ontwijfelbare dogma's, maar ook van de rede. Theologen als Sint Augustinus en Sint Thomas van Aquino baseerden hun

geloof op de Bijbel, maar verantwoordde dit geloof met behulp van de filosofieën uit het antieke Griekenland, en dan met name Plato en Aristoteles. Dit was echter niet geheel in lijn met de geest van de filosofie, waar met behulp van argumenten naar een bevredigende conclusie gezocht wordt, ongeacht of dit in lijn is met het huidige standpunt. Net als Filips van Leiden zouden Augustinus en Aquino, en theologen als Anselmus van Canterbury dit denkproces omdraaien: ze begonnen met een theologische conclusie, en pasten daarop hun redenering aan, ingegeven door de doctrines van het Rooms-Katholicisme, dat alles wat van de orthodoxe traditie afwees en beschouwde als foutief. Dit leidde tot een bepaalde eigenschap van deze intellectuele vorm van het Katholicisme, ook wel de scholastiek genoemd, waarbij er steeds weer nieuwe manieren worden gevonden om de redeneringen in lijn te doen zijn met de conclusie. Het leidde tot een wirwar van theologische systemen en ideeën, iets dat steeds meer een eigen leven ging leiden en steeds meer verwijderd raakte van de basisteksten van de Bijbel. Eén van de reacties hierop was een terugkeer, naar wat beschouwd werd als de kern van de leer van Jezus, wat leidde tot een nieuw idee, het humanisme, en één van de kernfiguren binnen dit humanisme kwam uit Rotterdam, in de vorm van de Augustijner theoloog Desiderius Erasmus.

Erasmus was opgeleid als theoloog in Parijs, waardoor hij in contact kwam met zowel de scholastieke stroming, vertegenwoordigd door Johannes Duns Scotus, als de humanistische stroming, vertegenwoordigd door Robert Gaguin. In Engeland kwam hij in contact met belangrijke humanisten, waaronder Thomas More, de schrijver van Utopia. Ook leefde Erasmus in een tijd van een nieuwe technologie, de boekdrukkunst. Door deze technologie konden gedachten van mensen veel efficiënter op papier gezet worden, en Erasmus zou ook gebruikmaken van deze technologie voor zijn bekendste werk, Lof der Zotheid. In het boek stelt hij zichzelf voor als een zot, wat hem de vrijheid geeft om de ernstigheid van iedereen, ongeacht stand, belachelijk te maken. Dit ging in tegen de heersende machtsstructuur, en pleitte voor een mentaliteit geneigd naar vrede en tolerantie, dat zich afzette tegen het heersende absolutisme. Wel was Erasmus nog steeds wel onder de invloed van de ideeën van zijn tijd, en gold zijn concept van vrijheid niet voor de enkeling. Zo werd tolerantie voor de Joden afgewezen, maar bij Erasmus was er weinig sprake van Jodenhaat, in tegenstelling tot een ander historisch figuur die zijn stempel zou drukken op de geschiedenis van Noord-Europa, Maarten Luther.

Luther kwam in 1517 met 95 stellingen tegen de Katholieke kerk, en zou hiermee het begin in van de Reformatie inleiden, wat zou uitmonden in de belangrijkste Christelijke denominatie van Noord-Europa, het Protestantisme. Luther had zich vooral gekeerd tegen de handel in aflaten, waarbij tegen betaling de zonden van een zondaar kwijtgescholden konden worden, en zo een plek in de hemel gekocht kon worden. Dit betekende dat boetedoening alleen gold voor de armen, terwijl diezelfde armen door Jezus juist gezegend en uitverkozen waren. Uiteindelijk werd Luther geëxcommuniceerd uit de kerk, maar pas nadat hij al een gevoelige snaar had geraakt, en had laten

zien dat de Katholieke kerk en diens machtsstructuur hun morele geldigheid hadden verloren, en samen met andere reformatoren zoals Johannes Calvijn scheidde de Protestanten zich af van de Katholieke kerk. Toch was ook dit geen revolutionaire daad, en vond er slechts een machtsoverdracht plaats, waarbij het ene hiërarchische systeem werd vervangen door een andere. Er waren nog altijd de onderdanen, die strikt de Bijbel dienden te volgen, waarbij de aardse koning slechts vervangen was door een hemelse koning, die nog steeds vol met haat was voor de zondaar, en vooral, wat betreft Maarten Luther, naar de Joden.

Zij zouden overigens niet de enige religieuze minderheid zijn die de toorn van Luther zouden opwekken. Ondanks zijn striktheid bleef Luther klagen over zogenaamde 'dwepers', gelovigen die hun geloof doordreven tot de eindconclusie, en de eindtijd aan de horizon zagen opkomen, met een eeuwig Nieuw Jeruzalem in het verschiet. Zij zouden zich keren tegen de kinderdoop, en zouden zich de wederdopers noemen. De wederdopers waren religieuze fanatiekelingen die de gehele geloofsorde van de Katholieke Kerk verwierpen, en geheel opnieuw wilden beginnen. Eén van de leiders, de Haarlemmer Jan Matthijsz, zou met geweld het Duitse Münster overnemen, waar hij zou sterven en opgevolgd zou worden door Jan van Leiden, die in Münster het nieuwe Jeruzalem zag. In dit nieuwe Jeruzalem was privébezit uit den boze, en zou een bewind moeten volgen in lijn van het Duizendjarige Rijk van Christus. In werkelijkheid heerste er in Münster een religieus schrikbewind, waarbij iedereen die de Bijbelse geboden overtrad bruut gemarteld en vermoord werd. In Amsterdam werd een vergelijkbare machtsgreep gedaan, en werd een moordaanslag gepleegd. De machtsgreep mislukte, en het terreurbewind in Münster werd belegerd, en vrijwel geheel uitgeroeid.

Het vernietigende geweld van Jan van Leiden betekende zijn eigen ondergang. Jan van Leiden betekent echter ook meer, want het laat zien dat ook wij nog altijd verbonden zijn aan dit vernietigende geweld. Laat Jan van Leiden zijn geweld toepassen op enkel de Joden, en je kijkt naar de gemiddelde Nazi. Zeg 'Vrede zij met hem' na het zeggen van zijn naam, en je kijkt naar de gemiddelde Jihadist. Toch zou de religieuze beweging waar de wederdopers deel van waren, het Protestantisme, zich verder en verder verspreiden door Noord-Europa. Dit betekende echter niet het einde van het geweld dat de maatschappij vormgaf. Integendeel, in deze nieuwe wereld werden er meer en meer Satans, duivels en demonen ontdekt, die allen vernietigt en uitgeroeid moesten worden. De climax hiervan vormde de Malleus Maleficarum, oftewel de Heksenhamer, waarbij alles wat afweek van de Bijbelse standaardnorm werd gezien als het werk van de duivel, dat bruut en publiekelijk vernietigd moest worden. In deze tijd werd het Katholieke regime van de Bourgondiërs steeds minder een regime van amnestie, en steeds meer een van meedogenloze terreur. Het centrum van de macht verhuisde verder van de Nederlanden, naar de Katholieke Spanjaarden, en werd het overheerst door Filips de Tweede. Hij wilde als gelovig Katholiek de nieuwe Protestantse ketterij de kop indrukken, wat spanningen opleverden tussen de bevolking en

de edelen. Deze onderdrukking was mede ingegeven door de Duitse Boerenoorlog, een oorlog tussen de machthebbers en de boeren en lage edelen die van het lijfeigenschap af wilden, en onder andere geïnspireerd werden door het theologische werk Over de Vrijheid van een Christen, geschreven door Luther. Dit conflict werd geplaatst in een apocalyptische context, waarbij onder andere het boek van Daniël als inspiratiebron diende. Het conflict was rampzalig, en toonde aan dat de tegenstellingen tussen het Katholicisme en het Protestantisme konden oplaaien tot een gewapende opstand. Rond dezelfde tijd waren de Nederlanden een gefragmenteerde verzameling van kleine vorstendommen, en wilde het Spaanse gezag de macht centraliseren. Dit leidde tot een afname van de macht bij deze kleine heersers, en kostte ook nog eens veel geld, waardoor belastingen werden opgelegd. Verder sluimerde het religieuze conflict voort, tot dit ontvlamde in West-Vlaanderen. Het Katholicisme was geboren uit de overwinning van het Christendom op het Romeinse polytheïsme, maar had ook veel elementen hieruit overgenomen, onder andere in de vorm van het vereren van de heilige, en hun beelden. Dit werd door de Protestanten gezien als een terugkeer naar het polytheïsme van bijvoorbeeld de Kanaänieten, en uit onvrede met de heersende macht vond er een beeldenstorm plaats, en werden de beelden stukgeslagen en daarmee de kerk gereinigd, ditmaal van 'Paapse vuiligheden'. Weer werd de geschiedenis niet geconfronteerd, maar vernietigd en uitgewist. In de razernij van onrecht was weer vergeten hoe dit alles ooit tot stand was gekomen, behalve aan de hand van de eigen uitleg van zonde en de liefde ervoor van de zondaren.

De chaos verspreidde zich over de Nederlanden en de vertegenwoordiger van de heersende macht, Willem van Oranje, veroordeelde het geweld, maar ondanks zijn trouw aan de Katholieke kerk waardeerde hij ook het kritische humanisme van Erasmus. Filips de Tweede stuurde Fernando Álvarez de Toledo, de hertog van Alva, om de opstand de kop in te drukken, en de heersende vertegenwoordigers werden gearresteerd en ter dood veroordeeld. Oranje werd ook bij verstek veroordeeld, maar hij zat indertijd in Duitsland, en was door de acties van Alva de leider van de opstand geworden. Het leidde tot de Tachtigjarige Oorlog, een sluimerende conflict over en weer, met invasies van troepen gelieerd aan Oranje en represailles van Alva. De harde lijn van Alva had uiteindelijk het tegenovergestelde effect, en hij werd vervangen door Luis de Zúñiga y Requesens. Ondertussen brandde het conflict voort, en werd Oranje vogelvrij verklaard en vermoord in Delft door Balthasar Gerards. Ook Engeland begon zich te bemoeien met het conflict, en vooral op zee waren de Engelsen en de Nederlanders oppermachtig. In Frankrijk brak de Hugenotenoorlog uit, en bedreigde het Katholicisme in Europa, waardoor Spanje failliet ging. Het conflict duurde uiteindelijk van 1568 tot 1648, en was vanaf 1588 veranderd in een oorlog. De situatie zou zich vanaf toen van hopeloos tot vrijwel gewonnen in 1598 gaan. Het lukte echter niet om de Spaanse overheersing helemaal te breken, en het conflict ging onverminderd door.
Aan het begin van de 17e eeuw werd het Treves gesloten, en werden de Nederlanden een

onafhankelijke mogendheid. De oorlog tegen de Spanjaarden zou de geschiedenisboeken ingaan als een mythologische vertelling, dat nog altijd het centrale verhaal van Nederland vormt, de Tachtigjarige Oorlog. Deze oorlog wordt vandaag de dag gezien als een zegetocht voor Nederland en vrijheid van het geloof, maar de tendens van deze oorlog was anders dan vaak wordt voorgesteld. Beide gezichten van de oorlog, en onze verhalende versie van deze oorlog, zijn te zien in twee gebeurtenissen die tekenend zijn geweest voor de geest van Nederland. De eerste van deze is het Plakkaat van Verlatinge. De tweede is de moord op de gebroeders De Witt.

Het Plakkaat van Verlatinge is met recht deel van het Nederlandse culturele erfgoed. Het is waar Nederland als onafhankelijk land mee begon, maar begon als reactie op een bloedbad. Dit was het Bloedbruiloft van 23 augustus 1572, ook wel de Bartholomeusnacht genoemd, waarbij in Paris tweeduizend hugenoten bloederig en verraderlijk afgeslacht werden. In reactie hierop zou één van de eerste volgelingen van Johannes Calvijn, Theodore Beza, in een traktaat schrijven dat een bevolking onder het gezag van een koning wel degelijk het recht hebben om in opstand te komen, als de vorst zich als een tiran begint te manifesteren. Dit was een geheel nieuwe ontwikkeling wat betreft het fenomeen van de soevereine macht. Deze macht stond altijd op zichzelf, en had voor zichzelf een uitzonderingspositie die niet aan te vechten was. Nu werd er echter een recht opgeëist waarbij, als de soeverein zich als tiran gedraagt, een bevolking het recht behoudt om een nieuwe soeverein te kiezen. Waar moord op de vorst gezien werd als een schande en de hoogste vorm van verraad, werd het vermoorden van een tiran niet alleen gezien als niet slecht, maar als een bewijs van dienstbaar burgerschap. De bevolking had niet alleen het recht om een tiran met geweld af te zetten, dit werd gezien als een broodnodige plicht. Na eeuwen had ook de Kerk en hun koningen zich gemanifesteerd als tirannen. Eén van de grootste en meest gehekelde instituties hiervan was de *Inquisitio haereticae pravitatis*, of wel het 'onderzoek naar de ketterse ontaarding', die later berucht zou worden als de Inquisitie. Deze organisatie was een wereldlijk orgaan dat alles in het werk stelde in naam van goddelijke gerechtigheid. Alles dat in de weg stond van een onfeilbare en meedogenloze rechtvaardigheid, diende compleet verworpen te worden. Niets mocht het recht van God stuitten, en alle misdaden die in Europa plaatsvonden, werden in het teken gezien van compromisloos streven naar dit ene doel. Een zaak begon met een verdenking, waarna er overgegaan werd op een visitatie. De verdachte ketter werd door spionnen en geheime dienaren van de Kerk nauwlettend in de gaten gehouden. Hoewel er ook sprake was van termijnen van genade, en beloningen in de vorm van aflaten, concentreerde veel van de activiteiten van de Inquisitie rondom excommunicatie, de bevestiging dat iemand niet langer deel was van de Kerk, en dus in ongeloof gevallen was. Veel van de beruchte reputatie van de Inquisitie komt voort uit de geheimhouding die deel is van dit gehele proces. Getuigenissen van zowel getuigen als beklaagden werden afgelegd aan onafhankelijke partijen, maar veel hiervan gebeurde onder een belofte van geheimhouding. Veel van de beschuldigden, die vaak hun eigen leven in de

weegschaal zette bij dit tribunaal, waren overgeleverd aan de willekeur en de belangen van de inquisiteur en zijn ambtenaren.

Vaak stond de bevolking geheel machteloos tegen het geweld en de angstaanjagende tactieken van deze organisatie. Afpersing en dreigementen van beschuldigingen en arrestatie waren aan de orde van de dag, waarbij het in handen vallen van de Inquisitie gezien werd als een praktisch doodsvonnis. Als iemand door deze organisatie gepakt werd, verdween hij of zij meestal voorgoed uit het zicht, en van de aardbodem. Er was duidelijk sprake van een dominante relatie. Zo werd het de bevolking verboden om welk wapen dan ook te dragen, waardoor het geweldsmonopolie en het machtsmonopolie totaal en absoluut was. Misbruik aanvechten was praktisch onmogelijk, en de gehele sfeer rondom rechtspraak werd er een van achterdocht, paranoia, terreur en geweld. Hier is alweer het ware gezicht van een hiërarchisch systeem te zien. De orde van dit systeem is geen orde die zonder ingrijpen tot stand komt, maar een orde die enkel kan functioneren met hardhandig geweld en intimidatie. Goed gedrag werd opgelegd, met de bruutst mogelijke vorm van geweld. Ook was de gehele Kerk beschikbaar voor de organisatie, waarbij de angst en terreur zich zelfs binnen de muren van de Kerk bevond, waarbij leden die uit de toon vielen naar kloosters moesten vluchten, om zich daar in angst stil te houden.
Ondanks dit hanteerde de Inquisitie nauwkeurig de regels van het Romeinse recht. Een beschuldigde werd voor een tribunaal gedaagd, werd beschuldigd en verdedigde zich tegen deze beschuldigingen. Het enige verschil is dat de macht die dit alles deed handelde uit naam van de Almachtige, Ware God, die feilloos en foutloos was, en wiens ongehoorzame zich totaal ondergeschikt diende te maken aan de goddelijke wil, op straffe van eeuwige, eindeloze foltering. Deze eenheid van gerechtigheid begon zich ook te manifesteren in het eindoordeel. Of de beschuldigde nu een moordenaar, woekeraar, tovenaar of losbandig was, allen waren ze schuldig aan hun werkelijke misdaad, ketterij. De logica hiervan was uiteindelijk die van gedachtemisdaad: de inquisiteur kon aan deze misdaden de zondige natuur van de zondaar aflezen, en zijn kwade geest zo decoderen. Het eindresultaat hiervan was geen exact rechtsorgaan, maar totale willekeur: macht en bevoegdheden werden stap voor stap opgebouwd, en losgelaten op een in angst bevende bevolking die vaak niets wist van de verschrikking die over hen uitgestort zou worden.

Een standaardproces bevatte de volgende stappen. De inquisiteur werd geïnformeerd dat iemand bekend stond als een ketter. Vaak was dit het geval als iemands naam voorkwam in de bekentenis van een andere gevangene. Vervolgens werd in een geheim onderzoek alle verkrijgbare gegevens verzameld als bewijs tegen hem. De beschuldigde moest vervolgens in het geheim verschijnen, inclusief betaling van een borgsom als onderpand van zijn gehoorzaamheid. Bij verdenking van vluchtneigingen werd de persoon zonder waarschuwing gearresteerd.
De beschuldigingen waren vaak weinig meer dan geruchten, en om deze beschuldigingen hard te maken, werden als een sleepnet getuigen opgeroepen. Veel van deze getuigen zullen zelf vol van

angst niet gewild hebben om bekend te staan als iemand die vriendelijk tegenover een ketter stond, dus er ontstond hieruit een lus van zelfbevestiging. Deze zelfbevestiging werd het ware gezicht van de Inquisitie: was je schuldig, dan was je een ketter, en was je onschuldig, dan was je een halsstarrige ketter. Hoe meer bewijs een dergelijke lus genereert, hoe minder het een reflectie was van de werkelijkheid. Vaak stond het oordeel al van te voren vast, met als beste uitkomst een levenslange gevangenisstraf bij berouw. In het ergste geval werd er overgegaan tot een daad van geloof, de auto-da-fé, oftewel de brandstapel.

Deze sfeer van paranoia, en het geweld van de Bloedbruiloft, was voor een groot gedeelte van de bevolking van de Nederlanden het ware gezicht van de heersende macht. Met willekeur, haat en verpletterende vernietiging van mensenlevens werd een parodie van gerechtigheid uitgevaardigd, die nog willekeuriger was dan totale anarchie, en het is in deze tijdsfeer waarin het Plakkaat gezien moet worden. Het is niet een revolutionaire reis naar een verheven, nieuwe wereld aan de horizon, maar eerder een zucht van verlichting, na eeuwen van tergende kwellingen. Het Plakkaat is het resultaat van vele pogingen om het geloof en de gehoorzaamheid aan het geloof van Filips de Tweede te verzachten, ofwel 'versoeten', waarna de Spaanse Raad aan 'opruyen' had gedaan om de indieners veroordeeld te krijgen voor majesteitsschennis.

De opstelling van het Plakkaat vond plaats in de nasleep van de eerdergenoemde beeldenstorm, nadat Alva naar Nederland werd gestuurd om orde op zaken te stellen, en het gezag en de rust te doen wederkeren. Veel van het kwade bloed zou voortkomen uit Alva's tiende penning, een belasting van tien procent, die gezien werd als het bewijs van uitbuiting. Vervolgens ging Alva over op bruut geweld over, waarbij hij de watergeuzen, in vandaag de dag als een guerrilla oorlog gezien zou worden, bevocht. Zijn zoon, Don Frederik, zou een beleg in Haarlem beginnen, om de rebellenmacht in stukken te delen en ze zo te één voor één te verslaan, en een poging van de watergeuzen om via de Haarlemmermeer Haarlem te ontzetten, mislukte. Het beleg van Alkmaar zou echter mislukken, en dit zou het begin vormen voor de opmars van de Nederlandse rebellen. Deze sfeer, van een gerechtvaardigde vrijheidsstrijd, zou de kern vormen van het Plakkaat. De kern van het Plakkaat is weergegeven in de volgende bekende zin:

> 'Dit alles heeft ons meer dan genoeg wettige redenen gegeven om de koning van Spanje te verlaten...'

Hieraan zijn twee zaken opvallend. Allereerst is de rechtvaardiging van deze verlating niet alleen gestoeld op rationele argumenten. Het bevat hiernaast ook een verwijzing naar de God van Israël, die gezien wordt als 'vijand van alle tirannie'. Waar God voor de Inquisitie gezien werd als de ultieme handhaver van gezag, werd hij voor de Nederlanders gezien als de belichaming van vrijheid en zelfbeschikking. Ook is de term 'verlating' zelf opvallend. Er word in de eerste plaats niet gekozen voor een gewelddadige confrontatie met een eveneens gewelddadig gezag, maar het Plakkaat is eerder de uitdrukking van een teleurgestelde kudde, die ziet dat de koninklijke herder

gefaald heeft, en op zoek gaat naar een betere herder van het volk. Het waren dus niet de Nederlanders die Spanje rebels verlieten, maar een koning die hen in de steek had gelaten.

Als laatste moesten ambtsdragers een eed afleggen. Deze eed luidde als volgt:

'Hierbij zweer ik dat ik voortaan de Koning van Spanje niet meer zal eerbiedigen, hem onderdanig zijn of erkennen als mijn Vorst of Soeverein, maar dat ik die Koning van Spanje zal verlaten en me beschouwen als ontslagen van alle verplichtingen en banden waarmee ik tevoren ten aanzien van deze landen op welke manier ook met hem verbonden geweest kan zijn. Ik beloof en zweer verder dat ik De Verenigde Nederlanden, te weten de provincies Brabant, Gelderland, Vlaanderen, Holland, Zeeland enzovoort, hun verbondenen, en bovendien ook de Landraad en de Magistraat die door de voornoemde provincies zijn aangesteld, getrouw, gehoorzaam en loyaal zal zijn en daaraan naar mijn vermogen alle hulp en medewerking zal geven tegen die Koning van Spanje, zijn aanhangers en alle andere vijanden van het Land, en voorts alles te doen wat goede, trouwe ingezetenen en bewoners van die verenigde landen behoren te doen; zo helpe mij God Almachtig.'

Of de teleurstelling van de Nederlanders gemeend was, is niet bekend. Ook is het nogal dubieus om dezelfde God te verklaren als meedogenloze gezagsdrager, en tegelijkertijd van mening te zijn dat hij alle bron van ultieme vrijheid is. Eén ding staat echter vast: het Plakkaat was een revolutionaire daad. De revolutionaire eigenschap van het Plakkaat zit hem in het simpele feit dat het de Nederlanders een optie laat zien waar zijzelf nooit aan gedacht hadden. Het Plakkaat was een schot in de roos van een doelwit, waarvan men niet eens wist dat het bestond. Voorheen werd het gezag van de koning van Spanje en de Kerk als gegeven en vanzelfsprekend gezien, terwijl het Plakkaat dit veranderde in iets dat weliswaar lang geldig was, maar dat op ieder moment veranderd kon en mocht worden. In tegenstelling tot de Kabeljauwen waren de Nederlanders van deze tijd niet overtuigd dat het recht tot opstand slechts een ideaal was. Zij beschouwden dit als een daadwerkelijke mogelijkheid, en voegden daad bij woord.

Uiteindelijk zouden de Staten-Generaal op zoek gaan naar een nieuwe herder, en die vinden in Willem van Oranje-Nassau, ook wel bekend als Willem de Zwijger, die stadhouder van de nieuwe Republiek der Nederlanden zou worden. Na de Tachtigjarige Oorlog zou een periode van voorspoed aanbreken die in de Nederlandse geschiedenis gezien zou worden als de Gouden Eeuw, een gouden tijdperk, waarin Nederland een hoofdrol op het wereldtoneel speelde, en pionier was in zaken die nu gezien worden als deel van ons moderne bestaan. Een voorbeeld hiervan was de handel in aandelen, die als eerste van start ging in Amsterdam. Onder het oppervlakte van Nederland zou er echter altijd een spanning blijven, die nooit geheel werd opgelost, en deze spanningen zouden in tijden, als het Nederland minder voor de wind ging, altijd naar het oppervlakte rijzen, met gruwelijke gevolgen.

De moord op de gebroeders De Witt kan gezien worden als de strijd tussen twee partijen. Aan de ene kant waren er de Oranjegezinden, de Nederlanders die zich voegden naar de stadhouders van de huizen Oranje-Nassau, Nassau-Dillenberg en Nassau-Dietz. Zij hielden vast

aan behoud van de orde die sinds het Plakkaat ontstaan was, waarin de nakomelingen van Willem van Oranje en min of meer dynastieke rol hadden, en de macht in de eigen handen hield. Tegenover de Orangisten stonden de Staatsgezinden. Zij waren de regenten van de Staten-Generaal, en werden ook wel de Loevesteinse factie genoemd, naar het Slot Loevestein, waar op 30 juli 1650 zes Statenleden opgesloten werden tijdens een staatsgreep van Willem II op de Republiek der Nederlanden. Eén van hen was de burgemeester van Dordrecht, Jacob de Witt, en zijn zonen, Johan en Cornelis, zouden jaren later het slachtoffer worden van een volkswoede, waarna ze op beestachtige wijze vermoord zouden worden. Bij deze moord zouden drie personen een hoofdrol spelen, namelijk Hendrik Verhoeff, schutter van de Haagse schutterij Het Blauwe Vendel. De schutterijen waren groepen van bewapenden vrije mannen die de orde binnen de republiek handhaafden. De woedende meute die de gebroeders De Witt zou toetakelen en doodden, werden echter aangespoord tot deze daad door middel van pamfletten en geruchten van de prinsgezinde partij. De twee belangrijkste figuren hierin waren de Rotterdamse regent en intrigant Johan Kievit en een luitenant-admiraal van de Nederlandse vloot, Cornelis Tromp.

Toen Tromp zijn vaderland verdedigde, was Nederland verwikkeld in de Tweede Engelse Zeeoorlog. Samen met de bekende admiraal Michiel de Ruyter, waarbij Johan de Witt de Fransen probeerde te winnen voor een oorlog tegen de Engelsen, moest Tromp de glorie van zijn vaderland verdedigen tegen een agressieve vijand. Tegelijkertijd woedde er echter ook een binnenlands conflict, tussen de aanhangers van Oranje en het regime van de staat, dit zichzelf de 'Ware Vrijheid' noemde. In een van de zeeslagen in deze oorlog, de Vierdaagse Zeeslag, kwam het tot een confrontatie tussen Tromp en De Ruyter. Tromp veroverde de *Royal Prince*, maar werd tot zijn ontzetting door De Ruyter bevolen om deze in brand te steken, in plaats van het meevoeren naar Nederland. Dit leidde tot een conflict tussen Tromp en De Ruyter, waarbij Tromp uiteindelijk werd ontslagen, en hij zijn woede zou richten op raadpensionaris De Witt. De Witt werd gezien als de verpersoonlijking van het verval van Nederland. Hij werd als staatsgezinde beschuldigd van sympathie voor Frankrijk, en iemand die door middel van vriendjespolitiek de macht stevig in handen hield, en zo de macht ontnam van de ware verpersoonlijking van Nederland, prins Willem. Johan de Witt hield echter voet bij stuk. Hij hield zich vast aan een orde die groter was dan de Nederlanden, namelijk een stelsel van verdragen en relaties met de landen om Nederland heen. Niets wees erop dat dit stelsel iets anders was dan de toekomst voor Nederland in de omgang met de rest van de wereld. Dit was een ordelijk systeem van redelijkheid en wederkerigheid, dat zich eens en voor altijd zou afkeren van de barbaarse oorlogen, ziektes en hongersnoden van weleer, uit een tijdperk van corruptie en onderdrukking, waar Nederland uit ontvlucht leek.

Het rampjaar 1672 bracht hier verandering in. De Oranjegezinden deden een poging om met geweld de macht weer in handen te krijgen en de staatsgezinden af te zetten, in een land dat

geconfronteerd werd met een oorlog tussen de Republiek aan de ene kant, en Frankrijk, Engeland, Münster en Keulen aan de andere kant. De Staten-Generaal werd geconfronteerd met het Staatse leger dat in een erbarmelijke toestand verkeerde, waarbij het leger en de vestigingen sinds de Tachtigjarige Oorlog compleet verwaarloosd waren, en de Republiek moest het met name stellen met haar natuurlijke verdediging, in de vorm van de Hollandse Waterlinie. Steeds vaker werden de pijlen gericht op het Staatse gezag, en met name op het gezicht ervan, Johan de Witt. Doordat het leger naar het front gestuurd was, was het onmogelijk om de oproep binnen Nederland een halt toe te roepen. Gevechten tussen orangisten en staatsgezinden waren aan de orde van de dag.

Wat echter het verschil zou maken, zou de campagne van smaad en laster tegen Johan de Witt zijn. Het startsein was het orangistische pamflet *Waerschouwinge aen alle edelmoedige en getrouwe inwoonderen van Nederlandt.* Hierin werd De Witt beschuldigd van corruptie en landverraad. De Witt reageerde furieus, en stuurde prins Willem III een klacht, die op zijn beurt de woede van De Witt begreep, maar ook opmerkte dat de staatsgezinden jarenlang hetzelfde hadden gedaan tegenover het Koninklijk Huis. Ondertussen werd de toon van de pamfletten steeds grimmiger: De Witt was een verrader in dienst van Frankrijk, en diende niet alleen uit zijn functie ontheven te worden, maar diende te sterven. Een ontslag als raadspensionaris veranderde hier niets aan. Willem III kwam aan het bewind, maar de haatcampagne werd opgevoerd, om zo een sfeer te scheppen waarin voor altijd afgerekend kon worden met de broeders De Witt. Zij waren het tenslotte die Nederland ten schande hadden gemaakt, en zij waren het die Cornelis Tromp, nota bene de zoon van de legendarische Maerten Tromp, hadden ontslagen, waarbij de vriendschap tussen De Witt en De Ruyter als oorzaak werd gezien. De broeders moesten dus boeten, en Cornelis Tromp, en zijn handlanger Johan Kievit, zouden voor de grimmige sfeer zorgen waarin een afrekening onvermijdelijk was. De staatsgezinden hadden echter in de gaten wat er speelde. Tromp, Kievit en de familie en vrienden van de twee werden ook wel de 'kabaal van Tromp' genoemd. Zij werden beschuldigd van het aanwakkeren van de haat en woede voor eigen gewin, maar de situatie in Nederland had zich tegen hen gekeerd.

Cornelis de Witt zou beschuldigd worden van majesteitsschennis, en in de atmosfeer van angst, haat en paranoia moest zelfs de rechtelijke macht het ontgelden. De zaak tegen Cornelis de Witt werd aangejaagd door Willem Tichelaer, een barbier-chirurgijn in Putten, waar Cornelis de Witt diende als ruwaard. Tichelaer stond bekend als een onbetrouwbare ruziezoeker, en beschuldigde De Witt van een moordcomplot op de prins. Op 20 augustus zou het vonnis van deze zaak voorgelezen worden. Op dezelfde dag zou ook een gedicht verschijnen, naast de ingang van de Nieuwe Kerk in Den Haag:

'Belzebub schrijft uit de hel
Dat Kees de Wit haast komen zel
Hij verwagt hem in korte dagen

Maer zijn kop moet eerst zijn afgeslagen
En zijn broer is ook een schelm
En rechter Bennebroek is vol schelmerij
En zij zullen varen als hij.'

Het vonnis dat volgde was één van de vreemdste uit de vaderlandse geschiedenis. De Witt werd uit zijn ambt gezet, en verbannen uit Holland en West-Friesland, zonder dat er een reden werd gegeven waarvoor. De sfeer van angst had ervoor gezorgd dat De Witt, die onschuldig was van een poging tot moord van de prins, alsnog schuldig bevonden moest worden, uit vrees voor de woedende volksmassa. Tichelaer werd vrijgelaten, wat voor deze massa meer dan genoeg bewijs was dat De Witt inderdaad schuldig was, en moest boeten. Wat er toen gebeurde, werd verteld door Hendrick Verhoeff, die met trots had meegedaan aan de moordaanslag. Het standaardverhaal van de moord op de broeders De Witt word door de historicus Ronald Prud'homme van Reine als volgt verteld:

"s Ochtends staat Hendrick Verhoeff, zilversmid aan de Groenmarkt, vroeg op en bidt tot God dat hij die dag de gebroeders De Witt kan kant zal maken of anders zelf het loodje zal leggen. De Haagse schutterij, een korps van burgers dat de orde in de stad handhaaft, komt in de loop van de ochtend op de been vanwege de onrust die is ontstaan door een dreigende mensenmassa die zich voor de Gevangenpoort heeft verzameld. Zes vendels trekken op naar het Buitenhof, de Plaats en de Lange Vijverberg. Tot deze schutters behoort Verhoeff, die dient in het Blauwe Vendel, onder leiding van de weinig gezaghebbende kapitein Zacherias de Swart. Dit vendel komt op het Buitenhof te staan, vlak bij de Gevangenpoort. Veel Haagse schutters zijn geharnaste tegenstanders van het regime van raadpensionaris Johan de Witt. De gemoederen waren die ochtend verhit geraakt door de vrijlating van Willem Tichelaer uit de Gevangenpoort, die Jan en alleman had verteld dat hij onschuldig was en dat de ware schuldige, Cornelis de Witt, nog altijd in de Gevangenpoort zat. Algauw wordt bekend dat diens broer Johan die ochtend bij hem is gekomen en dat ze van plan zijn getweeën uit het gebouw te vertrekken. Ook veel schutters willen dat koste van alles tegengaan. Om een stormloop op de gevangenis te voorkomen besluiten de Staten van Holland – de gewestelijke regering, die op dat moment op het Binnenhof in vergadering is – drie ruitercompagnies te laten opdraven, die strategische posities voor de Gevangenpoort en in de omgeving ervan innemen. De schutters kunnen nu niet meer met kwade opzet de Gevangenpoort binnengaan zonder geweld tegen de ruiterij te gebruiken.

Verhoeff steekt zijn bedoelingen die dag niet onder stoelen of banken. Hij loopt rond met een geladen geweer, dat hij van huis heeft meegenomen, en roept tegen de ruiters: 'De prins boven, De Witten onder, die anders meynd [wie er anders over denkt], die slaet de donder!' Volgens eigen zeggen antwoorden diverse ruiters dat ze er ook zo over denken en zwaaien instemmend met hun hoed. Niettemin blijven de ruiters voorlopig een onneembare barrière om iets tegen de gebroeders De Witt te ondernemen. Aan het begin van de middag krijgt Verhoeff een uitnodiging van de kolonel (opperbevelhebber) van de schutterij Johan Maes, die tevens deel uitmaakt van de Haagse vroedschap en oud-burgemeester is. Maes wil hem spreken over zijn plannen. Hij wordt ontvangen in de herberg van Beuckelaer, gelegen naast de Gevangenpoort aan de Plaats, aan de kant van de Hofvijver. Leden van de Haagse magistraat en de regeringscolleges komen daar geregeld samen om met elkaar bij een drankje informeel te spreken. Maes ontvangt Verhoeff met een glas wijn, in het bijzijn van de Haagse schepenb Johan van Banchem, die het daaropvolgende gesprek zwijgend zou aanhoren. Maes brengt met Verhoeff een toost uit op de gezondheid van de

prins van Oranje en vraagt daarna al snel wat hij met de schutters tegen De Witten wil ondernemen. Hij beklemtoont dat het met geweldplegers slecht zou kunnen aflopen. Verhoeff laat zich daardoor niet afschrikken. Hij verklaart recht voor zijn raap dat het plan is de broers 'doot te slaen'. Geschrokken antwoordt Maes hem dat Verhoeff het stadsbestuur een grote dienst zou bewijzen wanneer hij de schutters van dat voornemen afbrengt en dat de zilversmid daar een goede beloning voor zal krijgen. Verhoeff drinkt nog twee glazen, maar geeft geen krimp. Vloekend en tierend schreeuwt hij dat wie de gebroeders De Witt probeert te redden zelf geen haar beter is. Daarop keert hij terug naar zijn vendel en geeft, kennelijk zonder dat zijn kapitein er bezwaar tegen maakt, opdracht naar de Gevangenpoort op te trekken. Maes heeft niets bereikt en stelt burgemeester Pieter van Groenvelt daarvan op de hoogte.

De burgemeester laat Verhoeff vervolgens ten stadhuize uitnodigen voor een gesprek. Deze geeft daaraan gevolg en baant zich een weg door de schuttersvendels, ruiters en de burgerwacht die het stadhuis bewaakt. Bij de ingang van het stadhuis staat volk te wachten, dat hem aanmoedigt dapper te zijn en zich niet van zijn plan te laten afbrengen. Verhoeff treedt binnen, met een geweer aan zijn zijde en een groot mes in zijn zak, dat hij naar eigen zeggen bij zich heeft om in geval van nood te gebruiken. De burgemeester en de leden van het stadsbestuur staan meteen op bij zijn binnenkomst, nemen hun hoed af en groeten hem. Verhoeff zegt tegen hen dat ze hun hoed weer op kunnen zetten en kunnen gaan zitten. Zelf blijft hij blootshoofds staan, geheel in strijd met de etiquette van die tijd. Burgemeester Van Groenevelt neemt het woord en prijst Verhoeff als een respectabel inwoner van Den Haag en een uitstekend vakman. Zo iemand, vindt de burgemeester, moet zich tweemaal bedenken voordat hij iets tegen de De Witten in de Gevangenpoort onderneemt. Is hij bereid zijn invloed aan te wenden onder de burgers om de De Witten te laten bewaken door twee schutters uit elk vendel, totdat de prins in Den Haag arriveert om de kwestie af te handelen? Het stadsbestuur en de gebroeders De Witt zullen hem daarvoor eeuwig dankbaar zijn.

Verhoeff antwoordt met een tirade tegen de gebroeders.
Pensionaris Jacob van der Hoeven vraagt hem dan wat hij nu eigenlijk precies van plan is? Net als eerder tegenover oud-burgemeester Maes windt Verhoeff er geen doekjes om. Hij wil de De Witten uit de Gevangenpoort slepen en ze om hals brengen. De pensionaris zegt dat hij niet kan geloven dat er een Haagse burger gevonden kan worden die aan zo'n gruweldaad zal meehelpen. Toch zal het gebeuren, antwoordt Verhoeff, al zal ik het alléén moeten doen. Heb nog een half uur geduld en ik breng u de harten van beiden. De gemoederen lopen nu hoog op. Een van de leden van het stadsbestuur roept dat het de hoogste tijd is uit Den Haag te vertrekken om aan het geweld te ontkomen. Verhoeff repliceert luid dat iedereen die vlucht zal worden omgebracht, omdat zulke lafaards tonen aanhangers van het regime van Johan de Witt te zijn. De burgers bij de deur stormen op dit geschreeuw de stadhuiszaal binnen, omdat zij denken dat er geweld tegen Verhoeff wordt gebruikt en ze hem willen beschermen. Zij schelden op de andere aanwezigen en de regering van het land in het algemeen. Zo zegt zijn collega-schutter Gaspar Mars: 'Als onsen lieven Heer een lant wil straffen berooft hij de Heeren van haer wijsheijt.'

Verhoeff keert terug naar zijn vendel, waarbij hij moet worden geholpen door bevriende schutters, want er zijn grote aantallen burgers (ook veel niet-schutters) en ruiters op de been die de doorgang trachten te versperren. Eén burger richt zelfs zijn musket op hem, maar de zilversmid weet hem te ontlopen en komt bij zijn vendel voor de Gevangenpoort. De ruiterij krijgt van de Staten van Holland opdracht de toegangen tot de stad te gaan bewaken, omdat er berichten binnenkomen dat boeren uit het Westland onderweg zijn om Den Haag te plunderen. De meeste ruiters trekken weg uit de binnenstad en niets of niemand verhinderd de schutters nog om de aanval op de Gevangenpoort te openen.

Met een aantal kompanen begint Verhoeff te vuren op de deur van de gevangenis, die in korte tijd in een gatenkaas verandert. Het sluitwerk is echter zeer degelijk en valt ondanks de kogels niet open te krijgen. Verhoeff overweegt het met kruit te laten springen, maar ziet daarvan af omdat hij bang is dat hij dan zal worden getroffen door rondvliegende spijkers. Op aanraden van een koetsier die voorbijkomt gaat hij naar een smid aan het Lange

Voorhout en neemt vandaar twee van de zwaarste mokerhamers onder dreiging met geweld mee en gaat terug naar de Gevangenpoort. Zoals we weten is de klus dan snel geklaard.

Eenmaal in de gevangenis vraagt Verhoeff de weg naar de kamer van de De Witten en beveelt nadrukkelijk geen andere ruimtes te openen, opdat er geen 'schelmen en dieven' kunnen ontsnappen. Hij stuift vervolgens met een aantal schutters de trappen op en vindt de gebroeders in de aangewezen kamer. Cornelis de Witt, die aan jicht lijdt, ligt in een nachtgewaad op bed. Zijn broer Johan staat iets te lezen aan een tafel aan de andere kant van de kamer. Verhoeff schuift de gordijnen van het ledikant van Cornelis opzij en roept: 'Verrader gij moet sterven, bid God en bereijt u zelven ⌈voor⌉.' Cornelis antwoordt met een bleek gezicht: 'Vrienden, wat hebbe ik misdaen.' Daarop schreeuwt Verhoeff: 'Ghij bent een pince-moorde⌈naa⌉r, een verrader en schelm, haest u maer aenstonts ⌈meteen⌉.' Cornelis komt moeizaam overeind en blijft zitten met zijn handen over elkaar, alsof hij in gebed is verzonken. Daarop slaat een van de schutters die met Verhoeff zijn meegekomen naar boven met de kolf van zijn geweer in de richting van Cornelis, maar die wordt niet geraakt. De slag ketst af op een van de pilaren van het ledikant, die daardoor omvalt. Cornelis trekt op de rand van het bed zijn kousen aan en ontdekt bij het aantrekken van zijn schoenen dat een van de schutters daarin heeft geplast. Hij schudt zijn hoofd en zegt tegen Verhoeff: 'Siet, wat hebben se gedaen?' Verhoeff toont geen medelijden: 'Trekt maer aen, 't is voor u maer om een korte tijt te doen.' Wel staat hij toe dat Cornelis een kamerjas krijgt aangetrokken.

Inmiddels is Johan de Witt naar de schutters toe gelopen. Hij vraagt of ze hém ook om de hals willen brengen. Een van hen zegt: 'Ja schelm, verrader, dief, gij sult den eijgen ⌈dezelfde⌉ gangh van u broeder gaen.' Een andere schutter pakt plotseling zijn geweer en geeft de oud-raadpensionaris daarmee zo'n harde klap op zijn hoofd dat het bloed eruit gutst en een lap huid er los bij hangt. Johan de Witt blijft ongelofelijk rustig, doet zijn kalotje af en legt een zakdoek over de gappende wond om het bloed te stelpen. Hij vouwt zijn handen over elkaar en zegt zonder te verbleken: 'Mannen, is 't om mijn leven te doen? Schiet mij datelijck onder de voet.' En hij toont zijn borst. Verhoeff belet de andere schutters de daad bij het woord te voegen. Hij wil per se dat De Witten in het openbaar sterven. Met veel scheldwoorden haalt hij de herinnering op aan twee helden van de Oranjegezinden, die in de voorbije jaren publiekelijk zijn onthoofd, en aan andere belangrijke aanhangers van Oranje, die tot hun groot affront uit hun ambt zijn ontzet. Hij besluit de tirade met de woorden dat God nu komt om namens hen wraak te nemen en dat Hij 'dit alles soo wonderlijck hadt beschickt'.

Schutters rukken Cornelis de Witt ruw uit de kamer en stoten hem onder luid getier de trap af. Verhoeff volgt daarachter met Johan de Witt. Die grijpt de zilversmid bij de hand en zegt: 'Vroomen borger. Hoe gaet dit soo?' Verhoeff kijkt in de fonkelende ogen van de raadspensionaris en dat maakt zo'n indruk dat hem bijna de moed in de schoenen zinkt om verder te gaan. Achteraf zal hij verklaren dat wanneer Johan gewapend was geweest hij hem niet met twee personen had durven aanvallen. Hij vraagt nu aan De Witt: 'Mijnheer, hoe ben je soo ver van onsen lieven Heer afgeweeken, dat ghij soo godloos een Lant waer je soo geaght eb gesien waert aan de Fransen hebt overgegeeven; en soo meenigen eerlijcken man hebt op de mesthoop gebracht, deselve van al haer goet latende berooven?' Johan de Witt antwoordt: 'Soo sij alle soo hadden gedaen als ick, daer sou tot nogh niet een stadt over ⌈naar de vijand overgelopen⌉ geweest zijn.' Verhoeff maakt daaruit op dat De Witt het over medeplichtigen heeft en het schiet door hem heen dat het een goed idee kan zijn hem nog een uur in leven te houden om er na marteling achter te komen wie die handlangers zijn. Maar de schutters beneden roepen in razernij dat Verhoeff te lang wegblijft met de oud-raadpensionaris. Ze veronderstellen dat hij het op een akkoordje met hem probeert te gooien en al diens geldbeurs en horloge heeft ontvangen. De zilversmid ontwaakt uit zijn gepeins en smijt Johan de Witt van de trap af, met de woorden: 'Neemt den schelm dan en bruyt ⌈smijt⌉ met hem voor den duyvel.'

Verhoeff gaat beneden de deur uit en loopt door de mensenmassa via de poort naar de Plaats, waar hij rechts bij de muur van de herberg van Beuckelaer Cornelis de Witt, die is gestruikeld en zwaar mishandeld, zieltogend op

zijn buik op de grond ziet zitten. De zilversmid achtervolgt Johan de Witt, die handig aan de musketslagen van de schutters weet te ontkomen. Verhoeff krijgt een musketslag die bedoeld is voor de raadpensionaris op zijn eigen hoofd, die hevig begint te bloeden. Hij beseft dat het dicht bij Johan de Witt te gevaarlijk is en houdt wat afstand. Het volgende moment ziet hij hoe halverwege de Plaats een man die is gekleed in een fluwelen mantel De Witt van achteren nadert, zijn pistool op diens hoofd zet en hem van achteren door zijn hoofd schiet. Een andere man geeft De Witt vrijwel tegelijkertijd met een mes een steek in zijn borst. De raadpensionaris valt voorover en vouwt in een laatste stuiptrekking zijn handen samen, alsof hij wil bidden. Johan de Witt is vermoord en ook zijn broer Cornelis heeft ondertussen door moordenaarshanden het leven gelaten, In frustratie vormen schutters een kring en schieten hun geweren leeg op de bijeengesleepte lijken. Zo lijkt hun dood nog een beetje op een officiële executie. Veel kogels rollen zonder dat ze kunnen worden afgevuurd uit de neerwaarts gerichte geweren. Daardoor raken de lijken weinig beschadigd en kan de toegestroomde gewone bevolking, het zogeheten grauw, de naakte lichamen op een gruwelijke wijze verminken nadat ze door een bootsgezel omgekeerd aan de galg op het Groene Zoodje, tegenover de Plaats, zijn gehangen. Vingers en tenen worden bij opbod verkocht, geslachts- en andere lichaamsdelen worden afgebeten of afgesneden en ook zouden er stukken vlees zijn opgegeten. In de avond snijdt Verhoeff de harten ui de lichamen en neemt ze mee naar huis. Ze vormen mogelijk een schrale troost voor een moord die hij niet heeft kunnen plegen. Nog lang zal hij ze in ieder geval bij hem thuis aan belangstellenden laten zien.'

Zo was dus de hele moordaanslag op de gebroeders De Witt. Alle hoofdrolspelers lijken langsgekomen te zijn: de broeders zelf als lijdend voorwerp, de prins en zijn handlangers als ware daders, en natuurlijk Verhoeff en zijn schutters die uiteindelijk de trekker overhaalden. Er is echter één groep die weinig aandacht krijgen in dit relaas. Ze worden terloops genoemd, en zijn 'het grauw'. Dit zijn de laagsten van het laagste, de zielloze beestmensen, die als wilde dieren zich te goed doen aan wie dan ook als schurk kan dienen. Dit grauw is eigenlijk de ware schuldige in dit hele verhaal. De kabaal van Tromp bleef weliswaar met smaad haat en razernij in de samenleving pompen, het was dit grauw dat uiteindelijk de doorslag zou geven in de gruwelijke folteringen, executies en het toetakelen van de broeders. De broeders zijn Verschrikkingskunstenaren, maar het grauw is de ware Verschrikking, waar wij zowel binnen Nederland als daarbuiten altijd aan blootgesteld staan. Dit grauw heeft echter ook een dubbelzinnige rol, die wij kunnen zien tijdens de Tachtigjarige Oorlog. 100 jaar vóór het rampjaar 1672 zou de monnik Wouter Jacobsz. hier een verslag van beginnen, dat het ooggetuigenverslag werd van de 'troebelen'. Ook hieruit kunnen we een voorbeeld geven, ditmaal van de laatste dag van het jaar 1572:

'Op de laatste dag van december werd 's morgens vroeg de trompet geblazen om de boeren van de vijf dorpen onder de rook van Amsterdam op te roepen om met spaden, schoppen en soortgelijk gereedschap naar Spaarndam te gaan. Daar zouden ze te horen krijgen wat ze moesten doen op straffe van de strop.

Ook op deze dag werd omtrent negen uur 's morgens onder trommelslag afgeroepen dat alle scheepstimmerlieden die in dienst waren van de oorlogsschepen, zich onmiddellijk met hun bijlen voor het huis van de admiraal moesten verzamelen op straffe van ophanging.

Veel mensen voelen zich hierdoor benauwd om het hart, omdat ze steeds vaker de ondraaglijke, benarde

omstandigheden opmerken waarin het hele land nu verkeert. Het kende zo'n grote rust, maar dat realiseerde men zich toen niet. We kenden vrijheid en grote welvaart, moord werd bij ons streng gestraft. Dit alles is ons, helaas, ontnomen. Iedereen kon toch zien welke kwellingen de boeren ondergaan, als beesten worden ze behandeld. Al hun bezittingen worden hun afhandig gemaakt en niemand heeft medelijden met hen. Heeft de ene partij hun iets laten houden, neemt de andere partij het af. Ze worden geslagen, hun woningen in de as gelegd en alsof dat niet genoeg is, ze moeten als slaven werken op de plaatsen waar men hen nodig heeft. Beide partijen dwingen hen daartoe met het dreigement dat ze opgehangen worden als ze iets achterhouden. In de steden is er zo'n grote benauwenis dat niemand die kan beschrijven. Niemand kan voorzien waartoe deze troebelen nog zullen leiden, de strop, gevangenneming en confiscatie van zijn bezittingen; zo wordt iedereen behandeld. Wie een brief schrijft, ontvangt of bestelt, wordt als dood beschouwd. Sinds mensenheugenis is er geen groter slavernij geweest dan hier in dit land. Alle welvaart en vrede is hier verdwenen, zodat men onophoudelijk hoort van mensen, die overal vermoord, doodgestoken of doodgeschoten worden. En wat nog onthutsender is, die vermoorde mensen blijven, van hun kleren beroofd en helemaal naakt, als krengen daar liggen, zonder dat iemand aanstalten maakt hen te begraven, alsof het niet de lichamen van mensen zijn.

We staan nu aan het einde van het jaar waarin al deze ellende begonnen is. Gun, o God, ons ook het einde van deze kwellingen en verhoor en ontferm u over ons.

Op deze dag werd bij klokslag bekendgemaakt dat alle vreemdelingen die vanwege deze troebelen naar de stad waren uitgeweken en die hier minder dan twee maanden verbleven hadden, de stad weer moesten verlaten, of ze nu geestelijken of leken waren.'

In twee gevallen wordt dezelfde god aangeroepen in dezelfde situatie, met als enige verschil in de eerste situatie als uitvoerder van de ultieme vergelding, en in de tweede situatie de gever van ultieme vergeving. Het grauw ziet de eerste situatie als een zeer goede daad, terwijl we in principe hetzelfde deel van de bevolking zien in de tweede situatie, die lijdt en bidt voor het einde van hun verschrikking, terwijl die van de ander verwelkomd wordt als een verdiende loon. De eerste geschiedenis is de geschiedenisboeken ingegaan als daad van ultieme schaamte, terwijl de tweede in de geschiedenisboeken terecht is gekomen als dé gebeurtenis van vaderlandse glorie, waarin Nederland en de Nederlander zijn bestaansrecht opeiste, en daarmee glorieus zijn vrijheid verkreeg. En toch zien we in het heden van deze twee momenten het ondergaan van de Verschrikking, van eindeloos lijden en terreur, wat in het eerste geval gericht wordt op twee personen, die geheel en systematisch vernietigd worden, terwijl in het tweede geval het de totale willekeur is die het lijden zo gruwelijk maakt.

In deze twee voorbeelden zien we dus twee soorten Verschrikking. De eerste is de Verschrikking van categorisatie, waarbij de enkeling uit de massa gelicht wordt, om vervolgens aan stukken getrokken te worden door deze massa, een onrecht dat versterkt wordt door de onschuld van de slachtoffers, al kunnen we niet zeggen dat bij een schuldige dader, hoe erg zijn misdaad ook is, een dergelijk schouwspel minder gruwelijk zou zijn. De tweede is juist de Verschrikking van het totale gebrek aan categorisatie: ongeacht stand of levensgeschiedenis, ongeacht lidmaatschap van het grauw of van de nobelste of hardst werkende, alles en iedereen wordt geraakt door de gruwelen van de oorlog. Er is geen grauw aan te wijzen waartegen men

een morele afschuw kan richten. De gehele wereld is de Verschrikking geworden, zonder structuur, medelijden of wraak. Alles is verworden tot lijden en dood, ongeacht wie wat doet en gedaan heeft, en waarom. Beiden zijn precies de Verschrikking waar Filips van Leiden een eind aan wilde maken, maar in het eerste geval is het precies de stedeling die Van Leiden op een voetstuk plaatste, dat deze Verschrikking zelf veroorzaakte.

De tijd voegt hier echter nog een element aan toe, namelijk een verhaal van betekenis, dat later de hele gebeurtenis samenvat en alle personages hun juiste rol geeft, zodat de gebeurtenis zich precies zo ontvouwt als we het kennen. Met name bij de tweede getuigenis is dit effect goed te zien, omdat in dit verslag niet duidelijk is hoe deze oorlog zal eindigen. Wouter Jacobsz. had geen flauw idee dat deze gruweldaden ooit gezien zouden worden als het fundament van een glorieuze geschiedenis, en de basis van ons thuisland. Net zo min zat in Johan de Witt de verwachting dat 1672 een jaar van rampen zou worden, die zijn leven zou kosten. Uiteindelijk zien we hierin de radicale onvoorspelbaarheid van het bestaan, en het is deze onvoorspelbaarheid die deze gebeurtenissen zo schokkend, en bovenal zo schadelijk maken. Het is diezelfde onvoorspelbaarheid die algemeen geldend is, en niet alleen voor onze eigen rampen. De Gouden Eeuw zelf, waarin dit alles zich afspeelde, zou namelijk gevormd worden door een andere ramp. Het was alleen geen ramp voor ons, maar voor de ander, namelijk het verschijnen van gigantische schepen voor de kust van het huidige Indonesië. Deze schepen, en het kolonialisme wat alle grondstoffen zou plunderen, en de politionele acties die uiteindelijk het einde ervan zouden betekenen, zijn net zozeer een ramp als een glorie. Voor ons is het de top van onze macht, voor Indonesië het dieptepunt van onmacht. De Bataven werden in dit tijdperk gezien als de ultieme strijders voor vrijheid, maar één van de kernen van Indonesische onmacht werd ook vernoemd naar hen, en heette Batavia. De Priester-Strijders waren eveneens aanwezig in Indonesië, maar niet als strijders voor vrijheid. Zij waren aanwezig als onderdrukkers, en als bekeerders, terwijl ditzelfde geloof enkele eeuwen geleden de aanval had geopend op het antieke Nederland. Het grauw zit dus ook in ons, en duikt net als het gigantische conflict tussen Spanje en de Nederlanden ineens op, om pas naderhand volledig voorspelbaar te worden. Aan de andere kant word ons op het hart gedrukt om de geschiedenis niet te vergeten, met als grootste risico herhaling, en iets meer dan een eeuw later deze waarschuwing nog altijd relevant blijken.

Hoofdstuk 5

De Omwenteling van Terreur

De moord op de gebroeders De Witt zou lang aan de top blijven als ultieme daad van onmenselijkheid. Er bleven nog altijd gruwelijkheden en oorlogen, met name met Engeland, maar Nederland ontwikkelde zich tot een land waarin de enkelen regeerden over de meerderen. Of het nu de staatsgezinde regent of de koninklijke stadhouder was, een bevoorrechte klasse hield de macht stevig in handen. Nederland was verworden tot een oligarchie, en veel van de revolutionaire geest waar Nederland uit voortgekomen was, zou verwateren tot een verlammende gemakzucht en een langzaam verloop naar verval. Dit verval is samengevat in een belangrijke historische oorzaak, die de historicus Jan Romein de wet van de remmende voorsprong noemde. Het is het idee dat bij een situatie van dominantie de dominante macht steeds meer uitgaat van deze dominantie, waardoor de verlammende gemakzucht, die in ons allen zit, naar het oppervlakte drijft, en de afstand tussen bestuurlijke en echte werkelijkheid steeds groter maakt. Hiernaast kunnen achterblijvers meteen gebruikmaken van nieuwe ontwikkelingen en uitvindingen, waardoor zij snel boven de dominanten uitstijgen, en hun geheel achterlaten. De wet van voortdrijvende achterstand kan wellicht gezien worden als een spiegelversie hiervan.

Dit verval leidde tot een verzameling van ontwikkelingen. De macht bleef steeds meer in handen van een kleine groep regenten, wat steeds meer een indruk van parasitisme opwekte, en in deze tijdsgeest, van stagnatie, corruptie en teruggang, werd steeds meer gezocht naar zondebokken. Sinds de zeventiende eeuw werden beschuldigingen van hekserij en tovenarij gezien als achterlijk en barbaars, dus moest er een nieuwe zondebok gevonden worden, die een betere reflectie moest zijn van het huidige tijdperk. Er werden homojachten gestart, met de homoseksueel als de ultieme boosdoener, die de ware schuldige was van het verval van de Nederlanden. Dit zou echter ook een reactie uitlokken, ditmaal in de vorm van walging van de intellectuele klasse. Die begonnen zich steeds meer te wenden tot de filosofie, met filosofen als Descartes en Spinoza als boegbeelden, en helden van de rede, die streden tegen deze terugkeer naar primitivisme en barbaarsheid. Rationeel denken begon steeds meer in termen van geloof gezien te worden, en de beweging die de rede boven het geloof begon te heffen, werd bekend als de Verlichting. Door kritisch en helder te denken, konden gewone mensen helden van het denken worden, en licht brengen in een wereld van duistere onwetendheid. Dit ideaal keerde terug naar de oorsprong van de filosofie, het antieke Griekenland. Daar, in Athene, vond men een martelaar van

de rede, Socrates. Het was Socrates die voor de vrije geest ter dood veroordeeld was, en de gifbeker leeg dronk, omdat hij zich weigerde te keren naar het religieuze gezag. In het proces van Socrates vond de filosofie de gebeurtenis die de Kerk had gevonden in het verraad en folterdood van Jezus. Wat echter vaak vergeten werd, is dat deze vorm van naar de wereld kijken niet nieuw was. Het gebruik van rationele argumenten om te komen tot een helder beeld van de werkelijkheid was al eeuwen aanwezig in de filosofieën van Augustinus en Thomas van Aquino. Zij hadden de filosofieën van Plato en Aristoteles echter gecorrumpeerd, en hadden het aangewend om enkel het gelijk van hun dogma's en doctrines te 'bewijzen'. Nu was echter de tijd aangebroken om af te rekenen met deze corruptie, en de filosofie los te breken van religie, om zo tot daadwerkelijke kennis te komen.

Steeds vaker kwam het traditionele gezag onder druk te staan, ditmaal niet door fysiek geweld, maar door rationele kritiek. Steeds vaker werd de opstand tegen de Spanjaarden niet zozeer gezien als een oorlog van Protestanten tegen de Katholieke Kerk, als wel een oorlog om vrijheid van het geweten, en het recht om te geloven waarin men wilt. Dat dit een grove vertekening van de geschiedenis is, en dat in het Nederland van de Gouden Eeuw alsnog sprake was van achterstelling van religieuze minderheden, verdween langzaam naar de achtergrond. Wat echter niet vergeten werd, waren de dramatische gebeurtenissen uit dit verleden, en dan met name de moord op de gebroeders De Witt. Zij werden gezien als de ultieme martelaars van Nederland, en het koninklijk huis, en hun handlangers, in de vorm van de belastingpachters, als de ware onderdrukkers en de ware bron van het verval van Nederland. In de jaren 1747 en 1748 leek de weg vrij voor een revolutie, maar dit bleek vals alarm: in 1766 zou Willem V gewoon de stadhouderlijke bevoegdheden aanvaarden, en leek alles bij het oude te blijven. Deze schijn zou echter tijdelijk zijn, want aan de andere kant van de Atlantische Oceaan zouden de Britse Koloniën hun monarchie niet langer aanvaarden, en onderschreven dertien van hen de Declaration of Independence. Amerika en deze verklaring was het ideologische alternatief dat nodig was voor een succesvolle omwenteling, en ook in Frankrijk begon de stabiliteit van de oude orde scheuren te vertonen. De aandacht in Nederland begon zich nu te richten op Frankrijk, en de tegenstanders van de oude orde begonnen zich 'patriotten' te noemen.

In 1778 zou een oorlog uitbarsten tussen Spanje en Frankrijk aan de ene kant, en Engeland aan de andere. De oude orde zou tot de kant van Engeland neigen, tot in 1780 het schip van de Amerikaanse koopman Henry Laurens in Newfoundland door de Engelsen werd gekaapt. Bij zich had Laurens een verdrag tussen Amsterdam en de dertien koloniën, waarmee Nederland een vroege erkenner van de Amerikaanse soevereiniteit werd en Engeland Nederland de oorlog verklaarde. Deze oorlog zou Nederland verliezen, met Willem V als de grote veroorzaker van deze vernedering. Het pamflettisme, dat meer dan een eeuw geleden geleid had tot de dood van de gebroeders De Witt, zou weer tot leven gewekt worden, ditmaal in de het politieke opinieblad *De*

Post van den Nederrijn, en één betoog zou bepalend worden voor de beweging van de patriotten. Het was het pamflet *Aan het Volk van Nederland*, geschreven door, bleek later, de Overijsselse Joan Derk van den Capellen tot den Pol.

Van den Capellen begint zijn betoog met een verwijzing naar dappere en vrije volken, die vanaf het begin Nederland bevolken, en begint met de eersten, de Batavieren. Deze Batavieren hanteerden al een primitieve vorm van democratie. Voldeed het opperhoofd, dan mag hij zijn post behouden, zo niet, volgens Van den Capellen, dan dankten zij hem af. Over landverraad behoeft Van den Capellen niets te vertellen, wat de Batavier dan zou doen. Verder noemt Van den Capellen de Friezen en de Franken, en deze Franken lieten Nederland regeren door de hertogen en graven, een regering die langzamerhand erfelijk werd, om uiteindelijk te eindigen in het despotisme van Filips, in 1555. Volgens Van den Capellen waren al deze heersers echter verre van absoluut, en dit kwam door onze voorouders zelf. Zij deden dit door vergaderingen en beraadslagingen, maar bovenal werd de soevereiniteit van deze heersers voorkomen door de bewapening van het volk.

In de term soevereiniteit is de geestelijke ontwikkeling van de Verlichting in Europa te zien. Van oorsprong was deze term dateert dan van meer dan een eeuw geleden, in de politieke filosofie van Thomas Hobbes, in zijn kernwerk *Leviathan*. In dit werk stelde Hobbes dat de wereld van nature een oorlog van allen tegen allen is, en, om dit te voorkomen, de leden van een gemeenschap zich moeten onderwerpen aan de soeverein, de absolute heerser, om deze natuurstaat te voorkomen. In deze staat is de soeverein de enige wetgever, en is deze soeverein zelfs niet ondergeschikt aan de wetten die hijzelf maakt. De soeverein is degene die een uitzonderingspositie heeft, om de totale anarchie van de natuur een halt toe te roepen. Om te zien waar dit gedachtegoed zijn oorsprong in vind, is het soort staat dat Hobbes voor ogen heeft van belang. Dit is namelijk een Christelijke Staat. In de maatschappij van Hobbes staan Kerk en staat onder één gezag, maar zijn de twee wel gescheiden entiteiten. De reden hiervoor is niet seculier, maar juist expliciet Bijbels: het koninkrijk van Jezus Christus kan pas in regering treden nadat de eindtijd is aangebroken, Satan voor eeuwig verslagen is, en een Nieuw Jeruzalem neerdaalt op aarde. Deze staat, van een absolute hiërarchie, van God, naar koning, naar geestelijken, en naar de hogere klassen van de samenleving, lijkt weinig meer dan een herhaling van alle eerdere hiërarchische systemen die de Nederlanden al sinds de Middeleeuwen in hun greep hielden. Van den Capellen stond erop om deze gang van zaken te veranderen, op de manier die de Amerikanen hadden laten zien. Onvervreemdbare rechten zoals de vrije uitoefening van elkaars godsdienst konden niet vertrouwd worden aan een soevereine monarchie, die keer op keer was vervallen tot een tirannie. Het Nederlandse volk moest ze zelf garanderen, met de loop van een geweer.

In zijn betoog zou Van den Capellen een lange lijst van de daden en zonden van het koninklijk huis de revue laten passeren, in de context van de Nederlandse geschiedenis. Er is de strijd tussen Van Oldebarnevelt en prins Maurits, het afpakken van de oude rechten van de gilden

en de burgerij, het aanstellen van een regering in 1649 bestaande uit slechts zijn eigen volgelingen. Maar de grootste ontwikkeling van vrijheid naar tirannie was volgens Van den Capellen het vestigen van nationale strijdkrachten:

'Wacht U daarom, mijne waarde landgenoten, voor allen die de troepen commanderen, want het is bekend dat zij bijna altijd en overal de baas gespeeld hebben over hun eigen landslieden en medeburgers. Er is geen vrijheid in Europa meer geweest sinds de vorsten begonnen zijn vaste legers in dient te houden. Voor die tijd toen men nog geen soldaten had, trokken de leenmannen met de burgers en boeren ten oorlog. Maar de listige vorsten, wel wetende dat zulk soort gewapende krijgslieden de hand niet zouden lenen om hun eigen land onder het juk te brengen, vonden er dit op, dat zij de ingezetenen gingen voorstellen om liever geld op te brengen dan zelf in persoon – met verzuim van hun zaken en gevaar voor hun leven – ten oorlog te trekken. Voor dat geld zou men dan soldaten in hun plaats huren. De eenvoudige ingezetenen waren wonderwel in hun schik met deze vondst, maar begrepen niet wat er de natuurlijke gevolgen van zouden zijn. Want de vorsten konden van dat ogenblik af dat zij een steeds op de been zijnd, van hen alleen afhankelijk, en van het overige deel der natie geheel afgescheiden landmacht in handen hadden, doen wat ze wilden. Geen stad of land kon zijn voorrechten meer tegen hen verdedigen. De geschiedenis leert ons, dat al die volken om ons heen, die nu onder een willekeurige eenhoofdige regering zitten te zuchten,- zelfs de Spanjaarden, de Fransen, geheel Duitsland – nog niet eens zo heel lang geleden vrije lieden waren en alleen door die gehuurde troepen in slavernij zijn geraakt, zonder tot dit uur toe in staat te zijn geweest om hun vrijheden en voorrechten – al waren die nog zo fraai op oude perkamenten met zegels eraan beschreven – te verdedigen.

Spiegelt U aan die van Nijmegen en anderen, en weest meer en meer op Uw hoede, want, nog eens, hij die het leger in handen heeft, kan doen wat hij wil.'

De laatste zin is essentieel. Het is een theorie van oorlogvoering die onder andere door Von Clausewitz en daarna eindeloos herhaald zou worden. Het is het idee van geweld als middel om de eigen wil aan een ander op te leggen. Deze logica was in de politiek en in de macht nooit anders geweest: hiërarchie is tenslotte niets anders dan blinde uitoefening van macht, het bevelen aan de ander wat men wilt, en dan wachten tot deze ander gehoorzaamt, en meer niet. Dit lijkt tenslotte een trek die wij sinds mensenheugenis in ons hebben. Waarom zouden wij ooit een andere manier van doen ontwikkelen?

De Oranjefactie wordt door Van den Capellen gezien als de belichaming van deze manier van machtsuitoefening. Zij worden gezet tegenover een andere factie, de Loevesteinse factie. In het rampjaar 1672 had deze factie twee prominenten verloren, de gebroeders De Witt. Zij waren vermoord door leden van schutterij de Blauwe Vendel, maar het was het moordcomplot dat de ware oorzaak was voor deze moord, en in Engeland zou de geschiedenis zich herhalen. In dit geval wordt het voorbeeld gegeven van Titus Oates. Hij wordt vergeleken met Willem Tichelaer.

Van den Capellen stelt het zeer eenvoudig: vrijheid van het volk betekent slavernij van de vorst. Andere mogelijkheden zijn er eenvoudigweg niet. Met deze gedachte keert Van den Capellen terug naar het verleden, naar Willem V. Meteen wordt een nieuwe scheidslijn duidelijk, waartussen macht en vrijheid beiden een kant moeten kiezen. Aan de ene kant is er de stad van de

stadhouder, Willem V. Aan de andere kant zien we echter een andere wereld, het Overijssel van Van den Capellen zelf. Ver weg van de macht kan Van den Capellen het aanklachten laten regenen, terwijl deze macht zelf deze klachtenregen beantwoordt met een citatie *ex lege diffamari*, en een brief naar de Staten van Gelderland. Het laat het verschil zien tussen de heersende macht, die gezien wordt als inquisitie, en de arme landman en arme boeren, die gebukt gaan onder de tirannieke en willekeurige jachtreglementen van deze onderdrukkende wetgevende macht. Van den Capellen, met zijn internationale blik gericht op Amerika en Engeland moet dit met lede ogen aanzien, en ook zijn boezemvriend, Baron Van den Capellen, heer Van de Marsch wordt eveneens gepasseerd. 'Hij is een gevaarlijke karel, niet waar Vorst?' De jarel moet een antwoord schuldig blijven, en zijn naam wordt op de Veluwe door de trel vervloekt.

De machtsstructuur die Van den Capellen beschrijft is een simpele. Het is het koninklijk huis, met daaronder het leger, die de bevelen uitdeelt aan de rest van het volk, en het is deze machtsstructuur die de boosdoener is van de verloren oorlog tegen Engeland. Niet langer is er plaats voor de Voorzienigheid. De soeverein en enkel de soeverein is schuldig aan deze wanprestatie. Deze heerser heerst alleen, met als uitzonderingen Friesland en Amsterdam. Van den Capellen eindigt met een oproep tot verzet:

'Alles wat er thans ondernomen wordt ter redding van ons waarlijk bijna onherstelbaar verloren vaderland is daarom vergeefs, indien gij, o Volk van Nederland nog langer werkeloze toeschouwers blijft. Doet dan dit!

Verzamelt U elk in Uw steden en ten plattelande in uw dorpen. Komt vreedzaam bijeen, en kiest uit uw midden een matig aantal goede, deugdzame, vrome mannen; kiest goed patriotten, waarop gij vertrouwen kunt. Zendt deze als Uw gecommiteerden naar die plaatsen, waar de Staten van Uw verschillende provincies vergaderen en beveelt hun, dat zij zodra mogelijk bij elkander komen om uit naam en op het gezag dezer natie, met en naast de Staten van elke provincie een nauwkeurig onderzoek te doen naar de redenen van de verregaande traagheid en slapheid waarmee de bescherming van het land tegen een geduchte en vooral actieve vijand wordt behandeld. Beveelt hen verder, dat zij insgelijks met en naast de Staten der bijzondere provinciën een raad voor Zijne Hoogheid kiezen, en hoe eerder hoe liever al zulke middelen helpen beramen en in het werk stellen als tot redding van het benauwde vaderland dienstig zullen worden geoordeeld.

Laat Uw gecommitteerden U van tijd tot tijd door middel van de drukpers in het publiek en openlijk verslag doen van hun verrichtingen. Zorg voor de vrijheid van drukpers, want zij is de enige steun van Uw nationale vrijheid. Als men niet vrij tot zijn medeburgers kan spreken, en hen niet bijtijds kan waarschuwen, dan valt het de onderdrukkers van het volk al zeer gemakkelijk hun rol te spelen. Daarom is het dat zij wier gedrag geen onderzoek kan velen, altijd zo tegen de vrijheid van schrijven en drukken ageren en wel graag zouden zien dat er niets gedrukt of verkocht zou worden zonder toestemming.

Wapent U allen, verkiest zelf degenen die U bevelen moeten, en gaat (evenals het volk van Amerika waar geen druppel bloed gevloeid is, voordat de Engelsen hen eerst hebben aangevallen) in alles met kalmte en bescheidenheid te werk, en Jehova, de God der Vrijheid, die de Israëlieten uit het diensthuis heeft geleid en hen tot een vrij volk gemaakt, zal onze goede zaak ongetwijfeld ook ondersteunen. Ik ben, Volk van Nederland! Waarde medeburgers! Uw getrouwe medeburger.'

Aan de oproep van volksbewapening werd gehoor gegeven. De schutterijen werd nieuw leven ingeblazen, maar moesten ook van vorm veranderen. Zij moesten nu vrijkorpsen worden, waarbij de schutters zelf hun officieren kozen, en discriminatie op basis van geloofsovertuiging uit den boze was. Eén groep bleef echter niet welkom bij deze volksbewapening. Zij waren het grauw, de verarmde onderlaag van het volk, die nog steeds orangistisch ingesteld was, wat de nare herinneringen aan de moord op de gebroeders De Witt weer naar het oppervlakte deed drijven, en de confrontatie binnen Nederland, ditmaal tussen de prinsgezinden en de patriotten, zou heroplaaien. De spanningen liepen zo hoog op dat het Pruisische leger Nederland binnenviel, om orde op zaken te stellen. De patriotten smolten weer weg in de samenleving, maar zetten hun activiteiten voort in de vorm van leeskringen. Hierin werden zij versterkt in een historische gebeurtenis, die in Europa gezien zou worden als de grootste gebeurtenis sinds het val van het Romeinse Rijk.

Op 14 juli 1789 werd in Parijs de Bastille bestormd. De Bastille was een verstevigd fort, dat indertijd diende als gevangenis. Deze gevangenis was het gehate symbool van koning Lodewijk XVI geworden, en zou het middelpunt van de mythe van de Franse Revolutie worden. Deze revolutie was echter al bijna een maand eerder van start gegaan, al was deze voor de hongerige onderklasse al maanden aan de gang, in de afwezigheid van brood. Op 20 juni was op een kaatsbaan een eed afgelegd. Het was de eed van de vertegenwoordiging van wat in Frankrijk ook wel de derde stand genoemd wordt. Deze stand, die de boeren en de burgerij betrof en die naast de adel en de geestelijken samen moesten regeren, moest een nieuwe Franse grondwet in het leven roepen, een grondwet die van Frankrijk een republiek zou maken. Dit alles zou van Frankrijk een natie maken, met aan het hoofd niet een koning wiens wil wet is, maar een Assembleé van vrije burgers. Bij het schrijven van een nieuwe grondwet dreigde de koning de Assembleé te ontbinden. En dus zworen zij 'voor God en Patrie, niet uiteen te gaan voordat we een degelijke en rechtvaardige Constitutie hebben opgesteld zoals onze kiezers ons dat hebben gevraagd'. Deze eed kwam met een grandioos gebaar. Het was een gebaar dat op een schilderij van Jacques-Louis David te zien geweest was. Nu Frankrijk de monarchie af ging schaffen, om zo het nieuwe Romeinse Rijk te worden, vergeleken de vertegenwoordigers zich met de afleggers van De Eed van Horatii. Zij legden één hand op het hart, en strekte de rechterarm de lucht in. De plaats waar men bijeen kwam, was Versailles.

Iets minder dan een maand na deze eed zou de Bastille afgebroken worden, en daarmee ook de laatste vestiging van de monarchie. Het middeleeuwse kasteel, dan bestond uit acht eenvoudige torens die in twee rijen van vier een vrij eenvoudig fort vormde, werd de belichaming van het Sublieme en het Verschrikkelijke. De Bastille stond echter ook voor een modern idee, namelijk dat van een panopticon, een ronde gevangenis, waarin alles en iedereen bovenal wetenschappelijk in de gaten gehouden kan worden, volgens de kennisleer van isolatie en foltering. De Bastille stond

echter ook voor de gruwel van het onbekende: de gevangenen werden zonder waarschuwing of reden uit het leven geplukt, om met de toestemming van de koning eenvoudigweg in het niets te verdwijnen. Deze gruwel was niet geheel in lijn met de werkelijkheid: de gevangenen in de Bastille hadden een zekere mate van vrijheid. Onder andere Marquis de Sade zat gevangen in de Bastille, en mocht er vrij bezoek ontvangen. Hij mocht wandelen in de ommuurde tuin en kreeg behoorlijk goed te eten. Deze werkelijkheid moest echter vergeten worden, in ruil voor een demonische machine van onderdrukking, die tijdens de Revolutie tot op de laatste steen afgebroken werd. De reden hiervoor is uiteraard simpel, namelijk dat de Bastille en de gebeurtenissen die leidden tot de afbraak ervan, mensen nog altijd tot op de dag van vandaag inspireren. Het staat voor een hoopvol verhaal, waarin de Revolutie een verandering teweeg brengt, en waarbij zelfs de meest hopeloze armoedzaaier een oppermachtige moordmachine kan vellen. De werkelijkheid van de Bastille zou zoiets nooit kunnen bieden. Veel hiervan is afkomstig uit de *Memoires van de Bastille* van Linguet. Hij beschrijft daarin de Bastille als de dood, waarin allen gelijkwaardig verzwolgen worden. Linguet werd volledig geregistreerd, om vervolgens beroofd te worden van zijn gehele identiteit, beroofd van zijn volwassenheid, en uiteindelijk beroofd van zijn persoon. Hij werd een nummer, en werd ingedeeld met veroordeelde zedendelinquenten. Communicatie met de buitenwereld werd hem onmogelijk gemaakt, en later werd hij volledig geïsoleerd van zijn medegevangenen. Linguet beschrijft zijn bestaan in de Bastille als de verandering in een levende dode. De Bastille werd een levend graf, waaruit ontsnappen onmogelijk werd.

De filosofie die de sloop van de Bastille zou voortdrijven, kwam tot ons via de geest van Jean-Jacques Rousseau. Hij was een filosoof van de Verlichting, die redelijkheid verhief tot moreel kompas. Bij deze verheffing zou alles uiteindelijk moeten wijken, en zou alleen de Algemene Wil van het volk, de enige legitieme soevereine, de koers van een natie en van de geschiedenis bepalen. Dit idee was echter ingegeven door het eerste werk was Rousseau zou schrijven, een essay naar aanleiding van een prijsvraag of wetenschappelijke kennis een goede of slechte kracht was gebleken. In het tijdperk van de Verlichting gaf Rousseau hier een schokkend negatief antwoord op. De wetenschappelijke kennis had namelijk gezorgd voor een schokkende mate van ongelijkheid. Het had aan de basis gestaan van de eerste vorm van bezit, tot de eerste rijke een hek om een land heen zette, en de eerste idioot dit aanvaardde. Deze ongelijkheid was echter geheel illusionair, en het systeem dat deze ongelijkheid in stand hield, moest met wortel en al vernietigd worden. Voor Frankrijk was dit de monarchie, en een advocaat, Maximillien Robespierre, zou dit vruchtbare idee de kern maken van een nieuwe Franse maatschappij, waarbij Frankrijk niet langer geregeerd werd door de barbarij van traditie, maar door de almacht van rede, en bovenal deugd. Robespierre zou dit uitvoeren in een Frankrijk dat zich in een staat van haast totale anarchie bevond. Vrijwel iedereen die ook maar enige verbinding had met het vorige regime, hoe klein dan ook, werd bij de kleinste verdenking veroordeeld, gemarteld en gedood. Daarnaast waren er, naast

Rousseau, nog andere intellectuele krachten in Frankrijk, die een beeld gaven van een utopisch paradijs na de val van de monarchie. Een boek dat vaak in de schaduw staat van *Du Contract Social*, is een boek van Louis-Sébastian Mercier, *L'an 2440*, oftewel 'Het jaar 2440'. In dit boek, dat gezien wordt als één van de eerste voorbeelden van science fiction, wordt een beeld geschept van het Frankrijk van het jaar 2440. Het boek gaat over een ongewapende man, die, na een heftige discussie met een filosoof over het onrecht in zijn land, in slaap valt. Als hij wakker wordt, bevindt hij zich in het Parijs van het jaar 2440, dat getransformeerd is tot een futuristische utopie. Het hele staatsapparaat, de ziekenhuizen, het rechtssysteem, en zelfs de bibliotheken, werken exclusief volgens een wetenschappelijke efficiëntie. Alles wat ook maar de suggestie wekt van het verleden, slavernij, religie, maar ook oude boeken, is verklaard als immoreel en achterhaald, en is vernietigd. Frankrijk is veranderd in een volledig seculier en volledig wetenschappelijk koninkrijk van pacifisme, waarbij de politiek alles via debatten en akkoorden regelt, en er geen noodzaak is voor religie of een leger. Dit is een wereld waarin alleen het praktische mag bestaan, en waar alles dat dit praktische nut in de weg staat, zoals esthetiek en verhalen waaruit mensen betekenis halen, eenvoudigweg uit de weg geruimd is. Deze rol van de wetenschap, samen met de rol van de economie en financiën, die een aanzienlijke bijdrage leverde aan de val van koning Louis XVI, wordt vaak genegeerd in het regime van Robespierre. Vaak wordt alles op de schouders van Rousseau gegooid, en zijn idee van de volkswil als maat van alles, met rampzalige gevolgen.

Deze volkswil zou belichaamt worden door een volksgenootschap die zich zou wijden aan revolutionaire politiek. Het werd het Genootschap van de Vrienden van de Constitutie genoemd, en zouden bijeenkomen in plaatsen die hen hun veel bekendere naam zou geven, het Jacobijnenklooster aan de rue Saint-Honoré. Deze genootschappen zouden zich buigen over de revolutie, en de volkswil in goede banen willen leiden om te leiden tot een ware verandering in Frankrijk, en Robespierre zou een enthousiast lid zijn van één van deze jabobijnenclubs. Zij hadden het revolutionaire Frankrijk gezien als een strijdtoneel van twee groepen: de rijken, die er alles eraan deden om de stem van het volk het zwijgen op te leggen, en een personage die ook wel Jacques Cordonnier werd genoemd, Sjaak Schoenmaker, de gewone, harde werker die gehoord wil worden in de Assembleé. Alle gewone, harde werkers van Frankrijk hadden hun eigen individuele verlangens en benodigdheden, maar als deze allen samengenomen werden, kwamen ze tot Rousseau's Algemene Wil, die het land en uiteindelijk zelfs de gehele werkelijkheid vormgaf. Deze Wil zou zich echter, door het verstrijken van de tijd en de verheven leiding van de jacobijnen zelf, ontwikkelen van een optimistisch vooruitgangsgeloof tot een paranoïde waas, waarin alles en iedereen verdacht was, en in het geheim plannen en complotten smeden, om met een contrarevolutie alle vooruitgang ongedaan te maken. Op dat moment was Frankrijk nog steeds een Republiek met een monarch, maar dat zou spoedig veranderen. Robespierre begon in de Assembleé een hoofdrol aan te nemen. Zijn denkkader, dat gedomineerd werd door Rousseau, had

altijd nog in zich een hevig emotioneel element in zich, dat zich richtte op de gevoelens van het volk, en op dramatische verlangens als een heldhaftig martelaarschap, en het ontmaskeren van geveinsde revolutionairen, die eigenlijk helemaal niets wilden veranderen, maar alles bij het oude wilde houden, achter een dunne laag van revolutionaire retoriek. Robespierre veranderde steeds meer in de combinatie van een Romeinse volkstribuun, en een kruisvaarder, en zijn jacobijnen zouden zich steeds vijandiger opstellen tegenover de oude orde. Dit vijandschap zou beginnen met de vertegenwoordigers van de morele orde, de priesterklasse.

Deze klasse werd in dit nieuwe Frankrijk gezien als de vijand van de gehele mensheid. Zij waren het die het volk om de tuin hadden geleid, om zo alle kritiek tegen de oude orde te doen verstillen. Hier was een gewelddadige reactie op gekomen, bijvoorbeeld in Arles, waar royalistische katholieke ritualistisch zouden spugen op de nieuwe grondwet en het uniform van de handhavers ervan, de Nationale Garde. Als laatste werden deze tegenstellingen versterkt door een oorlogsdreiging van 1791 en 1792, waarbij alle omringende landen van Frankrijk deze nieuwe en revolutionaire vorm van politiek de kop in wilde drukken, om zo de oude orde in hun eigen land stevig in handen te houden. Het was dus zaak voor Frankrijk om ook in het buitenland op zoek te gaan naar medestanders, en deze werden gevonden in Zwitserland, in de vorm van de Allobrogen, en in Nederland, in de vorm van de Bataafse patriotten. De revolutie werd een patriottische oorlog, waarbij de Fransen het feodalisme zouden verslaan, en een kruistocht voor universele vrijheid zou leiden tot het complete en totale einde van alle onderdrukking op aarde.

In Straatsburg zou de genieofficier Rouget de Lisle voor dit nieuwe wereldbeeld een hymne componeren, een hymne geweid aan de vrijheid zelf. Dit lied werd de Marseillaise. Het lied werd geassocieerd met militanten in Marseille die, in navolging van het beëindigen van de Franse monarchie, nu een tweede revolutie ging beginnen, en de vrijheid over de grenzen van Frankrijk moesten exporteren. In hun confrontatie tegenover de Oostenrijkers zou Robespierre een heimelijk verraad zien in de generaals van de nieuwe republiek. Het leidde tot een wantrouwen naar deze generaals, die volgens Robespierre heimwee hadden naar de oude orde. Onder invloed van deze aanval vanuit Oostenrijk zou de Franse Revolutie de laatste, radicale fase ingaan.
De woede begon zich expliciet te richten op de bourgeoisie, de rijken, die samen met het hof en de militaire status quo de revolutie wilden verraden. Alle eigenschappen die de oude orde weer van macht konden voorzien, het kapitaal, het liberalisme en het modernisme, werd verketterd, en in plaats van deze decadente namaakversie van de revolutie, moesten de verworpenen hun lot in eigen handen nemen. Zij waren de sansculotten, de ambachtelijke onderklasse, die de wapens op moest nemen en deze corrupte schaduw van de oude orde voor eens en voor altijd moest vernietigen. Het symbool van dit militaire patriottisme werd de rode muts, en het hoogtepunt ervan zou op 10 augustus 1792 werkelijkheid worden. Toen werd het Tuilerieënpaleis bestormd door een gewapende groep die bestond uit delen van de Nationale Garde, de jacobijnen en de

sansculotten. Lodewijk XVI had zich verschanst in dit paleis met de Zwitserse Garde. De Zwitsers werden geslacht, en de lijken werden ontdaan van alles van waarde, en werden verminkt, waarbij ledematen en geslachtsdelen werden afgesneden, die trots werden laten zien, aan iedere belangstellende. Na dit bloedbad waren alleen nog vreugdevuren over, waarin alles dat aan de oude orde deed herinneren, verbrand werd. Op 21 januari 1973 zou Lodewijk XVI hetzelfde lot moeten ondergaan. Hij werd terechtgesteld en onthoofd door een grote wetenschappelijke innovatie die hét symbool zou worden voor het nieuwe revolutionaire regime, de guillotine.

In het voorjaar van datzelfde jaar zou een revolutie uitbreken tegen de revolutie. Het zou uitbreken in de Vendée, in het midden van Frankrijk, aan de Atlantische Oceaan. Over en weer werden de revolutionairen en contrarevolutionairen gezien als walgelijke monsters. De contrarevolutionairen werden gezien als de barbaarse terugkeer naar de corruptie van lang vervlogen tijden, terwijl de revolutionairen op hun beurt weer gezien werden als de moordenaars van de koning, de plunderaars van de Kerk en de onderdrukkers van het volk. Het verzet in de Vendée begon met rellen tegen de rekrutering van het leger van de huidige orde. Over tijd ontwikkelde dit zich in een heilig Katholiek leger, en ondanks dat dit leger gedreven werd door een religieus fanatisme dat terug wilde keren naar de oude orde, waren de tactieken van dit leger goed aangepast aan de omgeving. De voedselvoorziening werd draaiende gehouden, terwijl de republikeinse aanvoer gesaboteerd werd. Hierdoor raakte delen van het republikeinse leger geïsoleerd, en waren hun strikte discipline en vechtmethoden nutteloos in de kleine dorpjes en natuurstreken van de Vendée. Deze tactiek werd ook wel 'la petite guerre' genoemd, de kleine oorlog, waar het grote leger geen antwoord op had.

Intussen was de politieke macht in Parijs op de schop gegaan. De Assembleé was omgevormd tot de Conventie, dat gecoördineerd zou worden door de organisatie die de sleutel zou zijn van de Terreur, het Comité van Openbaar Welzijn. Het was George Danton, die later om het leven gebracht zou worden door dit comité, die een goede samenvatting ervan zou geven. 'Laten we verschrikkelijk zijn, zodat het volk het niet hoeft te zijn'. Het zou een uitdrukking worden voor alles wat het Comité zou belichamen: volksjustitie, spontane vergelding en willekeurige moordpartijen, en bovenal een bloeddorstige paranoia en een overweldigende angst voor verraders en royalisten. De vijanden in deze fantasieën moesten gevonden worden in de tegenpartij, de girondijnen. Zij zouden geduldig wachten op een militaire nederlaag, om zo eenvoudig de macht te grijpen, om de jacobijnen én het nieuwe revolutionaire Frankrijk zo te vernietigen. Om dit te voorkomen, moest de echte soeverein, het Franse volk, en de Algemene Wil die alleen zij konden bezitten, gestuurd en gericht worden tegen deze verraderlijke infectie binnen de Revolutie. Dit zou gebeuren in de vorm van de sansculotten, die met de dag woedender werden op het gebrek aan voortgang. Dit mondde uit in de verdrijving van de girondijnen, en in een revolutionaire dictatuur die, met hulp van het Revolutionaire Tribunaal, Frankrijk steeds vaker begon in te delen in

'vijanden' en 'potentiële vijanden' van de Revolutie. De volgende stap hierin was de totale militarisatie van Frankrijk met behulp van een Revolutionair Leger.

Dit leger zou een reflectie zijn van het land dat Rousseau had geïdealiseerd, het antieke Sparta. In Sparta was de gehele maatschappij gebouwd rondom hardheid en oorlog. De wetgeving van Sparta, gegeven door de wetgever Lycurgus, was gestoeld op een grote mate van soberheid en wreedheid. Veel van deze wreedheid had als bedoeling om jonge Spartanen op te voeden aan de hand van ontzag en gehoorzaamheid, om zo te komen tot een maatschappij van soldaten, geheel koud gelaten door een vooruitzicht van de dood. Rousseau was niet de eerste die Sparta idealiseerde. Dit was slechts de navolging van datgene wat gedaan was door de grootste filosoof van het antieke Griekenland, Plato. Dit systeem van commune, met een grote mate van gelijkheid en democratie, als gevolg van een grote mate van sociale controle, werd door de twee denkers gezien als een prototype van een verheven maatschappij. In werkelijkheid was de Spartaanse staatsvorm verre van ideaal. Na de overwinning in de Peloponnesische Oorlog zou de leider van de Spartanen, Lysander, de democratie afschaffen, en een oligarchisch regime instellen dat later bekend zou worden als de Dertig Tirannen. Dit regime zou bekend staan om onderdrukking en willekeur, maar bovenal zou Sparta een erfenis nalaten van corruptie. De beschrijver van de wetten van Lycurgus, Xenophon, beschreef in zijn werk over deze wetten namelijk het huidige Sparta, waarbij de wetten van Lycurgus allang niet meer in acht genomen worden, en de Spartanen zich verloren hebben in hebzucht en het verkrijgen van hoge posities, in plaats van deze te verdienen. Dit lijkt dan ook de achilleshiel van deze wreedheid: het leidt weliswaar tot radicale verandering, maar niet tot een houdbare vorm ervan. Nadat de gehoorzaamheid ervan is uitgewerkt, zal een dergelijk volk vervallen tot een nog grotere corruptie dan de corruptie waarmee het startte.

In revolutionair Frankrijk lijkt precies hetzelfde aan de hand te zijn, iets dat Robespierre zou proberen op te lossen door de gehele maatschappij om te gooien. De Kerk werd vervangen met een religieuze toewijding aan Rousseau's Opperste Wezen, die de ware auteur was van de vrijheid, gelijkheid en broederschap dat nu over Frankrijk regeerde. De jacobijnse evangelisten van dit Verlichtingsgeloof zouden, net als de Katholieke fanatici vóór hen, alles proberen uit te wissen wat ook maar in de kleinste verte deed denken aan het vorige regime. Er kwam een geheel nieuwe beeldentaal tevoorschijn, compleet met een nieuwe, revolutionaire kalender. Het meest opvallendste aan deze kalender zijn twee zaken, namelijk de sterke hang naar de natuur, gecombineerd met een wiskundige neiging tot ronde eenheden, met name het getal 10. Met name dit eerste leidt tot een opvallend agrarische kalender, die twaalf jaar na de val van de jacobijnen zou standhouden. Een ander fenomeen wat aangemoedigd werd in dit nieuwe Frankrijk, was een verregaande ontkerstening, waarbij kerken ontdaan werden van hun versiering, en priesters tegen zichzelf moesten opbiechten dat zij slechts charlatans waren geweest, en slechts zichzelf hadden bedrogen. In één van deze kerkgebouwen, de kathedraal van Saint-Jean, werd een mis gehouden

voor de Vrijheid, in naam van de Rede.

De Terreur, en hun Terroristen zouden deze nieuwe staatsreligie verdedigen met hetgeen dat de rode draad vormde van de Revolutie, namelijk intimidatie en geweld. Dit geweld zou zich met name op Lyon richten, dat zich tegen de jacobijnen had gekeerd, om prompt platgebombardeerd te worden. Ook Nantes en Marseille zouden centra van angst en geweld vormen voor de Terreur, die de oorlog tegen de Vendée verhevigde, waar een uitroeiingspolitiek gevoerd zou worden. Naast de guillotine werd hierbij ook de Loire gebruikt, waar tegenstanders in verdronken werden, een praktijk die later bekend zou staan als een 'republikeinse doop'. Ook werd er in de oorlog tegen de Vendée geen enkele poging gedaan om soldaat van niet-soldaat te scheiden. Beiden waren tegen de Revolutie, dus beiden waren schuldig. Mannen, vrouwen en kinderen werden in dit alles geen moment gespaard, en dreven weg in rivieren van hun eigen bloed. Uiteindelijk zou alles uitmonden in een religieuze apocalyps, compleet met een goddelijke wet. Het heette de Wet van 22 Prairial, en bevatte 7 geboden. Het eerste gebod breidde de bevoegdheden van het Revolutionaire Tribunaal uit, met verdenkingen als 'smaad tegen patriottisme' en 'moreel verval met als doel het ondermijnen van de revolutionaire regering' als legitieme redenen tot verdenking van misdaad. Het tweede gebod gaf alle burgers het beveel om samenzweerders en contrarevolutionairen op te sporen en aan te geven. Het derde gebod gaf het Revolutionaire Tribunaal drie dagen om dergelijke zaken te behandelen. Het vierde gebod verwijderde de mogelijkheid om getuigen op te roepen, en de mogelijkheid voor de verdachte om zichzelf te verdedigen. Het vijfde gebod beperkte de uitkomst tot vrijspraak of executie. Het zesde gebod verklaarde alle voorgaande wetgeving op dit gebied als nietig. Als laatste ontkoppelde het zevende gebod het Revolutionaire Tribunaal van de Conventie, zodat deze feitelijk geheel onafhankelijk kon opereren.

Deze wet, en het apocalyptische klimaat van de meedogenloze opsporing van alle vijanden en verraders van de revolutie zou uiteindelijk de levens kosten van voormalige revolutionairen als George Danton, en uiteindelijk het leven van Robespierre zelf. Op 27 juli 1794 zou de autoriteit van Robespierre in het niets verdwijnen, en de volgende dag zouden veel leden van het Comité van Openbaar Welzijn de hand aan zichzelf slaan. Na hun regime van Terreur en Deugd was Frankrijk veranderd in één grote gevangenis, als voorportaal van een snelle executie, en was het enige wat overbleef een land besmeurd door bloed, waarna de achtergestelden en onderdrukten het land alweer in de anarchie zouden dompelen, om hun eigen wraak te nemen op iedereen die ervan verdacht was sympathie gehad te hebben met de jacobijnen.

De jacobijnen toonden daarnaast ook iets fundamenteels aan, namelijk het hiërarchische systeem in zijn naakte vorm. De Wet van 22 Prairial vorm het laatste stadium van het hele fenomeen van hiërarchie, namelijk ordinair en blind terrorisme. Zoals het woord suggereert, werkt terrorisme door slechts één emotie, namelijk angst. In het diepst van het concept is hiërarchie

geen systeem dat buiten ons ligt, en dat wij mechanisch kunnen ombuigen. Het is, in zijn kern een gevoel, binnen onze harten en hoofden, de fundamentele angst van het verlies van totale controle. Een zekere mate van controle kan uiteraard niet gezien worden als schadelijk, net zomin als totale anarchie gezien kan worden als nuttig. Maar totale controle, de controle van ieder miniem aspect van het universum en de wil van ieder persoon op aarde, is volstrekt en totaal onmogelijk. En deze impuls voor totale controle is hiërarchie, en de brandstof voor deze impuls is terrorisme. Dit maakt het beëindigen van hiërarchie kinderlijk eenvoudig. Terreur werkt namelijk alleen als de geterroriseerde meewerkt. Als deze echter zich niet laat intimideren, dan heeft de terrorist een groot probleem. Terrorisme kan dan ook gemakkelijk samengevat worden: angst is hoe een terrorist wint, gebrek aan angst is hoe een terrorist vlucht, geveinsd gebrek aan angst is hoe een terrorist denkt, en geveinsde angst is hoe een terrorist sterft.

Deze gebeurtenissen bevatten daarnaast in zichzelf ook enkele moeizame dubbelzinnigheden. Wij worden geconfronteerd met een incompleet beeld van de Franse Revolutie, wat we met de agrarische cyclus compleet kunnen maken. De bestorming van de Bastille kan gezien worden als midzomer, het warmste moment van de revolutie, waarop de Revolutie zelf op zijn hoogste punt is, maar waarna het kouder en kouder wordt, en de gehoopte vrijheden steeds verder verkillen. De dood van Robespierre is echter het tegenovergestelde, namelijk midwinter, waarbij het leed geleden is, maar waarna het ook warmer en warmer wordt, na een zeer zware periode van gruwelijkheden. De Franse Revolutie is en blijft in dit alles uiteindelijk de seculiere versie van een heilige gebeurtenis die, net als heilige boeken, haar heiligheid verkrijgt door het feit dat de betekenis ervan juist niet vaststaat, maar dat de gebeurtenis zich bevindt in een eeuwige lus van herinterpretatie. De Revolutie is de hoogste vorm van geschiedenis: een geschiedenis die meer geschiedenissen genereert. De echte erfenis ervan blijft echter niet in de antwoorden die het geeft, maar in de vragen die het oproept. Hoe kan de mensheid balanceren tussen vrijheid en macht? Zijn de sansculotten hetzelfde als het grauw? Is het mogelijk om een balans te vinden tussen de argumentatie van vrijheid, en het precedent van macht? Moet de mens de strijd aangaat met zichzelf, in plaats van de duivelsfiguur die hij op de anderen projecteert, of is de ander daadwerkelijk uit op zijn vernietiging, of is het geen van beiden, en dient de oplossing in iets geheel anders gezocht te worden, in iets dat niet structureel, maar in de vorm van willekeurige variatie tot ons komt? Dit zijn vragen die de tijd alleen kan beantwoorden. Zo was het iets totaal onverwachts, namelijk de mogelijkheid tot samenwerken, dat de mens aan de top van de dierenwereld stelde. Voorheen dacht hoogstwaarschijnlijk ieder beest op aarde dat de meest wrede en gewelddadige gekroond zou worden tot eeuwige koning van het dierenrijk. Dit bleek incorrect, maar niet geheel incorrect. Zo heeft samenwerking onze empathie sterk doen toenemen, maar zijn wij uiteindelijk ook een stuk efficiënter geworden in onze oorlogsvoering. De reden dat wij dus over de apen heersen, is omdat wij zowel vele malen

gewelddadiger als vele malen minder gewelddadig zijn.

Dit andere pad, dat de mensheid is ingeslagen, brengt ons terug bij Nederland. Veel van de huidige ingevingen binnen de politiek worden beïnvloed door wat ook wel geografisch determinisme wordt genoemd, het idee dat de wereld geheel hetzelfde zal blijven, en dat voorspellingen over hoe er op deze wereld geregeerd wordt door dit gebrek aan verandering heel nauwkeurig kan zijn. Om een correcte voorspelling te doen, moeten we eenvoudigweg het verleden op het heden projecteren, om zo de toekomst te voorspellen. In dit opzicht is Nederland in elk geval uitzonderlijk. Het is namelijk één van de weinige landen die aan dit gegeven geen enkele aandacht geeft. Het doet dit echter juist omdat het zich op de grens van land en zee bevindt. Deze grens is vaag, en laat ruimte over voor verandering, maar omdat deze grens zich niet eindeloos uitstrekt, zal de verandering verder weg ervan veel langzamer gaan. De verandering zal echter wel plaatsvinden, wat komt door het voortgaan van de tijd. Dit treft ons allen, en dit is dan ook waar de 'wij' in deze tekst naar refereert. Wij bevinden ons allen op de grens tussen verleden en heden. Wij zijn allen slaven van het verleden, maar de vraag is of dit ons ook geheel onvrij maakt. Zo kan er een selectie gemaakt worden van de geschiedenis, om zo meer geschiedenissen te produceren, maar dit roept enkele vragen op. Is dit een falsificatie van de geschiedenis, of een verrijking ervan? Moeten we enkel een feitelijke geschiedenis hebben, of kan er naast deze feitelijke geschiedenis ook een potentiële geschiedenis bestaan, die zich kan afsplitsen, om de geschiedenis te veranderen van een rechte, onveranderbare lijn, tot een boom, met een ruw voorkomen, en verschillende aftakkingen, die de geschiedenis richten op een hele andere kant, terwijl het ook vasthouden aan de stam en de wortels ervan? Een kennisprobleem wijst in elk geval al op het laatste, en dat is het overlevingsvooroordeel. Dit is het vooroordeel dat leeft in ons brein, en komt er in het kort op neer dat alles wat we zien, alles is wat er is, en dat de wereld er nooit anders uit had kunnen zien. Uiteraard is dit geheel fout: de wereld is duidelijk niet deterministisch, maar probabilistisch, en de enige reden dat wij geen rekening houden met andere mogelijkheden, is omdat deze dood en begraven zijn. Dit betekent echter niet dat deze mogelijkheden nooit hadden kunnen uitgroeien tot hun eigen geschiedenis. Wat domweg gebeurde, is dat een andere geschiedenis zich voordeed.

Dit dwingt ons om de aandacht te richten aan de geschiedenis die zich parallel aan Nederland heeft voortgedaan. Over de erfenis van Robespierre kunnen we kort zijn. In Azië, in Cambodja, zou zich eeuwen later namelijk een vergelijkbaar experiment voordoen. Daar, in de jaren zeventig van de 20ste eeuw, zou een Maoïst, die zichzelf Pol Pot zou noemen, hetzelfde experiment van Robespierre herhalen, maar dan in een nog extremere vorm. Zijn regime heette de Rode Khmer, en het had als doel om een radicale vorm van absolute gelijkheid direct toe te passen. Deze directe invoering van het Marxist-Leninist-Maoïsme, in een radicaal agrarische vorm, zou het begin zijn van een storm van verschrikkingen. Het conflict dat tot hun regering van Cambodja

zou leiden, zou deels worden veroorzaakt door het conflict in het naburige Vietnam. De Vietnamese en de Cambodjaanse communisten waren echter verre van broeders. Tussen de twee heerste een ronduit xenofobe relatie, waarbij in Cambodja de Vietnamese minderheden gedwongen werden terug te emigreren naar Vietnam. Het Khmer-koninkrijk, dat sinds 1863 een Frans protectoraat was geweest, zou onder de voet gelopen worden door de rebellen van de Rode Khmer, die uiteindelijk een Democratisch Kampuchea zouden vestigen, een totalitaire dictatuur onder leiding van Pol Pot, die van 1975 tot 1979 over Cambodja zou regeren. Vlak nu hun overwinning zou de Rode Khmer direct beginnen met de revolutie en zou het de hoofdstad Phnom Penh compleet leeghalen tot de laatste inwoner. Deze moesten binnen 24 uur hun woning en al hun bezittingen achterlaten, om, eenmaal uit de stad verdreven, gesorteerd te worden op de kruisingen van wegen. Deze instroom van nieuwe inwoners op het platteland zorgde haast onmiddellijk voor een onbalans in voedselbronnen en de vraag ernaar, een onbalans die verergerd werd door de Rode Khmer zelf. De bevolking op dit platteland werd verdeeld in *Prachaechon Chah*, oftewel het 'basisvolk', ook wel '70' genoemd, en *Prachaechon Thmei*, ook wel het 'nieuwe volk', of '75' genoemd. Dit leidde tot de enige betekenisvolle scheiding in het land, tussen het patriottische proletariaat en de verraderlijke handlangers van het imperialisme. Het leidde tot de absolute dictatuur van de Ouden over de Nieuwen. Deze haat zou ook de partij zelf niet gespaard blijven, waarin volgens de Rode Khmer verreweg de meeste vijanden zich zouden bevinden. De paranoia tegenover agenten van de CIA en Vietnam leidde tot een meedogenloze willekeur van executies en zuiveringen, waarbij niet eens meer sprake was van processen of beschuldigingen, enkel nog bekentenissen, na folteringen.

Niet alleen de gehele sociaaleconomische structuur van Cambodja werd vernietigd, met het totale einde van geld en steden, ook het religieuze fundament werd vernietigd, waarbij met name Boeddhistische monniken het moesten ontgelden. Ook werd een poging gedaan om de islam geheel uit te roeien, waarbij een aantal van ongeveer 1.000 moslims gereduceerd werd tot 30. Het leven in Cambodja werd gereduceerd tot honger en arbeid. Het dagritme bestond uit 12 uur arbeid, 2 uur eten, 3 uur rust en opvoeding en 7 uur slapen. Het leidde tot een totale beëindiging van menselijkheid, samengevat in de slogan 'Ten onder gaan is geen verlies, in leven blijven is nutteloos'. Naast verschrikking werd Cambodja ook getypeerd door economische incompetentie, waarbij het beheer van water en irrigatie meestal jammerlijk mislukt, met onnoemelijke aantallen slachtoffers tot gevolg. Het leidde tot een nieuwe mythe naast die van een agrarische utopie, namelijk de mythe van het bestaan van rijst. Door de mislukkingen van de oogst werd dit steeds zeldzamer, en werd dit ingezet om de bevolking onder controle te houden. Het gevolg hiervan was echter ook gruwelijk, en leidde tot dysenterie, oedeem en vaak tot het kannibaliseren van recentelijk overledenen. Dit alles gebeurde in een sfeer van totale angst, waarbij de bevolking complete openheid van zaken moest geven, terwijl zelfs de familie van Pol Pot er pas in 1975

achterkwam dat hij de leider van het land was, en de partij zich verhulde in een totale geheimhouding. Deze onwetendheid vormde het hart van de terreur, waardoor niemand wist óf hij in de gaten werd gehouden, laat staan door wie en waarom.

Vrijwel alles dat tegen de regering inging, was een halsmisdrijf, wat overigens niet een 'dood' genoemd werd, maar een 'verdwenen lichaam'. Diefstal leidde tot de dood, contact met familie en vrienden leidde tot de dood, religieuze ceremonieën leidde tot de dood. Gehandicapten en geestelijk gestoorden werd uitgeroeid, naast iedereen die Frans sprak, en het oorlogscommunisme, wat de Sovjet-Unie en Communistisch China had getypeerd, werd in Cambodja een genocidecommunisme, waarbij een kwart van de bevolking zou sterven, meestal onder de eenvoudige slogan 'het bloed wreekt het bloed'. Het zwarte gat van dit alles zou een school zijn, een plek waar al het leven van Cambodja ingezogen werd, om van de ongeveer 20.000 slachtoffers maar 6 in leven te laten. Vandaag de dag is het genocidemuseum van Tuol Sleng erin gevestigd. Onder de Rode Khmer heette het S-21, maar in tegenstelling tot de Bastille werd het niet vernietigd en uitgewist. Vooruitgang is dus toch mogelijk.

Intermezzo: Een Muiterij

In 1629 zonk bij Australië het schip de Batavia. Aan boord was, samen met zijn toekomstige slachtoffers, een failliete apotheker uit Haarlem, die Jeronimus Cornelisz heette. Cornelisz geloofde in een vreemd esoterisch geloof, waarvan de volgelingen bekend stonden als de Spirituele Vrijdenkers. Hij zou deze leer met name gebruiken om het geweten van zijn eigen mannen te sussen. De leer kwam er kort op neer dat alles wat hij deed, of dit nu goed of slecht was, ingegeven was door God. God was namelijk perfect deugdzaam, en kon de mens dus niet op kwade gedachten zetten. Dit zou een gedeelte zijn van de leerstukken van de Vrije Geest, die uit de veertiende eeuw afkomstig waren, en zonde zag als relatief. 'Niets is zonde, behalve wat men als zonde beschouwt' en 'Men kan zo één zijn met God, dat wat men ook doet, dit niet zondigen is.' Deze leer ging in tegen de leer die algemeen als Nederlands werd beschouwd, die van de Nederlands Hervormde Kerk. Cornelisz, die enkelen van zijn medepassagiers zou bekeren tot zijn leer, en een poging deed om de Batavia te muiten, reageerde op de vroomheid van dit geloof met spotten. Uiteindelijk zou hij de goddelijke koning van Kerkhof Batavia worden, een naam voor de kleine eilandjes waar de schipbreukelingen zouden stranden. 120 van hen zouden door Cornelisz en zijn volgelingen vermoord worden.

Hoofdstuk 6

De Grote Vervanging en het Grote Verval

Meer dan 200 jaar na de Franse Revolutie, en alle revoluties die daarop zouden volgen, zijn we in een vreemde wereld terechtgekomen. Er lijkt geen vertrouwen meer, en geen geloof meer in wat dan ook. Velen hebben het gevoel dat ze terechtgekomen zijn in een bestaan zonder betekenis, zonder rechtvaardigheid, zonder herinneringen waaraan vastgehouden kan worden, en zonder toekomst waar naar uitgekeken kan worden. We zijn helemaal alleen, in een universum van fragmenten, overvallen door indrukken van zinloos lijden, in een zinloos leven, afwachtend op een zinloze dood.

Deze wereld is niet van de ene op de andere dag ontstaan. Hij werd voorspelt door de eerdergenoemde filosoof Friedrich Nietzsche, die dit gevoel een naam gaf. Hij noemde het het nihilisme, en definieerde het als volgt:

'Nihilisme: het doel ontbreekt; het antwoord op het 'waarom?' ontbreekt. Wat betekent nihilisme? – dat de hoogste waarden hun waarde verliezen.'

Nietzsche werd sterk beïnvloed door Arthur Schopenhauer, die de wereld zag als één allesomvattend principe, dat hij de Wil noemde. Deze Wil deed leven, en dreef ons tot steeds grotere verlangens, een idee dat Schopenhauer uit het Boeddhisme gehaald had. Ook stond er een ander concept centraal in de filosofie van Schopenhauer, namelijk pessimisme. Schopenhauer beschouwde het leven zelf als iets negatiefs en iets slechts, en dit pessimisme veranderde in de filosofie van Nietzsche in nihilisme, het verlies van waarde en betekenis. Overigens is Nietzsche niet de bedenker van de term. De bron van de term nihilist is de schrijver Ivan Toergenjev, en zijn versie van de nihilist is iemand die niet alleen weigert te buigen voor welke vorm van autoriteit dan ook, maar dit veel verder trekt, en vrijwel iedere vorm van beschaving en eer beschouwt als decadent en vervallen. Het nihilisme van Nietzsche was dan ook deel van een algemeen gevoel van het einde van waarden, en dit verlies was volgens Nietzsche voortgekomen uit het verval van de macht van het Christendom, iets waarover hij verteld in misschien wel zijn bekendste aforisme, De Dwaze Mens. In dit aforisme heeft de dwaze mens overdag een lantaarn aangestoken, om op zoek te gaan naar God. De mensen om hem heen, die niet langer in God geloven, maken hem en God belachelijk. Vervolgens verteld de dwaze mens de ware reden waarom de hoogste waarden hun waarde verloren hebben:

'Waar God heen is? riep hij, ik zal het jullie zeggen! Wij hebben hem gedood – jullie en ik! Wij alleen zijn zijn moordenaars. Maar hoe hebben wij dit gedaan? Hoe konden we de zee leegdrinken? Wie gaf ons de spons om de hele horizon weg te vegen? Wat deden we, toen we deze aarde van haar zon losmaakten? Waarheen beweegt ze zich nu? Waarheen bewegen wij ons? Weg van alle zonnen? Vallen we niet voortdurend? Zowel naar achter, opzij, als naar voren, naar alle kanten? Is er nog boven en onder? Dwalen we niet als door een oneindig niets? Ademt de lege ruimte ons niet aan? Is het niet kouder geworden? Komt er niet steeds meer de nacht en meer nacht? Moeten we niet reeds voor de middag de lantaarns ontstoken worden? Horen we nog niets van het lawaai van de doodgravers die God begraven? Ruiken we nog niets van de goddelijke verrotting? – ook goden vergaan! God is dood! God blijft dood! En wij hebben hem gedood!'

Om meerdere redenen wordt Nietzsche's verklaring van de dood van God terecht gezien als profetisch, en de leegte die God achterliet werd in de eeuw na die van Nietzsche's opgevuld met verschillende orthodoxe ideologieën, met rampzalige gevolgen. Zowel het Nationaal Socialisme als het Marxisme hebben miljoenen doden op hun geweten, en zijn ineengestort, verslonden door de geschiedenis. Na de val van de Sovjet-Unie lijkt er slechts één machtssysteem overgebleven, dat van een democratie met een vrije markt. In de jaren na de val van de Sovjet-Unie lijkt dit systeem echter ook vervallen te zijn, in iets dat nu het neoliberalisme wordt genoemd, een systeem van de financialisering van alles, waarbij betekenis geheel vervangen kijkt door geld. Ook dit lijkt geen oplossing, en lijkt enkel te leiden tot meer doelloosheid, ongelijkheid, corruptie en de heropleving van orthodoxe ideologieën, zoals het Marxisme, en zelfs het Nationaal Socialisme.

De vraag is waarom we nog steeds een drang hebben tot betekenis, en veel van de onduidelijkheid hiervan wordt deels veroorzaakt door Nietzsche, en deels door de geschiedenis die eindigde met de dood van God. Zo is Nietzsche's definitie van nihilisme niet geheel correct: er wordt gesproken over de afwezigheid van een doel, terwijl het meer de afwezigheid van betekenis door dit doel is, waarbij er niet uitgelegd wordt wat we precies verloren hebben. Om daar een antwoord op te krijgen, moeten we kijken naar de psychologie, en twee psychologen die zeer veel te melden hebben over hoe wij betekenis geven aan ons bestaan. Deze twee psychologen zijn Daniel Kahneman en Michael Gazzaniga.

Daniel Kahneman is vooral bekend geworden door zijn psychologische onderzoek in samenwerking met Amon Tversky. Voor dit onderzoek ontvingen Kahneman en Tversky (postuum) de Nobelprijs voor de Economie, maar hun onderzoek kan ook gezien worden als een reactie op de economische wetenschap. Eén van de kern aannames van de economische wetenschap is wat door de gedragseconoom Richard Thaler de Econ genoemd werd. Kahneman herinnerde zich nog steeds de beschrijving van de Econ door de Zwitserse econoom Bruno Frey: 'De handelende persoon in economische theorie is rationeel en zelfzuchtig, en zijn voorkeuren onveranderlijk'. Deze kern aanname kwam echter compleet in botsing met de werkelijkheid van

menselijke beslissingen: in het aankopen of verkopen van goederen handelden mensen zelden rationeel of zelfzuchtig. De enigen die overeenkomstig met deze theorie handelden, waren over het algemeen alleen economen zelf, en psychopaten. Zij denken van nature alleen aan maximalisatie van winst, enkel voor zichzelf, op welke manier dan ook.

Ook in de psychologie was er een consensus dat de Econ alleen in theorie bestond, en op dit kruispunt van psychologie en economie, de beslissingstheorie, werd de utiliteitstheorie van de Zwitserse wetenschapper Daniel Bernoulli door Kahneman en Tversky opnieuw onder de loep genomen. Bernoulli had een verband gelegd tussen psychologische waarde en de feitelijke hoeveelheid geld. Volgens Bernoulli was de relatie tussen de begeerlijkheid van geld, oftewel de utiliteit, een wiskundige relatie met de hoeveelheid, waarbij er een zelfde psychologische afstand is tussen 100.000 en 1 miljoen dollar, en 10 miljoen en 100 miljoen dollar. Dit lijkt logisch, maar aan de hand van dit voorbeeld liet Kahneman zien dat deze theorie te simplistisch is:

'Vandaag hebben Jack en Jill allebei 5 miljoen.
Gisteren had Jack 1 miljoen en Jill 9 miljoen.
Zijn ze even gelukkig? (Hebben ze dezelfde utiliteit?)'

Ondanks dat het verschil gelijk is, is Jack uiteraard gelukkiger dan Jill, en uit het foutieve beeld van Bernoulli zouden Kahneman en Tversky hun eigen beslissingstheorie ontwikkelen, de prospecttheorie. Deze theorie ging verder dan enkel zelfzuchtige winstmaximalisatie, en breidde de eigenschappen van een handelende persoon uit met andere zaken, zoals waarneming, oordeelsvorming en emotie. Beslissingen worden, zelfs in de economie, veel minder vaak genomen op basis van pure rede, en veel vaker op basis van 'onredelijke' zaken, zoals het referentiepunt, de waarneming van veranderingen en het afkeer van verlies. Later werden bij Kahneman en Tversky echter ook duidelijk waarom deze beslissingen niet zuiver rationeel worden genomen. Zij ontdekten dat het brein functioneerde volgens twee systemen, genaamd Systeem 1 en Systeem 2.

Hierbij is Systeem 2 het systeem waarvan wijzelf de indruk hebben dat dit het gehele bewustzijn omvat. Dit systeem is het systeem van bewuste aandacht, dat door inspanning berekeningen verricht, en wij koppelen dit systeem aan de subjectieve ervaringen, en onze eigen vrije wil. Er is echter nog een systeem, Systeem 1, waar we ons nauwelijks bewust van zijn. Dit systeem werkt automatisch en veel sneller dan Systeem 2, en dit systeem koppelen wij vrijwel nooit aan een gevoel van zelfcontrole. Het is echter wel aanwezig, en heeft een aantoonbare invloed. Waar Systeem 2 zich vooral met zaken als het achterhalen van veranderingen, patronen en de falsificatie van deze patronen bezighoudt, lijkt Systeem 1 zich vooral bezig te houden met samenhang. Systeem 1 neemt de geactiveerde ideeën uit het geheugen en vormt met deze ideeën oorzakelijke verbanden, intenties, overtuigingen, normen en kaders. Systeem 2 werkt vooral aan de hand van objectieve feiten, terwijl Systeem 1 deze objectieve feiten neemt, en hier een subjectieve

ervaring van maakt. Het neemt de losse indrukken die wij constant binnenkrijgen, en schept een veelal emotioneel verhaal van, met onszelf in de hoofdrol. De causale vermogens van Systeem 1 maken het zelfs mogelijk om hele gedeelten van onze werkelijkheid te bedenken, waarbij Systeem 2 de taak heeft om de schadelijke effecten hiervan te corrigeren.

Veel van de eigenschappen van deze systemen kunnen een verklaring vormen voor veel van hoe we naar de wereld kijken. Zo is er bijvoorbeeld het verschil tussen fysieke en intentionele causaliteit, waarbij fysieke causaliteit de reeks van fysieke oorzaken en gevolgen zijn, en intentionele causaliteit zich veel meer richt op actoren, die een bepaalde handeling in gang zetten, om een bepaalde reden. Volgens psycholoog Paul Bloom is deze scheiding van fysieke en intentionele causaliteit de reden voor het universele karakter van religie, en stelt het ons in staat om de mentale wereld te scheiden van de wereld van objecten, waar volgens Bloom de ideeën van een immateriële wereld en een onsterfelijke ziel vandaan komen.

Veel van wat wij ervaren is dus gebaseerd op associatie en cognitief gemak, maar niet alle bevindingen van Kahneman zijn aangenomen als geaccepteerde psychologie. Veel psychologisch onderzoek ging in de jaren na de ontdekkingen van Kahneman gebukt onder wat de replicatiecrisis ging heten. Hierbij werd veel psychologisch onderzoek herhaald, met als gevolg compleet andere resultaten, wat onder andere gevolgen had voor Kahneman's concept van priming, waarbij het associatieve brein ideeën oproept aan de hand van suggestie, bijvoorbeeld het woord 'soep' uit de suggestie van 'eten'. Dit mechanisme van associatie bleek een stuk complexer te functioneren dan gedacht, en priming lijkt een idee te zijn dat slachtoffer is geworden van de replicatiecrisis. Veel van het onderzoek van Kahneman blijft echter overeind, met name de menselijke geest als een entiteit met twee kanten, namelijk die van een rationele kant die patronen opspoort, en een meer emotionele kant die van die patronen een samenhangend verhaal maakt. Hoewel beiden compleet anders functioneren, zijn beiden onmisbaar. De menselijke geest blijkt dus niet te functioneren volgens één simpel principe, zoals bijvoorbeeld alleen pure rede, maar staat in verbinding met andere aspecten. Naast Kahneman was er nog een onderzoeker die geconfronteerd werd met de complexiteit van het menselijk brein, de neuropsycholoog Michael Gazzaniga.

Michael Gazzaniga heeft in het verleden ook onderzoek gedaan naar de eigenschappen van het menselijk brein, met name dat van patiënten met epilepsie. Bij epilepsie worden de signalen die in het brein gezonden worden oncontroleerbaar, en op dit op te lossen, wordt een gedeelte van de neurologische verbinding tussen de linker- en de rechter hersenhelft doorgesneden. Hierdoor ontstaan er twee gescheiden hersenhelften, met verrassende gevolgen. Het was al eerder bekend dat hersenletsel in bepaalde gedeelten van het brein kan leiden tot allerlei vreemde denkpatronen, zoals het idee dat iemand zich op een geheel andere plek bevindt dan daadwerkelijk het geval is. De specifieke plaatsen van het brein waar het letsel zich bevindt, worden ook wel modules genoemd. Dit zijn lokale gedeeltes van het brein die verantwoordelijk zijn voor een bepaald deel van ons

gehele functioneren. Gazzaniga verdiepte die beeld verder door zijn onderzoek naar patiënten met een gescheiden brein. De patiënten lijken na hun operatie volstrekt normaal, en merken na de ingreep helemaal niets, dit omdat de twee helften nog altijd verbonden zijn aan de hersenstam. Als er echter experimenten gedaan worden met één kant van het visuele veld, dan leidt dit tot vreemde resultaten. Beide kanten van het visuele veld worden gebruikt door het gehele brein, maar in het geval van het visuele veld, zoals bij veel functies van het brein, neemt iedere helft één kant voor de rekening, en voegt dit samen met behulp van de verbinding tussen de twee helften. Omdat bij deze patiënten de verbinding echter gescheiden was, kon Gazzaniga erachter komen welke helft wat deed.

Allereerst werd vastgesteld welke hersenhelft wat deed. Het brein is wat betreft visie een kruispunt: wat het linkeroog ziet, wordt door de rechter hersenhelft geïnterpreteerd, en andersom. Bij mensen met een gescheiden brein is het dus mogelijk om informatie te sturen naar slechts één hersenhelft, en in een experiment testte Gazzaniga dit aan de hand van een afbeelding van een lepel, waarbij de patiënt moest zeggen wat hij zag. Met alleen het rechteroog open, waardoor de informatie zonder problemen naar het spraakgedeelte van het brein kon, wat zich in de linker hersenhelft bevindt, was er geen probleem. De lepel werd zonder moeite opgemerkt, en Gazzaniga liet de lepel ook zien aan het linkeroog, en dus de rechter hersenhelft. Toen gebeurde er echter iets vreemds: de lepel werd laten zien, maar de patiënt liet niet blijken dat hij de lepel gezien had. Het onderzoek ging verder, naar de armen van de patiënt. Onze handen op precies dezelfde manier als onze ogen: de rechterhelft beweegt de linkerhand, terwijl de linkerhelft de rechterhand beweegt. De handen waren bij het tweede experiment niet te zien door de patiënt zelf, die nu de vraag moest beantwoorden of hij een licht zag. Dit licht werd gestuurd naar het linkeroog (dus de rechter hersenhelft), en de patiënt kon antwoorden met zowel zijn linkerhand (geactiveerd door de rechterhelft) als verbaal (geactiveerd door de linkerhelft). Ook hier was het resultaat opmerkelijk: de patiënt zei dat hij niets gezien had, maar zijn hand reageerde wel. Het experiment werd herhaald, ditmaal met het plaatje van een fiets. De patiënt zei weer dat hij niets had gezien, maar zijn hand tekende zonder problemen de fiets. Het verschil was ook zichtbaar tussen de twee handen. Bij het laten zien van een kubus aan slechts één hersenhelft kon één hand de kubus natekenen, maar de andere hand niet.

Uit dit onderzoek en verder onderzoek kwam de conclusie voort dat patiënten met een gescheiden brein niet één, maar meerdere bewustzijnen hebben. Deze bewustzijnen zijn echter niet twee geheel gescheiden blokken. Sommige gedeelten van een bepaald bewustzijn blijft binnen de hersenhelft, andere treden erbuiten. Het brein is dan ook geen vat met twee bewuste systemen. In plaats daarvan is het brein een verzameling van systemen, die samen één groot dynamisch systeem vormen. Er is ook geen centrale neuron die verantwoordelijk is voor het bewustzijn, dat merkt als een bepaald gedeelte van het brein indrukken mist. Deze indrukken

worden simpelweg nooit opgemerkt, omdat ze niet in verbinding staan met een ander gedeelte van het brein, dat verantwoordelijk is voor de interpretatie ervan.

Verder is het brein ook verre van een deterministische computer, maar is het een complex systeem waarbij verschillende zelfen de hele menselijke ervaring voortbrengen. Het bewustzijn is dan ook niet een intrinsieke eigenschap van de neuronen zelf, maar een eigenschap die boven komt drijven door de interactie tussen de neuronen. Verder onderzoek gaf Gazzaniga een beeld van de manier waarop het brein dit omzet tot één samenhangend beeld. Dit gebeurd aan de hand van een module in de linker hersenhelft, die Gazzaniga de interpreteerder noemde. Bij dit onderzoek werd ook duidelijk hoe deze interpretatie plaatsvind. Bekend was dat patiënten, die een object niet hadden opgemerkt maar er wel op hadden gereageerd, achteraf met een verhaal kwamen wat dit alles uitlegde. Dit was geen leugen achteraf, want de informatie was eenvoudigweg niet aangekomen. Het was een post-hoc rationalisatie van iets dat de patiënt niet uit kon leggen, maar wel had ervaren. Een experiment met een andere patiënt verduidelijkte dit, waarbij beide hersenhelften de zin 'Wie is je lievelings-' te horen kregen , maar alleen het woord 'vriendin' werd verwoord aan de rechterhelft. De patiënt lachte, bloosde en werd verlegen, maar zei ook dat hij het laatste woord niet gehoord had, en wiste niet waarom hij lachte. Vervolgens schreef hij met zijn linkerhand de naam op van zijn vriendin.

De interpreteerder is overigens niet alleen verantwoordelijk voor de interpretatie van wat we voelen, en de oorzaken ervan, maar ook wat er omgaat in het brein zelf. Alle gedeelten van indrukken en informatie worden door de interpreteerder in één samenhangend verhaal gestopt, dat een groot gedeelte van onze bewuste ervaring vormt. In dit proces is emotie niet een bijproduct, maar brengt het een zeer essentiële structuur aan. De noodzaak hiervan wordt bepaald door de evolutie, en is dus essentieel voor onze overleving.

Op basis van het onderzoek van Kahneman en Gazzaniga ontstaat er een algemeen beeld van hoe het menselijk brein structuur aanbrengt aan de wereld. De rechter hersenhelft herkent hierin vooral de patronen, en geeft ons de bakstenen, terwijl de interpreteerder van de linker hersenhelft deze patronen neemt, en ze aan elkaar verbindt, tot een emotioneel verhaal. Aan de bakstenen wordt dus cement toegevoegd, en wordt er een huis mee gebouwd. Dit emotionele verhaal is niet de bron van betekenis, maar de betekenis zelf, wat ons de mogelijkheid geeft om een antwoord te geven op de vraag wát nu precies afwezig is in het concept van het nihilisme. Wat het nihilisme zijn betekenisloosheid geeft, is het gebrek aan een emotioneel verhaal. In het nihilisme zijn er alleen maar ongestructureerde fragmenten, en geen enkel verhaal om al deze fragmenten in te plaatsen. Ook lijden blijft in het nihilisme een wild fragment, willekeurig, zonder doel en zonder verhaal. Dit verhaal kan niet ontstaan, omdat emoties niet losgelaten mogen worden op de patronen, en het patroon van lijden geheel zonder lading blijft, waardoor een reactie erop onmogelijk wordt. De grote vraag blijft echter nog steeds hoe we terecht zijn gekomen in een

wereld zonder verhalen. Verder is het ook vreemd dat dit nihilisme zich zo ver heeft kunnen verspreiden over de wereld, want het idee dat verhaal en beschrijving gescheiden zijn, maar elkaar desondanks aanvullen en kunnen verrijken, zolang men maar weet waar men over praat, is allerminst nieuw. De oude Grieken hadden er zelfs twee verschillende woorden voor: 'mythos', voor het verhaal van de dichter, en 'logos', voor een betrouwbaar verslag. Het laatste werd echter geheel vervangen door de 'Logos' met hoofdletter L, namelijk die van het Nieuwe Testament, dat de mythos geheel uitwiste, net als later de puriteinen zouden met fictie, wat onder andere Daniel Defoe ertoe deed bewegen om zijn beroemde roman Robinson Crusoe te presenteren als waargebeurd. Keer op keer gaven we mythos en logos niet hun juiste plaats, maar wisten we de ene uit voor de ander. Dit is een traditie met als eindconclusie het nihilisme, en meer dan een eeuw geleden zou Friedrich Nietzsche de confrontatie proberen aan te gaan met dit nihilisme.

In zijn hoofdwerk *Aldus Sprak Zarathoestra* wordt de gelijknamige Perzische profeet aangevoerd als de boodschapper van een nieuw wezen, de Übermensch. Deze Übermensch dient gezien te worden als een schepsel dat op dezelfde manier gerelateerd is aan de mens als de mens aan zijn primatische voorouders. Nietzsche's Zarathoestra beschouwde de Übermensch als een wezen 'voorbij goed en kwaad', een wezen dat de moraliteit had overstegen en enkel nog de levende manifestatie was van de Wil-tot-Macht. Op deze manier is Nietzsche's Zarathoestra de anti- versie van de Persische Zarathoestra, die geboren werd in het tijdperk van en een samenleving geregeerd door het Arische geloof, het veelal agrarische bestaan van de volkeren rondom de Kaukasus. Dit bestaan vond plaats rond ongeveer 1500 v. Chr., en de eerdergenoemde Ariërs, in tegenstelling tot de raciale betekenis die het vandaag de dag heeft, waren een enigszins samenhangende verzameling van stammen die een cultuur deelden, waarbij de term 'Ariër' refereert naar eerzaamheid. Dit bestaan werd geregeerd door een pantheon van goden, die voor een stabiel bestaan zorgden, maar dit bestaan zou bruut verstoord worden door de handelscontacten met Mesopotamië en Armenië. De Ariërs zouden kennis maken met brons wapentuig, en een nieuwe uitvinding, de wagen, die, als je een wild paard temde en het voor de wagen spande, ook kon dienen als oorlogstuig. Degenen die dit op grote schaal deden, en de regio en het vredige agrarische bestaan in chaos uiteen lieten vallen, waren de volgelingen van een nieuwe, dynamische oorlogsgod, de god Indra. De Ariërs kregen grote twijfels over het pantheon, en begonnen zich af te vragen wat deze chaos betekende. Eén van hen was een aanstaand priester in het Arische geloof, die een geloofscrisis ervoer, en tien jaar lang begon rond te dwalen, tot hij 30 jaar oud was, en een openbaring kreeg. Zijn naam was Zarathoestra Spitama, en hij kreeg een openbaring waarmee het Axiale tijdperk zou beginnen, en die de wereld voorgoed zou veranderen. De openbaring maakte Zarathoestra bewust van de waarheid over de wereld, wat niet zomaar een plek was die van willekeurig lijden en verdriet aan elkaar hing. In plaats daarvan was de wereld in werkelijkheid een strijdtoneel tussen goed en kwaad, tussen de oppergod van gerechtigheid Ahura

Mazda, die de wereld perfect geschapen had aan de hand van het principe van asha, of orde, en de god Angra Mainyu, die met zijn leugens druj, of chaos en lijden, had veroorzaakt. Zij waren momenteel met elkaar in gevecht, een gevecht dat openbaart was aan Zarathoestra, waarin aan hem de taak was gegeven om deze boodschap te verspreiden. Dit deed hij, en uiteindelijk werd zijn visie de kern van het Perzische rijk. Na hem zouden nog twee boodschappers volgen, oftewel saoshyants. Deze zouden toezien op het laatste oordeel en de wederopstanding van alle doden, die beoordeeld zouden worden door Ahura Mazda, en in het Huis van Gezang, of in het Huis van Onwaarheid terechtkomen, om eeuwig beloond of gestraft te worden. Angra Mainyu zou verslagen worden, en de tijd zou stoppen, waarna Ahura Mazda eeuwig zou heersen over zijn koninkrijk.

Deze religieuze thema's zouden de basis vormen van het jodendom van na de Babylonische ballingschap. Deze ballingschap kwam namelijk ten einde door de Perzische koning Cyrus, die, in een politiek van religieuze tolerantie, de joden terug liet keren naar Israël. In reactie hierop zou het thema van een aanstaande eindtijd, waarin alle chaos en lijden beëindigd zou worden, in het Bijbelboek Daniël terecht komen. Dit thema zou uiteindelijk Jezus van Nazareth drijven, om de voorspelling te doen van een aanstaande eindtijd, waarin de gehele wereld berouw diende te tonen, hun gewelddadige manieren op diende te geven, en in vrede en geluk gebroederlijk naast elkaar te leven, met hem als de nieuwe koning David, die voor eeuwig over dit hemelse paradijs zou regeren. Het Christendom zou inderdaad regeren over Europa, maar het zou verre van een paradijs zijn. In de 19e eeuw begon het verval ervan zulke vormen aan te nemen, dat het op instorten stond, waarin het Europa in zijn val zou meeslepen, en Nietzsche zou dit verval diagnosticeren als veroorzaakt door de apathie en het pacifisme dat veroorzaakt werd door dit Christendom. Deze apathie en hang naar vrede en gemakzucht hadden iedere mogelijke betekenis in het niets doen oplossen. Niet langer mocht de mens zichzelf uitdagen tot grootsheid, om dit na een lijdensweg te bereiken, om zo zichzelf te verbeteren, maar de mens diende eeuwig gehoorzaam te zijn aan een hemels ideaal dat compleet leeg was gebleken, een staat van eeuwig genot, waarin uitdaging en verbetering onmogelijk zijn.

Het nihilisme, aldus, is de westerse variant van het Boeddhistische Nirvana, een staat van totale leegheid, waarin geen ruimte meer is voor strijd, pijn, moeite en verdriet, zaken die, ondanks het ongeluk dat ermee samenhangt, het leven verrijkt en kan versterken. Het is dit nihilisme waar Nietzsche de strijd mee zou aangaan. In plaats van eindeloze vergeving voor de zieken en de zwakken, vond Nietzsche, moest de mens juist het tegenovergestelde doen. De mens moest hard en meedogenloos zijn, zonder enige remming, en diende geen medelijden te kennen tegenover degenen die niet sterk genoeg waren. Veel hiervan werd ingegeven door wat Nietzsche 'de allerhoogste gedachte' zou noemen, het idee van eeuwige wederkeer. Nietzsche stelde een demon voor, die in het aller eenzaamste moment van iemands leven verteld dat deze persoon dit leven,

met al zijn lijden en teleurstellingen eeuwig overnieuw moet doen, op precies dezelfde manier. De reactie hierop, die van pure wanhoop, dan wel van pure blijdschap, zou bepalen of iemand zijn leven op een daadwerkelijk grootse manier leidt. Zij die de lijdensweg volledig omarmen, lopen volgens Nietzsche over een koord, en het is deze koorddanser die Nietzsche, in de vorm van Zarathoestra, voorzag.

'Toen Zarathoestra in de naastgelegen stad kwam, die tegen de zoom der wouden ligt, vond hij daar veel volk op het marktplein bijeen: want er was toegezegd, dat men een koorddanser zou zien. En Zarathoestra sprak aldus tot het volk: 'Ik leer u de Übermensch. De mens is een wezen, dat overwonnen moet worden. Wat hebt gij gedaan om het te overwinnen? Tot nu toe schiepen alle wezens iets boven zichzelve uit; en gij wilt de ebbe van deze grote vloed zijn en liever nog tot het dier terugkeren dan de mens overwinnen? Wat is de aap voor de mens? Een hoongelach of pijnlijke schaamte. En zo zal ook de mens voor de Übermensch zijn: een hoongelach of 'n pijnlijke schaamte. Gij zijt de weg van worm tot mens gegaan, en veel in u is nog worm. Eenmaal waart gij aap en ook nu nog is de mens meer aap dan welke aap ook. Wie echter de wijste onder u is, die is enkel tweespalt en bastaard van plant en schim. Maar gebied ik u dan planten of schimmen te worden? Zie, ik leer u de Übermensch! De Übermensch is de zin van de aarde. Uw wil zegge: de Übermensch zij de zin der aarde! Ik bezweer u, mijn broeders, blijft de aarde trouw en gelooft niet degenen, die u van bovenaardse verwachtingen spreken! Gifmengers zijn zij, of zij het weten of niet. Levensverachters zijn zij, afstervenden en zelf vergiftigden, die de aarde moede is: dat zij heengaan! Eens was het vergrijp jegens God de grootste misdaad, maar God stierf en met hem stierven ook deze misdadigen. Nu is de grootste schanddaad zich aan de aarde te vergrijpen en het ingewand van de ondoorgrondelijke hoger te achten dan de zin der aarde. Eens zag de ziel verachtelijk neer op het lijf: en toenertijd was deze verachting het hoogste – zij wilde het mager, afzichtelijk, verhongerd. Zo meende de ziel lijf en aarde te ontvlieden. O, deze ziel was zelf nog mager, afzichtiger, verhongerd: en wreedheid was haar wellust! Maar ook gij, mijn broeders, zegt mij: wat verkondigt uw lichaam van uw ziel? Is uw ziel niet armoede. Slijk en jammerlijk welbehagen? Waarlijk, een drabbige stroom is de mens. Men moet wel een zee zijn, om slijkige stroom op te kunnen nemen, zonder onrein te worden. Ziet, ik spreek u van de Übermensch, hij is die zee, in hem kan uw diepe verachting ondergaan. Wat is het hoogste, dat gij kunt beleven? Dat is het uur van het grote verachten. Het uur, waarin uw geluk u zelfs tot walging wordt: en uw verstand en ook uw deugdzaamheid. Het uur, waarin gij zegt: 'Waar is mij aan mijn geluk gelegen! Het is armoe en slijk en een jammerlijk behagen. Neen, mijn geluk behoorde het bestaan zelf te rechtvaardigen!' Het uur, waarin gij zegt: 'Wat is mij aan mijn medelijden gelegen? Ik zie niet, dat ik vlam en kolen ben. Maar de rechtvaardige is vlam en kolen!' Het uur, waarin gij zegt: 'Wat is mij aan medelijden gelegen! Is medelijden niet het kruis, waaraan Hij geslagen wordt, die de mensen liefheeft?
Maar mijn medelijden is geen kruisiging.' Spraakt gij reeds zo? Schreeuwdet gij reeds zo? Ach, had ik maar u zó horen schreeuwen! Niet uw zonde – uw tevredenheid schreeuw ten hemel, uw vrekkigheid zelfs in de zonde schreeuwt ten hemel! Waar is toch de bliksem – opdat die u met zijn tong lekke? Waar is de waanzin, die in u geënt moest worden? Ziet, ik leer u de Übermensch: hij is de bliksem, hij is deze waanzin!' Toen Zarathoestra zo gesproken had, riep er één uit de menigte: 'Nu hoorden wij genoeg over de koorddanser; laat hem ons nu zien!' En al het volk lachte om Zarathoestra. De koorddanser echter, die meende, dat hem dit woord gold, begon zijn werk.'

In het kort kan dus gezegd worden dat, na de invasies van de volgelingen van Indra, deze versie van Zarathoestra hún kant koos, in plaats van de kant van hun slachtoffers. Daarnaast lijkt hierin echter een vreemde dynamiek gaande, waarin Nietzsche verwacht dat deze slachtoffers hun lot eenvoudigweg aanvaarden. Waarom deze slachtoffers zich niet zouden organiseren, om zo onder

leiding van Ahura Mazda de strijd aan te gaan met Indra, wordt niet uitgelegd. Ook lijkt de strijd die Nietzsche weergeeft een vrij statische, iets wat met name te zien zou zijn in wat het eerste deel had moeten worden van zijn 'Herwaardering van alle Waarden', *De Antichrist*. In dit werk wordt een Nietzscheaanse definitie gegeven van het Christendom, naast de definitie van wat waardevol is:

> 'Wat is goed? – Alles wat het gevoel van macht, de wil tot macht, de macht zelf in de mens opvoert. Wat is slecht? – Alles wat voorkomt uit zwakte. Wat is geluk – Het gevoel dat de macht groeit – dat weerstand overwonnen wordt. Niet tevredenheid, maar meer macht; niet vrede zonder meer, maar oorlog; niet deugd, maar degelijkheid (deugd in renaissancestijl, virtù, moralinevrije deugd). Zwakkelingen en mislukkingen horen ten onder te gaan: eerste regel van onze mensenliefde. En men moet ze daarbij nog helpen ook. Wat is schadelijker dan alle ondeugden? – Het daadwerkelijke medelijden met alle mislukkelingen en zwakkelingen – het Christendom...'

Dit alles wijst naar een onbeweegbare wereld, waarin zwakkelingen altijd zwakkelingen zullen blijven. Ook moeten mislukkelingen ten onder gaan, en begraven worden, terwijl het juist mislukking is waar het meeste van geleerd kan worden. Overigens is het niet aan ons om te bepalen wat een daadwerkelijke mislukking is, dat is iets wat de tijd voor ons bepaald. Wij mogen daarin een actieve bijdrage leveren, voor dan wel tegen zwakkelingen, maar uiteindelijk is de werkelijkheid in dit alles bepalend.

Dit alles wijst naar een statische werkelijkheid, waarin het concept van hiërarchie niet geconfronteerd, maar nog sterker in verankerd wordt, terwijl het juist deze hiërarchie is die tot de stilstand leidt, en daarmee het verval. De ware ironie is dan ook dat veel van de lessen van Nietzsche niet geheel genegeerd of verworpen, maar actief deel van de Abrahamistische geloven geworden zijn. Het huidige Jodendom, Christendom en Islam wordt tegenwoordig met nog weinig anders bijeengehouden dan dreigingen, geweld en intimidatie, en heeft geen enkel antwoord op kritiek, of zelfs maar op objectieve analyse. Dit laatste laat eerder de zwakte van de Wil-tot-Macht zelf zien, dat, in plaats van de confrontatie aangaan met critici en zich bloot te stellen aan lijden, armoede en pijn, hier volledig voor gevlucht is, naar een fantasiewereld van gemakzucht, dat het met geweld en intimidatie verdedigd. Overigens is het ook geen goed idee om enkel de andere wang toe te keren, en alles te gooien op een apathisch pacifisme, dus Nietzsche heeft hierin absoluut gelijk. Het feit blijft echter wel dat, net zoals pacifisme niet kan bestaan zonder bellifisme, vergelding nooit kan bestaan als onafhankelijk concept, zonder een contrast met vergeving. Nietzsche lijkt hierin precies hetzelfde te doen als het Christendom waar hij een hekel aan heeft, namelijk alles inzetten op één concept, in dit geval meedogenloze agressie. De waarheid is dat wat het leven nou juist zo uitdagend maakt, is dat het leven niet in één concept te vangen is, omdat het telkens weer veranderd. Zodra het leven gedefinieerd wordt, is deze definitie alweer waardeloos geworden.

Het leven komt tot ons als een worsteling, een weg zowel lijden als genot kent, waarbij één

recht pad een gruwelijke versimpeling is, en dat waarschijnlijk altijd zal blijven. In Nietzsche wordt deze worsteling vervangen met het concept van meedogenloosheid, en de beloning die deze meedogenloosheid oplevert. Deze meedogenloosheid heeft maar één enkel doel, namelijk blinde gehoorzaamheid aan de angst die het opwekt, en talloze regimes in Europa en daarbuiten hebben zich gewend tot Nietzsche's blinde Wil-tot-Macht. Net als in het antieke Israël bleef algehele gehoorzaamheid echter uit: keer op keer keren de Israëlieten, antiek of modern, zich af van God, om andere goden te vereren, maar nooit word duidelijk waarom deze Israëlieten dit doen, buiten het enige mogelijke antwoord, namelijk ongehoorzaamheid aan God. In plaats van een uitleg volgt straf, keer op keer weer, bijvoorbeeld door de eerdere ballingschap in Babylonië. Deze straf bleek echter eindig, en uiteindelijk worden ze bevrijdt door die verheven buitenlandse koning, Cyrus de Grote, de heerser van Perzië. Deze bevrijding zou het Jodendom veranderen tot een wereldgeschiedenis als kosmische oorlog, met de wereld als strijdtoneel tussen goed en kwaad, ditmaal tussen Yahweh aan de goede zijde, en Satan aan de kant van het kwaad. Deze visie zou eindigen in een grootse droom, toen de Griekse koning Antiochus zijn geloof van Hellenisme opdrong aan Israël. Het stuitte op veel verzet, maar dit werd gezien als meer dan een gewone oorlog. Het werd een heilige oorlog, en vergelding veranderde in een heilige oorlog, waarin alle middelen geoorloofd waren. Eén van de meest verregaande was het martelaarschap, het beëindigen van het eigen leven als heilig offer in naam van de Enige Ware God. Deze vorm van opoffering was niet nieuw, want ook Socrates maakte er gebruik van. Dit martelaarschap zou zich echter constant weer aanpassen aan iedere nieuwe context, om steeds weer iedere vorm van afwijking te vernietigen, ditmaal niet in naam van de zoektocht naar kennis die Socrates voor ogen had gehad, of voor de goddelijke wet die Jezus zag als universeel, maar door fascisten als Benito Mussolini, die het Romeinse Rijk ermee weer tot leven wilde wekken, en ook Adolf Hitler, die na een vernederend verdrag van Versailles blinde wraak wilde nemen op Europa, en later de wereld.

Tijdens de Babylonische ballingschap zouden eveneens verschillende thema's in de Torah terecht komen, waaronder een geest uit een ver verleden, die zich alleen laat zien in één van de belangrijkste boeken van de Bijbel, het boek van Job. Dit boek word gezien als een boek met als hoofdonderwerp het lijden, en presenteert het als een test, om het Job's geloof in Yahweh te testen. Het vertelt het verhaal van Job, een welvarend maar vrome man, die God gehoorzaam is. In de hemel overlegt God met de leden van het hemelse hof, waar ook Satan aanwezig is. De term 'Satan' lijkt niet te refereren naar zijn naam, maar eerder naar zijn functie: de 'tegenstander', maar ook de 'aanklager'. Zijn rol van tegenstander is in dit geval het uitdagen van de aangenomen wijsheid, om een punt te maken.

Dit is ook het geval in het boek van Job. Tegenover Yahweh stelt Satan dat Job, wanneer al zijn bezittingen en dierbaren weggenomen zouden worden, hij ook zijn geloof de rug toe zou keren. Yahweh is het hier niet mee eens, en geeft Satan de bevoegdheid om dit alles bij Job weg te

nemen. Job's bezittingen worden weggenomen, en zijn dienaren en zelfs zijn kinderen sterven, maar Job blijft geloven. Ook etterende zweren beroven hem niet van zijn geloof, maar als zijn vrienden Job bezoeken, verbreekt Job wel zijn zwijgen. Hij vervloekt de dag waarop hij geboren is, terwijl zijn vrienden hem ervan proberen te overtuigen dat eerlijke mensen niet worden vervloekt, en dat de schepper wonden toebrengt, maar ze ook weer verbindt. Het overtuigt Job niet, en hij blijft zonder enige hoop. Hij voelt zich verlaten, terwijl zijn vrienden erbij blijven dat Job op de goddelijke almacht moet vertrouwen, en gehoorzaam hoort te zijn. Toch blijft Job bij zijn standpunt, en de rechtvaardigingen van lijden als straf en lijden als verlossing overtuigen hem niet. Uitzichtloos verklaart Job dat het leven voorbij is, en alleen het graf hem nog wacht. De vrienden blijven komen met standaardverklaringen: Yahweh is almachtig en goed, het lijden dat hij laat gebeuren heeft een bedoeling, en iedereen die lijdt, moet wel een zondaar zijn. Job word keer op keer geconfronteerd met hét antwoord dat zou dienen als het standaardantwoord op het probleem van lijden, namelijk de vrije wil. Het was de eigen vrije keuze van mensen dat de werkelijke reden was waarom er lijden was. Als iemand leed, dan moest dit het gevolg zijn van zijn eigen vrije wil. De reactie van Job is dezelfde reactie die de meesten van ons hebben op de vrije wil als antwoord op lijden. Het komt over als een excuus, een holle, lege frase die verhuld dat met name het monotheïsme geen antwoord op dit probleem heeft. Adam en Eva kozen er niet zelf voor om van de vrucht te eten, maar werden verleid door een slang die God zelf in het Hof van Eden had losgelaten, terwijl hij van tevoren wist hoe dit zou aflopen. De vrije wil had hij gebruikt om de negatieve gevolgen van zijn eigen beslissing op andermans schouders over het hevelen, die niets terug kon doen.

Job wil dit met Yahweh bespreken, en in zijn aangezicht volhouden dat hij onschuldig is. Hij heeft immers niemand onrecht aangedaan, en hoort niet door deze lijdensweg te gaan.
Een vierde man, Elihu, voegt zich bij de drie vrienden van Job, en houdt een nog krachtige betoog waarin hij volhoudt dat Job lijdt om zijn zonden, en dat het lijden bedoeld is om Job de ogen te doen openen. Voordat Job kan reageren, verschijnt Yahweh vanuit een storm aan Job, en hij draagt Job op om zich te verweren tegen hem. Twee keer probeert Job in discussie te gaan, maar elke keer heeft Yahweh hetzelfde verweer, zoals in Job 40:8-14:

'Wil je beweren dat ik onrecht doe
en mij schuldig verklaren
om zelf vrijuit te gaan?
Ben jij even sterk als ik?
Kun jij ook spreken met zo'n donderend geweld?
Laat je gezag gelden,
bekleed je met macht en majesteit.
Laat je woede de vrije loop,
laat de hoogmoedigen voor je buigen,

verneder ze, breek hun trots
en verpletter die schurken.
Sluit ze allemaal op in het dodenrijk,
zet ze gevangen daar onder de aarde.
Dan zal zelfs ik je hulde bewijzen,
omdat je met eigen kracht hebt overwonnen.'

Na het machtsvertoon van Yahweh betuigt Job spijt, en komt tot inkeer, niet voor zijn zonden, maar voor zijn overtuiging dat hij zijn grieven met Yahweh mocht discussiëren. Uiteindelijk geeft hij geen enkele uitleg voor het lijden van Job. Ook het herstellen van zijn welvaart, en de vervanging van de dode kinderen met andere kinderen stelt ons niet tevreden. Wat het boek van Job echter wel duidelijk maakt, is iets dat vastzit in de kern van het monotheïsme, maar wat eigenlijk nooit bij naam genoemd word. Het is alsof de klachten van Job zo krachtig zijn, en zijn aanklacht tegen Yahweh zo gerechtvaardigd is, dat zelfs de schepper van hemel en aarde er zich geen raad mee weet, en haast per ongeluk de façade van het monotheïsme ineen laat storten, om de kernstructuur ervan te laten zien. Dit kloppende hart is een geest uit het ver verleden, dat we geërfd hebben van onze verre, dierlijke voorouders en voorsoorten. Het is geen uitleg, maar de hiërarchische machtsstructuur, dezelfde die later telkens weer tevoorschijn zou komen, in zowel de koningen als in de revoluties tegen hun monarchieën.

Wat we hier horen, is de stem van hiërarchie, een eeuwige, statische piramide, met de mens als onderlaag, God als bovenlaag, en eenrichtingsverkeer tussen de twee, een relatie die uiteindelijk alleen in stand gehouden wordt door macht en geweld, waarbij onschuld van de een wel de schuld van de ander moet betekenen. Uiteindelijk is het niet God die tot Job spreekt, maar de brute, gewelddadige natuur, het beest en het dier dat zijn voorouder is, en de meedogenloze oorlog van de evolutie, een entiteit waar wij als mens ons van willen emanciperen, zonder het te willen erkennen, uit angst om terug te moeten keren naar de brutaliteit ervan. Tegelijkertijd kan de mens geen oplossing verzinnen voor deze eeuwige hiërarchie, en wordt hij achtervolgd door deze stem uit het verleden, die hij wil uitwissen, maar niet wilt confronteren.

Deze natuur was teruggekeerd door een vrij aparte reden. Het boek van Job begint namelijk met een vergadering van de kinderen Gods. Dit lijkt terug te grijpen op de oorsprong van het Jodendom, namelijk de god El Elyon, die de oppergod was van de Kanaänieten. Deze rol zou echter overgenomen worden door de oorlogsgod van het pantheon, Yahweh. Hij eigende zich de titel van El toe, en werd van de voorzitter van de godenvergadering tot een autoritaire alleenheerser, die naar beneden beveelt. De koningsgod, van oorsprong een luisterend oor die iedereen de ruimte geeft om zijn woord te doen, werd een dictator, die bevelen geeft en geen tegenspraak duldt. Iedereen die dit wel doet, werd automatisch een tegenstander, een satan. Met Yahweh op de troon zou alleen nog het recht van de sterkste gelden, een recht waarvoor constant

voor gevochten zou worden, zonder dat iemand zich afvroeg waartoe deze macht eigenlijk diende. El Elyon zou echter niet verdwijnen. Zijn geest zou dwalen, door eeuwen en een verlaten woestijn, maar tijdens deze reis zou het radicaal veranderen. Het boek van Job zou ontstaan zijn tussen de 10e en de 2e eeuw v. Chr., maar een millennium hierna, ten zuiden van Edom, zou El Elyon terugkeren, in de vorm van Allah. De Koran maakt dit duidelijk, door de lezer te adresseren in een koninklijke wij-vorm. Allah is echter niet meer de luisterende voorzitter die iedereen de mogelijkheid geeft om zijn woord te doen, maar een hardvochtige onderdrukker, die veel van de koningskwaliteiten van Yahweh heeft overgenomen. Deze El Elyon is niet geïnteresseerd in tekenen van empathie en medeleven, al doet zijn eed anders vermoeden. Het is dezelfde dictator van het boek van Job, een bevelende, meedogenloze alleenheerser, die geen naasten duldt, waartegen Job, zelfs met de meest rechtvaardige klachten, niets kan beginnen. Hij mag alleen deze macht accepteren, en doet dit uiteindelijk ook.

Wat dat betreft moeten wij de vreemde conclusie trekken dat de persoon waar Friedrich Nietzsche nog het meeste aan gerelateerd is, de Bijbelse Job is. Zijn Übermensch heeft dan ook weinig verbinding met de mens zelf, en eerder met een beest uit het dierenrijk. Nietzsche wordt vaak voorgesteld als een postmodernistische atheïst, die de vooruitgang tegen iedere prijs wil opvoeren. Hij lijkt echter eerder terug te willen keren naar het verleden waar wij vandaan komen, en ht verhaal van Job is deels zijn verhaal, dat van de mens die weet dat hij teveel weet, maar bovenal veel te moreel is geworden voor een eeuwige hiërarchie van pure macht en puur geweld, maar uiteindelijk opgeeft, omdat hij geen enkel beter alternatief kan bedenken.

Al deze religieuze thema's vormen nog altijd de fundamenten van onze belevingswereld, omdat het het gereedschap is om waarde en betekenis aan de wereld te geven. Al deze verhalen zijn bijzonder fantasierijk, maar toch zijn ze nog altijd met ons, niet om de feitelijke, maar de emotionele geschiedenis die ze beschrijven. Al deze verhalen laten zien dat mensen meer nodig hebben dan alleen droge informatie, in een brute koude wereld. Onze versie van deze verhalen vinden wij terug in de Edda's, en Keltische geschriften als de *Lebor Gabala Erenn*, die onze eigen emotionele geschiedenis vormen. Deze tekst is van Cananefaatse oorsprong, vandaar dat de *Lebor Gabala Erenn* eraan toegevoegd is, naast het toevoegen van de Hebreeuwse 'sjien'-teken (ש) aan het Runenschrift. De huidige vertaling is overigens de tweede editie, nadat we gewezen werden op een aantal fouten in de eerste editie. De eerste editie werd gemaakt met snelheid, de tweede ook met nauwkeurigheid. De omstandigheden waren hiervoor verantwoordelijk.

Verhalen als deze, en dan met name het Visioen van de Zieneres, hebben uiteraard een grotendeels diepe emotionele betekenis van schepping, strijd, noodlot en wedergeboorte, maar ook feitelijke geschiedenissen zoals de Bataafse opstand zijn veel meer dan een droge opsomming van gebeurtenissen uit het verleden. In dit geval heeft het een verbinding met Julius Civilis en de profetes Veleda, en vormt dit de belangrijkste tekst. Dit kan echter variëren, want de *Lebor Gabala*

Erenn gaat over veroveringen. Deze zullen echter vaak minder belangrijk zijn dan hoe men zich verhoudt tot verliezen, en dus is de Völuspá urgenter om te bestuderen. Al deze teksten zijn bovenal een herinnering, van mensen waarmee wij nog altijd in verbinding staan, en wij herinneren zodat we alles van onze voorouders kunnen zien: hun triomfen, waar we ons aan kunnen vasthouden, maar ook hun nederlagen en hun fouten, niet om die uit te wissen, maar om daarvan te kunnen leren. Dit is wat zowel geluk als lijden betekenis geeft, zodat we vreugde kunnen nastreven, en onszelf kunnen verbeteren aan de hand van ons zweet en onze tranen, en deze taak eindigt. Pas daarna kan er een oordeel geveld worden over de Bovenmens.

Hoofdstuk 7

Avatar van een Zonneleider

In de herfst van 1944 lijkt in Nederland de Tweede Wereldoorlog gestreden. Alleen in het noorden lijken de Duitsers nog enige controle te hebben over Nederland. Dit zelfvertrouwen wordt onderstreept door op 17 september vanuit London opdracht te geven voor een spoorwegstaking. Dit betekende dat de bezetter alles op alles moet zetten om de eigen troepen te bevoorraden met benodigdheden, met name steenkool en warm eten. Voor de burger zou niets overblijven. Hier bovenop zou Seyss-Inquart eind september alle vervoer van naar het westen van Nederland verbieden, als wraak op de spoorwegstaking. Dit alles zou nog verergerd worden door de Wehrmacht, die op rooftochten en op razzia's gingen. Het meest bekende voorbeeld hiervan is de massale roof van fietsen, maar dit gebeurde in een Nederland dat inmiddels geheel in een open gevangenis was veranderd. Mannen worden aan de lopende band opgeroepen om gedwongen te werken, en iedereen die dit weigert, wordt doodgeschoten, of mist de kogel ten nadele van plaatsvervangers, die vaak willekeurig uit de dorpen worden geplukt. In Rotterdam worden alle mannen tussen de 17 en de 40 jaar opgeroepen om zich aan te melden voor de arbeidsinzet. Degenen die weerstand beiden tegen dit bevel, zal doodgeschoten worden. Het zou de eerste van vele massale razzia's worden, in Friesland, op Texel, in Dordrecht, Den Haag en de omgeving van Haarlem.

Met name in de steden zou de honger huishouden. Het weinige voedsel en brandstof dat er is, wordt in beslag genomen. Enkel centrale keukens en vuilnisemmers zijn nog plekken waar iets te eten te vinden is, en lange rijen geven de honderdduizenden burgers die geheel afhankelijk zijn geworden van deze centrale keukens. Deze honger zou op 23 december echter nog meer verergeren, als de periode van vorst begint. In januari zou de temperatuur dalen tot min 20, en in dit hongerige, koude klimaat zou al het brandbare in kachels verdwijnen. Deuren, kasten, trappen, vloeren, daken, hele delen van percelen en soms hele huizen worden gesloopt voor iets van waarde en nut. Nog meer mannen zouden weggevoerd worden, om in Nederland stellingen te bouwen, of in Duitsland gedwongen te werken. Er bleven uiteindelijk slechts twee methoden over voor gehoorzaamheid aan de bezetter: honger en terreur.

Intussen zou het verzet verdergaan met het plegen van aanslagen, wat met name in Putten zou leiden tot een gruwelijke wraakactie. Het zou er een uit velen zijn. Bij de Woeste Hoeve 117

executies, in Rotterdam meer dan 100, in Amsterdam meer dan 200. Naast Duitse executies kan de dood ook komen van de steeds hevigere bombardementen. In Hengelo meer dan 100 doden, in Amsterdam 65 doden, in Den Haag meer dan 500 doden. Deze bloedbaden spelen zich af op een achtergrond van de doorgaande honger: hongeroedeem, gezwollen benen, gezichten en lichamen die in lopende lijken zijn veranderd. De kerken kunnen het aantal doden niet langer bijhouden. Er is geen energie meer voor begravingen, en er zijn geen kisten meer voor de doden. Om dit op te lossen, wordt er overgegaan op massagraven. Zij die niet stierven, bleven koud, hongerig en uitgeput achter. 15.000 Nederlanders zouden sterven van kou en honger, maar als de Geallieerden in april het westen van Nederland niet hadden bevrijdt, dan was het gehele westen van Nederland waarschijnlijk totaal fysiek ineengestort, met waarschijnlijk nog veel meer doden tot gevolg dan wat er in de hongerwinter daadwerkelijk gevallen is.

Een jaar daarvoor was ten oosten van Nederland, in de deelstaat Nedersaksen, het krijgsgevangenenkamp Stalag 311 veranderd in een verblijfkamp, en kreeg het de naam Bergen-Belsen. Het kamp zou volgens de SS, die de leiding ervan overnam, bedoeld zijn om de joden spoedig naar Palestina te laten vertrekken. Bergen-Belsen was de eindbestemming van de treinen die vanuit concentratiekamp Westerbork vertrokken waren. In geheel Nazi-Duitsland zou een netwerk opgezet worden van concentratiekampen, waarbij met name de naam ervan altijd een vreemde wetenschappelijk-eufemistisch ontkenning in zich zou houden. Zo werd het kamp als een 'herstellingskamp' aangegeven, werden aangekomen gevangenen gezien als 'nieuwe opnames', en werd het kamp, nadat het niet meer in aanmerking kwam voor deze opnames 'ter beschikking gesteld voor uitwisselingsacties.' De werkelijkheid was, uiteraard, anders, maar met waar Bergen-Belsen met name de beruchte reputatie vandaan heeft, is dat dit het concentratiekamp is waar na de vernietiging van Auschwitz de laatste slachtoffers alsnog werden heen gestuurd. Veel van de slachtoffers zouden deze laatste reis niet halen: de slachtoffers waren al volledig uitgeput van de honger en de kou, en de treinen waarin ze getransporteerd werden hadden geen enkele bescherming tegen weer en wind. Veel van de slachtoffers zouden daarnaast vallen tijdens de dodenmarsen, waarbij ze zonder eten of drinken door het land gestuurd werden, om vaak van de uitputting te sterven. Als dit alles hen nog niet geveld had, waren er altijd nog de hygiënische omstandigheden, die de bron waren van epidemie na epidemie, en de verzwakte slachtoffers alsnog zou vellen.

Deze slechte leefomstandigheden maakte Bergen-Belsen tot een tergend langzame moordmachine. Het aantal doden per maand werd geteld in de tienduizenden. Deze cijfers verhullen echter de vreemde, nachtmerrieachtige kwaliteit van dit hele schouwspel, waarbij haast uit elkaar vallende treinen door een snel ineenstortend land reizen om levende lijken te vervoeren naar een wegrottende open gevangenis. De reis werd om de havenklap onderbroken door opstoppingen, bombardementen en het totale gebrek aan enige organisatie.

Veel van de slachtoffers zouden dood arriveren, en de rest zou, totaal vernederd en gemarteld, later sterven. Veel van de gevangenen zouden sterven aan een totaal gebrek aan voedsel, en een totaal gebrek aan sanitaire voorzieningen. Met name het laatste feit deed de gevangenen, die al in meerdere concentratiekampen waren geweest, juist dit kamp beschrijven als het meest smerige kamp. Ook is dit laatste feit belangrijk, omdat het niet toe te schrijven valt aan de laatste dagen van de oorlog, waarin in januari 1945 de gruwelen van Bergen-Belsen daadwerkelijk begonnen. Veel van de wc's en wasvertrekken waren nooit aanwezig geweest, dan wel compleet en opzettelijk verwaarloost. Door dit totale gebrek aan hygiëne leek Bergen-Belsen eerder op een groot riool dan op een verblijf voor mensen.

Naast voorzieningen voor hygiëne was ook de huisvesting geheel afwezig. De gevangenen sliepen in de winter op elkaar gepakt op een kale vloer, in aangevreten barakken, vol met afval en lijken. Vlektyfus, tuberculose, dysenterie, maagkwalen, diarree, alles maakte de kampen tot één grote stinkende put van ziekte, honger en onmenselijkheid, met een stank die kilometers ver te ruiken was. In de nadagen van dit kamp, tussen 11 en 14 april, werden de laatste gevangenen door de SS-soldaten gedwongen om de lijken op te ruimen. Onder de bizarre leiding van stokslagen en dansmuziek moesten mensen, die inmiddels zelf leken op wandelende lijken, hun medemensen in massagraven gooien. Op 15 april kwam er een einde aan dit gruwelijke absurdisme, toen de Engelsen het kamp bevrijdden.

Deze verschrikkingen, en de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog zijn zo mensonterend en afzichtelijk dat wij ons nauwelijks kunnen voorstellen dat iemand ze had kunnen plegen, laat staan mensen van vlees en bloed die slechts enkele decennia geleden leefden. Wat echter nog veel erger is, zijn de leugens over deze gruwelen, om ons te doen geloven dat dit op één of andere manier allemaal overdreven is, om dit lijden totaal te minimaliseren, in een herhaling van deze verschrikkingen, nu in de vorm van een belediging. Het is onbegrijpelijk hoe een mens zoiets kan verzinnen, maar blijkbaar is een confrontatie met alle verschrikkingen van de mensheid voor sommigen van ons nog altijd onmogelijk, en willen deze geesten liever leven in een wereld van gelukzalige ontkenning. Het enige probleem met deze gemakzuchtige leugens is dat leugens en consequenties voor eeuwig verbonden zijn. Als iemand iets wil zeggen over de wereld zonder consequentie, dan rest enkel een erkenning van onwetendheid, of de stilte.

Naast hen die in ontkenning leven, hoeden wij ons voor hen die denken alle antwoorden te hebben, en met zeer goede redenen. Veel van de revoluties die wij begonnen zijn, werden gedreven door de weerzin tegen dit geveinsde gelijk, dat zelfs volgehouden wordt nadat de schellen al gevallen zijn, en de illusie zijn ware gezicht heeft laten zien. Toch blijven we volhouden dat de wereld om ons draait, omdat dit, in ieder geval in het begin, een stuk gemakkelijker is dan een confrontatie met de harde werkelijkheid, en deze gevaarlijke gemakzucht lijkt al bij ons vanaf het begin van de beschaving.

Ongeveer 3.500 jaar geleden, ver vóór de regering van de zonnekoning Louis XVI, werd één van de meest invloedrijke hymnen aller tijden aan papier toevertrouwd. Deze hymne luidt als volgt:

'O gij enige God, er is geen andere God dan u'.

Het is een hymne die vergelijkbaar is met 'Hoor o Israël, de Heer uw God, de Heer is één', 'Jezus is Heer' en 'Er is geen god dan Allah, en Mohammed is zijn boodschapper'. De eerste van deze verklaringen is echter niet afkomstige uit Jeruzalem of Mekka, maar van de rivierbanken van de Nijl. Vóór deze verklaring was Egypte polytheïstisch geweest, en vond de autoriteit van de Farao's zijn oorsprong in de goedkeuring van de goden. Eén van deze goden was de god Amon, en één van de opvolgers van de Egyptische troon werd genoemd naar deze god, en kreeg de naam Amenhotep, of 'geliefd door Amon'. Amenhotep had echter andere plannen, en veranderde zijn naam naar de naam waarmee hij de geschiedenis in zou gaan, Akhenaten. Zijn nieuwe naam eerde de god Aton, en hoewel zowel Amon als Aton geassocieerd werden met de zon, en een verandering van godentrouw niet ongebruikelijk was, was de betekenis van Akhenaten's toewijding echter wel radicaal anders. Akhenaten vereerde namelijk enkel Aton, en wees de verering van alle andere goden af. De koninklijke hoofdstad van Thebes werd verlaten, net als de tempels gewijd aan alle andere goden. Zelfs Aton zelfs werd niet meer afgebeeld, omdat de afbeelding van Aton, een schitterende zonneschijf, een begrenzing was van de oneindige eigenschappen van Aton. Aan de Nijl bouwde Akhenaten een nieuwe hoofdstad, met als doel een geheel nieuwe wereld, met een nieuwe religie, nieuwe tempels voor enkel de glorie van Aton, vormgegeven in een nieuwe architectuur met behulp van nieuwe vormen van kunst, een nieuwe priesterklasse en een nieuw bestuur, allemaal voor de hogere eer van Aton, waardoor deze nieuwe wereld nooit zou eindigen. Niet langer was de uitgekozen, of de hoogste god, maar de enige god, en alles wat van zijn hoogheid afweek, werd afgewezen en verbannen.

Dit was een revolutie in het menselijke denken als geheel, maar Akhenaten's revolutie liep uit op een mislukking. De Egyptenaren zelf waren niet gediend van dit nieuwe geloof, en na een terreurregime, waarbij volgelingen van de andere goden bruut onderdrukt werden, en de farao Akhenaten gestorven was, werd het nieuwe geloof op zijn beurt verlaten en vergeten. Zijn opvolger verhuisde alles weer terug naar Thebes, en ook deze Farao veranderde zijn naam, van Tutankh-aton naar Tutankh-amon, terug naar de oude, geliefde god Amon. De herinnering aan farao Akhenaten werd uitgewist, maar zijn idee zou het kernidee worden van het monotheïsme. Dit idee, het uitsluiten van al het afwijkende, stelt niet alleen dat verering slechts één god toekomt, maar ook dat deze verering ten nadele is van alle andere goden. Het is niet onverschillig, maar actief vijandig tegenover alles wat afwijkt van de eigen verering, en de eigen doctrine, en dit idee

is helaas nog altijd met ons, zelfs nadat de verschrikkingen ervan aan het oppervlakte zijn verschenen.

Eén van de vreemdste voorbeelden hiervan is te vinden in het gedachtegoed van iemand die na de eindtijd in Europa een verloren strijd alsnog wilde ombuigen in een overwinning. Het behoorde toe aan een in Frankrijk geboren Griekse genaamd Maximiani Julia Portaz, die haar naam later zou veranderen in Savitri Devi. Devi's ideologie is grotendeels afkomstig uit India, maar heeft de wortels in het polytheïsme van Europa. Het is dan ook haar antieke Griekenland, en het antieke Germanië, waar zij de eerste vormen van haar wereldbeeld uithaalde. Dit werd echter gecombineerd met het tijdperk van de vroege 20ste eeuw, waarin, met name in de taalwetenschap, een diepere verbinding was ontdekt tussen Oost en West. Al sinds de 19e eeuw was taalwetenschappers opgevallen dat het Sanskriet, de antieke taal van de Indus vallei, sterke verbanden had met talen als het antieke Grieks en Latijn. Ook de godenwerelden leken sterk op elkaar, met vele van deze goden verantwoordelijk voor oorlog en vruchtbaarheid. Dit ging in tegen het Abrahamistische idee dat alle talen het gevolg waren van een spraakverwarring in Babylonië, en dat alle goden buiten Yahweh om enkel slechte demonen waren. De wetenschap had dit nu compleet omgegooid, en was met een veel subtieler beeld gekomen. Deze religieuze achtergrond zou eveneens deel zijn van de politieke ontwikkeling van Devi, waarbij met name het Jodendom, het Christendom en het Marxisme gezien werden als de ware vijanden van de hogere Indo-Europese beschaving, met als ultieme vijanden de joden.

Twee zaken zouden het startpunt van Devi's gedachtegoed vormen. Als eerste was er de geschiedenis van één van de grootste veldheren die Griekenland ooit gekend had, Alexander de Grote. Hij was het die met zijn Macedonische koninkrijk heel Griekenland verenigd had, en met wat indertijd één van de meest geavanceerde legers ter wereld was vrijwel de hele Middellandse Zee rondom Griekenland verovert had. Zijn grootste zegetocht zou zich voltrekken tegen het machtige Perzië, en alle rijken die na hem zouden komen, van het Romeinse Rijk tot de heerschappij van Napoleon, zouden zich laten inspireren door deze glorieuze zegetocht, die de klassieke overwinning van het Westen op het Oosten zou worden. De tweede bron van inspiratie zou een gedicht van de Franse dichter Leconte de Lisle zijn, die de *Poèmes barbares* heette. Dit waren pessimistische gedichten van een verloren wereld, een wonderlijke polytheïstische wereld, die het onderspit had moeten delven tegen een achterlijke en verdorven Christelijke wereld.

Het was echter haar reizen naar India die haar wereldbeeld compleet zouden maken. India was in de 19e eeuw herontdekt als een verloren gewaande beschaving, en met name in Duitsland zou het Indische gedachtegoed op vruchtbare bodem landen. Zowel Hegel als Schopenhauer waren geïnteresseerd in de religieus-filosofische gedachten die hier vandaan kwamen, en al snel zou er zich een scheidslijn ontwikkelen, onder andere onder invloed van Christian Lasse, een volgeling van Friedrich von Schlegel, en de beroemde componist Richard Wagner. De scheidslijn

zou zich bevinden tussen aan de ene kant de Semieten, die van nature achterlijk, exclusief en egocentrisch waren, en de Ariërs, die van nature open, sober en verfijnd waren. In India zelf was het religieuze erfgoed verder ontwikkeld, tot een Indisch nationalisme. Eén van de voormannen hiervan was Bal Gangadhar Tilak, die de Vedas onderwierp aan een studie, en tot de conclusie kwam dat deze alleen in de laatste ijstijd en in het verre noorden opgeschreven hadden kunnen worden. In dit verre noorden was volgens Tilak een geavanceerde beschaving geweest, maar hoe verder de antieke Ariërs waren afgedaald, hoe meer ze hun oorsprong waren vergeten.

Dit verhaal zou de basis vormen van het gedachtegoed van Devi, samen met een maatschappelijke eigenschap van India, het kaste systeem. Dit systeem was een statische hiërarchie waarin alle maatschappelijke klassen waren ingedeeld. Het woord voor kaste, 'varna', is afgeleid van Sanskriet voor 'kleur', en het systeem bestond uit vier standen. Dit systeem bestond uit strijders, priesters, landbouwers, en de burgers en arbeiders. De laatste stonden het laagst op de ladder, met de priesterklasse als de hoogste, waarbij de hoogste klasse leiding dient te geven aan de gehele maatschappij, en de laagste klasse weinig meer zijn dan slaven. Devi zou dit systeem omvormen in een raciale hiërarchie, waarbij het zaak was de lichte kleur van de hoogste klasse te behouden en bewaren.

In de jaren 30 zou in Duitsland een partij op de voorgrond treden die juist deze idealen uitdroeg. Dit was de Nationaal Socialistische Duitse Arbeiderspartij, met aan de leiding Adolf Hitler, en tot ver buiten Duitsland zou deze beweging een inspiratiebron vormen. Bekende voorbeelden hiervan waren te zien in Amerika, waar de German American Bund zou worden opgericht, die de geschiedenis van Amerika zou gieten in een Nationaal Socialistische mal, waarbij Amerika altijd al bedoeld was als thuisland voor de blanke Europeaan. Minder bekend zijn de navolgers buiten het Europese culturele bereik, waarvan de Indiër Asit Krishna Mukherji een goed voorbeeld is. Hij zou in India een Nationaal Socialistisch blad oprichten, waarin echter een andere boodschap zou staan dan in in de Völkischer Beobachter. The New Mercury van Asit Krishna zou een platform worden van een pan-Arianisme, een universele oproep voor de implementatie van het Nationaal Socialisme. De Duitse versie ervan, met als hoofdsymbool het Indische teken voor vrede en voorspoed, zou slechts een enkele aftakking zijn van een universeel geloof in een absolute, wereldwijde orde.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog zou niet het einde betekenen van het wereldbeeld van Devi, maar het absolute begin. Devi had het Nationaal Socialisme op dat moment al weten te combineren met elementen van het Hindoeïsme, en had hieruit een geheel eigen geloof ontwikkeld. Haar wereldbeeld was een cyclisch wereldbeeld, zoals beschreven in de *Vishnu Purana.* Het bestaat uit vier tijdperken, die aflopen van een gelukzalig gouden tijdperk naar een compleet gedegenereerd zwart tijdperk, die de Kali Yuga werd genoemd. Devi beschouwde het Jodendom, en alle religies en ideologieën die erdoor beïnvloed waren, als de laatste versnelling van de Kali

Yuga. Tegenover dit tijdperk stonden drie soorten van grootse mannen. De eerst is de Man in Tijd. Devi zag Genghis Khan als een goed voorbeeld van een Man in Tijd, die zij voorstelde als de verpersoonlijking van de Kali Yuga, waarbij egoïsme, een zucht naar macht en extreem geweld de enige overgebleven karaktereigenschappen zijn. De tweede man was de Man boven Tijd, waarvan Akhenaten een goed voorbeeld was. De Man boven Tijd verzaakt de wereld, en richt zich enkel nog op de hemelse perfectie van het gouden tijdperk dat achter ons ligt, de Satya Yuga. De Man in Tijd staat voor de bliksem, terwijl de Man boven Tijd staat voor de zon. De laatste, derde man combineert deze twee, om zo een terugkeer naar het gouden tijdperk mogelijk te maken. Dit is de Man tegen Tijd, en Devi zag specifiek Adolf Hitler als de Man tegen Tijd van de 20ste eeuw.

Haar geloof is dan ook het Nationaal Socialisme, maar dan herboren als een religieus geloof. De verering van Mannen tegen Tijd hoort samen te gaan met een verering van extreem geweld, revolutie en vernietiging van alles wat het als vijand ziet. Devi zag Adolf Hitler als de grootste Man tegen Tijd, en zag hem als de avatar van de Hindoeïstische god Vishnu. Vaak wordt bij de interpretatie van het Hitlerregime de *Bhagavad Gita* aangehaald, maar ook thema's uit het geloof van Zarathustra, zoals een spoedig aankomende eindtijd, worden gebruikt om Adolf Hitler te herkennen als de grootste religieuze figuur die hij volgens Devi was. Volgens haar was de Tweede Wereldoorlog een heilige geschiedenis, die verteld over het heilige leven van Adolf Hitler, met een vroege obsessie met schoonheid, een strijd tegenover de corrupte Weimarepubliek, een glorieuze revolutie waarin de Duitse dictator een goddelijk leider wordt van Duitsland, en daarmee geestelijk leider van het gehele westen, en een verraad en verval, en een martelaarsdood voor de goddelijke leider, waarna het aan de overgebleven volgelingen de taak is om deze droom weer tot leven te roepen, om zo in de geest van de goddelijke leider wederom het verval te verslaan en te regeren over de wereld.

Veel hiervan legt echter de nadruk op bruut en compromisloos geweld, een geweld dat millennia daarvoor in de Indusvallei aangeroepen zou worden door de volgers van Indra. Zij waren de Ariërs die vanuit de Vruchtbare Halvemaan naar deze vallei waren geëmigreerd, en zouden zich hier vestigen in een klimaat van rust en regelmaat, een regelmaat dat grotendeels bepaald zou worden door de seizoenen. De lente zou het symbool zijn voor yoga, waarin, na een winterperiode van vredige rust, oftewel de kshema, de strijders weer op oorlogspad zouden gaan. Dit oorlogspad zou ritualistisch aangevangen worden, in heilige aanbidding van de god Indra en zijn zege op de chaosdraak Vritra. Tijdens deze strijd waren het de Maruts, de stormgoden, die deze hymnen voor Indra zongen, om zo zijn geest te versterken. Nu was het de beurt aan de strijders van Indra om hetzelfde te doen en Indra aan te roepen, bedwelmende dranken tot zich te nemen, en in het yug-ritueel hun paarden aan de strijdwagens te binden. Deze religieuze handelingen waren echter verre van rechtlijnig. Dezelfde mythologie werd ook ingezet om een ander pad te kunnen bewandelen, namelijk dat van ahimsa, of geweldloosheid. Deze

geweldloosheid zou aanwezig geweest zijn vóór het oorlogspad, iets dat zijn weg had gevonden in de betekenis van de seizoenen. Na een periode van vredige rust zou een periode aanvangen van rooftochten en geweld, tegen de akkerbouwers, die door de Ariërs, die enkel aan veeteelt deden, de dasas, oftewel 'barbaren' genoemd werden. De akkerbouwers waren door de Ariërs buiten hun wereld geplaatst, en mochten zonder medelijden aangevallen en gedood worden. Een vreemde ontwikkeling is te zien als we dit vergelijken met het kaste systeem: deze dasas zijn opgenomen in dit systeem, en zijn de vaishya's geworden, direct onder de strijdersklasse. De kaste van buitenstaanders is echter niet verdwenen, maar overgenomen door een klasse die zich buiten de vier eerdergenoemde bevindt, namelijk de dalits. Dit zijn de onaanraakbaren, die uitgesloten zijn van het systeem, maar in plaats van dit als een scheldwoord te zien, hebben velen die behoren tot deze kaste dit overgenomen als een geuzennaam.

Ongeveer 2.300 v.Chr. zou de Indusvallei het hoogtepunt van zijn macht bereiken. Tijdens deze machtsperiode zouden de Ariërs echter een zwervend, nomadisch bestaan leiden, ver van de beschaving dat zij als decadent beschouwde. Zij hadden meer met het concept van moksha, oftewel bevrijding, waarvan het tegenovergestelde woord, amhas, gevangenschap betekent. Dit laatste is belangrijk, want dit woord is verwant met het Germaanse woord 'angst', wat dus voornamelijk geassocieerd wordt met de claustrofobie van een gevangenis. In plaats daarvan waren deze strijders vrij, enkel onder de leiding van Indra, en zijn symbool, het vuur, dat ook wel Agni genoemd werd. Het is dit vuur dat een spiegel van de strijder zelf vormde, een blik naar de fundamentele en goddelijke zelf, oftewel de atman. Later zouden de Ariërs overgaan tot een agrarische economie, waarin de mythologie van strijd tegen de Vritra en de dasas in verval zouden raken, en ingeruild zouden worden voor een vast, alomvattend pantheon van goden, die samen de Brahman vormde. De Brahman is de alomvattende werkelijkheid van het universum, waarvan de brahmin de kenners waren. Zij zouden de maatschappij opdelen in vier sociale klassen, de varna's, ieder met hun eigen plicht, of 'dharma'. Deze agrarische samenleving zou zich uiteindelijk doorontwikkelen tot steden, waarin sommige vaishya's zouden profiteren van de handel, en een klasse van rijke bankiers en kooplui zouden worden. In deze nieuwe omgeving zou een nieuwe laag worden toegevoegd aan de anderen, die van de ambitieuze arbeiders, en dit gehele systeem zou gevangen worden in drie religieuze concepten, namelijk dukkha, of lijden, de moksha, en een concept dat karma heette. Karma was het geheel van daden wat iemand in zijn leven had verricht, en in dit cyclische wereldbeeld, dat samsara genoemd werd, bepaalde de karma van het huidige leven de voorwaarden van het volgende leven. Als iemand een goed, deugdzaam leven had geleden, dan zou hij herboren worden als een beter persoon. Leed iemand echter een slecht, misdadig leven, dan zou hij herboren worden in slechtere omstandigheden.

Deze maatschappij en de religie van India bleef altijd een plek houden voor geweld en onrechtvaardigheid. Zowel de lege steppen, waar de Ariërs hun rooftochten hielden, als de

landerijen, waar onverbiddelijk hard gewerkt moest worden voor een onzekere oogst, als de steden, die vol zaten met corruptie en misdaad, waren het werkterrein van de Brahman. De karma, die de stand van het volgende leven zou bepalen, werd gezien als een hard en meedogenloos gegeven, en de samsara als een onafwendbaar lot. Een religieuze twijfel begon zich meester te maken van het leven, en steeds meer inwoners van deze troosteloze wereld begonnen zich te richten op een heilig, en sober leven. Ze besloten om bedelaars te worden, en te leven in een bestaan van geweldloosheid en vrede, waarin de vreugde niet uit de overheersende drang naar glorie en bezit kwam, zoals dat het gedaan had bij de Arische strijders, maar in precies het tegenovergestelde, in rust, kalmte en stilte. Het doel hiervan was het uitdoven van de drang tot verlangen, die de daadwerkelijke veroorzaker was van het lijden in de wereld, en de eerste beweging die dit als basis voor een geloofsleer zou maken, zouden de Jaïnisten zijn. Het woord voor de volgelingen van deze leer, de jainas, is afgeleid van jina, of veroveraar. Dit is echter niet de veroveraar van materiële zaken, maar juist van immateriële zaken, namelijk de overwinnaar in de strijd tussen de geest van de persoon, en zijn verlangens. De Jaïnisten zagen het gehele universum als een levend wezen: niet alleen dieren en planten, maar ook het water, de aarde en de lucht waren gezegend met een ziel, waar respect voor geuit moest worden. Deze manier van leven, van absolute vredelievendheid, zou ook overgenomen worden door het Boeddhisme, met als doel om het lijden en de verlangens die dit lijden veroorzaken, uit te doven om zo een staat van totale leegte te verkrijgen, de Nirvana.

Deze vorm van leven riep echter ook zijn twijfels op. Met name de pragmatische kant van dit vredesgeloof zijn weinig overtuigend, en het leek geen echte oplossing te bieden voor het lijden, dat alsnog doorging. Het leek eerder een ontkenning van dit lijden, en uit de twijfels over deze manieren van leven, en de gewelddadige manier van oorlog voeren waar het ooit een antwoord op was, zou de nationale saga van India voortkomen, de *Mahabharata*, waar de *Bhagavad Gita* onderdeel van is. Dit gedicht gaat over de volgelingen van koning Pandu, die zijn koninkrijk bij een vals spel van ritueel dobbelen verloren had aan zijn neven, de Kauravas. De strijd tussen de twee kampen, de Pandavas en de Kauravas, zou zo veel van de strijders doden, dat het duistere tijdperk Kali Yuga zou aanbreken. Het gedicht is echter meer dan een vertelling van de strijd tussen deze twee kanten. Het is daarnaast ook een onderzoeking over de thema's van oorlog en vrede, en verteld van het gruwelijke geweld van grote wereldrijken, maar verteld ons ook dat de vredelievendheid die wereldverzakers nastreven niet alleen niet mogelijk, maar zelfs actief schadelijk is. Het gedicht gaat uiteindelijk over de voorzichtige balans tussen twee zaken: het geweld en de dwang die nodig is om orde te houden in een groot rijk, en de chaos en willekeur waarin een rijk vervalt als dit geheel afwezig is. Het laat zien dat de strijder, in tegenstelling tot een geheel glorieuze, dan wel een geheel misdadige, in werkelijkheid een zeer dubbelzinnige rol heeft in het leven. Hij confronteert heldhaftig de gruwelen van het bestaan, maar doet dit met zijn

eigen gruwelen, in een daad van woest en soms volledig willekeurig geweld.

In de *Bhagavad Gita* gaat één van de strijders van de Pandavas, Arjuna, de beslissende strijd aan met de Kauravas, maar als hij familie en vrienden in de vijandige menigte herkent, wordt hij overmand door twijfels, en bespreekt deze met de god Krishna. Deze komt met traditionele argumenten, die Arjuna niet overtuigen, om uiteindelijk met een oplossing te komen. Arjuna moet zich geestelijk volledig ontkoppelen van het strijdtoneel, en zijn plicht uitvoeren zonder enig gevoel van zelf. Na deze uitleg wordt duidelijk dat Krishna in werkelijkheid de god Vishnu was, en ziet Arjuna de twee legers al verdwijnen in zijn mond. Zelfs als Arjuna niet meevecht, dan nog zal de vernietiging plaatsvinden, dus een instelling van pacifisme heeft geen enkele invloed op de uitkomst ervan.

In tegenstelling tot de religieuze overtuiging van Devi, laat de *Bhagavad Gita* juist zien dat er zelfs voor elementaire zaken als oorlog en vrede geen gemakkelijke antwoorden zijn. Uiteindelijk is de tegenstelling tussen Devi en de dichter die dit gedicht heeft opgesteld een tussen gemakzucht en een moeilijkheid van morele nuance. Dit moeilijke pad lijkt niet half zo aantrekkelijk als een gemakkelijk pad, tot na verloop van tijd duidelijk wordt wat achtergelaten moet worden bij het bewandelen van een gemakkelijk pad. Dit brengt ons bij hetgeen waar Devi eveneens berucht om is, namelijk haar ontkenning van de Holocaust.

Voordat we gaan kijken naar haar ontkenning, is het van belang om te weten waar we het bij de Holocaust precies over hebben. De Holocaust is tot op de dag van vandaag veel meer dan slechts een voorbeeld van massaal geweld tegen een groep Anderen. Het wordt nog altijd gezien als het begin van ons tijdperk, een unieke daad van kwaadaardigheid, waarin de slachtoffers één werden met de dierlijke karikatuur waar zij aan gelijkgesteld werden. Het was, om de woorden van Dan Stone over de Holocaust te gebruiken, *'this merging of animal and human, this deeply traumatic destruction of the self and the revulsion it causes amongst others who fear the same thing happening to them'*. De Holocaust wordt nog altijd gezien als de vernietiging van de mens zelf, een gebeurtenis waarin de vuiligheid zelve het bestaan regelde.

Vaak wordt de Holocaust gezien in een bepaalde context van de geschiedenis, van een crisis binnen een land dat door de Eerste Wereldoorlog geheel vernietigd was, waarna een incompetente Weimarepubliek geen vat meer kon krijgen op de chaos die veroorzaakt was, en een demagoog de gehele macht in handen kon krijgen. De Holocaust is echter ook twee andere zaken. Het is namelijk een terugkeer naar barbarisme, mét technologische middelen, én een echo van een haat die uniek Europees is, en die steeds weer terug lijkt te keren. De Holocaust moest de eindconclusie worden van deze haat, waarin een categorie van mensen doodgewerkt en doodgemarcheert moest worden, met slechts één doel, namelijk het uitwissen van een deze categorie van mensen, en zo de beëindiging van de Ander. Een deel hiervan lijkt gestoeld te zijn op de moderniteit zelf, waarbij de organisatie en het functioneren ervan gedreven werd door bureaucratie en technologie. Dit,

gecombineerd met een politiek-economische crisis, en een ideologie die zich, gebruikmakend van de moderniteit, tegelijkertijd keerde tegen deze zelfde moderniteit en al haar ziektes, waarvan de Joden de ultieme verpersoonlijking waren.

Het Nazisme was dan ook veel meer dan slechts een enkelvoudige ideologie. Het was een geheel wereldbeeld, met wortels die veel verder teruggaan dan de Eerste Wereldoorlog. Een eerder startpunt, in zoverre dit vast te stellen is, kan het jaar 1095 zijn. Toen werd de eerste van een grootse religieuze onderneming uitgeroepen, namelijk de Eerste Kruistocht. Dit was een veldtocht uitgeroepen door paus Urbanus II om Jeruzalem weer in Christelijke handen te krijgen, maar deze oproep werd niet alleen met gejuich ontvangen, maar ook met verwarring. De Franse kruisvaarders, die opgeroepen werden op helemaal af te reizen naar Jeruzalem, vonden de onderdeel grotendeels onzinnig. Eén hen vroeg: 'Moeten we naar verre landen in het Oosten reizen om de vijanden van God aan te vallen, terwijl hier Joden pal voor onze neus staan, een ras dat de grootste vijand van God is? Het zit allemaal verkeerd!' Veel kruisvaarders vonden dan ook dat eerst de doders van de Messias aangevallen moesten worden, voordat ze naar Jeruzalem zouden trekken om daar de laatste strijd tegen de antichrist aan te vangen. Eén van de leiders van deze eerste kruistocht was Emich van Leiningen, die stede dat de Here Jezus pas terug kon keren op aarde als de Joden zich tot het Christendom bekeerd hadden. Op basis van dit bevel trokken Duitse kruisvaarders Speyer, Worms en Mainz binnen, en slachtte ze vier- tot achtduizend Joden af, die zich weigerden te bekeren.

Het antisemitisme van het Nationaal Socialisme was echter geen kwaadaardig neveneffect van een bepaald wereldbeeld, maar in plaats daarvan haar hoofdpilaar. Dit antisemitisme werd gezien in mythische en wetenschappelijke termen, als het gevolg van een inferieur ras, dat niet bestaan kon. Dit inferieure ras werd door de Nazi's gezien als de ware aanstichter van de Eerste Wereldoorlog, om een revolutie in gang te zetten, waar de verdorven Weimarepubliek uit voorgekomen was. Om dit tegen te gaan, zou de staat zich volledig in dienst stellen van het volk, en zou het met behulp van oorlogvoering het heilige Arische bloed willen beschermen. Hiermee werd dit ras geplaatst in een religieus kader, waardoor enige rationele overwegingen niet langer van belang waren. Het ras was tenslotte het leven en de overleving zelf, en deze meest belangrijke aller waarden was door middel van een internationale samenzwering met voeten getreden. Naarmate de Tweede Wereldoorlog steeds meer in het nadeel van Nazi-Duitsland begon te vallen, werd het doel van het regime steeds helderder. Jozef Goebbels verwoordde dit doel in 1943 als de 'verdwijning van alle Joden uit Europa', een entiteit die 'volkeren en staten vernietigden', en het dus zelf verdiende om vernietigd te worden. Dit werd samengevat in een mystieke doctrine, waarbij de raszuiverheid van het Arische ras onherroepelijk tot de dominantie van de gehele wereld moest leiden. Dit mystieke beeld verbond alle Duitsers tegenover volksvreemde elementen, waarbij zelfs vermenging van het ras, in de vorm van de *Mischling*, al uit den boze was. Het zou

een staatsmachine in gang zetten, die een orgie van racisme zou doen loslaten op de Joden, waarbij hun bestaan zelf hen diskwalificeerden. Het hele leven in Duitsland, inclusief Partij, pers, werk, staatspropaganda, politieke opleiding en het hele bestaan van de gewone Duitser in Nazi-Duitsland zou doordrongen worden door dit ene feit van Joodse inferioriteit tegenover Arische superioriteit. Deze aanval op het internationale Jodendom werd gezien als de hoofdmanier waarop het Arische ras gered kon worden van de kwade vernietigingszucht van de Joden, en we kunnen dan ook stellen dat hier sprake is van een apocalyptische urgentie, van een strijd om leven en dood.

Deze strijd zou in 1935 terechtkomen in de wetgeving van Nazi-Duitsland, in de vorm van de Neurenbergwetten, waarbij de Joden al hun burgerrechten kwijtraakten. In plaats daarvan kwamen zij in een tweede categorie terecht, van onderworpenen, met hen van Arische bloed als enigen die mensenrechten verdienden. Ook was er de wet ter bescherming van Duits bloed en eer, die Joden verbood om de vlag van het vaderland te hijsen, en hen verbood om in een huwelijk te treden met iemand van Arisch bloed. Hierbij werd er teruggegaan naar de stamboom van de familie, om te zien of er zich in deze stamboom onzuivere elementen bevonden. Hierna zouden de Joden geheel monddood gemaakt worden, en zou het proces van 'Arinisatie' in werking treden, waarbij al het Joodse bezit in niet-Joodse handen zou komen. Dit alles zou de ruimte van activiteit versmallen en versmallen, met als grootste vraag waartoe dit alles moest leiden. Op de nacht van 9 november 1938 werd dit antwoord gegeven, in de vorm van de *Kristallnacht*, waarbij 177 synagogen platgebrand werden, en ongeveer 8000 Joodse winkels vernield werden. Al gauw begon dit geweld een wetenschappelijke aard te krijgen, waarbij de inferioriteit van de Joden 'bestudeerd' zou worden, en zou worden voorzien van een geheel nieuwe geschiedenis, waarbij de Jood altijd al de ultieme vijand van de Ariër was geweest, maar het Christendom de Ariër ongevaarlijk had gemaakt. Nu had Adolf Hitler echter een geheel nieuw bloedgeloof opgericht, waarvan het Nationaal Socialisme de ultieme revolutie moest zijn. Het raciale anti-Jodendom werd hierin gezien als de laatste strijd in de geschiedenis van alle strijd tegen de Jood.

De Duitse volksgemeenschap moest hierin het ultieme wapen vormen, een gemeenschap die in de jaren 30 door de Nationaal Socialisten gevormd werd. Na de orderevolutie die voor volledige werkgelegenheid, schone straten en het einde van verschil in klassen had gezorgd, waren er nog maar weinigen die zich durfden uit te spreken tegen de grote revolutie, en de ontmenselijking van de Joden. Dit laatste was zelfs gevaarlijk, omdat iemand die zich tegen het regime keerde al vlug zelf een raciale vijand kon zijn, en vaak zelfs een Jood. Het ware gevaar van deze volksgemeenschap werd echter pas daadwerkelijk duidelijk toen de relatie met oorlog duidelijk werd, in de vorm van de de terugtrekking uit de voorloper van de Verenigde Naties, herintroductie van de dienstplicht, de hereniging van Saarland met het vaderland, en de bezetting van het Rijnland. Dit alles werd geplaatst in een herstel van de relatie tussen natie en oorlog, waarbij de economie in een staat van alarm geplaatst kan worden, de mobilisatie en bellificatie van

alles, inclusief het voorbereiden van de gehele natie op een mogelijk totaal einde, in de vorm van een Götterdammerung. Na deze bellificatie van de gehele maatschappij begonnen de annexaties, wat voor de autoriteiten het startschot zou zijn voor de vervolgingen van de Joden. Met name de vervolgingen in Wenen zouden dienen als model voor de vervolgingen die zouden volgen, waarbij de Joden systematisch al hun bezittingen kwijtraakten, en klaargestoomd werd voor transport.

Met de invasie van Polen in 1939 zou dit proces versneld worden, waarbij stelselmatig hetzelfde stappenplan uitgerold werd: demonisering door propaganda, uitkammen van de bevolking door middel van het Duitse veiligheidsapparaat, en een eerste golf van moorden. Vervolgens begon de verwijdering van de Joden uit de maatschappij, in de vorm van getto's en de vorming van de *Judenrat*. In deze getto's heerste enkel honger en kommer, en vaak waren deze wijken slechts een voorportaal voor de concentratiekampen. De enige ontsnapping hieruit waren de doodseskaders, die Joden lukraak opspoorden, en vaak meteen ombrachten. Degenen die overbleven, werden blootgesteld aan een spervuur van wetgeving, waarin iedere vorm van vrijheid compleet verboden werd. Dit alles moet dan ook gezien worden op de manier waarop de Nazi's deze oorlog zagen, namelijk als een 'vernietigingsoorlog', een apocalyptische strijd om leven en dood, waarin het Bolsjewisme van de Sovjet-Unie, en Amerikaanse dominantie van een Angelsaksische wereldorde, beiden uiteraard geleid door het internationale Jodendom, een winst moest opleveren voor de Nazi's, omdat verlies niets anders kon betekenen dan een eenzijdige uitroeiing. In hun ogen was Operatie Barbarossa niet zozeer een wens, maar een noodzaak, om het 'Judeo-Bolsjewisme' eens en voor altijd te vernietigen.

De punt van het zwaard van deze vernietigingsoorlog zou het veiligheidsapparaat van Heinrich Himmler zijn, in de vorm van de *Einsatzgruppen* en de *Ordnungspolizei*. Zij pleegden moorden achter de frontlinie, met als misschien wel het meest deprimerende feit dat dit vaak vrij normale mensen waren, die door de ervaring van de oorlog zonder waarschuwing in massamoordenaars veranderden. Ook burgers van landen als Litouwen konden zonder waarschuwing in monsters veranderen, waarbij Joden publiekelijk doodgeslagen konden worden, en afgeschoten werden in massagraven, waarvan veel van de slachtoffers overweldigend jonge mannen waren, die gescheiden werden van vrouwen en kinderen. Ook in Oost-Europa zou deze massamoord zich herhalen, bij de Joodse gemeenschappen van Boekarest, Zagreb, Belgrado, Transnistrië, Thracië en Macedonië. Deze werden vaak uitgevoerd door facistische regimes aldaar, bijvoorbeeld door de IJzeren Garde in Roemenië. Deze fascistische organisatie was opgericht door Corneliu Zelea Codreanu, die deze organisatie eerst het 'Legioen van de Aartsengel Michael' noemde. In een tekst die hij voor de oorlog zou schrijven, *Voor Mijn Legionairen*, zou hij zijn vroege politieke activiteiten beschrijven. Codreanu werd sterk beïnvloed door fascistische bewegingen als die van Benito Mussolini, en zag in het nationalisme een sterke tegenstander van de heersende liberaal-democratische orde. Deze orde zal Codreanu als inherent pervers, en

uiteindelijk geleid door de bekende vijand, het internationale Jodendom. In *Voor Mijn Legionairen* zien we een unieke combinatie van het fascistische gedachtegoed met de Orthodoxe vorm van het Christendom, waarin het raciale karakter grotendeels vervangen lijkt met een sterk religieus karakter. In de visie van Codreanu zijn de Joden grotendeels geen raciale, maar een theologische vijand. Voor Codreanu is de Jood een letterlijke demon, die met name via pornografie en zondige activiteiten de jeugd probeert te verleiden en te verpesten, iets waar enkel een morele kruistocht tegen kan helpen. De ideologie van Codreanu wordt dan ook vaak betiteld als het 'klerikale fascisme', een vermenging van Christendom en fascisme. Dit is vergelijkbaar met het wereldbeeld dat de eerste kruisvaarders na de verklaring van paus Urbanus II hun gevoel van verwarring gaf, en is een expliciet religieus antisemitisme, terwijl die van de Nazi's een sterk wetenschappelijke versie lijkt.

Dat Jesus' boodschap van medemenselijkheid weinig effect had op dit klerikale fascisme, was te zien op de manier waarop de IJzeren Garde omging met de Joodse gemeenschap van Boekarest. Deze werden niet enkel vermoord, maar werd na deze daad ook nog ontheiligt: tongen en ogen werden uitgesneden, vingers werden afgeknipt, en lijken werden opgehangen en tentoongesteld, vaak met toevoeging van het woord 'koosjer', waarbij deze lijken vaak verder aan stukken gesneden werden. De Ijzeren Garde was ook weinig meer dan een openlijke terreurorganisatie, die met dit soort uitspattingen van moordlust niet alleen wraak namen op de demonen van hun eigen samenleving, maar hierbij ook de overgebleven bevolking een waarschuwing gaven, dat zonde leidt tot een gruweldood, het gruwelijke eindoordeel van aartsengel Michael.

Uiteraard was de wetenschappelijke variant van deze massamoord weinig beter. Hierbij werden de Joden getransporteerd van de getto's naar de kampen, om daar, zoals eerder verteld, vaak eerder te sterven aan ziektes dan aan de massa-executies van de Nazi's. Deze laatste 'schone' versie heeft nog altijd een vreemde plaats in ons collectieve geheugen, omdat het staat voor de nachtmerrie van een mechanische, fabrieksmatige moord van talloze mensen, waarbij het iets als een mens compleet veranderd heeft in een steriel cijfer. Het is hetzelfde gevoel van vervreemding dat wij allen voelen bij het zien van een dood mens, waarbij het een object is geworden, waar het voorheen nog een levend schepsel was. Iets overeenkomstig zien we bij de slavernij, waarbij een mens verwrongen wordt tot een gebruiksvoorwerp, met alle menselijkheid er vakkundig uitgeperst. Dit gevoel ligt hoogstwaarschijnlijk aan de basis van het ritueel van de begrafenis, waarbij de laatste eer bewezen wordt aan de dode, als bewijs dat dit ooit een levend mens was. Het verlies van beschaving is dan ook vooral het verlies van de begrafenis, waarbij de dood de levenden begint te infecteren, en er geen enkel respect meer is voor de doden, wie zij dan ook waren. Reden genoeg om niets dan goeds te zeggen over de doden, hoe vijandig zij in het leven ook waren.

De brandende lijken zijn dan ook vooral een herinnering aan dit verlies van beschaving,

waarbij mensen veranderd zijn in daadwerkelijk afval, dat op een hoop gegooid moet worden, uit overwegingen van efficiëntie. Hoe tijdrovend en moeilijk een doodritueel ook zijn mag, het is wat mij betreft de absolute grens tussen beschaving en onbeschaving, en men kan niet terugkeren naar de beschaving zonder een mate van respect voor de doden, hoe onbegrijpelijk de levensdaden ook waren.

Vernietigingskampen als Auschwitz zijn dan ook vooral monumenten van onbeschaving, en de herinnering van een doodsfabriek is dan ook niet geheel een juiste. Auschwitz was vooral het terrein van volstrekt zinloos geweld, het loslaten van iedere vorm van menselijkheid, waarin de meest sadistische fantasieën tot uitvoering gebracht konden worden. Voorheen waren hier verhalen voor: de mythologieën zitten boordevol met de meest vreselijke daden die vaak uit plezier aangedaan worden aan de ander, en aan de mens. Dit zijn echter verhalen, bedoeld om de gruwelen van het bestaan een plaats te kunnen geven, en expliciet niet bedoeld als blauwdruk voor toekomstig gedrag. Overigens is Auschwitz ook deels in onze gedachten iets geworden wat als net zo kwalijk gezien kan worden, namelijk een excuus om veel van de oorlogsmisdaden van de Nazi's nog eens over te doen, ditmaal tégen iedereen die op één of andere manier overeenkomsten vertoond met het Nationaal Socialisme. Hierbij wordt iedere vage overeenkomst gepresenteerd als onweerlegbaar bewijs, en is enige vorm van onschuld geheel uitgesloten, met vaak dezelfde psychotische manie die de Nationaal Socialisten zelf kenmerkten.

Er is echter nauwelijks een verhaal te bedenken voor de bewoner van de diepste laag van de hel van de kampen, de *Sonderkommando*. Deze werkten in de gaskamers en de crematoriums, en moesten de lijken opruimen en verbranden. In dit werk werd zowel lichaam als ziel vernietigd, en in deze wereld horen we enkel nog de echo van geschriften van Zalman Gradowski, een Poolse Jood wiens leven eindigde in Auschwitz. 'Kom met mij, u, burger van de vrije wereld', schreef hij, 'u wiens bestaan en veiligheid gegarandeerd worden door menselijk fatsoen en wetgeving, en zal u vertellen hoe moderne criminelen en gruwelijke moordenaars de waardigheid van het bestaan verpletterd hebben, en de wetten van bestaan hebben ontkoppeld.' Gradowski's opmerkingen over de paradoxale eigenschappen van beschaving worden terecht beschouwd als de belangrijksten ooit geschreven:

'Vertel hun dat zelfs wanneer jouw hart in steen is veranderd, jouw brein verworden is tot een koude rekenmachine en jouw ogen verworden zijn tot de lens van een camera, je niet kan terugkeren naar deze wetten. Zij zouden er beter aan doen om jou te zoeken in de eeuwige bossen, want jij bent gevlucht uit de mensenwereld, om jouw heil te zoeken in de wrede beesten van het veld, in ruil voor omgang met beschaafde demonen. Want ook al zijn dieren tam gemaakt door beschaving – hun hoeven glad gemaakt en hun wreedheid enorm beteugeld – de mens is dat niet, maar is een beest geworden. Hoe hoger de ontwikkeling van een cultuur, hoe wreder haar moordenaars zijn, hoe beschaafder een maatschappij, hoe groter haar barbaren; wanneer ontwikkeling toeneemt, worden de daden alsmaar vreselijker.'

Deze opmerkingen zijn echter nog steeds niet deel van het menselijke bewustzijn, met als harde bewijzen hiervoor de verschillende bloedbaden die de wereld nog altijd rijk is. De vier belangrijksten in onze huidige tijd zijn uiteraard Gaza, Oekraïne, Soedan en Rwanda, en de enige juiste conclusie die wij wat mij betreft van dit citaat kunnen trekken, is dat dit nooit opgevat kan worden als iets specifieks tot slechts één groep, maar als iets dat de gehele mensheid eigen is. Het heeft dus geen enkele zin om de vijand van een vijand als vriend te beschouwen. Dan zal de ene beschaafde demon de andere slechts vervangen. Dit kan slechts plaatsvinden door de wreedheid in onszelf te erkennen, en dit is dan ook één van de kernredenen voor het schrijven van deze tekst. Het Germaanse polytheïsme is tenslotte verbonden aan het Nationaal Socialisme, en ontkenning hiervan kan tot weinig anders leiden dan een herhaling van de geschiedenis. Op dezelfde manier kunnen we dan ook stellen dat er geen confrontatie kan zijn met de ethnische zuivering van Gaza, zonder een confrontatie met 7 oktober 2023. De ene veroordelen zonder de ander zal slechts een herhaling opleveren van al deze gebeurtenissen.

Deze gebeurtenissen zijn nog altijd gebeurd in de schaduw van de Holocaust, een Holocaust die tot op de dag van vandaag ontkent en gebagatelliseerd wordt door verschillende groepen van ideologische fanatici. Vaak wijzen zij naar de wiskundige onmogelijkheid van 6 miljoen doden door kampen alleen, maar zoals vaker aangetoond, was dit slechts deel van het hele verhaal. Er waren daarnaast ook de dodenmarsen, wat vaak door overlevenden beschreven wordt als een nog veel grotere kwelling dan de kampen zelf. Iedereen die het tempo niet bij kon houden, werd doodgeschoten. Iedereen die stopt, werd neergeschoten. Iedereen die viel, werd neergeschoten. Dit proces zou in het laatste stadium van de Tweede Wereldoorlog nog chaotischer worden, toen de kampen bevrijd werden. Dit laatste gedeelte van de Holocaust wordt vaak gezien als het meest zinloze, toen een oorlog al gestreden was. Uiteindelijk bleven slechts geruïneerde kampen over, puinhopen van prikkeldraad en wachttorens, met daarin verhongerde slachtoffers in gestreepte gevangenisuniformen, naast stapels van lijken. Al gauw zou echter een volgend stadium beginnen, namelijk dat van documentatie. Dit is een belangrijk onderdeel dat vaak vergeten wordt in het geheel van de Holocaust. Het is de manier waarop de duidelijkheid van deze massamoord helder wordt, en er geen enkele onderhandeling kan plaatsvinden met de waarheid. Een gebrek aan documentatie maakt deze waarheid tot een smeuïg geheel, iets dat een belediging is bovenop de tragedie. Het is deze smeuïgheid waar de daders van dergelijke daden meestal in vluchten, waarbij het onduidelijkheid is dat de dader kenmerkt, terwijl deze maximale duidelijkheid eist van het slachtoffer. Ook in de ontkenning van de Holocaust is dit te zien, waarbij bergen van bewijs alsnog niet genoeg is om te laten zien dat deze gebeurtenis daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

Een andere vorm hiervan is te zien in een veel menselijkere, maar alsnog kwalijke vorm van ontkenning, namelijk selectieve herinnering. De vraag is natuurlijk of dit met kwade opzet gebeurd, en we kunnen hierbij een meer recentelijk voorbeeld nemen. Tijdens de Gazaoorlog is

inmiddels zoveel voorgevallen, dat het begin ervan, de zevende oktober, eenvoudigweg uit het geheugen gewist is, omdat de gigantische lading van gebeurtenissen en interpretaties eenvoudigweg te groot is. De kwade trouw vind hierbij meestal pas achteraf plaats, waarbij de onnozelheid eist dat er later opgeschept wordt over deze gebeurtenis, waarbij deze dus toch niet eenvoudigweg vergeten was. Ook bij de Holocaust vind dit plaats, waarbij er iets ontstaat wat ook wel een *contested history* genoemd wordt. Hierbij moet men niet denken aan selectie van historische feiten, iets wat wij tenslotte allemaal doen, en wat onontkoombaar is. Het is specifiek een gerichte selectie, waarbij het nalaten van bepaalde feiten een expliciet doel dient, een doel dat meestal door de kwade trouwelingen zelf trots verkondigd wordt. Een dergelijk doel is vrijwel altijd ontkoppeld van emoties, en heeft net zo vaak weinig te maken met een rationele grondslag. Het is vrijwel altijd een zaak van verlangen, een emotieloos willen, om iets in handen te krijgen, of dit nu materieel of conceptueel is. Dit willen is meestal te zien in termen van macht, en niet zelden het in stand houden van een bepaald machtssysteem, meestal in de vorm van een verhaal, van de 'goede oorlog', die uitgevochten moest worden, en waarbij het goede het kwade geheel terecht verslagen heeft.

Vaak wordt dit verhaal vormgegeven door een kwaadaardige vorm van groepsdenken, waarbij misdaden gepleegd worden door groepen die, in tegenstelling tot individuen of ideeën, nooit vergeven of herinnert kunnen worden. Hierbij wordt een oneindige afstand tussen jou en de Ander geschapen, ondanks dat deze waarschijnlijk haast identiek denkt en doet als de 'goeden'. Het is dit soort denken dat veel dichter staat bij de uitvoerders dan de slachtoffers van massamoorden, waarin ook het geheugen een rol speelt. Het doet dit in de vorm van selectie van voordelige episoden. Uiteraard is hier niets mis mee: wijzelf doen tenslotte weinig anders. Deze selectie hoort echter niet te mogen gebeuren zonder een parallelle selectie van nadelige episoden. Momenteel worden deze nadelige episoden echter vervangen door een politisering van deze nadelige episoden, waarbij de schuld ervan afgewimpeld wordt op politieke vijanden. Ook bij de Holocaust is dit het geval, waarbij het ingezet wordt als het ultieme historische voorbeeld wat er kan gebeuren als de eigen ideologie niet gehandhaafd wordt. De overlevers zijn hierin hét symbool geworden voor alle onderdrukten van de wereld, terwijl men hierin voorbijgaat aan de specifieke kwaliteiten van de Nazi-terreur. Een projectie ervan op Gaza, Oekraïne, Soedan en Rwanda is dan ook uiteraard niet helemaal terecht. In het geval van de laatste werd de Holocaust al eens gebruikt, om het Hutu-regime te karakteriseren als een 'tropisch Nazisme', wat de specifieke geschiedenis van bijvoorbeeld Belgisch Congo en de overheersing van Rwanda negeert.

Hoewel de Holocaust één van de best gedocumenteerde is, die weliswaar vaak onterecht gebruikt wordt in de politieke arena, is totale ontkenning ervan de ontmaskering van de geloofsleer van Devi. Het Nationaal Socialisme is hierin echter niet de enige: ook het Iraanse regime onder Mahmoud Ahmedinejad hield ooit een conferentie ter 'onderzoek' van de historische

waarheid van de Holocaust. Het Nationaal Socialisme volgt deze lijn echter nog strakker, ondanks dat we hier te maken hebben met een krijgsleer die alle confrontaties hoort aan te gaan om zo het huidige tijdperk van verval te verslaan, een leer die het nog altijd niet willen toepassen op zichzelf. Dit was al vlak na de misdaad te zien, toen veel van het bewijs ervan verbrandt werd. Dit is echter zowel een ontkenning als een biecht, gebeurend op hetzelfde tijdstip. Het ontmaskerd het gehele strijdersethos van deze ideologie als een laf en vals toneelspel, waarbij de volgers ervan de confrontatie met alles en iedereen willen aangaan, behalve met hun eigen spiegelbeeld. Wanneer dit naar het oppervlakte dreigt te komen, wordt een vluchtpoging gedaan om dit geheel en totaal uit te bannen, en de demonisering van de tegenstander om te buigen in een bewieroking van de eigen daden. Dit alles riekt naar een hypocrisie en slapheid, waarbij de bewierookte zelf alles begint te belichamen wat hij op de ander projecteert: het liegen, het oplichten, de lafheid en de achterbaksheid. Deze projectie wordt teruggekaatst op de beschuldiger zelf, en in deze terugkaatsing wordt hijzelf de karikatuur van de huichelachtige eeuwige Jood, die in het geniep al zijn plannen beraamd, en zonder enige vorm van schaamte iedereen voorliegt en bedriegt.

Deze karikatuur, op wie die dan ook geprojecteerd wordt, heeft echter nog iets verontrustend in zich, namelijk de aanwezigheid ervan an sich. Kan de mensheid dan niet leven zonder een karikatuur te maken van de ander, waarin dit ander voor eeuwig gezien wordt als de verzameling van de ergste eigenschappen van de mens? Of is de ontkenning van deze slechte eigenschappen in zichzelf weer het wegkijken zelf, waarbij we de beschuldiging niet willen maken, omdat die wellicht ook iets over onszelf verteld? Is Savitri Devi en haar esoterische vorm van Nazisme een bizarre hersenkronkel van sektarische gekte, of van iets waar wij ook deel van zijn?

Hoe het ook zij, voor Devi werd Adolf Hitler een Messias, die zij tegen alle feiten die iets anders beweerde bleef verdedigen. Gek genoeg heeft dit enkele aparte raakvlakken met de bekendste Messias van de geschiedenis, Jezus van Nazareth. Over Jezus is verrassend weinig historisch vast te stellen, wat sommigen zelfs doet beweren dat hij nooit heeft bestaan. Deze bewering is niet erg waarschijnlijk, en wordt wat betreft bewijsvoering nauwelijks serieus genomen, maar het laat wel iets zien over de gigantische kloof tussen de impact die hij later zou hebben, tegenover de impact die hij blijkbaar in zijn eigen bestaan had. Het enige wat vrij duidelijk gezegd kan worden, heeft te maken met het symbool waar we hem mee associëren. Het lijkt zonder enige twijfel dat Jezus van Nazareth een man was, die om het leven is gekomen door middel van een kruisiging. Dit lijden en deze dood vormen hoogstwaarschijnlijk de ware aantrekkingskracht voor Jezus. Hij wordt in dit symbool de belichaming van de gruwel van het lijden zelf, en dit lijden wordt niet ontkent, maar op de voorgrond geplaatst. Wat er na deze gebeurtenis plaatsvind, is echter niet helemaal duidelijk, net als de ware toedracht ervan. We weten niet of de executie van Jezus deel van zijn oorspronkelijke visie was, omdat veel van het Christendom niet afkomstig was van Jezus zelf, maar van een vroege bekeerling, Paulus.

Hij zou het Christendom vormgeven, en daarmee het verhaal van Jezus. De wederopstanding uit de dood haalde hij uit het boek van Daniël, en de bevestiging van deze wederopstanding van zijn volgelingen, die hem in geestelijke vorm zouden hebben gezien. Ook de betekenis van de gebeurtenissen werd door Paulus bepaald, namelijk de kruisdood als boetedoening. Jezus was het het offer, net als Isaak, die de zonden van de gehele mensheid op zich nam, en daar de ultieme prijs voor betaalde. Om toegang te krijgen tot het paradijs, hoeven wij alleen maar dit offer te accepteren, en daarmee de goddelijkheid van Jezus. Dit leverde in Israël zelf echter problemen op, want veel Joden erkende Jezus niet als de voorspelde Mensenzoon. Al snel begon het ene monotheïsme tegenover het andere monotheïsme te staan, en om te bewijzen dat de leer van Jezus de juiste was, werden alle middelen ingezet, waarvan er twee verstrekkende gevolgen zouden hebben.

Allereerst was er de betekenis van de kruisiging van Jezus zelf. Deze kruisiging was het betalen van een schuld die op ieders rekening stond, en terugging naar het eerste boek van de Bijbel, in het Hof van Eden. In dit Hof van Eden was Eva overtuigt door de slang om van de Boom van Goed en Kwaad te eten, en presenteerde deze gebeurtenis enkel en alleen in de context van de eigen verantwoordelijkheid. Waar de polytheïsten zich eerder verschuilden achter de grillen van de goden, deed het Christendom precies het tegenovergestelde, en was lijden nu geheel het gevolg van de eigen keuze geworden. Deze eigen verantwoordelijkheid sloeg compleet door, tot een regelrechte zelfhaat, waarbij de mens puur slecht is en puur leeft in zonde. De Christenen concludeerden dat de mens schuldig is aan alles wat mis gaat in het leven, en dat hij voor alles boete moet doen. Ook moet hij iedere zonde voor zijn, en al zijn gedrag aanpassen op het vermijden van zonde, om zo perfect te worden, net als Jezus was geweest. Deze controle ging veel verder dan gedrag, en reikte zelfs tot in ons eigen brein, waarbij zelfs gedachten die maar enigszins afweken van de perfecte leer van Jezus zonden waren en bestraft dienden te worden. Dit leidde tot het idee van gedachtemisdaad, waarbij de boodschapper van het goede nieuws van Jezus niet alleen weet dat mensen het onmogelijk oneens kunnen zijn met deze boodschap, maar dat deze boodschapper ook precies wist waarom: iedere criticus die ook maar de mildste kritiek leverde, was in werkelijkheid een zondaar, die verknocht was aan zijn zonde, en wisten dit zelf, maar wilden de indruk wekken dat zijn het alleen oneens waren zonder verdere kwade bedoelingen. Zij waren de slaven van Satan, de vader van de leugens, en in de nieuwe stemming van openbaring en eindstrijd waren zij die niet met Jezus waren automatisch tegen hem.

Dit idee zou veel slachtoffers eisen, maar het eerste slachtoffer ervan brengt ons bij het tweede, en nog veel angstaanjagender middel om de juistheid van het nieuwe geloof aan te tonen. Het was een middel ontwikkeld door de Romeinen, toen ze Israël veroverden en het omvormden tot Judea. De Romeinen zagen zichzelf altijd als superieur en beschaafd, in tegenstelling tot de barbaren waar ze over regeerden. Tegen de Joden koesterden ze echter veel meer dan minachting.

De Joden waren volgens de Romeinen geen gewoon onbeschaafd volk, maar nog iets veel ergers. Ze waren een van nature vals en leugenachtig volk, dat zich altijd bezighield met geheimzinnige kwade plannen, om iedereen buiten hun groep in de val te lokken en te vernietigen. Ook waren ze geobsedeerd door geld en seks, en wilden ze zich enkel vermenigvuldigen om zo de macht te grijpen. De Joden werden gezien als een regelrechte plaag, en de Romeinen introduceerden een belasting enkel voor de Joden. Het Christendom richtte zich na het afkeer van de Joden naar buiten, weg van Israël, naar het Romeinse rijk. Dit rijk werd in het Nieuwe Testament in een beter daglicht gezet dan het daadwerkelijk was, waarbij Pontius Pilatus, die in werkelijkheid een vrij brute overheerser was, werd gepresenteerd als nobel. Hij moest Jezus executeren, en waste daarbij zijn eigen handen in onschuld. In het verhaal van het Nieuwe Testament waren het niet de Romeinen geweest die schuldig waren geweest aan de dood van Jezus, maar de Joden. Zij hadden God verloochend, en waren degenen die Jezus gekruisigd wilden hebben. Voor deze misdaad zouden zij een bloedschuld krijgen, en waren ze niet langer het uitgekozen volk, maar de synagoge van Satan. De Jood werd de ultieme verrader, naast de polytheïst als de vijand, en iedereen die de perfecte vergeving van het Christendom niet accepteerde, was een zondaar en moest van alle ongehoorzaamheid gezuiverd worden, zowel in daad als in gedachte.

In Nicea-Constantinopel zou dit nieuwe geloof vormgegeven door een geloofsbelijdenis, die bestond uit twee onderdelen: de menswording van God in de persoon Jezus, en de leer van de drie-eenheid, Vader, Zoon en Heilige Geest. De onderdelen van de uitoefening van macht bestond echter ook uit een drie-eenheid, namelijke het verhaal van de dood en wederopstanding van Jezus, de schuld die betaald moest worden door de gehele mensheid, door zijn offer te accepteren en ons te gedragen naar hoe hij wilde dat wij ons moesten gedragen, en als laatste het geweld dat ons toegebracht word als wij de redding van Jezus niet accepteren, in dit leven in de vorm van straf van God en zijn volgelingen, en na dit leven in de vorm van een eeuwig verblijf in de hel Uiteindelijk zou het Christendom zich vestigen in het Romeinse rijk, en zou aldaar onderdrukt worden door de Romeinse staat. Dit paste echter binnen het heilige verhaal van het Christendom, van een gevallen, zondige wereld dat in de macht van Satan is, en waartegen de volgelingen van Jezus tegen dienen te strijden. Er ontstond een nieuwe scheiding binnen het Christendom, die tussen de belijder en de verrader, ook wel de 'traditor', Latijns voor 'iemand die overhandigd'. De eigen dood in naam van het geloof werd de ultieme vorm van martelaarschap, net als dat in Israël in de oorlog tegen Antiochus was geweest, en deze standvastigheid zou het geloof doen verspreiden, waarna het onder keizer Constantijn de Grote zou het doordringen tot de hoogste regionen van de macht. Julianus de Afvallige deed nog een poging om terug te keren naar het oude Romeinse polytheïsme, maar deze poging werd tenietgedaan door zijn opvolgers, en onder keizer Theodosius werd het Romeinse rijk een Christelijke staat. Het polytheïsme werd verboden, de polytheïstische priesters het zwijgen opgelegd of anders gedood, en de tempels, altaren en

afbeeldingen van de goden werden vernietigd. Het hele culturele fundament van het Romeinse rijk werd eveneens vernietigd, om het uit te wissen en te begraven, en het zo te vergeten. In 380 verklaarde keizer Theodosius dat iedereen zich moest voegen naar de kerk die gesticht was door de apostel Petrus. Deze personen moesten zich voortaan Katholieke Christenen noemen. De rest werd verklaard als gestoord, en zouden eerst getroffen worden door de wraak van God, en daarna de straffende hand van Theodosius. In de Christelijke staat van Rome was de autoriteit absoluut en totaal geworden. In 390 werd de bibliotheek van Alexandrië bestormt en vernietigd, waarbij alle heilige afwijkende teksten werden verbrand. Het jaar daarop werd de Serapeum vernietigd, samen met de Egyptische goden die er vereerd werden. Het meest beruchte incident vond echter plaats in 415, toen de polytheïstische filosofe Hypatia 's nachts werd ontvoerd, werd gefolterd en in stukken werd gehakt, waarna haar lichaam verbrandt werd.

De haat die Devi in haar eigen leven zou belichamen, was dus verre van een haat die uit een vacuüm kwam. Het lijkt dezelfde haat voor de ander, voortgekomen uit een daad van bruut geweld, waarin een Messias bruut aan een kruis genageld werd. Als reactie op dit brute geweld werd het niet erkent als gruwelijk, maar werd het hervormd als noodzakelijk, een offer aan de Eeuwige Ware God, die dit als een open deur aanwijst aan een zondige mensheid. De acceptatie van dit offer komt echter met verschrikkelijke gevolgen. Veel van het antisemitisme dat de Nationaal Socialisten als de basis van hun ideologie zagen, was al eeuwen aanwezig in Europa. Het meeste hiervan werd direct geïnspireerd door het Christendom, dat eeuwenlang de Joden als de enige moordenaars van Jezus zagen. Dit is gelukkig geminimaliseerd door krachten binnen het Christendom zelf, maar de vraag is of dit voor de toekomst genoeg zal zijn. Ook laat Savitri Devi zien dat een overstap op het tegenovergestelde van dit Christendom, namelijk het polytheïsme dat eraan voorafging, verre van een oplossing is voor dit brute en mensonterende geweld. Wat dit alles echter nog angstaanjagender maakt, is de ontkenning die volgt na een dergelijke gruwelijke misdaad. Niet alleen wordt de ander weggezet als zondebok en schuldige van alles wat fout is aan de maatschappij, om daarna een poging te moeten ondergaan van totale vernietiging. Daarna wordt hier bovenop al zijn lijden ook nog eens ontkent, en wordt zijn karakter weggezet als expres leugenachtig. Het is een belediging op een misdaad na een valse beschuldiging.

Veel van de 'onderzoekers' die de Holocaust ontkennen, komen met weinig interessants aanzetten. Vaak wordt er, naast de dunste vorm van bewijsvoering, meteen een verband gelegd met het aantal joden dat zich in de politiek en de media bevindt, die deze 'waarheid' zouden onderdrukken. Het wijst naar een klassieke eigenschap van pseudowetenschap, namelijk de volledige onmogelijkheid om het te ontkrachten. Wanneer namen, plaatsen, tijdstippen en bekentenissen worden gegeven van de gebeurtenissen die ontkent worden, blijft men eenvoudigweg de ingeslagen weg doorlopen, en wordt er gesteld dat dit bewijs allemaal eigenlijk nep is. Het tegenovergestelde, bewijs van coördinatie en uitvoering van een groots toneelspel

waarin nepslachtoffers gemaakt worden een in scene gezetten massamoord met een in werkelijkheid onschuldige machine van verderf wordt nooit gegeven. Het blijft enkel bij beschuldigingen en aanvallen. Dit lijkt intrinsiek voor een totalitair gedachtegoed, dat in stand gehouden wordt door terreur en geweld. Er is tenslotte geen goed argument, geen heilzaam wereldbeeld en geen nieuwe, onderbelichte manier om de wereld beter te maken. Er is slechts schelden, intimideren, misrepresentatie, en soms keihard en aantoonbaar liegen. De 'verdedigers' van dit heilsgeloof komen nooit tot een geloofwaardige verdediging. Erger nog, zij zijn het zelf die ditzelfde onrecht eindeloos herhalen als het volgens hun henzelf aangedaan wordt, zonder de zelfreflectie dat dit hen precies maakt tot datgene waar ze zelf tegen ageren. Uiteindelijk betreft dit alles het ineenstorten van een compleet mislukt systeem dat in zijn eigen bestaan geen enkele poging ondernam om geweld en terreur te overstijgen als enige mogelijke organisatievorm van een maatschappij, maar dit slechts opvoerden, en alle alternatieven uitroeiden, samen met de mensen die het voorstelden, of deze vijanden nu echt of ingebeeld waren. Zelfs wat betreft de Holocaust wilt de mensheid niet afstappen van zijn gemakzucht, hoe luguber de gevolgen hiervan ook zijn. Deze worden in dit geval gewoon ontkent. Eén van deze is dan er geen gifgas gebruikt is, maar dat de slachtoffers geveld waren door de tyfus. Een ontkenning en een biecht, tegelijk.

Hoofdstuk 8

Een Gevallen Tempelier

Het is ooit verkondigd door Napoleon Bonaparte dat verbeelding de wereld regeert. Wat wij tegenwoordig het Westen noemen, is in feite weinig meer dan een verzameling van grootse emotionele herinneringen, die wij maar al te graag opeisen voor onszelf. Eén van de monumenten van deze beschaving is de rede, en één van de kernfiguren binnen de rede is de beroemde wiskundige Pythagoras. Pythagoras kwam van het Griekse eiland Samos, dat een bondgenootschap had met Egypte tegen de gezamenlijke vijand Perzië. Pythagoras was gefascineerd door de Egyptische religie, met name de numerologie, dat cijfers als goddelijk beschouwde. Ook verkreeg hij een andere gewoonte onder invloed van de Egyptenaren, namelijk de drang tot zuiverheid. Later, toen Pythagoras terugkeerde naar Samos, verwisselde onverwachts de heerser van het eiland, Polykrates, van kamp, werd het eiland veroverd, en verdween Pythagoras in ballingschap, in Babylonië. Daar zou zijn interesse voor wiskundige kennis echter weer aangewakkerd worden, ditmaal door de Perzische priesters van het Perzische geloof, de magiërs. Zij bestudeerden vooral de hemel boven hen, en zagen astronomie als een manier om in contact te treden met de asha van Ahura Mazda. Pythagoras raakte overtuigd dat de wereld het logische gevolg was van een eeuwige, vaste orde, die beschreven werd door cijfers en de wiskunde. Hij keerde terug naar Samos, maar vertrok later naar het Zuid-Italiaanse Croton. Daar zou hij een gemeenschap stichten, die niet alleen puur rationeel was, maar ook het paradijs op aarde wilde doen neerdalen. Het wilde twee doelen bereiken: het ontdekken van de eeuwige harmonie van de kosmos, en het perfectioneren van de onsterfelijke ziel.

Pythagoras' visie was dat van de realiteit als een rationeel, maar bovenal stabiel geheel, waarbij verandering illusionair, en disharmonie was. Zijn gemeenschap werd uiteindelijk vernietigd door boze buitenstaanders die niet welkom waren in de gesloten gemeenschap van Pythagoras, maar het centrale idee van zijn visie, de kosmos als een harmonieus geheel met een stabiele structuur, beschrijfbaar door de wiskunde, zou één van de centrale drijfveren van de beschaving worden. Naast de wiskunde zouden er nog meer drijfveren ontwikkeld worden, zoals de filosofie.

Het beginpunt van de filosofie wordt vaak gezien als de gedachten van Thales van Milete. Er was altijd al nagedacht over het universum, maar Thales' gedachten werden gekenmerkt door

twee revolutionaire eigenschappen: conclusies over het universum moeten alleen gebaseerd zijn op het universum zelf, en niet de goden, en opvattingen over het universum moeten gebaseerd zijn op argumenten. Deze gedachten leidde Thales tot het vaststellen van de oerstof van het universum, naar Thales' mening water. Ook dit was een revolutionaire stap, want Thales was hiermee de eerste denker die alles in het bestaan reduceerde tot één enkele oersubstantie. Thales zou vele navolgers hebben, net als Pythagoras. Eén van de navolgers van Thales was Heraclitus, die vuur als oersubstanties aanwees. Dit was volgens Heraclitus echter geen stabiele substantie, want het vuur zou uiteindelijk alles doen verbranden, alles oordelen en alles achterhalen. Heraclitus' vuur is dan ook niet een fysieke vlam, maar eerder vergelijkbaar met energie en beweging, een beweging die altijd aanwezig is. Het vuur vormt de wereld tot één geheel, en dingen verkrijgen hun identiteit in het vuur van de strijd.

Naast de wiskunde en de filosofie bleef religie echter ook één van de drijfveren van de Griekse beschaving, niet alleen in de vorm van het eigen pantheon, maar ook religieuze ideeën van elders, en dan met name uit Perzië. Het idee van de wereld als strijdtoneel van goed en kwaad zou van zeer grote invloed zijn op het Griekse bewustzijn, net als het Perzische idee van het paradijs. Zowel Plato als Aristoteles zouden betoverd raken door de Perzische ideeën, en veel van hun ideeën zijn een vermenging van de eeuwige harmonie van de wiskunde, de eeuwige wijsheid van de filosofie, en het visioen van een eeuwigdurend paradijs van religie. De Griekse versie was echter een kalme, rationele versie van dit eeuwigheidsideaal, waarbij denken door bijvoorbeeld Aristoteles als goddelijke bezigheid werd beschouwd. Hierbij kan de rede gebruikt worden om destructieve drangen als lust, hartstocht en woede in bedwang te houden. Sommige filosofische stromingen gingen echter veel verder dan controle, zoals de denker Zeno. Hij begon een nieuwe filosofische stroming, die hij de stoa noemde. Het stoïcisme dat eruit voortkwam, was grotendeels gebaseerd op één gedachte, namelijk dat lijden niet veroorzaakt werd door de wereld, die vastligt en buiten ons bereik ligt, maar door ons eigen oordeel over de wereld, zoals onze emoties, gevoelens, en de handelingen op basis van deze emoties, die wél binnen ons bereik liggen. Ook bij de stoa was er een drang om emoties te controleren, maar vaak ging deze drang veel verder, en beschouwde sommige stoïcijnen emoties als woede als fundamenteel onnatuurlijk. Het leven van de stoïcijn staat geheel in het teken van de redelijkheid, de logos. Net als Heraclitus geloofden de stoïcijnen dat de oersubstantie vuur was, maar deze substantie noemden zij pneuma, de warme, immateriële adem, die alle materie doordringt. Deze pneuma maakt de logos van het universum, en maakt de wereld redelijk. In de mens zorgde de pneuma voor de hegemonikon, het leidende beginsel, dat de intellectuele versie was van de pneuma. Volgens de stoïcijnen was deze hegemonikon essentieel voor onze kennis: waarnemingen waren gebaseerd op indrukken, oftewel phantasiai, die de hegemonikon omvormt tot voorstellingen. Dit proces is passief, maar het actieve gedeelte in dit proces gebeurd door de instemming van de hegemonikon, ook wel de sunkatathesis

genoemd. Door deze instemming wordt de voorstelling een kenobject, en uiteindelijk wordt dit kenobject getoetst aan de hand van de logos, om erachter te komen of dit kenobject waar is.

Het motto van de stoa is dan ook 'leven volgens de natuur', in lijn met de logos. Deze ambitie wordt echter verstoord door de emoties, de pathé, en het is deze verstoring die de stoa wil verwijderen, om te komen tot een totale gemoedsrust, de apatheia. Volgens de stoa dient het leven geheel geleefd te worden volgens het verstand, waarbij onbewuste of emotionele reacties per definitie fout zijn. Tenslotte doen de meeste zaken in het leven er helemaal niet toe. Deze zaken zijn adiaphora, onverschillig, en maken in werkelijkheid ons leven niet beter of slechter. Deze levensvisie maakt dus zeer duidelijk een keuze tussen verstand en emotie, en verheft hierbij het verstand voor eeuwig boven de emoties. Het stoïcisme heeft dus ook wel degelijk een statische rangorde, ditmaal van de rede. De stoïcijnen waren echter niet de enigen die een overweldigende neiging naar orde en stilstand begonnen te krijgen, ook in het antieke Kanaän had deze neiging de belevingswereld van vrijwel iedereen veranderd, maar op een geheel andere manier.

Kanaän is de antieke naam voor wat vandaag de dag de kuststrook is bij Libanon en Israël, en werd geregeerd door een goddelijk pantheon waarbij iedere god zijn of haar taak had. Deze wereld was stabiel, maar het was een stabiliteit die betaald werd met een zeer hoge prijs. Aan de goden werd alles geofferd, tot mensen aan toe. Eén van de bekendste beschuldigingen van het monotheïsme aan het adres van het polytheïsme is het mensenoffer, het doden van een mens in ruil voor de zegeningen van de goden. Mensenoffers kwamen voor in het polytheïsme, maar waren niet universeel, omdat het polytheïsme zelf niet universeel was. In de Bijbel staat het bekende verhaal van het offer van Abraham, die door God de opdracht krijgt om zijn zoon Isaac op te offeren, maar gestopt wordt, en in de plaats van Isaac een ram offert. Dit verhaal is waarschijnlijk deel van een veel bredere afkeer van mensenoffers, en in de Griekse mythologie is een zelfde verhaal te vinden over Agamemnon, die zijn dochter Iphigenia van plan is op te offeren, maar op het laatste moment gestopt wordt door de godin Arthemis, waarna een hert de plaats van de mens inneemt. Ook in Rome was er een groeiende afkeer voor het mensenoffer: mensenvlees werd vervangen door dierenvlees, eten en soms zelfs slechts brandende wierook of stro.

In Rome werden mensenoffers in 97 v. Chr. verboden, en Romeinse denkers als Plinius en Cicero uitten hun weerzin tegen de praktijken. Het verbieden van de praktijk werd gezien als een teken van beschaving en toewijding, in plaats van de uitvoer ervan, en veel van het Romeinse beschavingsoffensief tegen Noord-Europa werd ingegeven door de walging tegen mensenoffers, waaronder die van Odin, die al hangend aan de Yggdrasil de runen verkreeg, en wiens mensenoffers al hangend aan hun einde kwamen. Dit werd gerechtvaardigd uitgewist door een rijk dat het offeren van mensen- en dierenvlees tegen die tijd vervangen had door het offeren van voedsel, en het branden van wierook.

In Kanaän was dit echter nog niet het geval, al is het niet bekend of de praktijk binnen het

polytheïsme daar wel universeel was. De praktijken en het polytheïsme daar werd aangevallen en uitgewist, door een nieuwe god en een nieuwe beweging, de oorlogsgod Yahweh en de Yahwisten, maar ook deze ontwikkeling is niet plotseling gebeurd, en voltrok zich waarschijnlijk veel dubbelzinniger dan veelal word aangenomen. In de Bijbel wordt meerdere keren aangeduid als Elohim, wat de meervoudsvorm is. Verder verwijst dit woord terug naar de Kanaänitische oppergod El, die op meerdere manieren werd aangeduid, zoals El, El-de-Vader, en Elahu. Het meervoud hiervan, Elahuma, refereert naar de goden, of naar El-en-de-goden, en in Genesis word de mens geschapen naar 'onze' gelijkenis. Abraham ontmoet God persoonlijk, in direct contact en in een visioen, in mensengestalte. Ook Abraham noemt God met verschillende namen, waaronder Yahweh, maar ook El 'Elyon (de Hoogste God) en El Shaddai (de God van de Bergen). Dit wijst op een samensmelting van meerdere goden tot één God, maar ook dit was nog geen monotheïsme, maar monolatrisme, het geloof dat er vele goden bestonden, maar aanbidding slechts wordt gericht op één god. Mozes bevestigd dit beeld, met eveneens een direct interactie met God, alhoewel deze bij de brandende braamstruik al wat minder persoonlijk word. Ook is de bekender verklaring van Mozes in Exodus 15:11:

'Wie onder de goden is uw gelijke, Heer?'

Deze aanbidding verschilde vooralsnog weinig van het gangbare polytheïsme, waarin ook vaak één god gekozen werd ter aanbidding, en ook de manier van toewijding vertoonde nog weinig verschil. In de bodem van Israël zijn honderden teraphim gevonden, afbeeldingen van goden van de huishaard, meestal van vruchtbaarheidsgodinnen. Deze zijn meestal gemaakt uit ivoor of klei, maar er zijn ook geloofsuitingen te vinden op een keramische pot uit de 9e eeuw v. Chr., toen het verbod op andere goden al eeuwen van kracht was. Op de pot staat het volgende: 'Ik zegen u naar Yahweh en Ashera.' De Strijder is de man geworden van de Koningin. De Koning El moest het onderspit delven, waarbij Hadad, de Handelaar, waarschijnlijk een poging deed om Heer, Baäl, te worden. Yahweh als oppergod leidde dus niet tot stabiliteit, maar tot verwarring.

Dit bevestigd een beeld dat we ook in de Bijbel tegenkomen, namelijk dat de verering van enkel en uitsluitend Yahweh, net als die van Aton, uitliep op een mislukking. Nog altijd werden goden vereerd buiten Yahweh om, en zelfs de toorn en de woede van Yahweh, en het geweld van zijn volgelingen dat hij beval, veranderde daar niets aan. De Yahwisten zagen hun visie van de alleenheerschappij keer op keer in duigen vallen, maar vroegen zich nooit af waarom dit steeds gebeurde, en of het polytheïsme misschien iets te bieden had wat puur monotheïsme nooit kon bezitten. Polytheïsten waren eenvoudigweg onverbeterbare zondaren, verslaafd aan hun zonden, en in plaats van een duidelijke uitleg, reageerde Yahweh met woede. In Deuteronomium wordt zijn woede onderstreept met een verbod op verering van alle goden behalve Yahweh, op straffe van de

dood, en in Jesaja 44:6 volgt er pas een puur monotheïstische verklaring:

> 'Dit zegt JHWH, Israëls koning en bevrijder, de Heer van de hemelse machten: Ik ben de eerste en de laatste, er is geen god buiten mij.'

Met deze verklaring was de nieuwe kijk op de wereld herboren, het monotheïsme. Net als Akhenaten voor hem, wilden de Yahwisten het verleden niet confronteren. In plaats daarvan wilden ze het verleden geheel uitwissen: alle mythen, verhalen en ideeën die afweken van hun visie waren per definitie slecht, en hoorden vernietigd te worden. De gerechtvaardigde woede tegen de mensenoffers was veranderd, in een allesvernietigende razernij die eiste dat alles wat van de eigen doctrine afweek, vernietigt diende te worden. Ook de volgelingen van het polytheïsme, of zij nu deelnamen aan het offeren of niet, waren schuldig, en moesten tot inkeer komen, of worden gedood.

Deze uitsluiting en uitroeiing zou een belangrijk idee worden binnen het menselijke bewustzijn, en zou niet alleen een theologisch idee zijn, maar ook een machtsidee, waarbij de hiërarchie van dominantie die voortgebracht was door de brute natuur in een nieuwe context was heruitgevonden, als een eeuwige, goddelijke hiërarchie, met één enkele heerser, zijn volgelingen, zijn vijanden en zijn verraders, en de waarde die Abraham belichaamt had, gehoorzaamheid, zou de allesoverheersende kernwaarde worden. In tegenstelling tot het stoïcisme was dit echter geen rationele gehoorzaamheid, aan een kalme, onverschillige godheid, maar aan een emotionele, grillige en jaloerse god, geobsedeerd door zijn woede die in volle kracht ontsteekt bij zelfs de kleinste ongehoorzaamheid. Bij deze ongehoorzaamheid was er ongekende straf, maar bij gehoorzaamheid een beloning. Dit maakte te God van Israël tot de ultieme rechter van goed en kwaad, waarbij God per definitie goed was, en alles wat hij wilde nagevolgd diende te worden.

Hetgeen wat uitgewist moest worden, was een pantheon waarin de goden in vergadering de wereld beheersten. De hoogste van deze goden heette El, en werd zittend op een troon afgebeeld, zijn rechterhand opgeheven in een zegenend gebaar, zijn linkerhand gebald tot een vuist, waarin El vermoedelijk iets vasthield.

Zijn specialiteit was schepping, aan de hand van klei. Ook gaf hij leiding over een pantheon van goden, zoals de vruchtbaarheidsgodin Asherah, de weergod Baäl, en goden als Moot, Adammu en Horan. De schepperskwaliteiten van El zijn niet exclusief voor hem, wat blijkt uit verhalen over de Kanaänitische goden die gevonden zijn op kleitabletten bij Ugarit. El wordt ook wel de Bouwer der Bouwsels genoemd, en wordt ook gekarakteriseerd als pottenbakker. Hij is de schepper van Hemel en Aarde, maar deze schepping is niet een eenmalig proces, maar deel van een constante schepping. Ook is de hoogste positie van El niet gegarandeerd: Baäl wenst de hoogste god te worden, en ook Horan is jaloers, en probeert El van de troon te stoten. In de Mythe van Adammu deed de aanvankelijk boosaardige Horan een poging om El van de troon te stoten, iets wat El niet

accepteerde, door Horan van de berg van de goden te werpen in de Syrische woestijn. Horan probeert terug te slaan, door de Boom des Levens, in de tijd van de goden, in een Boom des Doods te veranderen. Hij veranderde zich in een slang, en nestelde zich in de Boom des Levens, wat Horan, als vader van giftige slangen en schorpioenen, de kwade macht van de Kanaänitische godenwereld maakte, iets dat waarschijnlijk terugging op een vroeger thema binnen de Kanaänitische godenwereld, als worsteling tussen een goedaardige en kwaadaardige scheppersgod.

Door Horan wordt de wereld in een giftige mist gehuld, en tijdens de vergadering van de goden wordt Adammu uitgekozen om het leven op aarde te herstellen. Dit mislukt, want Adammu merkt de slang Horan niet op in de Boom des Levens, die Adammu bijt. Adammu verliest zijn onsterfelijkheid, en de goden grijpen in. Horan legt het af tegen de goden, rukt de Boom des Doods uit de grond, en het gif van de Boom stroomt weg. Hiermee stroomt echter ook de onsterfelijkheid van de goden weg, wat met name Adammu raakt, die krimpt tot een gewoon, sterfelijk mens. De zonnegodin Shapshu schiet echter te hulp, schenkt Adammu onsterfelijkheid via voortplanting, en geeft Adammu 'een goedaardige vrouw'. Ook Horan komt tot inkeer en schenkt de aarde goddelijke vroedvrouwen om het leven te beschermen. Vermoedelijk draaide de Kanaänitische godsdienst dan ook voornamelijk om deze strijd voor onsterfelijkheid. Shapshu treedt hierin op als verdedigster van het leven, strijdt tegen een god die de grote Vloed aanroept, en weet de dood van Baäl te verhinderen. Ook beschermgeesten helpen in deze strijd, zoals de geest Shedu, die afdaalde naar de onderwereld van Horan om hem zijn dodelijke greep op de wereld te doen opgeven. Andere helpers zijn de geboortegodinnen, de Kotharaat, die waken over conceptie en bevalling. Zij worden ook wel beschreven als 'zwaluwen', en zijn de dochters van Hilaal, de wassende maan, die gelijkgesteld werd aan Horan. De betekenis van de wassende maan is overigens dubbelzinnig, want elders refereert Hilaal naar de heer van de wassende maan, en niet naar de wassende maan zelf. Hilaal zelf refereert in dit geval naar de morgenster Aldebaran, die verdwijnt en weer tevoorschijn komt van achter de wassende maan. Dit geeft aan dat de Kanaänieten het leven verbonden aan de dood, en onsterfelijkheid aan sterfelijkheid.
De Kotharaat zorgden in de strijd voor een tijdelijke overwinning op de dood, door middel van zwangerschap en geboorte, en voortplanting en vruchtbaarheid waren centrale onderdelen in deze strijd, zoals staat beschreven in de verzameling van kleitabletten uit Ugarit, ook wel de Keilalphabetische Texte aus Ugarit genoemd, of de KTU. In KTU 1.107:52 is het volgende te lezen:

'Door het leven zullen de dochters van de mensheid de Dood verslaan'

Voor de Kanaänieten was het leven een voortdurende strijd met Moot, god van de dood, en tijdens het Nieuwjaarsfeest wordt de vernieuwing van het leven door Baäl, god van de regen en daarmee vruchtbaarheid en het leven, gevierd. Ook wordt de Boom des Doods uitgerukt en gesnoeid, net

als Horan, die afgebeeld is als een wijnstok in KTU 1.23:8-11:

'Moot-en-Sharru is gezeten,
met de taf van kinderverlies in de ene hand
de staf van weduwnaarschap in de andere.
Laat de snoeiers van de wijnstok hem snoeien,
laat de binders van de wijnstok hem binden
laten ze hen op het terras laten vallen als een wijnstok.'

Dit ritueel herinnerde aan de mythe van Adammu, de cyclus van leven en dood, en de overwinning op de dood, Moot-en-Sharru, oftewel de Prins, Horan. Horan bleef echter altijd een dreiging, en Baäl bleek nooit helemaal bij machte om hem geheel uit te roeien. Dit was vergelijkbaar met andere mythen en thema's uit het Oude Oosten, zoals de eeuwige strijd tussen Horus en Seth, waarbij de goede Horus constant de strijd aangaat met de god van chaos, Seth. De twee houden elkaar echter ook in evenwicht, en het karakter van Seth was net als dat van Horan dubbelzinnig, met ook een vriendelijke kant. Andere vergelijkbare thema's zien we in Mesopotamië, met het Epos van Gilgamesh, waarbij de koning van Uruk, koning Gilgamesh, geconfronteerd wordt met de angst voor de dood, na de dood van zijn vriend Enkidu. Ook scheppingsverhalen, en vloedmythen, zoals de Babylonische Enuma Elish, het verhaal van Marduk die uit de oerzee in de vorm van het zeemonster Tiamat de chaos verslaat en de wereld schept, en het Epos van Atrachasis, over de koning der goden Anu die de hemel kreeg, de strijdergod Enlil die de aarde opeiste, en Enki, de god der wijsheid, die de zee en de onderwereld krijgt. Enlil dwingt op de aarde werkgoden tot slavenarbeid, waarbij de werkgoden in opstand komen. De goden keren zich ook tegen Enlil, en het werk wordt gegeven aan de mensen, die zich voortplanten en de aarde vullen, en met hun lawaai Enlil wakker houden, waarop de goden besluiten om een verwoestende watervloed over de aarde heen te storten. Enki wil de mensheid echter redden, en geeft Atrachasis de opdracht om een boot te bouwen. Atrachasis en zijn familie overleven de vloed, en danken de goden met een reukoffer, en de moedergodin Mami stelt de dood in als grens tegen een overvloed aan mensen. Deze goddelijke grens zou echter vaak in mensenhanden komen, om gebruikt te worden als instrument om hun eigen paradijs te realiseren.

Sommigen zouden echter zee boven bloed verkiezen. De puriteinse pelgrims, die vanuit Engeland naar Amerika zouden varen, zijn hier een goed voorbeeld van. Eenmaal aan land gekomen zouden ze terechtkomen in een compleet andere wereld, onaangetast door het verderf van beschaving. Als de Gapende Leegte in de Völuspá, vonden de pelgrims het ongerepte, vanwaar het al kan voortkomen. Deze leegte zou echter niet hun geest vullen, maar zou deze geheel onaangetast laten, een geest die gevuld was met een fanatieke, paranoïde godsdienstwaanzin. Een manifestatie hiervan zou te zien zijn in 1730, tijdens een religieuze opleving die eerste Great Awakening genoemd zou worden. Eén van de beroemdste geschriften van deze Great Awakening

is een preek die geschreven werd door de Amerikaanse theoloog Jonathan Edwards, getiteld 'Sinners in the Hands of an Angry God'. Amerika is het land waar de Nederlandse patriotten een voorbeeld aan zouden nemen, een land waarin de beloften van de Verlichting, van een harmonieuze orde en rede, in tegenstelling tot het revolutionaire Frankrijk, wel tot hun recht kwamen. Deze preek is de andere kant van de Amerikaanse geest, van een apocalyptisch nihilisme, zonder enige remmen. Het is een preek vervuld met de extreme haat en razernij van de religie die Amerikaanse geest eveneens beïnvloedde, namelijk de fundamentalistische uitleg van een gewelddadig en wraakzuchtig Protestantisme. Het geeft ons een beeld van de Amerikaanse geest als die losgekoppeld wordt van enige vorm van zelfkritiek, een geest die net als de geesten uit Europa enkel nog vervuld zouden zijn door razernij, zonder ook maar iets van de rede die de woede kan temperen. In de preek is er dan ook nog enkel ruimte voor de wraakzucht van God. Zondaren kunnen elk moment in de hel belanden, waarbij elke vorm van rechtvaardigheid de zondaars niet kan helpen, en verder ook niemand dit kan, behalve God en God alleen. Zondaars worden zelfs nu al gefolterd, door de veroordeling van God voor het hellevuur, en de aarde is slechts een voorproefje van de verschikkingen die in de hel te wachten staan. Satan staat klaar om de zondaars met open armen te ontvangen. Als God het wil, dan zal hij Satan loslaten op de hulpeloze zondaars, en als God niet zo ongelooflijk geduldig was, had hij allang de ergste folteringen losgelaten op ons allen, en voor zover wij weten, is hij allang bezig met het persoonlijk opstoken van het hellevuur. De zondaars mogen zich nooit veilig voelen, want het enige wat nog feller brandt dan het vuur van de hel is de toorn die God voelt voor hen die afwijken van zijn wil. Zelfs als zij denken dat, omdat anderen om hen geven, God dit ook doet, dan zitten ze er compleet naast. God ziet alles, houdt alles bij, en vergeeft geen enkele zonde. De enige mogelijke hoop op een eventuele vergeving is het vragen van vergeving in de vorm van Jezus Christus. God weigert ons te redden van een hel vol eeuwige foltering, behalve in het geval van hen die door Jezus zijn gered.

Deze preek laat een nachtmerriewereld zien, waarin niets meer is behalve de wraak van God, en de foltering die hij loslaat op iedereen die het ook maar in zijn hoofd haalt om hem niet te gehoorzamen. Deze razernij word op geen enkele manier meer geremd door iets uit het redelijke gedeelte van ons brein, en laat een wereld zien zonder waarde en betekenis, behalve de eindeloze folteringen, na zelfs maar de kleinste ongehoorzaamheid. Dit nihilisme heeft naast niets dan eindeloze foltering ook de openbaring geheel overgenomen, waarbij de gelovige niet kan wachten tot het einde van de wereld, waarna iedereen die de gelovige ook maar enigszins getart heeft, de volle laag van Gods razende toorn over zich heen zal krijgen. Dit is een universum dat geregeerd wordt door slechts één emotie, blinde razernij. Tegenwoordig is deze fanatieke razernij nog altijd aanwezig in Amerika, met als enige verschil dat het nu de mantel van de wetenschap heeft aangetrokken.

Een voorbeeld hiervan is de evangelische politieke activist David Barton. Op 11 september

2001 werd Amerika opgeschrikt door terreuraanslagen op het World Trade Center en het Pentagon. Drie volle vliegtuigen boorden zich in het hart van de Amerikaanse financiële en militaire wereld, waardoor in de jaren daarna een nihilistisch, apocalyptische stemming zich meester zou maken van het Amerikaanse bewustzijn, en Barton zou in deze stemming een alternatieve geschiedenis van Amerika proberen op te bouwen. Deze geschiedenis zou de verlichtingsidealen van de Founding Fathers uit proberen te wissen, en het proberen te vervangen met de godsdienstige razernij van Jonathan Edwards. Barton stelde onder andere dat de scheiding van kerk en staat een illusie was, en dat Amerika expliciet gesticht was als een Christelijke natie. Historici deden het werk van Barton af als pseudogeschiedenis en ronduit leugens, maar deze hervorming van een realiteit, waarbij de aantoonbare feiten compleet ondergeschikt waren aan de politieke en religieuze drang tot macht en controle paste gek genoeg perfect bij het postmoderne intellectuele klimaat van hun grootste tegenstanders. Denkers als de Franse filosoof Jacques Derrida hadden gesteld dat er uiteindelijk niet zoiets bestond als een objectieve waarheid, met daarmee de suggestie dat de realiteit alles kon zijn wat je wilde dat het was, en onder invloed van ideeën als deze had politiek links de realiteit van na de val van de Sovjet-Unie compleet opgegeven. Zij hadden zich teruggetrokken in postmoderne literatuur, kunst en architectuur, waarbij alles waarde was en iedereen een genie kon zijn, zelfs als dit niet zo was. Dit was een egalitarisme van de waarheid, omdat de werkelijkheid keer op keer liet zien dat hun ideeën niet in lijn waren met de waarheid, maar na eenzelfde ineenstorting als die van de Berlijnse muur, in de vorm van het World Trade Center, leek ditzelfde postmodernisme ook terechtgekomen te zijn in het conservatisme, waarbij het niet uitmaakte of Amerika een verlichtingsland was geweest, of was begonnen met de Bijbel. De realiteit was tenslotte wat je zelf van maakte, en als het waar voelde, dan was het dat ook. Het idee dat Barton deel wilde maken van het Amerikaanse politieke landschap, en werd ook wel het dominionisme genoemd, oftewel de heerschappijtheologie. Deze theologie is geïnspireerd door verzen uit de Bijbel, zoals Genesis 1:27-28:

> 'God schiep de mens als het evenbeeld van zichzelf. Hij schiep de mens: man en vrouw. God gaf hun zijn zegen en zei: 'Breng veel nakomelingen voort om de aarde te bevolken. Jullie moeten de aarde aan je onderwerpen, je krijgt zeggenschap over de vissen in de zee, over de vogels in de lucht, over alle dieren op het land."

Ook hier is sterk het kernelement van de hiërarchische machtsstructuur te zien, namelijk God als meester, over de mensen die hem gehoorzamen, en de aarde die de mensen gehoorzamen. Dit idee kleurt niet alleen de manier waarop wij met andere mensen omgaan, maar ook met hoe wij met het klimaat en de aarde omspringen: wij overheersen, en de aarde hoort te gehoorzamen, zelfs als het dat, zoals bij de verandering van het klimaat, dat aantoonbaar niet doet. Op geen

enkele manier is dit alles een dialoog. De hemelen bevelen, en de aarde gehoorzaamt. Het is een eeuwige, statische en absolute orde, en het dominionisme is gebouwd rondom deze eeuwige en goddelijke orde, waarbij de overheid slechts een verlengstuk is van de wil van God. Deze overheid word in het dominionisme dan ook alleen maar bemant door hen die God gehoorzaam zijn, waarbij twijfel dus uit den boze is. Het dominionisme is dus terugkeer naar de absolute Christelijke hiërarchie, een visie die haaks staat op de kernwaarden van Amerika, vastgelegd in het Eerste Amendement van de Amerikaanse grondwet. De vrijheid van religie en de vrijheid van meningsuiting word hierbij vervangen door de eerste van de Tien Geboden, dat gehoorzaamheid aan God tot een absoluut bevel maakt, met als gevolg voor ook maar de kleinste afwijking ervan de razernij en volle toorn van God.

Wat zich in Amerika afspeelt, lijkt dus nauwelijks anders te zijn dan wat meerdere millennia eerder zich voordeed in een heel ander continent, in een halfvergeten gedeelte van de Middellandse Zee. Daarnaast lijken sommige van de kernconcepten uit dit gedeelte van de wereld, met boeken als Exodus, waar de slavernij van de joden door de Egyptenaren als goddeloos wordt afgeschilderd, en de uittocht uit Egypte naar de vrijheid van het beloofde land, veel meer op de vrijheidsidealen van de Founding Fathers, die juist de monarchistische tirannie ontvlucht waren, niet om precies hetzelfde voort te zetten op een ander continent, maar om juist helemaal opnieuw te beginnen, en een geheel andere maatschappij te scheppen. Ook het Protestantisme, dat begon in reactie tegen de tirannie van de Katholieke Kerk, lijkt niet het juiste geloof om een totalitaire autoriteit omheen te bouwen. Waarom lijkt een dergelijke poging dan toch te slagen? Het antwoord hierop is niet makkelijk te geven, en kan net zoveel te maken hebben met de harde werkelijkheid als met pure fantasie.

Ook op het oude continent was deze rijke fantasie nog volop aanwezig. Eén van de compagnons van de eerdergenoemde Armanist Guido List was een ziener die ook uit Wenen kwam, Karl Maria Willigut. Zijn wereldbeeld was het resultaat van een helderziendheid, maar dit was niet een helderziendheid dat verder keer in de toekomst, maar dat door de ogen van zijn Germaanse voorouders kon kijken. Willigut's wereldbeeld ging meer dan 200.000 jaar terug, in een natuurlijke wereld, bevolkt door reuzen en dwergen, die in harmonie leefden met de natuur. In deze wereld van balans leefden de voorouders van Wiligut, die zichzelf de 'Irministen' noemden. De Irministen waren volgens Wiligut de ware kenners van het runenschrift, een kennis die van generatie op generatie doorgegeven werd, en waarbij de nadruk lag op traditie en een stilstaande betekenis van het geloof. Waar List echter een handreiking deed aan alle andere visionairs die zijn pan-Germaanse ideeën steunden, zoekt Wiligut actief de confrontatie op. Hij stelt dat 12.500 v.Chr. zijn geloof en het priesterschap ervan, dat hij soms ook wel het 'Irmin-Christendom' noemt, in het Germaanse landschap gevestigd werd, en dat de Armanisten van List de confrontatie zochten met dit geloof. Deze strijd zou later voortgezet worden, in de verhulde vorm van de

Roomse Katholieken tegen de Duitse Protestanten, waarbij de God van Rome, die uit Israël afkomstig zou zijn, eigen Wotan was, die het Germaanse geloof geheel voor zichzelf wilde overnemen.

Wiligut was nu één van de laatste die de Irminen traditie levendig moest houden, en deze ingebeelde angst voor vervolging zou zich met name richten op de Joden en vrijmetselaars. Zij waren het tenslotte die alle vreemde elementen hadden toegevoegd aan de Edda, en door hun nieuwlichterij het geloof hadden verwaterd en vernietigd. Wiligut zou nu zijn wraak nemen, en zou het Christelijke gedachtegoed willen doen terugkeren naar zijn Arische oorsprong. Om dit te doen, zou hij de rol vervullen die in het Jodendom weggelegd was voor Mozes, en zou hij komen met de 9 heilige geboden van de hoogste entiteit die hij 'Gôt' noemde:

'1. Gôt is Al-eenheid.
2. Gôt is geest en materie, de dyad. Hij brengt dualiteit, maar is alsnog eenheid en puurheid.
3. Gôt is een drie-eenheid: Geest, Energie en Materie. Gôt-geest, Gôt-Oer, Gôt-Zijn, of zonlicht en wekker, de dyad.
4. Gôt is eeuwig – als tijd, ruimte, energie en materie in zijn draaiende stroming.
5. Gôt is oorzaak en gevolg. Dus stroomt uit Gôt recht, macht, plicht en geluk.
6. Gôt is eeuwig genererend. De materie, energie en het licht van Gôt zijn datgene wat dit voortdraagt.
7. Gôt – voor eeuwig boven goed en kwaad – is datgene wat de zeven tijdperken van de geschiedenis van de mens draagt.
8. Heersing in lijn met oorzaak en gevolg draagt met zich de hoogheid – de geheime Acht.
9. Gôt is begin zonder einde – het Al. Hij is eindbestemming in het Niets, en toch het Al in de drie-keer-drie realisatie van alles. Hij sluit de N-joel bij het Niets, vanuit het bewuste in het onbewuste, zodat dit weer bewust kan worden.'

Veel van de leer van Wiligut is echter vooral afgeleid van een symbolische taal, die met name draait om het Runenschrift, en van zijn gedichten over de Noorse mythologie. Hij schreef deze onder een pseudoniem, Jarl Widar. Ook heeft veel van deze theologie raakvlakken met het paranormale zoals de theorie van het 'wereld ei', die aanwezig zou zijn in de technische aspecten van het creatieve menselijke proces. Dit creatieve principe is de verwerkelijking van de geest in materie door middel van energie en beweging. Ook schreef Wiligut een uitleg van astrologie, en zijn er een verzameling heilige matra's opgenomen.

Kenmerkend is echter zijn ideeën over wat hijzelf refereert als 'Maidentum'. Het is de vaststelling van de rol van de vrouw als vast: de vrouw mag alleen traditionele huiselijke taken vervullen, en heeft alleen als rol om de zuiverheid van het ras voort te zetten, door het krijgen van kinderen. De organisatie waar Wiligut lid van zou worden, de SS, zou ideeën als deze omzetten in het staatsprogramma Lebensborn, een programma dat als doel had om haast machinaal raszuivere Duitse kinderen op aarde te brengen. Het is het terugbrengen van de menselijke en natuurlijke handelingen van liefde en nageslacht tot een steriele staatsinterventie, waarbij het leven zelf totaal

gekwantificeerd is, en nieuw leven is teruggebracht tot een geboortecijfer. Deze perversie laat zien hoe onnatuurlijk het Nationaal Socialisme daadwerkelijk was. Het leven zelf, inclusief iets elementairs als de liefde, werd beroofd van alle mogelijke variatie, tot de mens slechts een biologische robot is geworden, in dienst van de staat. Deze chaos en onvoorspelbaarheid zou echter uiteindelijk het einde betekenen van Wiligut zelf. In 1924 werd Wiligut opgenomen met een diagnose van paranoïde schizofrenie, een diagnose die in 1939 bekend werd gemaakt aan SS-leider Heinrich Himmler. Hij werd uit de SS gezet, maar nadat hij de doodskopring van deze SS had ontworpen, samen met het idee van de SS als een heilige elite, die over Duitsland diende te regeren, op basis van een heilige missie, uitgevoerd door een machine van totale observatie en terreur.

Een derde medestander van List heette Adolf Joseph Lanz, maar is voornamelijk bekend onder zijn pseudoniem, Jörg Lanz von Liebenfels. Lanz had zes jaar doorgebracht als monnik in een cisterciënzerklooster, en zou een andere richting op gaan als Wiligut. In plaats van de Bijbel te zien als een gecorrumpeerde versie van een oorspronkelijk Arisch geloof, zou hij de Bijbel gebruiken als het ware handboek van de geschiedenis van deze Ariërs. Dit alles zou hij beschrijven in zijn kernwerk, *Theozoölogi*e. De ondertitel hiervan geeft al veel van de inhoud weg: 'de overlevering van de aap-achtigen van Sodom en het elektron van de goden'. In dit werk neemt Lanz de antropologie als beginpunt in de zoektocht naar God en zijn oude wijsheid. Op basis hiervan observeert Lanz de overeenkomsten tussen mensen en apen, en concludeert hieruit dat beiden een overeenkomstige, Bijbelse oorsprong hebben. Veel van Lanz' conclusies worden gedaan op basis van het Oude Testament, waarbij het oude Hebreeuws moet bewijzen dat apen en mensen ooit één gemeenschap vormden. Naast het Oude Testament gebruikt Lanz ook de Edda, en komt op basis hiervan tot dezelfde conclusie. Volgens Lanz wijzen de verwijzing naar weerwolven en bezerkers, berenmensen, op hetzelfde historische feit als het Oude Testament dat deed, namelijk dat dieren en mensen ooit in harmonie met elkaar samenleefden.

Deze twee zouden ooit echter gescheiden van elkaar worden, en dit zou niet gebeuren door een willekeurige, onvoorspelde gebeurtenis die buiten onze controle lag, maar door een immorele daad. De apen zouden zichzelf en hun beschaafde natuur namelijk verliezen aan de hand van sodomie. Volgens Lanz waren de Sodomieten het ultieme voorbeeld van een volk dat zich verloren had in seksuele schaamteloosheid, en deze seksuele zonde was het startpunt van alle andere zonden. Deze erfzonde vond Lanz ook in het Epos van Gilgamesj, waarin met name vrouwelijke schaamteloosheid te zien was.

Het Epos zelf vertelde een verhaal dat anders in elkaar zat. In het Uruk van dit Epos is Gilgamesj de wrede koning die de bevolking onderdrukt. Om deze onderdrukking tegen te gaan, schept de moedergodin Aruru de beestmens Enkidu. Dit wilde beestmens leeft op de steppen, maar Gilgamesj geeft een jager, die Gilgamesj waarschuwt voor Enkidu, een advies. Enkidu moet

vervreemd worden van de natuur en de dieren, en de sleutel hierin is de vruchtbaarheidsgodin Ishtar. Die zou hem beroven van zijn natuurlijke onschuld:

'Dus ontblootte de deerne haar borst en opende haar schoot,
dat hij haar weelde kon genieten;
niet aarzelde zij zijn liefkozing te aanvaarden,
spreidde uit haar gewaad, dat hij er zich neervlijde,
leerde hem, de woesteling, de vrouwenaard kennen,
terwijl hij haar minnend omhelsde.
Gedurende zes dagen en zeven nachten
had Enkidu gemeenschap met de hetaere.

Toen hij verzadigd was van hare bekoring,
keerde hij zich weer naar het wild.
Zodra zij hem, Enkidu, echter aanschouwden,
sloegen de gazellen op de vlucht,
zijn aanraking ontweek het wild van de steppe.
Daar schrok Enkidu, als verlamd was zijn lichaam;
geen stap kon hij doen, toen zijn wild hem ontvluchtte.
Toen was Enkidu zwak en zijn vlugheid begaf hem;
maar luisteren kon hij nu, en had inzicht verkregen.'

In het Epos zelf is de zonde van gemeenschap dus veel genuanceerder. Het berooft Enkidu van zijn dierlijke vlugheid, maar geeft hem ook inzicht en kennis. In het werk van Lanz gebeurt echter precies het tegenovergestelde: alle vormen van afwijkende gemeenschap maken de mens tot een vreemd wezen, dat afwijkt van een goddelijke perfectie. Deze goddelijke perfectie ziet Lanz ook in de wetgeving van het Oude Oosten, maar ook deze wijken vrij opvallend af van het beeld dat Lanz heeft. Deze wetgeving werd gezien als openbaring, meestal van de god van gerechtigheid. De eerste van deze wetgevingen is de Code van Ur-Nammu, een vazalvorst van Ur. Aan hem werd één van de eerste wetssystemen openbaart, door de maangodin Nanna. In deze wetgeving werden maten en gewichten gestandaardiseerd, en werden weduwen, wezen en onvermogenden onder de wet beschermt. Misdaden als moord werden echter wel vaak met boetes opgelost, in tegenstelling tot een latere, en misschien wel één van de meest invloedrijke wetgevingen ooit, de Babylonische Code van Hammurabi. Hammurabi had zijn code gekregen van de zonnegod van gerechtigheid Sjamasj, en zijn code keerde zich af van de geldboete, naar een principe dat zeer invloedrijk zou worden, de lex talionis, oftewel het principe van oog-om-oog, tand-om-tand, weergegeven in één van de beroemdste wetten uit de Code:

'Als een bouwer een huis bouwt en dat huis stort in en veroorzaakt de dood van de eigenaar, dan moet de bouwer gedood worden.'

Deze regel lijkt op het oppervlakte een meedogenloze regel, maar er zit een principe achter waar wij nog altijd een drang naar hebben, het principe van een symmetrie van gerechtigheid, het idee dat op een misdaad een gelijke straf hoort te volgen. Dit idee is deel van de eerdergenoemde menselijke drang naar samenhang, dat lijden een betekenis geeft, in dit geval door middel van actie-reactie. Lanz vervormt dit echter tot een wetgeving die enkel wraakzuchtig is, en enkel betrekking heeft tot moreel fatsoen. De waarheid is dat Sjamasj slechts één van de vele goden was van het Oude Mesopotamië, en dat de Code van Hammurabi niet letterlijk werd genomen. De code bestond uit de letter, en de geest van de wet, en deze laatste werd ook in het oude Mesopotamië bestudeerd en bediscussieerd.

In Lanz' wereldbeeld is er echter wel sprake van een absolute scheiding. Deze absolute scheiding is er tussen de satanistische aapachtigen, die door Lanz gezien worden als pygmeesodomieten, en de hogere Arische mensensoort, die zich niet verliest in zondige gemeenschap. Deze zondige gemeenschap, in al zijn vormen, was volgens Lanz gecodeerd aanwezig in antieke teksten als de Bijbel, de Talmoed en mythologie van het Oude Oosten. Eén van deze codes betreft water en bloed. Deze staan tegenover de heilige zon, en het water wordt door Lanz gezien als hebbende een magisch effect op mensen, en als instrument van Sodom. Bloed wordt gezien als een andere code, waarbij Lanz terug refereert naar de bloedmythe van Alfred Rosenberg. Dit bloed werd gesymboliseerd door wijn, wat volgens Lanz op schandalige wijze vermengd werd met water.

Al deze codes lijken volledig betekenisvol te zijn, en lijken het Nationaal Socialistische wereldbeeld, waar het aan zou bijdragen, geheel te bevestigen. Schijn bedriegt echter, want veel van deze codes zijn afkomstige uit de Semitische talen. Deze talen hebben een opvallende eigenschap, namelijk een gebrek aan medeklinkers, waardoor woordspelingen en verschillende interpretaties van woorden mogelijk worden. Dit gebrek aan informatie kan opgevuld worden op een humoristische manier, maar kan dus ook een veel onheilspellender karakter hebben. Onze menselijke ervaring is net zo: veel ervan bevat open gaten, wat door iedereen gevuld kan worden om al het mogelijke te bewijzen, met soms rampzalige gevolgen. Dit gebeurd ook veelvuldig in *Theozoölog*ie, en niet alleen met de demonisering van de ander. Lanz presenteert namelijk ook de tegenfiguur van de aapachtigen, en vind dit in de Assyrische god Assur. In het Egyptisch refereerde 'asur' naar 'mens', maar Lanz ziet dit concept ook in Leviticus, in het woord 'erzach'. In het Grieks wordt dit vertaald als 'autochthon', wat Lanz ziet als de antieke mens. Deze antieke mens wordt in *Theozoölog*ie voorgesteld als een gevleugeld, goddelijk figuur, dat geheel verheven

is boven de minderwaardige soorten. In de lucht vindt de ware confrontatie plaats. Hier bevinden zich namelijk de engelen, maar ook Satan was één van deze engelen. Hij vormt volgens Lanz de bron van alle zonde, wat Lanz gelijkstelt met sodomie, en enkel Jezus Christus wordt gezien als de redder van de mens, van de beestachtige. Het is dan ook goddelijke kennis, of 'theognosis', die de redding van de mens vormt.

Deze redding doet de mens echter niet veranderen in zijn primitieve, onschuldige staat. Hij veranderd door deze kennis in een verheven wezen, met speciale krachten. Twee van deze krachten die Lanz specifiek noemt, zijn de krachten van elektriciteit en telepathie. Zo waren de wonderen van Jezus in het Nieuwe Testament geen tijdelijke schorsing van de natuurwetten van bovenaf, maar waren zij geheel in lijn met deze natuurwetten. Jezus' krachten van heling waren eenvoudigweg zijn elektrische krachten, waarmee hij mensen, die zich verloren hadden in de zonde van sodomie, kon genezen van hun aandoeningen. Deze manipulatie van natuurkrachten kon echter alleen maar gebeuren door middel van verheven bovenmensen, die niet alleen de krachten, maar ook de morele verhevenheid hadden om om te gaan met deze krachten. Volgens Lanz was dit ook de reden waarom de goden vaak zulke vreemde seksuele eigenschappen hadden. Zo was de primaire god van de Egyptenaren hermafrodiet geweest, en had zichzelf geschapen. Ook de Germaanse god Loki bezat de mogelijkheid tot het krijgen van kinderen, en in één van de Orphische hymnen wordt Zeus, bekend om zijn seksuele escapades, voorgesteld als 'de eerste, de laatste, Heer van de Bliksem, een man, een onsterfelijke maagd'. Veel hiervan is echter niet ingegeven door de daadwerkelijke eigenschappen van deze goden, maar eerder door een vreemde verwisseling van perceptie. In het wereldbeeld van Lanz wordt religie namelijk letterlijk geïnterpreteerd, terwijl wetenschap gezien wordt als metaforisch. In onze wereld is dit meestal andersom: religie is een verhaal, dat vaak enkel en alleen een symbolische lading heeft (met bijvoorbeeld een uitleg van Loki als kinderbarend als een speelse bedrieglijkheid dat vaak met name bij kinderen te zien is), terwijl de wetenschap, die te maken heeft met daadwerkelijke consequenties die enorme schade aan kan richten, dit vrijwel nooit mag zijn, om de vreselijke gevolgen die dit kan hebben.

Deze omkering maakt een demonisering van tegenstanders mogelijk, wat ook te zien is bij de behandeling van het heidendom. Dit heidendom werd gezien in satanistische en sodomitische termen, waarbij het de 'heidense' versie van Zeus is die het antieke Griekenland terroriseerde met zijn agressieve wellust. Deze wezens zijn vol met een vuur, waarmee zij zichzelf verbranden. De goddelijke wezens zijn echter de bezitters van de Electron, wat de daadwerkelijke goddelijke substantie is, en dit goddelijke volk was volgens Lanz te vinden in het oude Atlantis. Dit land was volgens Lanz het Ase-land van de Germanen. In dit land leefde de inwoners in eeuwige geluk en orde, maar dit begon te vervagen toen de goddelijke wezens hun eigen bloed begonnen te vermengen met dat van de lagere wezens. Dit gedeelte vormt het hart van het wereldbeeld van

Lanz, dat diep van binnen niets meer is dan een metafysisch racisme. De bovennatuurlijke eigenschappen van het superieure blanke ras werd volgens Lanz ondermijnd door gemeenschap met inferieure rassen. In het wereldbeeld van Lanz krijgen dit wereldbeeld, en de Bijbel een sterk seksueel element, waarbij het verhaal van Jezus' verraad en kruisiging niet langer een tragisch verhaal van verloren vertrouwen en hoopvolle wederopstanding is, maar een poging tot verkrachting waren door satanistische aapmensen, om een raszuivere menssoort te vernietigen.

De eindtijd in Lanz' wereldbeeld laat een lugubere ontmaskering zien van deze manier van denken. In deze apocalyps moeten de raciaal superieuren de strijd aangaan, en de inferieure rassen vernietigen. Na deze oorlog zou de terugkeer van Jezus plaatsvinden, en zou hij voor eeuwig regeren over dit superieure mensenras. Dit is een visie van het Christendom als een oorlogsdoctrine, een visie die een millennium vóór Lanz al ontwikkeld zou worden in wat één van de grootste ondernemingen van Europa ooit zou worden, de Kruistochten. De eerste van deze zou uitgeroepen worden door paus Urbanus II, in 1095. Dit zou hij verkondigen op een synode in de Franse stad Clermont. Aldaar zou hij, naar verluid, de volgende woorden delen met het Christendom, woorden die verregaande consequenties zouden hebben:

'O, volk der Franken, volk van over de bergen, dat is uitverkoren en bemind door God zoals blijkt uit vele van jullie werken, en dat vanwege de situatie van jullie land, jullie katholieke geloof en de eer van de heilige kerk verheven is boven alle andere landen! Aan jullie is onze speech gericht en voor jullie is onze aansporing bedoeld. We willen dat jullie weten wat een betreurenswaardige zaak ons naar jullie land heeft geleid en welk gevaar, dat voor jullie en alle gelovigen dreigt, ons hierheen heeft gebracht. Vanuit de omgeving van Jeruzalem en de stad Constantinopel heeft zich een afschuwelijk verhaal verspreid en dit is ons herhaaldelijk ter ore gekomen. Namelijk, een volk uit het koninkrijk van de Perzen, een vervloekt volk, een volk dat compleet van God vervreemd is, waarlijk een geslacht dat zijn hart te gericht heeft op God, noch zijn geest aan God heeft toevertrouwd, is de landen van de christenen binnengevallen en heeeft deze met het zwaard, plundering en vuur ontvolkt. Het heeft een deel van de gevangenen afgevoerd naar het eigen land en een deel door wrede marteling vernietigd. Het heeft een deel van de kerken van God geheel verwoest en een deel in beslag genomen voor de riten van de eigen religie. Ze verwoesten de altaren nadat ze deze met hun onreinheid hebben besmeurd. Ze besnijden de christenen en het bloed van deze besnijdenis sprenkelen ze over de altaren of gieten ze in de bekkens van de doopvonten. Wanneer ze de mensen door een vuige dood willen martelen, doorboren ze hun navels en nadat ze hun darmen hebben uitgerukt, binden ze deze aan een paal vast. Vervolgens leiden ze met slaag het slachtoffer rond totdat hij met zijn uitpuilende ingewanden voorover op de grond valt. Anderen binden ze aan een paal vast en doorboren hen met pijlen. Weer anderen dwingen ze hun nek zo ver mogelijk uit te steken en proberen da met hun naakte zwaarden ze met één zwaai te onthoofden. Wat zal ik zeggen over de afschuwelijke verkrachting van de vrouwen? Erover spreken is erger dan erover zwijgen. Ze hebben het koninkrijk van de Grieken verscheurd en ze zo veel gebied ontnomen als onmogelijk in twee maanden doorkruist kan worden. Op wie anders dan jullie rust de taak om deze wandaden te wreken en het gebied terug te winnen? Jullie, aan wie God meer dan aan andere volkeren opmerkelijk succes met de wapenen, grote moed, fysieke bezigheid en kracht heeft verleend om de harige scalpen van hen die zich tegen jullie verzetten te doen buigen? Laat de daden van jullie voorouders jullie roeren en inspireren tot veel prestaties: de glorie en grootheid van koning Karel de Grote, en zijn zoon Lodewijk, en die van jullie andere koningen die de koninkrijken van de heidenen hebben verwoest en die het territorium van de kerk in deze gebieden hebben uitgebreid. Laat met name het heilige graf van de Heer onze Redder jullie inspireren, dat nu in bezit is van onreine volkeren, en de heilige plaatsen die nu met schande worden behandeld en oneerbiedig met hun viezigheid worden besmeurd. O, dappere

soldaten en afstammelingen van onoverwinnelijke voorouders, wees geen bastaardzonen, maar herinner je de moed van jullie voorouders. Mochten jullie gehinderd voelen door de liefde voor jullie kinderen, ouders en echtgenotes, denk dan aan wat de Heer in het evangelie zegt: "Hij die meer van zijn vader of moeder houdt dan van mij, is mij niet waardig." "Iedereen die huizen, broeders of zusters of kinderen of land in mijn naam heeft achtergelaten, zaal het honderdvoudige ontvangen en zal het eeuwige leven erven." Laat geen van jullie bezittingen je weerhouden, noch de zorg om familiezaken, want dit land dat jullie bewonen, aan alle kanten omsloten door zeeën en omringd door bergtoppen, is te klein voor jullie dichte bevolking. Bovendien vloeit het niet over van rijkdom en het geeft nauwelijks genoeg voedsel voor hen die het bebouwen. Daarom vermoorden en verslinden jullie elkaar, daarom voeren jullie oorlog en daarom gaan jullie door wederzijdse wonden ten onder. Laat er daarom geen haat meer onder jullie zijn, maak een einde aan jullie ruzies, laat de oorlogen ophouden en laat verdeeldheid en controverses sluimeren. Naam de weg naar het heilige graf. Bevrijd het land van dat slechte volk en onderwerp het. God heeft dat land, waar zoals de Bijbel zegt "melk en honing vloeit", aan de kinderen van Israël geschonken. Jeruzalem is de navel van de wereld. Het land is vruchtbaarder dan andere, als een paradijs van genoegens. Dit land heeft de verlosser van de mensheid door Zijn komst beroemd gemaakt, door Zijn verblijf heeft Hij het verfraaid, door Zijn lijden heeft Hij het gewijd, door Zijn dood heeft Hij het verlost, door Zijn begrafenis heeft Hij het verheerlijkt. Welnu, Zijn vijanden houden nu deze koninklijke stad in het centrum van de wereld gevangen. De stad is overgeleverd aan hen die God niet kennen, aan de verering van de heidenen. Daarom verlangt ze ernaar om bevrijd te worden en daarom zal ze niet ophouden jullie te smeken om haar hulp te komen. Ze vraagt met name jullie hulp, omdat, zoals we al gezegd hebben, God jullie meer dan alle andere volkeren militaire roem heeft geschonken. Daarom, onderneem deze reis om jullie zonden weg te wassen en weet je verzekerd van de onuitwisbare glorie van het Koninkrijk der Hemelen.' Toen de paus deze en gelijksoortige dingen in zijn hoffelijke speech had gezegd, had hij de verlangens van alle aanwezigen zo tot een doel geleid, dat zij uitriepen: 'Het is de wil van God! Het is de wil van God! [Deus vult! Deus vult!]' Toen de eerbiedwaardige bisschop dat hoorde, dankte hij God met zijn ogen naar de hemel opgeslagen en tyerwijl hij met zijn hand om stilte vroeg, zei hij: 'Meest geliefde broeders, vandaag heeft zich in jullie geopenbaard wat God in het evangelie zegt, namelijk: "Waar twee of drie zich in mijn naam verzameld hebben, ben ik in hun midden." Als God niet in jullie geesten aanwezig was geweest, dan hadden jullie nooit dezelfde schreeuw geslaakt. Want ook al kwam deze schreeuw uit verschillende monden, zijn oorsprong was één. Daarom zeg ik dat God die dit in de strijd jullie oorlogskreet zijn, want God heeft jullie deze woorden gegeven. Wanneer jullie de aanval tegen de vijand inzetten, laat alle soldaten van God deze kreet uitroepen: het is de wil van God! Het is de wil van God! We bevelen of adviseren overigens niet dat de ouderen of zwakkeren, of zij die niet in staat zijn wapens te dragen, deze reis ondernemen, noch moeten vrouwen met hun echtgenoten, broers of wettelijke voogden meegaan. Want zij zullen de onderneming eerder hinderen dan helpen, ze zullen meer tot last dan een voordeel zijn. Laat de rijken de behoeftigen helpen en laat ze al naar gelang hun rijkdom ervaren soldaten met zich mee te brengen. Priesters en andere geestelijken mogen niet zonder de toestemming van hun bisschop mee. Deze reis zal hun niets opleveren als ze zonder hun toestemming vertrekken. Daarom, een ieder die zal besluiten deze heilige pelgrimage te ondernemen, die God zal beloven dit te vervullen en die zichzelf als levend, heilig offer, aanvaardbaar voor God, aanbiedt, zal het teken van het kruis van de Heer op zijn voorhoofd of op zijn borst dragen. Waarlijk, wanneer hij zijn belofte heeft vervuld en terug wenst te gaan, laat hem het kruis op zijn rug tussen zijn schouderbladen plaatsen. Zo zullen zij met deze tweeledige handeling het voorschrift van de Heer vervullen, zoals hij dat in het evangelie beveelt: "Hij die niet zijn kruis opneemt en mij volgt, is mij niet waardig."'

Dit zou het startschot zijn van de Eerste Kruistocht, en de visie van Lanz is in licht van deze verklaring een overeenkomstige, alleen ditmaal gericht op raciale ongelovigen. De conclusies die Lanz hieruit trekt zijn schrikbarend herkenbaar. Hij adviseerde inferieure rassen te castreren, te steriliseren, in de slavernij te drijven, naar Madagaskar te verdrijven, of om ze te verbranden in een offer aan God. Om dit alles te doen, moet de Arische vrouw volledig dienstig zijn aan de

Arische man. Op deze manier kunnen de goddelijke krachten terugstromen, en kan de laatste eindstrijd beginnen.

De invloed van de wereldbeelden van List, Wiligut en Lanz zijn inmiddels bekend. De Tweede Wereldoorlog bleek één van de gruwelijkste conflicten uit de wereldgeschiedenis, met als centraal thema binnen de Nationaal Socialisten een apocalyptische rassenoorlog, voor overleving van het blanke ras. Veel van de besproken wereldbeelden klinken dan ook niet alleen gruwelijk, maar ook uiterst vreemd, waarin de fantasie een blik op de werkelijkheid geheel heeft vervaagd. Dit laatste maakt een terugkeer naar een dergelijke barbarij niet alleen erger, maar ook vele malen verrassender, omdat wij veelal met de veronderstelling leven dat dergelijke fantasieën voor eeuwig tot het verleden behoren. Dit laatste kan echter een zeer gevaarlijke gedachte zijn.
Om dit te zien, moeten we terug naar het continent waar de pelgrims vandaan kwamen, vlak na de splitsing van het Romeinse Rijk. Door deze splitsing ontstond een westelijk en een oostelijk gedeelte van Rome, waarbij het oosten dominant werd, en het Byzantijnse rijk het machtscentrum van de wereld werd. In het oosten zou het rijk echter tegenover een andere grootmacht staan, het Perzische rijk, en de oorlog die de twee grootmachten zouden uitvechten zou door beiden gezien worden als een heilige oorlog. De strijd zou onder andere gaan over het Beloofde Land, waaruit de oorspronkelijke bewoners waren verbannen. Er waren echter ook nog buitengebieden, die onder Perzische noch Byzantijnse controle stonden, en één van de machthebbers in dit gebied was de Christelijke koning Abraha.

Abraha had grootse plannen om het hele Arabische schiereiland in de Christelijke invloedssfeer brengen. Hij ging op pad langs de handelsroutes van Arabië, tot hij volgens een traditioneel verhaal bij een klein dorp aankwam aan de westkust van het schiereiland. Het heette Mekka, hoogstwaarschijnlijk afgeleid van 'Mokarib', wat in het Sabees het 'huis van Almaka' betekent, het heiligdom van de voornaamste godheid van de Sabeërs. Aldaar wilde Abraha het heiligdom van Mekka, de kubusvormige Kaäba, vernietigen. Hij stuurde een olifant eropaf, maar vlakbij het heiligdom stopte de olifant. Ook stortte een zwerm vogels zich op de troepen van Abraha, bekogelden hen, met dezelfde stenenregen waarmee Yahweh in het boek van Joshua de Amorieten mee doodde. In werkelijkheid werd Mekka waarschijnlijk door Abraha gedwongen om een verdrag te sluiten. Het feit blijft echter dat Mekka gespaard bleef, een zege die later aan een ingreep van God toegeschreven zou worden.

Rond deze tijd was Arabië een smeltkroes van verschillende geloven, onder invloed van zowel het Bynzantijnse als het Perzische rijk. Er was echter ook een Arabische versie van het polytheïsme, dat enkele overeenkomsten vertoonde met die van de Kanaänieten. Het was een pantheon met aan het hoofd de god Allah, vergelijkbaar met de Kanaänitische god El. De weer- en oorlogsgod van de Kanaänieten keerde ook terug, in de vorm van Hubal. Deze Arabische versie van de god Baäl kon de uitslag van een strijd voorspellen aan de hand van lotspijlen. Het

heiligdom van Mekka zelf lijkt echter geweid te zijn aan Allah, met daar omheen andere goden die aan de zijde van Allah stonden. Deze goden kwamen uit de omgeving van Mekka, en stonden met elkaar in verbinding door onder andere het handelsverkeer. Deze verbindingen werden in stand gehouden door middel van de scheepvaart, wat Arabië aan de grotere rijken als het Byzantijnse en het Perzische rijk verbond, en aan de hand van karavanen, die van plaats naar plaats reisden. De goden werden hierbij aangehaald om te voorkomen dat een karavaan onderweg werd overvallen of werd beroofd, en werden bedankt nadat de goden dit hadden voorkomen.

Mekka had baat bij dit handelsverkeer. Het centrale heiligdom werd gebruikt om afspraken onder toezicht van de Allah te maken, en pelgrims stroomden naar Mekka toe, waarvan de heersende stam van Mekka, de Quraysh, profiteerde. Ook de mijnbouw rondom Mekka was opgekomen, waarmee de investeerders in deze mijnen en in de karavanen hun winsten zagen toenemen. Vanuit de hele omgeving rondom Mekka kwamen pelgrims om de goden te vereren, en Mekka profiteerde indirect van het handelsverkeer door het aanbieden van religieuze diensten. De omgeving rondom de Kaäba werd een religieus centrum, met plek voor alle goden, waarbij vooral Allah en Hubal van belang waren. Verder waren er ook enkele godinnen die van belang waren, waaronder Allat en al-Uzza, vertaald als 'de godin' en 'de machtige'. Het heiligdom van Allat stond in Ta'if en werd beheerd door de stam Thakief. Allat werd gezien als de schenkster van vruchtbaarheid, en het heiligdom van de Thakief, in de vorm van een gebeeldhouwde witte rots, moest de concurrentie aangaan met het heiligdom in Mekka. Veel van de rijkere leden van de Quraysh hadden een verblijf in Ta'if, maar er waren ook geregeld vechtpartijen en vetes tussen de twee stammen, in het westen de Quraysh in Mekka, en in het oosten de Thakief in Ta'if. Noord- en West-Arabië werden voorheen ook gedomineerd door een andere stam, de Nabateeërs, onder andere bekend van de uit steen gehouwen hoofdstad Petra. Zij hadden heiligdommen van hun eigen goden, Dhu Shara, Dhu al-Chalasa, en de machtige godin, al-Uzza. Ook in Nachla was er een heiligdom voor al-Uzza, en in Petra waren er heiligdommen voor een hele verzameling aan goden, afkomstig uit zowel Arabië als daarbuiten. Een andere populaire godin uit Noord-Arabië was Manat. Zij had een heiligdom in Kudaid, en was de godin van het lot. Deze godin heeft echter een langere geschiedenis, die teruggaat naar de Kanaänieten. Zij kenden deze godin namelijk ook, en ook voor hun had zij de rol als lotsgodin, in een verhaal dat bewaard is door Philo van Byblos.

Dit verhaal heeft betrekking op de strijd tussen El, de scheppergod van het leven, en Horan, de slang en bondgenoot van de dood. In zijn eerste daad van schepping had El Hemel en Aarde geschapen, waarbij de Hemel bij Philo van Byblos bekendstond als Uranos, en El bekendstond als Chronos. De Aarde, door Philo Ge genoemd, vormt een koppel met de Hemel, en beiden werden samen met El gezien als oergoden. El en de Hemel raken echter slaags met elkaar, en de Hemel wordt verbannen door El. Als reactie hierop stuurt de Hemel wraakgodinnen op pad om El te vermoorden, door Philo Astarte, Rhea en Dione genoemd. Dit wordt echter ontdekt door

El, en als reactie op deze ontdekking stuurt de Hemel andere goden op El af om de strijd met hem aan te gaan. Twee hiervan zijn de eerdergenoemde Horan en de lotsgodin Manat. El overtuigt de twee echter om naar zijn kant te komen, en Horan en Manat lijken overeenkomstige eigenschappen te bezitten, zoals vrij bewegen tussen aarde en lucht, en tussen het leven en de onderwereld. Net als Horan is de godin Manat een dubbelzinnige godin, die het onzekere lot in handen heeft en vaak tegen Horan ingaat. Beiden mogen aan de kant van El komen, maar worden wel gestraft voor hun rebellie, en zijn niet welkom in de hemelse woning van El.

In de Arabische context is echter een andere rol weggelegd voor Allat, Manat en al-Uzza. Zij werden gezien als de drie dochters van Allah, en waar de Kotharaat beschreven werden als zwaluwen, werden de dochters beschreven als kraanvogels, die boodschappen konden doorgeven aan Allah. Hubal werd in deze context vooral gezien als oorlogsgod, wat voor de hand lag in het Arabië van toen. Arabië werd geregeerd door stammen, en door een ethos van strijd. Dit ethos kwam vaak neer op gehoorzaamheid aan de eigen eer, ook wel de muruwah genoemd. Op basis van de muruwah leidde een aanval op een stam tot vergelding, later bekend als qiṣ□ṣ, waarbij de aanval op één lid van de stam gezien werd als een aanval op allen. Ook waren goederen en grondstoffen in dit werelddeel vanzelfsprekend schaars, en waren overvallen, ook wel expedities of ghazwas genoemd, aan de orde van de dag. De opbrengsten van deze expedities diende gelijkmatig verdeeld te worden, en heiligdommen als de Kaäba waren plekken waar het uitvechten van de vele vetes verboden was. Verder hadden velel stammen nog andere praktijken, zoals het vasten. In eerste instantie waren er twee tradities wat betreft vasten. De Quraysh hadden een dag waarop het vasten plaatsvond, genaamd Ashura, terwijl een andere groep uit Irak, de Sabiërs, waarvan over de verdere oorspong weinig bekend is, de hele maand Ramadan gebruikte om te vasten. Ook was er tijdens Ramadan geen seksueel contact, en werden vetes niet uitgevochten, wat de stabiliteit in Arabië verbeterde.

Arabië was dus een bonte verzameling van geloven, rituelen en praktijken: de polytheïstische praktijken, met daarbij de monotheïstische invloeden van het Jodendom en het Christendom, en de dualistische invloed uit Perzië. Uit Perzië zou echter nog een invloedrijk figuur komen, een profeet genaamd Mani. Mani werd geboren vlakbij de Perzische hoofdstad Ctesiphon, in een Joods-Christelijke sekte. Hij keek echter verder dan deze traditie, en stichtte zijn eigen universele geloof, het Manicheïsme. Volgens Mani had God verschillende profeten op aarde gezet, Mozes, Zoroaster, Jezus en de Boeddha. Van al deze boodschappers en hun geloven ontwikkelde hij het beeld van de kosmos als strijdtoneel tussen Licht en Duisternis, een strijd die ook binnen de mens plaatsvond, waarbij de ziel van de mens gevangen zit in het lichaam. Verder beschouwde Mani zichzelf als de zegel der profeten: hij was teruggekeerd als de Joodse Messias, de Zoroastriaanse saoshyant en de gereïncarneerde Boeddha, allemaal als één persoon, die alle vorige openbaringen bevestigd en gecorrigeerd had. Hij was echter niet de teruggekeerde Jezus

Christus, want die zou pas tijdens het Einde der Tijden terugkeren, om de duisternis te verslaan. Zijn volgelingen kwamen zowel in het Romeinse als het Perzische rijk terecht, maar werden in beide gevallen verketterd, en in Perzië werd Mani zelf opgesloten, wat het einde van zijn beweging betekende.

In Mekka werd echter ook een idee ontwikkeld dat de verschillende overtuigingen bij elkaar probeerden te brengen, namelijk dat de Kaäba niet gebouwd was als een polytheïstisch heiligdom, maar ter verering van de Enige Ware God, en gebouwd door Abraham zelf.
Dit idee was afkomstig van de Hoems, een monotheïstische beweging die terug wilde naar Abraham en de Kaäba wilde zuiveren. Deze beweging werd omarmt door de Quraysh rond dezelfde tijd als de invasie van Abraha. Op hetzelfde moment was er ook een bepaalde stroming binnen het Christendom, het monofysitisme, dat door een Syrisch-Jordanische stammencoalitie gelieerd aan de Byzantijnen, die de Ghassaniden heetten, opgelegd moest worden aan het hele Arabische schiereiland. Deze druk van buiten maakten de Hoems aantrekkelijk , maar er was ook een vergelijkbare beweging, de hunafaa, die vond dat deze hervormingen niet ver genoeg gingen. Zij wilden een Arabische vorm van het monotheïsme, de hanifiya, en in de context van de Byzantijns-Perzische oorlog kan een versterkte angst voor het Einde der Tijden een rol hebben gespeeld. Beide machten lieten hun grip op Arabië los om de oorlog tussen hen uit te voeren, en het politieke vacuum dat ontstond werd gevuld door religieuze leiders, waarvan de bekendste de profeet Mohammed is.

Mohammed werd geboren als deel van de stam Quraysh, in een tijd dat de andere goden nog vereerd werden. Hijzelf zag zich als hanief, deel van een beweging die neigde naar monotheïsme, maar geen idee had hoe dit eruit moest zien. Ze wilden de Kaäba zuiveren, en één van hen, Zaid ibn Amr, zou om zijn opruiende taal tegen de goden uit Mekka zijn verbannen. Na deze verbanning verbleef Zaid op de berg Hira, waar Mohammed hem zou hebben bezocht, en hem eten hebben aangeboden wat bedoeld was als offer voor de goden. Zaid zou dit hebben geweigerd, wat een beslissend moment zou worden voor de geestelijke ontwikkeling van Mohammed:

> 'Toen sprak hij zich fel uit tegen de afgodsbeelden en hekelde de mensen die ze aanbeden en er offers aan brachten. Hij zei zoiets als: 'Dat zijn nutteloze dingen. Ze brengen niets slechts en niets goeds teweeg'. Nadat ik deze woorden had gehoord, heb ik nooit meer afgodsbeelden aangeraakt of ze offers aangeboden, tot de almachtige mij met zijn boodschap heeft vereerd.'

Het geeft aan dat het polytheïsme voor de hunafaa betekenisloos was geworden. Niet alleen werd Arabië steeds meer omsingeld door het monotheïsme, ook de polytheïsten zelf gedroegen zich verre van voorbeeldig: ze waren enkel op zichzelf gericht, hun rijkdom en hun vetes. Niets werd gedeeld met anderen, in strijd met de regelgeving van de muruwah. Geboortebeperking kwam

neer op het levend begraven van met name de dochters, in een tijdperk dat de Quraysh meer en meer rijkdom vergaarde. De polytheïstische machtsstructuur had zijn geloofwaardigheid verloren, en in dit chaotische tijdperk, dat later het tijdperk van onwetendheid of jahilliya werd genoemd, werd het geloof in meerdere goden uitgelegd als een zonde, waarbij de stammen niet wisten hoe ze de Enige Ware God moesten vereren en hem afgoden, of 'genoten', gaven, om die in plaats van God zelf te vereren. Mohammed trok zich terug in een grot in de bergen, en op een dag kwam hij terug met een simpele boodschap: God had de engel Gabriël tot hem gezonden, om zijn woord te openbaren aan de Quraysh. Net als Mani vóór hem was hij niet gekomen met een geheel nieuwe boodschap, maar ter bevestiging en correctie van alle vorige profeten, wiens boodschap simpel was geweest, namelijk bekering tot de Diin Ibrahim, oftewel het geloof van Abraham, het pure monotheïsme, dat in dit geval de mensen en de geesten, de djinns, had geschapen om enkel Allah te aanbidden. Mohammed zou de Joods-Christelijke heilsgeschiedenis toepassen op de Arabische context, waarbij echter veel verder zou worden teruggegrepen dan hij dacht: de Adam van vóór de zondeval, alhoewel niet goddelijk, fungeert wel als onderkoning van God, en net als Adammu behoudt Adam in de Islam zijn enorme proporties. Ook Satan keert weer terug in de Islamitische traditie, maar voordat God engelen en Adam schept, worden er de geesten geschapen, uit vuur zonder rook. De Islamitische versie van Satan, Iblis, is één van deze geesten, die vind dat hij de plek van Adam verdient, omdat Adam geschapen is uit klei, terwijl hij geschapen is uit vuur, en uiteindelijk wordt Iblis weggestuurd uit het hemelse huis van God, nadat God alle engelen beveelt had om uit eerbied voor de onderkoning van God voor Adam te buigen, wat Iblis had geweigerd.

De tegenstrijdigheid van de aanwezigheid van één geest tussen de engelen in de hemel word in de Islamitische traditie opgelost door te stellen dat Iblis met een leger van engelen de strijd was aangegaan met de geesten, maar dit geeft Iblis weer een dubbelzinnig karakter, weg van de bron van al het kwaad en meer in de richting van de dubbelzinnige Horan. Ook zal Iblis uiteindelijk aan het Einde der Tijden berouw tonen en vergeven worden, en word hij 'de Tegenstander' en 'de Prins' genoemd, namen die eerder werden gebruikt voor Horan.Net als bij de Joods-Christelijke traditie is het Iblis die Adam en zijn vrouw overtuigen om het verboden vrucht te eten, en is de oplossing voor deze zondeval dezelfde als in de eerdere monotheïstische tradities, namelijk berouw tonen en gehoorzaamheid aan de leiding van God. Het menselijk lijden wordt aan de begin van de prediking van Mohammed weer op dezelfde manier uitgelegd als bij het Christendom, het Jodendom, en het polytheïsme dat eraan voorafging. Het is de klassieke uitleg van lijden, namelijk straf, in het geval van Mohammed door Allah. Dit punt probeerde hij duidelijk te maken aan de Quraysh, door middel van zeven bestraffingsverhalen, met in de hoofdrol de zeven volkeren die gestraft werden, opgesomd in Soera 22:45-46:

'En indien zij u al voor leugenaar verklaren, ze hebben voor hun tijd het volk van Noach en Aad en Thamoed [hun profeet] voor leugenaar verklaard, en ook het volk van Abraham en het volk van Lot en ook de lieden van Madjan; en ook Mozes werd voor leugenaar verklaard'

Vijf van deze volkeren komen ook voor in het Oude Testament, en de verhalen volgen steeds dezelfde formule: ongeloof, door middel van polytheïsme, waarschuwing, door middel van een monotheïstische profeet, en straf, een uitroeiing door de Enige Ware God. Volgens Mohammed was het nu zaak voor de Quraysh om zich ook te keren tot Allah, om anders een soortgelijke hemelse toorn te ondergaan, zoals beschreven in Soera 14:13-14:

'En zij die ongelovig waren, zeiden tot hun boodschappers: wij zullen u uitdrijven uit ons land, of gij zult terugkeren in onze lering. Toen openbaarde hun [de gelovigen] hun Heer: wij zullen waarlijk de onrechtdoeners verdelgen. En wij zullen u de aarde doen bewonen na hen.'

Deze straf zou echter, net als alle andere bestraffingen van God, plaatsvinden nadat de ongelovigen waarschuwingen verwierpen, en de waarschuwer verbannen was, verteld in Soera 8:33:

'Maar niet is God zo dat Hij hen zou straffen terwijl gij nog in hun midden zijt, en niet zou God ertoe overgaan hen te straffen terwijl zij om vergeving vragen.'

Als Mohammed verjaagd zou worden, zou volgens Soera 7:94-95 het oordeel van God echter bepaald zijn:

'En bijna zouden zij u uit het land opgejaagd hebben om u vandaan uit te drijven, maar dan zouden zij na uw vertrek slechts weinig tijd nog daar verbleven hebben naar [volgens] de gebruikelijke behandeling van hen tot wie wij voor uw tijd boodschappers van ons gezonden hebben; en niet zult gij wijziging vinden in onze gewoonte.'

Naast lijden als straf keerde nog een rechtvaardiging terug vanuit het Jodendom en het Christendom, namelijk lijden als openbaring. In de Islam was dit de yawm al-qiyama, de Dag der Opstanding. Dit idee was via Perzië terechtgekomen in het boek van Daniël, waarbij God de eindstrijd aangaat met het beest. Ook Jezus' prediking ging grotendeels over bekering in afwachting van deze laatste eindstrijd. Eerst zou volgens Jezus de strijd ingeleid worden door oorlogen, aardbevingen, hongersnoden en valse messiassen. Daarna zou er volgens Marcus 13:24-27:

'Maar in de dagen na de verschrikkingen zal de zon verduisterd worden en de maan geen licht meer geven, de sterren zullen uit de hemel vallen en de hemelse machten zullen wankelen. Dan zal men de Mensenzoon zien komen op de wolken, bekleed met grote macht en luister. Dan zal hij de engelen eropuit sturen om zijn uitverkorenen uit de vier windstreken bijeen te brengen van het uiteinde van de aarde tot het uiteinde van de hemel.'

Uiteindelijk word de hele eindstrijd beschreven in de Openbaring van Johannes. In deze eindstrijd zal iedereen het Beest vereren, maar zal het met de valse profeet verslagen worden, zal Satan vastgebonden worden, en zullen alle martelaren en heiligen uit de dood opstaan.
Uiteindelijk wordt Satan in het vuur geworpen, daalt God neer en wordt een nieuwe hemel en aarde geschapen, waarbij God voor eeuwig regeert over deze nieuwe wereld, met enkel de martelaren, de heiligen en de rechtvaardigen. De Islamitische versie is eenvoudiger, waarbij de twee duivelse machten Gog en Magog (in het Arabisch Yajuj and Majuj) en Satan voor eeuwig verslagen zullen worden, en Allah een nieuwe wereld schept. Vervolgens velt Allah een eindoordeel, waarbij de rechtvaardigen terechtkomen in de Gaarden, en de zondaars vervloekt worden en afdalen naar het vuur van de hel.

Dit alles is in het nieuwe monotheïsme van Mohammed echter wederom gebouwd rondom het centrale idee van het monotheïsme, namelijk de razernij tegen het polytheïsme. Mohammed richtte zich hierbij echter niet alleen tegen de polytheïsten die meerdere goden vereerden, maar ook tegen de eerdere monotheïsten. Ook de Joden en de Christenen werden opgeroepen alleen de Enige Ware God te vereren, waarna zij, als ze die God gehoorzaam waren, beloond zouden worden, en na het Einde der Tijden eeuwig geluk en een eeuwig leven zijn krijgen. Dit was in beide gevallen weinig overtuigend, en de Islam verklaard dit door te stellen dat de Joden en de Christenen afgeweken waren van de ware boodschap, met name de Christenen, die drie goden zouden vereren. Jezus heet in de Islam ‘Isa, en hij was in tegenstelling tot wat de Christenen beweerden geen god geweest, maar een profeet. Weliswaar was zijn voorspelling uiteindelijk uitgekomen, en hadden de Romeinen na het negeren van zijn waarschuwingen de Tempel van Jeruzalem vernietigd, maar dit paste in de formule van ongeloof-waarschuwing-straf, en was geen bewijs voor de goddelijkheid van Jezus. De openbaringen van Mohammed waren het laatste woord, direct afkomstig van God, en alles wat ervan afweek was per definitie onwaar en slecht.

Dertien jaar lang predikte Mohammed in Mekka zijn nieuwe vorm van monotheïsme, maar slechts een handjevol stamleden vanuit de marges van de Quraysh waren vatbaar voor zijn boodschap. De rest van de stam reageerde onverschillig of vijandig. Eerst werd Mohammed weggezet als een waanzinnige, en later als een lastpost die het verdiende om gedwongen verwijderd te worden, of om zelfs gedood te worden. De spanningen liepen op, en dwongen Mohammed om Mekka en zijn stam te verlaten, en zijn heil elders te zoeken, in Medina. Na de

emigratie, of de Hijra, gebeurde er niets met Mekka. Er was geen straf van God, geen eindstrijd en geen eindoordeel. In Medina werd de eerste Islamitische gemeenschap gesticht, waar ook Joden en Christenen zich bij aansloten. Met de stammen rondom Medina werd een verdrag gesloten, waarbij de muruwah gehanteerd werd in geval van een aanval. Bij een dergelijke aanval zou de gehele gemeenschap als eenheid strijden op het pad van God, of jihad fi sabil illah. Mohammed had zich echter afgekeerd van Mekka, en de geloofsrichting, de qibla, veranderd in de richting van Jeruzalem. Dit loste de interne spanningen echter niet op, met name tussen hem en de Joodse stammen.

Zij werden gezien als huichelaars, net als het geval was geweest in de begintijd van het Christendom, en er ontstond een afstand tussen de volgelingen van Mohammed, de Moslims, ditmaal niet alleen tussen hen en de Joden, maar ook tussen hen en de Christenen.
Naast de muruwah werd ook een andere praktijk voortgezet, namelijk die van de ghazwa's. Zeven ghazwa's lang leek er weinig gaande, maar tijdens de achtste ghazwa werd een karavaan van de Quraysh aangevallen en overvallen, waarbij een lid van de Quraysh werd gedood. Na deze ghazwa zou Mohammed voor een allesbepalende beslissing staan. Eerder was hij verjaagd uit Mekka, waarbij één van zijn volgelingen, Sumayya bint Khayyat, gedood was door degene die één van de aartsvijanden van de Islam zou worden, Abu Jahl. Hierna was Mohammed naar Medina vertrokken, en was hier binnengekomen als de leider van een religieuze stadstaat, maar de straf van God voor het ongeloof van Mekka had zich niet voorgedaan. Nu moest hij kiezen tussen uitlevering van de uitvoerders van de ghazwa, of het in bescherming nemen van zijn strijders, met als gevolg de wraak van de Quraysh. Mohammed koos voor het laatste, en daarmee was het uitblijven van de straf van God van Mekka verklaard. Mohammed en zijn volgelingen zelf zouden de instrumenten zijn voor de bestraffing, en na de Slag om Badr in 624 veranderde vergelding definitief in een heilige oorlog. De Moslims die de strijd overleefden, werden voortaan badriyyun genoemd. Zij die vielen in de strijd werden martelaren, en kwamen voortaan terecht in de hoogste regionen van de Gaarden, met eveneens een redding voor familieleden en vrijstelling van 'adhab al-qabr, oftewel de kwelling van het graf. Het Arabische monotheïsme, de tawhid, zou verspreid worden op slechts één manier, de jihad, en het martelaarschap veranderde van iets dat passief moest worden ondergaan tot iets wat actief opgezocht werd. Dit veranderde ook de rol van Mohammed, die naast profeet van God en rechter van Medina ook veldheer werd, van een figuur als Jezus, die enkel waarschuwde, tot figuren als Mozes of Joshua, die daad bij woord voegden en hun geloof met geweld oplegden. Alle elementen van het monotheïsme vielen hierbij op hun plek.

Het idee dat stelde dat alles wat afweek van de Islam per definitie bestreden moest worden, werd verbonden aan straf, dat de Moslims in de strijd zouden ontvangen en uitdelen, als deel van het streven wat de jihad geworden was, en lijden als openbaring, als deel van de jihad om de hele wereld tot tawhid te dwingen, waarna de yawm al-qiyama zou aanbreken. Wederom waren dit

dezelfde elementen van macht: een verhaal, dat van de Enige Ware God die verering van hem alleen eiste en spoedig de gehele mensheid zou beoordelen, een schuld als gevolg van polytheïsme, en geweld, op aarde in de vorm van jihad, en na het laatste oordeel, in de vorm van het vuur van de hel. Alweer was een welbekende machtsstructuur heruitgevonden, de eeuwige hiërarchie, in stand gehouden door middel van dominantie en geweld. Dit geweld was een heilige geweld, tegen de huichelaars, die beweerden dat ze geloofden, maar dit eigenlijk niet deden, waarmee ook gedachtemisdaad was herboren, en tegen de polytheïsten, wat in principe iedereen werd die afweek van de Islam.

Net als het Byzantijnse en het Perzische rijk zou de Islam niet de pen, maar vooral het zwaard gebruiken om het eigen geloof op te leggen aan anderen, en net als we eerder zagen bij het Christendom, werd lijden niet geadresseerd om het proberen op te lossen, maar werd het deel van een emotionele chantage, om weer de schuld van al het lijden, en alle complexe oorzaken die eraan ter grondslag, te simplificeren tot één enkele verklaring, namelijk het onontkoombare gevolg van alles dat ook maar enigszins afwijkt van de Islam. Deze chantage werd versterkt door een geweldsdreiging, waarbij de Islam net als zijn voorgangers zichzelf de absolute macht en absolute autoriteit toe-eigende. De qibla veranderde terug naar Mekka, en de oorlog tegen alles dat niet in lijn was met de Islam begon.

Uiteindelijk werd de oorlog tegen de Quraysh gewonnen, en werd de Kaäba gezuiverd, maar de angst en haat tegen de ongelovige bleef de drijfveer van de Islam, wat de eeuwige hiërarchie in stand diende te houden. Dit liep echter uit op niets. Mohammed stierf, en rivaliserende groepen binnen de Islam begonnen een strijd om de opvolging, met interne oorlogen en sektarisch geweld als gevolg. Hieruit kwamen twee versies van de Islam voort, de Soennieten en de Sjiieten, ieder met hun eigen interpretatie van de gebeurtenissen rond de opvolging van de profeet, en een eigen opvolger die na Mohammed de Moslims moest leiden, in het geval van de Soennieten de schoonvader van Mohammed, Abu Bakr, en in het geval van de Sjiieten de neef van Mohammed, Ali. Beide groepen hielden echter vast aan het idee dat de Islam en Mohammed het perfecte geloof belijdt door de perfecte mens geweest was, zonder zich ooit af te vragen waarom er ooit mensen geweest waren die andere versies en andere verhalen aanhingen, en zonder ooit met andere antwoorden te komen die niets te maken hadden met ongehoorzaamheid en zonde, zoals aangenomen werd bij de polytheïsten van Mekka. Weer werd het verleden simpelweg gedemoniseerd en uitgewist, in een poging om het te vergeten, zonder te kijken naar de ideeën en aannames achter het eigen geloof, en de machtsstructuur die erachter lag. Wat dat betreft is de Islam een haast prototypische versie van het monotheïsme: de Islam word aangenomen als perfect waar en perfect moreel, en iedere keer als het binnen de Islam misging, zoals bijvoorbeeld bij de afwijkende groep van de Khawarij, was er maar één verklaring mogelijk, namelijk dat alles wat van de Islam afweek per definitie slecht was, en alles wat slecht was per definitie van de Islam afweek,

en vernietigd diende te worden. En het hart van dit alles was en bleef de hiërarchie van dominantie en macht.

Ongeveer een millennium later zou er een andere hidjra plaatsvinden, ditmaal vanuit Engeland, naar de Massachusetts Bay. In 1620 zouden de Pilgrim Fathers daar aan land komen, in een nieuwe wereld. Hun Mekka was de Engelse kust geweest, en hun Quraysh de heersende religieuze macht aldaar. Hun Medina zou voor hun het Engelse Kanaän worden, het Beloofde Land, Amerika. Hun kolonie hoorde een Portestants licht voor de wereld te worden, een stad op een heuvel. Dit gaf de pelgrims de taak om de indianen te bekeren tot het ene, ware geloof, maar deze bekeringsdrang kwam met een paranoïde element. Het protestantisme van de pelgrims werd namelijk gecontrasteerd met het Katholicisme van de Franse kolonisten, die in werkelijkheid jezuïeten waren, en het koninkrijk van de antichrist wilden stichten.

Veel van de betekenis van deze migratie zouden gegeven worden in Engeland. Daar, in Southampton, zou door de voorganger John Cotton de gehele uitreis in Bijbelse termen gevangen worden. Volgens Cotton was het God die Adam en Eva in een lege wereld had gezet, om deze te bewonen. Deze wereld mocht zonder toestemming bewoont worden, want, zo stelde Cotton, het was een beginsel van de natuur 'dat hij, die een leeg stuk land in bezit neemt, het bewerkt en er landbouw en veeteelt bedrijft, daar recht op heeft.' Dit laatste zou veelvuldig gebruikt worden om de indianen te verjagen van hun eigen land, omdat zij niet de kennis of de bedrevenheid bezaten om dit land goed te gebruiken, waardoor alles verrotte tot de lege chaos die het momenteel was.

Verder was er een centrale rol weggelegd voor het concept van de erfzonde, die was begonnen met Eva, die door de slang verleidt was om van het verboden vrucht te eten. Dit had de gehele mensheid verleidt tot zonde, en alleen een wedergeboorte in het geloof van Jezus kon dit ongedaan maken. Door deze bekering werden zij bevrijdt van deze zonde, om in vrijheid de geboden van God te volgen. In de Massachusetts Bay Colony werd de Bijbel dan ook tot op de letter nagevolgd. Ook bleef de bekering van de indianen bij gesprekken, om hen naar het juiste pad te doen gaan. Dit veranderde echter over tijd in een blinde drang tot geweld, waarbij tactieken van misleiding niet geschuwd werden. Zo zijn er gevallen waarin de indianen hun graan mochten planten, waarna de kolonisten hen voor de oogst allemaal zouden afslachten. Deze indianen hadden namelijk de goddelijke wet gebroken, specifiek de stam van Powhatan, die in 1622 Jamestown hadden aangevallen, en een derde van de kolonisten had vermoord.

In Jamestown zou echter ook iets nieuws geïntroduceerd worden, namelijk een tabaksplant, die erg winstgevend zou worden. Ook zou in Old Point Comfort een schip arriveren, met een lading die van een Portugees schip afkomstig was. Dit waren ongeveer twintig Angolezen, afkomstig uit Afrika, die onder een bepaalde vorm van arbeidscontract ter werk gestelde zouden worden. Dit contract werd bekend als 'indentured servitude', en kwam op weinig meer terecht dan arbeid zonder loon, en zonder enige vorm van vrijheid. Dit systeem was een systeem gebouwd

rondom ras, en zou het begin vormen van de Amerikaanse slavernij. Eén van de eerste van deze slaven heette John Punch. Hij was afkomstig uit Angola, en had een poging gedaan om te ontsnappen, maar in juli 1640 werd zijn vrijheid weer omgezet in slavernij, en werd indentured servitude juridisch precedent.

Vanaf nu zouden de Afrikaanse slaven weinig meer zijn dan menselijke robots. Beroofd van iedere vorm van vrije wil, zouden zij enkel en alleen kunnen reageren op de impulsen van de vrije markt, die hun meester beloonde, en hun meester zelf, die hen strafte.
Deze manier van menselijk bestaan blijft tot op de dag van vandaag echter helaas relevant, in de wetenschappelijke visie van een psycholoog, en een revolutionair. De eerste was B.F. Skinner, die beroemd werd met zijn gedragsexperimenten met duiven. Door middel van het belonen en niet belonen van een bepaald gedrag werd het in de experimenten van Skinner mogelijk om gedrag te sturen, en uiteindelijk zo geheel te controleren. Skinner breidde dit idee uit tot de stelling dat vrije wil een complete illusie is, en ons gedrag enkel beïnvloed wordt door bekrachtiging. Het aanmoedigen en het afkeuren van gedrag was volgens Skinner de enige manier waarop gedrag tot stand kwam, en in een boek dat Skinner schreef, Walden Two, zou hij deze visie uitdragen. De wereld van Walden Two is een wereld waarin iedere vorm van individualisme volledig verdwenen is, en deze wereld wordt aan ons laten zien aan de hand van professor Burris, die door twee veteranen van de Tweede Wereldoorlog door deze nieuwe wereld wordt geleid. Het is een wereld waarin al het gedrag wetenschappelijk wordt vastgesteld, door de gemeenschap. Iedereen gedraagt zich volgens de objectief juist vastgestelde manier, wat geleid heeft tot een gemeenschap vol met vrede, welvaart en veiligheid. Ook het totale gebrek aan vrijheid hindert de bewoners ervan niet, omdat ze zich vrij voelen, door middel van sociale druk.

De tweede, Aleksei Gastev, geloofde in een overeenkomstige visie. Het verschil is echter dat Gastev deze visie ook daadwerkelijk implementeerde in het werkende bestaan. In de nieuwe Sovjet-Unie werd Gastev de directeur van het Centrale Instituut voor Arbeid. Als directeur van dit instituut zou Gastev experimenten beginnen met fabrieksmedewerkers, die getraind werden om hun werk exact als machines uit te voeren. Zo werd er bijvoorbeeld een beweging uitgevoerd met een hamer, en werd dit vergeleken met een machine die hetzelfde deed, om deze beweging zo machinaal mogelijk uit te voeren. Dit machinale ritme hadden de fabrieksmedewerkers na een half uur onder de knie, wat volgens Gastev een aanzienlijke verbetering was dan een menselijke methode.

Net als bij Skinner is in de visie van Gastev de vrije wil van de mens volledig irrelevant, en dient deze vervangen te worden met een machinale wil, waar geen enkele vorm van bewustzijn aan te pas komt. Net als de Afrikaanse slaven in Amerika waren de bewoners van Walden Two en de fabrieksmedewerkers van Gastev volledig ondergeschikt aan een wil, die van bovenaf opgelegd wordt aan de ander, zonder dat deze iets terug mag zeggen. Dit alles moet leiden tot een perfecte

utopie, waarin geen ruimte meer is voor ongeluk en lijden.

In de psychologie zijn er ook nog andere vergelijkbare experimenten uitgevoerd om een dergelijke maatschappij, net als bij slavernij, met dwang op te leggen. De bekendste hiervan is van Philip Zimbardo, die de leiding zou geven aan het Standford Prison Experiment. Aan de Universiteit van Stanford werd een gang ingericht als gevangenis, om de sociale psychologie van gevangenissen te bestuderen. Het experiment leidde tot verrassende en vreselijke resultaten: binnen vijf dagen is de gevangenis vervallen tot een gruwelijke nachtmerrie, beginnen met pesterijen, later verder naar regelrechte intimidatie en uiteindelijk geweldsuitbarstingen en hongerstakingen. De omstandigheden waren zo gruwelijk dat het experiment op de zesde dag noodgedwongen stopgezet werd. Dit experiment liet krachtig zien hoe veel invloed iets vanzelfsprekend als de situatie zelf heeft op een bepaalde omgeving. De directeurs en cipiers kregen niet specifiek het bevel om de gevangenen te vernederen of te folteren. Het was de situatie zelf die de meest gruwelijke uitdrukkingen van autoriteit en geweld achterna ging, om te eindigen met een orgie van pure terreur.

Naast dit experiment zijn er nog andere denkers die ernstige vraagtekens zetten bij met name het wetenschappelijke determinisme waar Skinner en Gastev hun visie op baseerden. Eén hiervan is de filosoof Paul Feyerabend. Veel van de wetenschappelijke methode waar Skinner en Gastev zich op lijken te baseren, lijkt afkomstig van de Engelse filosoof Francis Bacon. Bacon was een pionier van het empirisme, waarbij ervaring de basis vormt van solide kennis. Deze kennis werd gestructureerd door inductie, waarbij conclusies getrokken worden uit een verzameling ervaringen. Feyerabend had hier een radicaal ander idee over. Volgens hem was wetenschap anarchisme, en bestond er niet zoiets als een vaste wetenschappelijke methode, die onherroepelijk altijd leidde tot feilloze conclusies. De meeste vooruitgang in onze kennis, volgens Feyerabend, komt voort uit het idee dat alles legitiem is, zolang het maat leidt tot resultaten. Het idee, van een steriele, mechanische manier van vergaring van kennis was niet alleen illusionair, maar zelfs een obstakel voor bepaalde vormen van kennis die buiten deze mechanische manier van wetenschap vallen.

Amerika zou kennis nemen dit gegeven wat betreft slavernij op de harde manier. Hoewel de Founding Fathers van Amerika in sommige gevallen zelf slaven bezaten, zou dit concept nooit in lijn zijn met het verlichtingsideaal waar Amerika omheen gebouwd zou worden. Deze spanning zou uiteindelijk leiden tot een burgeroorlog tussen de Noordelijke Staten van de Unie, die de slavernij wilden afschaffen, en de Zuidelijke Staten van de Confederatie, die dit niet wilden. De toenmalige president van Amerika, Abraham Lincoln, wilde de slaven bevrijden, maar de Zuidelijke Staten splitsten zich af van Amerika, met een burgeroorlog tot gevolg, die uiteindelijk gewonnen werd door het noorden, waarbij de slaven bevrijd werden. Later werd Lincoln echter vermoord, en de raciale spanningen bleven aanwezig in Amerika, waarbij de Afro-Amerikanen

grotendeels achterbleven in de onderklasse van Amerika. Ook zouden veel van hen verdwijnen in een leeg bestaan van misdaad, of in dezelfde gevangenissen die Zimbardo had gesimuleerd in zijn experiment. Ook een emancipatiebeweging in de jaren 60, geleid door de pastor Martin Luther King Jr. zou weinig veranderen in Amerika, en net als Abraham Lincoln werd ook hij vermoord.

De grote vraag is dus waarom een gesloten systeem als dat van Skinner en Gastev, weliswaar in een racistische vorm, zelfs degenen angst aanjaagt die er geen slachtoffer van zijn. Het Sanskriet is uiteraard handig hierin. Amhas betekende tenslotte een specifieke angst, namelijk een claustrofobische angst van de onmogelijkheid van een ontsnapping, en het behoeft geen uitleg dat de ketting die om de nek van iemand anders zit, ook vrij makkelijk om jouw eigen nek gezet kan worden. Het experiment van Zimbardo geeft ons ook nuttige informatie, ondanks de brutaliteit van zijn experiment: op het moment dat de verschrikking te gruwelijk werd, werd er onmiddellijk ingegrepen, en werd het experiment stopgezet. De vraag is alleen wat te doen wanneer dit niet gebeurd. Het duurde tenslotte eeuwen voordat de slavernij in Amerika stopgezet werd, en ook in Nederland zou het pas tot de 19e eeuw duren voordat de slavernij werd afgeschaft, en over de hele wereld pas in 2007. Hoe kunnen de ketenen doorbroken worden, als niemand geïnteresseerd is in bevrijding?

Een mogelijk antwoord hierop zou komen uit twee plekken buiten Amerika, waar de Afrikaanse slaven ook hun vrijheid en menselijkheid zouden verliezen. De eerste hiervan is Haïti. Haïti was tijdens de revolutie onderdeel van Frankrijk, en de thema's van vrijheid, gelijkheid en broederschap zouden snel de Atlantische Oceaan overspringen. Haïti had echter vóór deze revolutie het Katholicisme overgenomen van Frankrijk, en dit Katholicisme zou vermengd raken met Afrikaanse religieuze thema's. Vandaag de dag wordt Voodoo gezien als een primitief en barbaars bijgeloof, maar als Voodoo bestudeert wordt, dan worden enkele interessante thema's zichtbaar. De oppergod in Voodoo heet Bondye, dat afgeleid is van het Franse 'bon dieu', of 'goede god'. Naast schepper is Bondye het hoogste principe van het universum, een eeuwig alles dat orde schept in de chaos van het heelal. Vaak wordt Bondye dan ook vergeleken met de Brahman van het Hindoeïsme. Ook lijkt veel van de taken van Bondye te maken hebben met de verbinding tussen de mensen, waarbij de toename van verbondenheid goed is, en datgene wat het doet verminderen slecht is. Dit is niet geheel correct, zo kan het best mogelijk zijn dat een gebrek aan verbondenheid kan leiden tot individuele inzichten die in een groep wegvallen, maar dit idee kan wel bruikbaar zijn als culturele buffer, als de omstandigheden een gemeenschap uiteen dreigt te drijven.

De religie heeft ook tussenwezens tussen Bondye en de mensen, die de Lwa worden genoemd. Omdat de Bondye te verheven is voor interactie, moet er de tussenkomst zijn van andere wezens, die kunnen communiceren met de Bondye. Dit heeft overduidelijk een Katholieke inslag, maar hier wordt wel een eigen invulling aangegeven. Er zijn drie soorten Lwa. De eerste zijn de Rada, de Oude Geesten uit Afrika, die diep in de geest van herinnering bewaard zijn gebleven. Als

tweede zijn er de Petro, die staan voor de geesten van de Nieuwe Wereld. Als laatste zijn er de Ghede, die geassocieerd worden met de ondode doden. Ook worden deze geesten geassocieerd met kleuren: de Rada zijn wit, de Petro zijn rood, en de Ghede zijn zwart, maar nog iets opvallends is het karakter van deze geesten. De Ghede kwellen vaak de levenden, alsof de levenden uiteindelijk niet kunnen ontsnappen aan hun herinnering, maar het meest opvallende verschil van karakter is te zien tussen de Oude en de Nieuwe Wereld. Deze laatste is namelijk veel agressiever dan de Oude, en houden zich voornamelijk bezig met meer gruwelijke zaken, zoals wraak en de dood.

Een ander eiland buiten Amerika waar een opvallende Afrikaanse invloed te zien is, is op Cuba. Daar is een god uit het Yoruba pantheon neergestreken. Deze god heet Chango, en ook Chango heeft een geheel eigen taak, en een geheel eigen verhaal waarin hij de hoofdrol speelt. Omdat dit echter deel is van een orale traditie, bestaan er verschillende versies van dit verhaal. Alle drie beginnen en eindigen op dezelfde manier. Ze beginnen met Chango als de koning van Oyo, een dorp dat Chango terroriseert met zijn grote macht. Volgens een versie van het verhaal heeft Chango een dubbelzijdige bijl, waarmee hij bliksem kan oproepen. In een andere versie van dit verhaal kan Chango rook en vuur uit zijn mond laten komen wanneer hij spreekt. In deze tweede versie gebruikt Chango zijn krachten om de bevolking bruut onder de duim te houden, en twee van zijn adviseurs, Timi en Gbonka, proberen hem af te zetten. Chango ontdekt dit, en laat de twee vechten tegen elkaar, een gevecht dat Gbanko uiteindelijk wint. Hierna wordt Gbanko in een vuur gegooid, maar dit overleeft hij zonder kleerscheuren. Het dorp schaart zich achter Gbanko, en Chango wordt gedwongen het dorp te verlaten. In een derde versie is het een ander hoofd van Oyo die de macht van Chango uitdaagt. Met zijn magie verdedigd hij het dorp tegen de terreur van Chango. Het einde van dit verhaal brengt ons terug bij de eerste versie. In deze versie klimt Chango een berg op, om zijn krachten van bliksem aan de gehele omgeving te zien. Hij laat een gigantische donderstraal neerdalen op Oyo, waarbij het dorp vernietigd wordt, inclusief de familie van Chango. Verslagen en verscheurd door verdriet eindigen alle verhalen van Chango hetzelfde: hij hangt zich op aan een ayan boom. Hierop volgend wordt Chango de god van de elementen en van gerechtigheid, maar als godheid wordt hij nog altijd als kwaad en wispelturig gezien.

De revolutie op Haïti zou net zo wispelturig zijn, en de kwade natuur van rechtvaardigheid die Frankrijk in zijn greep zou houden, zou overslaan naar de koloniën. Na een slavenopstand in 1791, en het neerdalen van vrijwel alle Europese koloniale macht op het eiland, zou Frankrijk eerst de slavernij als afgeschaft verklaren, om vervolgens donderend neer te dalen op Haïti. In een tactiek van verschroeiende aarde zou de Haïtiaanse generaal Toussaint Louverture alles en iedereen op het eiland proberen uit te roeien wat ook maar enigszins deed herinneren aan de eerdere toestand van slavernij. Na een slag bij Crête-à-Pierrot, dat op Haïti de plaats zou invullen van de Bastille, ging de oorlog over in een guerrilla oorlog, waarbij het echter vooral

vermoeidheid en de gele koorts was die de grote winnaar zou worden. De Fransen zouden een poging doen om de slavernij te herstellen, kwamen in conflict met de Engelsen en Haïti zag kans om zichzelf onafhankelijk te verklaren. Na deze verklaring zouden de Haïtianen de massamoorden van Robespierre herhalen, dit keer op de koloniale bewoners van het eiland, waarna het voor blanken verboden werd om land te bezitten. Deze koloniale periode zou Haïti eeuwenlang achtervolgen, met torenhoge schulden en sociaal conflict als erfenissen. Ook had de revolutie uiteindelijk weinig effect op de slavernij als instituut. Decennia na de opstand zou het idee van slavernij nog altijd overleven, om soms pas eeuwen hierna ten einde te komen.

Ook in Amerika zou veel van de haat aanwezig blijven, in beiden kanten van deze slavernij. Beide kanten hadden er na de Burgeroorlog baat bij hun eigen uitmuntendheid te benadrukken, en zouden dit doen op zeer onvoorspelbare manieren. Martin Luther King Jr. had zich uitgesproken tegen de ongelijkheid van Amerika en het geweld waarmee dit verdedigt werd, maar hij had hierin een pacifistische lijn gevolgd, van ongewapend verzet. Ondanks dit zou hij alsnog vermoord worden, en velen van zijn medestanders die hetzelfde doel als hem wilden nastreven, vonden zijn pacifisme een zwaktebod. Eén van hen was de Nation of Islam.

Ondanks de naam haalt de Nation of Islam niet alleen inspiratie uit de Koran, maar haalt het ook ideeën uit de Bijbel om hun ethnonationalisme te bevestigen. De Nation of Islam noemt zichzelf 'zwart-nationalistisch', en stelt dat Allah de naam is van een verzameling van stervelijke goden met een donkere huiskleur. Deze god heeft de eerste mensen geschapen, de stam van Shabazz, het oervolk waar alle mensen met een donkere huidskleur van afstammen. Dit oervolk bezit een innerlijke goddelijkheid, wat de oorsprong van hun goedheid is. Vlak na deze schepping was er echter het kwade wezen Yakub, die het blanke ras schepte, een mensenras dat, in tegenstelling tot de stam van Shabazz, geen innerlijke godheid kent, en de stam van Shabazz aanviel, om in hun slechtheid de wereld te domineren. Volgens de Nation of Islam is het nu aan de Afro-Amerikanen om de Amerikaanse maatschappij, die gedomineerd wordt door dit kwaadaardige ras, geheel achter zich te laten en een eigen onafhankelijke natie te vormen, gescheiden van dit kwaadaardige ras. Als dit eenmaal gelukt is, moet deze nieuwe natie de eindtijd afwachten, waarin het eindoordeel zich zal voordoen, en het blanke ras voor eeuwig vernietigd zal worden, om te eindigen in een hemel op aarde.

Het blanke ras is echter niet de enige groep waar het vijandsbeeld van de Nation of Islam zich op richt. Ook de joden en homo's worden gezien als kwaadaardige demonen, die vernietigd dienen te worden. De Nation of Islam werd in 1930 gesticht door een man genaamd Fard Muhammed, maar toen hun verdween in 1934, kwam het leiderschap in handen van Elijah Muhammed. Het was Elijah Muhammed die Fard Muhammed als de laatste Allah verklaarde, en daarmee de eindtijd spoedig zag aankomen, en in de jaren 50 en 60 zou de Nation sterk groeien. Onder hun leden bevonden enkele beroemdheden, zoals Malcolm X, die in tegenstelling tot

Martin Luther King Jr. een gewapend verzet wilde tegen het racisme en de ongelijkheid van Amerika. Ook de bokser Cassius Clay zou zich bekeren tot de Nation, en zijn naam veranderen in Muhammed Ali. In 1975 zou Elijah Muhammed komen te overlijden, en zou het geloof zich in twee stromingen opsplitsen. De eerste, de World Community of Islam in the West, zou zich meer oriënteren naar de Soennitische tak van de Islam, terwijl Louis Farrakhan door zou gaan met de Nation of Islam, en de separatistische lijn zou doorzetten. Hierin zou hij de doctrines van de Nation of Islam verder ontwikkelen, en zou hij een verbinding leggen met een ander nieuw geloof in Amerika, Scientology.

Scientology is een geloof dat begonnen is door de science fiction schrijver L. Ron Hubbard, en is een geloof dat zich vooral richt op de wereld buiten de aarde. Het stelt dat tussen de 70.000 en 35.000 jaar geleden de aarde bezocht was door zogenaamde Thetanen, een buitenaardse levenssoort die moeiteloos door het heelal kon reizen, en met elkaar konden communiceren via telepathie. Omdat de Thetanen onsterfelijk waren, waren sommige Thetanen afgedaald in sterfelijke wezens, die in Scientology MEST-wezens genoemd worden, wat staat voor 'matter', 'energy', 'space' en 'time'. Deze Thetanen gaan conflicten met elkaar aan, en nemen vaak mensen over, wat volgens Scientology de ware reden is voor mentale problemen, en lijken dit willekeurig te doen, maar later bleek dat de Thetanen deel zijn van een veel groter verhaal, dat zich 75 miljoen jaar afspeelde. Het betrof de Galactische Confederatie, geleid door de kwaadaardige Xenu, die een teveel aan Thetanen had, die door Xenu bruut opgeruimd worden door ze in vulkanen te gooien, om deze vervolgens te bombarderen met waterstofbommen. Dit vernietigde hun lichamen, maar hun geest bleef bestaan, in de geesten van mensen, en nu was het aan dit geloof om deze geesten te genezen.

Volgens Scientology is het instrument hiervoor het heilige boek van Scientology, dat *Dianectics* heet. Dit boek beschrijft twee gedeelten van ons brein, namelijk het 'analytische brein' en wat het het 'reactieve brein' noemt. In dit laatste brein worden alle trauma's opgeslagen, en de belofte van Scientology is dat het al deze trauma's in het niets kan doen oplossen door hun methodes te volgen, en lid te worden van het geloof.

In zowel de Nation of Islam als in Scientology zien we wederom iets bekends. Het is de kracht van het hiërarchische systeem, dat zich wederom op een morele manier manifesteert. In plaats van een confrontatie aan te gaan met de trauma's van racisme of trauma's in het algemeen, en de complexiteit ervan, worden de daders van deze trauma's eenvoudigweg gedemoniseerd, en worden de trauma's weggezet als enkel en alleen slecht, en als iets dat geheel kan vernietigd worden en vernietigd moet worden. Er lijkt geen enkele aandacht voor de nuttige informatie dat een trauma ons kan geven, en de manier waarop een trauma de geest van een mens kan laten groeien. In plaats daarvan zijn de volgelingen van deze beide geloven ontsnapt in een simpele fantasiewereld, die veel overzichtelijker is dan de harde, complexe werkelijkheid waar deze

trauma's vandaan komen. Ook lijken deze geloven wederom veel zaken van het Christendom te hebben overgenomen. De Nation of Islam zet vol in op de Protestantse erfzonde, die ervoor zorgde dat de schuld van een mens enkel en alleen in ruil van gehoorzaamheid vergeven kan worden, terwijl Scientology de Katholieke praktijk van het biechten zichzelf eigen heeft gemaakt, waardoor er een gigantisch machtsverschil ontstaat tussen de religie en haar volgelingen, net als enkele eeuwen geleden, in organisaties als de Inquisitie.

Met name bij de Nation of Islam is dit opvallend. Zo was het een religieuze beweging na de eerste Great Awakening, de Second Great Awakening, die een aanzienlijke invloed had op het abolitionisme, dat uiteindelijk de slavernij in Amerika afschafte, en deze beweging maakte gebruik van de Bijbel in zijn oorspronkelijke vorm, om verlichtingsthema's als vrijheid en emancipatie te versterken. Deze versterking is echter ook dubbelzinnig, omdat de Bijbel ook voor precies het tegenoverstelde doeleinde is gebruikt. Zo werd veel van de rechtvaardiging van de slavernij gebaseerd op een vers uit het eerste Bijbelboek, Genesis. In vers 9 krijgen we een beeld van de nakomelingen van Noach, en zou zich iets beslissend voordoen:

'En de zonen van Noach, die uit de ark gingen, waren Sem en Cham en Jafeth; en Cham, die is de vader van Kanaän. Deze drie waren de zonen van Noach; en van dezen is de ganse aarde overspreid. En Noach begon een akkerman te zijn, en hij plantte een wijngaard. En hij dronk van dien wijn en werd dronken; en hij ontblootte zich in het midden zijner tent. En Cham, Kanaäns vader, zag zijns vaders naaktheid, en hij gaf het zijn beiden broederen daarbuiten te kennen. Toen nam Sem, en Jafeth een kleed en zij legden het op hun beider schouders, en gingen achterwaarts en bedekten de naaktheid huns vaders; en hun aangezichten waren achterwaarts *gekeerd*, zodat zij de naaktheid huns vaders niet zagen. En Noach ontwaakte van zijn wijn, en hij merkte wat zijn kleinste zoon hem gedaan had. En hij zeide: Vervloekt zij Kanaän; een knecht der knechten zij hij zijn broederen. Voorts zeide hij: Gezegend zij de HEERE, de God van Sem; en Kanaän zij hem een knecht. God breide Jafeth uit, en hij wone in Sems tenten; en Kanaän zij hem een knecht. En Noach leefde na den vloed driehonderd en vijftig jaar. Zo waren al de dagen van Noach negenhonderd en vijftig jaar; en hij stierf.'

Eeuwen later zou deze tekst gebruikt worden om de slavernij van de Afrikanen te bevestigen, en in het licht van deze verzen worden zowel de Nation of Islam als Scientology nog vreemder. Zij worden pogingen om een geheel andere weg in te slaan als de Judeo-Christelijke weg die Amerika domineert. Vaak wordt dit gedaan door een andere religieuze weg in te slaan, of om religie geheel te verwerpen en vol een wetenschappelijke weg in te slaan, maar telkens weer komen al deze wegen uit op een hiërarchisch systeem, dat door middel van dwang zichzelf in stand houdt. Dit gebeurd ondanks dat we meer dan bewust zijn van de schade die het aanricht, niet alleen voor de ander, maar ook voor onszelf. Toch lijken we steeds weer de geschiedenis te herhalen, niet omdat we niet kunnen of willen leren van deze geschiedenis, maar omdat er geen enkel alternatief lijkt te zijn wat een betere manier presenteert van organisatie dan absolute orde, in stand gehouden door angst en geweld.

Amerika wordt vaak gezien als een land dat weinig tot geen traditionele vorm van kunst kent. Hoewel Amerika een vrij jong land is, en dit grotendeels waar is, is dit niet geheel correct. Er lijken namelijk drie verhaalvormen te zijn die typisch zijn voor Amerika, en die ook in de rest van de wereld aangeslagen zijn, namelijk fantasy, science-fiction en horror. Alle drie laten de werkelijkheid geheel varen, iets wat in de werkelijkheid een vreselijk idee is. In de wereld van verhalen kan dit echter leiden tot nieuwe en verrassende inzichten die een vastgeroeste traditie geheel kunnen overstijgen, om zo te kunnen leiden tot nieuwe ideeën, en zelfs tot geheel nieuwe geschiedenissen. Vluchten in een dergelijke fantasiewereld is echter niet geheel zonder risico's, en er moet dan ook altijd één voet blijven die stevig is geplant in de werkelijkheid. Ons beeld van de werkelijkheid hoort dan ook te zijn als een boom. De wortels van een boom zitten stevig vast in de aarde, en net als deze wortels is de wetenschap een vorm van kennis die niet af kan wijken van de werkelijkheid, omdat aan de wetenschap daadwerkelijke consequenties verbonden zijn, die daadwerkelijk schade kunnen opleveren voor degenen die het roekeloos negeren. De takken van de boom zijn het tegenovergestelde, en zijn onze verbeelding. Zij zijn hoog in de lucht, en rijken zo naar een andere wereld, en zonder deze wereld zal een mens vervallen tot een veranderloze machine. Wereldbeelden als die van Skinner en Gastev zijn dan ook verre van progressief. Ze laten eerder een krampachtig vasthouden zien aan een statisch beeld van mens en werkelijkheid als onveranderbaar mechanisch, waarbij menselijke zaken als dialoog en overtuiging weinig meer zijn dan de manipulatie en programmering van mensen, om hen zo de wil op te leggen. Dit mondt echter niet uit in een utopische wereld, maar veranderd, net als waarschijnlijk een maatschappij gedomineerd door de Nation of Islam en Scientology, als het Stanford Prison Experiment, in brutaliteit, wreedheid en terreur. Deze terreur zou ook in de recente Amerikaanse geschiedenis bepalend zijn. De aanvallen van 11 september in New York en Washington mondden uit in een gewelddadige respons, waarin Afghanistan en met name Irak het moest ontgelden. Deze chaos zou bijdragen aan de Arabische Lente, waar in Noord-Afrika in 2011 grootschalige protesten uit zouden breken, en Syrië en Libië ten onder zouden gaan in een Burgeroorlog. In deze drie oorlogen, de oorlog in Irak en de twee burgeroorlogen in Syrië en Libië zou een staat van Islam tevoorschijn komen, Islamitische Staat, met de belofte om terug te keren naar het kalifaat dat in de 20ste eeuw was opgegeven. Islamitische Staat zou echter vooral gedreven worden door een apocalyptisch idee, dat voorheen vooral aanwezig was bij de Sjiieten, maar dat zijn weg gevonden had in de Soennitische tak van de Islam. Hierbij zouden vooral soera's 81 en 82 weer op de voorgrond treden, met een aanstaande eindtijd:

'Wanneer de zon wordt omwonden. En wanneer de sterren neerstorten. En wanneer de bergen in beweging gezet worden. En wanneer de tiendemaandse kamelen in de steek gelaten worden. En wanneer de wilde dieren verzameld worden. En wanneer de zee aan het kolken gemaakt wordt. En wanneer de zielen verenigd worden. En wanneer aan

het in de grond gestopte meisje gevraagd wordt voor welke zonde zij gedood werd. En wanneer de bladen opengeslagen worden.; En wanneer de hemel afgestroopt wordt. En wanneer de hel opgestookt wordt. En wanneer de tuin dichterbij wordt gebracht. Dan weet de ziel wat zij heeft teweeggebracht. Nee toch? Ik zweer bij de achteruitgaande planeten, die voortsnellen en zich verschuilen! Bij de nacht wanneer hij opdoemt! Bij de morgen wanneer hij gloort! Dit is het woord van een voortreffelijk gezant, machtig bij de Heer van de troon en standvastig, gehoorzaamd en betrouwbaar. Jullie medeburger is geen bezetene. Hij heeft hem immers aan de duidelijke horizon gezien. Hij is niet gierig met mededelingen over het verborgene en het is ook geen uitspraak van een vervloekte satan. Waarheen zullen jullie dan gaan? Het is slechts een vermaning voor de wereldbewoners, voor wie van jullie correct willen handelen. Maar jullie zullen het slechts willen als God het wil, de Heer van de wereldbewoners.'

'Wanneer de hemelen splijten. En wanneer de sterren verstrooid worden. En wanneer de zeeën opengebroken worden. En wanneer de graven omgewoeld worden. Dan weet een ziel wat zij vroeger en later gedaan heeft. O mens, wat heeft jou begoocheld aangaande jouw voortreffelijke Heer, die jou geschapen heeft, dan gevormd en dan evenwichtig gemaakt? In welke vorm Hij wilde heeft Hij jou samengesteld. Maar nee, jullie loochenen toch het oordeel. Maar er zijn bewaarders voor jullie, voortreffelijke, die opschrijven, die weten wat jullie doen. De vromen verkeren in gelukzaligheid, maar de overtreders zijn in het hellevuur. Daarin branden zij op de oordeelsdag. Zij kunnen het niet ontgaan. En hoe kom jij te weten wat de oordeelsdag is? Nog eens, hoe kom jij te weten wat de oordeelsdag is? Op de dag waarop niemand iets voor een ander kan uitrichten. Op die dag heeft God het bevel.'

Verzen als deze deden jihadi's als Abu Musab al-Zarqawi en Abu Bakr al-Baghdadi inspireren tot een apocalyptische oorlog in grote delen van het Midden-Oosten, met name in Irak. Dat lag tussen het centrum van de Soennitische wereld, Saudi-Arabië, en de Sjiitische, Iran. Met name de Sjiieten zouden het slachtoffer worden van deze meedogenloze oorlog, en Amerika moest met veel geweld Islamitische Staat verdrijven, onder andere in steden als Mosul. Grote delen van Irak liggen nog altijd in puin, net als grote delen van Syrië, zonder enig hoop op perspectief. De Arabische Lente wordt inmiddels gezien als een gepasseerd station, een vage herinnering van een protest dat inmiddels ver achter ons ligt, in landen waar de macht weer stevig in handen is van enkele autocraten, die deze protesten handig kunnen gebruiken als waarschuwing tegen ongehoorzaamheid. Ook het Judeo-Christendom van Amerika zou beïnvloed worden door de rampen in het Midden-Oosten, wat een ontmaskering betekende van de belofte waar het land ooit voor gekoloniseerd werd, een land dat vrij zou zijn, zolang de geboden van de Ene Ware God maar nagevolgd werden. Hierdoor zou een twijfel toeslaan, waardoor het atheïsme op de voorgrond zou treden, wat een intellectueel antwoord hierop noodzakelijk maakt. Dit intellectuele antwoord zou echter niet gevonden worden in nieuwe ontdekkingen waaruit zou blijken dat de geloven uiteindelijk toch nog het gelijk aan hun zijde hadden, maar in het verleden. Het zou een intellectuele ontwikkeling zijn die een helder beeld gaf van wat daadwerkelijk verdedigd werd, iets dat gek genoeg begonnen was in Nederland. Om het geloof te onderbouwen met rationele redenen, werd er gekeken naar de filosofie. Deze had religie al vaak geassisteerd, en ook deze keer

zou het hulp bieden, ditmaal in de vorm van een trouwe volgeling van Aristoteles. Dit was de theologie van Thomas van Aquino, en met name zijn vijf wegen naar geloof in God, ook wel de 'Quinque viae' genoemd. Deze zijn te vinden in zij hoofdwerk, de *Summa Theologiae*, en worden als volgt beschreven:

'Of God is

Objecties:

1. Er wordt geargumenteerd dat God niet is. Immers als één van twee tegengestelden oneindig is, zal dat tweede totaal verwoest worden. Maar onder het woord 'God' wordt verstaan dat Hij een oneindig goed is. Als God dus was, zou er geen enkel kwaad aangetroffen worden. Dus is God niet.

2. Bovendien: wat men kan verklaren met minder gronden doet men niet met meer gronden. Maar er wordt geargumenteerd dat alle verschijnselen in de wereld verklaard kunnen worden met andere gronden, ook als men veronderstelt dat God niet is. De natuurlijke dingen worden immers herleid tot het beginsel van de natuur en de opzettelijke dingen worden herleid tot het beginsel van de menselijke rede of wil. Er is dus geen enkele noodzaak om te stellen dat God is.

Sed Contra:

Daar staat tegenover dat in Ex. 3 in die rol van God wordt gezegd: *Ik ben, die ben.*

Antwoord:

Ik antwoord dat gezegd moet worden dat 'God is' op vijf manieren bewezen kan worden. De eerste en meest heldere weg is die welke vertrekt vanuit de verandering. Het is immers zeker en zintuiglijk constateerbaar dat er dingen in onze wereld zijn die veranderen. Maar alles wat verandert wordt door iets anders veranderd. Immers niets verandert tenzij het in potentie is tot datgene waartoe het veranderd. Maar een verandering teweeg brengen bij iets anders gebeurt naar de maat dat het verandering teweeg brengende in act is. Maar iets kan niet van potentie tot act gebracht worden tenzij door iets dat zelf in act is. Zo wordt hout dat in potentie heet is door vuur tot iets actueel heets gemaakt en zo verandert en modificeert vuur het hout. Nu is het niet mogelijk dat iets onder hetzelfde opzicht in potentie en in act is, maar alleen onder verscheidene opzichten. Want wat in act heet is kan niet tegelijk in potentie heet zijn, al kan het tegelijk in potentie koud zijn. Het is dus onmogelijk dat iets onder hetzelfde opzicht en door dezelfde verandering tegelijk veranderaar en veranderde is en zo zichzelf verandert. Dus moet al het veranderde door een ander tot verandering gebracht worden. Als dan de veranderaar zelf ook verandert, moet het op zijn beurt door iets anders veranderd worden en dat andere weer door iets anders. Maar hiermee kan men niet oneindig doorgaan, want dan zou er geen eerste veranderaar zijn en zou volgen dat geen enkel ding andere dingen zou veranderen, want de tweede veranderaars bewerken geen verandering tenzij ze veranderd worden door de eerste veranderaar, zoals een stok niet beweegt tenzij hij door een hand bewogen wordt.

Dus is het noodzakelijk tot een eerste veranderaar te komen die zelf door geen enkel ding veranderd wordt. En hieronder verstaan allen God. De tweede weg gaat uit van het begrip 'bewerkende oorzaak'. Wij treffen immers bij de zintuiglijk waarneembare dingen een orde van bewerkende oorzaken aan. Nergens echter treffen we het verschijnsel aan, en het is ook niet mogelijk dat iets bewerkende oorzaak van zichzelf is. Immers daarvoor zou het aan zichzelf

moeten voorafgaan en dat is onmogelijk. Nu is het echter onmogelijk bij de bewerkende oorzaken te gaan tot in het oneindige, want bij alle geordende bewerkende oorzaken is het eerste oorzaak van de tussen-oorzaak en de tussen-oorzaak is oorzaak van het laatste (of we 'tussen-oorzaak' nu in enkelvoud of meervoud denken). Maar als je de oorzaak wegneemt, neem je ook het effect weg. Als er dus bij de bewerkende oorzaken geen eerste is, zullen er ook geen laatste (effect) en geen tussen-oorzaak zijn. Maar als je bij bewerkende oorzaken tot in het oneindige doorgaat, zal er geen eerste bewerkende oorzaak zijn. En dus zullen er ook geen laatste effect en geen bewerkende tussen-oorzaken zijn. Maar die zijn er duidelijk wel. Het is dus noodzakelijk te stellen dat er een eerste bewerkende oorzaak is. En die noemen allen God. De derde weg gaat uit van het mogelijke en noodzakelijke (en ze gaat als volgt). We treffen bij de zijnden dingen aan die kunnen zijn en niet-zijn. We zien immers dat bepaalde dingen ontstaan en vergaan en dus kunnen zijn en niet-zijn. Nu is het onmogelijk dat alle zijnden van die aard zijn. Immers wat kan niet-zijn is soms niet. Als nu alle dingen zo zijn dat ze ook niet kunnen zijn, dan was er ooit niets. Maar als dat waar zou zijn, zou er ook nu niets zijn, want het niet-zijnde begint alleen maar te zijn dank zij iets dat is. Als er dus geen enkel zijnde was, was het onmogelijk dat er iets zou beginnen te zijn en dan zou er nu dus ook niets zijn. En dat is duidelijk onwaar. Dus zijn niet alle zijnden dingen die kunnen zijn en niet-zijn, maar moet er onder de dingen ook iets zijn dat noodzakelijk is. Nu geldt van al het noodzakelijke dat het zijn noodzakelijkheid aan iets anders ontleent of niet. Maar men kan bij de noodzakelijke dingen die hun noodzaak aan iets anders ontlenen niet tot in het oneindige doorgaan, evenmin als bij de bewerkende oorzaken, zoals bewezen is. Dus moeten we stellen dat er iets is dat door zichzelf noodzakelijk is en deze noodzaak niet aan iets anders ontleent. Integendeel, het is zelf de oorzaak van de noodzakelijkheid van die andere dingen, en dit noemen allen God. De vierde weg gaat uit van de niveau die wij bij de zijnden aantreffen. Men treft bij de dingen immers het meer en het minder goede aan, het meer en minder ware, het weer en minder achtenswaardige enz. Maar 'meer en minder' zeggen we over de verschillende dingen, naarmate ze op verscheidene wijze iets benaderen dat het meeste is: zoals het hetere het heetst meer benadert (dan het lauwe). Dus is er iets dat het meest waar, goed en achtenswaardig is en dus op de hoogste wijze 'is', want wat het meest waar is, is ook het meest 'zijnde', zoals in *Metaphysica*, boek II gezegd wordt. Als we echter in een bepaald geslacht (*genus*) iets op de hoogste wijze van die aard noemen , dan is dat de oorzaak van alle leden van dat geslacht. Zo is het vuur als het meest hete de oorzaak van alle andere hete dingen, zoals in hetzelfde boek II van de *Metaphysica* gezegd wordt. Er is dus iets (anders) dat voor alle zijnden de oorzaak is van hun zijn en hun goedheid en van welke volmaaktheid dan ook. En dit noemen we God. De vijfde weg gaat uit van het bestuur der dingen. We zien immers dat er dingen zijn die geen kennis hebben, de natuurdingen, en dat ze doelgericht werken. Dat blijkt uit het feit dat ze altijd of meestal op dezelfde manier werken, om het beste te bereiken. Daaruit blijkt dat ze niet bij toeval, maar opzettelijk tot hun doel komen. Maar dingen zonder kennis streven niet naar een doel, tenzij ze door een ander die wel kent en begrijpt op dat doel gericht worden, zoals een pijl door een boogschutter. Dus is er iets dat begrijpt door wie alle natuurdingen op een doel geordend worden. En dat noemen we God.

Antwoord op de objecties:

1. Op de eerste tegenwerping moeten we met Augustinus zeggen: *Aangezien God het hoogste Goed is, zou iets niets kwaads onder zijn werken laten zijn, als Hij niet zo almachtig en goed was dat Hij uit dat kwaad goed zou doen voorkomen.* Het hoort dus tot de oneindige goedheid om kwade dingen te laten zijn en er goeds uit te doen voorkomen.

2. Op de tweede objectie moeten we zeggen: als de natuur vanwege een welbepaald doel werkt op grond van de richting die een hogere handelaar eraan gegeven heeft, dan moeten we wat natuurlijkerwijs gebeurt alsnog tot God herleiden als tot de eerste oorzaak. Zo moeten we ook wat opzettelijk gebeurt herleiden tot een hogere oorzaak, welke niet de menselijke rede en wil zelf zijn, want die zijn zelf veranderlijk en gebrekkig, Nu moeten we alles wat veranderlijk is en gebreken kan vertonen herleiden tot een eerste beginsel dat onveranderlijk is en door zichzelf

noodzakelijk, zoals we al getoond hebben.'

Deze argumentatie, samen met een argument wat ook wel het 'Kalam' argument genoemd wordt, zou oorzaak en gevolg gebruiken om tot een bewijs voor God te komen, die de oorzaak is achter dit mechanisme. Het probleem dat we hier zien, is echter hetzelfde als het probleem van Bacon's methode van inductie. Het gaat ervan uit dat dit een statisch mechanisme is dat nooit kan veranderen, net zoals ervaringen, waar conclusies op gedaan wordt, alle mogelijke ervaringen zijn. Het probleem met deze vijf wegen ligt dan ook niet zozeer in de wegen zelf, maar in het feit dat, zelfs als we ze aannemen, ze niets zeggen over alles wat mogelijk buiten deze wegen afspeelt. Deze wegen zijn tenslotte wegen van menselijke logica, en geen enkele vorm van menselijke kennis heeft tot nu toe feilloze kennis opgeleverd. In dit argument is dit zeer duidelijk te zien in de eindzin van al deze wegen. Deze luidt in het Latijn 'et hoc omnes intelligunt Deum', vertaald 'en dit, begrijpt iedereen, is God'. Dit, zelfs als we het aannemen als waar, verteld ons niets over welke god, welke denominatie en welke interpretatie, maar bovenal is het een aanname van precies datgene wat deze vijf wegen horen te bewijzen. Bij bewijs hoort onze mening erover juist van geen enkele relevantie te zijn, iets wat bij echte consequenties, zoals een val van een hoge plek, zeer zeker het geval is. Bij verhalen en hun interpretatie geldt dit echter niet, en daarom is interpretaties in cement gieten met 'bewijzen' volledig zinloos. Het neemt aan als letterlijk, wat vrij duidelijk allegorisch is.

Het enige lichtpunt in deze bewijzen is het citaat van Augustinus, waarin een zeer waardevolle boodschap zit. Het is namelijk het idee om het kwade aan te wenden om er iets goeds mee te doen. Maar ook deze activiteit heeft zijn beperkingen, en dan met name in de vorm van schade. Het is dus mogelijk dat een kwaad aangewend kan worden dat niet voor goedheid zorgt, iets wat dus in een bepaalde mate vastgesteld moet worden, en die nuance is juist hetgeen wat al deze wereldbeelden uit proberen te wissen. Deze wereldbeelden, van Wiligut tot aan Aquino, worden geconfronteerd met een wereld die zowel lijden als geluk bevat, maar in plaats van dit lijden zo goed mogelijk proberen aan te wenden om de wereld ermee te verbeteren, wordt het of aanvaard als altijd en geheel goed, of wordt er een poging gedaan om het geheel uit te wissen. Een andere mogelijkheid, zoals een bepaalde mate van wanorde, waar een verbetering uit voort kan komen, wordt niet eens als mogelijk geacht. Hierdoor is een gebalanceerd wereldbeeld, waarin ruimte is voor meerdere inzichten, net zo onmogelijk geworden. Dit gebrek aan nuance is niet alleen buiten Nederland te zien, maar ook binnen ons land. Het is te zien in een religieuze verdeeldheid, die binnen de Nederlanden altijd aanwezig bleef, ook binnen de Protestantse geloofsstroming, en dan met name tussen de Remonstranten, de volgelingen van Jacobus Arminius, die rekkelijk waren in de Christelijke leer en een republiek wilden, en de contraremonstranten, onder leiding van Franciscus Gomarus, de preciezen of strengen in de Christelijke leer, die Oranjegezind waren. Dit conflict werd een confrontatie in de Synode van

Dordrecht, waarbij de contraremonstranten als winnaars uit de bus kwamen. Op basis van deze synode werden de Dordtse leerregels opgesteld, die zich afzetten tegen de dwalingen van de Remonstranten. De vijf punten die opgestelde werden, zouden de vijf kernpunten van het Calvinisme worden, en waren als volgt:

1. Totale verdorvenheid, oftewel de mens als fundamenteel zondig

2 Onvoorwaardelijke verkiezing, waarbij God zijn verkiezing kiest, onafhankelijk van menselijke verdienste

3. Beperkte verzoening, het idee dat de kruisdood alleen geldt voor de uitverkorenen van God

4. Onweerstaanbare genade, waarbij de genade van God niet door de mens ontlopen kan

worden

5. Volharding van de gelovigen, waarbij het door God geschonken geloof altijd van kracht blijft, en bij ongeloof de mens onvermijdelijk zal terugkeren, of eigenlijk nooit gelovig was

In deze stellingen komen veel van de kerneigenschappen van de Christelijke leer terug. De kernwaarden van deze openbaring treden ook op de voorgrond, namelijk de absolute scheiding tussen goed en kwaad, de onmiddellijkheid van het eindoordeel dat staat te gebeuren, de bevestiging van goddelijk ingrijpen in de wereld dat op het punt staat te beginnen, maar bovenal de almacht van God, en de onmacht van de mens, wat leidt tot een fatalistisch, maar bovenal pessimistisch beeld van de mens. In deze stellingen is de mens zowel bewoner van de hel geworden als de demon die hem kwelt, en niets lijkt hij aan te kunnen reiken wat hem afhelpt van dit kwaad. Het leidt tot een hopeloosheid, waar alleen God hem kan redden, in een wereld die puur negatief is geworden, met niets dan lijden en de dood. Het gaf ook een zeer bepalende dimensie aan het bestaan, namelijk dat de beste dagen van de mensheid achter ons liggen, in een verleden waar we nooit meer naar terug kunnen keren, en dat voor altijd superieur zal blijven aan het verdorven heden, en de vreselijke eindstrijd van de toekomst.

Dit alles leek bevestigd te worden door de daden van de mens, zoals de Dertigjarige Oorlog, een vreselijk en traumatisch conflict tussen de Katholieken en de Protestanten, tussen 1618 en 1648. Godsdienstoorlogen vonden echter niet alleen plaats tussen verschillende interpretaties van hetzelfde geloof, maar in het geval van de Engelse Burgeroorlog zelfs tussen Protestantse fracties zelf. De hele wereld leek in te storten, in niets meer dan honger, dood en verdoemenis. De Nederlanden waren echter niet alleen het strijdtoneel van politieke en religieuze conflicten. De verdeelde aard van de Nederlanden maakte het echter ook lastig om één religieuze identiteit op te leggen, en in de kloven van de autoriteit ontstond ruimte voor vrije geesten. Eén van deze geesten was afkomstig uit Frankrijk, en was de filosoof en wiskundige Rene Descartes. Descartes was net als de Grieken gefascineerd door de rationele, natuurlijke orde van de kosmos,

en probeerde naast de wiskunde vrijwel al zijn ideeën te vestigen op een vast fundament. Hij deed dit door middel van een bijzondere aanname, namelijk een algehele scepsis tegenover alles wat hij geloofde. Hij liep echter al snel tegen een probleem aan, namelijk dat hij vrijwel niets uit deze sfeer van algehele twijfel kon halen. Alles wat hij ervoer, kon tenslotte het resultaat zijn van een kwade demon. Aan één ding kon hij echter niet twijfelen, namelijk dat er iets was wat deze vragen stelde, wat hem in ieder geval één zekerheid gaf, namelijk dat hijzelf bestond. Van dit denkproces kwam hij tot een regel waarmee hij beroemd is geworden: cogito, ergo sum, ik denk, dus ik ben. Deze zin geeft ook het sentiment weer wat in het leven van Descartes aan een opmars bezig was in Europa. In zijn tijd begon het denken de plaats van het geloven in te nemen, en dit idee was net zo aanwezig bij de beroemdste filosoof van eigen bodem, Baruch Spinoza. Spinoza was van Joodse afkomst, en zijn familie was gevlucht vanuit Portugal. Hij probeerde met zijn denken een brug te slaan tussen de filosofie en de theologie, waarbij de theologie uiteindelijk ondergeschikt werd aan de filosofie. Hij probeerde God en de moraliteit zo tot filosofische onderwerpen te maken, maar dit werd hem uiteindelijk niet in dank afgenomen. Uiteindelijk was hij niet langer welkom in de synagoge van Amsterdam, nadat Spinoza de letterlijkheid van de Bijbel had ondermijnd. In plaats daarvan richtte zich op een deugdzaam leven, dat niet afhing van de theologie, maar van de filosofie en de rede.

In zijn beroemdste werk, de Ethica, probeert Spinoza de ethiek als geldig te bewijzen, niet aan de hand van heilige decreten, maar met behulp van de geometrische methode, en de logische opbouw die deze methode hanteert. Zijn definitie van God veranderde ook, van een hardvochtig en bestraffend persoon tot een abstracte entiteit van oneindigheid. Door deze definitie werd Spinoza tot atheïst verklaard, al gebruikte hij de natuur en God als gelijken, wat hem dus in wezen tot een pantheïst maakte. Hij lijkt echter ook terug te keren naar de kosmos als een harmonieus geheel, geregeld door wiskundige constanten, wat tegelijkertijd ook deel van de openbaring van Pythagoras was. Deze openbaring is het tegendeel van de fatalistische stellingen van de contraremonstranten, namelijk een onaantastbaar optimisme, waarin een ethiek en een wereldbeeld dat bewezen is, alleen maar goeds kan voortbrengen. Dit gaat voorbij aan alle andere ervaringen die niet opkwamen bij de denker, zoals alle nachtmerries waar hij nooit aan gedacht had, maar bij elkaar laten deze twee beelden vooral een contrast zien. De verdeeldheid van een land leidde tot een totaal pessimistisch wereldbeeld, maar ook tot een land waarin het opleggen van tirannieke regels veel lastiger was dan bij een blind optimistische gemeenschap, zoals de gemeenschap die B.F. Skinner voor ogen zag. Op ongeveer hetzelfde moment als Spinoza zijn ethische systeem uiteenzette, zou een andere denker precies het tegenovergestelde doen. Hij heette Blaise Pascal, en hij zou in het jaar 1654 een visioen krijgen:

'Jaar der genade 1654. Maandag 23 november, dag van de heilige Clemens, paus en martelaar, en van anderen in het Martyrologium. Vooravond van de heilige Chrysogonus, martelaar, en anderen. Vanaf ongeveer half elf 's avonds tot ongeveer een half uur na middernacht. Vuur. God van Abraham, God van Isaäk, God van Jacob [Ex. 3:6], niet van de filosofen en geleerden. Zekerheid, zekerheid, besef, vreugde, vrede. God van Christus. God van Christus. Deum meum et deum vestrum. Uw God zal mijn God zijn. Vergeten de wereld, en alles, behalve God. Men vindt Hem alleen via de wegen die in het evangelie geleerd worden. Grootheid van de menselijke geest. Rechtvaardige Vader, de wereld heeft U niet erkend, maar ik heb U erkend. [Joh. 17:25] Vreugde, vreugde, vreugde, tranen van vreugde. Ik heb mij van hem afgescheiden. Dereliquerunt me fontem aquae vivae. Mijn God, zult u mij verlaten? [Mat. 27:46; Ps. 21:2] Moge ik niet voor eeuwige van hem gescheiden worden. Dat is het eeuwige leven, dat ze U, de enige ware God, en Christus, die Gij gezonden hebt, erkennen. [Joh. 17:3] Jezus Christus. Jezus Christus. Ik hem me van hem afgescheiden, ben voor hem gevlucht, heb hem verloochend, gekruisigd. Moge ik nooit van hem gescheiden worden. Hem behouden kan men alleen op de manieren die in het evangelie onderricht worden. Total en zoete verzaking. Etc. Volledige onderwerping aan Christus en aan mijn geestelijke leidsman. Eeuwige vreugde voor één dag van inspanning op aarde. Non obliviscar sermones tuos. Amen.'

Pascal was een wiskundige, en zou pionier worden in het vel van kansberekening. Ironisch genoeg is het juist deze kans en onzekerheid waar hij volledig vanaf wou. Om dit te bewerkstelligen zou hij de God van de Bijbel aanroepen, en zou hij hierin de God die Thomas van Aquino had voorgesteld, die van logische bewijzen die met wiskundige zekerheid bevestigd werden, totaal de rug toekeren. Pascal zou met name beroemd worden door een argument waar zijn naam aan verbonden werd, namelijk de gok van Pascal. De gok zou echter iets geheel anders blootstellen dan het bestaan van de God van Israël:

'Oneindig niets.

Onze geest is in het lichaam geworpen, waar hij met hoeveelheid, tijd en ruimtelijkheid geconfronteerd wordt. Hij denkt over die dingen na en noemt ze natuur en noodwendigheid en kan niets anders geloven. Als men de oneindigheid met een eenheid vermeerdert, wordt die niets groter, evenmin als wanneer men bij een oneindige lengte één voet optelt. Het eindige verdwijnt in het niet bij het oneindige en wordt een zuiver niets.

Zo is het ook met onze geest tegenover God en met onze gerechtigheid en die van God gerechtigheid. [Maar] tussen onze gerechtigheid en die van God bestaat niet een zo grote wanverhouding als tussen een eenheid en het oneindige. De gerechtigheid Gods moet enorm groot zijn, evenals zijn barmhartigheid. Maar de gerechtigheid tegenover de verworpenen is niet zo enorm en moet minder verbijsterend zijn dan [Zijn] barmhartigheid tegenover de uitverkorenen. Zonder de aard ervan te kennen weten wij dat er een oneindigheid is, evenals wij weten dat het niet zo is dat de getallen eindig zijn en het dus waar is dat er op het gebied van de getallen een oneindigheid is, maar we weten niet wát dat is. We kunnen niet zeggen dat deze oneindigheid een even getal is en ook niet dat ze een oneven getal is, want ze verandert niet van karakter wanneer we er een eenheid aan toevoegen. Toch is ze een getal, en ieder geval is even of oneven, al is het waar dat dit alleen geldt voor alle eindige getallen. Zo kunnen we ook heel goed weten dat er een God is zonder te weten wat Hij is. Bestaat er dan geen wezenlijke waarheid, als je zo veel ware

dingen ziet die niet de waarheid zelf zijn? Wij weten dus dat het eindige bestaat en hoe het is, omdat wij eveneens eindig zijn en uitgebreidheid bezitten. Wij weten dat het oneindige bestaat en niet hoe het is, omdat het evenals wij uitgebreidheid bezit, maar geen grenzen zoals wij. Maar wij weten niet of God bestaat noch hoe Hij is, omdat Hij noch uitgebreidheid noch grenzen heeft. Maar door het geloof onderkennen wij Zijn bestaan en als we zalig zijn zullen we weten hoe Hij is. Nu heb ik al aangetoond dat men heel goed kan weten dat iets bestaat zonder te weten van welke aard het is. Laten we nu eens vanuit het natuurlijke inzicht spreken. Als er een God is, is Hij oneindig onbegrijpelijk, want omdat Hij ondeelbaar en grenzeloos is heeft Hij niets met ons gemeen. We zijn dus niet in staat te weten wat Hij is en evenmin of Hij bestaat. Als dat zo is, wie zal dan het waagstuk ondernemen dit vraagstuk op te lossen? Niet wij, die geen enkel raakpunt met Hem hebben. Hoe kan iemand het de christenen dan kwalijk nemen dat ze geen verstandelijke argumenten voor hun geloof kunnen geven, wanneer zij een godsdienst belijden die ze niet kunnen beargumenteren. Als ze hem aan de mensen uitleggen verklaren ze openlijk dat het een dwaasheid is, stultitiam, en dan klaagt u nog dat ze er geen bewijzen voor hebben. Als ze die hadden zouden ze geen woord houden. Juist doordat het hun ontbreekt aan bewijzen ontbreekt het hun niet aan inzicht. Ja, dit mag een excuus zijn voor degenen die hun godsdienst op deze manier presenteren en verhinderen dat hun verweten wordt er zonder argumenten mee aan te komen, maar het is geen excuus voor degenen die het aannemen. Laten we dit punt dus eens nader onderzoeken en zeggen: 'God bestaat of hij bestaat niet'. Voor welk standpunt zullen we kiezen? Het verstand kan hier op geen enkele manier uitsluitsel geven. Er is een oneindige chaos die ons ⌜daarvan⌝ scheidt. Aan het uiteinde van deze oneindige afstand gooit men een munt op en die valt kruis of munt. Waarop gaat u wedden. Op redelijke gronden kunt u noch het ene noch het andere doen; en op redelijke gronden kunt u geen van beide uitsluiten. Verwijt degenen die een keus gemaakt hebben die niet een fout te hebben begaan, want daar weet u niets van. 'Nee, ik verwijt ze ook niet dat ze deze keus hebben gemaakt, maar dát ze een keus gemaakt hebben. Want al maakt degene die kruis kiest een even grote fout als degene die munt kiest, beiden maken een fout. Het is juist om helemaal niet te wedden.' Ja maar je móet wedden, Daarin ben je niet vrij: u zit in het schuitje, Dus, waar kiest u voor? Laten we eens zien. Omdat er gekozen moet worden moeten we nagaan wat u het minste profijt oplevert. U hebt twee dingen te verliezen: het ware en het goede, en twee dingen in te zetten: uw verstand en uw wil, uw kennis en uw geluk. En u hebt van nature twee dingen om te vermijden: dwalingen en ellende. Omdat er hoe dan ook gekozen moet worden gaat u door het ene te kiezen niet erger tegen uw verstand in dan door het andere te kiezen. Eén kwestie is dus opgelost. Maar uw geluk? Laten we zeggen dat kruis betekent 'God bestaat' en hierbij winnen en verliezen tegen elkaar afwegen. We moeten de volgende twee mogelijkheden beoordelen: als u wint, wint u alles; als u verliest, verliest u niets. Aarzel dus niet, en wedt dat Hij bestaat. 'Dat is prachtig. Ja, ik moet wedden, maar ik zet misschien teveel op het spel.' Laten we eens kijken. Al zou voor één leven er maar twee kunnen winnen, zou u nog kunnen want de kansen op winnen of verliezen zijn gelijk, maar als u er drie zou kunnen winnen...? Dan zou u moeten spelen – u bent immers genoodzaakt te spelen – en aangezien u gedwongen bent te spelen zou het onverstandig zijn uw leven niet in te zetten bij één spel, waarin de kansen op winst of verlies gelijk zijn, drie te winnen. Maar er is een eeuwigheid van leven en geluk ⌜te winnen⌝. En aangezien dat zo is, zou u, ook wanneer er oneindig veel kansen waren waarvan er slechts één voor u was, nog steeds gelijk hebben als er u één inzette om er twee te krijgen, en als u toch verplicht bent te spelen, zou u wel dwaas zijn om in een spel met een oneindig aantal kansen, waarvan er slechts één voor u was, niet één leven tegen drie in te willen zetten, als er een oneindigheid van oneindig gelukkig leven te winnen viel. Maar er is hier een oneindigheid van oneindig gelukkig leven te winnen, en een kans om te winnen tegen een eindig aantal kansen om te verliezen, en wat u op het spel zet is eindig. Dat maakt iedere beslissing overbodig: overal waar het oneindige ⌜te winnen⌝ is en waar tegenover de kans om te winnen niet een oneindig aantal kansen om te verliezen staat, valt er niets meer af te wegen, daar moet je alles inzetten. En wanneer je gedwongen bent te spelen moet je daarom wel van iedere redelijkheid afzien als je liever je leven behoudt dan het te wagen voor een oneindige winst, die even

waarschijnlijk is als een verlies van niets. Want het heeft geen enkele zin te zeggen dat het onzeker is of je zal winnen en dat het wel zeker is dat je iets waagt, en dat de oneindige afstand tussen de zekerheid van wat men riskeert en de onzekerheid dat men zal winnen het eindige goed dat men met zekerheid riskeert gelijk maakt aan het oneindige dat onzeker is. Dat is niet zo. Iedereen die speelt loopt een risico dat zeker is, terwijl het onzeker is of hij zal winnen; niettemin riskeert hij met zekerheid iets eindigs om iets eindigs te winnen dat onzeker is, zonder daarmee een denkfout te maken. Er is geen oneindige afstand tussen de zekerheid van het risico en de onzekerheid van de winst, dat is niet zo. Er is inderdaad een oneindigheid tussen de zekerheid dat men wint en de zekerheid dat men verliest, maar de onzekerheid dat men wint staat tot de zekerheid van het risico in een verhouding die overeenkomt met de verhouding tussen de kansen op winst en verlies. Daarom is het zo dat, als er aan beide kanten evenveel kansen zijn, 'de partijen gelijk staan'. En dan is de zekerheid van het risico gelijk aan de onzekerheid van de winst, en alles behalve oneindig ver daarvan verwijderd. En wanneer we bij een spel, waarin de kansen op winst en verlies gelijk zijn, iets eindigs moeten inzetten om iets oneindigs te winnen, staan we dus oneindig sterk in onze bewering. Dit heeft bewijskracht en als de mensen enige waarheid kunnen bevatten, is het deze wel. 'Toegegeven, ik ben het er mee eens, maar is er niet nog een middel om bij dat spel in de kaarten te kijken?' Ja, de Heilige Schrift en het overige, etc. 'Ja, maar mijn handen zijn gebonden en mijn mond is gesnoerd. Ze dwingen me te wedden en ik ben niet vrij. Ze laten me niet los en ik ben nu eenmaal zo dat ik niet kan geloven. Wat moet ik volgens u dan doen?' Dat is waar. Maar leer tenminste inzien dat uw onmacht om te geloven veroorzaakt wordt door uw hartstochten, want uw verstand dwingt u ertoe, maar u bent er toch niet toe in staat. U moet dus geen moeite doen u te bekeren door meer Godsbewijzen aan te voeren, maar door minder hartstochten te hebben. U wilt gaan geloven maar kent de weg niet. U wilt van uw ongeloof genezen worden en vraagt naar de middelen. Leer van hen, etc. die net als u gebonden waren en nu alles inzetten wat ze hebben. Het zijn mensen die de weg kennen die u zou willen gaan en genezen zijn van uw kwaal waar ook u van wilt genezen. Volg dezelfde methode die zij in het begin gebruikt hebben, namelijk dat zij in alles handelden alsof zij geloofden, dat zij wijwater gebruikten, missen lieten lezen, etc. Zulke dingen zelfs zullen u doen geloven, op de manier van de natuur, u verstandloos maken als een dier. 'Maar daar ben ik juist zo bang voor.' Waarom dan? Wat heeft u te verliezen? Maar als u een bewijs wilt dat dit de weg is: het vermindert uw hartstochten, die u zo geweldig in de weg staan etc. Einde van dit betoog. Wat voor ergs kunt u dan overkomen wanneer u deze keuze maakt? U zult gelovig zijn, rechtschapen, deemoedig, dankbaar, genereus, een oprechte, waarachtige vriend.... Weliswaar zult u geen verderfelijke genoegens meer kennen, geen roem en genot, maar zult u geen andere kennen? Ik verzeker u dat u er in dit leven van zult profiteren en dat u bij iedere stap die u op deze weg doet zult zien dat uw winst zo zeker is, en wat u riskeert zo nietsbetekenend, dat u tenslotte zult beseffen dat u gewed hebt op iets zekers en oneindigs waarvoor u niets hebt ingeleverd. 'O! Deze woorden brengen me in verukking, ik word er door meegesleept,' etc. Als mijn woorden u bevallen en overtuigend lijken, weet dan dat ze zijn opgeschreven door een man die ervoor en erna op de knieën is gevallen om dit oneindige en ondeelbare wezen, waaraan hij heel het zijne onderwerpt, te bidden of Hij voor uw bestwil en Zijn glorie ook het uwe aan zich wil onderwerpen, en dat zo de kracht zich met deze zwakheid mag verenigen.'

De gok van Pascal is vrij makkelijk te weerleggen, en wordt eigenlijk al in zijn eigen *Pensées* weerlegt. Veel ervan gaan namelijk over de Islam, dat meteen weggezet wordt als vals en inferieur aan het Christendom, terwijl deze hele tekst juist gaat over het idee dat de validiteit van het Christendom boven de Islam overduidelijk is, terwijl dit niet blijkt uit deze gok. Beide geloven verdoemen elkaar namelijk naar een hellevuur, en beloven beiden een paradijs voor hun volgelingen. Twee zaken zijn echter veel belangrijker. De eerste wordt vastgesteld door de zin

'Wat heeft u te verliezen?'. Dit is namelijk een zin die vrijwel iedereen die een groot publiek voor een utopisch ideaal probeert te winnen, heeft geuit. Ook het Nationaal Socialisme heeft dit idee naar buiten gebracht, en in de rampzalige atmosfeer van het Duitsland na de economische neergang van 1929 vond dit idee gretig aftrek. Het Nationaal Socialisme beloofde een nieuw begin, weg van de rampen van de democratie waar Weimar voor stond. Het wordt dus al snel duidelijk dat dit niet alleen een onlogisch, maar ook vrij gevaarlijk idee is. Het staat voor een logica waarbij de kosten verborgen kunnen zijn, kosten die uiteraard niet gedeeld worden, om de oneindigheid van de winst niet in het geding te brengen. Dit brengt ons echter ook tot iets anders. Wanneer het eindige ingeruild moet worden voor het oneindige, moet dit noodzakelijk komen met een overgang van de werkelijkheid naar een fantasiewereld. Er vind een ontkoppeling plaats van geloven, van iets wat je doet, waarbij leugens veel moeilijker zijn, naar een puur intellectuele oefening, waarbij plussen en minnen worden afgewogen over een volledig ingebeelde werkelijkheid. De oplossing is dan ook eenvoudig: wat je doet, is wat je gelooft. Dit is iets wat vaak niet alleen veel moreler, maar ook veel meer schoonheid in zich heeft. Had het dit echter niet, dan nog zijn er zeer goede redenen om een ingebeelde werkelijkheid niet te omarmen. In de voorbeelden die we eerder zagen, zien we namelijk het wezenlijke gevaar van ontsnapping in een totale fantasiewereld. Dit is echter niet opgehouden. In 2016 zou de wereld geschokt worden door twee politieke aardverschuivingen, door een referendum over Brits lidmaatschap van de EU, wat gestopt werd, met de Brexit als gevolg, en in hetzelfde jaar zou een outsider voor het Amerikaanse presidentschap, Donald Trump, de verkiezingen onverwacht winnen. Het presidentschap van Trump werd een ramp. In 2020 werd hij geconfronteerd met Covid-19, een nieuwe pandemie die afkomstig was uit Wuhan, China. In eerste instantie leek Trump hier adequaat op te reageren: de Amerikaanse grenzen werden op slot gezet, en het vaccine voor Covid-19 werd in recordtempo uitgerold. Tijdens de pandemie gebeurde echter iets vreemds, iets wat vaak beschreven wordt als de 'staart die de hond kwispelt'.

Trump leek de controle over zijn eigen beweging te verliezen, waarbij zijn volgelingen, die vaak veel radicaler over de wereld dachten dan Trump zelf, de ware controle in handen leken te hebben. In hetzelfde jaar als deze pandemie zou Joe Biden de verkiezingen winnen. Trump accepteerde de uitslag hiervan echter niet, en op 6 januari 2021 bestormde zijn aanhangers het Capitool, en drongen het congres binnen. De aanhangers van Trump, samengekomen om een machtsblok te vormen dat krachtig genoeg was om het Capitool te bestormen, drongen door tot in het hart van de macht van het machtigste land op de planeet. Eenmaal daar richtte de hele wereld de aandacht op deze aanhangers, die gebruikt had kunnen worden voor het stellen van eisen, of het de hele wereld een beeld geven van de grootse visie en de grootse doelen die zij voor ogen hadden. Er gebeurde echter niets van dit alles. De aanhangers liepen verdwaald rond in het Capitool, zonder doel of betekenis. Ze maakten foto's van alles en van zichzelf, zodat ze uiteindelijk gemakkelijk gearresteerd en vervolgt konden worden. Veel hiervan is een uitbeelding

van de leegheid van een wereldbeeld dat grotendeels bestond op televisie en op het internet. Veel van de volgelingen van Trump, net als vele politieke bewegingen met hen, leken de werkelijkheid volledig achterwege te hebben gelaten. De virtuele werkelijkheid, waarin een groot gedeelte van het politieke debat zich inmiddels in afspeelde, was namelijk eindeloos kneedbaar en maakbaar, tot iedereen van de werkelijkheid kon maken wat hij maar wilde. Wanneer we echter wild wakker gemaakt worden uit deze kneedbare werkelijkheid, lijkt er geen enkele andere mogelijkheid te bestaan buiten de fantasiewereld waar we net uit verbannen zijn. Dit was ook te zien met de Brexit, die naast nationale trots ook draaide om een economisch aspect, namelijk de strijd tussen de typisch Engelse Pound, en de nieuwe, en vreemde Euro. Het idee van een tweestromenbeleid, waarin ruimte is voor beide, kwam eenvoudigweg bij niemand op. Deze vermakkelijking van de werkelijkheid kwam echter met een gigantisch nadeel. Niemand voelde zich nog langer aangetrokken om na te gaan of wat men geloofde eigenlijk wel correct was, en complottheorieën begonnen zich eindeloos te vermeerderen. Eén van de grootste clusters hiervan was Qanon, over de geheime boodschappen van een insider in Washington die allerlei geheimen prijsgeeft van datgene wat er in de kern van de macht zou afspelen. In deze virtuele werkelijkheid kan alles betekenen wat men maar wil dat het betekent. Het leidt tot de tegenhanger van het nihilisme, wat in deze context de onmogelijkheid inhoudt om welke vorm van betekenis dan ook te zien. In deze virtuele werkelijkheid is het tegenovergestelde ontstaan, namelijk schizofrenisme, het idee dat het onmogelijk is voor iets om geen betekenis te hebben. In deze werkelijkheid zien we veel van de eigenschappen van de eerder besproken denkers en ideeën terug. Veel van de ideeën die we zien in Qanon, die meestal draaien rondom kindermisbruik, lijken rechtstreekse kopieën van antisemitische smaad, waarbij het woord 'Jood' simpelweg vervangen is voor het woord 'satanist'. Tot nu toe lijkt Qanon zich alleen nog bezig te houden met het proberen om de tegenstanders zo veel mogelijk te verwarren, maar een dergelijke fantasiewereld is verre van onschuldig, en kan leiden tot veel gevaarlijkere ideeën.

Eén van deze is het idee van Christelijke Identiteit. Dit is een idee dat racisme en antisemitisme verbindt aan de Bijbel. Dit lijkt bizar, aangezien de gehele Torah opgenomen is in de Bijbel, maar in een virtuele werkelijkheid is het meer dan mogelijk om door middel van gefragmenteerde stukken informatie ook de Heilige Schrift te 'zuiveren' van al het onwenselijke. Eerdere voorbeelden hiervan zijn te zien in wat ook wel het 'Brits Israëlisme' genoemd wordt. Het Brits Israëlisme is een religieus idee dat zich beroept op een gebeurtenis in de Bijbel. Dit idee werd met name in de 19e eeuw populair, door een boek van de Engelse auteur John Wilson, *Our Israelitish Origin*. Het is een alternatieve uitleg van het verhaal dat in Genesis verteld wordt. In dat boek wordt het beroemde verhaal verteld van Jacob die worstelt met God, waarna hij de naam 'Israël' kreeg. Israël kreeg vervolgens 12 zonen, waar de 12 stammen van Israël uit voorkomen. Deze scheidden zich af van het zuidelijke gedeelte van Kanaän, om het koninkrijk van Israël te

vormen. Daarna, in 721 v.Chr., werd dit koninkrijk veroverd door het Assyrische rijk, en verdwenen 10 van de twaalf stammen. Volgens het Brits Israëlisme zijn deze 10 stammen naar Europa uitgeweken, en zou zich hervormd hebben als het Britse koningshuis.

Op basis van dit verhaal zouden bewegingen als Christelijke Identiteit in Amerika dit verhaal gebruiken voor de overtuiging dat blanke Europese volkeren het echte gekozen volk was, en dat de Joden oplichters waren die een poging deden om de goddelijke autoriteit van de echte heersers van de wereld, de Angelsaksen, van de troon te stoten, en hen te dwingen tot vermenging van hun bloed. Vooralsnog behoort deze beweging tot een minderheid, maar dit kan, in een noodsituatie, ernstig veranderen. Wat heeft een mens dan tenslotte te verliezen? Ideeën hebben in Amerika al geleid tot terreur, in de vorm van de bomaanslag op het Alfred P. Murrah gebouw in Oklahoma City, uitgevoerd door Timothy McVeigh.

Dit alles laat dat met name in Amerika nog altijd weinig aandacht is voor de donkere kant van hoopvolle dromen. Visioenen als we zien in Amerika hebben veel potentie in zich, maar laten niet de kosten zien die mogelijk verbonden zitten aan deze visioenen. Het doet denken aan één van de meest opzienbarende boeken in de Nederlandse literatuur geschiedenis. Het is een boek van de uitgeverij Sun, Socialistische Uitgeverij Nijmegen. Het heet *Vietnam, Laos, Cambodja*, van de schrijver Jan Pluvier, en verteld over de val van Phnom Penh. Het is echter geschreven in 1975, voordat het regime van de Rode Khmer miljoenen van hun eigen inwoners doodden:

'Met de val van Phnom Penh begon een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Cambodja. Sihanouk keerde in september 1975 terug, maar hij was niet meer dan een aan het verleden herinnerend ornament. Dat verleden zelf is definitief voorbij. Verdwenen zijn de feodale samenleving, de konservatieve regering en het populistiese staatshoofd van vóór 1970: ondanks de schaarste aan berichten kan men dat wel vaststellen. In plaats daarvan voltrekt zich een diepingrijpende maatschappelijke revolutie met het zwaartepunt op het platteland. Buitenlanders, ook sympathiserende, werden zonder veel diplomatieke plichtplegingen het land uitgezet. Tegelijk met het organiseren van de terugkeer van de miljoenen vluchtelingen naar hun dorpen evakueerden de nieuwe machthebbers grote aantallen stedelingen. Over de motieven kan men spekuleren: angst voor amerikaanse luchtaanvallen, gebrek aan transportmogelijkheden voor de voedselvoorziening van de tijdens het beleg uitgehongerde stad, mogelijk ook vrees voor epidemieën. Maar het belangrijkste motief schijnt te zijn de invloed van de stad op 's lands politieke, ekonomiese en maatschappelijke ontwikkeling te breken of in te perken: niet alleen veranderen de machtsverhoudingen op het platteland in overeenstemming met de revolutionaire doelstellingen van de regering, maar ook verandert de positie van de stad in het geheel van de cambodjaanse machtsstruktuur, niet langer een overheersend en uitbuitend element, maar een bestuurscentrum, geïntegreerd in en onderdeel van de plattelandssamenleving. In de vijf jaren na 1970 heeft Cambodja 10% van zijn bevolking, d.i. Tussen 6 en 700.000 mensen, aan doden verloren. De helft van die bevolking, ruim 3 miljoen, is in die jaren op drift geraakt. De maatschappij was grondig ontwricht in een barbaarse oorlog. Nu die oorlog is gewonnen is het herstel ter hand genomen door een regering waarin de voorstanders van krasse maatregelen in de meerderheid schijnen te zijn. In Vietnam is de amerikaanse inmenging er niet in geslaagd een aan de gang zijnde sociale omwenteling te verhinderen; in Cambodja daarentegen heeft die inmenging juist een sociale revolutie, en een van de radikalere signatuur dan de vietnamese, tot gevolg gehad. Het overtuigend bewijs van de

volstrekte zinloosheid van Amerika's Cambodja-politiek is hiermee wel geleverd.'

En hierna zouden de Cambodjanen alles inzetten op de gok van een agrarische droom. Wat hadden zij tenslotte te verliezen.

Hoofdstuk 9

De Aurora tot Haar Leerlingen

In augustus 1922 kwam een mysticus in Londen aan op zoek naar kennis. Hij heette George Gurdjieff, en zou een zeer aparte leer ontwikkelen. Gurdjieff zou zich met name richten op de menselijke geest, en de zelfontwikkeling ervan. Bij deze ontwikkelde hij een eigenaardig idee over de mens, dat verrassend invloedrijk zou zijn.

'De mens is een meervoudig wezen. Gewoonlijk, wanneer we over onszelf spreken, zeggen wij 'ik'. We zeggen: 'ik' doe dit, 'ik' denk dat, 'ik' wil dat doen. Maar dat is een vergissing. Dat 'ik' bestaat niet, of liever: er zijn honderden, duizenden 'ikjes' in ieder van ons. In onszelf zijn wij verdeeld, maar we kunnen de veelvoudigheid van ons wezen alleen leren onderkennen door studie en observatie. Het ene moment is het één 'ik' dat handelt, het volgende moment een ander 'ik'. De 'ikken' in ons zijn tegenstrijdig en daarom functioneren wij niet harmonisch. Wij leven gewoonlijk maar met een te verwaarlozen klein deel van onze functies en onze kracht, omdat we er ons geen rekenschap van geven dat wij machines zijn en omdat we de aard en de werkingswijze van ons mechanisme niet kennen. We zijn machines. Wij worden volkomen beheert door uiterlijke omstandigheden. Al onze handelingen volgen de weg van de minste weerstand tegen de druk van de uiterlijke omstandigheden.'

Ook had deze machinemens drie niveau's van zijn:

'*Vraag*: Wat is een hoger 'zijns' niveau?
Antwoord: Er zijn verschillende bewustzijnstoestanden:
1. de slaap, waarin onze machine blijft functioneren, maar onder zeer geringe druk;
2. de waaktoestand, waarin we ons nu bevinden. Deze twee toestanden zijn de enige die de gewone mens kent.
3. wat 'zelf-bewustzijn' wordt genoemd. Dat is het moment waarop iemand openstaat voor zichzelf en voor zijn machine. Wij hebben dat bij flitsen, maar alleen bij flitsen. Er zijn momenten waarin u niet alleen openstaat voor wat u doet, maar voor uzelf terwijl u bezig bent het te doen. U ziet tegelijkertijd 'ik' en het 'hier' van 'ik ben hier' – tegelijkertijd de woede en het 'ik' dat woedend is. Laten wij dat 'zelfherinnering' noemen als u wilt. Wanneer u nu volledig en voortdurend bewust bent van het 'ik' en van wat het doet en welk 'ik' het is – dan wordt u zich bewust van uzelf. Zelf-bewustzijn is de derde toestand.'

Gurdjieff kwam van oorsprong uit Armenië, maar reisde door geheel Centraal -Azië, als wel naar Egypte en Iran. In 1912 kwam hij aan in Rusland, om daar zijn ideeën verder te ontwikkelen. Hij noemde zijn ideeënleer de 'Vierde Weg'. Op 26 oktober 1917 zou in Rusland echter geheel onverwachts één van de grootste historische gebeurtenissen plaatsvinden, die deze Vierde Weg een geheel andere wending zou geven..

Het werd beschreven door een Nederlandse koopman, Wilhelmine Harmsen-Lang:

'Op een middag zagen we plotseling op de Neva een hele reeks oorlogsschepen aankomen, daaronder een paar grote kruisers, meerdere kleine boten, en vele mijnenvegers. Ze stelden zich alle voor de Nikoliabrug op, de kruiser 'Aurora' ging vlak voor ons raam liggen. Het was een mooi gezicht zoals het ene na het andere schip, met vlaggen versierd, heen en weer manoeuvreerde. En toen het donker werd, vlamde overal signaalvuur op, de schepen waren fel verlicht en de schijnwerpers speelden hun spel. Tussen de grote schepen haastten zich voortdurend kleine kotters. De golven glansden door het reflecterende licht, het was een beeld van leven en schoonheid. Toch werd men bedrukt bij de gedachte dat het niet veel goeds kon betekenen. Verschillende geruchten verspreidden zich natuurlijk meteen, zoals altijd bij dergelijke gelegenheden. Ze verhoogden de opgewonden stemming nog meer. Daar! Wat was dat? Wij luisterden. Ja, dat is geweervuur. Machinegeweren. Steeds duidelijker hoor je het als je het raam opent. God, nu begint het weer. Zouden de schepen voor ons raam ook meedoen? Dat kan wat worden! Maar voorlopig blijft het stil. Wij sturen de jongens naar bed. Dan ga ik er nog eens kijken om ze welterusten te wensen, en grootmoeder ook. En ineens wordt de hele kamer fel verlicht, als door de bliksem, en het huis staat te trillen als door een donderslag. Verschrikt blijf ik in de deuropening staan. Nu wordt het ernst. Dat was een schot van de Aurora. De vloot begint dus te bombarderen. Onze situatie wordt gevaarlijk, want als ze schieten kunnen wij toch ook beschoten worden? Wat moeten we doen? Als eerste slepen we de bedden van de kinderen naar de kamer van Ernst, die aan de andere kant van het huis ligt, en niet direct blootgesteld is. Voorlopig is het bij een schot gebleven, misschien komt het niet tot een beschieting. Maar voor de jongens is het daar rustiger, want de voorzijde van het huis wordt voortdurend door schijnwerpers belicht – en daar hoor je ook het schieten niet zo duidelijk.'

Na dit schot werd het Winterpaleis bestormd, en werd de voorlopige regering afgezet. In een pamflet werd de machtsovername aangekondigd:

'AAN DE BURGERS VAN RUSLAND!
De voorlopige regering is afgezet. De staatsmacht is in handen overgegaan van het orgaan van de Petrogradse Sovjet van Arbeiders – en Soldatenafgevaardigden: het Militaire Revolutionaire Comité, dat aan het hoofd staat van het Petrogradse proletariaat en garnizoen. Het doel waarvoor het volk vocht, is: het onmiddellijk voorstellen van een democratische vrede, afschaffing van de eigendomsrechten der landheren op de grond, arbeidscontrole over de productie, vorming van een Sovjet-regering. Dit doel is stellig bereikt. Lang leven de revolutie van arbeiders, soldaten en boeren!
Het Militaire Revolutionaire Comité
De Petrogradse Sovjet van Arbeiders – en Soldatenafgevaardigden.'

Deze dag werd door veel inwoners van de Sovjet-Unie gezien als de eerste dag van allemaal. Het was de dag dat alle oude structuren, die het gehele bestaan onherroepelijk bepaalde, in één keer ongedaan werd gemaakt. Bijna dertig jaar hierna zou Rusland zijn grootste strijd, met dit grootse moment in hun achterhoofd. Het was op een zaterdag op 21 juni 1941. Toen viel Duitsland de Sovjet-Unie binnen, in operatie Barbarossa. Het zou de grootse confrontatie betekenen waar beide landen al decennia naartoe hadden gewerkt. Met name voor Nazi-Duitsland betekende dit de confrontatie met wat zij beschouwden als het ultieme kwaad, het Communisme.

Het was een invasie die de leider van de Sovjet-Unie, Jozef Stalin, compleet zou verrassen en verlammen. In de eerste dagen van de invasie was het nieuws zo slecht dat Stalin overwoog om vrede te sluiten met Hitler. Toen het nieuws bekend werd, werden de Russen gemobiliseerd. Zij werden tegenover ruim 3 miljoen Duitse troepen gezet, in een oorlog die volgens Hitler slechts 4 weken zou duren. Deze oorlog zou een *Rassenkampf* worden, een rassenoorlog. Het moest dé manier worden waarop Hitler duidelijk zou maken dat zijn raciale wereldbeeld correct was, en het Slavische gedeelte van Europa enkel geschikt was als *Lebensraum* voor het ras der heersers.

De invasie begon in de lucht. De vliegtuigen van de Luftwaffe zouden bases van communicatie, munitie en wapens met de grond gelijk maken, al was het meeste ervan gericht tegen de luchtmacht van het Rode Leger. Deze werd vrijwel geheel vernietigd. Hierna werden de bruggen veiliggesteld door de infanterie, en zouden de tanks van de Wehrmacht het Rode Leger omsingelen, en vernietigen, om zo Leningrad, Moskou en Oekraïne in te nemen. Veel van de invasie werd beïnvloed door het idee van Hitler dat de Sovjet-Unie van binnen verrot was, en dat bij een invasie het hele land simpelweg zou imploderen. Veel van dit bleek te kloppen, buiten één detail: de gemiddelde voetsoldaat, die ook wel 'Ivan' genoemd werd, veel langer bleef doorvechten dan de militaire bestuurslagen boven hem. Met deze Ivan als boegbeeld werd de tegenslag ingezet, in wat in Rusland de 'Grote Patriottische Oorlog' genoemd zou worden. Deze oorlog zou midden juli bijna eindigen in een tragedie, met een groot deel van het materieel vernietigd, naast 2 miljoen doden militairen, in de eerste twee weken van het conflict. In Smolensk werden 300.000 soldate gevangen genomen. In het voormalige Hongarije en Roemenië werden 100.000 soldaten gevangen genomen, slechts twee maanden na de invasie.

De grootste concentratie van troepen bevond zich echter rondom Kyiv. Daar omcirkelde het Duitse leger de Rode troepenmacht, maar Stalin weigerde de stad op te geven. Zelfs het dringende advies van generaal Zhukov mocht niet baten, en op 21 september was de slag om Kyiv voorbij. 665.000 soldaten zouden gevangen genomen worden, maar generaal Franz Halder vond dit ondanks de winst de grootste strategische fout van Barbarossa. Naar zijn mening had alles geconcentreerd moeten worden op Moskou, waar de leiding zich bevond.

Uiteindelijk zou hij gelijk krijgen: wat de allesbeslissende slag van Moskou had moeten worden, werd uitgesteld, en uiteindelijk afgeslagen. De deur van de Sovjet-Unie was ingetrapt, maar de structuur ervan was niet naar beneden gekomen. De Duitse oorlogsmachine zou snelheid verliezen, maar verreweg het grootste probleem zou zich bevinden aan de top van de partij. Hitler had gekeken naar de grootse territoriale winsten die geboekt waren in de eerste maanden van de operatie, maar had geen rekening gehouden met een probleem dat zich al in de eerder *Blitzkriegs* in het Westen hadden voorgedaan. In deze korte operaties was herbevoorrading van de Duitse troepen namelijk een groot probleem geweest, en in Rusland zou dit logistieke probleem in meervoudige factor naar boven komen. De Duitse economie en industrie was door de NSDAP

eenvoudigweg niet goed genoeg voorbereid voor een operatie van een dergelijke omvang. Operatie Barbarossa laat goed zien dat een militaire operatie in een geïndustrialiseerd tijdperk zowel een kwestie van vuurkracht is als van geheel secundaire factoren, zoals de industriële middelen en de economische welvaart om een dergelijke militaire machine aan de gang te houden. Bij het stokken van een dergelijke industriële machine kunnen de kleinste haarscheuren al het verschil betekenen tussen winst en een verlies, en dit zou ook in operatie Barbarossa het geval zijn. Het weer begon zich namelijk tegen de Duitsers te keren, waardoor veel van de vliegende artillerie niet gebruikt kon worden, en in de winter kwam de Duitse oorlogsmachine tot stilstand. Achter het front zou de Nazi-terreur beginnen, voor Joden, Slaven en iedereen die het Communisme bij zich droeg. Onder hen waren 600 Sovjet soldaten, die niet met de transporten mee mochten, omdat zij vlooien en luizen zouden dragen. Zij zouden in Polen terechtkomen, in Auschwitz, en zouden de eerste proefkonijnen zijn voor moord door een nieuw middel, Zyklon-B.

De rivier Don was inmiddels bereikt, en het Duitse leger zou kwalitatief het verschil moeten maken. Eén van de doelen waren de olievelden op de Kaukasus, waar op de route een plaats lag dat Stalingrad heette. Een aanval werd voorbereid, waarvan de plannen in handen van Stalin vielen, maar hij weigerde te geloven dat dit het daadwerkelijke doel was. In werkelijkheid was het doel overduidelijk Moskou, waar hij zat. Rostov werd veroverd, wat Stalin dwong tot Orde no. 227, ook wel bekend als 'niet één stap achterwaarts'. Iedereen die ook maar enige twijfels had bij een gevechtshandeling op het front, werd vanaf nu ter plekke vernietigd. De NKVD, de geheime politie van de Sovjet-Unie, ging meteen aan de slag om eventuele spionnen en verraders op te sporen. Deze sfeer van angst en terreur werd verhevigd door de omstandigheden aan het front. Daar zouden namelijk dysenterie, tyfus en paratyfus uitbreken, met zwermen aan vliegen, die zich stortten op de vele open wonden op het front.

Op 21 augustus werd de Don overgestoken, en op 23 augustus begon het gevecht om Stalingrad. Dit gevecht begon met grootscheepse tapijtbombardementen, met explosieven en brandbommen. Met name de burgers van Stalingrad zouden lijden onder deze bombardementen, met ouders en kinderen die voor de ogen van hun familieleden levend verbrandden. Stalin was echter vooral in de stad zelf geïnteresseerd, dat volgens hem hoorde te dienen als een symbool van het Sovjet-verzet. Aan de andere kant, in het hart van het Nazisme, raakte Adolf Hitler steeds verder gefrustreerd over de vorderingen in Stalingrad, en gaf de order om steeds meer troepen ernaartoe te sturen. Er werd een poging gedaan om Stalingrad in te nemen, en de stad werd het toneel van een langzame, gruwelijke stadsguerrilla, waarin met name sluipschutters het aantal doden deed toenemen. Zij waren tenslotte de meesters van misleiding. Verstopt in de ruïnes van de stad lieten ze tegenstander na tegenstander in de val lopen. Het maakte voor een angstaanjagende, compleet onzichtbare vijand, die kon compleet onverwachts iedere indringer naar gelieve kon doden.

Verder waren het ook de omstandigheden van Stalingrad die bijdroegen aan hoe de strijd eruit zou zien. Stalingrad ligt aan de Volga, waarbij de Sovjet soldaten de rivier in hun rug hadden. Ook zou dit offensief in de herfst en winter plaatsvinden, waardoor de omstandigheden zo verschrikkelijk waren dat alles op alles gezet werd om te overwinnen. Stalingrad werd een grootse verdediging, niet alleen van het Russische volk, maar van alles waar het Sovjet-Communisme voor stond. Ondanks dat de Duitsers 90 procent van de stad in handen zouden krijgen, zouden het de taaie laatste gedeeltes zijn, die de doorslag zouden geven. Op 19 november zou een grootse tegenaanval ingezet worden, en zouden de Duitsers geheel omsingeld worden, en gaven de troepen zich uiteindelijk geheel over. Het zouden de eerste Duitse troepen zijn die in vijandige handen zouden vallen, en een keerpunt zou worden in de Tweede Wereldoorlog.

Wat dit alles gedreven had, was een eigen Sovjet visie van totale oorlog. Deze visie was vastgelegd in het centrale manifest van het overheersende wereldbeeld, *Het Communistisch Manifest*. Dit manifest van Karl Marx en Friedrich Engels gaf als essentiële ideologie het historisch materialisme, als kernmechanisme voor het ordenen van een gehele maatschappij. Het materialisme was een wereldbeeld dat Marx zichzelf eigen had gemaakt aan de hand van Ludwig Feuerbach. Feuerbach was een volgeling van Hegel, die de nadruk legde op een atheïstisch wereldbeeld, waarin God slechts een projectie is van de mens op de wereld van zijn eigen verlangens. Marx vond dit echter niet ver genoeg gaan, en ging van dit neutrale atheïsme over naar een idealistisch materialisme, waarbij de filosoof de taak kreeg om de wereld niet alleen te interpreteren, maar ook te veranderen. Traditioneel richt dit zich op de achilleshiel van het atheïsme, namelijk waar we dan, zonder religieus geloof, wél in moeten geloven. Tenslotte is de uitroep dat iets fout is niet half zo overtuigend als iemand die wél met het juiste, of in ieder geval een beter antwoord komt aanzetten. Het materialisme zou in het antwoord van Marx een sleutelrol spelen, waarin dit idee stond voor een mechanisch wereldbeeld, de wereld als machine, dat naar wens en verlangen in alles veranderd kon worden wat men maar wilde. Onderdrukking, armoede en lijden waren niet langer lotsbestemmingen van de natuur of de mensheid, maar waren geheel illusionair, in stand gehouden door de heersende klasse.

Deze heersende klasse brengt ons bij het tweede grote onderdeel van het wereldbeeld van Marx, namelijk de geschiedenis als geleid door hetzelfde mechanisme dat de wereld leidt. Het is een idee van de geschiedenis als volstrekt voorspelbaar, een idee dat in het manifest samengevat wordt in één zin:

'De geschiedenis van de maatschappij tot nu toe is de geschiedenis van de klassenstrijd.'

Deze klassenstrijd zou het kernpunt worden van de Sovjet-Unie, met Stalingrad als ultieme voorbeeld. Niet langer waren mensen individuen, met eigenschappen die niet te vangen zijn in wetenschappelijke modellen. In plaats daarvan zijn zij hun klasse, en hun gehele identiteit en

zijnsbetekenis zou bepaald worden door een sociologisch etiket, en niets anders.
Dit idee, van een mechanische mens, in een mechanische wereld, geleid door enkel historische en materiële krachten, zou in de 20stee eeuw een standaardmanier worden om de mens en zijn omgeving mee te analyseren. Het idee, waar Gurdjieff al naar refereerde, zou aan het einde van de eeuw waarin de Oktoberrevolutie plaatsvond compleet gemeengoed worden, maar gek genoeg zou het een volgeling van dezelfde traditionalistische school van Gurdjieff zijn die er het meeste aanstoot aan zou geven. Hij kwam uit Frankrijk, en heette René Guénon.

Guénon kwam uit een Katholieke familie, maar was hier niet tevreden mee. Hij ging op zoek naar de diepere, verhulde betekenis van het Christendom, de ware kennis ervan, oftewel de 'gnosis'. Deze kennis was alleen weggelegd voor een hogere elite van scherpe denkers, die Guénon niet vond in de verschillende esoterische genootschappen waar hij lid van werd. Zijn frustratie gaf hij weer in één van zijn eerste werken, *De Overheersing van Kwantiteit en de Tekenen van de Tijd.* Volgens Guénon was veel van wat de esoterische traditie genoemd werd gebaseerd op een illusie. Terwijl veel van deze tradities op een Hegeliaanse manier geanalyseerd worden, om zo tot een dialectische versie van de geschiedenis te komen, zag Guénon iets geheel anders. Hij zag de geschiedenis als voortvloeiend uit een hogere, bovennatuurlijke werkelijkheid, een werkelijkheid waar verschillende geloven hetzelfde contact mee hebben. Dit is een tijdsloos mysterie, een non-dualistische wereld die voor eeuwig verhuld is in een goddelijke geheimzinnigheid, die wij als mensen slechts kunnen vangen in onze organische tradities. Het Hegeliaanse wereldbeeld, van een mechanische tegenstelling tussen these en antithese, was niet alleen illusionair, maar leidde tot een satanistische antiversie van deze tradities, die verantwoordelijk is voor het verval van de wereld.

Deze traditie zag Guénon in het Christendom, het Hindoeïsme en de Islam, en uiteindelijk zou Guénon zich bekeren tot de Soefi versie van dit geloof. Deze versie stapt af van een letterlijke interpretatie van de Koran, in ruil voor een mystieke benadering van het geloof. Volgens de Soefi's dient Allah gevonden te worden in de extatische ervaring die boven het hier en nu uitstijgt, waarvan de openbaringen van de Koran de hoogste expressie vormt. Deze Soefi's verzamelde zich in een heilige orde, waarin zij zich geheel kunnen toewijden aan de Islam. Deze orde werd geleid door een spiritueel leider, een 'wali', die de volgelingen de juiste methoden leert om het wereldse te kunnen verzaken, en zo alle obstakels weg te nemen tussen hen en de totale toewijding aan *tawhid*, de eenheid van God.

Meer dan een eeuw daarvoor zou in het hart van de Islam echter precies het tegenovergestelde gebeuren. Daar, in het plaatsje Uyayna, werd een Islamitische geestelijke verbannen, om opgenomen te worden door een tegenstander van de heersende familie van het gebied Al-Dir'iyyah. De geestelijke heette Ibn Abdul Wahhab, en wilde een zo zuiver mogelijke interpretatie van de Islam nastreven. Volgens Wahhab waren er over de eeuwen na de vestiging van de eerste Islamitische staat allerlei bijgeloof in het geloof geslopen. Wahhab liet

heiligdommen verwoesten van heiligen die over de eeuwen steeds prominenter werden vereerd, wat afleidde van de verering van God. Ook moest iedereen die de Islamitische wetgeving overtrad gedood worden, naar een letterlijke interpretatie van de Koran. Hierdoor was Wahhab uit zijn dorp verdreven, maar de strijder die de heerser zou worden van de eerste Saudische staat, Mohammed ibn Saud, zou een overeenkomst sluiten met Wahhab, en zou een afspraak maken met Wahhab. 'Deze oase is de uwe. Vrees uw vijanden niet. In naam van God, ook al wordt de hele Nejd gesommeerd u eruit te gooien, dan nog zullen wij daar nooit mee instemmen.' Wahhab zou dit beantwoorden: 'U bent de hoofdman van de nederzetting en een wijs man. Ik wil dat u een eed zweert dat u een heilige oorlog tegen de ongelovigen voert. In ruil daarvoor zult u de imam, leider van de Islamitische gemeenschap zijn, en zal ik de leider in religieuze zaken zijn.'

Deze staat zou echter concurrentie krijgen van één grote regionale macht, het Ottomaanse Rijk uit het Noordelijke Turkije. In 1818 zouden de Ottomanen een einde maken aan het eerste Saudische koninkrijk, en aan het begin van de 20ste eeuw zou wederom een strijd losbarsten tussen de Saudi's en de Ottomanen. Veel van deze strijd zou gevoerd worden door de Ikhwan, oftewel het Broederschap. Deze werden in 1912 gevormd om de gehele Islamitische wereld te zuiveren van smetten in het geloof, en wilden de gehele Islamitische wereld veroveren. Deze vielen daarbij ook de koloniale macht in de regio aan, de Britse gebieden van wat nu Koeweit, Jordanië en Irak is. Bij de Slag van Sabilla, op 29 maart 1929, zou er een revolte tegen Ibn Saud plaatsvinden, waarna de Ikhwan bruut afgeslacht zouden worden door de moderne oorlogsmachine van Ibn Saud, en Ibn Saud besloot om niet langer enkel van de Wahhabieten afhankelijk te zijn.

Na de Tweede Wereldoorlog, in 1945, zou Ibn Saud een ontmoeting hebben met de president van Amerika, Franklin D. Roosevelt. Op het Suez kanaal werd er een andere afspraak gemaakt, waarbij de grote olievoorraad van Saudi-Arabië geruild zal worden voor technologie. 'Wij zullen jullie wapens nemen, en jullie technologie, maar u zult ons geloof met rust laten.' Deze spanning, tussen drie partijen, het technologisch superieure Westen, het Wahhabisme dat het Westen haatte, en het Saudische koningshuis, dat moest schipperen tussen deze twee, zou over de jaren aan de lopende band ontbranden. De eerste van deze twee zou zijn in 1979. In hetzelfde jaar als de Iraanse Revolutie zou een kleinzoon van één van de Ikhwan, Juhayman al-Otaibi, overtuigd raken dat hij leefde in het einde der tijden, en dat de Islamitische messias, de Mahdi, onder ons was. Hij heette Mohammed al-Qahtani, en op 20 november bezette hun groep de Grote Moskee in Mekka. In een vuurgevecht met een Franse politie eenheid zouden ongeveer 1.000 mensen het leven laten, inclusief de daders zelf. Deze episode had echter duidelijk aangetoond dat er twee stromingen binnen Saudi-Arabië waren, namelijk het oppervlakte van Saudi-Arabië, bestuurd door het koningshuis, en de onderstroom van de puriteinse geestelijken, die van mening waren dat de eindtijd in aantocht was, en dat de gehele gevallen wereld van ongeloof vernietigd diende te worden.

De tweede keer dat dit aan het oppervlakte zou komen, zou het niet binnen Saudi-Arabië, maar daarbuiten levens vernietigen, in Amerika. Op 11 september 2001 vlogen twee vliegtuigen de Twin Towers binnen. Van de 19 daders kwamen 15 uit Saudi-Arabië. Wat echter een nog grotere impact had op het land, was de aanslag op 12 mei 2003. Toen werden 35 mensen gedood bij zelfmoordaanslagen op drie wooncomplexen in Riad. Het antwoord hierop van de Saudische overheid was het her-islamiseren van het land, waarbij de mutawwa, de morele politie, een grotere rol kreeg.

Veel critici van Saudi-Arabië wijzen op deze Islam als hoofddader van al dit geweld, maar dit is niet helemaal correct. Veel van wat momenteel te zien is binnen Saudi-Arabië, als wel binnen de islamitische wereld, is geen terugkeer naar het barbarisme van het verleden, maar een vrij moderne uitvinding. Het koninkrijk zelf houdt een letterlijke lezing aan van de Koran, die pas enkele eeuwen prominent is geworden. Veel van deze lezing heeft raakvlakken met het evangelistische Protestantisme van Amerika, namelijk een letterlijke uitleg van heilige teksten, die meestal verspreid wordt via de televisie. De televangelist, die vaak geassocieerd wordt met het Zuiden van Amerika, geniet ook in Saudi-Arabië grote populariteit, met de verspreiding van een geloof dat geen enkele vorm van interpretatie accepteert.

Ook de reactie hierop is niet erg antiek, en komt vooral uit het gedachtegoed van een Egyptenaar, Sayyid Qutb. Qutb volgde hierbij het voorbeeld van een andere theoloog, Ibn Taymiyyah. Taymiyyah leefde in de tijd van de Mongoolse invasies, waarbij steden als Baghdad aangevallen werden door Aziatische strijders. Het vreemde hiervan was dat deze strijders, net als Taymiyyah, ook moslims waren, en Taymiyyah moest een verklaring vinden voor dit geweld. Hij stelde dat de Mongoolse invasiemacht eiegenlijk ongelovig was, en om deze reden kon de geloofsbelijdenis van deze invasiemacht nietig verklaard worden aan de hand van excommunicatie, of takfir, en mochten ze bestreden worden. Mohammed ibn Abdul-Wahhab werd sterk beïnvloed door dit idee, wat hij zag als de terugkeer naar de religie van de eerste drie generaties van Moslims, de Salaf. Dit betekende ook de terugkeer naar de tijd van de oorlog tussen Medina en Mekka, een tijdperk dat over de eeuwen was herinterpreteert om voor stabiliteit te zorgen binnen het rijk dat de opvolger was van het eerste Islamitische rijk van de vier kaliefen, het Ottomaanse rijk. De agressieve religieuze visie van Wahhab paste binnen de geest van de tijd, waarbij grote gedeelten van de Islamitische wereld onderworpen werden door de koloniale macht van het Westen. Toen deze macht verminderde, kwamen bewegingen als het Wahhabisme en het islamisme, onder invloed van de Egyptenaar Sayyid Qutb, met een verklaring hiervoor: de Moslims hadden zich afgekeerd van de Islam, en waren teruggekeerd naar het tijdperk van onwetendheid, de jahiliyya. Hierdoor waren ze afvalligen geworden, en moest hen de heilige oorlog, de jihad, verklaard worden. Hiermee vluchtte Qutb in een fantasiewereld, waarin iedereen die niet met hem was, automatisch tegen hem was. Organisaties als al-Qaida deden dit echter als

reactie op een andere droomwereld, namelijk die van Saudi-Arabië, een onecht koninkrijk dat puriteinse regels gebruikte om een populatie onder de duim te houden, regels die de hoogste laag van de samenleving meestal zelf niet volgt. De geestelijke klasse bestaat slechts om deze hoogste klasse aan de top te houden, wat ons het kernconcept van de Saudische staat geeft. Het is noch Islam, noch *tawhid*, en zelfs niet de sharia. Het is een concept dat 'wali al-amr' heet. Dit is de absolute gehoorzaamheid die volgens de geestelijken verschuldigd is aan de koning. Wederom is hiërarchie het kernconcept van de macht, een concept dat niet uitgelegd of gerechtvaardigd wordt, maar met geweld opgelegd wordt.

De ontwikkeling van deze theologie laat echter een ander opvallend historisch feit zien. Ibn Taymiyyah verkreeg zijn obsessie met geloofszuiverheid na de invasie van Bagdad, in 1258. Dit werd gedaan door de Mongoolse horden, wiens geschiedenis misschien wel het hart vormt van de ontwikkeling van hiërarchie. Ook laat het zien hoe onopvallend deze groei is, en hoe het tegengegaan kan worden. Veel hiervan is terecht gekomen in heilig boek, wat *De Geheime Geschiedenis van de Mongolen* heet. Het is geschreven na 1227, na de dood de dood van het hoofdpersoon van de geschiedenis, Genghis Khan. Over het leven van Genghis Khan zelf is vrij weinig bekend. Er zijn geen bronnen beschikbaar, buiten losse fragmenten, die later samengevoegd zijn in de *Geheime Geschiedenis*. Khan wordt gezien als iemand wiens lot door de Hemel is bepaald voor grootsheid. Hij zou afstammen van een blauwe witte wolf, die samen met een hert de eerste van een groots volk zou schapen, genaamd Batachiqan. Elf generaties gaan voorbij voordat een vrouw, Alan Gua, door haar familie achtergelaten wordt, en haar twee zoons, Bügünütei en Belgünütei, geheel zelf moet opvoeden. Zij zou echter nog drie zoons krijgen, haar geschonken door een goddelijke figuur, die haar het volgende zei:

'Waarom spreekt u zo onwijs?
Blijkbaar is dit een teken dat dit
de zonen der Hemelen zijn.
Hoe kunt u ze vergelijken
met de gemiddelden die
hun zwarte haren niet bedekken?
Wanneer zij heersen over allen
zal de gewone man het begrijpen.'

Later wordt een heerser van de Borjigin clan geboren, genaamd Bodonchar Munkhag. Hij zou de heerser zijn van een wilde wereld waarin oorlog en plundering aan de orde van de dag is. Eén van de praktijken die in deze wereld volstrekt normaal is, is het ontvoeren van bruiden. Eén van de slachtoffers van een dergelijke ontvoering zou een vrouw genaamd Hoelun zijn, die geboorte zou geven aan een jongen die zij Temüjin zou noemen. Het leven van Temüjin zou getekend worden door een tragedie, namelijk de dood van zijn vader. Hierna wordt het leven van Temüjin een

moeilijke, maar ook een avontuurlijke tijd. Hij wordt vrienden met Bo'orchu, wordt opgeschrikt door een aardbeving, en raakt in conflict met de Merkits. Tijdens dit conflict wordt de rol van vergelding in deze wilde maatschappij sterk duidelijk, zoals Jamuqa over Temüjin zal dichten:

'Mijn hart doet pijn
wetend dat jouw bed leeg is.
Mijn lever doet pijn
wetend dat jouw hart gebroken is
Laat ons wraak verkrijgen door
de Uduyits en de Uwas-Merkits te vernietigen.
Laat ons vrouwe Börte redden
Laat ons wraak nemen
door de Qa'at-Merkits in stukken te breken
laat ons onze qatun Börte herstellen
Laat ons haar terugbrengen en haar redden.'

Naast vergelding is het echter ook loyaliteit dat essentieel is in deze harde wereld. Dit wordt belichaamt door Temüjin zelf, die ooit een zwarte mantel kreeg in ruil voor bescherming. Temüjin beschrijft dit als volgt:

'In ruil voor de zwarte mantel
zal ik terugbrengen
degenen die jou verlaten hebben.
In ruil voor de mantel
zal ik jouw verstrooide volk herenigen.'

Dit laatste zou een obsessie worden voor Temüjin, die hierbij op zoek ging naar de titel Genghis Khan, oftewel 'Universeel Heerser'. Iedere stam langs de Onon rivier werd de obsessie van Temüjin, om deze allen te verenigen onder één leider. Naast de religieuze dimensie, bezat dit ook een dimensie van eer, waarbij een eed van een Mongoolse krijgsheer altijd nageleefd dient te worden. Vrouwe Börte zou uiteindelijk gered worden van de Merkit, en hun stam zou verstrooid worden. Door zijn woord te houden, lieten Hemel en Aarde zijn aanzien en macht groeien.

Meerdere stammen begonnen Temüjin te erkennen als hun Genghis Khan, maar er bleek nog altijd stevige tegenstand te zijn. Zo waren er de Tartaren, die plunderden, en aldus geplunderd werden. De Tartaren bleken een oude vijand, die de voorouders van Temüjin gedood hadden. De Jürkin clan waren een arrogante stam, en dus moesten zij vernietigd worden. Hun overlevenden werden de slaven van Temüjin. De wereld van Mongolië zou hetzelfde slagveld blijven, waarin Temüjin zelf ook gewond in zou raken, en het vaak maar net zou overleven. Naast oorlog zou het verzamelen van buit de andere belangrijk activiteit in deze wereld zijn. Tijdens

deze plunderingen zou vaak het recht van de sterkste gelden, wat vooral naar boven komt bij een plundering van de Tartaren, waarbij een ongehoorzame gevangene als bandiet verklaard wordt, en gedood wordt.

In deze brute wereld zou Temüjin zich moeten bewijzen als een waardige beschermer. Wanner de Ong-Qan stam geplunderd worden, wordt een boodschapper naar Genghis Khan gestuurd, om hulp te vragen. Deze hulp wordt gestuurd, de aanvallers worden geslacht, en de Ong-Qan bewijzen eer aan Hemel en Aarde. Zij zijn echter ook van mening dat zij bij Khan nu in het krijt staan. Dit tekent een belangrijk concept binnen een maatschappij als het Mongolië van de vroege Middeleeuwen, een concept dat nog altijd met ons is, namelijk schuld. Naast geweld is schuld de manier om een dergelijke samenleving vorm te geven, maar naarmate het aantal stammen toeneemt, begint Temüjin steeds vaker te veranderen in Genghis Khan, een krijgsheer die naarstig op zoek is naar onderwerping van andere stammen, met als mogelijk risico voor ongehoorzaamheid een allesvernietigende oorlog.

Steeds vaker krijgt het leven van Genghis Khan de sfeer van een complete verovertocht, iets dat onderstreept wordt door een gewoonte die steeds belangrijker wordt, namelijk het nemen van vrouwen, voor een steeds groter wordende gift van nageslacht. Het Mongolië van Genghis Khan begint zo steeds minder op een ongerepte wildernis te lijken, en steeds meer op een feodaal rijk, met een krimpende bovenlaag. Het aantal plunderingen, moorden en vrouwen begint gestaag toe te nemen, maar de bovenlaag begint ook aan beweging te verliezen, waarbij Genghis Khan steeds meer de rol van bevelhebber krijgt toegewezen. Het vechten zelf wordt vaker overgelaten aan andere strijders, waarbij Genghis Khan heerst naar bevel.

Genghis Khan blijft echter wel aanwezig op het slagveld, en met succes. Zo worden de tactieken van Khan steeds beter, met misleiding als een efficiënt wapen, waarbij vuren de indruk wekken dat de Mongoolse horde met veel meer zijn dan ze daadwerkelijk zijn. Genghis Khan wordt dan ook steeds meer dan slechts een persoon. Hij wordt een beeld, wat op zichzelf alleen al angst aanjaagt aan de vijand. Steeds vaker wordt hij gezien als de leider van een natie, dat de bescherming heeft verkregen van de Eeuwige Hemel. Eén van de beleidsmaatregelen van deze staat is de zorg voor wezen, die vaak achterblijven na een veldslag. Ook worden de daden van Genghis Khan steeds minder gezien in termen van geschiedenis, en steeds meer in termen van grootse verhalen. Het systeem van een Eeuwige Hemel, en de autoriteit van Genghis Khan maakt het mogelijk om regels te maken, waardoor er een orde ontstaan in deze samenleving die van wildernis naar maatschappij is gegaan. Het leidt tot een geordende slagorde, die gehoorzaam de bevelen van Genghis Khan uitvoert.

Ook lijkt de omgang met andere stammen steeds minder op openlijke oorlogvoering alleen, en steeds meer de vorm van politiek aan te nemen, waarbij dochters uitgewisseld worden, verdragen worden gesloten, en bondgenootschappen worden gesmeden. Tijdens een aanval op de

Tumads is er echter iets vreemds te zien. De bevelen van Genghis Khan beginnen op zichzelf te staan, en de aanval mislukt. Woedend stelt Genghis Khan zelf orde op zaken, wat laat zien dat zijn daden en gedachtegoed langzaam uit elkaar beginnen te lopen. Doordat hij zelf minder op het slagveld aanwezig is, lijkt er een verlies te zijn wat hier gebeurt, waardoor oorlog steeds meer iets conceptueels wordt, bestuurd door de Eeuwige Hemel. De activiteiten worden steeds vaker expedities, met een uitwisseling van goederen, en boodschappers die gestuurd worden om verbonden aan te gaan. Wat echter relevant blijft, is dat dit alsnog een dynamiek blijft van verovering en onderwerping. Oorlogen, zoals tegen de Tangquts, worden nog steeds gevoerd met het bevel van afslachten, gevangenschap en onderdrukking. Over tijd zou het idee van het landschap van Mongolië veranderen in een angstaanjagende plek. Het land begint omheind en begrenst te worden door hekken en muren, en langzaam komt de geest van het land tot stilstand, nagejaagd door angsten voor wilde beesten.

Uiteindelijk blijft alleen de Eeuwige Hemel vrij, in de vorm van het Sjamanistische geloof van Genghis Khan. Dit geloof blijft echter een vrij eenvoudig geloof. Het heeft geen echte pantheon van goden, geen echte vaste rituelen en geen tempels. Het heeft enkel de Eeuwige Hemel, waar offers aan gebracht wordt, en Sjamanen, die in contract treden met bovennatuurlijke geesten, voor hulp. De eenvoud hinderde echter niet het succes van Genghis Khan of zijn rijk: tot het Britse overzeese rijk in 1920 het grootste rijk van de wereld werd, bleef het rijk van Genghis Khan het grootste rijk dat de planeet ooit gekend heeft, en is tot op de dag van vandaag nog altijd het grootste landrijk aller tijden, reikend van de Zwarte Zee tot aan de Zee van Japan. Het zou echter niet eeuwig stabiel blijken: na de dood van Möngke Khan kozen verschillende facties binnen Mongolië ieder hun eigen leider aan, die met elkaar verwikkeld raakte in een grote burgeroorlog. Hierna vier het Mongoolse Rijk uit elkaar, in vier delen.

Ook is de reputatie na het Mongoolse Rijk verre van positief te noemen. Vele volkeren zagen de Mongoolse hordes eerder als angstaanjagend aan dan als brengers van rust en orde. Eén van de slachtoffers van wat later ook wel bekend zou worden als het 'Tartaarse Juk' zou een koninkrijk zijn in het Oosten van Europa, het Kyivse Rus'. Dit rijk zou begonnen worden door Oleg de Wijze, maar de belangrijkste heerser in het vroege bestaan van dit rijk zou Vladimir de Grote zijn. Vladimir was van oorsprong een polytheïst, en deed er alles aan om zijn geloof te hervormen, en zo een plek te verkrijgen tussen de goden. Hij liet een tempel bouwen bij Kyiv, ter ere van de zes goden die door zijn onderdanen vereerd werden: Perun, Stribog, Dazhd'bog, Mokosh, Khors en Simargl. Van deze goden was Perun de belangrijkste. Dit was de god van donder en oorlog, en werd vereerd door de strijdende klasse die Vladimir in het zadel hielden. De andere goden zijn echter niet los te denken van Perun, en hebben allen hun eigen functie, die zorgt voor het functioneren van natuur en maatschappij. Stribog is de god van de winden, en de verdeling van welvaart. Stribog brengt duisternis en verblinding met zich mee, maar ook lijkt ook

gerelateerd aan snelle beweging, en verandering. Dazhd'bog is de god van zon, regen en de onderwereld. In het Slavische polytheïsme worden Perun en Dazhd'bog vaak verbonden met Svarog. Dit is de scheppersgod, die gezien wordt als de oppergod van het Slavische godenrijk, en waar Svarog de hoogste god is, wordt Dazhd'bog ook soms wel de 'zoon van Svarog' genoemd, en wordt hij gezien als de grondlegger van alle Slavische volkeren. Mokosh is de moedergodin, die de gever van leven en beschermster van vrouwen is. Khors en Simargl zijn aparte gevallen, dit zijn namelijk goden die afkomstig lijken uit Iran, waarbij Simargl voorgesteld wordt als een gevleugelde hond, die schippert tussen goden en mensen, en gaat over de zaden, planten en wortels.

Dit aardse geloof zou echter onder druk komen te staan van een ander, hemels geloof, namelijk het Christendom. Dit Christendom zou deze goden hardhandig aanvallen, wat zou leiden tot een gewelddadige tegenreactie, waarbij een Christen genaamd Fyodor en zijn zoon Ioann gedood zouden worden. Dit incident zou Vladimir doen twijfelen aan zijn geloof, en hij zou tot het Midden Oosten keren voor een ander, beter geloof. Hij stuurde boodschappers naar de Joodse, Christelijke en Islamitische werelden, en deze boodschappers kwamen terug met het beeld van een wonderlijke stad, genaamd Constantinopel. De hoofdstad van de nazaten van het Romeinse Rijk, het Byzantijnse Rijk, had in zich de grootste belofte van een nieuw begin, en het Orthodoxe Christendom werd gekozen als geloof voor het Kyivse koninkrijk.

Het zou echter met dit grootse rijk ook ten ondergaan, en de genadeklap zou uitgedeeld worden door een gruwel uit het Oosten. Batu Khan zou zijn Mongoolse horde loslaten op het verzwakte koninkrijk, en de staat zou een vazalstaat worden van de Gouden Horde, waarbij, net als aan het begin van het Mongoolse Rijk, onderwerping en totale onderdrukking de enige manier van organisatie zou zijn. Hierbij zou de vernietiging van Kyiv in 1240 het gruwelijke einde betekenen van het koninkrijk. Deze verzameling van gebeurtenissen zou samengevat worden in een legende die een goede reflectie zijn zijn van het Russische bewustzijn. Het zou de 'Kitesj'-legende genoemd worden, en zou gaan over een glorieus koninkrijk, dat door kwade krachten ten gronde was gericht, maar dat spoedig zou wederkeren op aarde. De grondversie van deze legende werd in 1936 uitgegeven door de Russische historicus V.L. Komarovic, en verteld van de strijd van de vorst Geórgij Vsevolódovitsj tegen Batu Khan:

'De rechtgelovige en grote vorst Geórgij zelf reisde van Róstov naar Jároslavl aan de oever van de Wólga. Hij zette zich in een boot en voer stroomafwaarts de Wólga af. In Klein-Kitesj aan de Wólga ging hij aan land. Alle bewoners van deze stad verzochten de rechtgelovige vorst Geórgij het wonderen bewerkende heiligbeeld, de icoon van de allerheiligste moeder Gods van Feodorovsk, naar hun stad over te brengen. Voor hij aanving hun wens te vervullen, zong hij lofliederen te ere van de heilige moeder Gods. Toen hij daarmee klaar was, wilde hij het heiligenbeeld hun stad indragen, maar het liet zich niet van zijn plaats tillen. Toen de rechtgelovige vorst Geórgij hierin de wil van de heilige moeder Gods had herkend, beval hij op de plek die zij zich voor haar beeltenis had verkozen, haar ter ere een

klooster te bouwen. De rechtgelovige vorst Geórgij zette zijn reis niet over het water, maar over land voort. Hij stak de stromen Uzol, Sandu, Sanogtu en tenslotte de Kerschenecstroom over en kwam aan een meer dat Svetlojar heette. Hij nam dit wondermooie, bezielde gebied in ogenschouw en beval, op verzoek van de bevolking, aan de oever van dat meer Svetlojar een burchtstad met de naam Groot-Kitesj te bouwen. De plek was schitterend gelegen. Op de tegenoverliggende oever van het meer bevond zich een heilig eikenwoud. Op advies en bevel van de rechtgelovige en grote vorst Geórgij Vsevolódovitsj begon met greppels te graven voor de fundering van de stad en ter ere van de oprichting van het kruis van Christus een kerk te bouwen. Aansluitend werd begonnen met de bouw van nog een kerk, 'Maria's Hemelvaart', en een derde kerk, 'De Verkondiging aan Maria'. Bovendien beval hij van alle heiligen portretten te schilderen. De stad Groot-Kitesj was 100 sazen breed en 100 sazen lang. Omdat de plaats van bouw niet groot genoeg was, beval vorst Geórgij de lengte met nog eens 100 sazen te vergroten. Nu mat de stad 200 sazen in de lengte en 100 sazen in de breedte. In het jaar 1165 (6683) ving men ter ere van de profeet Jeremia en de zijnen met de bouw van deze stenen burchtstad aan. Drie jaren later, op 30 september 1168 (6686), werd zij ter ere van de heilige martelaar Grigórij van Armenië voltooid. Daarop reisde de rechtgelovige vorst Geórgij Vsevolódovitsj naar Klein-Kitesj en beval de afstand tussen Klein en Groot Kitesj op te meten. Zij bedroeg 100 poprist. Toen de rechtgelovige vorst Geórgij Vsevolódovitsj dit vernam, sprak hij tot de Heer en de heilige moeder Gods een dankgebed uit. Daarna beval hij de geschiedschrijver een kroniek bij te houden. De rechtgelovige en grote vorst Geórgij Vsevolódovitsj liet voor de heilige moeder Gods van Féodorovsk een mis opdragen en een lofzang zingen. Na de misvoer hij in zijn schip weer naar zijn ook aan een rivier gelegen vaderstad Pskov terug. De inwoners van Kitesj namen afscheid van hem en kusten hem onder groot eerbetoon. Toen de rechtgelovige vorst Geórgij Vsevolódovitsj aankwam in Pskov, bracht hij vele dagen door in gebed, vasten en meditatie. Hij schonk vele aalmoezen aan bedelaars, weduwen en wezen.
Na de grondvesting van al die steden en kerken gingen ongeveer 75 jaren voorbij en men schreef het jaar 1239 (6747). Naar Gods wil en vanwege onze zonden viel dat jaar de eerloze, goddeloze khan Batü heilig Rusland binnen. Hij verwoestte en brandschatte vele steden en kerken, slachtte mensen af, stak kleine kinderen neer en onteerde jonge meisjes. Er ontstond een enorm geweeklaag. Toen de rechtgelovige vorst Geórgij Vsevolódovitsj dit ter ore kwam, brak hij in tranen uit, bad tot de Heer en de heilige moeder Gods en verzamelde zijn krijgers. Hij trok met zijn krijgers op tegen de eerloze khan Batü. Vanaf het moment dat beide legers op elkander stootten, ontstond een grote veldslag en werd er veel bloed vergoten. Toen de rechtgelovige vorst Geórgij nog maar enkele krijgers over had, week hij voor de eerloze khan Batü uit. Hij vluchtte langs de Wólga stroomafwaarts naar Klein-Kitesj. Daar hield de rechtgelovige vorst Geórgij tegen de eerloze khan Batü lang stand en belette hem de intocht in de stad. Bij nacht verliet de rechtgelovige vorst in het geheim Klein-Kitesj en vluchtte naar Groot-Kitesj. 's Morgens bestormde de eerloze khan met zijn horden de stad Klein-Kitesj en veroverde haar. Hij sloeg de bewoners dood, maar omdat hij er de rechtgelovige vorst niet vond, folterde hij iemand. Toen het slachtoffer de martelingen niet meer kon verdragen, verried hij hem de weg naar Groot-Kitesj. De eerloze khan spoedde zich daarheen.
Voor de burchtstad aangekomen overrompelde hij haar met zijn horden en nam Groot-Kitesj aan de oever van de Svetli-Jarr in. Op 4 februari vermoordde de eerloze khan Batü de rechtgelovige Geórgij Vsevolódovitsj en verliet de stad. Hiermee was de macht van de rechtgelovige vorst Geórgij Vsevolódovitsj gebroken. Dit alles meende Batü te hebben verricht, althans zo zag hij het. De stad Klein-Kitesj aan de oever van de Wólga stierf uit. Groot-Kitesj echter, aan de oever van het Svetlojarmeer, bestond niet meer.'

Dit verlies wordt echter gezien als veel meer dan de oorlogshandelingen van twee aardse mogendheden. De geestelijke werkelijkheid van Batu Khan is dat van een duivelse macht, die de lange arm van het ultieme kwaad is. Bij het beschrijven van dit kwaad wordt veelvuldig gebruikt gemaakt van de Openbaring van Johannes. Het leger van kwaad word in de Kitesj-legende

voorgesteld als vrouw Wereld, die op een zevenkoppige draak zit, en de mensen leert om de gemakkelijkste weg te kiezen. Deze weg verleidt de mensheid om te denken dat Kitesj geheel vernietigd is, terwijl dit eigenlijk niet waar is:

'Zo'n mens blijft de weg verborgen, de weg verschijnt hem als een woud of als een leegte. Hij bereikt niets en zijn moeite was vergeefs. Vanwege zijn afdwaling oogst hij verwijten en schimpscheuten. God brengt dat over hem veroordeelt hem voor de eeuwigheid tot de duisternis van de hel, omdat hij die heilige plaats te schande heeft gemaakt. Aan het eind van de eeuwigheid vindt echter een wonder plaats. De verborgen stad wordt weer voor hem zichtbaar, net zoals voor sommigen in vroegere tijden wel gebeurde met een van de vele kloosters, die beschreven worden in de levensbeschrijvingen van die heiligen die veel gereisd hebben.'

Dit laatste laat iets bekends zien, namelijk de absolute vereniging van afwijking en schade. Het is eenvoudigweg niet mogelijk dat iemand kan afwijken van dit wereldbeeld, zonder dat dit schadelijk is. Afwijking en schade zijn eenvoudigweg hetzelfde geworden. Een dergelijk wereldbeeld doet echter vooral herinneren aan precies datgene waar het tegen strijdt. Ook Batu Khan doodde en vernietigde zonder enig onderscheid te maken tussen gewapende krijger en onschuldige medestander, en iedereen die zich niet bewust is van dit wezenlijke verschil tussen afwijkend en schadelijk, zal enkel de geschiedenis herhalen, en niet ontstijgen.

Dit zou echter niet het enige grote rijk zijn dat door een Mongoolse horde bruut tot een einde gebracht zou worden. Ten zuiden van dit alles, in 1258, zou een nog grotere ravage aangericht worden. Bagdad was toen al eeuwenlang het centrum van de Islamitische wereld geweest, en de hoofdstad van het Abbasidische Rijk. Deze aanval zou geleid worden door Hülegü Khan, en zou een ramp betekenen van weergaloze proporties voor de Islamitische wereld. De invasie van de Islamitische wereld was deel van drie invasies die door de Mongoolse horden uitgevoerd zou worden, waarbij de Russische invasie de tweede was. De derde zou zich op het Oosten richten, en zou het Chinese Rijk reduceren tot een verzameling vazalstaten, net als het geval was geweest in de Kyivse Rus'. Deze invasie werd door Genghis Khan ingeleid door een apocalyptisch bevel. 'Alle steden moeten met de grond gelijk gemaakt worden, zodat de wereld wederom een steppe zal zijn, waarop de moeders van Mongolië vrije kinderen de borst kan geven.' Deze zin zou de achtergrond vormen van een confrontatie die al gaande was, namelijk die tussen de Moslims en de Franse Kruisvaarders. De laatsten wilden het Beloofde Land innemen in naam van het kruis, en koning Louis IX daagde het gezag van de Sultan As-Salih Ayyub uit. Deze zouden vechten over de macht over Egypte, maar Ayyub zou niet op het slagveld, maar aan een ziekte te komen overlijden, waarna de Franken door zouden willen stoten. Dit mislukte, en de Moslims zouden zich kunnen herpakken voor de volgende aanval van de Kruisvaarders. Het zou echter de laatste zijn.

De tegenstander waar de Islamitische wereld mee te maken zou krijgen, zou Hülegü zijn,

die een complex figuur was, met een vrij opvallend wereldbeeld. Hülegü hield vast aan zijn Sjamanisme, maar integreerde ook in zijn wereldbeeld het Christendom van één van zijn vrouwen. Ook zou hij vrij tolerant staan tegenover de Islam, met één uitzondering, namelijk dat alles wat zijn macht in de weg stond, bruut vernietigd werd. Het eerste slachtoffer hiervan zou de stad Bagdad worden. Daar eiste Hülegü de soevereiniteit van de kalief op, kalief Al-Musta'sim, van de Abbasidische dynastie. Deze kalief stond erop dat, als dit zou gebeuren, hij de gehele Moslimwereld zou mobiliseren om zelfs de grootste dreiging geheel en totaal te smoren. Hülegü was niet onder de indruk, en gaf de order voor honderdduizenden cavaleristen om zich rondom Bagdad te verzamelen. Onder de indruk van deze grootse dreiging, keerde de kalief zich tot Hülegü en probeerde te onderhandelen. Hij bood de titel van Sultan aan, maar het was al te laat. De stad werd aangevallen, en na enkele weken zou het zich over moeten geven. De moslimstrijders werden vernietigd, en Hülegü kon zijn gang gaan in de stad. 10 februari 1258 was een datum die het bewustzijn van de Islamitische wereld in zou gaan als een apocalyps. Toen gingen de horden de stad binnen, vernietigde vrijwel alle gebouwen, staken alles in de brand, vermoordden 80.000 mannen, vrouwen en kinderen, en zouden enkele dagen later de kalief wurgen, en zijn kalifaat beëindigen. Het liet duidelijk zien dat de Islamitische wereld onder druk ineen kon storten, iets wat in Syrië herhaald zou worden.

In 1260 zouden de horden van Hülegü Aleppo en Damascus geheel overrompelen en vernietigen. Wederom werden duizenden gedood, en de horden bleven maar doorstoten, naar Palestina en Egypte. In Damascus en Egypte zou de vloed van de horden tot stoppen gebracht worden, maar dit zou niet het einde zijn van de invasies. In 1285 zou Il-Khan Argun een verbond sluiten met de Franken, om samen een poging te doen het Mamlukse Sultanaat te vernietigen. Dit zou mislukken, en in 1291 zou sultan Khalil in Palestina het Franse enclave Acre veroveren, en de Franken verjagen uit het Beloofde Land. Deze overwinning zou de echo zijn van een andere grote overwinning in Palestina, die van de slag om 'Ayn Jalut, waarin een briljante officier aan Egyptische zijde genaamd Baybars de Mongoolse horde tot stoppen zou dwingen. De twee overwinningen zouden echter niet een teken van macht zijn, maar een teken van een groteske dreiging die maar op het laatste moment verslagen werd. De brandende puinhoop van Bagdad was het trieste bewijs hiervan. Dit waren de gruwelen die Ibn Taymiyyah ertoe zouden brengen om een religieuze zuivering te beginnen. Hij zou zich richten op de jahiliyya, het tijdperk van Arabië voordat het Islamitische kalifaat gevestigd was. Dit was het beginpunt geweest van de grote veroveringen van de Arabieren, die het gehele Midden-Oosten zouden veroveren, met enkel hun geloof in de ene, ware God. Het zou ze van Azië tot in Europa brengen, naar Spanje, waar een onechte droomwereld gebouwd zou worden, die vernoemd zou worden naar de Vandalen, Al-Andalus.

Deze wereld zou geschapen worden na de val van het Christelijke Spanje, een val die

beschreven zou worden in een Christelijke kroniek, in 754. Deze heet de *Mozarabische Kroniek*, en is een geschiedenis en een openbaring tegelijkertijd. Het legt de schuld van deze gruwelijke invasies bij de Christenen zelf, die ongehoorzaam zijn gebleken aan de ene ware God. Deze ongehoorzaamheid had geleid tot de straffende hand van God, in de vorm van de leider van de expiditie, Tariq ibn Zayid. De ware wrede genius van deze invasie was echter zijn superieur, Musa ibn Nasir. Hij was degene die de steden in as liet leggen, en edelen en vooraanstaanden bruut liet martelen en vermoorden. Zelfs de meest onschuldige werd niet gespaard door deze gruwelijke veroveringen, en ook moeders en kinderen werden door deze brute beesten dood geslagen. De kroniek vormde een goede verklaring voor het feit dat de Moslims, die met veel minder waren, de Christelijke strijders hadden weten te verslaan. Het was een wisselwerking geweest van de duivel, die meevocht aan de kant van de Moslims, en de morele ongehoorzaamheid waardoor God de kant van de Christelijke strijders verlaten had. Andere verslagen gaven de wellust van de heersers als hoofdoorzaak hiervan. Hun overspelige gedrag zou geleid hebben tot de ondergang van het Christelijke Spanje, waarbij eigen genot boven het algemeen belang ging. Deze moesten wel het onderspit delven tegen de Moren, de gruwelijke, duivelse figuren zijn, die gehoorzaam waren aan het diepe kwaad dat huisde binnen de Islam.

Ook binnen deze mythe zouden er Christelijke verraders en verzetsstrijders zijn. De grote verrader in Spanje was bisschop Oppa, die een vrome held, koning Pelayo, wilt overhalen om zij geloof te verraden, en zijn verzet te staken. Daarop zou Pelayo antwoordden met woorden die zijn medestrijders in toekomstige tijden zouden inspireren:

'U hebt toch zeker in de Heilige Schrift gelezen dat de kerk van God zo klein als kan worden als een mosterdzaadje en vervolgens weer door de genade Gods groter kan groeien?' De bisschop antwoordde: 'Dat staat inderdaad zo geschreven.' Pelayo zei: 'Christus is onze hoop dat Spanje op dit bergje dat u voor u ziet gered kan worden en het leger van het Gotische volk weer opgebouwd kan worden. Ik vertrouw er daarom op dat de belofte van de Heer in ons vervuld zal worden zoals voorzegd is door David. In het gevecht waarmee u ons hebt bedreigd hebben we onze Heer Jezus Christus als onze pleitbezorger voor God, en Hij is machtig genoeg om ons, die met weinigen zijn, tegen hen te behoeden.'

Antwoorden als deze geven een goede verklaring waarom religie nog altijd met ons is. Het inspireert ons op momenten van grootste zorgen, op een manier die een feitelijk relaas nooit zou kunnen doen. Er word hier een oproep gedaan naar Jezus, met de goddelijke kracht van wederopstanding die in hem huist, en waaraan de wanhopigen zich kunnen vasthouden. Wat echter misschien nog wel belangrijker is dan de figuur Jezus Christus, is de persoon Jezus van Nazareth. Deze laatste is niet zomaar een steriel historisch figuur, zoals de theologen en bisschoppen hem willen hebben. Hij is een direct, menselijk persoon, iemand die lijdt met zijn volgelingen, en zo zij lot daadwerkelijk verbindt aan dat van hun. Tijdens het lijden van zijn volgelingen wordt Jezus van Nazareth veel groter dan Jezus Christus. Hij wordt een aanwezige in

het lijden, een Verschrikkingskunstenaar.

De Moren worden in dit alles de beproeving van het geloof. Zij zouden bijna een half millennium regeren over Spanje, maar zouden hierin altijd in de minderheid blijven. Zij vormden dan ook een bovenlaag bovenop de grote Katholieke meerderheid van Spanje.
Dit land wordt in de Islamitische wereld nog altijd voorgesteld als een paradijselijk oord, waarin de Moslims bewezen dat zij wat betreft beschaving superieur zijn aan het Westen. In werkelijkheid werd Al-Andalus geplaagd door interne vetes. Niet alleen bleef er altijd spanning tussen de Arabieren, die de heersende top vormden, en de Berbers, die gezien werden als onder hen, als de uitvoerende macht van de overheersers, ook bleven er tribale conflicten bestaan tussen de dynastieke stammen. Hierdoor waren er slechts 3 perioden waarin er van stabiliteit sprake was, namelijk tijdens het Emiraat van Al-Andalus, de heerschappij van Almoraviden, en de heerschappij van de Almohaden. Tussen deze tijdperken in leek Al-Andalus op weinig anders dan de Christelijke feodale staten in het noorden. Ook zou er een wisselende scheidslijn blijven tussen de Christenen en de Moslims, waarbij de Moslims de grens van de Pyreneeën zouden oversteken. Deze opmars zou echter in het noorden gestaakt moeten worden, door de inventie van een hofmeier, Karel Martel. Bij Tours in 732 werd de opmars van de Moslims, die zich vanaf het begin van de Islam had voorgedaan, eindelijk gestaakt. Deze overwinning, samen met het Slag om Wenen die zich bijna een millennium later voor zou doen, zijn veldslagen die nog altijd deel zijn van het Christelijke bewustzijn. Zij worden gezien als keerpunten, waarop de opmars van het kwaad van de Islam een halt toegeroepen wordt, en de krachten van rechtvaardigheid eindelijk zich tegen het kwaad beginnen te keren. Hoewel dit alles met ontelbare liters aan bloedvergieten gepaard gaat, hebben deze veldslagen dezelfde functie als de redevoering van koning Peloya. Het vormt de inspiratie voor toekomstige overwinningen, waarbij het slechte verslagen wordt, om de weg vrij te maken voor het goede. Vaak wordt dit gezien als de verdediging van beschaving, tegenover het barbarisme dat een poging doet dit te vernietigen. De rechtvaardigheid wordt tegenover de immoraliteit van het barbarisme geplaatst, om zo het contrast tussen deze twee duidelijk te maken.

Vanaf het begin van een beschaving wordt het net zo goed gedefinieerd door hetgeen waar het voor is, als hetgeen waar het tegen is. Ook in de beschaving die de veroveringen van Al-Andalus uitvoerde, is dit te zien. De Islamitische beschaving begon in een tijdperk dat de Byzantijnse en de Perzische Rijken een allesvernietigende oorlog met elkaar uitvoerden. De Byzantijnen werden aangevoerd door keizer Heraclius, terwijl de Perzen geleid werden door hun koning der koningen, Khosroe II. De oorlog tussen de Byzantijnen en de Perzen werd gezien als een religieuze strijd tussen goed en kwaad. In deze strijd zouden echter de Byzantijnen nog een stap verder gaan dan slechts een strijd tussen goed en kwaad, iets dat door Heraclius uitgesproken werd op 24 april 624:

'Mannen, mijn broeders, laten we nooit vergeten God te vrezen, en laten we de belediging wreken die God is aangedaan. Laat ons dapper de vijand weerstaan, die zoveel vreselijke daden tegen de christenen heeft verricht. Laat ons de soevereine staat van de Romeinen respecteren en de vijand trotseren die met goddeloosheid gewapend is. Laat ons gedreven worden door het geloof, dat moord verslaat. Laten we nooit vergeten dat we in het land van de Perzen zijn en dat vluchten grote gevaren met zich meebrengt. Laat ons de verkrachting van onze maagden wreken, laat ons in het hart geraakt zijn wanneer we de afgehakte ledematen zien van onze soldaten. Het gevaar brengt ook een beloning – het leidt tot het eeuwige leven. Laat ons dapper standhouden, en de Heer onze God zal ons bijstaan en de vijand vernietigen.'

Het Christendom was van oorsprong een pacifistisch geloof, en het idee van een strijdleer, waarbij martelaren die vallen in de strijd direct naar de hemel gaan, was een vrij ongebruikelijk idee. Het was echter niet geheel zonder voorgangers. In het heilige geschrift waarvan het Christelijke Nieuwe Testament de afsluiter hoort te zijn is een boek te vinden dat Richteren heet. In dit boek boek komt een rechter voor die Simson heet. Simson was voortgekomen uit een wonderlijke geboorte, namelijk uit een vrouw die onvruchtbaar was. Op een dag verscheen er echter een engel bij de moeder van Simson, die haar verbood de jongen alcohol te schenken, of zijn haren te knippen. In ruil hiervoor zou hij een nazireeër worden, een strijder die een goddelijke opdracht vervuld. Zijn opdracht bestond voornamelijk uit het bestrijden van de tegenstanders van de Judeërs, de Filistijnen. Simson zou dan ook een bloedbad aanrichten onder hen, en hun oogsten vernietigen. Om Simson te kunnen verslaan, verzinnen de Filistijnen een list. Zij verleiden Simson met de schone Delila. Zij laat Simson in slaap vallen, om vervolgens zijn haar af te knippen, en hem zo te overmeesteren. Vervolgens wordt Simson vastgebonden en tentoongesteld tussen twee zuilen, wat in Richteren 16 de opmaat zou worden voor een laatste wreking:

'Toen grepen hem de Filistijnen, en groeven zijn ogen uit; en zij voerden hem af naar Gaza, en bonden hem met twee koperen ketenen, en hij was malende in het gevangenhuis. En het haar zijns hoofds begon weder te wassen, gelijk toen hij geschoren werd. Toen verzamelden zich de vorsten der Filistijnen, om hun god Dagon een groot offer te offeren, en tot vrolijkheid; en zij zeiden: Onze god heeft onze vijand Simson in onze hand gegeven. Desgelijks als hem het volk zag, loofden zij hun god, want zij zeiden: Onze god heeft in onze hand gegeven onzen vijand, en die ons land verwoestte, en die onzer verslagenen velen maakte! En het geschiedde, als hun hart vrolijk was, dat zij zeiden: Roept Simson, dat hij voor ons spele. En zij riepen Simson uit het gevangenhuis; en hij speelde voor hun aangezichten, en zij deden hem staan tussen de pilaren. Toen zeide Simson tot den jongen, die hem bij de hand hield: Laat mij gaan, dat ik de pilaren betaste, op dewelke het huis gevestigd is, dat ik daaraan leune. Het huis nu was vol mannen en vrouwen; ook waren daar alle vorsten der Filistijnen; en op het dak waren omtrent drie duizend mannen en vrouwen, die toezagen, als Simson speelde. Toen riep Simson tot den HEERE, en zeide: Heere, HEERE! gedenk toch mijner, en sterk mij toch alleenlijk ditmaal, o God! dat ik mij met een wrake voor mijn twee ogen aan de Filistijnen wreke. En Simson vatte de twee middelste pilaren, op dewelke het huis was gevestigd, en waarop het steunde, den enen met zijn rechterhand, en den anderen met zijn linkerhand; En Simson zeide: Mijn ziel sterve met de Filistijnen; en hij boog zich met kracht, en het huis viel op de vorsten, en op al het volk, dat daarin was. En de doden, die hij in zijn sterven gedood heeft, waren

meer, dan die hij in zijn leven gedood had. Toen kwamen zijn broeders af, en het ganse huis zijns vaders, en namen hem op, en brachten hem opwaarts, en begroeven hem tussen Zora en tussen Esthaol, in het graf van zijn vader Manoach; hij nu had Israël gericht twintig jaren.'

Het idee van een glorieuze martelaarsdood is dus verre van nieuw. Het eindresultaat van dit gebruik door de Byzantijnen zou echter verrassend zijn: de oorlog tegen de Perzen werd gewonnen, maar vervolgens zouden zowel het Perzische als het Byzantijnse Rijk vallen in de Arabische veroveringen.

Deze veroveringen zouden de hoop naar rechtvaardigheid echter niet doen doven. Integendeel, het zou zich ontwikkelen tot een apocalyptische drang tot totale vernietiging van de nieuwe vijand. De werken van de Byzantijnen wat dit het beste zou uitdrukken waren de *Apocalyps* en de *Alexandriaanse Wereldkroniek* van Pseudo-Methodius. Deze beiden werken zijn in relatie tot hun oorspronkelijke bronnen enigszins eigenaardig. De *Apocalyps* grijpt terug op het laatste boek van de Bijbel, de Openbaringen van Johannes. Er lijkt echter ook sprake van een vermenging van Christelijke en heidense werken, waarbij twee personen belangrijk zijn. De eerste is de Tiburtijnse Sibille, een priesteres die van oorsprong uit het Romeinse Rijk afkomstig was, en de polytheïstische koning van Rome waarschuwde voor zijn arrogantie, een verhaal dat vaak door de Romeinen aangehaald werd om het ontstaan van de Republiek mee te verklaren. Later werd de koning vervangen door heidenen en Joden, die spoedig bekeerd zouden worden, waarna het einde der tijden zich zou voortdoen, en het Romeinse Rijk het koninkrijk Gods zou worden. Door Pseudo-Methodius worden deze vijanden weer veranderd, in de 'zonen van Ismaël', die de rechtvaardige Christenen bruut, maar ook tijdelijk zouden onderdrukken:

'Voor er zullen mensen zijn in de berisping van de zonen van Ismaël, en zij zullen in zo'n toestand leven, dat zij zullen leven in wanhoop. En eer zal weggehaald worden van de priesters, en de gemeente Gods zal beëindigd worden, en ieder offer zal vanuit de kerk een halt toegeroepen worden, en de priesters zullen zijn als de leken. En in die tijd, dat is de periode van de zevende week, wanneer de jaren van hun overheersing vervuld zal zijn, waarin zij de aarde beheerst hebben, zullen hun wandaden zelfs tot mens en dier reiken, en er zal honger en plagen zijn, en volkeren zullen vernietigd worden, en mensen zullen als stof over de aarde geblazen worden, en iedere dag zal een slag toevoegen aan de vorigen. En een man zal slapen gaan en in de ochtend in het gat van de deur mannen aantreffen die goud of zilver van hem eisen, en hem in knechtschap zullen dwingen, terwijl zijn hele voorraad goud en zilver al weggenomen is. En hij zal gedwongen zijn zijn benodigdheden en ijzeren gereedschap en begraafdoek aan te bieden voor geld. En in dezelfde week zullen de mensen hun eigen kinderen verkopen. Want welke andere reden kan God hebben om hen deze verdrukking te doen ondergaan, dan het scheiden van gelovigen en ongelovigen, het kaft van het koren, in de tijd van beproeving door vuur? En God zal geduldig wachten in deze verdrukking, zodat de gekozenen naar boven komen drijven. Want God heeft al gesproken op deze manier: 'Gezegend zijt gij, als u beschuldigd en nagejaagd wordt, en allerlei valse woorden tegen u richt, in mijn naam. Wees vol van vreugde, want uw beloning in de hemel zal talrijk zijn, want zo werden de profeten voor u net zo behandeld. Maar hen die volharden zullen gered worden.' En na de verdrukking van de zonen van Ismaël, wanneer de mensen in wanhoop en verdrukking lijden, zonder hoop van redding, nagejaagd en gefolterd, zo erg dat zij enkel vol van honger en naaktheid zullen zijn, zullen deze barbaarse

naties eten en drinken en belachelijk maken, opscheppend over hun overwinningen en de woestenijen die zij hebben achtergelaten in Perzië, Roemenië en Ciilicia, naast Syrië, Cappadocië en Isaurië, Afrika en Sicilië en zij die vlakbij Rome en de eilanden leven, aangekleed als een bruidegom en enkel sprekend in godslasteringen, zeggend dat 'de Christenen geen redding uit onze handen zullen hebben.' Dan plots zullen aandoeningen en problemen naar hen toekomen, en de koning der Grieken, dat wil zeggen, van de Romeinen, zal zich met grote woede op hen werpen, en hij zal opgewekt zijn als een man die opgewekt wordt uit een slaap, terwijl hij voor dood achtergelaten werd, en opgegeven was. Deze man zal vanuit de zee van Ethiopië optrekken naar Yathrib, wat hun thuisland is, en zal hun vrouwen en zonen gevangen nemen. De zonen van de koning zullen zich richten op hen die in het Beloofde Land leven, en zullen hun voorgoed van het land afsnijden. En angst en beven zal hen bevangen, en zij en hun vrouwen en hun kinderen en hun kleine kinderen zullen rouwen, wenend over hun woonplaatsen in de landen van hun vaders; zij zullen in de handen gedwongen worden van de koning van de Romeinen, met zwaard, gevangenschap, dood en vernietiging in. En de koning van de Romeinen zal op hen schouders een juk leggen dat zevenmaal dat is van hun juk. En grote kwelling zal hen grijpen, honger, dorst en aandoeningen. En zijzelf zullen slaven zijn, en hun vrouwen en zonen, en zij zullen dienen zoals zij gediend werden, en hun slavernij zal honderdmaal meer bitter en harder zijn. En dan zal het land in vrede zijn, dat door hen ten gronde was gelegd, en ieder man zal naar zijn geboortegrond van hun vaders terugkeren, naar Armenië, Cilicië, Isaurië, Afrika, Griekenland en Sicilië, en iedere zal uit gevangenschap bevrijd worden, en zal naar zijn verblijf terugkeren. En, als sprinkhanen zal de mensheid de vernietigde aarde weer bevolken. Egypte zal in puin liggen, Arabië zal verbrand zijn, het land van Auranië zal verbrand zijn, en de kusten zullen tot kalmte terugkeren. En alle ontstemdheid en boosheid van de koning der Romeinen die Onze Here Jezus ontkenden zal doven, en de aarde zal in vrede zijn. Want er zal blijdschap zijn over de aarde en mensen zullen gaan in vrede en de steden herbouwen en de priesters bevrijden en de mensen genezen van hun aandoeningen.'

Dit lijkt een goed einde, maar schijn bedreigd, wat ons brengt bij de tweede heidense figuur, Alexander de Grote.

Alexander de Grote was de koning van Macedonië, die het presteerde om de Grieken te verenigen, en Perzië geheel te veroveren. Zijn zegetocht zou pas eindigen bij de Indus vallei, bij Bactrië, het huidige Afghanistan. Deze zegetocht was zo groots dat zelfs de Abrahamistische geloven de herinnering aan hem zou inzetten als deel van hun hoopvolle visie van de toekomst. Hoewel Alexander een Hellenist was, en geloofde in de Griekse goden, blijft zijn rol in zowel het Christendom als de Islam aanzienlijk. Deze rol richt zich vooral op een ultiem kwaad, namelijk de twee kwaden van Gog en Magog. In het wereldbeeld van de Byzantijnen, een wereldbeeld dat deels gangbaar zou worden in het gehele Midden-Oosten, heeft Alexander deze Gog en Magog opgesloten achter een muur, de Muur van de Noorderwind. Dit duivelse kwaad wordt op deze manier tijdelijk tegengehouden, maar pas na het verslaan van de zonen van Ismaël kan er afgerekend worden met dit allerlaatste kwaad:

'En dit is de vrede waarvan de gezegende Apostel uitlegde dat 'wanneer zij zullen zeggen, vrede en veiligheid; dan zal er plotseling vernietiging over hen komen,' waar bovenop de Heer in het evangelie spreekt: 'Want net als in de dagen van Noach waren er mensen die aten, dronken, huwen en in het huwelijk traden, zoals het zal zijn op de laatste dag.' In deze vrede zal de mens zitten in vreugde en blijdschap, etend en drinkend met zichzelf, huwen en in het huwelijk treden springend van blijdschap, en bouwend aan gebouwen, zonder zorgen in hun hart. Dan zullen de poorten van

het Noorden geopend worden en naar buiten zullen treden de naties die Alexander erachter gesloten heeft, en de hele aarde zal schrikken en zal bang worden en vluchten, in angst vluchten naar bergen en grotten en graven. En zij zullen als de dood zijn, in angst leven, en niemand zal hun lijken kunnen begraven.
Want de naties uit het Noorden zullen vlees van de mens eten en het bloed van beesten drinken als water en onreine dingen eten: slangen, schorpioenen en ieder weerzinwekkend beest en reptiel, dat over de aarde kruipt, en de karkassen van dieren en de geaborteerde foetussen van vrouwen. Zij zullen zelfs jonge kinderen slachten met hun moeders en er zal niemand zijn die tegen hen bestand zal zijn. Na een week, wanneer zij de stad Joppa innemen, zal de Here God één van zijn bevelhebbers sturen om hen in een klap te vernietigen. En na dit alles zal de koning van Rome naar beneden komen, en zal hij anderhalve week in Jeruzalem verblijven, wat 10 en een half jaar is, en na deze periode zal de zoon van verderf verschijnen.'

Hierna zal de koning van Rome zich keren tot Jezus Christus, die uiteindelijk afrekent met dit ultieme kwaad:

'Want deze zoon van verderf zal Jeruzalem binnengaan en in de tempel van God als God zitten, ook al is hij een man van vlees, van het zaad en de schoot van de stam van Dan. Want Judas Iscariot ook, de verrader van de Heer, was een afstammeling van de stam van Dan. En wanneer de beproevingen van die dagen toenemen door de zoon van verderf, zal het Heilige niet langer toezien op het verderf van de mens, die hij ziet als het bloed van zijn eigen huishouden, maar zal hij zijn twee meest eerlijke en geliefde zonen, Enoch en Elijah, sturen om de vijand te beschuldigen. Dus zullen zijn in aanwezigheid van alle naties zijn valsheid aanvallen, en laten zien dat hij niets meer is dan een leugenaar voor ieder mens, en een niets dat slechts is ter verderf en vernietiging van velen. En zo zullen de natgies zijn schaamte kennen en zal zijn leugenachtigheid aangetoond worden door de dienaars van God, en zij zullen hem verlaten en zich vasthouden aan de rechtvaardigen. En wanneer de verleider ziet dat hij beschaamd is voor en gehaat is door allen, overkokend van wraak en woede, zal hij de heiligen doden. Dan zal het teken van de Neerdaling van de Mensenzoon verschijnen, en zal hij afdalen op de wolken van hemelse glorie, 'en de Heer zal hem verteren met de geest van zijn mond', volgens apostolische openbaring.'

Dit verhaal zou zeer populair worden in de Christelijke wereld. Het had in zich de belofte van een rechtvaardig herstel van Constantinopel als de ware stad van God, die de corrupte macht van deze invasiemacht zou breken. Veel hoop werd dan ook gevestigd op keizer Justinianus II als hersteller van de macht. Hij werd in 694 echter van de troon verjaagd, terwijl de tegenmacht van Constantinopel, het Arabische kalifaat, Abd al-Malik als leider kreeg. Malik zou reageren op de apocalyptische retoriek van de Byzantijnen, met zijn eigen monument voor het geloof.

Het verscheen in Jeruzalem, op de Tempelberg, die volgens de Joden leeg moest blijven in afwachting van een nieuwe tempel die daar door God geplaatst zou worden. Malik zou hier echter de Rotskoepel neerzetten, om de Joden duidelijk te maken dat zij niet de volgelingen van het ware monotheïsme waren. Om de Christenen vervolgens van repliek te dienen, werd de Rotskoepel aan de binnenkant versierd met citaten uit Soera's 3, 4 en 19 uit de Koran:

'God getuigt dat er geen god is behalve Hij en zo getuigen ook de engelen en de mensen die inzicht hebben. Hij

handhaaft het recht. Er is geen god behalve Hij, de machtige , de wijze. Voorwaar, de godsdienst voor God is de islam. En degenen aan wie het schrift gegeven was, hadden er, al redetwistend met elkaar, pas geschillen over nadat de kennis tot hen gekomen was. En wie niet gelooft in de verzen van God, voorwaar, God maakt snel de rekening op.' 'Mensen van de Schrift, gaat niet te ver in uw godsdienst en doet geen uitspraken over God dan naar waarheid. De Messias, Jezus, de zoon van Maria, is slechts een boodschapper van God en de belichaming van het woord dat Hij richtte tot Maria, en Zijn geest. Gelooft dus in God en in Zijn boodschappers en zegt niet: 'Drie'. Houdt daarmee op. Dat is beter voor u. God is de ene God. Geprezen is Hij. Als Hij een zoon zou hebben, aan Hem behoort wat in de hemelen is en wat op aarde is. God is toereikend als beschermheer. De Messias acht het niet te gering dat hij dienaar van God is en ook de engelen dichtbij Hem niet. En wie Zijn dienaren minacht en zich arrogant gedraagt, die zal Hij allen bij Zich bijeenbrengen.'

'Zo was Jezus de zoon van Maria. Dit is een woord van waarheid waarover zij twijfels hebben. Het behoort niet tot God dat Hij zich een zoon zou nemen. Geprezen is Hij! Als Hij in een bepaalde zaak een besluit neemt, zegt Hij dienaangaande: 'Wees!' En het is er. Voorwaar, God is mijn Heer en uw Heer. Dient hem dus. Dat is de goede weg.'

Dit laat niet alleen zien hoe erg een beschaving een tegenpool nodig heeft om zichzelf te kunnen definiëren, het laat ook zien wat Abrahamistische geloven voornamelijk zijn. Zij zijn met name een speelbal van de heersende macht, waarbij krampachtig wordt vastgehouden aan de eigen dogma's als verandering essentieel is, terwijl de doctrines flexibel tot in het betekenisloze worden zodra er tegenstrijdigheden opduiken. Hierin zien we doctrines die allang niet meer geïnteresseerd zijn in het beschrijven van de werkelijkheid om hun heen. Er lijkt enkel nog aandacht voor de interne consistentie, maar ook deze wordt ronduit onhoudbaar wanneer er macht in het spel is. Dit is te zien in het verhaal van God zelf, die begint als iemand die boos wordt op zaken die hij zelf al voorzien heeft, later een zoon neemt en deze zoon laat voorspellen dat zijn volgelingen de dood niet zullen proeven, wat zij wel doen, om vervolgens van mening te veranderen, en te stellen dat hij nooit een zoon gehad heeft, en dat dit hem niet behoort, ondanks dat God almachtig is.

Deze tegenstrijdigheden zijn ook te zien in de machtssystemen dat het inspireert. Amerika komt terecht in een Koude Oorlog met de Sovjet-Unie, en steunt hierin Saudi-Arabië, een land met waarden die compleet het tegenovergestelde zijn van de eigen waarden. Het steunt rebellen in Afghanistan, die decennia later Amerika zelf aanvallen. Vervolgens gebruikt Amerika leugens om een aanval op Irak te rechtvaardigen, door een verbinding te maken tussen Saddam Hoessein, en een tot dan toe onbeduidende Islamist, Abu Musab al-Zarqawi. Deze groeit uit tot een held, en als Zarqawi gedood is, en Irak en Syrië geïmplodeerd zijn, probeert zijn opvolger, Abu Bakr al-Baghdadi, Irak en Syrië over te nemen in de naam van een salafistische versie van de Islam, een versie de begon bij een gruwelijke slachtpartij van de Mongoolse horde van hetzelfde Irak dat door zijn organisatie op dezelfde manier behandeld wordt als door Hülegü Khan behandeld werd. Ook stelt de beweging van Baghdadi dat de Amerikanen de echte Mongoolse horden zijn, ondanks dat deze beweging nooit de prominentie had kunnen krijgen zonder dezelfde invasie. Als laatste keert de theologische beweging van het islamisme zich tegen Israël, terwijl het een staat wilt

oprichten die weinig meer is dan een Islamitische versie van Israël, wat volgens hen eigenlijk niet het 'echte' Israël is. Dit Jeruzalem, met als centrum de Rotskoepel, is eigenlijk helemaal niet het heilige centrum. In plaats daarvan is dat een voormalige heidense tempel die gebouwd werd in een handelsdorp in Arabië, een tempel waar dagelijks grotendeels onveranderde heidense rituelen wordt uitgevoerd, gericht aan de barmhartige erbarmer, wiens woord verspreidt moet worden door middel van moord en doodslag.

Maar is Europa in dit geval eigenlijk veel beter? Zijn onze religieuze rituelen niet net zo vermengd als de Islamitische rituelen, waarvan wij de geschiedenis opdreunen, vaak met de onderstreping van de barbaarsheid ervan? Om die vraag te beantwoorden, hoeven we enkel te kijken naar één van de personen waar deze tekst mee begon, Heinrich Himmler. Himmler liet zich graag inspireren door de heidense geschiedenis van Duitsland, maar zijn voorkeuren begonnen tijdens de oorlog te keren. Zij begonnen de richting van de Islam op te waaien. Dit begon te gebeuren tijdens operatie Barbarossa, toen de Duitsers een scheidslijn moesten scheppen tussen hen en het vervallen Marxisme van de Sovjet-Unie. In de eerste maanden van deze operatie waren het juist de Aziatische gedeeltes van de Sovjet-Unie die weggezet werden als barbaars en laag. Zij werden weggezet als 'Tartaren', maar tijdens de operatie veranderde hun rol, en voor de Turkstalige moslims die meestreden tegen de Sovjet-Unie werd een plek vrijgemaakt in de hogere Indo-Europese plek binnen de rassenorde. Ras bleek echter altijd nog een hindernis, en er moest iets op gevonden worden. Joseph Goebbels gaf in 1943 het bevel om de Moslims ook in de strijd tegen de Sovjet-Unie te betrekken, waarbij de Islam onderdrukt werd door het Joodse Bolsjewisme. Een oriëntalist genaamd Ernst Kühnel deed al een eerste aanzet om de verschillen tussen de noordse en de Islamitische cultuur te doen verkleinen, maar het was Himmler die dit een van zijn speerpunten zou maken. Hij zou zich geheel keren tot de wijsheid van de Turken, wat hij liet weten in een gesprek met zijn persoonlijke masseur, Felix Kersten:

'Laten we aannemen dat de Turken aan wier zijde destijds ook Europeanen meestreden, zelfs op hoge posten, in 1683 Wenen en Europa zouden hebben veroverd, in plaats van de terugtocht te moeten inzetten. Als de mohammedanen destijds de overwinning hadden behaald en de islam triomfantelijk in Europa zou hebben gezegevierd, dan zouden de christelijke kerken rigoureus gedepolitiseerd zijn [...] Want de Turken waren in religieus opzicht tolerant, ze lieten elke religie gewoon voortbestaan, op voorwaarde dat die afzag van elke politieke betrokkenheid, want anders was het afgelopen.'

Dit idee werd gedeeld door Himmler's rechterhand bij de Waffen-SS, Gottlob Berger. Net als Himmler stelde Berger dat het beter was geweest als de Duitsers de zijde van de Turken hadden gekozen, en Wenen voor de Islamitische veroveraars was gevallen. De rechtvaardiging hiervoor was de verwantschap tussen de oude Duitse cultuur en de Islam, waarbij het beter geweest was als God de Islamieten bijgestaan had, en niet de Christenen, want dan had Duitsland een

daadwerkelijk Duitse cultuur, en niet een Joodse gehad.

De sleutelfiguur voor deze specifieke ideologische overlap zou echter een prominente nazipropagandist worden, Johann von Leers. Leers' grootste steunpilaar hierin was zijn antisemitisme, en het vijandschap dat al eeuwen bestond tussen de Moslims en de Joden. Volgens Leers was dit de ware reden dat het Midden-Oosten gedomineerd werd door de Arabieren, en niet de Joden. Zij waren het die de Joden succesvol onderdrukt hadden, al vanaf het begin, zoals de slachtpartij tegen de Banu Qurayza. Deze stam verzette zich tegen het profeetschap van Mohammed, en werd hierom uitgeroeid. Leers prees deze handelsmethode, en stelde dat als de Europeanen op eenzelfde manier hadden gehandeld, er geen Joods vraagstuk geweest zou zijn. Leers zag de invloed van de Joden zelfs in het Christendom, waarbij de Kruistochten, die meestal aanvingen met pogroms tegen de Joden, zoals in Tier en Mainz, eigenlijk aangestuurd werden door de Joden, die door middel van agitatie deze oorlogen ontketenden.

Bij de Islamitische massamoorden op de Joden werd het begrip 'huichelaar' populair, wat een hypocriete gelovige aanduidt, die eigenlijk niet strikt is in de leer, en daarom gedood kon worden. Deze term zou in de 20ste weer opduiken, in het land waar Leers naar zou verhuizen, Egypte. Daar zou een Islamitische geestelijke, Sayyid Qutb, met een verklaring komen voor het verval van de Islamitische wereld. De Moslims hadden zich afgekeerd van de Islam, en waren teruggekeerd naar het tijdperk van onwetendheid, de jahiliyya. Hierdoor waren ze afvalligen geworden, en moest hen de heilige oorlog, de jihad, verklaard worden. Dit werd verder gestimuleerd door nog een verandering in het Midden-Oosten. Na de Tweede Wereldoorlog werd in 1948 de staat Israël gesticht, en kwam het in conflict met de omringende Arabische landen. Dit kon echter niet gebeuren tegen mede-Moslims, dus moest hun geloof ongedaan verklaard worden, door middel van 'takfir'. Dit is de logica waarmee Al-Qaida en Islamitische Staat hun oorlogsdaden in het Midden-Oosten mee zouden rechtvaardigen, wat met name in Irak zou leiden tot een genocidale zuivering van Sjiieten, die niet gezien werden als Moslims, maar als veelal Perzische ongelovigen.

Het bovenste betreft echter enige nuance, namelijk in de vorm van een gebeurtenis, die zich rond de stichting van de staat Israël zou voltrekken. Het zou de 'Nakba' genoemd worden, de ramp. Een werk dat recentelijk gepubliceerd is over deze gebeurtenis, in licht van de oorlog in Gaza die meer weg heeft van een ethnische zuivering, is het werk van de historicus Ilan Pappe. Dit werk gaat over het verjagen van een volk door een ander, waarbij de schuld gelegd wordt bij de Zionisten, Joden die in de 19e eeuw het idee van een onafhankelijke Joodse staat uitdroegen. Beide groepen echter, zowel de Zionisten als de eerdergenoemde Islamisten, als wel de Nationaal Socialisten, hebben één ding met elkaar gemeen, namelijk het idee van een exclusieve overheersing van een bepaald gebied door slechts één manier van aanschouwen van de wereld, in de eerste twee gevallen religieus, en in het laatste geval zelfs doorgevoerd tot in de biologie. Het is dus niet

zozeer één groep waar de aandacht naar zou moeten gaan, maar naar dit idee zelf, het idee van totale dominantie, dat zijn kern vindt in het idee van hiërarchie.

Pappe's boek over de Nakba vind zijn oorsprong echter ergens anders, namelijk in de definitie van een etnische zuivering. Dit begrip vind veel van zijn oorsprong in de vreemde overheersers van Bijbelse tijden, en wordt door Pappe ook in verband gebracht met het kolonialisme. Het wordt gedefinieerd als een gewelddadige verdrijving ten einde de etnisch gemengde bevolking van een bepaalde streek of een bepaald gebied te homogeniseren. Het doel van de evacuatie van zo veel mogelijk inwoners, met alle middelen die de verdrijver ter beschikking staan. Dit is inclusief niet-gewelddadige, waarbij Pappe specifiek kijkt naar de heersende sfeer in een dergelijke zuivering. Dit is meestal een sfeer van vergelding of wraak, waarbij het voorbeeld van Peck in mei 1999 genoemd wordt. Deze stad werd binnen 24 uur ontvolkt, een daad die enkel plaats kon vinden aan de hand van planning vooraf, en een systematische uitvoering tijdens de evacuatie.

Er is echter nog een factor die van belang is, en dat is de verbinding tussen leger en politiek. Hierbij levert het politieke leiderschap de delegatie van de zuivering, zonder hierbij een systematisch plan te leveren. Dit is belangrijk, want het leidt tot een mogelijkheid van ontkenning, die meerdere malen gehanteerd is bij verschillende misdaden tegen de mensheid. Hierbij worden wraak- en haatgevoelens kunstmatig opgeklopt en gestuurd, waarna de moordpartijen zelf een ongepland karakter hebben. De stichting van de Joodse staat lijkt dan ook weinig uniek, en lijkt slechts één van de vele vormen van deze vorm van aanjagen en oogsten van woede, ter voltooiing van een zeker doel, dat zelden deel wordt gemaakt van het publiekelijke bewustzijn. De Joodse staat werd van binnen en van buiten gepresenteerd als een gerechtvaardigd ideaal, namelijk een staat om te kunnen ontsnappen aan de eeuwen van vervolgingen en pogroms, wat het Joodse volk over de eeuwen heen geteisterd heeft. Hiertegen presenteert Pappe echter ook een andere visie, die van een ideologie die sterk beïnvloed werd door het kolonialisme van de 19e eeuw en een christelijke eindtijdgeloof dat met name in Amerika populair zou worden.

De voorman van deze visie op het gebied van Kanaän zou de man zijn die de eerste premier zou worden van de nieuw gestichte staat Israël, David Ben-Gurion. Hij zou een geheel nieuwe geschiedenis toepassen op dit gebied, waarbij de Joodse oorsprong ervan meer op de voorgrond zou treden. Daarnaast zou er echter nog meer in kaart gebracht worden van de Arabische dorpen: de ligging, de toegangswegen, water- en grondkwaliteit, inkomsten, politiek-religieuze achtergrond, de dorpsoudsten, ook wel de 'muktars' genoemd, de leeftijden van de mannen, en het meest belangrijkst de vijandigheid tegenover het project van de Joodse staat. Ben-Gurion's visie van deze staat was die van Joodse soevereiniteit over het gebied wat toen Palestina heette. De kernwoorden in het vestigen van deze soevereiniteit waren 'geweld' en 'gelegenheid', waarbij op het juiste moment de juiste mate van geweld toegepast moest worden op de niet-Joodse

meerderheid, om het project te doen slagen.

Een eerste gelegenheid zou zich voordoen in de ineenstorting van het Britse Rijk, waardoor de Engelsen gedwongen waren hun Palestina te verlaten. Vervolgens zouden Ben-Gurion en de zijnen planmatig in het vacuüm springen wat door de Engelsen achtergelaten werd. Hierbij werden Plannen A, B, C, en D opgesteld, waarbij C en D de belangrijkste waren. C, ook wel 'Gimel' genoemd, richtte zich op een offensieve campagne tegen de steden en de landerijen, waarbij de Palestijnen geïntimideerd zouden worden om het uit hun hoofd te laten de Joden aan te vallen. Dit betrof onder andere de volgende strafmaatregelen:

1. politieke leiders doden
2. opruiers en hun financierders doden
3. aanslagplegers doden
4. hoge officieren en ambtenaren doden
5. transportmiddelen beschadigen
6. bestaansmiddelen als waterbronnen en molens aantasten
7. dorpen aanvallen die toekomstige aanvallen zouden kunnen steunen
8. clubs, koffiehuizen en ontmoetingsplekken aanvallen

Plan D, ook wel bekend als 'Dalet', zou een ontwerp zijn van het einddoel van al deze activiteiten, namelijk het verdrijven van de oorspronkelijke, niet-Joodse meerderheid. De beslissende datum zou vallen op 29 november 1947, toen door de VN resolutie 181 aangenomen werd. In deze resolutie werd het Britse mandaat Palestina verdeeld. Hierop volgde een maatschappelijke chaos, waaruit de eerste Arabisch-Israëlische oorlog zou ontspringen.

In de verdeling van de VN werden de Negev-woestijn, de kust, de oostelijke valleien en het lagere gedeelte van het noordelijke Galilea aan de nieuwe Joodse staat gegeven. Tegelijkertijd zouden er onderhandelingen plaatsvinden tussen Engeland en met name Jordanië, die de Westelijke Jordaanoever voor ogen had. Om dit te bereiken, werd al snel duidelijk dat een goede verstandhouding met de nieuwe Joodse staat noodzakelijk was. Vanuit de kant van Israël was een poging om de Jordaanoever te bezetten afgeslagen door een Iraaks contingent, en dus werd er stilzwijgend een overeenkomst gesloten met Jordanië. Door de neutralisatie van Jordanië was een grote stap genomen om de nieuwe Joodse staat te ontdoen van haar Arabische meerderheid, een stap die een sprong werd met de vorming van een Israëlisch leger. Dit leger zou twee grote meevallers kennen, namelijk een soepel verlopende rekrutering, en een stabiele levering van wapens uit Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie, terwijl die van de Arabische reguliere strijdkrachten stroef verliep, en ze hun Engelse wapenleverancier verloor.

Dit leger zou echter ook twee extremistische fracties kennen, namelijk de Irgun, die zich

zowel tegen de lokale bevolking als de Engelsen had gericht, en de Stern Gang, die weer een afsplitsing van de Irgun was. Deze groep was door de Engelsen opgericht, samen met de logistieke tak Hish, en waren bedoeld voor een situatie waarin het Derde Rijk zou doorstoten naar Palestina, en nog tijdens als na de Tweede Wereldoorlog zouden deze groepen zich toeleggen op hun grote project, het ontarabiseren van hun Beloofde Land. In dit project bleek een angstaanjagend wereldbeeld springlevend te zijn, namelijk de 'demografische balans' tussen Arabieren en Joden. Iets anders dan een demografische meerderheid van het Joodse gedeelte van de bevolking werd gezien als een ramp, iets dat deze groepen moesten corrigeren.

Om dit te corrigeren, werd er eerst gesteund op een eenvoudige rechtvaardiging, die 'tagmul' heette. Dit was de rechtvaardige vergelding, in de vorm van een daad van geweld, volgend op een eerdere daad van geweld. Na het eindigen van het Britse mandaat zou echter een ander concept op de voorgrond treden, namelijk dat van 'yotzma', oftewel 'initiatief'. Dit concept zou veel verder gaan dan dat van tagmul, waarbij niet afgewacht werd tot het initiatief natuurlijk aan de eigen zijde eindigde, maar waarbij het initiatief met geweld gegrepen werd, zonder een rechtvaardiging af te wachten, die mogelijk veel te lang op zich kon laten wachten.

Eén van de eerste veranderingen naar dit concept zou zich voordoen in de stad Haifa. Haifa was een gemengde stad, waarbij haar arbeiders al jaren zij aan zij in de raffinaderij van de Iraakse Petroleum Maatschappij werkten, waar een bomaanslag op gepleegd zou worden. De Irgun zou beweren dat hun daden in Haifa een vergelding waren voor een aanval van Arabische arbeiders op hun Joodse collega's, en een cyclus van geweld zou aanvangen tussen de voormalig solidaire arbeiders. Vervolgens zou dit initiatief aangegrepen worden om heel Haifa te ontdoen van haar Arabische elementen. Niet lang hierna zou Yossef Weitz de inmiddels apocalyptische missie onder woorden brengen: 'Verplaatsing dient niet slechts één doel – het reduceren van de Arabische bevolking – maar ook een tweede doel dat zeker niet minder belangrijk is, namelijk: om land te winnen dat nu door Arabieren wordt bebouwd en dat vrij te maken voor Joodse vestiging. De enige oplossing is de Arabieren van hier naar de naburige landen te verplaatsen. Geen enkel dorp of geen enkele stam moet worden overgeslagen.' Yossef Nachmani, die een overeenkomstig idee hierover had, zou dit vangen in een term, de 'milhement kibush', ofwel bezettingsoorlog, die hij ietwat ironisch karakteriseerde als een soort jihad. Deze bezettingsoorlog ging gepaard met het aanwijzen van 'strijders', waarbij de waarheid niet langer relevant was. Ook dienden de huizen zelf opgeblazen te worden, om zo hele dorpen van de kaart te vegen.

Veel van dit klinkt onbegrijpelijk en nodeloos vernietigend, tot we kijken naar het jaartal, en zien dat dit alles twee jaar na de Holocaust plaatsvond. Het idee achter de verplaatsing van Weitz is dan ook een idee dat Ben-Gurion in zijn speeches vaak zou aanhalen, namelijk het idee van een 'tweede Holocaust'. Hiermee werd herinnert aan de nachtmerrie van Auschwitz, nog vers in het geheugen, wat bijna het einde had betekent van het gehele Joodse volk. Het is niet meer dan

logisch wat een 'tweede' versie hiervan verondersteld, namelijk die van de laatste Holocaust, die de klus dient af te maken, en in deze sfeer van een nachtmerrieachtig einde van het Joodse volk moest er absolute zekerheid zijn dat er geen enkele bedreiging meer bestond, hoe klein dan ook. Tenslotte was het antisemitisme dat eindigde in de concentratiekampen ook ooit begonnen met iets dat gezien werd als ongevaarlijk, en een leider die verondersteld werd als weinig meer dan een schreeuwende gek. Deze nachtmerrie lijkt dan ook de motor geweest te zijn achter deze heilige oorlog, een motor die waarschijnlijk alleen te begrijpen is in het licht van doodmarsen en gaskamers. Niettemin was het geweld van de milhement kibush wreed en onvoorstelbaar, en slechts een klein leger van Arabische vrijwilligers moest het opnemen tegen de overmacht van de Joodse strijdkrachten. Zij werden geconfronteerd met zware bombardementen, sluipschutters, vaten vol met explosieven die tot ontploffing gebracht werden, en olie en andere brandmiddelen die aangestoken werden en langs de hellingen naar beneden stroomden. Ilan Pappe gebruikt in zijn werk hierbij het woord 'urbicide', waarbij de Arabische wijken vernietigd moesten worden, en de bevolking verjaagd.

Deze term heeft echter een verrassende oorsprong, uit een ver verleden. Het vind zijn oorsprong in Azië, in de 13e eeuw, in de grootste veroveraar die ooit geleefd heeft, Genghis Khan. Khan is vandaag de dag vooral bekend als de gesel Gods, en werd in Europa op dezelfde manier gezien als de Zwarte Dood, een onstuitbare gruwel die zowel volledig kwaadaardig als volledig onbegrijpelijk is. In Azië zelf echter, met name in Centraal Azië, wordt Genghis Khan herinnert als het grootste kwaad dat de Islam ooit heeft moeten aanschouwen. In de tijd van Khan bezat de Islamitische wereld enkele van de grootste wonderen ter wereld, in de vorm van steden als Bagdad, Samarkand, Bukhara en Merv. Dit waren allen centra van onvoorstelbare schoonheid en een rijk intellectueel leven, maar in de laatste twee steden zou veel van het idee van de gesel Gods zijn oorsprong vinden. Dit zou plaatsvinden in 1220, en zou beschreven worden door de Perzische historicus Ata-Malik Juvayni. Toen Genghis Khan deze stad binnenviel, keek hij verwonderd naar de grootse bouwwerken van Bukhara. Hij vroeg de inwoners of het gigantische bouwwerk een paleis was, maar één van de inwoners antwoordde dat dit de moskee was. Binnenin de moskee vroeg Khan of hij naar een troon keek, maar deze bevond zich volgens zijn rondleider in het fort.

Dit zou de aanleiding vormen voor één van de grootste gruwelijkheden die de islamitische wereld ooit zou kennen. Khan ging naar het fort, eiste de bewakers om zich over te geven, en vermoordde hen en enkele hoogwaardigheidsbeklederes als zij niet aan zijn eisen voldoen. Vervolgens keerde hij terug naar de moskee, en klom hij op de minbar, om de volgende beruchte woorden te zeggen:

'Het land is geleegd van voer; vul de buiken van onze paarden.'

Vervolgens zou een gruwelijke ontheiliging plaatsvinden, waarbij graan geplunderd werd, het

voer de moskee ingebracht werd, en de Korans uit de boekenkasten gesmeten werden om deze te gebruiken als voerbakken. Dit lijkt echter meer te zijn dan slechts een willekeurige vernedering van een veroverd volk. Het lijkt een bevestiging te zijn van de macht waar Khan het diepst in geloofde, namelijk de gunst van de Hemel. Dit was geen complex theologisch concept, een werd dan ook niet bewezen door complexe theologische argumenten. In plaats daarvan werd het bewezen door brute machtsuitingen als deze, waarbij de machteloosheid van de bewoners van Bukhara het bewijs was voor de macht van Khan. Na het voeden van zijn paarden riep Khan 190 inwoners en 90 buitenlandse verkopers bijeen, om hen het volgende te vertellen:

'O volk, weet dat jullie grote zonden hebben begaan en dat de grootsten onder jullie deze begaan hebben. Als u mij vraagt welk bewijs ik heb voor deze woorden, dan zeg ik u dat dit zo is omdat ik de straf van God ben. Als u geen grote zonden had begaan, dan had God nooit een straf als mij naar u gezonden.'

Wat Khan hier echter zei, was niet erg vreemd: het leiderschap van het Islamitische gebied van de regio rondom Bukhara werd geplaagd door slecht leiderschap en eindeloze interne conflicten. De straf die God voor deze chaos in petto had, was wat Khan vervolgens zou doen. Hij zou Bukhara geheel plunderen, zou het centrale fort in handen nemen, en zou de gehele bevolking verjagen. Om ruimte te maken voor de aanval, werd vrijwel de gehele stad in vlammen gezet. Nadat de verdedigers van Bukhara verslagen waren, waren enkel nog jonge mannen over die het leger in gedreven werden, vrouwen en kinderen die konden dienen als slaven, en vaklieden die deel werden van de arbeidersklasse van het Mongoolse Rijk. Met Samarkand zou hetzelfde gebeuren, met als verschil dat deze grootse stad zou vallen na een beleg, en een allesvernietigende oorlog, waarbij straat op straat gewonnen werd, en huis na huis verbrand werd. Juvayni maakt een sobere schatting van het aantal slachtoffers, wanneer hij stelt dat 50.000 soldaten ieder 24 mannen wegvoerden om hen allen af te maken, wat het aantal slachtoffers tot 1,2 miljoen maakt.

De stad Merv, echter, zou een nog vreselijker lot te voortduren krijgen. In januari 1221 zou een Mongoolse commandant de strijd aangaan met een aristocraat, die Mujir al-Mulk heette. In de eerste fase van de strijd gingen enkele Mongoolse strijders op verkenning uit, maar werden verrast door enkele Mervse troepen. 60 van hun werden gevangengenomen, werden trots gepresenteerd aan de inwoners van Merv, en werden daarna zonder pardon geëxecuteerd. Deze vernedering zou vreselijke gevolgen hebben. Een beleg werd begonnen, en al-Mulk stelde vredesonderhandelingen voor. Deze resulteerde slechts in 200 van de rijkste inwoners die slechts hun bezittingen dienden af te geven, waarna de Mongoolse troepen zich richtten op de inwoners van de stad. Vier dagen lang werden de inwoners de wildernis in gedreven, en daarna begon de vernietiging van Merv. Ook deze vernietiging wordt beschreven door Juvayni:

'De Mongolen bevolen dat, met uitzondering van 400 vaklieden die zij selecteerden, naast enkele kinderen, jongens en meisjes, die het gevangenschap in gedreven werden, de gehele bevolking, inclusief vrouwen en kinderen, gedood moesten worden, en dat geen man of vrouw gespaard mocht worden. Daarna werd het volk van Merv verdeeld onder de soldaten en tollenaren en kregen, in het kort, drie tot vierhonderd personen om te executeren.'

13 dagen lang zouden de executies doorgaan, en na deze massificatie zou de teller volgens Juvayni blijven steken op 1,3 miljoen slachtoffers. Naderhand zijn er vragen gesteld over dit gigantische aantal slachtoffers, aangezien andere bronnen meldden dat de stad na deze massamoord bleef voortbestaan, en dat de cijfers van Juvayni de dood zou betekenen van niet alleen hele steden, maar gehele regio's. Feit blijft dat bij een lage schatting alsnog meer dan 1 miljoen doden te betreuren zijn, gevallen in 2 jaar, wat het alsnog één van de grootste massamoorden van de geschiedenis maakt. Dit alles werd gepleegd door een heerser die van mening was dat hij de gunst van de Hemel aan zijn zijde had, en dus niets fout kon doen, en dus vrijelijk kon plunderen en moorden.

Bijna 800 jaar later zouden VN-waarnemers in het dorp Ghuwayr een vergelijkbare gebeurtenis waarnemen, waarbij de verdelingsresolutie uitmondde in een verdrijving van de gehele bevolking. Ze werden echter geconfronteerd met een eenvoudig verschil, namelijk dat er niet, zoals in Merv het geval was, een brute uitroeiing van de bevolking plaatsvond. Onder de rechtvaardiging van het uitvoeren van de principes en idealen van de Verenigde Naties, met als belofte mensenrechten voor allen op aarde, werden hier volksstammen noodgedwongen verwijderd van hun eigen land. Dat zij niets zeiden, had te maken met nog een wezenlijk verschil, namelijk dat degenen die de verdrijving uitvoerden, drie jaar eerder de meest vernietigende massamoord hadden meegemaakt, in de Holocaust. Gebeurtenissen als deze laten zien hoe complex het idee van slachtofferschap en daderschap daadwerkelijk zijn. Kunnen we spreken over een slachtoffer als hetzelfde slachtoffer zich schuldig maakt aan dezelfde schendingen van mensenrechten, waar hijzelf zijn slachtofferschap aan ontleend? Dit soort vragen zijn moeilijk te beantwoorden, helemaal in het licht van een nieuw slachtoffer dat zich, vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog, net zo schuldig maakte aan de schendingen van mensenrechten, waar keer op keer cyclus na cyclus van vergeldingen uit voortkomt, waarbij de ene mensenrechtenschending enkel als blauwdruk lijkt te dienen voor de volgende schending.

Dit wil echter niet zeggen dat we te maken hebben met één, homogene groep van slachtoffers en daders. Zo wisten we al dat Palestina, voor de schepping van de staat Israël, onder Britse controle viel. Deze controle zou gepaard gaan met een vermeende verbinding tussen Engeland, dat zich als de verdediger van het Christendom zag, en het Beloofde Land, een land dat door God beloofd was aan een uitverkoren volk, waarvan de Britten dachten dat zij dit waren. Zij waren tenslotte de heersers van de wereldzeeën, en van een rijk dat over de hele planeet verspreid was. In deze visie was de monarch van Engeland de plaatsvervanger geworden van Koning David,

compleet met de enige juiste versie van de Heilige Schrift, in de vorm van de King James Version van de Bijbel. Nu waren zij vervangen door oorspronkelijke bewoners van het Beloofde Land, die andere oorspronkelijke bewoners van het Beloofde Land verjoegen, waarbij de vreemdste taferelen plaatsvonden. Zo was er het bondgenootschap met de druzen, een sekte die zichzelf als Islamitische ziet, hoewel de heersende Islamitische orthodoxie deze veronderstelling afwijst. Zij zouden aanvankelijk aan Arabische kant vechten, maar besloten de kant van Israël te kiezen, en om hun overlopen geloofwaardig te doen lijken, werd er een strijd in scene gezet, en werden de druzen ogenschijnlijk weggevoerd als krijgsgevangenen, waarna het verbond tussen hen en Israël bevestigd werd. Gebeurtenissen als dit laten krachtig zien hoe de fenomeen van macht de grens tussen fictie en waarheid kan doen vervagen, net als voorheen de grens tussen slachtoffer en dader. Wat overblijft, is een vreemde wereld van macht, waarin niets meer langer is wat het lijkt.

Een andere grens die in deze oorlog overschreden werd, was die tussen profaan en heilig. Zo werd bij de beschrijving van het Plan Dalet het woord 'bi'ur' gebruikt, een woord dat gebruikt wordt bij Pesach om te refereren naar de reiniging van het gist, dat in deze context echter refereerde naar de uitdrijving van een geheel volk. Deze uitdrijving werd vervolgens beschreven in termen van een oorlog, terwijl een Britse militaire adviseur van Arabische zijde, Glubb Pasha, de oorlog zelf beschreef als een 'namaakoorlog', waarbij de Arabische kant weinig uithaalde ter verdediging van een Arabisch broedervolk in Palestina. Vaak werd pas op het laatste moment besloten om een leger te sturen, en vervolgens konden deze troepen weinig tot niets uitrichten. Dit wil echter niet zeggen dat er geen gewelddadige confrontaties plaatsvinden. De systematische verdrijving en de oorlog vonden tenslotte tegelijk plaats, waardoor sommige nederzettingen geïsoleerd raakten, terwijl op andere momenten logistieke konvooien gedwongen waren om door Arabische gebieden te trekken, waarvan enkele door Arabische troepen aangevallen werden, met honderden slachtoffers aan de kant van Israël. Deze aanvallen lokten echter weer vergeldingsacties uit, waarbij vele dorpelingen verdreven, en vele dorpen vernietigd werden.

Dit alles was het resultaat van een apathisch Westen, een Britse autoriteit die overhaast maakte dat ze wegkwam, en een Arabische wereld die geen grip had op zijn eigen strijdkrachten, en zelf meer bezig was met een verstoring van de eigen macht en de eigen bevolkingssamenstelling. Deze regimes moesten koste wat het kost beschermd worden, maar misschien is dit net zo hard het geval in het Westen, tot op de dag van vandaag. In deze sfeer van gedwongen stabiliteit schreef Ben-Gurion in zijn dagboek over een nieuw te vormen Midden-Oosten:

'We zullen een christelijke staat stichten in Libanon, met de rivier de Litani als zuidgrens. We zullen Transjordanië breken, Amman bombarderen en zijn leger vernietigen – we bombarderen Port Saïd, Alexandrië en Caïro. Dat zal de wraak zijn voor wat zij (de Egyptenaren, de Arameeërs en Assyriërs) onze voorvaderen aandeden in Bijbelse tijden.'

In dit citaat zien wij, om de titel van het bekende tegenwerk van de historicus Benny Morris aan te halen, het gerechtvaardigde slachtoffer. Blind zijn voor zijn slachtofferschap is onacceptabel, maar het is net zo gevaarlijk om een wraak zonder einde te hanteren. Vergelding kan niet zonder vergeving bestaan. Iets anders zal waarlijk leiden tot een brandend veld, van zowel Efratha als de Wielende Vlakte.

Overigens is het interessant om te zien dat een dergelijke verdrijving door het gehele politieke spectrum gedragen wordt. De gangbare neiging wil namelijk dat wij dit soort zuiveringen zien als een typisch 'rechts' fenomeen. De gebeurtenissen rondom het dorp Ayn Hawd laten zien dat dit verre van gangbaar is. Dit dorp lag verborgen in het Karmelgebergte, en werd getypeerd als schilderachtig. Het trok dan ook geen soldaten, maar eerder creatieve types aan, en al snel werd er een kunstenaarskolonie gevestigd. Het plaatsje werd in verband gebracht met een 'vredeskamp'. Verdere bestudering van dit dorp laat echter een ander verhaal zien, dat wat eerder geassocieerd kan worden met 'kolonie' dan met 'kunstenaar'. Het dorp kreeg namelijk al gauw een andere naam, namelijk Ein Sof, en Ein Sof lijkt een lot gekregen te hebben dat doet herinneren aan de leegheid van het Westen. Het ligt er verlaten bij, en moest een centrum voor het dadaïsme worden, bedoeld om zich af te zetten tegen de 'imperialistische' klassieke kunst uit Athene en Rome. Deze kunst lijkt zich echter ook af te zetten tegen de oorspronkelijke bewoners, die vaak op het tweede plan, en soms zelfs geheel in de achtergrond verdwenen zijn. Deze 'linkse' vorm van expressie, door middel van kunst en cultuur, lijkt daarmee hetzelfde doel te hebben, namelijk het eigen wereldbeeld op de eerste plaats, zelfs als dit in naam lijkt te zijn van het verheffen van de achtergestelden. Dit is echter geen uniek Israëlisch, maar eerder een typisch Westers fenomeen, waarbij de verheffing van de zwakkere slechts een stok is om anderen mee te slaan, wat weinig meer van doen heeft met het oorspronkelijke doel.

Er is echter ook een andere manier waarop dit alles verre van uniek aan de staat Israël is. Twee Palestijnse steden, Lydd en Ramla, moesten namelijk ook veroverd worden, waarbij het geval van Lydd tragisch interessant is. Het is namelijk bekend als de stad van de moskeeën, waarvan de Grote Moskee, de al-Umari, nog steeds staat. Deze werd echter gebouwd na een andere verovering door sultan Rukn al-Din Baybars, die hetzelfde land veroverde op de kruisvaarders. Deze kruisvaarders, op hun beurt, waren in de vorm van het Britse Rijk weer teruggekeerd, en hadden Lydd heroverd, maar toen zij verdwenen, kwamen de oorspronkelijke oorspronkelijk bewoners naar Lydd, en richtten de grootste schade aan, een schade die nauwelijks te vergelijken is met de zwaardgevechten en zelfs de beleggen van vroeger. Keer op keer wordt een machtsstructuur met geweld opgelegd, en weer afgebroken door nog meer geweld, om vervolgens met nog meer geweld weer opgetuigd te worden, waarbij nimmer de vraag gesteld wordt waarom deze macht steeds weer dezelfde gruwelijke vorm aanneemt. Enkel de technologie lijkt hierin aan verandering onderhevig, waardoor het geweld steeds destructiever, en steeds dieper lijkt door te

dringen.

Deze doordringing lijkt zich niet alleen fysiek te vervolmaken. Ook moreel lijkt hiërarchie steeds geavanceerder te worden in haar complete gebrek aan scrupules. Een voorbeeld hiervan was het dorp Iqrit. Dit dorp was een maronitische gemeenschap, en verwachtte deel te worden van de nieuwe staat Israël. Toen één van de commandanten hen beval te vertrekken, met gevaar als argument, was dan ook de verwachting dat ze, zoals verteld, binnen twee weken terug konden keren. Deze twee weken werden echter 6 maanden, waarna de inwoners alsnog verdreven werden. Dit gebrek aan moraliteit was echter, wederom, niet uniek aan de kant Israël. Zo greep het Arabische Legioen niet in bij het bloedbad in het dorp Dawaymeh, omdat de Arabische troepen vreesden voor een stroom Arabische vluchtelingen. De meest frustrerende vraag is echter wat zij wél hadden kunnen doen in een dergelijk geval. Wie zou tenslotte niet in eerste instantie het eigenbelang voorop stellen? Iets dergelijks is niets dan menselijk, en iedereen die zegt dit zeker niet te doen, liegt hoogstwaarschijnlijk niet alleen tegen de ander, maar vooral tegen zichzelf. Wanneer de feiten echter bekend zijn geworden, en de waarheid voor een ieder te zien is, kan men niet langer de confrontatie met deze feiten uit de weg gaan. Zelfs als er de Juvayni's zijn, die de bloedbaden schromelijk en voor eigen gewin overdreven hebben, dan nog is het zaak om er alles aan te doen om het daadwerkelijke bloedbad nooit meer te laten gebeuren.

Dit is echter geen makkelijke taak. Zo kunnen we kijken naar de behandeling van Palestijnse krijgsgevangenen, en de folteringen, en zelfs de standrechtelijke executies die in de gevangenissen plaatsvonden. Wij kunnen hier ons gruwelijk boos over maken, en ons richten tot Ben-Gurion, als monster, als vogelverschrikker. Is Ben-Gurion echter deel van Hen, of is hij deel van Ons? Is de behandeling van Ben-Gurion radicaal kwader dan die van generaal Spoor in hetzelfde tijdperk, aan de andere kant van de planeet? Is deze radicaal kwader dan de behandeling van de kolonisten in de Jappenkampen, of die van de witte folteringen van het huidige Iraanse regime, dat zichzelf ziet als de aartsvijand van de staat Israël?

De lijken zelf zwijgen. Het bloed stroomde zonder wijsheid weg. De laatste van deze bloedvloeiingen zou in Jaffa gebeuren. Bevelen werden niet opgevolgd, de avondklok werd niet gehoorzaamt, het uitgaansverbod werd terzijde gegooid. Allen bleken zij slechts excuses voor plunderingen en moorden. Na urbicide neemt Pappe ons mee naar een ander concept, dat hij 'memoricide' noemt, het zwarte gat waarin zowel deze excuses als de daden die erop volgden verdwenen. In dit geval draait het om bomen, specifiek dennenbomen, die de oorspronkelijke olijfbomen moesten vervangen. Hierbij zien we de natuur als gruwelijke vergever van het verleden: het gezegde 'zand erover' en de spreekwoordelijke 'schone lei' zijn in een daad van ecologie aangewend om te doen vergeten wat daadwerkelijk het gezicht is van macht. Niet dat de Europese ecologie overigens ook maar iets anders denkt over haar eigen kampen.

Het eindresultaat is een alternatieve geschiedenis, die de geschiedenis werd. De

geschiedenis werd gestoeld op drie richtlijnen: het Israëlisch-Palestijnse conflict begon in 1967, de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook blijven een speelbal in dit conflict, en alles wat vóór 1967 gebeurde, is niet onderhandelbaar. Uiteraard is ook Ilan Pappe niet vrij van zijn eigen alternatieve geschiedenis: zo wordt in één van de laatste hoofdstukken het hele conflict gezien in bekende termen, waarin de Zionisten 'wit' zijn, en de Arabische wereld 'zwart' is, iets dat op de staat Israël geprojecteerd wordt, ondanks dat deze termen en het gebruik ervan verrassend bekend in de oren klinken. Voordat de universiteiten betoverd werden door een postkolonialisme, helemaal in het begin van de moraliteit zelf, waren 'wit' en 'zwart' al gemoraliseerd, door rijken als het Perzische, en door religieuze expressies als het monotheïsme, waar zowel de Israëlieten als de Palestijnen trotse verkondigers van zijn. Nog vreemder wordt het aan het eind, waarin Hezbollah en Hamas, wiens daden verrassend veel overeenkomsten hebben met die van de Nakba, gezien worden als slechts 'organisaties', terloops genoemd, zonder iets te zeggen over de burgerslachtoffers die zij maakten. Met name wat betreft Hezbollah is dit nogal vreemd, aangezien die een logica volgen die, net als Israël, de sterken prefereert. Zo is de oprichter van Hezbollah, Mohammed Fadlallah, in zijn werk *Islam en de Logica van Geweld* stellig over wie degene is die uiteindelijk geschiedenis schrijft:

'Geweld leidt ertoe dat de wereld je middelen en rijkdom verschaft; in omstandigheden van zwakte daarentegen kwijnt het leven van een mens weg, zijn energie raakt uitgeput, hij wordt het slachtoffer van iets wat lijkt op verstikking en verlamming. De geschiedenis, de geschiedenis van oorlog en vrede, van wetenschap en rijkdom, is de geschiedenis van de sterken.'

Het maakt veel van wat Pappe aanhaalt in zijn werk dan ook niet tot iets dat te beschuldigen valt aan één specifieke partij, maar aan een veel bredere, veel instinctiever impuls, die gedeeld wordt door religie én politiek. Om dit in actie te zien, kunnen we ons aan een nogal bittere voorspelling over de toekomst wagen.

De Nakba zelf is in deze voorspelling niet eens het meest cynische gedeelte van dit alles, iets wat hoogstwaarschijnlijk de reactie wordt van de buurlanden op Palestina. Er zijn namelijk ook de olierijke Golfstaten, die dit gedeelte van het Midden-Oosten helemaal niet als Palestina betitelen, maar als 'Sham', wat wij de Levant noemen. De Golfstaten zijn weinig geïnteresseerd in de noden van de Palestijnen, en zullen hen hoogstwaarschijnlijk van achteren neersteken. De manier waarop is mogelijk een religieuze, waarbij de Islamitische geloofsrichting gebruikt zal worden. Deze was in de begintijd van de Islam gericht op Mekka, maar veranderde, na de Islamitische versie van de Exodus, naar Jeruzalem. Weer later, toen de heilige oorlog verklaard werd aan de polytheïstische Mekkanen, veranderde deze weer terug naar Mekka. Hoogstwaarschijnlijk is dit de religieuze rechtvaardiging voor het in de steek laten van de Palestijnen, wanneer zij hun nut hebben overleeft, een rechtvaardiging die nog effectiever wordt door een eigenschap van de gemiddelde bewoner van het Westen. Deze heeft de nogal nare

neiging om een ferm standpunt in te nemen over zaken waar het vrijwel geen verstand van heeft, waardoor dit soort smerige tactieken mogelijk worden. Steun aan de Palestijnen, wetende dat de kans dat ze hoogstwaarschijnlijk toch wel weer verraden worden, is ronduit ranzig, en het nalaten van deze essentiële informatie zegt veel meer over de 'voorstanders' van de Palestijnse zaak dan over hetgeen waar zij menen tegen te strijden. Naar mijn mening is het niet langer mogelijk om Israël in de huidige vorm te steunen. Deze hadden een goede rechtvaardiging om te handelen na de terreuraanslag van 7 oktober, maar deze rechtvaardiging erodeerde door eigen handelen. Een Arabische oplossing in de vorm van Palestina is echter ook geen oplossing, door religieuze 'rechtvaardigingen' als het bovenstaande. De juiste oplossing, naar mijn mening, zou een Kanaän zijn die moderne waarden als vrijheid van geloof, vrijheid van meningsuiting, zelfbeschikkingsrecht etc., in het vaandel houdt. Dit is echter een vergezochte oplossing voor het huidige conflict, en waarschijnlijk eindigen we met een Emiraat van Sham, dat net als Jordanië zal opereren. Hoogstwaarschijnlijk zal de Palestijnse vlag het enige zijn wat ons zal herinneren aan hun bestaan, een vlag die waarschijnlijk als verradersbeloning toegekend zal worden aan de Golfstaten. Weer zien we in dit alles de overlap tussen religie en politiek. Deze twee zijn vreemd genoeg te zien als twee religieuze impulsen, waarbij het geloof in zuiverheid, een eindtijd, een apocalyptisch gevecht tussen goed en kwaad, en een paradijselijke staat, die tegengehouden wordt door zowel vijanden van buiten als verraders van binnen, alsnog binnen handbereik liggen, met de Nakba als slechts de zoveelste episode in de machtsvergaring van beide impulsen. De centrale les van de Nakba is dan ook een vrij ironische, namelijk dat grenzen een noodzakelijke begrenzing moeten zijn op deze blinde machtsvergaring, en dat het een universeel principe hoort te zijn dat één groep niet zomaar de leefomgeving van een andere groep mag binnenvallen, om aldaar de macht geheel over te nemen. Ook is religie de laatste organisatievorm die je kunt gebruiken om de misstanden van een dergelijke gebeurtenis op te lossen. Het is een effectieve vorm van misstanden aankaarten, maar vaak zal het zich verliezen in de verwachting van een letterlijke eindtijd. Ook hier is dat mogelijk het geval, aangezien de naam Nakba, 'de ramp', als naam geassocieerd kan worden met de Qaria, een hoofdstuk in de Koran, wat ook refereert naar rampspoed, maar in dit geval die van de eindtijd. Deze eindtijd kan, met name als deze verbonden wordt aan gruwelijk menselijk lijden, ditzelfde lijden nog verder verhevigen, als de analyse ervan psychotische kenmerken geeft, waarbij iedere vorm van een politieke oplossing, hoe lastig dit ook is, volledig uitgewist wordt, en er slechts twee religieuze impulsen overblijven, de vernietiging van de vijand en de verrader, impulsen die door het idee van de eindtijd volledig op hol slaan.

Beide religieuze impulsen hebben echter ook een parallel in het Europa van de jaren dertig, een parallel waar wederom Himmler een rol in speelde. Het zou gaan over de sportafdeling van de Nazi partij, de SA. Deze stond onder leiding van Ernst Röhm, een veteraan van de Eerste Wereldoorlog, en een trouwe handlanger van Adolf Hitler. Ernst Röhm bleef echter altijd een

aparte verschijning binnen de Nazi partij. Zo was Röhm openlijk homoseksueel, en zag hij zijn SA. Eerder als een revolutionaire kracht binnen Duitsland dan als een totalitaire handhaver van absolute orde tegen iedere prijs. Röhm werd na verloop van tijd niet langer een volgeling, maar een rivaal van Hitler, zelfs na het doorstomen van Hitler als absoluut leider van Duitsland op 30 januari 1933. Na de machtsovername zouden de SS en de SA nog enkele keren samen marcheren, tot de SS sterk genoeg was om voorgoed met de SA af te rekenen. Het was plaatsvervangend partijleider Rudolf Hess die de eerste waarschuwing af zou geven, waarbij het SA verboden werd de eigen weg in te slaan. Dit werd in de *Völkische Beobacher* van 22 januari 1934 beëindigd met enkele veelzeggende opmerkingen:

'Wee hem, die zijn trouw schendt en denkt de revolutie te dienen door rebellie! Wee hem, die plompt de strategische plannen van de Führer met voeten treedt in de hoop op snellere resultaten!'

Röhm bleef zich echter verzetten tegen deze waarschuwingen, en eiste een 'tweede revolutie', die kracht bij gezet werden door paramilitaire parades, als herinnering van Röhm's machtspositie. In mei 1934 werden echter al plannen gesmeden om deze machtspositie te beëindigen. De SD, de veiligheidsdienst van het Nazi regime, werd in stelling gebracht om een goed verhaal van een intern complot te verzinnen, en de SS werd in stelling gebracht. Rond 24 juni zouden de SD en de SS lijsten opstellen met de potentiële slachtoffers, die veel langer zou zijn dan enkel Röhm en de top van de SA. Op 30 juni was het zover: in Bad Wiessee werd Röhm opgepakt, en beschuldigd van een complot tegen het Derde Rijk. Zijn homoseksualiteit, wat voorheen een privézaak was geweest, werd nu gepresenteerd als bewijs van zijn perversie. Vervolgens zou het de SS van Himmler zijn die vrijwel het gehele leiderschap van de SA zou uitroeien, ondanks dat het Röhm geweest was die Himmler geholpen had een plek te verkrijgen binnen de vroege NSDAP.

Onder de doden was de oprichter van de Berlijnse afdeling van de SA, Gregor Strasser. Samen met zijn broer Otto zou hij voortdurend overhoop liggen met het leiderschap van de NSDAP over de koers van de partij. Hitler stond een koers voor van absolute overheersing over het nieuwe Duitsland. De gebroeders Strasser hadden echter een compleet andere richting in gedachte. Zij wilden de linkerkant opgaan, en stonden een socialistische revolutie voor. Na de Tweede Wereldoorlog zou hier een invloedrijke stroming binnen het Nationaal Socialisme uit voortvloeien, dat het Strasserisme zou heten. Otto Strasser was eerder lid geweest van de Sociaal-Democratische Partij van Duitsland, en in de NSDAP zou hij zijn ideologie grotendeels voortzetten. Na de Tweede Wereldoorlog zouden zijn volgelingen hetzelfde doen, met een linkse versie van het Nationaal Socialisme. Deze versie staat voor een nationale revolutie, die zich keert tegen het kapitalisme. Waar het Marxisme de klassenstrijd ziet in puur economische termen, doet het Strasserisme dit in puur antisemitische termen. Het Strasserisme zou dan ook vooral door Otto verder ontwikkeld worden, en zou later in de jaren 80 in Engeland opgepikt worden als een

bevrijdende, revolutionaire kracht binnen het Nationaal Socialisme. Zo ver ging de herziening van Strasser dat hij zelfs stelde dat hij tegen het racisme van de partij was geweest, en zich had gekeerd tegen het antisemitisme van Julius Streicher, één van de meest beruchte antisemieten van de partij. Dit Strasserisme leek een verloren ideologie, maar gek genoeg zou het een veel langer leven hebben dan gedacht. Met name na de val van de Berlijnse Muur zou er weinig verzet vanuit Marxistisch links meer zijn, tegen wat later als het 'globalisme' bekend zou worden. Het globalisme is een vorm van kapitalisme die in feite al in de jaren 70 was begonnen, toen de Amerikaanse president Richard Nixon van de goudstandaard afstapte. Vanaf toen werd het mogelijk om de dollar vrij te verhandelen tegen iedere andere valuta op de planeet, wat betekende dat de economische wereldmarkt geheel onafhankelijk werd van nationale overheden en hun regulering. Met name in het westen zou dit een rampzalig effect hebben, waarbij goedbetaalde banen weggevoerd werden naar met name de derde wereld, om zo de prijzen omlaag te krijgen. Dit zou met name een effect hebben in West-Europa en Amerika, en op de manier waarop de woede van deze ramp gekanaliseerd zou worden.

Eén van de kernfiguren in de kanalisatie van deze woede zou uit Chicago komen, een man genaamd Francis Parker Yockey. Yockey zou zich identificeren als een Amerikaanse fascist, maar zou ook beïnvloed worden door het Marxisme, en de filosofie van Oswald Spengler. Volgens Spengler bewegen beschavingen zich voort in cycli, en volgens Yockey had Duitsland het lot om te dienen als een universele versie van het antieke Rome, een groot wereldrijk, dat alle westerse naties moest verenigen onder één visie. Het harde materialisme van de oorspronkelijke raasentheorie wordt bij Yockey vervangen door een meer spirituele versie, waarbij beschavingen voorgesteld worden als 'superorganismen', levende wezens met hun eigen hogere ziel. Hoewel de rassentheorie alsnog aanwezig is, wordt dit bij Yockey meer gezien in termen van een geestelijke indeling. Waar dit aspect meer achterwege wordt gelaten, wordt een ander aspect van het Nationaal Socialisme meer versterkt, namelijk het antisemitisme. De beschavingstheorie van Yockey is in feite weinig meer dan die van Spengler, met antisemitisme als de ultieme verklaring voor de ordening van de gehele wereld. Zowel de geschiedenis als de cultuur als de economie wordt door Yockey gezien als het kwade handwerk van de Joden, met een erkenning van Adolf Hitler als een held, en een ontkenning van de Holocaust. Deze ontkenning zou een kernthema worden voor extreem-rechts, met als misschien de meest veelzeggende eigenschap een vreemd soort van scepticisme, met als vreemdste eigenschap de totale verdwijning ervan wanneer zij niet langer de daders van een genocide zijn. Zo stelt dezelfde groep vragenstellers zelden vragen bij de genocides in Rwanda of Servië, terwijl dit toch echt om hetzelfde fenomeen gaan. Dit laat zien dat dit scepticisme vooral politiek gemotiveerd is, en niet gemotiveerd door enige daadwerkelijke honger naar kennis.

Volgens Yockey zou het Nationaal Socialisme de heersende orde moeten zijn voor een

groot westers imperium, waar ook de Sovjet-Unie onder zou moeten vallen. Yockey werkte dan ook samen met de Sovjet-Unie om zijn droom van een groot westers rijk tot waarheid te maken. Om dit te bewerkstelligen zou hij volgelingen over de wereld verzamelen voor zijn visie van een groot, pan-Europees rijk dat met een revolutionaire versie van het Nationaal Socialisme de wereld zou moeten veroveren. Hij zou onder andere reizen naar Egypte, waar hij een ontmoeting zou hebben met twee uitgeweken immigranten uit Nazi-Duitsland. De ene was Otto Ernst Remer, die in 1944 het moordcomplot op Adolf Hitler van Claus von Stauffenberg had verijdeld. De ander was Johann von Leers.

Dit alles laat zien dat een partij kiezen tussen links of rechts, gelovig of ongelovig, en het ene machtsblok tegen het andere een totale illusie is. Waar we namelijk naar kijken, zijn geen feilloze doctrines die een utopische wereld scheppen, maar daar enkel in tegengehouden worden door degenen die er niet in geloven, of zelfs slechts twijfels hebben. Waar we naar kijken zijn de tijdelijke dragers van een enkel foutief idee, namelijk dat van hiërarchie. De enige waar alle eerdergenoemde doctrines, of het nu het Joods-Christelijke Westen, het Islamitische Midden-Oosten, het Brahmistische Verre Oosten, of de meest extreme uitingen van ideologieën betreft, allen zijn slechts manieren om een maatschappij in tweeën te delen, en één partij voor eeuwig te plaatsen boven de ander. Het gebrek aan verandering is geen foute interpretatie van de doctrine, het is de kern van de doctrine. Vreemd genoeg vervallen doctrines die gewelddadig de aanval kiezen tegen hiërarchie nog sneller tot een hiërarchie. De reden hiervoor is eenvoudig: men ziet niet de directe effecten van de tijd, en stelt dat de wereld zoals hij er nu uitziet er altijd zo zal uitzien, en dat de geschiedenis slechts een eindeloze herhaling is van wat zich al eerder heeft voortgedaan. Een hard cyclisch wereldbeeld van de geschiedenis is dan ook net zo incorrect als een lineair wereldbeeld. Wat een veel betere uitbeelding van de geschiedenis is, is een spiraalvormige lus, die weliswaar lijkt op het verleden, maar alsnog een andere kant opgaat dan het in het verleden ging.

Dit is een wereldbeeld dat te overzien is, maar in tegenstelling tot dit is het veel gemakkelijker om simpelweg te gaan voor blinde gehoorzaamheid. Dit is tenslotte de weg van de minste weerstand, terwijl een weg van langzame verandering een weg is die veel meer weerstand biedt, ondanks dat onze geschiedenis vol staat met aantoonbare verbeteringen wanneer er de juiste weg verkozen werd boven de makkelijke weg. De Verlichting zelf is hier een goed voorbeeld van. Deze periode word vaak geromantiseerd als een periode waarin de rede het won van bijgeloof. Al is dit grotendeels incorrect, de Verlichting gaf ons wel een verandering in de relatie van macht. Het was een uniek moment waarbij blinde gehoorzaamheid omgezet werd in gehoorzaamheid als uitwisseling, in ruil voor iets, in dit geval een redelijke rechtvaardiging voor deze gehoorzaamheid. Hiërarchie wijkt hier dusdanig vanaf, dat het deze uitwisseling volledig stop wil zetten, en gewoon over wil gaan tot blinde gehoorzaamheid, waarbij degene die gehoorzaamt moet worden geen

enkele verantwoording hoeft af te leggen voor zijn daden. Dit leidt tot een complete ontkoppeling van de werkelijkheid, waarin het absolute leiderschap van een maatschappij geen enkel idee meer heeft dat er foute in een systeem zijn geslopen. Over tijd worden deze fouten groter en groter, en stort het systeem ineen.

Hoewel dit systeem van hiërarchie vrijwel nooit de resultaten levert dat het beloofd, is de vorm ervan al met ons vanaf het begin van de beschaving. Hiervoor moeten wij niet terug naar het Romeinse Rijk of de Griekse oudheid, maar naar het begin van de menselijke beschaving, in de Vruchtbare Halvemaan, specifiek naar het noordelijke gedeelte ervan. Daar zou een agressief rijk één van de eerste terreurstaten vormen, met tactieken en methodes van macht die angstaanjagend bekend klinken. Dit is het Assyrische Rijk, en de manier waarop deze macht zich manifesteerde, was niet in de romantische aristocratische vorm van Homerus en zijn nobele strijdersklasse, maar in de steriele, technologische manier van een geavanceerd leger. Hoewel het een religie was die oorlogsvoering aanjoeg, was het de wisselwerking met dit geloof en technologische ontwikkeling, zoals de ontdekking van ijzererts dat gemakkelijker tot zwaarden en speren gemaakt kon worden, dat Assyrië tot één van de eerste supermachten te wereld zou maken. Deze wapens gaf hen een effectief machtsapparaat op een groot gebied, waardoor meer grondstoffen een beter staatsapparaat steeds machtiger maakte. Hiernaast was het ook de manier waarop naar oorlog gekeken werd, namelijk als voornamelijk een wetenschappelijke, en niet langer een puur menselijke activiteit, dat de doorslag gaf in de massale aanvallen die het uit kon voeren, om zo de tegenstanders te vernietigen, en de veroverde volkeren de slavernij in te drijven.

Het leger van Assyrië had daarnaast nog een essentiële ontwikkeling doorgemaakt. Het was namelijk een van de eerste die beroepssoldaten gebruikte. Dit gaf oorlogvoering een geheel nieuwe dimensie, namelijk van een permanente cyclus van verovering en opeising van de bezittingen van de veroverden. In het Assyrische Rijk was dus één van de eerste militair-industriële complexen geschapen. De legers die gebieden veroverden, zouden alle volkeren die ze veroverden als voedingsbodem gebruiken voor nog verder ontwikkelingen in de krijgskunst, waardoor nog meer gebieden veroverd konden worden. Dit leidde tot een vicieuze cirkel, waarin de uitwisseling van gehoorzaamheid allang niet meer vanzelfsprekend was, en simpelweg kon worden opgelegd. Religie was slechts een rader in dit grote geheel, waarbij het de god Aššur was die stelde dat iedereen die niet met hem was, tegen hem was, en dat deze ongelovigen eenvoudigweg gedood moesten worden. Eén van de bekendste slachtoffers van het Assyrische Rijk zouden de ongelovigen van Juda worden. In het Bijbelboek Koningen wordt melding gemaakt van de aanval die ingezet word door het Assyrische Rijk, geleid door koning Sanherib. In Koningen wordt de aanval van Sanherib afgeschilderd als een glorieus moment voor Juda: Jeruzalem is niet ingenomen, en Juda is er zonder kleerscheuren uit de strijd tevoorschijn gekomen. Het is de verdoezeling van gruwelijkheden en onderdrukking: Juda werd weinig meer dan een vazalstaat

van de Assyriërs, dit om veel erger te voorkomen, zoals gangbaar was.

De gangbare straf voor ongehoorzaamheid was namelijk verdrijving, slavernij, bloedvergieten, de overgebleven kadavers aan de beesten voeren, en meestal de overwinning vieren onder een boom waar het afgehakte hoofd van de koning aan opgehangen is. Dit alles werd niet gezien als sadisme, maar als gehoorzaamheid aan Aššur. Deze god moest gehoorzaamt worden door buitenlandse vorsten, en bij rebellie werd het opstandige koninkrijk gezien als vijandig tegenover Aššur, en vernietigd. De buitgemaakte schatten werden gezien als bewijs van Aššur aan zijn volgelingen, en de verminkte lijken van de vijanden was nog meer bewijs wat er gebeurde als een volk zich keerde tegen Aššur. Als laatste stap van een verovering werden meestal de tempels gezuiverd, om plaats te maken voor beelden van Aššur, waarbij de verslagen goden weggevoerd werden.

Dit alles leek op een perfect gebalanceerd systeem, maar de voortgaande gang van zaken was voor de heersers geen indicatie dat dit systeem eeuwig in stand zou blijven. De balans van dit systeem zorgde eerder voor een overweldigende paranoia, waarbij ieder teken, of het nu willekeurig of niet was, een teken van bovenaf was dat de gunst van Aššur aan het keren was, en dan spoedig rampspoed zou toeslaan. Eén van de grootste dragers van deze paranoia was koning Esarhaddon. Zijn paranoia zou zich manifesteren in een geheel nieuw staatsapparaat, dat ging kijken naar ieder vreemd voorval wat een mogelijk teken kon zijn van afgunst van de goden. Als een ongunstig teken zich voordeed, deed de algehele paniek Esarhaddon keren tot heilige rituelen, waarin hij de goden tevreden moest stemmen. Naast deze rituelen waren er ook gedichten, die voorgedragen werden door waarzeggers, die op zoek ging naar de oudste gezangen, om zo Aššur tevreden te stellen. Eén van de eerste van deze, ook al is het deels gefragmenteerd, is de *Psalm aan Aššur voor Tukulti-Ninurta I:*

'O hij die geen rivaal heeft onder de goden, de prins die u steunt geeft u een overvloed aan offers. O god van Enlil, O zoon van Nunamnir, O hij die geschapen is […], hoogwaardige, heer van Ekur, […] die gevuld is met […], voortgebracht door Enlil. Puur zaad gegeven aan een maagd, een man bracht zij voort, de heer inspecteerde uw overweldigende aard, maakt uw heerschappij tot in de hoogte schitterend. Hij voorsprak uw naam als voornaamste onder de goden, hen vooruitstrevend in waarde. Hij riep uw naam uit in de hemelen. Aanschouwend uw […], uw faam wordt voortgeholpen in het heelal...De grote goden vestigden orde in het land. Wie vernietigde de kwade goden, ongehoorzaam aan uw vader? Wie vestigde zijn naam met alle goden, wie […] met het wapen van furie, de oneerbiedigen? Uw vader Enlil vestigde uw koningschap in de hemel en de onderwereld. U rechtte de weg voor de goden, u bent heilig, u bent rechtvaardig, god van de hoogste hemelen, u handhaaft eeuwig uw heerschappij over de goden. Onderdrukkend in uw kracht in alle landen heeft u uw thuisland niet af te wijken van de omheining en de rituelen te observeren. Zij gaan niet buiten de beperkingen die u afbakende, zij getuigen uw oordeel, zij hebben geloof in uw goede oordelen, zij zoeken constant uw heiligheid op. U bent hun brede veiligheid, hun verheven bescherming, zij vertrouwen op uw heerschappij, zij leren van de hoogste hemelen uw genezing. De landen die met elkaar in een verbond zijn gegaan hebben een kwaad touw om de nek van de stad Aššur gehangen. Allen van hen haten de herder die u genoemd heeft, die uw volkeren leidt. Alle plekken op aarde, voor wie u gezegende hulp verleend, hebben ongunst voor u, en ook al gaf u hen

bescherming, zij vervloekten u en uw land. De koning die u in goede trouw hield was zeker van zijn ongehoorzaamheid, en zelfs zij die u goed behandelde, trokken hun zwaard tegen u. De strijders op het slagveld staan eeuwig klaar ter verdediging van Aššur, alle onrusten van de vloed zijn op komst tegen de stad, uw vijanden en tegenstanders bekijken uw staanplaats, zij staan al klaar om uw stad te plunderen, O Aššur, in hun verraad. De landen verheugen zich nacht en dag voor uw wonderlijke aanblik, overal willen ze uw stad omverwerpen, en zij staan erop om een aftocht van uw voorouders aan te richten. Alle kwaaddoeners wachten een donkere dag af zonder zonneschijn, hun driegende vingers reiken naar de legers van Aššur, vilein plannen ze kwaad tegen de goeddoener, zij breken de verboden tegen de heer van de wereld, zij vermorzelen zowel koningen als hun knechten. Aangezien u heer bent van uw land, O Aššur, moge u de machtige zijn, de nobele overwinnaar, dat de toekomst uw heerschappij onze bescherming mag zijn, dat het zijn hoofd hoog mag houden. O heer, negeer ons niet in uw voorspoed. Voor uw land Assyrië! O Aššur, grote heer, koning van de Anunna-goden, het land van Assyrië is van u! O Assyrische Enlil, heer van de wereld, het land van Assyrië is van u! Moge Adad, held van de goden, die angst oproept aan uw zijde meestrijden. Moge Sjamasj, die uw pad naar de hemelen en de aarde volgt, aan uw kant meestrijden. Uw land, Aššur, omringt met kwade touwen, en Tukulti-Ninurta, die u bij naam noemde, mogen zij genade kennen! Zij glunderen om u te kennen. Het is uw volk tegen wie de gehele wereld zich gekeerd heeft. Geen van de landen ziet uw stad in aanzien. Zij vertrouwen op hun eigen kracht, zij negeren uw goddelijkheid, zij betreden uw vreselijke eed, zij wissen uw geboden uit. Vereren ze uw grote woord? Wie houdt zich aan uw heersende wetten? Zij gehoorzamen niet uw heilige beslissing, noch gaan ze op zoek naar uw raad. Zij vertrouwen slechts op zichzelf. Levend in een vreedzaam thuis hebben zij vertrouwen in hun troepen. O mijn vertrouwen in de hemel, mijn rechter in de onderwereld, uw heilige heerschappij. O Aššur, grote heer, koning van alle goden in de hemel. O grote berg, Enlil, die beveelt het lot van hemel en onderwereld. U heeft mijn zoete bescherming, mijn brede bescherming in de hemelen, I ben het die uw rituelen verzekerd, die uw handelingen puur houdt. Mijn gebeden zijn continu voor u, overal. Met pure offers en eindeloze voorraden voedsel heb ik het niet nagelaten aan u te offeren. I stop nimmer met offeren, noch met het bieden van knielende offers. O heer, moge uw kloppende hart gekalmeerd worden...O Aššur, grote heer, berg van de Igigi-goden, mogen uw diepste gevoelens gekalmeerd worden. O Enlil, machtige leider van de goden, strijder... Moge Sjamasj, uw stralen, licht van hemel en aarde, u kalmeren! Moge Adad, stem van uw heilige heerschappij, heer van alle levenden, u kalmeren! Moge Ninurta, edele wapendrager, uw grote zoon, die u liefheeft, u kalmeren! Moge Nusku, uw briljante vizier in de hoge, u kalmeren! Moge Amurru, heer van de hoge landen, u kalmeren! Moge Mulissu, uw geliefde partner, u kalmeren! Moge Sherua, uw pure schepping, godin van de dauw, u kalmeren! Moge Tashmetu, foutloze soeverein, beschermgodin, u kalmeren! Moge de godinnen van de hemelen, het lot van de gehele onderwereld, u kalmeren! Boven, moge Anu aan uw rechterzijde u kalmeren! Onder, moge uw lagere partner Ea, heerser over de gehele onderwereld, u kalmeren! Roep een goed lot voor eeuwig af, over het land en het volk, mogen u en uw naasten erin verblijven, […] laat hen uw goddelijkheid prijzen, dat zij verlost worden van […], laat hem uw macht zijn!'

Deze tekst is dit verhaal in een notedop. Het is het verhaal van hiërarchie, en de fysieke manifestatie van hiërarchie, namelijk angst en terreur. Bij deze antieke volkeren werd iedere ramp gezien als een straf van de goden. De goden straften voor alles, of het nu om het kleinste vergrijp ging, met hongersnoden, oorlogen en ziektes. Aan het begin van de beschaving werden al deze verschrikkingen gevat in één vreselijk woord, namelijk 'zonde'. In deze maatschappijen betekende zonde niet wat het vandaag de dag betekent, maar refereerde het toen naar het verkeerd uitvoeren van de heilige rituelen, waarna de goden hun straf klaar zouden zetten, en die los zouden laten op momenten dat dit het minst werd verwacht. Deze zonden werden vastgelegd door hemelse soldaten, die in de Vruchtbare Halvemaan 'demonen' genoemd zouden worden. Het zou de uitvoerende macht zijn van een autoriteit die geen enkel weerwoord accepteerde, en verwachten

dat bevelen uitgevoerd werden, zonder het stellen van vragen.

Onvoorstelbaar is het dus dat de mensheid over een dusdanige moed bezit om de krachten die al deze verschrikkingen en gruwelen op hen afgestuurd kracht, alsnog in twijfel te trekken. Het laat zien dat het niet blinde gehoorzaamheid, of blinde ongehoorzaamheid is waar onze beschaving uit is voortgekomen. Het is de acceptatie van een macht boven ons, maar dan wel in een dialoog, en niet in een relatie die maar één richting opgaat. Deze relatie, de relatie van twee of meerdere richtingen, vormt het hart van de menselijke beschaving, en het hart van het bestuurssysteem dat voorgekomen is uit de betere impulsen van de mens, de heterarchie. Het is de macht van het andere, van niet alleen hetgeen wat binnen de kaders en bewezen is, maar ook hetgeen waar een open blik voor nodig is, en mensen die risico's durven te nemen, en af te durven wijken van de gebaande paden, zelfs al is deze afwijking nauwelijks groot genoeg om op te vallen. In dit verlengde zijn vier gedichten uit de Vruchtbare Halvemaan van belang. Dit zijn alle vier gedichten die gericht zijn op een persoonlijke god. Deze praktijk van een persoonlijke god, die gekozen wordt uit een pantheon van goden, en die te vertrouwen is met al onze geheimen, schaamte en twijfels, zonder dat deze publiekelijk tegen ons gebruikt worden, als stok om mee te slaan, vormt nog altijd veel van ons moderne bestaan, ondanks dat deze vier gedichten meer dan 5 millennia oud zijn:

God van mijn Familie

O mijn god, mijn heer, die mijn naam geschapen heeft,
bewaker van mijn leven, schepper van mijn nageslacht,
O woedende god, moge uw hart gekalmeerd worden,
O nijdige godin, moge u vrede met mij sluiten.
Wie weet waar u bent, O mijn god?
Nooit heb ik uw staanplaats gezien, of uw kamer.
Ik ben constant in grote angst, : O mijn god, waar bent u toch?
U die boos is met mij, keer u toch tot mij,
keer uw aangezicht tot een goddelijk maal van vet en olie,
beveel een lang leven met uw uitingen.
Haal mij weg van dit kwaad, door u word ik gered.
Geef mij een lang leven,
Schenk mij lange dagen.

De Furieuze God

Mijn god, ik wist niet hoe hard uw straf kon zijn!
Ik heb te licht een eerzame eed gezworen in uw naam
Ik heb de rituele verwaarloosd, ik ging te ver.
Ik heb afgeweken van uw plicht in moeilijkheid,
ik heb uw beperkingen overtreden
Ik wist inderdaad weinig
Mijn misdaden zijn talrijk, ik had er geen weet van.
O mijn god, verschoon mij, verjaag toch uw woede,
Vergeef mijn tekortkomingen, accepteer mijn zwakheden,
veranderd mijn zonden in goede daden.
Uw hand is hard, ik heb uw straf gezien
Laat hem die god en godin niet vereerd leren van mijn fouten
O mijn god, wees gerustgesteld, o mijn godin, stop uw afkeuring!
Keer uw gezichten tot de gebeden van mijn tekortkomingen
Moge uw boze harten gekalmeerd worden
Mag uw gemoed gekalmeerd worden, sta een reikende hand toe
Laat mijn gezangen tot u komen, om niet vergeten te worden, of door de mensen

De Rechtschapen Lijder

Met pijn in zijn hart, houdt hij vast zijn grieven
Met pijn in zijn hart, vreselijk wenen, vreselijke rouw
Hij huilt als een duif, met vreselijke pijn, dag en nacht,
Hij klaagt als een koe, naar zijn vergevende god,
Hij blijft voortgaan in zijn bittere rouw, hij vernedert zich voor zijn god,
hij huilt en kent geen terughoudendheid in zijn tranen:
'Zal ik zeggen wat ik deed? Wat ik deed is onbespreekbaar!
Zal ik herhalen wat ik zei? Wat niet herhaald mag worden!
O mijn god, zal ik zeggen wat ik deed?
Wat ik deed is onbespreekbaar!
O mijn heer, kan ik het met iemand bespreken? Het is onbespreekbaar!
Zal ik herhalen wat ik zei? Het is onherhaalbaar!
Ik ben doof, ik ben blind, ik ben verder gegaan dan wat hoort
Laat een zachte bries over mij gaan.
Ik ben gevangen als het riet in de wind.
Mijn god, laat mijn zonden gaan
Mijn god, zie mij vanaf uw woning
Heb medelijden, moge uw woede stillen.
Moge uw hart, als een vader, als een moeder, hersteld worden.
Als een vader, als een moeder, hersteld worden.'

Wie heeft niet gezondigd?

Of het nu een misdaad of een tekortkoming is
Ik heb gezondigd tegen mijn god,
ik heb gezondigd tegen mijn godin
ik heb inderdaad deze misdaad begaan
al mijn zonden, al mijn tekortkomingen
Ik gaf mijn woord, en veranderde het
Ik vertrouwde maar leverde niet
Ik heb kwaad gedaan
ik heb het kwade op mijn lippen herhaald
Ik was onwetend, ik ging te ver
Vergeef me mijn zonden
verander ze in goede daden
Laat mijn tekortkomingen uitgewist worden
U beslist wie gezondigd heeft
Wie schuldig is en wie niet
Is er iemand die altijd de geboden heeft gehouden?
In alle mensen schuilt zonde
Ik stond voor u
Ik sprak leugens
ik sprak kwade woorden
Ik heb gruwelen begaan
tegen de god die mij geschapen heeft
Ik heb u gelasterd, ik heb mij slecht gedragen
Ik was jaloers op uw bezittingen
Ik verlangde naar uw zilver
Mijn hand ging naar waar het niet mocht zijn
Ik ben de tempel binnengegaan zonder puur te zijn
Ik heb een gruwel gedaan tegen u
Ik ging over de scheidslijn heen
Ik vervloekte u met kwaad in mijn hart
Ik ging voort in mijn misdaad
Ik ging door alsof ik nooit zou ophouden
Het is genoeg, o mijn god, laat uw hart tot rust komen!
Moge de kwade godin kalm worden
Blus de woede in uw hart
Moge er vrede zijn tussen u en ik
Vergeef mijn schulden van mijn misdaden
Ik ben uitgeput, pak mijn hand, pak mij op, red mij
Laat de dag vrolijk zijn dat u herder van het volk bent
Laat mij uw goddelijkheid bezingen, samen met de mensen.

Vrezen als deze laten het echter probleem van hiërarchie zien. Hiërarchie staat buiten de tijd, en de reactie op hiërarchie, totale gelijkheid, staat net zo hard erbuiten. Hierdoor is de verbinding met de werkelijkheid en deze machtsstructuren verbroken, en is de werkelijkheid niet langer van belang. De werkelijkheid wordt eenvoudigweg een object dat gebruikt mag worden om de macht in stand te houden. Dit is ook te zien met vrijwel alle moderne geloven en ideologieën. In plaats van dat deze klaagliederen op de goden worden gericht, worden zij nu op mensen en menselijke systemen gericht, die de plaats van een god in willen nemen. Hierbij maken zij echter haast permanent één fout. Zij kiezen namelijk maar één kant. Zij vergelden, of vergeven enkel, en doen nooit beiden. Dit is ook te zien met alle religies die besproken zijn. Het Boeddhisme en het Christendom zijn overduidelijk pacifistische geloven. Zij kunnen enkel en alleen vergeven, en kunnen nooit kwaad in een ander zien, en kwaad waarvan iemand zich niet mag scheiden, en waarbij iemand in hoort te grijpen, om een erger kwaad te voorkomen. De Assyriërs, de Islam en de Mongoolse hordes, daarentegen, zijn duidelijk bellifistische doctrines. Zij zien enkel nog vijanden en verraders, waartegen gestreden dient te worden, en die compleet vernietigd dienen te worden. Dit leidt tot een oncontroleerbare kettingreactie, waarbij uiteindelijk iedereen een vijand wordt, en uiteindelijk alles vernietigd moet worden, waarna dit ook gebeurd. Het meest voor de hand liggende voorbeeld hiervan is natuurlijk de Tweede Wereldoorlog, een oorlog begonnen door het Nationaal Socialisme, een oorlog die eindigde in de vernietiging van Europa.

Hoewel er al voortgang is gemaakt in het bewustzijn van deze vernietiging, en de gruwelen die erdoor veroorzaakt werden, zijn de voorbeelden die genoemd werden in de voorgaande tekst nog steeds angstvallig relevant. Dit laat dan ook zien hoe moeilijk het is om deze vernietiging uit de weg te gaan. Veel van het werk is dan ook het corrigeren van de ideeën die zelf aangehangen worden, en voor deze zelfregulering is zelfreflectie nodig. Dit is waarom de spiegel essentieel is. Heterarchie is dan ook geen totale vernietiger van hiërarchie. Het is bovenal een spiegelbeeld ervan, waarbij de piramidevorm omgegooid wordt, en wordt veranderd in een V-vorm, die naar boven wijst. Deze V-vorm geeft echter wel een uitdaging weer, want de meest nobele in deze V-vorm is degene die geheel onderaan staat, en die volledig geconfronteerd wordt met het lijden en de verschrikking. Het alternatief is echter doorgaan met hetgeen al tijden niet meer werkt, en dat enkel nog meer lijden en dood veroorzaakt, wat geen verbetering kan bieden. Wat dit echter moeilijk maakt, is een vreemde impuls binnen ons allen, namelijk dat, als wij slachtoffers worden van een onrecht, wij zelden met gelijke munt terugbetalen. Vaak is onze reactie op onrecht een overreactie, die volledig oncontroleerbaar wordt, waarbij de woede omslaat in pure haat, die niet meer te stoppen lijkt.

Verbetering hoeft echter niet onmogelijk te zijn, want het verleden geeft ons veel wijsheid die gebruikt kan worden. Eén van deze wijsheden, naast de spiegel, is het concept van eer. Dit is een concept dat al tijden met ons is, en ook tijden met ons zal blijven.

Eén van de plaatsen waar dit concept een verbetering van het leven betekende, was het antieke Arabië. Daar, vóór de komst van de Islam, werd dit gevoel van eer gevangen in zeven gedichten, die aan de Kaaba gehangen werden. Het vijfde gedicht is van 'Amru ibn Qultoom, en gaat als volgt:

'Nu dan, o bekerdrager, wordt wakker, en geef ons de morgen gedragen in uw kelk, en weerhoudt de wijnen niet van Audaroon. Wijn vermengd met water – met een kleur als saffraan – wanneer we het vermengen en het tot ons nemen, worden wij vrijgevig. Het leidt ons naar degene, die verlangens heeft, weg van zijn verlangens, en leidt ons naar de zijnen. Je ziet de miezerig gierige, die, als hij de beker krijgt, zijn bezit niet hoeft. U haalt de beker bij ons weg, O Umma 'Amru, terwijl de beker met de rechterhand doorgegeven werd. Oh Umma 'Amru, jouw vriend, die niet drinkt, is lang niet de ergste van de drie. En vele bekers van deze wijn heb ik gedronken in Baalbek, Damascus en Caeserea. En voor ons, waarlijk zal de dood ons inhalen, dat is ons lot, en het zijne. Stop iets langer voordat wel gaan, o jij, die reist in de howdah, dat wij jou de waarheid kunnen vertellen, en jij aan ons. Stop, zodat we jou kunnen vragen of je het gesprek gestopt hebt om de scheiding te versnellen, of dat jij de betrouwbare hebt bedriegt, die jou nooit bedrogen heeft. Wij zullen jou van de veldslag vertellen, toen wij sloegen en raakten, zodat jouw neven er vreugde van kregen. Want waarlijk, morgen en vandaag en de dag na morgen zijn beloofd als dat wat jij nog niet weet.

Maken de vader van Layla en haar broeders mij verwijten over haar, terwijl zij mij onjuist behandelen in deze verwijten? Maar wij en hen maakten elkaar een handreiking, in naam van verwantschap, een sterk touw van vriendschap. Zij zijn onze broeders, en mijn sympathieën zijn perfect met ons, zodat, als zij boos zijn, wij boos zijn, en als zij logeren in een tevreden plek, dan zijn wij eveneens tevreden. In bevriend zijn met onze broeders, blijven wij verre van excuses aanbieden aan hun vijanden. Zij zal laten zien, dat als zij alleen gezien wordt, zij veilig is van de blik van haar vijanden. Twee armen, vlezig als die van een kameel, puur wit in kleur, onaangetast, een boezem als een kom van ivoor, bewaakt tegen de handen van grijpers, een middel van een sappig lichaam, lang, met een moeilijk bewegend achterste. Brede heupen, en een middel waarvan de blik gekmakend is. Twee benen, wit als ivoor, met het zachte klinken van sieraden. De kameel, moeder van de veulen, rouwde niet zoals ik, toen zij haar veulen verloor, en zij in medelijden huilde. Ook rouwde de vrouw van middelbare leeftijd niet, wiens kwade fortuin haar negen kinderen niet verliet, behalve van de begravenen. Ik herinnerde mijn jeugd, en verlangde terug naar de tijd dat de kamelen geleid werden door het avondgezang. Toen verscheen Yemamah, en bleef hoog boven ons staan als zwaarden in andermans handen. Oh Abu Hind, haast je niet tegen ons, maar geef ons tijd en wij zullen jou de waarheid van onze zaken geven. We nemen onze vlaggen wit naar het slagveld, en keren ze rood terug, gedrenkt in bloed. En wij zullen jou informeren van onze gezegende dagen in oorlog, in rebellie tegen de koning, die wij niet wensten te gehoorzamen. Noch menig stamhoofd, gekroond met de kroon van autoriteit, die hen beschermd die bescherming zoeken. Hebben wij onze paarden niet rond hem gelaten, met de teugels nog om hun nek? Wij gingen naar Zi-Tulooh, terwijl wij aan Sjamat gaven hen die ons bedreigden. En de honden van de stam huilden, waren bang voor ons, terwijl wij de wapens van de strijder afhandig maakte, de strijder die ons bevechten kwam. Wanneer de maler van oorlog verwijderd is van een stam, dan wordt het als meel in een gemeenschap. Het kleed van het maal spreidt zich verder dan het oosten van Nejd, en diens gram is even groot als de stam van Quza'at. U voegde zich bij de lijn der gasten, en wij haastten ons naar gastvrijheid, bang voor uw boosheid, als wij treuzelden. We behandelde u gastvrij, en lieten u de gastvrijheid van de maalsteen zien, die zeer fijn maalt. Wij maken onze voordeel geheel met onze hele stam, en vragen hen niet om gunsten, en dragen wat wij moeten dragen. Wij vechten met speren als de vijanden ver zijn, en vechten met zwaarden als zij dichtbij zijn. Met bruine speren van de Khittyan, of met zwaarden die over hen flitsen. Gooiend met de schedels van de vijand alsof het de lading van kamelen betreft. Wij onthoofden de vijanden, en waarlijk laat haat na haat zich zien aan u, en laat de onderliggende ziekte zien. Wij erfden glorie, als de stam van Ma'add weet, en wij vechten ervoor met onze speren, tot de wereld het zal weten. En wij laten onze tentstokken vallen en houden ons gedeisd wanneer iemand aankomt om ons te beroven. Wij onthoofden hen zonder medelijden, zodat ze niet weten hoe ze ons moeten tegenstaan, alsof hun zwaarden en de onze stokken waren in de handen van

spelers. Alsof onze kleding geschilderd was met het sap van de urguwan of ermee besmeurd was. Wanneer een stam niet verder kan door de stand van zaken die zich voor zou kunnen doen. Wij maken onze troepen ferm als de berg Rahwat, met waardigheid, ter verdediging van onze eer, en wij staan vooraan, voor de rest van de stam. Volgens de kennis van onze jeugd, die sterven in de strijd als eer zien, en onze oude mannen die ervaren zijn in oorlog. We staan tegenover alle volkeren, vechtend tegen hun zonen om de onze te beschermen. Maar in onze dag van angst voor onze zonen wordt onze cavalerie verspreid naar de vijand in troepen en eskaders. Maar wanneer wij geen angst hebben, haasten wij ons naar de aanval, onze klederen geriemd. Onder het leiderschap van een van de Beni Jusham bin Bakr, met wie we de gronden omploegen. Maar waarlijk zullen de stammen niet weten dat wij geschokt en zwak zullen worden. Wees voorzichtig, niemand moet dwaas met ons omspringen, opdat wij dan dwaas met hen omspringen, uitstijgend boven alle dwaasheid. Want om welke reden, O 'Amru bin Hind, moeten wij knechten van het hoofd worden dat u heeft afgevaardigd? Met welk verlangen, O 'Amru bin Hind, luistert u naar onze lasteraars die ons haten? Met welk doel, O 'Amru bin Hind, horen wij als kwaadaardig beschouwd te worden? U bent kwaad naar ons, en u bedreigd ons. Genoeg, wanneer zijn wij knechten van uw moeder geweest? Waarlijk, O 'Amru, zijn onze speren te stijf gebleken om te buigen voor hen. Wanneer de ondeugd het greep, weigerde het zich te strekken, bleek het te hard en weigerde de strekking. Zo hard, dat wanneer het buigt, het kraakt, en het de rug en het voorhoofd van de strekker breekt. Is u iets verteld over de stam van Jusham bin Bakr, over het breken van hun afspraken van hun voormalige volk. Wij erfden de glorie van 'Alqamat bin Saif, die ons wettig maakte het fort van glorie. Ik heb de glorie van Muhalhal geërfd, en iemand die nog groter is, Zohair, die de beste schat is onder de pnningmeesters. Wij erfden de glorie van 'Attab en Kulthoom geheel, en door hen erfden wij de meest eerzamen. En Zu-l-Burah, waarover ons verteld is, in wiens eer wij verdedigd hebben en wij hen die bescherming genieten hebben verdedigd. En voor onze stam, voor Zu-l-Burah was Kulaib, de ondernemer die onze glorie vermeerderd. Waar is dan de glorie die wij niet hebben? Wanneer wij onze kameel aan een andere binden, breekt zij het touw of de nek van de andere kameel. En wij zullen gevonden worden als hoeders van ons woord, en de meest vrome onder hen wanneer zij ons aan ons woord houden. En wij, op de dag dat het vuur van de oorlog werd aangestoken in Khazaza, hielpen de stam van Nizar boven de hulp van de helpers. En wij hielden onze kamelen bij Zi-Orata, terwijl oude en vrouwelijke kamelen, vol van melk, het verwelkte gras graasden. En wij waren de rechterkant van het leger toen wij de vijand ontmoetten, en de zoons van onze vaderen waren de linkerkant. Zij vielen aan wie hen benaderden, en wij vielen aan wie ons benaderden. Zij keerden terug met buit, en wij met vetgemeste koningen Kijk uit, O Bani Bakr, kijk uit met ruziemaken met ons, ken je onze dapperheid dan niet? Ken je niet onze troepen, die met lansen en pijlen samen vechten? Terwijl op onze hoofden de helmen en om ons de Yamaniaanse jassen zaten, en in onze handen zwaarden, die recht en krom waren. Op ons was de glinstering van de maliënkolder, waarvan de vouwen boven de gordel te zien zijn. Als het van de strijders afgehaald zal worden, dan zullen hun huiden er zwart van zijn. En de vouwen van de maliënkolder zullen zijn als de bodem van rivieren, en zullen wapperen in de wind. Op de dag van strijd zullen de edelste paarden ons dragen, paarden van de vijand, die ons toebehoren. Zij kwamen uit de strijd, en droegen de maliënkolder, met matte manen als de verwrongen knopen van tomen, moegedragen. We erfden hen van onze vaderen, bekend om hun eerlijkheid, en wij zullen ze doorgeven aan onze zonen als wij sterven. Achter ons staan de schone vrouwen, wij vrezen dat zij verdeeld zullen worden onder de vijanden in eerloosheid. Zij kregen beloften van hun mannen, wanneer zij de vijand ontmoetten, gevierd om hun moed, dat zij terugnemen als buit de paarden, de zwaarden en de gevangene, met een touw gebonden. U zult ons de strijd ingaan, terwijl alle andere stammen een bondgenootschap moesten smeden, uit angst voor ons. Wanneer de vrouwen van onze stam gaan, wiegen zij waardig, als de ruggen van de dronkaard. Zij zijn de vrouwen van Bani Jusham bin Bakr, met goede eigenschappen, lange stamboom, en waar geloof. Zij voeden de paarden, en vertellen ons 'jullie zijn geen echtgenoten, als jullie ons niet beschermen.' Als we hen niet beschermen, dan kunnen wij niet blijven, en kunnen wij na hun gevangenschap niets goed doen, en kunnen wij niet leven. Niets beschermd de vrouwen als een slag, zodat de wapens van de vijand weg zullen vliegen. Alsof wij, als we onze zwaarden trekken, wij geboorte geven aan alle volkeren.Zij zorgen dat koppen zullen rollen, als ballen op de grond. En waarlijk zullen alle stammen, afkomstig uit Ma'add, weten dat hun tenten opgezet zullen worden op de open velden. Zij waren de schenkers van voedsel, en wij zijn de vernietigers wanneer wij uitgedaagd worden tot het gevecht. En wij zijn de verhinderaars van alles wat

wij verlangen, en wij zullen ons storten op ieder land dat wij verlangen. En wij laten na wat wij afkeuren, en wij nemen wat wij goedkeuren. En dat wij de verdedigers zijn van hen die ons volgen, wanneer de zwaarden de scheden verlaten. En wij zijn de beschutters van de armen in ieder jaar van hongersnood, en wij geven rijkelijk aan hen die om giften vragen. Wij geven vrij wanneer wij geven, en wij vernietigen wanneer wij gestoord worden. En wanneer wij bij het water aankomen, drinken wij het puur, terwijl de ander het modderig tot zich neemt. Aanschouw, vertel Bani Tammah en de stam van Du'mee, 'hoe hebben ze ons gevonden?' Wanner de koning het volk onwaardig behandeld, weigeren wij onderwerping tegen ons. De wereld is voor ons, en hij die zich erboven stelt, vallen wij aan met geweld en kracht, wanneer wij aangevallen worden. Ze noemen ons tirannen, terwijl wij nooit tirannie bedreven hebben, maar waarlijk vernietigen wij tirannen. We vullen het land tot het te smal wordt voor ons, en wij hebben de zeeën gevuld met schepen. Wanneer één van onze zonen de leeftijd van spenen bereikt, vallen alle koningen neer in aanbidding.'

De mentaliteit die hierin uitgedrukt wordt, is er een die in Europa bekend zal zijn. Het is de mentaliteit van de ridder, en zijn eerzame wereldbeeld. Dit brengt ons weer terug bij Gurdjieff en Guenon. Zij waren het die de mens als machine wilde maken, en deze ridder voor zichzelf willen opeisen, in dienst van een machtsstructuur die intrinsiek nooit kan veranderen. Dit leidt tot een hiërarchie, waarin de mens zal wegkwijnen, en een totale gelijkheid, waarin de mens zichzelf explosief zal vernietigen. Veel van de strijders van de geschiedenis hebben gehoor gegeven aan dit ideaal, maar er waren enkelen die weigerden, en die liever vrij ten onder gingen, dan te moeten leven als slaaf en slavendrijver tegelijk. Vrede zij met hen.

Hoofdstuk 10

Mutatie en Herhaling

Rond 530 v.Chr. Kwam een man aan op het Italiaanse eiland Croton. Hij heette Pythagoras, en kwam aan met grootse plannen. Pythagoras was teruggekomen van een ballingschap in Babylonië, en kwam terug met een revolutionair wereldbeeld. Pythagoras raakte overtuigd dat de wereld het logische gevolg was van een eeuwige, vaste orde, die beschreven werd door cijfers en de wiskunde. In Croton zou hij een gemeenschap stichten, die niet alleen puur rationeel was, maar ook het paradijs op aarde wilde doen neerdalen. Het wilde twee doelen bereiken: het ontdekken van de eeuwige harmonie van de kosmos, en het perfectioneren van de onsterfelijke ziel.

Pythagoras' visie was dat van de realiteit als een rationeel, maar bovenal stabiel geheel, waarbij verandering illusionair, en disharmonie was. Zijn gemeenschap werd uiteindelijk vernietigd door boze buitenstaanders die niet welkom waren in de gesloten gemeenschap van Pythagoras, maar het centrale idee van zijn visie, de kosmos als een harmonieus geheel met een stabiele structuur, beschrijfbaar door de wiskunde, zou één van de centrale drijfveren van de beschaving worden. Naast de wiskunde zouden er nog meer drijfveren ontwikkeld worden, zoals de filosofie.

Het beginpunt van de filosofie wordt vaak gezien als de gedachten van Thales van Milete. Er was altijd al nagedacht over het universum, maar Thales' gedachten werden gekenmerkt door twee revolutionaire eigenschappen: conclusies over het universum moeten alleen gebaseerd zijn op het universum zelf, en niet de goden, en opvattingen over het universum moeten gebaseerd zijn op argumenten. Deze gedachten leidde Thales tot het vaststellen van de oerstof van het universum, naar Thales' mening water. Ook dit was een revolutionaire stap, want Thales was hiermee de eerste denker die alles in het bestaan reduceerde tot één enkele oersubstantie. Thales zou vele navolgers hebben, net als Pythagoras.

Eén van de navolgers van Thales was Heraclitus, die vuur als oersubstanties aanwees. Dit was volgens Heraclitus echter geen stabiele substantie, want het vuur zou uiteindelijk alles doen verbranden, alles oordelen en alles achterhalen. Heraclitus' vuur is dan ook niet een fysieke vlam, maar eerder vergelijkbaar met energie en beweging, een beweging die altijd aanwezig is. Het vuur vormt de wereld tot één geheel, en dingen verkrijgen hun identiteit in het vuur van de strijd. Deze strijd zou een centraal thema blijven binnen de filosofie, en zou gezien worden als de vader van de

geschiedenis. Het zou leiden tot een idee van de geschiedenis als een voorspelbaar geheel, dat door ons maakbaar is, met behulp van wetenschap en kennis. Deze kennis zou echter vermengd worden met een ander idee over de eigenschappen van de wereld, namelijk dat van een op handen zijnde eind, dat alles ten goede zou keren. Dit verhaal zou verteld worden in het Oude Testament, in het Boek van Daniël. In dit boek word een man genaamd Daniël verdreven in ballingschap, en moet hij optreden voor de koning van Babylonië, als dromenuitlegger. In één van deze dromen voorziet Daniël het einde van de wereld, waarbij een hemelse wereld voor eeuwig geregeerd worden door de Mensenzoon, in eeuwige gelukzaligheid. In het Nieuwe Testament zou een overeenkomstig verhaal verteld worden, in de Openbaring van Johannes. In zijn eindstrijd zal iedereen het Beest vereren, maar zal het samen met een valse profeet verslagen worden, waarna dit grote kwaad, Satan, vastgebonden wordt, en alle martelaren en heiligen uit de dood opstaan. Uiteindelijk wordt Satan in het vuur geworpen, daalt God neer en wordt een nieuwe hemel en aarde geschapen, waarbij God voor eeuwig regeert over deze nieuwe wereld, met enkel de martelaren, de heiligen en de rechtvaardigen. De Koran zou dit verhaal ook herhalen, maar de Islamitische versie is iets eenvoudiger, waarbij de twee duivelse machten Gog en Magog (in het Arabisch Yajuj and Majuj) en Satan voor eeuwig verslagen zullen worden, en Allah een nieuwe wereld schept. Vervolgens velt Allah een eindoordeel, waarbij de rechtvaardigen terechtkomen in de Gaarden, en de zondaars vervloekt worden en afdalen naar het vuur van de hel.

Wij leven in de veronderstelling dat het einde van de gemeenschap van Pythagoras het einde van de apocalyps betekent in de wetenschap. Wie echter kijkt naar veel van de ideologische werken die de wereld domineren, zullen snel iets opvallends zien. De meest invloedrijke ervan, het marxisme, het kapitalisme en de wetenschap waarop beiden een beroep doen, bevatten binnen zich dezelfde apocalyptische drang, een drang die door deze bewegingen zelf ontkent wordt.

Dit verhaal loopt parallel aan de opkomst van de wetenschap als instituut. In de tijd van de Verlichting begon dit instituut aan een stabiele opmars. Voor wetenschappers als Isaac Newton begon het mogelijk te worden om tot dusver duistere krachten van het universum te beschrijven en te voorspellen, waardoor de krachten ervan gebruikt konden worden, en de mens niet langer meer een speelbal van het lot leek. Er was echter nog een kracht die borrelde binnen de maatschappij. Adam Smith had het kapitalisme beschreven als een stabiel en zelfcorrigerend systeem, waarbij eigenbelang ervoor zorgde dat de actoren binnen een economie elkaar eerlijk behandelden. Volgens Smith maakte dit de economie tot een eerlijk systeem van distributie, waarbij de onzichtbare hand de beste en meest nobele beloonde en aan de top plaatste, ten koste van degenen die minder hard werkten, en minder slim en minder verantwoordelijk waren. Dit was niet alleen in lijn met wat Smith binnen de economie observeerde, maar ook met de heersende morele opvattingen, dat de mens zelf verantwoordelijk was voor het eigen lijden. Dit was niet alleen in lijn met het Protestantisme, maar begon ook steeds meer in lijn te komen met

verlichtingswaarden zoals vrijheid en de autonomie van het individu.

Smith kende echter ook zijn critici, waarvan de beroemdste de econoom en filosoof Karl Marx zou zijn. Smith had de economie gezien als een mechanisch, haast onverschillig systeem, waarbij goederen op gelijke voet werden uitgewisseld en geld verdiend werd op een eerlijke wijze. Degenen in het systeem die zich aan de top bevonden, concurreerden met elkaar en werken ook geregeld samen, waar uiteindelijk iedereen beter van werd. Marx zag echter een geheel andere realiteit, namelijk de voortzetting van het eerdere machtssysteem, waarbij koning, adel en geestelijken de maatschappij hadden gedomineerd. Zij waren deels verdwenen, maar het machtssysteem was enkel in vorm veranderd, van een systeem geregeerd door de macht van goddelijk decreet naar een systeem geregeerd door de macht van kapitaal en geld. Marx' kernwerk, *Kapitaal*, is een kritische beschrijving van dit systeem. Het bezit wat de hoogste lagen van de maatschappij bezaten, maakte het mogelijk om investeringen te doen, en daarmee nog hogere winsten en nog meer bezit te genereren, terwijl de lagen die geen kapitaal bezaten, de werkende klasse, steeds armer en armer werden, en voor hun overleving steeds meer afhankelijk werden van degenen die steeds meer middelen van productie in hun bezit kregen. Het was de oude hiërarchie in een geheel nieuwe vorm, waarbij de kapitalisten de nieuwe leenheren waren geworden, en de arbeiders de nieuwe leenmannen, zonder rechten, met enkel plichten.

Voor Marx vervulde de filosofie van Smith dezelfde functie als het romantische beeld van het riddersfatsoen, die van een lachwekkende fantasie, aangewend door de machtigen, om hun machtsuitoefeningen te verhullen en te verbloemen. Het kapitaal bleef in de handen van de machtigen, terwijl de arbeiders net genoeg betaald kregen voor hun werk om niet te verhongeren. Dit veranderde de utopische visie van Smith in een fantasiebeeld om de dystopie van onderdrukking en uitbuiting uit het zicht te houden.

Marx was niet de enige die het gevoel had gekregen dat de heersende machtsstructuren weinig meer waren dan instrumenten die gebruikt werden tegen mensen, in plaats van voor hen. In 1848 had dit geleid tot revoluties in Frankrijk, de Duitse gebieden, Italië en Hongarije. Ook in Nederland waren er grote hervormingen, met een nieuwe grondwet ontworpen door Johan Thorbecke. Deze grondwet was er gekomen onder onder invloed van de nog jonge ideologie van het liberalisme, dat vrijheid en autonomie een prominente plaats gaf in de Nederlandse maatschappij. Deze hervormingen waren vrij vooruitstrevend en blijvend, zeker in vergelijking met andere landen, waar de liberale hervormingen door de conservatieven werden teruggedraaid, en de revoluties op niets uitliepen. Dit verhevigde de eerdere stemming van pessimisme, het overheersende gevoel dat wat voor lijden er ook plaatsvond, het machtssysteem alsnog intact bleef. Dit pessimisme zou ook in de filosofie een stem krijgen, in de vorm van de filosofie van Arthur Schopenhauer.

Schopenhauer werd beïnvloed door de verlichtingsfilosoof Emmanuel Kant, die stelde dat

de wereld voorstelling was, en dat de ware kennis over de wereld, het ding-in-zichzelf, voor eeuwig buiten het bereik zou zijn van het menselijke verstand. Een andere invloed op Schopenhauer was de filosoof Plato, die de wereld waarin wij leven gezien had als slechts een foutieve kopie van de Vormen, de perfecte, ideale en ware Ideeën die zich in de bovennatuurlijke Ideeënwereld bevonden. Naast de filosofie werd Schopenhauer echter ook beïnvloed door religie, ditmaal echter vooral door religieuze ideeën van buiten de eigen landsgrenzen, met name vanuit de Veda's, de oudste en heiligste geschriften van het Hindoeïsme, en het Boeddhisme. Gelijk aan het Protestantisme stelde het Boeddhisme dat het leven een lijdensweg was, en dat de mens zelf hiervoor verantwoordelijk was. Volgens de Boeddha lag de oorzaak hiervan echter niet in ongehoorzaamheid aan God, maar kwam het voort uit het eigen menselijke verlangen. Dit verlangen dreef de mens tot hebzucht, haat strijd en alle andere vormen van slechtheid, en het is dit verlangen dat gedoofd diende te worden om verlossing te verkrijgen, Nirvana. Zelfs het verlangen om te leven moet gedoofd worden, in ruil voor gemoedsrust.

Dit was in lijn met een algemeen gevoel dat onder woorden gebracht was door de tragediedichter Sophocles, die stelde dat het beste wat ons had kunnen overkomen was om nooit geboren te worden, met op de tweede plaats om na een geboorte weer zo snel mogelijk weer te verdwijnen in het niets waar men vandaan kwam. Deze mentaliteit van het leven, als een fundamenteel negatief fenomeen, zou het hart vormen van Schopenhauer's levensovertuiging. Hij stelde dat het hele bestaan aangedreven werd door een kracht die hij de Wil noemde. Binnen onszelf manifesteerde zich deze kracht zich als de wil-tot-leven, een kracht die volgens Schopenhauer volstrekt doelloos was, en de oorzaak van al het menselijke lijden. De mensheid diende zich af te wenden van deze wil-tot-leven, net zoals de Boeddha geadviseerd had, om zo gemoedsrust te verkrijgen.

Schopenhauer's filosofie was daarnaast ook een tegenversie van de filosoof die hij het meest verachtte, Georg Wilhelm Hegel. Hegel's kernbegrip was de Geest, die zich op een dialectische manier ontwikkeld, waar bij de bekendste interpretatie ervan de Geest begint met een these, wat een antithese oproept, en uiteindelijk een verzoening veroorzaakt met een hogere eenheid, de synthese. Een kracht komt tegenover een tegenkracht te staan, en de twee versterken elkaar tot een sterkere kracht. Dit idee zou een grote invloed hebben op de eerdergenoemde Marx, die op deze manier de geschiedenis probeerde te interpreteren. Aan de hand van het idee van Hegel ontwikkelde Marx en zijn navolgers het historisch-dialectisch materialisme, waarbij de geschiedenis in drie fasen werd ingedeeld. Als eerste was er het verleden, met in het eerste begin een oersamenleving waarin alles gedeeld werd. Deze samenleving werd echter vernietigd door allerlei vormen van feodalisme, waarbij bijvoorbeeld in het oude Egypte de goden de Farao's, of in de Middeleeuwen de Enige Ware God de koning, adel en geestelijken aan de top van de maatschappij had geplaatst, om voor eeuwig te heersen over slaven en onderdanen. In het tweede

tijdperk was de goddelijke macht vervangen met de macht van het kapitaal, maar was de eeuwige hiërarchie in stand gebleven, ditmaal in de vorm van de kapitalisten die eeuwig over de arbeiders regeerden.

Het systeem wat hieruit voortgekomen was, had echter een achilleshiel, want één van de onverhoopte effecten van steeds meer welvaart in steeds minder handen, de welvaart accumulatie, gedreven door de menselijke hebzucht, stopte niet, wat het kapitalisme inherent instabiel maakte, waardoor het hele systeem naar verloop van tijd ineenstortte. Dit zou onvermijdelijk leiden tot een derde tijdperk, het communistische tijdperk. Dit tijdperk zou uitbreken na een revolutie van de arbeiders, die de middelen van productie in handen zouden nemen, en een einde zouden maken aan de corrupte en onderdrukkende machtsstructuur. Hieruit zou een geheel nieuwe machtsstructuur voortkomen, met echte vrijheid en gelijkheid, voor iedereen.

Dit gaf de wereld twee tegenovergestelde visies: een vooruitstrevend optimisme, met een toekomst die beter zou zijn dan het verleden en het heden, en een teruggetrokken pessimisme, dat het verleden zag als een paradijs waarnaar we nooit meer terug konden keren. Dit pessimisme wilde enkel gemoedsrust, maar kon ook omslaan in een vernietigingsdrang. Eén van de volgelingen van Schopenhauer, Eduard von Hartmann, combineerde de filosofieën van de twee vijanden Schopenhauer en Hegel met elkaar, om tot de conclusie te komen dat het doel van het bewustzijn is om het universum geheel te vernietigen, zodat het bewustzijn zelf nooit meer kon ontstaan. Een andere volgeling van Schopenhauer zou echter nog bekender worden, de filosoof Friedrich Nietzsche.

Nietzsche was zich ook bewust geworden van al het lijden van het bestaan, maar hekelde de apathie waar Schopenhauer voor stond. Nietzsche zou een actievere, maar bovenal destructievere filosofie ontwikkelen. Nietzsche leefde in een tijd waarin de autoriteit van de het geloof aan het instorten was, en de Bijbel niet langer de kernbron van betekenis was. Nietzsche verklaarde God dood, maar in tegenstelling tot de naturalisten vond hij dit geen heugelijke gebeurtenis. Dit kwam doordat met de dood van God het concept van betekenis zelf ook was gestorven. Nietzsche had het pessimisme van Schopenhauer omgevormd tot iets nieuws, het nihilisme. Dit was de overtuiging dat niets in het leven een doel had, en het leven zelf compleet zinloos was. Nietzsche keerde zich geheel tegen dit nihilisme, en probeerde deze zin te herscheppen door te putten uit de enige bron van betekenis, zichzelf. Hij zag de mens als een puur individu, een vrije geest, samen met een vergelijkbare filosoof, Max Stirner.

Stirner verwierp eveneens alles in de wereld behalve het ego en het eigendom wat dit ego bezat, en stelde dat alles buiten het ego 'spoken' waren, illusionaire objecten, in stand gehouden door onze collectieve verbeelding. Nietzsche vormde ook Schopenhauer's Wil om, tot de Wil-tot-Macht. Volgens Nietzsche was het hele universum Wil-tot-Macht, met als enige doel het

verkrijgen van meer macht.

Dit was echter geen oversstijging van het verleden, maar een terugkeer ernaar. In de Bijbel werd Job ondergedompeld in eindeloos lijden, en vroeg hij God om een uitleg. Deze uitleg kwam er niet, en Job werd geconfronteerd met de geest van de brute natuur die ons voortbracht, die enkel bestaat uit pure macht. Nu leefde Nietzsche een vergelijkbaar bestaan gevuld met lijden, en was de uitleg van dit lijden dezelfde als die Job gekregen had, ditmaal niet een almachtige God, maar de enkelvoudige en allesomvattende Wil-tot-Macht. Deze macht nam echter nog altijd dezelfde vorm aan, namelijk die van hiërarchie en dominantie, waarin de sterken zullen opbloeien, en de zwakkeren moeten sterven. Om deze reden verachte Nietzsche het Christendom, dat hij zag als nihilistisch en decadent. Het was één groot geloof van zwakte, dat enkel decadentie voortbracht, en Nietzsche wenste terug te keren naar de antieke en tragische levensvisie van de antieke Grieken.

Eén van de hoofdconcepten van zijn filosofie was amor fati, de liefde voor het lot. Het lijden had hierbij een taak, niet als verlossing, maar als versterking, een les, waaruit wij, net als de polytheïstische Grieken, iets konden leren, om zo beter bestand te zijn tegen meer lijden in de toekomst. Uiteindelijk was Nietzsche echter niet opgewassen tegen een bestaan zonder betekenis, en stortte geestelijk uiteindelijk helemaal in. Zijn idee van individuen die zelf waarden scheppen verdween op de achtergrond, net als het Christendom waartegen hij had geageerd. Zij werden ondergeschikt aan de kracht die door Hegel voorspelt was, het nationalisme. Hegel had de werking van de Geest beschreven, maar zag ook zijn eigen land, de staat Pruisen, als de hoogste manifestatie van deze Geest, die door de tijd naar de toekomst marcheerde, waarbij net als bij Heraclitus verondersteld werd dat oorlog de fysieke manifestatie is van de vuur der strijd, de vader van alle dingen. De natie werd de kern waar alles omheen draaide, en de vorst werd het hoofd ervan, het parlement het beslissingsorgaan, de religie de ziel en de economie de motor. Het leger werd gezien als de handen en voeten van de staat, met het land en het volk als het bloed dat de natie doet leven. Dit geloof veranderde echter in een fanatiek zelotengeloof, en in 1914 stortte heel Europa zich in de Eerste Wereldoorlog.

Gedreven door de industrialisatie van oorlog, in de vorm van geheel nieuwe wapens, dreef het zichzelf bijna tot zelfvernietiging, met als één van de gevolgen ervan een enorme instabiliteit, met ziektes als de Spaanse griep en de ineenstorting van de hiërarchie van macht tot gevolg.
Het meest dramatische voorbeeld van dit laatste vond plaats in Rusland, waar de Tsaar werd vermoord, en de eerste socialistische natie werd geboren, de Sovjet-Unie. Rusland had al tijden geleefd onder een absolutistisch systeem, waarbij de Tsaar gezien werd als een levende god. Ook hier was men agressief in opstand gekomen tegen deze absolute hiërarchie. De Bolsjewieken, onder leiding van Vladimir Lenin, zagen de filosofie van Marx als veel meer dan een filosofie. Volgens hen hadden Marx en zijn intellectuele partner Friedrich Engels voor het eerst de wetten

ontdekt die de menselijke maatschappij vormden. Dit gaf hen de mogelijkheid om de maatschappij niet langer te baseren op goddelijk bijgeloof of de macht van het grootkapitaal, maar maakte het mogelijk voor de arbeidersklasse om een rationeel alternatief te scheppen voor deze twee oude machtsvormen. Om dit te bewerkstelligen, was technologie nodig, maar deze technologie deed de macht weer in de handen vallen van de technologen die de vaardigheden bezaten om met deze technologie om te gaan.

Een vijandbeeld werd geschept, met kapitalistische vijanden en verraders van de revolutie, die van binnenuit de Sovjet-Unie probeerden te saboteren, en onder het bewind van Lenin moest de Russisch-orthodoxe kerk worden uitgewist, vanwege de connectie met het eerdere monarchistische regime. Na de dood van Lenin werd dit verder onderstreept door de nieuwe leider van het politbureau in Moskou, Jozef Stalin. Hij liet de technologen vervolgen in schijnprocessen, en partijgenoten werden net zo hard uit de weg geruimd, vanwege gedachtemisdaden en andere misdrijf, werkelijk of denkbeeldig. Al deze misdadigers stonden in de weg van de nieuwe manier van het ordenen van de samenleving, weg van de chaos van het kapitalisme, naar een geplande en gecontroleerde manier. Alles wat hiervan afweek, werd met geweld bestraft.

Niet alleen Rusland onderging een revolutie. Ook in Azië kwam de bevolking op tegen de overheersing van zowel van binnen als van buiten. De grootste van deze revoluties vond plaats onder leiding van Mao Zedong. Ook hij was aan de macht gekomen na een periode van chaos aan het begin van de 20ste eeuw, ditmaal als resultaat van het einde van de Qing dynastie, en na een burgeroorlog tegen de nationalisten. Het meest illustrerende van de vreemde aantrekkingskracht die hiërarchie kon hebben was echter misschien wel de manier waarop Mao in 1937 de strijd aanging met het Japanse imperialisme, dat een poging deed de macht over te nemen in China. Mao's manier om dit te stoppen was door middel van een langdurige guerrilla oorlog, waarbij een vijand met een groot militair overgewicht door een kleine, bewegelijke strijdkracht constant kleinschalige aanvallen uitvoert, in plaats van een directe grote aanval. Hierbij wordt de tijd de grootste bondgenoot van het guerrilla leger: de machtige, maar inflexibele vijand wordt hierbij compleet uitgeput, en moet uiteindelijk zijn verlies nemen, vaak omdat de publieke opinie zich ook tegen de alsmaar voortdurend oorlog keert.

Deze vorm van oorlog lijkt gemaakt voor een egalitaire ideologie als het Communisme, waarbij de werkende, ondergeschikte arbeidersklasse een vuist kan maken tegen de machtige, heersende klassen, maar de organisatorische vorm die Mao voor deze oorlogsvorm bedacht, laat een oude structuur zien, namelijk een hiërarchische structuur van bevel en gehoorzaamheid. In een oorlog, waarbij de druk om te overleven hoog is, is een dergelijke centrale organisatievorm uiteraard logisch, maar de structuur van Mao is inclusief politieke officieren, wat een voorproef zou worden van de manier waarop de partij van Mao zou gaan regeren over China.

De Communistische Partij van China had zich afgekeerd van de oude, hiërarchische

machtsvorm, waarbij een monarchie had geregeerd naar goddelijk mandaat. Deze machtsvorm werd uiteindelijk vervangen met het Communisme, maar het van boven opgelegde mandaat verdween niet. Het enige wat Mao zou doen, is de voorzichtig opgebouwde Chinese cultuur om zeep helpen, en compleet uitwissen. Met name de religieuze cultuur zou het moeten ontgelden, voornamelijk buitenlandse geloven zoals het Boeddhisme, dat over de eeuwen geworteld was in China, en oude Chinese volksgeloven en filosofieën zoals het Confucianisme en het Taoïsme.

Het Taoïsme is de leer gebouwd rondom de 'Weg' of de 'Dao'. Dit was het onbeschrijfbare principe dat als eerste beginsel van het bestaan dient, en de oorzaak was van de omloop van Zon en Maan, en de bewegingen van de hemelen. Deze wijsheid, en de wijsheden gerelateerd hieraan werden uitgewist, en vervangen door statische economische plannen, die een eeuwige voorspoed moesten opleveren, en het voortduren van de tijd en het lijden moesten stilzetten. Net als alle vormen van utopisme moest dood en lijden opgelost worden, door de tijd zelf proberen te vernietigen met de perfecte doctrine, de oplossing voor alles.

Uiteindelijk liepen de geplande economieën van zowel de Sovjet-Unie als Communistisch China uit op een ramp. De partijofficieren kwamen er al snel achter dat je op geen enkele mogelijkheid ieder aspect van een menselijke maatschappij kon voorspellen en kon controleren. Miljoenen verhongerden en werden gedood, maar de machtsstructuur bleef vreemd genoeg overeenkomstig met de structuur die eraan voorafging. Het was weer een eeuwige hiërarchie, nu ingegeven door de eeuwige wetten van het historisch-dialectisch materialisme, die enkel correct geïnterpreteerd konden worden door de partijtop, en waarvan al het afwijkende per definitie incorrect was. Veel hiervan was echter niet ingegeven door *Het Kapitaal*, maar door het politieke manifest van Marx, *Het Communistisch Manifest*. Dit werk is geen uiteenzetting van economische theorieën die beargumenteerd worden door middel van gegevens uit de werkelijkheid en argumenten. Het heeft voor het Marxisme dezelfde functie als het Boek van Daniël had voor de Abrahamistische geloven, een kort, apocalyptisch startpunt, van waaruit een grote eindstrijd voorzien wordt, van waaruit een geheel nieuwe wereld hoort te ontstaan, die eindeloos beter is dan de onze. Er zit echter één verschil tussen Daniël en het manifest. In het Oude Testament werden alle rampzalige gebeurtenissen in gang gezet door God, wiens motivaties geheel verhuld zijn. Dit is in lijn met werken als de *Ilias* van Homerus, waarbij het geheel onbekend is waarom de goden de geschiedenis vormen zoals zij dit doen. Marx presenteert in zijn manifest echter iets radicaal nieuws, namelijk een mensheid die de geschiedenis zelf kan vormgeven, en aan de hand van zijn eigen daden naar zijn hand kan zetten. In dit manifest is de mens zowel de wrekende engel, als de Satan die verslagen moet worden, als de koning die eeuwig zal heersen over de nieuwe aarde.

De visie van Marx zou na de Tweede Wereldoorlog uitgedaagd worden door de grote overwinnaar van dit conflict, Amerika. Amerika was overwegend Protestants, en was

gesticht aan de hand van de idealen van de Verlichting, met name de vrijheid van meningsuiting, scheiding van kerk en staat, en democratie. Het had echter ook een donkere kant aan het eigen verleden, met de eigen uitroeiing van de inheemse bevolking, en een verleden van slavernij, gerechtvaardigd door een eigen raciale hiërarchie. Dit had geleid tot een burgeroorlog tussen de Noordelijke Staten van de Unie, en de Zuidelijke Staten van de Confederatie. De toenmalige president van Amerika, Abraham Lincoln, wilde de slaven bevrijden, maar de Zuidelijke Staten splitsten zich af van Amerika, met een burgeroorlog tot gevolg, die uiteindelijk gewonnen werd door het noorden, waarbij de slaven bevrijd werden. Later werd Lincoln echter vermoord, en de raciale spanningen bleven aanwezig in Amerika, waarbij de Afro-Amerikanen grotendeels achterbleven in de onderklasse van Amerika.

Het kernconcept van Amerika werd echter één woord, vrijheid, en dit concept zou ook centraal worden in de economie, onder invloed van een schrijfster die gevlucht was uit de Sovjet-Unie. Zij was geboren als Elisa Rosenbaum, maar werd beroemd onder de naam die zij zelf uitkoos, Ayn Rand. Rand had het totalitarisme van de Sovjet-Unie aan den lijve ondervonden en vluchtte naar Amerika. Daar aangekomen begon ze met het schrijven van boeken, waarin ze niet alleen het Communisme en het Marxisme aanviel, maar verder ging, en het idee van altruïsme zelf zag als de wortel van het kwaad. Het omkijken naar de ander had niet gezorgd voor een paradijs, maar voor alle kwaadaardige vormen van collectivisme, waar niet alleen het Communisme, maar ook het Nationaal Socialisme en religie onder viel. De tegenkracht van dit collectivisme was het genie en de vindingrijkheid van het individu, dat het beste uitgedrukt wordt in het gebruik van logica en rede, en in het economische systeem van het kapitalisme. Volgens Rand moest er naast de scheiding tussen het geloof en de staat nog een scheiding aan worden gebracht, namelijk tussen de economie en de staat. De staat bestond slechts voor drie zaken, namelijk de politie, om het bezit en de rechten van de burgers te garanderen, het leger, om buitenlandse dreigingen tegen te gaan, en de rechtspraak, die grotendeels bedoeld was om contractuele overeenkomsten te bekrachtigen. Deze rechtspraak moest bekostigd worden door middel van een vast geldbedrag, en degenen die dit bedrag niet betaalden, kregen geen wettelijke garantie voor de geldigheid van het contract.

Dit alles ontwikkelde Ayn Rand tot een filosofisch systeem dat ze het Objectivisme noemde. Eén van de speerpunten ervan was dat de werkelijkheid alles was wat bestond, met daarin het individu als enige actor. Het beroemdste boek van Rand met deze filosofie is Atlas Shrugged, en gaat over Dagny Taggart, de vicevoorzitster van Taggart Transcontinental, een Amerikaans spoorbedrijf. In Atlas Shrugged verdwijnen alle briljante uitvinders, investeerders en kunstenaars één voor één, terwijl Amerika steeds collectivitischer word. Alleen Taggart en haar grote liefde Hank Rearden, een briljante staalmagnaat, blijven over, en vinden op een gegeven moment een nieuw uitgevonden motor in een vervallen fabriek. Dit is het begin van de zoektocht naar de persoon die voorkomt in een veel herhaalde vraag in Atlas Shrugged, 'Wie is John Galt'? John Galt

blijkt de briljante uitvinder van de motor te zijn, en heeft zich met alle andere briljante geesten teruggetrokken in een libertair paradijs, dat Galt's Gulch heet. Dit paradijs word enkel geregeerd door de kracht van geld, en voor alle diensten van menselijke activiteit moet betaald worden. De morele kernregel van dit nieuwe paradijs word samengevat op de poort van een energiecentrale: 'Ik zweer bij mijn leven en mijn liefde ervoor dat ik nooit zal leven ten behoeve van een ander, noch zal ik een ander vragen om te leven ten behoeve van mij.' Dit vatte de kern samen van de levensvisie van Rand, waarbij de motor van het bestaan het rationele eigenbelang is.

Op veel manieren is het Objectivisme een spiegelversie van het Communisme. Waar bij het Communisme het collectief van de werkende klasse van doorslaggevend belang is en de bron vormt van alle betekenis, doet Rand precies het tegenovergestelde, en word het individu de enige bron van betekenis. Het was echter een andere vorm van individualisme als die van Nietzsche en Stirner, die door het Objectivisme verworpen worden als aanmoedigers van een individualisme dat geen enkele rekening houdt met de rechten van anderen. In plaats daarvan werd het Objectivisme gekoppeld aan de visie van Aristoteles, die logische denken als een goddelijke activiteit zag, en aan het kapitalistische systeem. Bij Rand zijn dan ook nog slechts twee zaken van belang, namelijk de werkelijkheid en geld. Al het andere, een bovennatuurlijke of collectieve visie of betekenis die verder gaat dan dat van het individu, was per definitie fout en slecht.

Deze visie zou leidend worden in de economie, en zou leiden tot de mens als puur rationeel en puur geïnteresseerd in zijn eigenbelang, de mens als Econ, waarmee Daniel Kahneman mee geconfronteerd was. Deze mens was een compleet geatomiseerd persoon, zonder verleden en zonder toekomst, dat puur in het nu zou leven, geheel alleen en onafhankelijk van de ander, waardoor als het systeem goed draaide zijn autonomie werd gegarandeerd, maar als het systeem de fout in ging hij en iedereen geregeerd door dit systeem geen enkele collectieve vuist ertegen zou kunnen maken, omdat er niet langer een gedeelde betekenis kon of mocht zijn, en op 15 augustus 1971 werd dit systeem werkelijkheid. Op deze dag kondigde de Amerikaanse president Richard Nixon aan dat Amerika van de goudstandaard zou afstappen, en dollars niet langer gelijk waren aan een vast gewicht in goud. Dit maakte de dollar, voorheen de belangrijkste valuta op aarde, vrij verhandelbaar, en zorgde ervoor dat het economische systeem geheel onafhankelijk werd van politieke controle. Nixon deed dit om de kosten van de Vietnamoorlog te kunnen betalen. Deze oorlog was deel van de Koude Oorlog tegen de Sovjet-Unie en Communistisch China, waar in 1976 de leider van de communistische revolutie, Mao Zedong, stierf. Zijn opvolger, Deng Xiaoping, kwam na een strijd aan de macht van de Communistische partij, en Xiaoping zou het economische systeem verder globaliseren, door grotendeels af te stappen van de revolutionaire intenties van Mao. In plaats daarvan werd het Communisme vervangen door een staatskapitalisme, wat gebruikt zou worden om de macht van China op het wereldtoneel te doen toenemen. Het Chinese volk zou hierin producten fabriceren voor bodemprijzen, die in gigantische

hoeveelheden naar het Westen verscheept zouden worden. Het leidde tot een nieuwe levensvisie, het consumentisme, waarbij de drang om te consumeren de drang voor betekenis geheel moest vervangen. Hierbij werden de utopische dromen opgeofferd, wat zou moeten leiden tot een simpelere wereld, die stabieler en makkelijker controleerbaar zou moeten zijn.

Het beleid van Deng Xiaoping was overigens geen radicale afwijzing van het pad dat door Mao was ingezet. Om dit te begrijpen, moeten we kijken naar een kernconcept van het Chinese denken, dat aan het begin van de 21ste eeuw vastgesteld werd door de heersers van China. Zij keken terug op het pad dat na Deng Xiaoping bewandeld was, een open beleid van hervorming, en koppelde dit aan het ideaal van *hexie shehui*, oftewel een 'harmonieuze maatschappij'. De stam van dit concept is *he*, harmonie, en dit idee heeft een centrale plaats in het denken van China. Het heeft een centrale plaats in het denken van Confucius, die mensen in harmonie met elkaar wilde laten leven, van de Legalisten, die de mensen in lijn met de heersende macht wilde laten leven, en van de Daoïsten, die de mensheid in harmonie met de natuur wil laten leven. Een ander centraal concept is *zhong*, het 'in het centrum houden'. Dit idee van een centraal geregelde harmonie, waar hiërarchie weinig meer van kan zijn dan een uitstekend synoniem, dreef ook Mao Zedong, die met name in de Culturele Revolutie liet zien dat het buiten deze centrale harmonie treden met een prijs hoort te komen. Vaak worden Confucius en Mao gezien als tegenpolen, waarbij Confucius staat voor een strikte hiërarchie waarin iedereen zijn plaats kent, tegenover het idee van Mao, waarbij iedereen gelijk is aan iedereen. Beiden komen echter op hetzelfde neer, namelijk een wereld zonder tijd, en zonder enige verandering van betekenis. Het Communisme van Mao Zedong werd dan ook symbool voor het einde van klassiek links, waarbij de revolutie voorbij is, en de maatschappij nu voor eeuwig in gelijkheid hoort te regeren, zonder dat er ooit nog iets anders veranderd hoeft te worden.

In Europa gebeurde echter iets anders. Waar Ayn Rand het nihilisme van Nietzsche verworpen had en geld de plaats van gedeelde betekenis had gegeven, werd de intellectuele elite van Europa al vóór de Tweede Wereldoorlog geconfronteerd met het mislukken van de arbeidersrevoluties. Eén van de eersten die dit feit erkende, was de Italiaan Antonio Gramsci. Hij was actief in de Italiaanse Communistische beweging, en had de mislukking van de revolutie in Italië aanschouwd. In plaats van communistisch was Italië fascistisch geworden, en werd het nu geregeerd door Benito Mussolini. De economische verklaringen vanuit het Marxisme legde dit niet uit, wat Gramsci ertoe dwong om dieper te duiken in de oorzaken van deze mislukking, wat hem op het idee bracht van de culturele hegemonie. Hierbij heeft de heersende macht niet alleen de productiemiddelen in handen, maar zelfs de middelen waarmee wij zin geven aan het bestaan. Deze word ingezet voor het in stand houden van de macht, door middel van geloof, waarden en tradities, en deze culturele macht moest eerst gebroken worden, voordat de economische macht aangevallen kon worden. Dit onderzoek werd voortgezet door het sociale onderzoek van de

Frankfurter Schule, waarbij onderzoekers als Max Horkheimer en Theodor Adorno stelden dat de autoriteit die het machtssysteem in stand hielden doordrong tot in de cultuur, ons gedrag en zelfs in onze manier van denken.

Andere denkers uit hetzelfde tijdperk begonnen dit idee echter geheel anders vorm te geven. Denkers als Jean Baudrillard en Jacques Derrida raakten sterk beïnvloed door hetgeen dat Nietzsche had gezien, een wereld zonder betekenis. Baudrillard voorzag een steeds dominantere consumptiemaatschappij, waarbij mensen zich steeds meer begonnen te gedragen als Econs. Zij werden simplistische robots, die enkel nog reageerden op financiële stimuli, en enkel nog verlangden naar wat gekocht en verkocht kon worden, enkel en alleen uit eigenbelang.
Ook voorzag Baudrillard de groeiende rol van de massamedia, die de Econs gevangen zouden zetten in een geheel vervormde realiteit, waarbij feit en fictie compleet in elkaar zouden overlopen. Derrida voorzag de betekenisloosheid op een ander gebied, namelijk de literatuur. Op het gebied van teksten begon hij een bepaalde boodschap van een tekst te ontkoppelen van de gehele tekst, om zo de tekst uit elkaar te halen, of te 'deconstrueren', wat allerlei onderliggende veronderstellingen laat zien, paradoxen, tegenstrijdigheden, maar ook bepaalde bedoelingen, die wederom met macht te maken hebben. Dit alles was deel van een grotere filosofische beweging die opkwam na de mislukking van de utopische droom van het Marxisme, en bijvoorbeeld de studentenrellen van 1968. Deze stroming word ook wel het postmodernisme genoemd, en verwerpt de grote verhalen, die zorgen voor een grotere gedeelde betekenis tussen groepen van mensen, die teruggaat naar wijsheid van vroeger. Voorheen zorgden deze grote verhalen voor waarheid, zoals in de politiek, religie, wetenschap en kunst. Het postmodernisme keerde zich hier echter tegen, in een absolutistische vorm van relativisme, waarin niets waar was, en niets betekenis had.

Het veranderde de realiteit in een gefragmenteerde mozaïek van indrukken en ervaringen, waarbij er niet langer iets was wat deze indrukken verbond. Het postmodernisme werd een soort van praktisch nihilisme. Postmoderne verhalen waren teksten zonder verhaal, een opeenstapeling van gebeurtenissen zonder grotere doel of betekenis. Postmoderne filosofie was een verwarrende verzameling van nietszeggend jargon, zonder vorm of uitleg. Postmoderne kunst, zoals de moderne schilderkunst of de moderne architectuur, bestond grotendeels uit betekenisloze vormen die geen enkel verhaal vertelde. Dit alles paste perfect in een tijdperk dat steeds individualistischer werd, waarbij mensen steeds meer van elkaar vervreemden. Het postmodernisme was in dit geheel een soort van intellectuele verlamming, een machteloosheid, in een wereld die geregeerd werd door gebeurtenissen en zowel natuurlijke als door mensen gebouwde netwerken, waar niemand enige controle over had. Het leven zelf was in het postmodernisme een betekenisloze aaneenschakeling geworden, waarbij men geboren werd, de hele dag werkte in een kantoor, een partner en kinderen kreeg, consumeerde, en stierf.

Deze betekenisloosheid was echter niet alleen afkomstig uit de economie en de filosofie. Eén van de eersten die dit zag, was de Russische dissident Aleksandr Solzhenitsyn. Hij was een gelovige geweest in de Sovjetdroom, maar had de onderdrukking en meedogenloosheid ervan van binnenuit meegemaakt. Hier viel zijn verhaal van de goedheid van de arbeidersrevolutie in stukken, maar Solzhenitsyn ging dit veel verder dan alleen het Communisme, en in tegenstelling tot Ayn Rand nam hij niet een andere ideologie aan. Voor Solzhenitsyn was de mislukking van het Communisme ook gelijk de mislukking van ideologie zelf. Het idee dat we met grootse verhalen een poging konden doen om de wereld te veranderen, was door de verschillende mislukkingen van onder andere Nationaal Socialisme en nu het Communisme aangetoond, en het veiligste wat wij konden doen, is geloven in niets, omdat de poging om de wereld te veranderen altijd had geleid tot onvrijheid en massamoord. Solzhenitsyn werd later een vurig pleitbezorger van de Russisch-Orthodoxe kerk, maar zijn idee, van de onmogelijkheid van positieve verandering aan de hand van ideologie, en in plaats daarvan te leven in het hier en nu, en enkel in het hier en nu, zou onderdeel worden van de ideologie die momenteel overheersend is.

Deze ideologie is sterk nihilistisch, maar het is een ontworpen nihilisme, met een specifiek doel, namelijk stabiliteit en het vermijden van risico, ten koste van alles. In dit nihilisme is speciale aandacht voor emoties, waarbij het doel van het bestaan alleen nog het nastreven van positieve emoties is geworden, emoties als geluk en tevredenheid. Complexe emoties als verdriet, angst en woede moeten ten alle tijde worden vermeden, zelfs als dit natuurlijke reacties zijn, en noodzakelijk kunnen zijn. De totale stabilisering van alle emoties is gebeurd aan de hand van de geesteswetenschappen, en de psychiatrie.

Deze wetenschappen stonden erop dat er een vaste, stabiele en gestandaardiseerde versie bestond van onze persoonlijkheid, die nooit lijdt aan neerslachtigheid, boosheid of ontevredenheid, en allerlei psychische medicijnen werden ingezet om deze stabiliteit te verkrijgen. De nadruk op het voorkomen van schadelijkheid bij klachten als depressie werd deels vervangen door het bereiken van wenselijkheid, wat leidde tot overmedicatie. Dit deed mensen verder verdwalen in een droomwereld, gedomineerd door een verdere verlamming, zonder pijn en verdriet, en zelden werd de vraag gesteld of dit eigenlijk wel wenselijk of houdbaar was, op bijvoorbeeld de lange termijn.

De jaren 90 zouden het hoogtepunt van deze ideologie worden. met aan het roer van de B.V. Nederland Wim Kok van de sociaaldemocratische PvdA, in een regering met de liberale VVD. Op 11 december 1995, verklaarde Kok tijdens de Den Uyl lezing het volgende:

'Een werkelijke vernieuwing van de PvdA begint met een definitief afscheid van de socialistische ideologie, met een definitieve verbreking van de ideologische banden met andere nazaten van de traditionele socialistische beweging.'

Dit idee werd gedeeld door het hele linkse gedeelte van het Westerse politiek spectrum,

zoals Tony Blair in Engeland, en Bill Clinton in Amerika. Allen bevestigden zij het idee dat verkondigd was door de politicoloog Francis Fukuyama, dat de wereld aan het einde van de geschiedenis was aanbeland. Alle andere visies hadden het afgelegd tegen deze nieuwe visie, waarin alle verhalen ten einde gekomen waren. Deze visie zou hij uitdragen in wat vaak als zijn kernwerk gezien wordt, *Het Einde van de Geschiedenis en de Laatste Mens*, en dit werk is met recht een moderne klassieker te noemen. Het beschrijft niet alleen de wereld van na de val van de Berlijnse Muur, maar heeft ook actief richting gegeven aan deze wereld. Als dit werk echter aandachtig bestuderen, dan ontdekken we al gauw dat dit werk niet zozeer gaat over dit specifieke einde, maar eerder over een grootse poging om dit einde te bewerkstelligen. Deze poging zou gedaan worden door de Europese Unie, onder leiding van wat gezien kan worden als één van de meest invloedrijke denkers van de 20ste eeuw, Alexandre Kojéve. Hoewel de EU vaak gekarakteriseerd wordt in de context van het einde van de Tweede Wereldoorlog, en voormannen als Jean Monet en Robert Schuman, ligt de geestelijke oorsprong ervan grotendeels bij Kojéve, en het hoofdwerk van Fukuyama is één van de belangrijkste getuigenissen van dit gedachtegoed, en het project dat het heeft willen realiseren.

Deze getuigenis gaat volgens Fukuyama niet over de geschiedenis zelf, dat wil zeggen, de opeenvolging van gebeurtenissen, maar de Geschiedenis, waarmee hij één enkel, samenhangend evolutionair proces bedoeld, die de ervaring van alle volkeren van alle tijden behelst. Het startpunt voor dit idee zijn twee van de grootste filosofen van het Westen, namelijk Georg Wilhelm Hegel en Karl Marx. Beiden geloofden niet dat de geschiedenis een open einde had, maar geloofden dat een einde was, een maatschappijvorm die de diepste verlangens van de mens bevredigde. Volgens Hegel was dit de liberale staat, terwijl Marx erop stond dat dit het communisme was.
Beiden grepen echter terug op een veel ouder idee, dat terugging naar de klassieke oudheid, en als eerste geformuleerd werd door Plato. Plato had beweerd dat de ziel uit drie delen bestond. Het eerste deel was het verlangende deel, terwijl het tweede de rede was. Het derde gedeelte noemde hij de 'thymos', dat vertaald wordt als 'bezieling' en dat de mens zijn eeuwige behoefte naar eigenwaarde geeft. Deze thymos manifesteerde zich op drie manieren. Als onze eigenwaarde bevestigd wordt, voelen we ons trots. Voldoen we niet aan de verwachtingen ervan, dan ervaren we schaamte. De derde, echter, is het meest relevant voor deze tekst. Het is wanneer anderen hen behandelen alsof zij minderwaardig zijn. Als dit gebeurd, dan ervaart de mens woede.

Hegel en Marx hadden hun eigen pogingen gedaan om deze thymos een plaats te geven, maar in de tijd waarin Fukuyama zijn boek schreef, na de val van de muur, was de poging van Marx mislukt, en leek de visie van Hegel de enige juiste. In de twintigste eeuw zou Hegel een belangrijke interpretator kennen, namelijk de eerdergenoemde Kojéve. Deze zou de liberale staat van Hegel verheffen tot een universele absoluut, waarin liberale democratie alle vraagstukken van de geschiedenis bevredigend opgelost heeft. De grootste van deze problemen is het concept van

erkenning, waarbij de eigenwaarde van de mens door de ander erkend wordt. Deze erkenning kwam echter ook met een schaduwzijde, want hij kon doorslaan, tot in tirannie, imperialisme en dominantie, waarbij de erkenning van de een noodzakelijk moest leiden tot het einde van de mogelijkheid van de ander om ook erkend te worden.

Deze tirannieën, echter, hebben ook weer hun eigen invloed gehad op ons denken. Heet heeft geleid tot een sfeer van pessimisme, waarbij het ideaalbeeld van de Geschiedenis onmogelijk is geworden. Waar de 19e eeuw gekenmerkt werd door een geloof in vooruitgang en de verbetering van de mens en de wereld, was de ervaring van de 20ste eeuw een tegenovergestelde: twee wereldoorlogen, en een eindeloze verzameling van dictaturen lijken het geloof in vooruitgang volledig ontkracht te hebben. Een blik op het einde van deze eeuw geeft ons echter een ander beeld. Zo is er het regime van Ferdinand Marcos op de Filipijnen, dat in 1986 omver geworpen wordt, net als het apartheidsregime van Zuid-Afrika in 1990. Hierbij liep de massa niet hersenloos de afgrond in, maar streed het collectief voor mensenrechten, en voor vrijheid. De belangrijkste factor hierin was het gebrek aan legitimiteit, een crisis op het niveau van ideeën. Ieder regime, hoe klein dan ook, moet zijn autoriteit rechtvaardigen volgens een principe van legitimiteit. Dit was ook het geval met de val van de Sovjet-Unie. Dit was een sterke staat die gebouwd was rondom de belofte van economische welvaart voor allen. Toen in de jaren 80 van de vorige eeuw de armoede in de Sovjet-Unie schrijnend begon te worden, begon het systeem instabiel te worden, en viel het uiteen.

Het vacuüm van macht na het uiteenvallen van deze sterke staat zou echter opgevuld worden door maffiastaten, die door Václav Havel aangemerkt werden als 'posttotalitair'. Hoewel het totalitaire systeem ineengestort was, bleven veel van de totalitaire praktijken gewoon voortbestaan. Dit laat zien dat het probleem van macht veel meer is dan de fysieke vorm van macht. Het idee zelf, de principes die het verwoord en de beloften die het doet blijken veel belangrijker te zijn dan de wapens, de geheime informatie en het smeergeld dat gebruikt wordt om het systeem gedwongen in stand te houden. Volgens Fukuyama is dit het geheim van de liberale gedachte. De manier waarop dit idee wordt uitgevoerd, mag dan wel in twijfel getrokken worden, het idee zelf blijkt verrassend goed opgewassen tegen crises in de legitimiteit. Er is hier echter ook een opmerking te plaatsen, want Fukuyama lijkt zonder enige rechtvaardiging het idee van 'liberalisme' gelijk te stellen aan het idee van 'vrijheid'. Dit lijkt eigenlijk de enige echte fout die Fukuyama maakt in zijn werk, maar het is een fout die grote consequenties zou gaan hebben.

Eerst is belangrijk om te weten waar het idee van vooruitgang zijn beginpunt heeft, een beginpunt dat Fukuyama in de politiek stelt bij Niccoló Machiavelli. Zijn idee was eveneens een bevrijding, in dit geval van de moraliteit die de politiek tegenhield om de willekeur van het bestaan, de 'fortuna' te bedwingen. Het lijkt dan ook de Renaissance te zijn waarin het idee van vooruitgang zijn beginpunt heeft, wat ietwat ironisch is, aangezien dit de wedergeboorte hoorde te

zijn van de klassieke oudheid. Mogelijk is echter ook het idee van Machiavelli ironisch te noemen, aangezien we pure functionaliteit, zoals een wezen dat zijn emoties gebruikt om iets gedaan te krijgen, eerder associëren met een terugkeer naar het dierenrijk. Hier komt overigens ook meestal geweld uit voort, en hoe mensen omgaan met deze dieren is dan ook waarschijnlijk de beste graadmeter van beschaving die bestaat. Als dieren er mishandeld worden, dan zijn er niets dan dieren. Als een wezen echter zijn emoties wordt, bijvoorbeeld empathie en een schok bij het zien van lijden, zoals we in Plato ook zagen met de thymos, dan zien we iets wat ons al bekender voorkomt. Het is dus mogelijk dat het eigenlijk Plato is die het startpunt is van de vooruitgang, met Machiavelli als een tragische reactionair, die wil terugkeren naar een wereld waarin emoties nog een puur functionele rol hadden.

De Universele Geschiedenis heeft echter wel een vast startpunt, in ieder geval de naam ervan. Dit is Emmanuel Kant, in zijn werk *Ideen zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*. In dit werk stelt Kant zich een universeel doel van de mensheid voor, namelijk de verwezenlijking van menselijke vrijheid, en ik ben het hiermee eens. Vrijheid is de motor van de geschiedenis. Tegelijkertijd is verantwoordelijkheid de brandstof van deze motor, en de manier waarop Kant deze vrijheid hoopt te verwezenlijken zou op dit gebied nogal te wensen overlaten. Hij stelt deze voor als een maatschappij 'waarin vrijheid onder externe wetten in hoge mate samengaat met onweerstaanbare macht, namelijk een volmaakt rechtvaardige burgerlijke grondwet'. Dit is enigszins dubieus, aangezien 'volmaakt' suggereert dat deze grondwet nooit veranderd mag worden, wat net zo hard deel is van vrijheid. Veel van de grofste fouten van alle wat na Fukuyama gekomen is, en dan met name de globale vrije markt, de EU en de eenheidsvaluta van de EU, vind zijn oorsprong in dit idee van volmaaktheid, een idee dat eerder leidt tot stagnatie en onvrijheid dan dat het leidt tot de gewenste vrijheid.

Het mechanisme waarmee Kant dit wenst te realiseren, is echter wel interessant te noemen. Kant staat erop dat wij de 'asociale sociabiliteit' aanwenden om dit universele absoluut te bereiken. Hierbij moeten we niet denken aan een oproep aan de hoogste kwaliteiten van de mensheid, zoals de rede of de moraliteit, maar aan precies het tegenovergestelde. De mens moet zijn eigen slechtste kwaliteiten, zijn concurrentiedrift, ijdelheid en zijn drang tot overheersing aanwenden om zich af te wenden van de oorlog van allen tegen allen, en een burgermaatschappij te scheppen waarin zaken als wetenschap en kunst gestimuleerd worden, om deze burgermaatschappij boven anderen te doen uitsteken. Dit is een origineel idee, maar heeft wederom de fout in zich dat dit idee zich tegen het eerdergenoemde concept van vrijheid keert. Wat als mensen zelf beslissen om te leven naar de hoogste idealen van de mens, en de hoogste vormen van rede, en niet geïnteresseerd zijn in deze vorm van experimenteren? Zo lijkt dit idee van Kant verrassend veel op het kapitalisme zonder remmen wat we vandaag de dag gewend zijn, een systeem dat de zwakkeren eenvoudigweg horen te accepteren, zelfs als zij niet mee kunnen komen in dit meedogenloze

systeem.

Hegel had een overeenkomstige idee om hetzelfde soort maatschappij te ontwikkelen, al gebruikte hij een nóg extremere versie hiervan, en zag hij deze maatschappij ontstaan uit conflict. Volgens Hegel was dit geen fysiek conflict, maar een conflict van ideeën, waarbij systemen van denken en politiek, en hun tegenstellingen, met elkaar botsen en uiteenvallen, om vervolgens weer nieuwe tegenstellingen te veroorzaken. Hij noemde dit de dialectiek, en Marx zou met deze dialectiek aan de haal gaan, om deze strijd een fysiek karakter te geven, en het te zien als een eeuwige strijd tussen economische klassen, waaruit de perfecte samenleving, het communisme, zou ontstaan. Dit was een staatsvorm die het belangrijkste probleem van de mensheid, de vervreemding van de mens, volgens Marx zou moeten oplossen. In Hegel's liberale staat zouden de kapitalisten de bureaucratische macht stevig in handen houden, en zou de vervreemding voortduren. Enkel een revolutie, en het grijpen van de productiemiddelen door de werkende klasse kon deze vervreemding doorbreken, waarbij de werkende klasse het lot in eigen handen kon nemen, en zo dus daadwerkelijke vrijheid kon scheppen. Marx zou echter niet de eerste zijn die dit ideaalbeeld van Hegel in twijfel had getrokken. Vóór de Franse Revolutie had Jean-Jacques Rousseau niet allen onze vrije maatschappij, maar zelfs het hele idee van vooruitgang in twijfel getrokken. Vooruitgang, volgens Rousseau, had enkel geleid tot ongelijkheid en corruptie, en was de hoofdmotor geweest van het ongeluk van de mensheid, en niet haar oplosser. De rede had de verlangens van de mens eerder vermeerderd, en had hem de gedachte gegeven om de gehele natuur onder de duim te houden, naast dat het de mens had geïsoleerd als individu. Rousseau's kritiek zou in twijfel stellen wat in de eeuwen daarna langzaam opgebouwd zou worden, namelijk een geïndustrialiseerde technologische maatschappij, waarin ongelimiteerde economische groei het ultieme doel is.

Gek genoeg zou ook Marx betoverd worden door deze droom, al zou zijn versie ervan op een planmatige manier ter aarde neerdalen. Het zou de vorm nemen van een gecentraliseerde, planmatige economie, die op een rationele manier vraag, aanbod en daarmee de prijzen bepalen. Dit zou echter met een grote weeffout komen, namelijk dat concurrentie geheel in het niets verdwijnt, terwijl deze concurrentie de terugkoppeling geeft die in een kapitalistisch systeem ervoor zorgt dat de prijzen juist is. In de Sovjet-Unie werd dit gedaan door een organisatie die *Goskomsten* heet, een staatscommissie die constant prijzen herzag op basis van wat zij dachten dat de Sovjetburgers wilden. Een dergelijke organisatie kan uiteraard nooit de complexiteit aan die de volksmassa op een economische markt veroorzaakt, maar het is wel interessant om ons af te vragen of *Goskomsten* wellicht een succes was geworden als het zich enkel met negatieve prijsbeslissingen had beziggehouden, dat wil zeggen, als het zich had beziggehouden met welke prijzen zeker niet toelaatbaar waren. Daarnaast laat deze organisatie iets zien wat veel belangrijker is, namelijk het idee van de beslissing. In de Sovjet-Unie was deze organisatie

verantwoordelijk voor het nemen van beslissingen op het gebied van de prijzen in een economie. Dit idee was een rampzalig idee, maar gescheiden van de rampspoed die het zou veroorzaken, kunnen we wel zeggen dat de Sovjet-Unie in de vorm van deze organisatie daadwerkelijk beslissingen nam. De ideologie van de Sovjet-Unie leidde daadwerkelijk tot Sovjet-beslissingen, wat ons eindelijk een concept geeft dat belangrijker is dan de macht die door de eerdergenoemde Machiavelli blind werd nagestreefd. Dit is de beslissing, de keuze die door een individu of een groep mensen gemaakt wordt om uit een verzameling van mogelijke daden één of meerdere te kiezen. Hoe de toekomst van de menselijke beslissing eruit ziet is overigens een open vraag. Niet alleen hangt veel af van technologische ontwikkeling, maar ook van de antiversies hiervan, en de antiversies daar weer van.

Deze beïnvloeding, en het bewustzijn ervan, is niet nieuw. Het is de basis voor de afhankelijkheidstheorie van één van de grondleggers van het communisme, Vladimir Lenin. In zijn pamflet *Het Imperialisme als Hoogste Stadium van het Kapitalisme* legde Lenin uit waarom de Europese arbeidersklasse niet overgegaan was tot een revolutie. In Europa had het kapitalisme namelijk voor een hogere levensstandaard gezorgd, wat het systeem de kans had geboden om zichzelf aan te passen, en al haar meer uitbuitende eigenschappen te verplaatsen naar de overzeese koloniale gebieden. De gruwelijke aspecten van het kapitalisme bleven zo uit het zicht, en de vaak letterlijk moordende concurrentie zou in de onderontwikkelde wereld leiden tot conflicten en oorlogen daar, en niet in het welvarende Westen. Wat hier echter door Lenin geschapen wordt, is een beeld van hiërarchie in omgekeerde richting. Waar het idee van hiërarchie meestal geschapen wordt om de goede kanten ervan te belichten, de orde, rust en regelmaat, in ruil voor het opgeven van slechts een paar 'zondige' verlangens, is de hiërarchie van Lenin die van een nachtmerrie, waarbij het perspectief genomen wordt van de kwade kant van het systeem van handel en industrialisatie, iets dat niet helemaal conform de waarheid is. Hoewel Westerse handel tot onmenselijke omstandigheden heeft geleid, zoals slavernij en kolonialisme, heeft het wel degelijk ook de levensstandaard buiten het Westen verbeterd. Met name de ontwikkeling in Oost-Azië heeft na de Tweede Wereldoorlog een vogelvlucht genomen, iets dat de afhankelijkheidstheorie van Lenin eenvoudigweg niet kan verklaren.

Dit laatste vond overigens niet universeel plaats, en met name in postkoloniaal Afrika zou er na de Tweede Wereldoorlog weinig veranderen. Een bekend voorbeeld hiervan is Zuid-Afrika, waarbij onder leiding van Daniël Malan de apartheid tot systeem gemaakt werd. Dit werd echter vooral gedaan aan de hand van overheidsbanen, terwijl in de periode tussen 1948, tot Malans Nasionale Party het systeem standaardiseerde, en 1988 het land sterk verstedelijkte en vrije onderneming een steeds grotere rol ging spelen. De afschaffing van apartheid in 1990 had dan ook deels met liberalisering te maken, iets dat de blanke Afrikaners sterk steunden. Ook dit keert zich tegen het gelijk van Lenin, en laat zien dat de overgang van onderdrukking naar vrijheid vaak met

verschillende verrassende factoren te maken heeft, iets dat Lenin's omgekeerde hiërarchie per definitie uitsluit. De andere kant van het IJzeren Gordijn is al weinig beter, exact door het kapitalistische systeem wat zij uitdroegen. Deze functioneerde via een systematische hebzucht, die door de Pausin van het kapitalisme, Ayn Rand, het 'rationele eigenbelang' genoemd werd, een impuls die net zo werkt als Kant's asociale socialisatie, alleen dan op de marktplaats. Een dergelijke impuls zou in dit systeem baat hebben bij geavanceerde industrialisatie, maar zou één van de schadelijke gevolgen hiervan, de verontreiniging van het milieu, niet hoeven opvallen, omdat die niet de kapitalist zelf hoeft te raken, maar afgewend kan worden op Moeder Natuur. Milieuvervuiling was één van wat economen 'neveneffecten' zouden noemen, onverwachte gevolgen, die onopgemerkt bleven, omdat ze de grootverdiener tenslotte geen verlies, maar zelfs winst opleverde.

Het socialisme was hierin al weinig beter, wat onder andere een opgedroogd Aralmeer opleverde, en uiteraard de ramp die de Sovjet-Unie deels de das om deed, de kernramp bij Tsjernobyl. Wat volgens Fukuyama echter de doorslag gaf voor de liberale democratie was het vermogen van de democratie om sociale conflicten op te lossen. De liberale democratie was hierin niet de enige, maar wel de meest behendige in geweest, waardoor dezelfde problemen die in het socialisme speelden, zoals een eventuele opdroging van het IJsselmeer, opgelost kunnen worden in de vorm van belangengroepen, die een consensus hebben bereikt over de regels van het politieke spel, waarin conflicten primair van economische aard zijn. In het neoliberalisme, echter, zouden deze twee eigenschappen verheven worden tot heilige geboden, waardoor enkel nog belangengroepen de dienst uit gingen maken, en economische belangen van primair naar enkelvoudig belang ging. In deze wereld veranderde Nederland, in de jaren 80 en 90, langzaam maar zeker in Nederland B.V., waarin burgers langzaam medewerkers werden, en hun geschiedenis en de verhalen die zij elkaar vertelden over de eigen identiteit, steeds minder relevant werden voor waar het echt om te doen was, het Bruto Nationaal Product, en geld.

In Nederland zou er echter één man overblijven die nog steeds een geloof zou houden in de kracht van de overgeleverde cultuur, en de verhalen van Nederland. Dit was een socioloog uit Velsen, genaamd Pim Fortuyn. Vandaag de dag is Pim Fortuyn vooral bekend om het einde van zijn leven, en de periode vlak hiervoor. Vaak wordt dan ook zijn laatste boek, *De Puinhopen van Acht Jaar Paars*, gezien als zijn kernwerk, terwijl hier een hele verzameling van boeken aan voorafging. Eén van deze boeken kwam in het geweer tegen de heersende elite van Nederland, en heette *Aan het Volk van Nederland*. Het kernwerk van Fortuyn is echter hoogstwaarschijnlijk *De Verweesde Samenleving*. In dit boek duikt Fortuyn in de Nederlandse cultuur, en wat deze maakt tot wat het is. Het begint met wat volgens Fortuyn het verstrijken van deze cultuur is, in ruil voor een verontpersoonlijking van Nederland. Veel van de schuld wordt volgens Fortuyn gelegd bij zijn eigen generatie, de babyboomers. Zij zijn het die de grondslagen van de Nederlandse cultuur

hebben ingeruild voor de nihilistische houding van de jaren zestig, waarin niet langer meer gelooft werd in wat dan ook. Volgens Fortuyn is dit de ware hoofdoorzaak voor het verval van Nederland, waarbij de sociaaleconomische problemen slechts symptomen zijn.

De kern van de Nederlandse cultuur wordt door Fortuyn als de joods-christelijk humanistische genoemd, en wordt als volgt beschreven:

'Vatten we onze joods-christelijk humanistische cultuur in de drietal hoofdpunten samen dan zijn dat de volgende:
– De joodse cultuur stelt de Wet centraal en daarmee de vader in de letterlijke en overdrachtelijke betekenis van het woord.
– De christelijke cultuur neemt het wettische karakter van het jodendom over, maar voegt een belangrijk element van collectiviteit, van gemeenschap aan toe.
– De humanistische cultuur vindt het individu uit en stelt individuele ontwikkeling en ontplooiing centraal, maar benadrukt tegelijkertijd de individuele verantwoordelijkheid voor het samenleven en voor het perspectief dat het individu aan zijn eigen leven weet te bieden.

De drie kernbegrippen van de joods-christelijke cultuur zijn: de Wet, de Gemeenschap en het Individu. De moderniteit nu heet de Wet van zijn overheersende en vooral uniformerende karakter ontdaan, heeft het idee doen postvatten dat het individu het zonder de gemeenschap kan stellen en produceert en reproduceert de illusie dat het enige wat telt het individu is. En dat in een tijd dat individualiteit en individualiteitsbeleving feitelijk onder een weliswaar modieuze, maar toch zeer uniformerende druk staan. Deze uniformering is echter niet het uitvloeisel van een bewust beleefd en gecultiveerd systeem van normen en waarden, maar is het product van een industriële cultuur waarin de amusements- en mode-industrie de bepalende factoren zijn.'

De industriële politiek had in dit verval geheel de rol van de menselijke cultuur overgenomen, en het was de Europese versie hiervan, het uit Duitsland afkomstige Rijnlandse model, waartegen Fortuyn een vuist zou willen maken. Dit model heeft als kern een balans tussen industrie en arbeid, waarbij het laatste politiek kapitaal heeft in de vorm van organisaties, vakbonden en politieke partijen. Traditioneel maakten deze partijen een politieke vuist, tegenover de economische vuist die de industrie had, maar sinds de Tweede Wereldoorlog was dit radicaal veranderd. De twee waren met elkaar verweven geworden, waarin een overlegcultuur was ontstaan, waardoor geen enkele echte beslissing genomen werd, en problemen eindeloos vooruitgeschoven werden. Door terug te keren naar de oudere vormen van tegenmacht, in de vorm van cultuur en de menselijkheid die hierin verscholen lag, kon er echt een vuist gemaakt worden tegen de materiële macht van de economie, in de vorm van de immateriële macht van inspirerende verhalen, die mensen het gevoel gaven van een gedeeld lot.

Fortuyn deed een poging om met de kracht van de Nederlandse cultuur een aanval te doen op de verloedering van de samenleving. Eén van de grootste problemen die hierdoor geheel genegeerd werd, was immigratie, en de toestroom van immigranten met een geheel andere cultuur dan de Westerse, met name de Islamitische. Hierdoor kreeg Fortuyn het label van 'racist' opgeplakt, wat uiteindelijk zou leiden tot zijn dood. Op 6 mei 2002 werd Pim Fortuyn in

Hilversum vermoord door een extreemlinkse milieuactivist. Het zou voor rechts een bevestiging worden dat links, na Stalin, Mao en het terreurregime van Pol Pot en Cambodja, geen enkel goed argument had voor hun eigen gelijk, en enkel met geweld en terreur de macht kon behouden. Met Pim Fortuyn leek echter ook het idee te sterven dat enkel het vrije woord de samenleving een meer humanere kant kan doen bewegen, en in een land waarbij wapengekletter absoluut taboe was, presenteerde dit een groot probleem voor het meer humanistisch ingestelde gedeelte van rechts. Hoe kunnen de rechten van de zwakkere verdedigd worden, als de extreme kanten van het politieke spectrum wel geweld zal gebruiken, terwijl dit voor het menselijke midden vrijwel onmogelijk was? Deze gedachte leidde tot een gevoel van diep pessimisme, van een beschaving die gedoemd was ten onder te gaan, omdat de barbaren deze met geweld zullen vernietigen, terwijl de beschaafden lijdzaam moesten toekijken.

Met de opkomst van Pim Fortuyn zou echter nog een apart fenomeen aan het oppervlakte komen. Dit was soms merkbaar tijdens één van de vreemdste debatten van de verkiezingscampagne van 2002, het RTL debat op 27 april. Dit debat werd gehouden tijdens de Soundmixshow, waarbij vrijwel alle politici zich ongemakkelijk voelden. Het bestuur van Nederland was meer statige, meer georganiseerde platformen gewend, het soort dat vooral bij de publieke omroepen geboden werd. RTL was echter een commerciële omroep, en dit was te zien bij de vorm die dit debat nam. Het RTL debat was een bizarre mix van entertainment en landelijk bestuur, waarbij het serieuze en het luchtige steeds meer door elkaar heen begonnen te lopen. De enige die in deze vreemde nieuwe wereld wel op zijn gemak leek, was Pim Fortuyn. Hij voelde zich als een vis in het water, en werd gepresenteerd als de komeet van de politiek, een spectaculaire nieuwkomer, die zijn tegenstanders altijd te snel af was. Dit debat lijkt de eerste van een geheel nieuw fenomeen, namelijk de samenwerking tussen politiek en entertainment. Over de jaren zou deze samenwerking veranderen in een vijandige overname, waarbij de entertainment industrie allesbepalend zou worden. Niet langer zouden daadwerkelijke maatschappelijke problemen en het daadwerkelijke menselijke lijden dat deze problemen veroorzaakt gepresenteerd worden in de meest nauwkeurige manier mogelijk, maar als grootste verhalen, meestal in de vorm van een strijd tussen goed en kwaad, waarbij goed altijd als de winnaar uit de bus kwam, en waarbij iedereen die in een strijd als winnaar uit de bus komt, om welke complexe reden dan ook, wel goed moet zijn.

De Lijst Pim Fortuyn kwam in de Tweede Kamer, en viel na ruzies weer uit elkaar, maar de woede naar zowel deze nieuwe opkomst van een intolerante religie als de Islam als naar de links-liberale elite die wegkeek bij het geweld ervan ging niet weg, en werd verwoord door de bekende regisseur Theo van Gogh. Hij was een vroege aanhanger geweest van Fortuyn, en wilde de hypocrisie van links, dat eindeloos herhaalde dat het handelde in naam van vrijheid en tolerantie, maar de oogkleppen opdeed in het geval van de onvrije en intolerante Islam, aan de kaak stellen. Ook hij werd vermoord, ditmaal in de naam van de Islam, en een nieuwe strijd begon, met het

verlichte populisme, dat stond voor echte vrijheid en echte tolerantie, en dat waarden als de vrijheid van meningsuiting wél verdedigde, aan de goede kant, tegenover het kwaad van de Islam, dat vrijheid en tolerantie wilde vernietigen en de Sharia wilde invoeren, geholpen door de links-liberale elite, die deed alsof het stond voor vrijheid en tolerantie, waar in werkelijkheid geloofde in niets. Daarnaast, buiten dit politieke milieu om, zou het voer worden voor wat de klassieke Nederlandse complottheorie is geworden, die stelt dat de moord georganiseerd was door partijgenoot Mat Herben, om Fortuyn's oppositie tegen de aanschaf van de Joint Strike Fighter. Beiden vertellingen laten zien dat, ondanks het einde van de geschiedenis, het verhaal nog altijd een wezenlijk ankerpunt vormt voor het bewustzijn van de mens, en dat uitwissing hiervan vrijwel zeker een uitwissing betekent van de mens zoals we hem kennen.

In de strijd ná Fortuyn zou echter een vreemde vermenging plaatsvinden van ideeën, waarbij waarden, die traditioneel als 'links' gezien worden, uitgedragen zouden worden door politiek rechts. Hierin zou een terugkeer plaatsvinden naar de jaren zestig, het decennium waarin politiek links zou doorstomen van culturele naar institutionele macht. Eén van de kernfiguren in deze ontwikkeling zou de filosoof Herbert Marcuse zijn. Marcuse was begonnen als onderzoeker aan wat later een zeer bekend instituut zou worden. Het zou genoemd worden naar de plaats van het instituut, de Frankfurter Schule, maar heette in feite het *Institut für Sozialforschung*. Dit instituut zou sociaal onderzoek op Marxistische basis doen, en zou filosofen als Max Horkheimer, Theodor Adorno en Erich Fromm een eerste podium geven voor de verspreiding van hun ideeën. Marcuse was begonnen met een studie over de rol die beschaving heeft op onze seksuele lusten, en was tot de conclusie gekomen dat het doel van beschaving het opwekken van 'repressie' is. Deze onderdrukking van jezelf kwam echter niet enkel van buitenaf. Hij werd ook door de onderdrukte eigen gemaakt, in de vorm van zelfbeheersing. Dit 'nobele' concept werd door Marcuse gezien als een geheime vorm van onderdrukking, waar het onbehagen van onze cultuur vandaan komt. Marcuse had twee termen voor deze fenomenen. Hij noemde het 'projectie', wat het naar buiten brengen van ideeën inhoudt, terwijl het tegenovergestelde daarvan, 'introjectie', ideeën van buitenaf verinnerlijkt worden. Met behulp van deze twee termen gaf Marcuse een beeld van de moderne mens, waar hij zijn kernwerk naar zou vernoemen, *De Een-Dimensionale Mens*. Volgens Marcuse was de moderne mens dusdanig gekaderd door de wereld om hem heen, dat hij niet langer meer op meer dan één manier kan denken. De wereld is slechts één dimensie geworden, en deze is overal overheersend aanwezig.

Het proces waarmee dit gebeurd, wordt in enkele stappen beschreven. Volgens Marcuse begint vrijheid en bevrijding met een eenheid in denken en handelen. Dit wordt echter geactiveerd door een gebrek aan zaken, en bij een hoge industriële samenleving zullen er mensen zijn die alles al hebben, en nergens van bevrijdt willen worden. Wij, de moderne mens, kunnen, in plaats van vrije keuzes te maken, gewoonweg nabootsen wat anderen doen. Als er echter genoeg mensen zijn

die dit doen, dan zal er een totale vervreemding van de mens van zichzelf plaatsvinden. De innerlijke dimensie van de mens, die tegen bepaalde zaken van de massa kan zijn, zal compleet verdwijnen, of wordt afgeschilderd als 'negatief', terwijl datgene wat met de massa meegaat, als 'positief' gezien wordt. Dit leidt tot een mens die wel kritiek mag leveren, maar enkel binnen bepaalde kaders, in wat Marcuse 'repressieve tolerantie' noemt. De enige ware bevrijding die hierin plaatsvindt, is de bevrijding van de mens, van zichzelf. Niet langer denkt de mens nog na over zijn plaats in het universum, of in de maatschappij, maar hij loopt eenvoudigweg slaafs achter de kudde aan, die zelf net zo hard achter de kudde aanloopt, waardoor het hele idee van een individuele vrije wil compleet verdwijnt. Hierdoor wordt ware verandering ook onmogelijk, omdat de mogelijkheid van verandering zelf niet eens in ons opkomt, omdat we geheel en totaal van onszelf vervreemd zijn. Voor deze totale vervreemding ziet Marcuse maar één enkele oplossing, wat hij de Grote Weigering noemt. Om de cultuur van de ene dimensie te laten sterven, moet er simpelweg niet meegedaan worden met deze cultuur. Marcuse had echter een pessimistisch toekomstbeeld voor zich, waarbij de mens zichzelf compleet zal verliezen in zijn gemakzucht.

Een beeld van een dergelijke wereld werd gegeven in een roman van H.G. Wells, *Brave New World*. Dit is een dystopische roman, waarbij het dystopische element bestaat uit het feit dat in de wereld van *Brave New World* de utopie geslaagd is. Vrije wil is geheel uitgebannen, in ruil voor de gelukzaligheid van de drug 'soma', die de gebruikers ervan in een vorm van vergetelheid brengt. Ook worden mensen kunstmatig voortgebracht, door middel van kunstmatige baarmoeders. In deze wereld van overvloed is er een overgebleven, 'natuurlijke' mens genaamd John. John gelooft nog altijd in vrijheid, en in 'het recht om ongelukkig te zijn'. Dit recht uit John door zichzelf te folteren, maar dit veroorzaakt slechts een sensatie, en zorgt voor een door soma aangejaagde orgie, wat John een gevoel van schuld geeft.
Uiteindelijk wordt John dood gevonden, nadat hij zelf een einde aan zijn leven heeft gemaakt.

Veel van de thema's die Marcuse en Wells aanhalen, lijken de waarheid te zijn geworden. Hoewel Marcuse een linkse beweging tegen het hersenloze consumentisme inspireerde, is het juist dit links dat de institutionele macht geheel overgenomen lijkt te hebben. Zij zijn precies datgene geworden waar ze ooit tegen in verzet kwamen, een-dimensionele mensen, die enkel nog geïnteresseerd zijn in materieel geluk. Ook de val van de Sovjet-Unie lijkt dit idee niet gestopt te hebben, en juist het Rusland van na het Communisme lijkt een maatschappij te zijn waarin enkel macht en geld de dienst uitmaken. In Rusland lijkt een totalitair nihilisme door middel van staatsmacht de gehele samenleving te ordenen. Deze macht is weergegeven door iemand die tot op het laatst van haar leven tegenstand bood tegen deze staatsmacht, een Russische journaliste genaamd Anna Politkovskaja. Zij zou op 7 oktober 2006 doodgeschoten worden in Moskou, waarmee een van de laatste onafhankelijke stemmen in het Rusland van Vladimir Poetin het zwijgen werd opgelegd. In haar boek *Poetin's Rusland* geeft Politkovskaja een weinig verhullend

beeld van het moderne Rusland. Het is een Rusland waarin vrijwel niemand meer gelooft in wat dan ook. Het is een Rusland waarin het leger, de rechtelijke macht, en de wetgevende macht een geheel verticale machtsstructuur volgen. Het is een machtsstructuur die veel Russen bekend voorkomen, namelijk die van de mafia. Tegenstanders van het regime worden geïntimideerd, mishandeld en uit de weg geruimd. De wereld die Politkovskaja beschrijft, is echter niet geheel vreemd. Het is de wereld van een absolute hiërarchie, waarbij van tegenspraak eenvoudigweg geen sprake kan zijn. Dit lijkt op de wereld van Marcuse, die in plaats door consumentisme door middel van brute staatsmacht wordt opgelegd. Deze staatsmacht zou beschreven worden door de filosoof die vaak genoemd wordt als de filosoof van Poetin, Alexander Doegin.

Doegin is een volgeling van Rene Guenon, en heeft zijn traditionalisme omgevormd tot Russisch beleid. In dit beleid is er geen ruimte voor individuele beleving van betekenis, en zijn slechts drie zaken van belang. Dit zijn de samenleving, die allesbepalend is, de geschiedenis, die gezamenlijk beleefd dient te worden, en patriottisme, wat de hoogste deugd is. Kern van dit beleid is wat Doegin 'verticale macht' noemt. Volgens Doegin is deze verticale macht de oplossing voor het nihilisme van het Westen, wat de destructieve kern vormt van moderne, individuele vrijheid. Verticale macht hoort een einde te maken aan dit nihilisme, en het systeem dat het voortbrengt, de liberale democratie. Doegin noemt zijn vorm van filosofie 'traditie', en stelt deze tegenover het rekenende denken van de Westen, dat geobsedeerd is geworden door de macht van de wetenschap.

Dit idee, van de wetenschap als de kern van een gehele maatschappij, wat alles hoort te ordenen, wordt door Doegin gepresenteerd als een geheel nieuw idee. Dit is echter niet waar, en is weinig meer dan het religieuze wereldbeeld dat Pythagoras zijn volgelingen mee wilde geven. Wat ook vergeten wordt, is dat dit idee zelfs binnen de wetenschap verre van accepteert is.
In de jaren 90 werden de ziekenhuizen overspoelt met mensen die voor het eerst een cosmetische ingreep wilden doen op zichzelf. Prof. dr. L. Gooren van het VU-ziekenhuis gaf dit fenomeen een naam. Hij noemde het 'wens-geneeskunde', een vorm van geneeskunde waar hij overigens zelf aan meedeed. De term wens-geneeskunde laat echter wel een interessante verschuiving van ons eigen beeld van wat de medische wetenschap hoort te doen, waardoor de echte schuldige wellicht de massa zelf is. Traditioneel wordt de medische wetenschap aangewend om iets schadelijks te verwijderen, een mentaliteit die opgenomen is in de Hippocratische eed. Onder invloed van een maatschappij waarin de mens alles hoort te krijgen wat hij wilt, is de medische wetenschap echter verandert in iets anders. Het is het tegenovergestelde van de Hippocratische eed geworden. Waar die voorheen luidde 'Richt allereerst geen schade aan', lijkt deze nu verworden tot 'Geef me wat ik wil, zelfs als het schadelijk is'. Veel van het fenomeen van wens-geneeskunde lijkt dan ook niet het resultaat van de medische wetenschap zelf, maar van de heersende cultuur.

Deze cultuur is beschreven door de filosoof Pascal Bruckner, die dit de 'gelukscultuur' noemt. Bruckner beschrijft de huidige wereld als een religieuze wereld met nog maar één enkel

gebod, namelijk 'Gij zult gelukkig zijn'. Net als in *Brave New World* lijkt het in onze huidige wereld haast verboden om ongelukkig te zijn. Dit heeft een wereld opgeleverd van eindeloze fitness scholen, van meditatieve scholen die iedere vorm van 'negativisme' moeten uitbannen. Bruckner gebruikt echter niet het Marxisme, maar het traditionalisme om zijn kritiek kracht bij te zetten. Hij stelt dat de burgermoraal dominant is geworden, met zijn bekrompen materiële dimensies, iets dat hijzelf onmogelijk kan vergelijken met de pracht en praal van de Franse monarchie van het ancien regime, of het tijdperk van Napoleon. Volgens Bruckner leidt het niet tot een vreselijke wereld, maar tot een volstrekt middelmatige wereld, waarin banaliteit domineert, en waarbij al het afwijkende eenvoudigweg gekarakteriseerd wordt als negatief, in alle omstandigheden.

In deze gelukscultuur is er ook een versie van soma, maar de productie en distributie ervan laat zien hoe erg de kunstmatige wereld van fictie en de complexe werkelijkheid van feiten uiteen lopen. Dit is te zien in het gebied dat het meest aangetast is door de productie van onze versie van soma, het grensgebied van Amerika en Mexico. Dit gebied wordt ook wel 'Amexica' genoemd, waarvan de stad Ciudad Juárez het hart vormt. Deze stad, die tegen Amerika is aangebouwd, is de centrale plaats van doorvoer van drugs naar Amerika, en is een plek die beschreven wordt als een criminele anarchie. Het is een plek van onmenselijk lijden. Drugsmoorden zijn aan de orde van de dag, waarbij onthoofdingen en folteringen niet geschuwd worden. Delen van de stad bestaan uit krottenwijken, waarin wanhoop en armoede het enige is wat heerst. Het gebied binnen en rondom de stad is weinig meer dan een meedogenloos slagveld tussen de kartels, die zich meer manifesteren als gewetenloze wereldwijde megabedrijven, en de macht van de staat, meestal door en door corrupt, maar bovenal zonder enig ideologisch idee van een andere, betere wereld. Dit is echter geldig aan beide kanten van deze oorlog, want de gelukscultuur van het Westen is in Mexico vervangen door een andere, vergelijkbare cultuur, de drugscultuur. De drugskartels maken hierin gebruik van mondiale businessmodellen om hun producten te slijten aan hun klanten, waarbij het geweld van deze handel op twee manieren gezien wordt. De eerste manier is als deel van deze zakelijke manier van handelen, waarbij het eenvoudigweg bestaat ter bescherming van de onderneming. De ander is een romantisering van de bandiet, waarbij ook de cultuur van beroemdheden een rol speelt. Het drugsgebruik van deze beroemdheden leidt tot een fascinatie van het product, en uit deze fascinatie is een industrie ontstaan, die een aanbod levert voor deze vraag. Zij produceren en leveren het product, maar leveren ook een hypermaterialistisch, leeg tijdperk, waarin alleen nog hebzucht over is. Deze hebzucht is het enige wat de leden van deze ondernemingen doet moorden en folteren, enkel voor het geld en de beste smokkelroutes die leiden tot dit geld.

Dit alles heeft Cuidad Juárez doen veranderen in een totalitair-anarchistisch omgeving van puur nihilisme. Duizenden doden worden vermoord voor de mogelijkheid om dure merkkleding, dure auto's en dure statussymbolen, voor een reputatie die net zo leeg is als de wereld die ze

produceert. De moorden en executies zijn weinig meer dan leeg vertier in deze wereld, een wereld die post-alles is geworden: postpolitiek, postmodern en postmenselijk. Een opvallende eigenschap is de totale verlamming die is opgetreden tegen dit nihilistische geweld. Zowel links als rechts als de vakbonden hebben geen enkel antwoord op dit nihilisme. De enige twee organisaties die enig verzet lijken te bieden, zijn premoderne religieuze organisaties, en vrouwenorganisaties. Dit alles lijkt een geheel willekeurige hel, maar schijn bedriegt. Er zit namelijk een duidelijke orde in, waarbij naar het noorden de drugs gestuurd wordt, en naar het zuiden de wapens en de technologie om de handel in stand te houden. Dit alles wordt geregeerd door een ijzeren logica, namelijk de logica van de markt, die geen enkele vorm van moraliteit kent. Deze logica is echter nog altijd de logica van macht, dat als een vorm van zwaartekracht, die meer van zichzelf naar zichzelf toetrekt. Dit is ook te zien in het Rusland van Doegin, en is het duidelijkst te zien op een kaart van Rusland. Als je een kaart neemt, en dan gaat kijken naar de wegen en de steden van Rusland, dat zie je twee grote steden, namelijk Sint-Petersburg en Moskou. De wegen vormen echter een zeer bekend patroon, namelijk dat van een spinnenweb. Dit laat zien dat het uiteindelijk de structuur van macht is die een land vormgeeft, en niet het individu dat de macht in handen heeft. Of de Tsaar nu doodgeschoten wordt, of de Communistische Partij nu ontbonden wordt, het spinnenweb blijft in stand, en dat laatste is het echte probleem, het systeem van macht, of deze nu rondom politiek gebouwd is, of rondom geld.

In de ijzeren logica van de markt zijn echter al enkele barsten te zien, ook in Nederland. Zo heeft de markt geen enkel idee van de toekomst, en volgt het blind de stroming van het geld. Wat echter nog gevaarlijker is, is dat de logica van de markt geen enkel geheugen heeft van het verleden. Dit is de ultieme achilleshiel van de markt, omdat wij dit geheugen wel bezitten, en wij dus door middel van verhalen ook de markt naar onze wil kunnen doen buigen. De kracht van mythologie, die nog altijd aanwezig is, is ook nog altijd aanwezig in Nederland. Dit was zichtbaar in hetgeen dat er na de dood van Pim Fortuyn gebeurde, met de herinterpretatie van de gebeurtenissen rondom zijn dood. Naast *De Verweesde Samenleving* is er nog een boek dat veel belangrijker is dan velen van ons denken, *Het Geheime Dagboek van Premier Pim.* Dit is een fictief dagboek van Pim Fortuyn waarin hij niet vermoord wordt, maar in dit dagboek is veel van het verhaal van Pim Fortuyn te zien, dat na zijn dood zou voortleven. Waarschijnlijk is het meest veelzeggende gedeelte van dit dagboek de notitie van donderdag 9 mei 2002. Dit is de dag dat Pim Fortuyn, na zijn radio-interview met Ruud de Wild, neergeschoten wordt, maar de aanslag overleefd.

'Mijn radio-interview met Ruud de Wild ging uitstekend. Rond een uur of zes was het afgelopen. We moesten meteen door naar Leeuwarden voor een diner. Samen met Ruud en Kay liep ik naar buiten. De auto stond, als gebruikelijk, met draaiende motor te wachten pal voor de deur. Ik meen dat ik me nog een omdraaide om Ruud te bedanken. Hij had een fles wijn in zijn handen die hij mij wilde geven toen ik ineens een enorme klap tegen mijn voorhoofd voelde, alsof iemand er met een honkbalknuppel tegenaan

had geslagen. Vreemd genoeg was mijn eerste gedachte dat ik een taart van steen tegen mijn hoofd had gekregen. Ik stond met suizende oren te wankelen op mijn benen en zag in slowmotion de fles wijn uit Ruuds handen glijden. De fles leek oneindig lang in de lucht te hangen tot hij uiteindelijk zonder geluid aan mijn voeten uiteen spatte. Ik maakte me zorgen over mijn broek en over mijn schoenen. Hebben we achterin nog een reservepak en -schoenen liggen? Vreemd, ik kon me het niet herinneren. Ik wilde me omdraaien om dat aan Herman te vragen maar ik leek wel verlamd. Ik voelde niets, ik hoorde niets, ik kon geen woord uitbrengen. Vlak achter het hoofd van Ruud zak ik een keurig rond gaatje in de glazen in de glazen schuifdeur van de studio. Gooien er een paar kwajongens met kiezelstenen? Toen voelde ik een paar handen rond mijn lichaam die mij hardhandig de auto insleurden. Ik viel voorover op de bank en werd met mijn gezicht in de leren bekleding gedrukt. Ik probeerde me weer op te richten, maar er lag iemand boven op mij. Ik proefde een vreemde smaak in mijn mond. Het leek wel bloed. Toen gleed ik weg. Mijn oren suisden niet meer zo erg en ik hoorde stemmen, maar ik was niet bij machte mijn ogen te openen of ook maar een enkel lichaamsdeel te bewegen. 'Is hij dood?' hoorde ik iemand vragen. Ik voelde vingers aan mijn hals. 'Nee, hij heeft een hartslag en ik voel een zwakke pols,' antwoordde een ander dicht bij mij. Ik voelde de auto in beweging komen en hoorde verschillende stemmen door elkaar schreeuwen. 'Hij is in shock! Bel het ziekenhuis en zeg dat ze een operatiekamer gereedmaken. Aankomst in zes minuten.' Ziekenhuis? Was er een ongeluk gebeurd? Het duurde even voor ik besefte dat ze het over mij hadden. Toen voelde ik mij weer wegglijden. En plotseling zag ik een immens roomkleurig licht. O, wat heerlijk. Ik liep, nee ik zweefde door een immens lange tunnel. Flarden uit mijn leven vlogen voorbij. Mijn lieve moeder. Mijn strenge vader. In de verte hoorde ik prachtige muziek. Ja, het majestueuze Gloria in excelcis deo uit de Krönungsmesse van Mozart. In mijn herinnering doemde nu duidelijk de prachtige uitvoering op van de Krönungsmesse in de Grote Kerk in de Baroniestad door het imponerende Koninklijk Breda's Mannenkoor, ondersteund door een compleet operaorkest met koor en solisten uit Chisinau, de hoofdstad van Moldavië. Het geheel vakkundig vertolkt onder de kundige leiding van de sympathieke dirigent, Marcel Verhoef. Ik was in Breda op uitnodiging van Tjerk. Een uitvoering van de Krönungsmesse in de Grote Kerk van Breda was jarenlang een vurig gekoesterde wens geweest. Hij had het zelfs bij de bisschop voor elkaar gekregen dat het Gloria tijdens de plechtige hoogmis toch werd gezongen, hoewel het niet paste bij de liturgie van de Eerste Zondag in de Advent. Tjekr had monseigneur Muskens er zelfs van weten te overtuigen dat deze mooiste mis van Mozart zonder het Gloria geen echte Krönungsmesse zou zijn. Het zou een mutilatie betekenen. Waarom herinnerde ik me juist nu al deze details? Kennelijk had Mozart met zijn Krönungsmesse, ondanks mijn voorliefde voor Bach, toch een onuitwisbare indruk in mijn geest achtergelaten. Betekende de Krönungsmesse die ik nu hoorde de bekroning, dus de beëindiging van mijn lichamelijke leven? Bevond alleen mijn ziel zich nu hier? Eindeloos leek mijn overpeinzing te duren. De muziek werd steeds indringender. Na het Gloria volgde het Credo. 'Et incarnatus est' hoorde ik. Ik wilde, net als toen ik destijds misdienaar was, knielen, en mijn hoofd buigen. Maar ik zag en voelde geen lichaam. Ik zweefde alleen maar verder. Na het Sanctus hoorde ik het Benedictus. En daarna dat ontroerende Agnus Dei. Maar wat zou er gebeuren zodra de Krönungsmesse ten einde liep? 'Ite, missa est'? De immense roomwitte lichtbron aan het eind van de tunnel bleef maar naar mijn lonken. Ik zweefde nog steeds in die eindeloos lijkende tunnel. Alpha et Omega, bedacht ik mij. Moet ik nu niet bidden? 'Heer ik ben niet waardig dat U tot mij komt; maar spreek slechts één woord en mijn ziel zal gezond zijn'? Alleen mijn ziel? En mijn lichaam dan? Plotseling zag ik mijn eigen, aardse lichaam liggen. Bewegingloos op mijn rug op een operatietafel, mijn mooie pak aan flarden en dokters en zusters druk doende om me heen. Ik leek wel een lijk. Was ik echt op weg naar het Hiernamaals? Ik geloofde toch niet in de Verrijzenis der Lichamen? Maar door mijn katholieke opvoeding heb ik wel een kinderlijk geloof overgehouden in God. Nog levendig herinner ik me de eerste vraag uit de Kleine Catechimus, die we op school van buiten moesten leren: 'Waartoe zijn wij op aarde?' Het antwoord dreunde ik ook nu nog zonder enige aarzeling op: 'Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en in het Hiernamaals gelukkig te worden'. Dat Hiernamaals, zo had ik als jongeling na lange overpeinzingen geconcludeerd, kan alleen maar een eeuwigdurende toestand van permanente geestelijke gelukzaligheid zijn. Geen lichamelijke lusten of beperkingen meer.

Daarboven is een heerlijk oord,
O, zo schoon, o zo schoon!
Daar wordt het Eng'lenlied gehoord,
O, zo schoon, o zo schoon!
Geen zonde ken men daar omhoog,
De blijdschap fonkelt in het oog,
Geheel ontspannen staat de boog,
O, zo schoon, o zo schoon!'

Dit verhaal bevat echter ook een kritische eigenschap. Erbinnen zien we namelijk al de sturing van de gerechtvaardigde woede van de dood van Pim Fortuyn. Hetzelfde dezelfde sturing die in alle eerdergenoemde ideologieën terugkomt, inclusief in de ideologie van deze tekst. Het dient dus toegevoegd te worden aan deze tekst, als waarschuwing dat zelfs deze woorden bevraagd moeten worden.

'Opeens zag ik een ander licht. Een grote lichtbron met meerder felle helwitte lampen boven mijn hoofd. Opeens was ik me weer bewust van mijn lichaam op de operatietafel in het ziekenhuis. Ik kon alles glashelder verstaan maar niet reageren: 'Patiënt reageert op geen enkele prikkel. Veel bloedverlies. Ernstige wond in het voorhoofd. Mogelijke schade aan frontale kwabben.' Ik wilde zeggen dat ze niet zo moesten schreeuwen. Wat een drukte. Ik aarzelde. Welke lichtbron moest ik kiezen? Die aan het einde van de tunnel of die van de operatiekamer? Ik voelde mijn wil terugkomen. Ik probeerde, ondanks nu voelbare, stekende hoofdpijn, logisch na te denken. Het Hiernamaals kon altijd nog. Eerst mijn missie hier op aarde. Ik prevelde een schietgebedje, zoals ik dat vroeger ook vaak heb gedaan als ik in ernstige moeilijkheden dreigde te komen. Ik bad: 'Lieve Heer, als ik mag blijven leven, zal ik een nog krachtiger kruistocht voeren tegen de vernietigende krachten die uitgaan van de islam op onze joods-christelijke waarden'. Het grote licht aan het einde van de tunnel doofde plotseling en ik voelde me weer langzaam wegglijden in een droomloze toestand...'

Om de macht van hiërarchie te begrijpen kunnen wij niet kiezen voor het licht van het Hiernamaals of dat van de operatiekamer. Wij kiezen het licht van de spiegel, de dubbelzijdige spiegel, gegeven aan de Vruchtbare Halvemaan. Daar werden de tempels gebouwd, en rond deze tempels zou de soek georganiseerd worden. Deze soek zou uiteindelijk geboorte geven aan een monster, de alles overheersende markt.

Deze markt lijkt wederom een hiërarchie te hebben uitgevonden, alleen is deze hiërarchie vele malen effectiever dan alle hiërarchieën die eraan voorafgaan. Het is een hiërarchie die in stand gehouden wordt door technologie en geld, waardoor het mogelijk is om deze hiërarchie veel effectiever te laten opereren. Deze hiërarchie wordt namelijk gevoed door onze sterkste drang, namelijk ons egocentrisme. Voorheen werd deze drang gezien als kwaadaardig, en werd het ook wel 'egomanie' genoemd. Dit is een obsessie met jezelf, een term die voor het eerst verscheen in een boek van Max Nordau, *Degeneration*. Egomanie wordt dan ook vaak gezien als de grootste

aanjager van verval, maar in de handen van een hypermaterialistische cultuur wordt het aangewend om de oppositie tegen deze cultuur te vernietigen. Het is gebruikt om een andere manie aan te jagen, namelijk 'aboulomanie', de gekte die leidt tot een totaal gebrek aan beslissingen. Dit lijkt momenteel de ware staat waarin de moderne mens zich begeeft, een verlammende beslissingsloosheid, waarbij de mens niet zozeer een-dimensionaal is, maar waarbij hij totaal verlamd lijkt, door angst en consumptie, en hierdoor geen enkele beslissing wil nemen. Aboulomanie lijkt weinig meer dan een verfijnde versie van een kracht die we al eerder zagen, namelijk terrorisme, maar omdat deze kracht veel verfijnder is dan brute terreur, zal hij waarschijnlijk ook veel zwakker zijn. Het enige wat nodig is om hem tegen te gaan, is de mogelijkheid om wél beslissingen te nemen, en om dit te doen is het noodzakelijk dat iemand blootgesteld staat aan deze beslissingen. Dit brengt ons bij een goede manier om een tegenmacht te scheppen tegen de macht van hiërarchie.

In 2011 werd het boek Atlas Shrugged verfilmd. De film werd een commerciële flop, maar bevatte ook een verwijzing naar de kredietcrisis van 2008. In een volledige ommekeer van de geschiedenis werd dit de schuld van teveel bemoeienis van de staat, en niet te weinig.
De burger bleef echter nog steeds achter met de rekening, en een groeiend gevoel van woede maakte zich meester binnen het Westen. Het werd gecombineerd met een gevoel van machteloosheid, dat wat men ook deed, er alsnog niets veranderde. Het nihilistische stoïcisme, de kalme, ontkoppelde en onverschillige stemming van de koele acceptatie van gebrek aan betekenis, sloeg om, in een razernij, met hetzelfde gebrek aan betekenis en waarden, maar met een destructieve, door haat gevulde toorn, een apocalyptisch nihilisme, dat stelde dat, aangezien er toch niets van waarde was binnen het bestaan, en ethische regels toch geheel illusionair waren, de machtelozen het gehele systeem net zo goed konden opblazen, om degenen boven hen in hun val mee te nemen. Wederom was de stap gemaakt van de filosofie van Schopenhauer naar die van Nietzsche, maar deze keer werd de woede gericht op president Obama, en kwamen onder invloed van deze nihilistische woede alle kwade geesten van het Amerikaanse verleden, zoals de segregatie, de slavernij en het racisme, bovendrijven naar het oppervlakte. De sleutel in dit proces zou de complottheorie worden, de enige overgebleven verhaalvorm die aan populariteit toenam. Deze verhaalvorm werd losgelaten op de ideologische vijanden, op een vergelijkbare manier als Saudi-Arabië had gedaan met het Wahhabisme. Het resultaat hiervan zou een apocalyptisch nihilisme zijn, wat het hele rechtse populisme in Amerika zou infecteren.

Met deze stemming van apocalyptische nihilisme, gecombineerd met een narcistische razernij naar vijanden als de Islamitische terreur, en verraders als de linkse Democraten, kwam er definitief een einde aan het optimisme dat Amerika in de 20ste eeuw had gekenmerkt. Het was het optimisme van presidenten als Eisenhower en Kennedy, wat onder andere geleid had tot één van de grootste prestaties van de mensheid, de landing op de maan. Amerika was altijd veel meer

geweest dan een land. Het was gevestigd als belofte, van de mogelijkheid om de wereld van morgen beter te maken dan hij vandaag is. In de 21ste eeuw was Amerika echter precies dat geworden wat het ooit de rug had toegekeerd, namelijk de statische wereld van Engeland. Amerika was begonnen als een wereld die voorwaarts gaat, maar deze wereld behoorde nu tot het verleden, en was vervangen door een nihilistisch Amerika, dat geloofde in niets behalve geld, macht en woede. Het nihilisme werd in de 19e eeuw aangekondigd door Nietzsche, niet als een bevrijding, maar als waarschuwing voor een komende ramp. Die ramp had zich voorgedaan, in de vorm van het Communisme, waar Nietzsche tegen geageerd had, maar ook in de vorm van het Nationaal Socialisme, waarvan de volgelingen weliswaar de filosofie van Nietzsche vervormd hadden (onder andere door zijn zus Elisabeth, die een antisemitisme toevoegde wat Nietzsche zelf had bekritiseerd), maar waarvan veel ook zonder vervorming aanwezig was, zoals de nadruk op dominantie, en de vernietiging van de zwakkeren. Ook Nietzsche had onder de invloed gestaan van het Sociaal-Darwinisme van Galton, en al had dit in Nietzsche's filosofie geen raciaal element, het had alsnog in zich het idee van het recht van de sterkste. De reden dat nihilisme de Amerikaanse ziel is binnengetreden, is simpel. Het maakte namelijk precies dezelfde fout als Europa deed, toen Europa zich wenste te kerstenen. Het probeerde niet het verleden te integreren, en binnen een nieuwe context te herinterpreteren. In plaats daarvan probeerde het het verleden geheel uit te wissen. De inheemse geloven van Amerika, die zich over millennia hadden aangepast aan de Amerikaanse omgeving, werden bruut uitgewist, waarbij de pelgrims geheel foutief dachten dat ze nooit terug zouden keren. Toen ze dit wel deden, moesten alle verhalen en mythologieën uitgewist worden, in ruil voor een wereld zonder beelden, om de hiërarchie in stand te houden.

Er was simpelweg geen beeld van een wereld na de hiërarchie van macht en dominantie, en Nietzsche trok zich terug in een wereld die enkel bestond uit de Wil-tot-Macht, en nu had Amerika hetzelfde gedaan. Uit deze Wil-tot-Macht, en het onvermogen om deze Wil-tot-Macht tot uitvoer te brengen, zou een vernietigingsdrang tevoorschijn komen, waarin veel van de elementen die in de 20ste eeuw Europa bijna vernietigd hadden, in Amerika weer op de voorgrond zouden treden. Veel van deze drang zou gedreven worden door denkers uit Europa, die lange tijd ondergesneeuwd waren geweest, maar nu weer naar het oppervlakte kwamen drijven. Onder hen zou Nietzsche zijn, maar ook meer radicalere traditionalisten, zoals de traditionalisten Rene Guenon en Julius Evola, de schrijver Ernst Jünger, de filosoof Martin Heidegger en de jurist Carl Schmitt. Voor ons zijn met name de laatste drie van belang.

Ernst Jünger wordt vaak gezien als een kind van een tijdperk dat gedomineerd werd door de Eerste Wereldoorlog. Jünger, die zelf deelnam aan dit conflict, werd zonder waarschuwing in de chaos en het barbarisme van dit eerste massaconflict gegooid, maar waar de overweldigende emoties van wanhoop en pessimisme zich meester zouden maken van het Europa van na de Eerste

Wereldoorlog, zou Jünger het conflict ervaren in extase en opwinding. In zijn bekendste werd, In Stahlgewittern, wilde hij de aandacht vestigen op het prachtige gevaar en de heroïsche moed. Jünger zag leven en doden als verbonden aan elkaar in één groots esthetisch spektakel, wat voor hem de Eerste Wereldoorlog daadwerkelijk was. Voor hem was oorlog de heiligste plek van de strijder om in de leven, te doden en de schepping met eigen handen vorm te geven, tot een nieuw en grootse gebeurtenis, vol met gewapende heiligen en glorierijke offers aan de dood. Jünger had zich afgekeerd van het culturele pessimisme dat het Duitsland van rond het begin van de 20ste eeuw had gekenmerkt, en had zich gekeerd naar een autoritaire strijdersethos, waarbij waarvoor gestreden werd veel minder belangrijk was dan de daad van zelfopoffering zelf. Hoewel hij geen volgeling van Hitler zou zijn, verzette hij zich niet tegen de opkomst van het Nationaal Socialisme, en werd hij zelfs uitgenodigd door Hitler om als boegbeeld van de beweging te dienen. Op veel manieren is Jünger vergelijkbaar met Nietzsche: alhoewel hij weinig op leek te hebben met het Nationaal Socialisme, was hij ook een hardvochtig vijand geweest van de Weimar republiek, en behoeft zijn wereldbeeld, dat net als dat van Nietzsche zich met name richt op vernietiging en dominantie, weinig fantasie om om te slaan in een agressief en destructief wereldbeeld, dat vrijwel alles classificeert als een vijand en een diepe wens koestert die te vernietigen. Wellicht is dit een onuitwisbaar onderdeel van het Europese bewustzijn, maar gek genoeg is de Europeaan in zijn bewustzijn sterk verwant aan de Afrikaan. Beiden voelen eenzelfde extase, een genot in strijd, waarbij zelfs winst of verlies niet uitmaakt. Voorwaarts gaan beiden, tot slechts uitgemaakt is wie er van het slachtveld verdwenen is, en wie dit nog gaat doen.

Een denker die wat dichter bij het Nazisme kwam, was de filosoof Martin Heidegger. Heidegger's filosofie wordt vandaag de dag nog steeds gezien als uitmuntend, maar zijn persoonlijke leven blijft tot op de dag van vandaag controversieel. Na de opkomst van Hitler zou Heidegger compleet veranderd zijn, van een wat ongeïnteresseerde filosoof naar een fanatieke nazi. Hij zou de Führer zien als wet en werkelijkheid, wat onder andere zou leiden tot het schandalige verraad van zijn geestelijk, Edmund Husserl. Hitler werd voor Heidegger de absolute manifestatie van de Duitse volkswil, en toen de oorlog eenmaal verloren was en de verschrikkingen van Auschwitz en Bergen-Belsen openbaart werden, hield Heidegger zich op de vlakte. Zijn werk lijkt echter wat meer gescheiden van zijn persoonlijk leven, met als zijn hoofdwerk Zijn en Tijd. Dit werk gaat over het wezen van het zijn zelf, wat zich volgens Heidegger dient te richten op het zijn van de mens in het bestaan, oftewel het Dasein. Hierbij is het Dasein een essentiële brug van het voor-ontologische, het doorsneebestaan dat wij dagelijks ervaren, naar het ontologische, het expliciete zijnde, wat wijzelf binnen tijd en ruimte het zijnde vrij geven op het zijn, en het transcendentale zich dus al binnen de wereld bevindt, met de mens in het bestaan als sleutel tot dit transcendentale. Vooralsnog lijkt dit een vrij standaard overdenking van het zijn, zonder dat er een politieke lading op zit, en deze lading wordt dan ook pas zichtbaar

bij zijn colleges over Plato.

In deze colleges keert Heidegger terug naar de allegorie van de grot, de allegorie die Plato gaf waarbij de wereld die wij zien slechts een schijnwereld was voor een hogere, ideale werkelijkheid, die van de Vormen. Ook hier zien we de geest van Perzië in terug, met een goddelijk en ordelijke bovennatuurlijke werkelijkheid die leidend is voor de mindere schijnwerkelijkheid waarin wij leven, en het is deze hiërarchische ordening waarin veel kenners van Heidegger een keerpunt in zien naar de utopische visie van het Nationaal Socialisme. Deze relatie blijft bij Heidegger nogal vaag, en het wereldbeeld waarin de relatie tussen Nationaal Socialisme en hiërarchie het meest expliciet is uitgewerkt, is die van de jurist Carl Schmitt. Carl Schmitt beschouwde zichzelf als een 'conservatief revolutionair', een beweging die voortkwam uit hetzelfde Duitse cultuurpessimisme waar ook Jünger zich tegen afzette. De beweging was expliciet autoritair en antisemitisch, en deze twee sentimenten zouden overgenomen worden door Schmitt. Hij juichte onder andere de verbranding van Joodse lectuur op universiteiten toe, en legitimeerde de Nacht van de Lange Messen en de Rassenwetten van Neurenberg. Zijn wereldbeeld ging echter verder dan dat, wat met name in zijn belangrijkste werk, *Der Begriff das Politischen*, tot uitdrukking kwam. In dit werk probeert Schmitt een definitie te geven van het begrip 'politiek', en definieert dit begrip in termen van 'vriend', 'vijand' en de machtsstrijd tussen deze twee. Dit begrip zou zeer invloedrijk blijken, niet alleen onder radicaal rechts en dictatoriale leiders als Vladimir Poetin, maar ook onder regimes waar dit minder voor de hand ligt, zoals het China van Xi Jinping. Wat het politieke begrip van Schmitt naar terug zou grijpen, was het wereldbeeld van Thomas Hobbes. In Leviathan beschreef Hobbes de wereld als angstaanjagend en gewelddadig, waarbij de enige manier om stabiliteit te scheppen een soevereine entiteit is, die van bovenaf orde schept. Hobbes zag deze entiteit in de vorm van een absolute monarchie, binnen een Christelijke staat, en Hobbes wordt dan ook terecht gezien als de pleitbezorger van de absolute hiërarchie als staatsvorm.

Wat echter zowel Hobbes als later Schmitt zich niet realiseerden, was dat zij niets nieuws ontwikkeld hadden, maar slechts teruggrepen op oude machtsvormen die in het verleden al keer op keer mislukt waren. De hiërarchie van Hobbes was al meerdere malen geprobeerd, in Egypte, Perzië, Israël, Arabië, en in Europa zelf, als het feodale systeem. Keer op keer had dit systeem gefaald, maar keer op keer werden de vorige pogingen vergeten en werd er een nieuwe poging ondernomen om nu een juiste vorm van de hiërarchie te scheppen. Ook Schmitt lijkt weinig nieuws uit te vinden, en lijkt alle vorige heilige oorlogen en goddelijke gevechten dunnetjes over te doen, tot aan het begin van dit heilige gevecht, de Arische steppen, waarop Zarathustra Spitama zijn heilige openbaring zou krijgen. Keer op keer worden oude vormen van strijd en macht niet overstegen, maar herhaald, alleen heeft dit, net als in het geval van Hobbes, hetzelfde rampzalige resultaat. In het geval van Schmitt leiden 'vriend', 'vijand' en de strijd tussen deze twee niet tot het

Perzische Huis van Gezang, waarbij de gedepolitiseerde werkelijkheid is ontstegen. Het leidt echter tot iets anders heiligs uit India, namelijk de totale oorlog, eerst tegen vrienden en vijanden, daarna enkel tegen vijanden, en daarna enkel het vuur, dat alles in de as legt. De vraag is echter waarom, maar wellicht heeft het oude Perzië daar ook een antwoord op.

Het dualisme van Perzië werd, naarmate het koninkrijk zich ontwikkelde, eveneens ontwikkelt. Boven Ahura Mazda en Angra Mainyu kwam de eeuwige aartsvijand van de hiërarchie te staan, de oppergod Zurvan, die stond voor datgene wat Heraclitus had gezien in het heilige vuur, het eeuwige voortgaan van de tijd. Maar ook in de financiële wereld van het geld en het kapitalistische realisme liet Zurvan zich gelden. Na de kredietcrisis leek er weinig te veranderen. In Nederland werd de ABN-AMRO, één van boegbeelden van het succes van de jaren 90, gered met staatssteun. In de Eurocrisis werd veel van de schuld en de bezuinigingen afgeschoven op Zuid-Europa, met name op Griekenland. Vrijwel geen enkele expert had de crisis zien aankomen, beloofde beterschap, en ging over tot de orde van de dag, maar twee denkers vergaten deze geschiedenis niet, maar confronteerde het. Dit waren de filosoof Nassim Taleb, en de antropoloog David Graeber.

Taleb was in zijn werkende leven beurshandelaar geweest, maar had zelf ervaren dat de praktijk van de beurshandel onvergelijkbaar was met de mechanische theorie van de economische wetenschap. Net als Kahneman was Taleb tot de conclusie gekomen dat de wereld die de economie uitbeeldde meer fictie dan feit was. Taleb kwam uit Libanon, en had de Libanese burgeroorlog in 1975 meegemaakt. Hij had persoonlijk ervaren hoe een land als Libanon, dat ogenschijnlijk stabiel leek, van het ene op het andere moment kon imploderen tot chaos en oorlog, waarbij de stabiliteit die gegarandeerd leek, een totale illusie kon zijn. Dezelfde illusie had hij gezien in de economische theorie, waarvan veel was gebouwd rondom een beroemde statistische verdeling, die de gaussverdeling heet. Dit is een verdeling van waarden die de vorm van een bel aanneemt, met de meeste waarden rondom het gemiddelde, met twee 'staarten', waar de extremere waarden zich bevonden. Deze extremere waarden waren volgens de economische theorie zo zeldzaam, dat men er geen rekening mee hoefde te houden. Ze zouden minder vaak voorkomen dan de leeftijd van het universum, maar op 19 oktober 1987 werd de markt geconfronteerd met precies een dergelijke extreme waarde, die maar één keer in het bestaan van het universum zou moeten voorkomen. Op Zwarte Maandag stortte de beurzen volledig in, en alweer had de obsessie met stabiliteit en controle een illusionaire wereld opgeleverd, en dit proces herhaalde zich keer op keer, in 1998 en en 2008, maar er werd niet geleerd van het overduidelijke en rampzalige verschil tussen theorie en praktijk. Keer op keer zat het venijn in de staarten van de gaussverdeling, de verdeling die het wiskundige symbool was geworden voor onze grenzeloze behoefte voor stabiliteit en voorspelbaarheid.

Deze gebeurtenissen, waarbij één simpele gebeurtenis met slechts één extreme waarde

een voorzichtig en jaren- en soms zelfs eeuwenlang precedent in één klap ongedaan maakte, noemde Taleb de zwarte zwaan. Het verwees naar iets dat per toeval werd ontdekt door de Nederlandse ontdekkingsreiziger Willem de Vlamingh. In het hedendaagse Perth, in Australië, zaag hij als eerste Europeaan een zwarte zwaan. Dit ontkrachtte eeuwen aan observaties die hadden geleid tot iets was beschouwd werd als onomkeerbare wijsheid, namelijk dat alle zwanen wit zijn. Deze gebeurtenis is een goed voorbeeld van het inductieprobleem, een probleem dat in zijn huidige vorm geformuleerd werd door de Schotse filosoof David Hume, maar dat al eerder werd aangegeven door één van de grondleggers van het antieke scepticisme, Sextus Empiricus. Hume formuleerde het probleem rondom het fenomeen van de inductie, dat wil zeggen tot een algemene regel komen op grond van een aantal waarnemingen. Volgens Hume was hier een bepaalde ongelijkheid op te merken. Een onnoemelijk aantal waarnemingen kan je namelijk niet de garantie geven dat alle zwanen wit zijn, maar één observatie kan je wel de garantie geven dat dit zeker niet zo is. De economie had dit probleem grotendeels genegeerd, met alle rampzalige gevolgen van dien. De experts die de economie stabiel hoorden te houden, hadden na een groot aantal observaties de conclusie getrokken dat iets zich gedroeg volgens de gaussverdeling, en hadden de verdeling vervolgens toegepast om er financiële voorspellingen mee te doen. Vervolgens had een zwarte zwaan zich voorgedaan, en hadden degenen die de beslissingen hadden genomen op basis van deze voorspellingen enorme financiële schade aangericht, soms met fatale gevolgen, zoals bij de kredietcrisis. Wat Taleb echter ontdekte, was dat de moderne wetenschap zich hier geen raad mee wist, terwijl antieke filosofieën en mythen, zoals die uit het oude Rome en Athene, zeer bekend leken met de grilligheid van het lot.

Taleb had iets aangegeven in de financiële wereld wat al meer een eeuw daarvoor, in 1900, door de Franse wiskundige Henri Poincare ontdekt was. Poincare bestudeerde de beweging van de planeten, die deterministisch beschreven werden door de wetten van Newton.
Deze wetten impliceerden dat als we de aanvankelijke positie en snelheid van de planeten weten, we precies de positie van de planeet konden berekenen in zowel het verleden als de toekomst. Het probleem hiermee was echter dat, ongeacht hoe precies de aanvankelijke meting was, er altijd een foutmarge aanwezig bleef. In de astronomie werd dit opgelost door aan te nemen dat hoe meer de onzekerheid teruggedrongen werd in deze meting, hoe meer deze ook teruggedrongen zou worden in de precisie van de voorspellingen. Poincare ontdekte dat dit weliswaar gold voor simpele planetaire systemen, maar niet voor complexere systemen. Bij deze systemen konden de kleine onzekerheden over tijd uitgroeien tot grote onzekerheden, wat kon leiden tot geheel andere resultaten. Dit fenomeen werd in de jaren 60 herontdekt door een meteoroloog, Edward Lorenz. Lorenz had een berekening over het weer uitgevoerd met behulp complexe formules, waarvan één van de cijfers binnen deze formule het cijfer 0.506127 was. Deze berekening was langzaam, en middenin de berekening herstartte hij het programma dat de weersimulatie deed aan de hand van

de berekeningen. In plaats van het cijfer 0.506127 vulde hij het cijfer 0.506 in. Omdat dit verschil als verwaarloosbaar werd beschouwd, en de computer simpelweg een programmatisch stappenplan afwerkte, wat net als de beweging van de planeten als een stabiel en deterministisch systeem gezien werd, verwachtte Lorenz dezelfde resultaten. Deze resultaten waren echter radicaal anders, en een verwaarloosbaar verschil met precies dezelfde formules en precies hetzelfde beginpunt leidde tot een volledig andere uitkomst. Zowel Poincare als Lorenz hadden iets ontdekt over voorspellingen op de lange termijn, namelijk dat deze gevoelig zijn voor zelfs maar de kleinste onzekerheden, wat deze voorspellingen compleet nutteloos maakt. Aangezien de economie zelf ook een complex systeem is, zijn dit soort voorspellingen in de economie ook zinloos, omdat deze voorspellingen ook onderhevig waren aan onzekerheid, waarbij zelfs de kleinste kans op ineenstorting kon uitgroeien tot een zekerheid. Ondanks onze obsessie met stabiliteit, belichaamt door de gaussverdeling, konden rampen als Zwarte Maandag alsnog werkelijkheid worden, en zelfs aangemoedigd worden, omdat door deze obsessie met stabiliteit de onzekerheid zich opbouwt, en na verloop van tijd zijn gezicht in één extreme waarde laat zien.

Volgens Taleb was de hele economie gebouwd rondom dit idee van een vaste, onveranderbare financiële orde, onder andere geïnspireerd door de Ideeënleer van Plato. De economische wetenschap ging er constant van uit dat ook de economie, met al zijn complexiteit, een voorspelbaar, deterministisch systeem is, dat beschreven kon worden in formules. Elke keer als dit zo bleek te zijn, waren de economische experts nooit bij zichzelf te rade gegaan, wat veel had kunnen zeggen over hun eigen geloofwaardigheid, hun eigen vaardigheden en de rechtvaardiging van de macht die ze zichzelf toegeëigend hadden. In plaats daarvan hadden ze de schuld hiervan bij de consumenten gelegd, die zich weigerden te gedragen zoals hun modellen hadden voorspelt, waaruit een nieuwe mens was voortgekomen, waar Daniel Kahneman mee geconfronteerd was, de Econ.

Kahneman had ontdekt dat deze Econ niet in de verste verte leek op een echt mens, en dat de mens veel complexer in elkaar steekt dan een simpele, mechanische geluksrobot, enkel geregeld door rationeel eigenbelang. Nu had Taleb hetzelfde ontdekt in de economie. Ook dit fenomeen was meedogenloos gesimplificeerd, tot een mechanisch, voorspelbaar geheel, dat de bovenlaag van de economie, de bankiers, experts en managers stabiel konden houden en konden controleren. De kredietcrisis had het tegendeel bewezen, maar de falende experts vielen niet van hun voetstuk af. In plaats daarvan hadden ze zichzelf gered, met precies datgene waar deze aanhangers van de pure vrije markt altijd tegen hadden geageerd, namelijk interventie van de staat. Dit was onbewust een uitbeelding geweest van een andere economische theorie, die van de econoom Paul Samuelson. Samuelson was de bedenker van het idee van gebleken voorkeuren geweest, wat stelde dat wat mensen zeiden te geloven, iemand vrij weinig kan vertellen. In plaats daarvan verteld wat mensen doen in een economie, wat ze bereid zijn te betalen, veel meer over de

ware voorkeuren van iemand. Nu was dit ook pijnlijk duidelijk geworden bij de ideologische voorkeuren van de economische elite. Hun beweerde voorkeuren waren altijd gekeerd tegen staatssteun, maar hun gebleken voorkeuren vertelde waar ze werkelijk in geloofden, namelijk dat ze alleen tegen staatssteun waren als het niet in hun portemonnee verdween. Velen van deze economische elite waren aanhangers geweest van Ayn Rand, en onbewust hadden ze niet alleen haar ideologie, maar ook haar gebleken voorkeuren overgenomen. Aan haar eigen leven, waar ze een groot gedeelte aan toegewijd had aan het bekritiseren van iedere vorm van steun van de staat, had Ayn Rand zelf geen enkele moeite gehad met de Medicare en de Social Security die ze van diezelfde Amerikaanse overheid had ontvangen. Zelfs de begrafenis van Ayn Rand, met als eindbestemming een graf met een groot dollarteken erop, was betaald door de staat, waarin iemand lag die diezelfde staat vrijwel geheel uit het menselijk bestaan wilde hebben.

Voor Taleb waren dit soort tegenstrijdigheden veel meer dan totale hypocrisie. Het was de kernoorzaak geweest waarom de experts de zwarte zwanen nooit zagen aankomen, en waarom ze er altijd aan ten onder gingen. In deze tekst leunen wij sterk op de filosofie van Taleb, die weer is gegeven in de verzameling van werken over kans en toeval, genaamd de Incerto. Kans en toeval en het toenemen van de onzekerheid zijn immers de uitdrukking van het voortduren van de tijd, en dus kan de filosoof van Taleb zeer goed dienen als onderdeel van de machtsstructuur van de heterarchie, die als alternatief kan dienen voor de eeuwige hiërarchie. Hierbij is één begrip van essentieel belang: skin in the game, wat wij vertalen als zelfblootstelling. Het was Taleb opgevallen dat veel van deze observaties, die nooit doorgedrongen waren in de economische bovenlaag, wél gangbaar waren geweest in het verleden. Eén van de bewijzen hiervan is het Latijnse gezegde 'Ipse testudines edite, qui cepistis': wie schildpadden heeft gevangen, moet ze maar opeten. De oorsprong van dit gezegde was een verhaal van een groep vissers, en de Romeinse god Mercurius, de god van handel, reizigers en winst. De vissers hadden ontdekt dat de schildpadden die ze hadden gevangen veel minder eetbaar waren dan ze dachten. Ze wilden dit oplossen toen Mercurius verscheen, die echter doorhad dat hij gebruikt werd om van de ongewenste schildpadden af te komen. De vissers moesten zelf eten wat ze anderen ook te eten gaven. Dit maakt de daad tot het kernprincipe achter zelfblootstelling.

Het idee achter zelfblootstelling is morele symmetrie, tussen woord en daad, bij het nemen van beslissingen en het nemen van de risico's van die beslissingen. Bij het nemen van risico's moet degene die de beslissing neemt blootstaan aan zowel de potentiële voordelen als de potentiële nadelen ervan. Het is ook mogelijk om op één manier jezelf asymmetrisch bloot te stellen aan risico's, namelijk door zelfopoffering, waarbij je de nadelen van een ander op jouw schouders legt, in naam van hogere waarden. Dit was de reden geweest waarom de twee kernfiguren van de Westerse beschaving Jezus en Socrates waren geweest. Zij hadden zichzelf opgeofferd voor anderen, in het geval van Socrates in naam van het vrije woord, en in het geval van Jezus in naam

van de Gouden regel. Deze was zoals eerder gezegd afgeleid van de Zilveren regel, die op zijn beurt weer was afgeleid van de wet die ons gegeven was door de zonnegod Sjamasj, de Code van Hammurabi. De bekendste regel van deze code was de volgende:

'Als een bouwer een huis bouwt, en dat huis stort in en veroorzaakt de dood van de eigenaar, dan moet de bouwer ter dood gebracht worden'.

Dit was ook gelijk de reden waarom het in de financiële wereld altijd fout ging, want deze zelfblootstelling was altijd afwezig.
De financiële en bestuurlijke elite deden precies het tegenovergestelde van Jezus en Socrates, en schoven de nadelige gevolgen van de beslissingen af, op degenen onder hen, in het geval van de kredietcrisis op de belastingbetaler, en in het geval van de Irakoorlog op de Amerikaanse soldaten die de vrede moesten bewaren, en de inwoners van Irak. Om deze reden waren degenen die de beslissingen namen blind geworden voor risico's en verrassingen, want zijzelf stonden er immers niet bloot aan, waardoor ze met diezelfde risico's geen rekening hoefde te houden.

De sleutel van zelfblootstelling is bovenal eer, en de sleutel tot de onderhoud hiervan zijn wij. Wij moeten onze goede naam en onze goede eer onderhouden, en die van iedereen om ons heen. Dit is ook terug te vinden in de Edda's, in het Lied van de Hoge:

'Vee sterft
Verwanten sterven
Ooit sterft men ook
Ik ken iets wat nooit sterft
Het oordeel over de doden.'

Gebrek aan eer maakt blind. In het geval van de financiële wereld, voor de staartrisico's die inde gaussverdeling slechts enkele keren per meerdere malen de leeftijd van het universum voorkomen. De gaussverdeling is echter niet de enige verdeling waarop observaties verdeeld kunnen worden. Er is ook de machtsfunctieverdeling. Deze verdeling heeft niet de vorm van een bel, maar die van een afglijdende grafiek, met verreweg de meeste observaties rondom de laagste waarden, maar met een zeer lange staart, naar slechts een paar gigantische waarden. Voor deze enkele gigantische waarden was nooit aandacht geweest, maar ze kunnen razendsnel opkomen, door een bekend fenomeen, besmetting. Bij gelijke of lineaire groei zal één observatie vaak zelden leiden tot een explosie aan observaties. Een goed voorbeeld hiervan is een auto ongeluk. Bij een auto ongeluk zijn meestal maar twee of drie auto's betrokken, en leidt dit niet tot een toenemende groei. Dit is echter anders bij een besmetting, zoals bij een ander voorbeeld uit het verkeer dat vaak ontstaat na een ongeval, files. Hierbij vind er wél een sneeuwbaleffect plaats: het afsluiten van één weghelft

leidt tot meer auto's op de andere weghelften, die ook weer vollopen, waardoor de weg erachter dat ook doet, en de lengte van de file groeit en groeit, op een exponentiële manier. Met een onverwachte factor als het weer erbij kan er één enorme file ontstaan, die het overgrote gedeelte van de jaarlijks kilometers aan file voor zijn rekening neemt. Uiteraard is er ook in de filosofie van Taleb een achilleshiel te noemen, namelijk de grote nadruk op deze machtsfunctieverdeling, waarbij het gezien wordt als de enig mogelijke statistische verdeling, iets wat net zo onzinnig is als de toepassing van de gaussverdeling op alles. Wat rust behoeft, rust. Wat woede behoeft, woede.

Deze tekst is dan ook weinig meer dan een herwaardering van deze emoties, met in dit geval de emotie van woede, de geest van Wodan. Het is geen woede tegen degene onder je, of tegen de minderwaardigen, maar woede tegen onrecht en eerloosheid. Wodan leidt de strijd, en leidt ons van betekenisloosheid en lijden naar het gevecht hiertegen, niet alleen tegen degenen die het gedrag vertonen wat dit onrecht doet toenemen, en hiermee vragen om vergelding, maar ook tegen de zaken en de systemen die dit onrecht veroorzaken, en in stand houden. Wodan, begrenst door de aanwezigheid van alle andere goden, is de Alvader van een eeuwige strijd, die wellicht nooit gewonnen kan worden, maar die toch de moeite waard is, en als een puristische benadering van enkel verhaal of enkel patroon losgelaten wordt, dan kunnen we terugverdienen wat wij eerder verloren: het verleden dat wij herinneren, het heden waarin we leven, en de visie van een betere toekomst, waar door het lot aan ons de taak gegeven is om die toekomst zelf vorm te geven. De twee gedachtestromingen hebben een bestaan veroorzaakt waarbij zowel het verleden als de toekomst zijn uitgewist en zijn weggevallen, en we gevangen zitten in een statische wereld, vast in een eeuwig nu. Om zowel het verleden als de toekomt terug te winnen, moeten we kijken naar de onderliggende structuren van dit eeuwige nu, en dan met name de hiërarchische machtsstructuren met hun doelen van stabiliteit en controle. Deze hiërarchische machtsstructuren werden deels gevoed en in stand gehouden door een aspect wat zelden genoemd wordt als veroorzaker van kwaad, namelijk aandacht. De industrie die is opgebouwd rondom de huidige hiërarchie, is die van aandacht, en naamsbekendheid, en zonder naam of gezicht kan deze machtsstructuur verhongert worden. Ingrijpen hoort pas te gebeuren na een directe aanval, omdat een vijand zich niet hoort te kunnen aanpassen of te kunnen voorbereiden. Dan moet echter wel duidelijk zijn wie daadwerkelijk de vijand is, en verwarring is het grootste wapen van deze hiërarchie van aandacht. Het huidige systeem moet dan ook genoemd worden naar deze obsessie met aandacht, en hoort 'attentiocratie' te heten. Attentiocratie is de daadwerkelijke afgoderij. Het is aandacht zien als de oplossing voor alles. Alleen zijn oplossingen en aandacht van elkaar gescheiden. Om te zien hoe attentiocratie tot problemen kan leiden, moeten we ons een tandarts voorstellen, met een patiënt. Als deze patiënt in de tandartsstoel maar door blijft klagen over hoeveel pijn hij wel niet heeft, en daardoor niet geholpen wordt, komt dit dan door de tandarts of

de patiënt?

Attentiocratie gaf ons wat leek op een perfect stabiele wereld. Deze stabiliteit moest leiden tot een lijdenloze droomwereld, maar bleek keer op keer een fantasie, en liep keer op keer uit op een nachtmerrie. Het loslaten van de goden, en daarna het loslaten van betekenis zelf leidde niet tot een wereld waarin ook de instabiliteit van vroege losgelaten was, maar tot een wereld waarin ontroostbaar verdriet en onkoelbare razernij regeren, omdat deze niet toegepast kunnen of mogen worden op het menselijke lijden, maar nog belangrijker, op de machtsstructuur die dit lijden grotendeels veroorzaakt, om daarmee precies datgene te veroorzaken wat de bovenlaag van deze structuur beloofde om geheel ten einde te brengen. En alle manier om dit te verhullen, de eigen schuld en de apathie, van vrije wil tot determinisme, konden het ware probleem niet verhullen, namelijk dat de wereld geregeerd werd door twee gedachtescholen, waarvan beiden een hersenhelft hadden afgehakt, en daarmee ook het verleden en de toekomst hadden weggevaagd, wat leidde tot een bestaan dat wij beoordelen als iets wat niet zou moeten zijn, totdat dit daadwerkelijk het geval is.

Naast Nassim Taleb was er nog een denker die uit de puin van de kredietcrisis op de voorgrond zou treden, de antropoloog David Graeber. Ook hij zou terugkeren naar Babylonië, naar iets dat gangbaar was onder de heerschappij van Hammurabi, maar dit zou iets anders zijn dan de symmetrie van de gerechtigheid die Sjamasj hem gegeven had, namelijk een aloud idee van het vergeven van schuld, dat amargi heette. De Soemeriërs, die het woord voor het eerst gebruikten, hadden hiermee een geheel nieuw concept ontwikkeld. Het werd vaak vertaald als de terugkeer naar de moeder, omdat dit hetgeen was wat de schuldslaaf na schuldvergeving mocht doen. Een andere vertaling ervan is echter de bekendste vertaling, en de eerste keer dat het woord gebruikt zou worden wat de Westerse beschaving zou kenmerken, vrijheid. Het is dan ook een fout om te zeggen dat de Westerse beschaving geheel teruggaat op de Verlichting, dan wel het antieke Rome, Athene of Jeruzalem. De oorsprong gaat veel verder terug, naar de eerste beschavingen, die in Mesopotamië, en net als alle andere rituelen heeft de schone lei zowel een sacrale als een praktische kant.

De sacrale kant is het idee van vrijheid zelf en de belofte van een nieuw begin. Dit nieuwe begin heeft mensen altijd inspiratie en hoop gegeven, zelfs eeuwen na de beschaving van Mesopotamië, en één van de meest onderbelichte kanten van het profeetschap van Mohammed was iets wat hij instelde na de verovering van Mekka, namelijk het afschaffen van alle privileges, bloedschulden en aansprakelijke schulden. Daarna vertelde hij de Quraysh 'Gaat heen! Jullie zijn de vrijgelatenen!' en voltooide ermee de verovering van Mekka. De reden dat dit onderbelicht is geraakt, is door wat eraan voorafging, namelijk het doden van alle vijanden en verraders binnen de haram van Mekka. Dit waren afvalligen geweest als Abdallah ibn Sa'd en Abdallah ibn Chatal, waarbij Ibn Chatal Mohammed waarschijnlijk had verraden, maar waarbij dit verraad zich

verspreidde naar iedereen rondom Ibn Chatal, waaronder twee zangeressen die spotliedjes hadden gezongen op Mohammed.

De schuldvergeving was dus een onderdeel geweest van iets groters, namelijk de haat en woede van het monotheïsme, dat iedereen een overtuigd gelovige, of een vijand, of een verrader maakte. Al het andere werd irrelevant, en het polytheïstische verleden werd niet geconfronteerd en veranderd, om te komen tot een daadwerkelijk nieuw tijdperk van vrijheid, maar de vorige hiërarchie en de privileges, bloedschulden en aansprakelijke schulden zouden simpelweg vervangen worden met andere privileges, andere bloedschulden en andere aansprakelijke schulden, in dienst van een andere hiërarchie dat in plaats gekomen was van de eerder hiërarchie, die simpelweg uitgewist was.

Mohammed herhaalde hierbij de fout die Jezus ook had gemaakt. In vergeving is één scheiding namelijk van elementair belang, de scheiding tussen het aanmoedigen van wenselijk gedrag, en het voorkomen van schadelijk gedrag. Bij schadelijk gedrag is er nog een scheiding van belang, namelijk tussen omkeerbare en onomkeerbare schade.
Naast de twee vormen van schade is het ook van belang om te kijken naar het verschil tussen wenselijk en schadelijk gedrag. De twee worden bij lijden als straf namelijk niet gescheiden, waardoor er iets vreemds plaatsvind. Beiden hebben als beginpunt menselijk lijden, maar bij het voorkomen van onherstelbare schade blijft de aandacht gericht op dit lijden, terwijl bij wenselijk gedrag de aandacht afbuigt, naar gehoorzaamheid. Hierdoor ontstaat er een tweestrijd tussen moraliteit en macht, en in de strijd tussen gehoorzaamheid en lijden delft lijden meestal het onderspit. Dit werd duidelijk uit de confrontatie tussen het monotheïsme en het polytheïsme. De mensenoffer van de laatste waren zeer wreed, maar bij het verwerpen ervan mocht de polytheïst zijn geloof niet voortzetten. Gehoorzaamheid had lijden vervangen, en de ene hiërarchie de andere, met nog altijd hetzelfde probleem, namelijk dat het statisch was, en daardoor niet kon veranderen, zelfs als dit noodzakelijk was. Dit was ook het geval bij het Christendom, dat gepresenteerd werd als een innige relatie. De relatie en de vergeving word echter pas gegeven bij het laten zien van wenselijk gedrag, en niet bij het stoppen van schadelijk gedrag.

De schadelijkheid van iedere afwijking van wat wenselijk is, wordt doorgevoerd tot in het extreme, waardoor iedere afwijking, hoe klein dan ook, bestraft wordt met een lugubere foltering, in de vorm van een eeuwig verblijf in de hel, een oneindige straf voor een eindige misdaad. Ook is er sprake van een oneindige schuld, die nooit afbetaald kan worden, maar wel betaald moet worden, aan een god die al perfect is, en op geen enkele manier veranderd bij een afbetaling van deze schuld. God bezit namelijk al het mogelijke wat hij kan bezitten, en wij kunnen hem niets geven wat hij niet allang heeft, waardoor dit hele systeem van afbetaling van deze oneindige schuld een geheel lege en betekenisloze activiteit word, waarbij gehoorzaamheid zelfs betekenis voorbijstreeft. Dit alles werpt de zeer reële vraag op welk doel dit allemaal dient: wij leren niets

van het eindeloze lijden van het hellevuur, maar ook God heeft geen enkele reden voor een dergelijke transactie naar een entiteit die alles al heeft. Vaak word dit alles gezien in termen van de goedheid van God, maar hierbij komt lijden weer om de hoek kijken, namelijk waarom er lijden is in een wereld geregeerd door een god die zowel capabel als welwillend is om dit lijden op te lossen. In plaats daarvan moeten we wachten op een eindtijd, maar hoe langer we wachten, hoe leger de belofte van God klinkt.

Deze eindeloze schuld hield ook Graeber bezig, terwijl hij een antwoord probeerde te vinden op een zeer belangrijke vraag: wat is geld, en waar komt het vandaan? De economische theorie had dit beantwoord met het idee van ruilhandel. Geld was in deze handel simpelweg een nuttige technologie waarmee mensen geen vee of goederen hoefden mee te brengen, om die vervolgens te ruilen, en dit werd het gangbare antwoord op de vraag waar geld vandaan kwam. Er was alleen één probleem: voor dit idee was geen enkel bewijs te vinden. Er was nooit ook maar één contract te vinden voor de ruil van iets kostbaars als vee, ondanks alle risico's die kwamen kijken bij een dergelijke transactie.

Waar wel bewijs voor was, werd geopperd door een andere gedachteschool, dat een radicaal ander antwoord had op deze vraag. Dit was de krediettheorie van geld, waarbij geld een manier was om schuld te meten. Dit idee was, net als veel van de menselijke beschaving, voortgekomen uit de tempelcomplexen van Mesopotamië, die zowel de religieuze als de administratieve benodigdheden hadden voor een dergelijk schuldsysteem. Voor de Mesopotamiërs, en in religieuze teksten als de Rig Veda, was de allereerste schuld aan de goden, en was deze schuld oneindig. De rituelen waren dan ook bedoeld om deze schuld af te lossen, keer op keer weer. De administratie was bedoeld om deze schulden bij te houden, maar al snel kwam men erachter dat dit systeem buiten de muren van de tempels ook goed functioneerde, en het gaf de geboorte aan de economie, waarin goederen uitgewisseld konden worden, aan de hand van schuldverklaringen. Buiten de tempels had niet echter nog een onvoorzien effect, namelijk dat er een rangorde begon te ontstaan, een rangorde waarin de onderste laag dreigde te bezwijken. Zij waren de slavernij in gedreven, en de woede die ontstond rondom wat men de ander verschuldigd was, dreigde de maatschappij te verscheuren. Om deze reden werd het concept van amargi uitgevonden. In Babylonië was dit een groots festival, geweid aan de god Marduk, waarbij koningen als Hammurabi de schuldtabletten op de grand aan stukken gooide, en er een schone lei ontstond. De schulden werden uitgewist, niet in ruil voor gehoorzaamheid, maar ter vermijding van lijden en de vernietiging van de samenleving.

Dit concept van schuld, wat Graeber definieert als een verwrongen belofte, heeft ons gehele idee van menselijke beschaving en moraliteit gekleurd, en zonder schuld zou een maatschappij niet kunnen functioneren. Keer op keer werd dit vastgesteld, door religies en door stammensamenlevingen als de Tiv en de Lele. Zij hadden dit gezien op dezelfde manier als het

pre-monotheïstische polytheïsme dit had gezien, met schulden van vlees en bloed. Ook in het Ierland van de vroege Middeleeuwen was schuld van goed naar mens overgesprongen, en was de mens verworden tot valuta, wat belichaamt werd door een ander dieptepunt van de mensheid, de slavernij. Ook hier ligt schuld en uitwisseling aan ten grondslag, waarbij de mens zelf een goed is geworden, dat in bezit is van een ander mens. Hij wordt hierbij geheel uit zijn familiekring, vriendenkring, gemeenschap en geschiedenis gerukt, en wordt hierbij gemaakt tot een levende dode. Door slavernij word er een geldprijs van toepassing op de waardigheid van de mens, wat door velen niet als probleem werd ervaren. Anderen kwamen hier echter tegen in opstand, met het concept dat volgens Graeber de kern van alle beschaving is, eer. De rol van de waarde van geld veranderde onder invloed van eer van rol, waarbij dat wat waardevol is van datgene wat wel te koop was, veranderde in datgene wat juist niet te koop was. Waardevol werd onder invloed van eer datgene wat voor geen enkele prijs te koop is, en er een prijs voor vragen werd voortaan beschouwd als een zware belediging. Geld was van eer veranderd in het tegenovergestelde, degradatie. Geld had een goede structuur ontwikkeld waarbij morele kwesties meetbaar werden, maar geld werd ook een promiscue en eroderende substantie, dat iedereen niet alleen wilden hebben, maar ook moest hebben. Het dreef de een tot roem en rijkdom, en de ander tot slavernij en het bordeel.

Geld maakte zowel het beste als het slechtste in de mens los, en uit dit dilemma werd veel van de moraaltheorie geboren. Deze theorie, met een traditie die voortgezet zou worden in de Verlichting, zou de Franse en Russische revoluties vormgeven, gebaseerd op Graeber's begrip van Communisme: van ieder naar vermogen, naar ieder naar behoefte. Dit Communisme was echter geïnspireerd door een mythe die door Karl Marx en de verlichtingsdenker Jean-Jacques Rousseau herhaald werd, het primitieve Communisme, een gouden tijdperk in het verleden, waarin alles verdeeld werd, tot een zondeval, waarin geld en bezit het paradijs verdierf. Aan de ene kant word dit Communisme gezien als een fantasie, terwijl het aan de andere kant gezien word als de vervulling van de idealen van de Verlichting. Volgens Graeber schuilt er in beide gevallen een kern van waarheid: het is onmogelijk voor ons om ons constant communistisch te gedragen, waarbij wij ons bezit delen met iedereen, maar veel van onze eigen kapitalistische maatschappij is wel degelijk gebaseerd op een mate van Communisme, bijvoorbeeld in relatie tot familie, vrienden en gemeenschap, waarmee we bezit delen. Ook tijdens rampen laten we hiërarchieën en rangorde geheel achterwege, en keren we zelfs tegen vreemden terug naar dit basis Communisme, wat eveneens een bron van beschaving.

Geld is dus zowel een scheppende als een vernietigende substantie. Hoe heeft deze eigenschap zijn uitwerking gehad op het concept van schuld, wat weinig meer is dan een (nog) niet nagekomen belofte? Volgens Graeber is dit concept vervormd geraakt door twee krachten, namelijk de meetkunde en geweld. De meetkunde, die opkwam met de wetenschap, maakte van

geld iets objectiefs en onvermijdelijks, en ontkoppelde het van de subjectieve oorsprong. Doordat meten hetzelfde werd als weten, werden veel van de aannames van geld objectieve feiten, terwijl het concept zelf altijd nog het bewijs van de eigen oorsprong in zich heeft, in de vorm van de taalkundige relatie van het woord 'geld' en het Engelse woord 'guilt'. Ook de vorm van geld speelde een rol bij deze objectivering van geld. Zo is krediet uiteindelijk een virtueel betaalmiddel, iets dat voor ons nuttig, maar desalniettemin illusionair is. Deze illusionaire eigenschap valt echter geheel weg bij de fysieke vorm van geld, het muntgeld, dat zijn oorsprong vindt in oorlog en het plunderen van waardevolle materialen zoals goud en zilver. In het geval van het muntgeld werd het echter ook gedreven door een nieuwe organisatievorm, waarbij legers niet langer bezet werden door de aristocratie zelf, maar door ingehuurd personeel, dat betaald moest worden. Uit deze organisatievorm kwam het muntgeld voort, en het gebruik ervan valt vrijwel samen met het Axiale tijdperk. Dit Axiale tijdperk was een openbaring, als reactie op lijden en geweld, waar geheel nieuwe concepten van moraliteit uit voortkwamen. Dit geweld is volgens Graeber echter ook de tweede hoofdoorzaak van de vervorming van het concept van schuld.

Vaak word aangenomen dat markten stabiele en zelfregulerende systemen zijn, die vanzelf zijn ontstaan en zijn vergiftigd door interventie van de staat. Dit is echter niet waar. Vaak ontstaan markten rondom de meest brute vorm van staatsinterventie, namelijk de inzet van het leger. Oorlog is slechts één onderdeel binnen een grote geheel, waarin markt, staat en religie essentiële onderdelen zijn, dat over de gehele beschaving een aantal stappen heeft gevolgd. Allereerst waren er de eerste markten, in het Nabije Oosten, ontstaan als bijproduct van het bestuurssysteem. Deze markt raakte verstrikt in het domein van oorlog, in de vorm van huurlingenlegers. Uit deze verstrikking kwam een zichzelf instandhoudend complex voort, wat Graeber het militair-muntgeld-slavencomplex noemt. Dit complex opereert vooral aan de hand van veroveringen en plunderingen, van goederen en mensen, om zo zichzelf in stand te houden. Er kwam ook een idee uit voort, het materialisme, dat de wereld zag als gevolg van materiële, in plaats van goddelijke krachten.

Hierop kwam een reactie, van filosofen, die dit veel te begrenzend vonden, en op zoek gingen in de eigen gedachten over de mens en de ziel, om zo te komen tot een nieuw en beter fundament van de moraliteit. Dit had sociale bewegingen tot gevolg, die zich keerden tegen het cynisme van de elite. De volksbewegingen werden aangevuld door intellectuele bewegingen, die het geweld, dat het machtssysteem in stand hield, compleet verwierpen. Deze bewegingen mislukten, maar zorgden ook voor een herwaardering van morele verantwoordelijkheid in de vorm van schuld. Deze schuld word gezien als iets dat uitgewist kan worden, wat de heersende klasse begint te beïnvloeden, dat aan de ene kant een verheffende geest heeft, in een cynisch-realistisch lichaam. Deze verdeling mondt uit in de verdeling die we nog steeds hebben, met de menselijke activiteit onderverdeeld in markt en religie, waarbij zuivere hebzucht en zuivere

gulheid elkaar aanvullen.

De overgang van het Axiale tijdperk naar de Middeleeuwen was deel van deze ontwikkeling, waarbij er weer teruggegrepen word op virtueel geld, zoals bijvoorbeeld de kerfstok. Dit is een stok met groeven erin gesneden, die in tweeën word gebroken, zodat de twee partijen bewijs hebben van de relatie tussen elkaar. De twee gebroken delen passen immers perfect op elkaar, en de schulden worden op deze twee delen weergegeven door de groeven, die naar noodzaak verschijnen en verdwijnen, bijvoorbeeld door de kerfstok bij een groef af te snijden. Later, bij het ontstaan van de kapitalistische wereldrijken, word fysiek geld weer van belang, onder invloed van de wetenschap, die het geld precies kan berekenen, wat ons de illusie van de objectiviteit van geld gaf. Ook keerde naast de meetkunde het geweld weer op de voorgrond, in de vorm van veroveringen en plunderingen van de nieuwe wereld, en de slavernij, zoals door de V.O.C., in Indonesië. Uiteindelijk, in 1971, werd geld weer virtueel gemaakt, door Nixon, die van de goudstandaard afstapte, en de technologie die ons leven zou domineren, de computer.
Er is echter nog een concept dat in deze ontwikkeling van belang was, en dat is macht, en de vorm die het aanneemt, hiërarchie. Uitwisseling impliceert een gelijke status, wat in een hiërarchie geheel afwezig is, waardoor de wederkerigheid komt te vervallen. Deze wederkerigheid bestaat in theorie, zoals de leenman die voor voedsel zorgt, en de leenheer die hem beschermt, maar in de praktijk word de hiërarchie geregeerd door slechts één concept, precedent. Bij de verdediging van hiërarchie word meestal gebruik gemaakt van de normaliteit ervan, waarbij iedere vorm van kritiek erop per definitie abnormaal is.

De hiërarchie geeft ons een eenzijdige relatie, waarin alleen nog maar twee vormen van materiële interactie mogelijk worden, namelijk complete uitbuiting, door middel van bijvoorbeeld diefstal, en complete liefdadigheid. De betreffende relaties zijn bovenal relaties met vreemden, die geen enkele relatie met elkaar hebben, en ook bij liefdadigheid is de gewenste vorm anoniem. Dit word belichaamt door iets wat wij allen krijgen op 5 december, de heimelijke gift. Tegenwoordig noemen we de goedheiligman Sinterklaas, maar de lange baard, de staf en het witte paard Amerigo zijn ontwikkeld uit een ander figuur. Hij zat niet op Amerigo, maar op Sleipnir, en had geen staf, maar een speer. Ook heette hij niet Nicolaas, maar leidde hij de Wilde Jacht, en heette Wodan. Diefstal en liefdadigheid werken echter naar elkaar toe. Het geweld en de plunderingen worden gesystematiseerd en gemoraliseerd, maar nog altijd word één gift gezien als precedent, waarbij eenzijdig geven de regel is, en geen uitzondering. Deze aanname en toe-eigening van macht vormt het hart van de hiërarchie, en neemt de hiërarchie niet aan omdat het een foutloze vorm van macht is, maar omdat degenen die ermee geconfronteerd worden op dezelfde manier reageren als Job en Friedrich Nietzsche hadden gedaan.

Beiden waren aan de hand van lijden geconfronteerd met de kern van God en de wil, namelijk macht, en later werden ook Karl Marx en Antonio Gramsci geconfronteerd met hetzelfde

probleem in hun vakgebieden, in de vorm van de economische realiteit van het grootkapitaal en de culturele realiteit van ideeën en cultuur. Allen, inclusief Marx en Gramsci, wisten zich geen enkele raad met dit simpele feit, en konden geen oplossing voor dit probleem verzinnen. Zowel Marx als Gramsci hadden het probleem zeer kundig geanalyseerd, maar in beide gevallen waren hun oplossingen voor dit probleem rampzalig. Marx, en in sterkere mate zijn volgelingen, zagen als enige oplossing centralisatie van de macht, in de vorm van een staat, die enkel daden van interventie hanteerde, ongeacht de gevolgen. Gramsci kwam met een geheel andere oplossing voor zijn probleem. Hij probeerde het idee van hiërarchie aan te vallen, maar hij, en weer in meerdere mate zijn volgelingen, vervingen uiteindelijk de wereld van een slecht verhaal met een wereld zonder verhaal. Dit leidde tot het postmodernisme dat betekenis zelf aan stukken wilde slaan, maar in beide gevallen waren zowel de orthodoxe Marxisten als later de postmodernisten voor een aloude fout gevallen. Beiden wilden iets volledig uitwissen, in plaats van iets te verbeteren, of het te vervangen met iets beters. De hiërarchie en het kapitalisme moesten geheel vernietigd worden, en vervangen worden met een primitief Communisme dat nooit bestaan had. In het geval van Marx kwam de nadruk geheel te liggen op commissie, terwijl dit niet de enige manier is om macht te breken. Marx had correct geobserveerd dat, wanneer de mens het geld niet in zijn macht had, het geld de mens in zijn macht had, maar deze macht was al meerdere keren gebroken in Babylonië, en David Graeber had herontdekt hoe en door wie. Het was gebeurd door middel van de schone lei, uitgevoerd in naam van de goden, door dezelfde koning die de toerekenbaarheid in zijn wetgeving had opgenomen, koning Hammurabi. Er bleven ook critici voor Graeber's idee van de schone lei, waaronder de Franse econoom Thomas Pikety. Hij stelde dat die schone lei ten koste zou gaan van de uiteindelijke schuldeisers, degenen met een klein vermogen, en niet de bankiers die de foute beslissingen hadden genomen. Dit laat echter weer zien hoe weinig zelfblootstelling er is in het financiële systeem, en hoe diep ingebakken deze houding is van het afschuiven van de nadelen van de eigen beslissingen op degenen onder hen, die niets terug kunnen doen.

Dit alles is eerder een argument vóór een radicale hervorming van dit systeem, en niet ertegen. Een echt goed tegenargument zou de geschiedenis van schuldvergeving zelf zijn, iets dat al vaak geïmplementeerd is, en niet altijd heeft geleid tot de oplossing van sociale spanningen. Zo is één historisch gevolg, ten tijde van de Romeinse overheersing van Judea, de invoering van schuldvergeving per 7 jaar, iets wat afgeleid was van de Joodse Wet, wat leidde tot verstrekkers van leningen die dit niet langer deden, omdat deze na verloop van tijd toch vergeven werd. Hiervoor was echter een regeling voor uitgevonden, genaamd de *prozbol*, die de crediteur de mogelijkheid gaf om af te zien van zijn eigen recht op schuldvergeving. Als laatste is er natuurlijk ook de negatieve vorm van amargi, in de vorm van financiële nullificatie. Hierbij worden de financiële overboekingen van iemand nauwlettend in de gaten gehouden, en worden de bronnen

van deze overboekingen, alsof het een financiële landmijn betrof, in één klap uitgewist. Dit laatste geeft echter het belangrijkste punt weer van deze hele discussie over schuldvergeving en kapitalisme, namelijk vrijheid en hoe vrijheid gebruikt wordt. Als beiden leiden tot de vermindering van vrijheid, in plaats van het behoud of zelfs de vermeerdering ervan, dan zal de mens weldra middelen zoeken om het óf vrij te maken, óf om zich tegen een dergelijk systeem van onderdrukking te verzetten, en het uiteindelijk zelfs te vernietigen. Vrijheid en verantwoordelijkheid lijken de kerntermen in deze hele discussie, en niet de mensheid gebruiken ter glorie van welk systeem dan ook.

Communisten die het kapitalisme willen vernietigen door alle verhalen proberen uit te wissen is overigens een vreemde gewaarwording. Het is namelijk te beschouwen als de piek van het Westerse denken. Dit Westen word vaak gezien als de Christelijke wereld, en in Nederland word het geassocieerd met het Calvinisme. De orthodoxe variant van dit Calvinisme hanteert met vrij strikte drang de zondagsrust, en in deze striktheid zien we de samenvatting van deze peik van het Westerse denken. Het Christendom is namelijk in zijn kern de handelsgeest. Het wenst zijn wereldbeeld aan zoveel mogelijk mensen aan de man te brengen, en probeert hen te overtuigen dat het aanbod wat door hun Messias wordt aangeboden het best mogelijke aanbod is wat maar verkrijgbaar is. Het is dan ook niet vreemd dat een groot gedeelte van wat vandaag de dag 'marketing' heet, eenvoudigweg een voortzetting is van de beeldvorming van de Christelijke hemel. Veel van het Christendom zou voortleven in zowel het kapitalisme als het communisme, en het is dan ook niet vreemd dat de strijd die gevoerd is tussen deze twee vooral in het Westen werd uitgevochten. De handelsgeest is tenslotte uiteindelijk zelfdestructief. Wanneer het iedere concurrent heeft verslagen, gaat het zichzelf te lijf, met rampzalige gevolgen. Het maakt het hele leven tot handel, waarin alles en iedereen gekocht en verkocht kan worden. In deze context zouden we de zondagsrust moeten zien. Waarom zou je tenslotte deze rust aanhouden, als je op deze dag ook hard kan werken? Bij het houden van deze rust is er echter iets anders aan de hand. Het is een noodzakelijke beperking aan deze handelsgeest, zodat deze zichzelf niet ten gronde richt. Het financiële systeem vergat echter de eigen religieuze oorsprong, en probeerde het hele bestaan in het Westen te financialiseren. En in 2008 richtte het zichzelf ten gronde, en hield de legitimiteit van dit systeem op. Judas bleek de Christen zelf te zijn.

Taleb en Graeber geven samen een beeld hoe een heterarchie kan werken. De ideeën van Taleb zijn vooral van toepassing op het gedeelte van de samenleving dat de beslissingen neemt. Deze laag mag toewijding vragen aan degenen onder hen, maar diegenen mogen net zo hard zelfblootstelling eisen, waarbij de beslissers de prijs van foute beslissingen op zichzelf en niemand anders toepassen. Bij het onderste gedeelte van de samenleving zijn de ideeën van Graeber van belang, en dan met name hoe de onderste zichzelf en anderen kunnen verheffen. Zij die aan de onderkant staan, hebben de plicht om zich te verheffen, door zowel fysiek als mentaal te

strijden tegen het lijden waarmee ze geconfronteerd worden, en zij die dit niet kunnen, horen steun te krijgen. Ook hoort de schone lei voor hen die aan schuld ten onder dreigen te gaan altijd een optie te zijn, en dit zijn degenen aan de onderkant van de samenleving, en niet de bovenlaag die door de eigen incompetentie in de problemen is geraakt. Hierbij vind een grote ommekeer plaats, samengevat in het volgende: voor de sterken de mogelijkheid tot straf, voor de zwakken de noodzaak van vergeving. Momenteel is dit omgekeerd, en bestaat de staat haast geheel ter behoeve van het in stand houden van de hiërarchie van macht. Dit is echter niet de taak van de staat, en in plaats daarvan moet de hoofdtaak van de staat onderhoud zijn, van de eigen geloofwaardigheid en vertrouwen. Dit kan leiden tot een machtsstructuur die dynamisch is, ingegeven door een simpel principe: stilstaand water zal na verloop van tijd altijd gaan stinken. Dit alles geeft ons een nieuwe machtsstructuur, die streeft naar geloofwaardigheid, waar bovenal aandacht is voor zinloos lijden, het lijden dat alleen zinvol gemaakt kan worden doordat wijzelf het zin geven. Wij doen dit door het in een verhaal te plaatsen, een uniek eigen kader, iets dat over de jaren en eeuwen compleet vergeten werd, en waar wij nu de prijs voor betalen. Wat wij echter wil vermijden, is palingenesis, de wedergeboorte aan de hand van een glorieus verleden, om het huidige tijdperk van moreel verval uit te wissen. Wij koesteren geen enkele illusie over de verschikkingen van het verleden, of de hiërarchische machtsstructuur die dit verleden domineerde, en keer op keer tot rampen leidde. Deze structuur moet verbeterd worden, en moet worden omgevormd tot een nieuwe structuur, waarbij geleerd word van de fouten uit het verleden. Wij hechten waarde aan het verleden, dat het heden kan verrijken, maar richten onze blik ook op de toekomst.

Uiteindelijk beschouwen wij het verleden als een filter voor wijsheden die bestand zijn tegen de tand des tijds, maar deze wijsheden horen een brug te vormen naar een betere toekomst, en horen deze toekomst niet uit te wissen. Momenteel lijkt dit wel het geval te zijn, en dan met name onder invloed van een werkelijkheid die steeds verder gedomineerd wordt door technologie. Iedereen die werkt met technologie, wordt vaak als eerste gewezen op de grenzen ervan, maar deze zijn door radicale ideologen helemaal uitgewist. Hierbij zien we nu twee kampen ontstaan. Radicaal links beschuldigd rechts van een sociaal Darwinisme, waarbij technologie gebruikt wordt voor de meest extreme vorm van hiërarchie te bewerkstelligen. Hierbij worden de biologisch ‘aangepasten’ geselecteerd, en de ‘onaangepasten’ uitgeroeid, zonder er nagedacht wordt over wat het betekent als de mens, en niet de natuur gaat bepalen wie geselecteerd moet worden. Op zijn beurt beschuldigd radicaal rechts links echter weer van een biologisch Leninisme, waarbij met behulp van technologie alle verschillen van geslacht, huiskleur en alle andere eigenschappen uitgewist dienen te worden. Technologie wordt hierbij gebruikt om alsnog een utopische droom van absolute gelijkheid te verwezenlijken, een droom die al eerder tot complete rampspoed heeft geleid. Waarschijnlijk zullen dit soort rampen altijd blijven voor de radicaal wat ze altijd al geweest zijn: bewijs dat de vorige revolutionairen niet genoeg hun best deden.

In deze twee gevallen hebben beiden kanten waarschijnlijk gelijk, en zijn dit twee aspecten van dezelfde gekte, namelijk een totalitair technologisch utopisme. Dit utopisme ziet technologie als dé manier om kortzichtige utopische dromen alsnog waar te maken, maar gaat hierbij echter voorbij aan het belangrijkste aspect van deze twee vormen van utopisme. Beiden worden namelijk van bovenaf opgelegd, zonder dat er ooit rekening wordt gehouden met de wijsheid van de tijd.

Aldus zullen deze twee vormen van technologisch utopisme, samen met het technologisch utopisme zelf, gigantisch falen, en in het beste geval gereduceerd worden tot een marge verschijnsel, en in het ergste geval zichzelf ten gronde werken. In een gevecht tussen een snelle technologische waan en een langzaam natuurlijk realisme zal de natuur overwinnen, net als bij alle voorgaande keren. Dat is tenslotte het noodlot wanneer technologie een vermenigvuldiger van macht is: bij het gebruik van technologie moet men juist nog voorzichtiger zijn, en niet minder voorzichtiger dan men al was zonder technologie. Technologie zal eerder een middel zijn om utopische impulsen sterk af te remmen, en niet om ze aan te jagen. Daarom staan wij voor technologie als hulpmiddel bij het handhaven en onderhouden van de heterarchie. De heterarchie omarmt namelijk de natuurlijke orde van tijd, waarbij iemand nooit voor eeuwig aan de macht kan zijn, en waarbij de ontwikkeling langzaam, maar gestaag gaat, met zowel de voor- als de nadelen voor de beslisser, zoals het hoort. Momenteel is dit niet het geval, en dreigen wij steeds meer af te drijven naar een ware nachtmerrie: de eenwording van technologie en hiërarchie.

Deze eenwording van technologie en hiërarchie zou voorspelt worden in 1971. In dat jaar zou B.F. Skinner 's werelds eerste wetenschappelijke apocalyptische tekst schrijven.
Het heette *Beyond Freedom and Dignity*. Deze tekst heeft als beginpunt de ondergang van de menselijke cultuur, en het einde van de wereld. Daarnaast werkt het ook met het idee dat de toekomst volledig voorspelbaar is, en dat bestaande ontwikkelingen moeiteloos door te trekken zijn. Dit geeft volgens Skinner redenen

'waarom de mens van tegenwoordig zich zou moeten bekommeren om het welzijn van de mensheid als geheel. De belangrijkste problemen van het ogenblik zijn zonder uitzondering van wereldomvattende betekenis. Overbevolking, de uitputting van natuurlijke hulpbronnen, de verontreiniging van het milieu en de mogelijkheid van een kernramp – dit zijn de niet zo ver verwijderde gevolgen van de gedragslijnen die de mensheid op het ogenblik volgt.'

Om dit tegen te gaan, moet ons gedrag veranderd worden, en volgens Skinner kan dit enkel door middel van 'cultuurplanning'. De nogal verontrustende conclusie van Skinner is dat dit enkel door 'behavioristische gedragstechnologie' kan gebeuren, waarbij niet langer het gedrag van mensen enkel geobserveerd wordt, maar er een actieve poging gedaan wordt om dit gedrag geheel te besturen. Het grote probleem van dit idee is echter niet hoe modern, maar juist hoe onmodern dit klinkt. Het is in feite weinig meer dan het Boek van Daniël, gestoken in een wetenschappelijk jasje. Dit laatste geeft dan ook weer wat er gebeurd als patronen verhalen geheel vervangen hebben.

De wetenschappelijke methode is in het gedachtegoed van Skinner letterlijk een totalitair geloof geworden, waarbij iedere vorm van menselijk gedrag gestuurd hoort te worden. Iets als een simpel verhaal, zoals dat van de val van Icarus, wordt volledig genegeerd, tegen een torenhoge prijs. Het brengt ons bij één van de kernfiguren van de wetenschappelijke methode, Karl Popper. Popper was de inspirator van de financiër George Soros, die op zijn beurt verbonden wordt aan allerlei complottheorieën, waarbij hij en zijn medestanders de wereld zouden beheersen. Veel hiervan varieert van onwaar tot antisemitisch, maar ook op Popper is kritiek te leveren. Zo was Popper van mening dat de wetenschap een neutrale, amorele kracht was, die geen waardeoordelen velt, en die volledig losstaat van moraliteit. De waarheid is dat de wetenschap een activiteit is die de wereld intrinsiek veranderd, en dus niet amoreel kan zijn, omdat het daadwerkelijke gevolgen heeft voor de wereld.

Het idee van de wetenschap als amoreel gaat direct in tegen één van de eerste uitvindingen van de mensheid, het vuur. Dit vuur is een objectief feit, maar ook een moreel feit, omdat wij ervoor kunnen kiezen om onszelf en anderen ermee warm te houden, of ervoor kiezen om het van iemand te weerhouden, of iemand erin te duwen. Degene die wetenschap en kennis als een amoreel fenomeen beschouwen, gaan voorbij aan iets groots, namelijk dat vuur, en de controle erover, het begin was van iets wat 'morele technologie' zou moeten heten. Het was veel meer dan de uitvinding van technologie, namelijk het bewustzijn dat technologie zowel voor goed als kwaad gebruikt kan worden. Wellicht was moreel bewustzijn dan ook de daadwerkelijke slang die kon praten.

Met verhalen en patronen in ons achterhoofd is het ook vrij simpel wat er is misgegaan wat betreft de twee hersenhelften. Al de eerdergenoemde gedachtestromingen van Islam, Marxisme, Judeo-Christendom, Fascisme en Kapitalisme werden geconfronteerd met een complexe wereld van onzekerheid, en om deze onzekerheid op te lossen, deden ze allemaal hetzelfde.
Ze deden iets wat verteld al millennia geleden verteld werd in een ander Grieks verhaal wat door Taleb aangehaald word, het bed van Procrustes. Dit verhaal gaat over een herbergier die gasten uitnodigt om op zijn bed te slapen. Als zijn gast op die aanbod inging, keek Procrustes of de gast op zijn bed paste. Meestal was dit niet het geval, en als de gast te lang was, werden de uitstekende ledematen van de gast afgehakt, en als hij te kort was, werd de gast uitgerukt tot hij precies op het bed paste. Wat betreft de twee hersenhelften hebben de besproken wereldbeelden precies hetzelfde gedaan. Iedere keer werden mens en wereld meedogenloos gesimplificeerd, tot enkel een verhaal of enkel een beschrijving, waarbij er één hersenhelft afgehakt werd, met als ultieme doel stabiliteit, het verwijderen van alle onzekerheid, en het in stand houden van de heersende hiërarchie en macht.

In het monotheïsme en verschillende ideologieën als het Marxisme en het Nationaal Socialisme werd alles deel van één groot epos, een glorieuze strijd tegen het kwaad, met aan het

einde een overwinning voor het goede, waarbij alle kritiek erop werd weggerationaliseerd, en critici werden verbannen, en zelfs werden vermoord. Wetenschappers als B.F. Skinner deden het tegenovergestelde, en concludeerden correct dat het monotheïsme en de ideologieën grotendeels werden gedreven door emoties als angst, woede en haat, maar concludeerden daarna onterecht dat deze destructieve emoties dus onnatuurlijk zijn, en hakte de linker hersenhelft af. In navolging van Skinner begon een groot gedeelte van de beslissende laag van de maatschappij te denken dat de wereld hoort te bestaan zonder de emoties die het bestaan tot een menselijk verhaal maken, en het bestaan waarde en betekenis geeft. Met het wegvallen van deze emoties vielen ook de verhalen weg, en daarmee de betekenis. In beide gevallen leidde dit echter tot rampspoed. Beiden hadden een utopie voor ogen, maar bij het eerste paar leidde het tot een paranoïde fantasiewereld en bij het tweede paar leidde het tot een nihilistische wereld van gefragmenteerd lijden. Beiden deelden echter in een paar doelen, stabiliteit, controle, gehoorzaamheid en het einde van de onzekerheid, ondanks het simpele feit dat het hele concept van zekerheid zonder onzekerheid volstrekt betekenisloos is. Allen wilden de ketting van het lot, dat zekerheid met onzekerheid verbindt, doorbreken, maar allen stonden aan de wieg van precies het tegenovergestelde, een instabiele dystopie, zonder enige betekenis. De willekeur van de mensheid is de wijsheid van de godheid.

Het gaf ons vijf heersende ideologieën, die allemaal dezelfde drang tot hiërarchie hadden. Allen wilden hun eigen ideologie, en zelfs delen van de concurrerende ideologieën gebruiken om de samenleving meedogenloos in twee delen op te splitsen, om zo een machtspiramide te scheppen, om uiteindelijk terecht te komen in het bovenste gedeelte van deze piramide. In de 20ste eeuw zouden het Marxisme en het Kapitalisme de sterkste vormen hiervan zijn, waarbij het Kapitalisme als winnaar uit de bus leek te komen. Deze zou het totalitair-anarchistisch nihilisme scheppen, waardoor de gehele mensheid totaal verlamd zou raken, en geen enkel verzet meer zou bieden. Het Marxisme speelde hierin echter ook een kwalijke rol. Het veranderde de wereld namelijk in iets puur materieels, wat door de markt veranderd kan worden in alles wat het maar wilt. Deze twee krachten hebben dus, in samenwerking met elkaar, de nihilistische verlamming geschapen waarin wij nu leven. Wat echter nog veel belangrijker was, was dat het Marxisme een antiversie zou inspireren, het Objectivisme van Ayn Rand. Dit Objectivisme zou gecombineerd worden met de apocalyptische versie van wetenschap van B.F. Skinner, om ons het huidige neoliberalisme te geven. Dit neoliberalisme is in feite weinig meer dan een combinatie van *Atlas Shrugged* en *Beyond Freedom and Dignity*, wat ons de ontnuchterende conclusie geeft dat kruisbestuiving niet alleen voor een betere, maar ook voor een aantoonbaar slechtere wereld gebruikt kan worden.

De vraag is echter waar deze wereld zijn oorsprong in vind. Het is niet de Vruchtbare Halvemaan, of het antieke Griekenland, of het Romeinse Rijk, of het Europa en Amerika van het Westen, of Moskou, Beijing en Mekka buiten dit Westen. Het is een land dat nauwelijks genoemd wordt als oorspronkelijk land van een dominerende ideologie, maar dat de wereld ongezien heeft

overgenomen: het Congo van koning Leopold II. De Congo Vrijstaat was het privéterrein van koning Leopold II van België. Zijn heerschappij werd gekarakteriseerd als filantropisch, maar dit maskeerde de ware aard van zijn regime. Congo was een land vol met grondstoffen, waaronder rubber, dat op de vrije markt tegen fantastische winsten verkocht kon worden. De are aard van dit regime werd ontdekt door een man genaamd Edmund Morel, die in eerste instantie geloofde in het verhaal van Leopold II als een goede monarch, die Christelijke missionarissen naar Afrika toestuurde, samen met troepen om de lokale slavenhandelaren te verslaan, om zo dit gedeelte van Afrika te moderniseren. Morel was Brits, maar sprak vloeiend Frans, waardoor hij aan het werk kon in Antwerpen. Daar ontdekt hij iets vreemds: het ivoor en de rubber die in Europa aankomt, werd zonder uitleg ingeruild voor wapens en geweren, die weer terug naar Congo gingen. Er gaat geen enkele geldstroom naar Afrika terug om voor deze goederen te betalen, en langzaam begint het besef in te dalen bij Morel dat hier sprake is van slavernij. Morel blijkt gelijk te hebben: het land is weinig meer dan een grote slavenstaat, waarin miljoenen Congolezen verminkt en vermoord zouden worden.

De macht die dit grotendeels zou uitvoeren, heette de Force Publique, en de taak van deze macht bestond grotendeels uit het halen van de rubberquota's. Het leger laat echter ook een vreemde dynamiek van de koloniale onderdrukking zien. De officieren van dit leger bestond namelijk exclusief uit blanken, maar de soldaten zelf waren Afrikanen van buiten Congo. Zij waren de uitvoerders van de moorden in Congo, waarbij het afhakken van een hand het bewijs was voor het doden van iemand die zich keerde tegen de macht van de Force. In de 23 jaar zou er een schrikbewind over Congo gaan, waarin het volk vermoord, onthoofd, gemarteld, verkracht, ontvoerd en geknecht werd. Dit alles zou in naam zijn van het systeem van Leopold, dat gekarakteriseerd kan worden als een totalitaire kleptocratie. Deze totalitaire kleptocratie vormt de ware kern van alle eerdergenoemde ideologieën, waarin geld nog de enige maatstaf is voor het succes van een systeem. Niet langer wordt er gekeken naar het in stand houden van een leefbare maatschappij, waarin een variabele levensstandaard uiteindelijk leidt tot een redelijke vorm van stabiliteit. In plaats daarvan moet een heel land leeggepompt worden van al zijn kostbaarheden, zonder dat er iets overblijft, in een volledig lege drang naar status en prestige.

In antieke tijden waren het denkers en critici die een tegenkracht tegen systemen als deze vormden, maar deze lijken zich niet langer te bekommeren om het lot van de wereld om hun heen. Zij zijn net zo verlamd door het systeem als de rest van ons, waardoor er geen enkele tegenmacht kan ontstaan. De denkers van onze tijd denken dan ook alles in letterlijke termen, zonder zich vragen te stellen over de paradoxale aard van kennis. Deze paradoxale aard ligt met name in het feit dat het menselijk brein geen absoluut onderscheid kan maken tussen patronen en verhalen, waardoor waar of onwaar geheel irrelevant worden. Kritische denkers staren zich echter nog altijd blind op deze eigenschap, terwijl kennis eigenlijk zou moeten gaan over de consequenties van

kennis, en niet over de mate van waarheid.

Deze wordt tenslotte in de werkelijkheid duidelijk, en niet in een intellectueel steriele omgeving, die geheel ontkoppeld is van de werkelijkheid die het probeert te omschrijven. De paradoxale eigenschap van empathie lijkt eveneens vergeten te zijn. Empathie lijkt alleen nog in 'goede' termen beschreven te worden, terwijl het wreedheid is dat geleid heeft tot empathie. Empathie heeft een sterkere relatie met foltering dan wij graag wensen te erkennen: om iemand te kunnen folteren, moet je bewust kunnen zijn van andermans lijden. Deze wrede oorsprong van empathie wordt tegenwoordig compleet vergeten, en er word gewoon blind aangenomen dat goed en kwaad twee compleet gescheiden werelden zijn. Dit is echter een illusie: de twee zijn in een werkelijkheid die zich van moment tot moment voor ons voordoet, nauwelijks van elkaar te onderscheiden. Voor deze twee paradoxen kunnen we echter gebruikmaken van de geschiedenis, waarbij op moreel gebied een duidelijke scheidslijn zichtbaar wordt.

Dit is de scheidslijn tussen aan de ene kant de code van Hammurabi, van de moraliteit van de ander zo precies mogelijk behandelen zoals die ander jou behandeld, en de code van Esarhaddon, wat de code van hiërarchie en terreur is, waarbij macht wordt opgelegd aan de ander, zonder dat deze kan of macht reageren. Eén ding bij deze twee is veelzeggend: de code van Hammurabi is na 5 millennia vrijwel onveranderd bij ons aanwezig, terwijl de code van Esarhaddon er niet eens voor gezorgd heeft dat het Assyrische Rijk hem heeft overleeft. Toch blijft er een hang naar de code van Esarhaddon, en het is dan ook niet verstandig om hiërarchie direct proberen aan te vallen. Wat geprobeerd moet worden, is een alternatief te vinden, waardoor hiërarchie zelf in onbruik raakt, en een beter systeem de plaats van hiërarchie in kan nemen.

Europa zou ooit een poging doen om hiërarchie te vervangen, en deed dit in de Franse Revolutie. Deze mislukte, omdat het slechts de geschiedenis herhaalde, en herhaling is iets wat de tijd niet zint. De Revolutie bracht uiteindelijk geen vrijheid, en Frankrijk keerde terug naar het traditionele rijk van Napoleon, die in een conflict zou raken met Groot-Brittannië. Hierbij zou hij het Suez kanaal willen innemen, waarbij hij in 1798 Egypte binnen zou vallen. Door middel van zijn technologische voorsprong kon Napoleon gemakkelijk het mammelukkenleger verslaan. Deze nederlaag zou het begin markeren van de westerse dominantie van het Midden-Oosten, waar alle chaos van latere eeuwen op terug te voeren is. Het zou met name een technologische dominantie worden, begonnen na het einde van een beslissende veldslag. Deze veldslag zou later bekend staan als de Slag bij de Piramiden.

Hoofdstuk 11

De Nederlandse Filosofie

Na dit alles rest nog slechts één vraag om te beantwoorden: wat is nu precies de Nederlandse versie van hiërarchie? Wie, of wat kunnen wij beschouwen als de geestelijke tegenhanger van het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme? Is er een Nederlands Hiërarchisch Monotheïsme? En zo ja, wat zijn dan de kenmerken van deze meest Nederlandse aller dreigingen? Wie kunnen we zien als onze Tuisto?

Sommigen beschouwen definities tégen iets als een zwaktebod, maar hier ben ik het allerminst mee eens. Als iets tenslotte een dusdanige dreiging vormt voor het voortbestaan van Nederland, en bovenal de Nederlandse waarden, dat daarbovenop ook nog eens de belediging plaatst door te stellen dat het handelt in naam van Nederland, in plaats van tegen Nederland en alles waar het voor staat, dan wordt de situatie ronduit urgent, en moeten we tegenmaatregelen treffen. Laat ons dus richten op de Nederlandse versie van hiërarchie, een gedachtegoed dat wij met recht de Nederlandse Filosofie kunnen noemen. Hierin vallen twee filosofen al af, namelijk Baruch Spinoza en Rene Descartes. Spinoza zag kennis expliciet in termen van vrijheid, en kan dus nooit in aanmerking komen voor een Nederlands ideaal van beknelling. Voor Descartes geldt hetzelfde. Zijn vorm van wetenschappelijk is daar veel te optimistisch voor. Beiden, hoewel religieus op hun eigen manier, zijn duidelijk producten van de Verlichting, een tijdperk waarin vooruit gekeken werd. De Nederlandse Filosofie bezit echter niets van dit. Het is inherent pessimistisch, en tegen de mensheid gekeerd, omdat het anders in contact kan treden met deze mens, en zo haar nihilistische razernij naar de wereld verliezen zal. Het zou de wereld zelfs kunnen zien als leefbaar, en het leven als de moeite waard, en dat is iets waar de Nederlandse Filosofie zich altijd verre van zal houden. Wij moeten ons echter niet verre van de Nederlandse Filosofie houden. Het onwetende, het immorele, het hebzuchtige en het waanzinnige moeten niet gezien worden als iets dat gescheiden is van ons. We kunnen dan ook zeggen dat, of dit nu goed of slecht is, de Nederlandse Filosofie het gedachtegoed van de Vanir is. Wij mogen dit dan als een kwaad zien, het is ook een werkelijkheid, en niet iets wat, als dit al kan, uitgeroeid hoort te worden. Het zit verweven met onze eigen identiteit, en dus dient Nederland zelf, bij een studie van de Nederlandse Filosofie, net zo hard onderwerp van studie te zijn.

De religieuze cultuur van Nederland geeft ons alvast een goed startpunt, en dan met name

in de vorm van een conflict, namelijk die tussen de Remonstranten en de Contra-Remonstranten. Dit was het beruchte gevecht tussen Jacobus Arminius en Franciscus Gomarus, dat ging over de uitverkiezing van God. Volgens Gomarus stond deze al van te voren vast, en kon de mens, die uitverkoren was door God Almachtig, niets beginnen tegen de onweerstaanbare goedheid van de Hemelse Vader. Arminius zag dit anders. Hij zag wel degelijk een rol weggelegd voor de mens en zijn vrije wil. Op een vreemde manier brengt ons dit terug bij Fukuyama en zijn einde van de geschiedenis, in de vorm van het denken van Alexandre Kojéve. Deze Kojéve stond erop dat de liberale democratie het eindpunt van de geschiedenis is, omdat deze de mens volledig bevredigd. Het is, zoals Fukuyama stelt, vrij van tegenstrijdigheden, en het wereldbeeld wat Fukuyama in zijn hoofdwerk verkondigd, is dan ook weinig meer dan een bevestiging van dat van Kojéve. De EU zou de belichaming worden van dit ideaal, een politiek systeem zonder ook maar een enkele tegenstelling, zowel in de politiek als in de economie, en om onze vreemde post-geschiedenis wereld te kunnen begrijpen, moeten we eerst de geest van Brussel aandoen, voor we ons aan Dordrecht kunnen wagen.

De filosofie van Kojéve is weinig meer dan een interpretatie van die van Hegel, die zich waagde aan een Universele Geschiedenis. Volgens Kojéve draaide deze Universele Geschiedenis om een strijd van erkenning. Deze strijd zou in de liberale staat het beste zijn plek vinden, maar waar de andere grondleggers van dit liberalisme, met name Hobbes en Locke, dit voornamelijk in termen van economische vrijheid zien, is de strijd van erkenning een strijd die gebaseerd is op het niet-egoïstische gedeelte van het menselijke karakter. Daarnaast geeft erkenning ons een veel preciezer beeld van de huidige wereld dan economische factoren ooit zouden kunnen doen. Waar economie voornamelijk draait om cijfers en tabellen, is erkenning veel emotioneler van aard. Het heeft in zich het idee van trots, rancune, en de wil om een gekrenkt ego te herstellen, zaken die nimmer in cijfers gevangen kunnen worden. Bij Kojéve staan deze typische menselijke verlangens in schril contrast met de meer dierlijke verlangens tot zelfbehoud, en is het aan de mens om deze verlangens te overwinnen, om zo te komen tot hogere waarden dan enkel voedsel en een plek om te slapen. Waarden zijn verbonden met 'contra-instinctief' gedrag, zoals zelfopoffering en gevechten puur om prestige, vormen van streven die veel echter voelen dan een eenvoudige strijd om natuurlijke bronnen.

Bij deze erkenning is het eerdergenoemde thymos van belang. Dit is de drijfveer, die ons doet verlangen naar de erkenning, een razende inspiratie die ons boven onszelf en het hier en nu doet uitstijgen. Het geeft ons het verlangen naar iets als een revolutie, waarbij wij, door middel van lijden en strijd, ons lot in eigen handen nemen, en een fantastische nieuwe wereld creëren vanuit het niets. 'Scheppen' is hier niet eens het goede woord voor, omdat dat verondersteld dat er iets dat al bestaat, eenvoudigweg herordend wordt. Bij de thymos van Plato wordt een mens tot in het diepst van zijn kern geraakt: hij wordt vernederd, wordt geplant in de gangbare orde, wat hem

doet besluiten om dit niet langer te pikken, zelfs als dit de onontkoombare realiteit is.
Hij besluit een gok te wagen, en letterlijk geschiedenis te schrijven. Deze impuls had echter ook een donkere kant, die Fukuyama het woord 'megalothymia' geeft, de erkenning om als superieur gezien te worden. Het tegenovergestelde hiervan is 'isothymia', het verlangen om erkend te worden als een gelijke. De eerste is datgene wat leidt tot de strijd, en de erkenning van de meester door de slaaf. In de liberale democratie waren deze beide impulsen echter volledig in balans, als we Kojéve in elk geval moeten geloven, wat het Westen de impuls gaf om naast een vrije markt ook een vrije en democratische regering te eisen. De liberale democratie kwam weliswaar voort uit de meester en de slaaf, maar hief beiden uiteindelijk op.

Kojéve was overigens niet de eerste die de centrale rol van thymos zou erkennen, en zich af zou keren van een puur economisch wereldbeeld. Ook één van de kernteksten van de sociologie, *De Protestantse Werkethiek en de Geest van het Kapitalisme*, wees een overeenkomstige kant op. Deze stond erop dat het kapitalisme veel meer was dan slechts een economische machine. Het was een voortzetting van een religieus ideaal, dat van een sober, rein en godsvruchtig leven dat zijn oorsprong vond in de kritiek van Maarten Luther en Johannes Calvijn. Hier zijn ook buiten het Westen parallellen in te vinden. Zo is veel van de Japanse werkcultuur terug te voeren op religieuze concepten als eer en gezichtsverlies. De Japanse cultuur is echter een vrij collectivistische, waardoor zaken als individuele rechten en het belang van falen minder aanwezig is, wat vooral wat betreft innovatie nadelige gevolgen heeft. Of dit echter tot op de dag van vandaag zo is, is te betwijfelen. Sinds de val van de Berlijnse Muur is de 'bipolaire' wereld tussen Amerika en de Sovjet-Unie uiteengevallen, en is met name in het Oosten de drang ontstaan tot een 'multipolaire' wereld, een machtssysteem waarin vele verschillende staten elkaar beconcurreren om de macht. Hierbij vind echter ook uitwisseling plaats, wat de specifieke collectivistische cultuur van bijvoorbeeld Japan verre van een vaststaand fenomeen maakt.

Deze meer realistische benadering kan echter niet alleen uit een vaststelling van feiten komen, maar ook uit een pessimistisch wereldbeeld, waarin botsingen en conflicten de enige mogelijke vorm van menselijk bestaan blijkt. Een uitgesproken verkondiger van deze bepaalde vorm van machtsnihilisme, was Henry Kissinger. Hij geloofde niet in Universele Geschiedenissen of in een rechtvaardige God die het kwade ten goede zou keren, en dit pessimisme zou in de jaren 90 deel worden van het hart van de politiek. Dit nihilisme zou de tegenhanger zijn van het beeld dat in het boek van Fukuyama uitgedragen wordt, een simplistisch beeld van een onvermijdelijke eenwording, waarin landen als Rusland en China allang geen ambities meer hebben om iets als een oorlog te voeren, een idee dat vandaag de dag redelijk belachelijk klinkt. Fukuyama volgt hierin haast slaafs het beeld van Kojéve, die in de Amerikaanse maatschappij het Marxistische ideaal van een klasseloze samenleving verwerkelijkt zag. Ook hierin zou hij niet de eerste ooit zijn: Alexis de Tocqueville stond er ook op dat de moderne neiging tot democratie onvermijdelijk was, en dat het

einde van de geschiedenis het einde van oorlog en revolutie zou betekenen.
De economie was weliswaar een mechaniek van enkel zelfzuchtige behoeftebevrediging, maar de politieke erkenning die de liberale politiek had geperfectioneerd, had het conflict zelf overbodig gemaakt. Het brengt ons tot de kern van het werk van Fukuyama, namelijk een uitspraak van Kojéve, die erop stond om het Romeinse Rijk opnieuw te stichten, maar nu als multinationaal voetbalteam. Zijn wereldbeeld is dus weinig meer dan een allesoverheersende vorm van brood en spelen. Gecombineerd met het machtsnihilisme van Kissinger leek de hopeloosheid eerder groter geworden, een hopeloosheid die in ons geval geen politieke uitlaatplek meer heeft, maar slechts een potje voetbal, waar wij ons alleen maar zorgen over mochten maken. Deze situatie is verre van nieuw, en zijn de voorwaarden voor de Nederlandse Filosofie die we verderop gaan bespreken. Het is echter opvallend dat deze voorwaarden, van een nihilistische politiek, een zelfzuchtige economie en een cultuur van leeg vermaak, steeds weer gezien wordt als de oplossing voor alles, en de Nederlandse Filosofie geldt dan vooral ook als waarschuwing tegen deze eerste neiging, met de Nederlandse Filosofie veelal als gevolg hiervan.

Zoals beloofd zullen we Brussel verlaten, en op reis gaan naar Dordrecht. Velen weten dat de Synode aldaar volgde uit een religieus dispuut, tussen de Remonstranten en de Contraremonstranten. Wat echter minder bekend is, is dat dit conflict niet geheel voortkwam uit bittere haat, maar ook uit een omstandigheid van relatieve vrede en rust. Deze vrede en rust was het voortduren van een gewonnen onafhankelijkheid, in de Tachtigjarige Oorlog. In deze oorlog zouden de Nederlanden het Spaanse juk afwerpen, en zich organiseren in een Republiek. De machtsbalans van deze Republiek was echter kwetsbaar. Zo lag veel van het zwaartepunt van de macht in het noorden van de Republiek, terwijl gebieden als het Vlaanderen rondom de Schelde, Noord-Brabant en het Westerwolde ten oosten van Groningen onder de verantwoordelijkheid van de Staten-Generaal vielen, en de 'generaliteitslanden' genoemd werden, en geen eigen bestuur kenden, terwijl met name Vlaanderen en Brabant beginpunten waren geweest in de Beeldenstorm.

Veel van dit machtspunt concentreerde zich in Holland, dat vandaag de dag gesplitst is in Noord en Zuid, en met name Amsterdam, dat zichzelf als economisch centrum beschouwde, een positie die met name ten koste ging van Antwerpen. Toen de eerste periode van conflicten tegen de Spanjaarden tot bedaren was gebracht, en een gemeenschappelijke vijand aan de horizon verdween, zouden oude interne vijandschappen weer op de voorgrond treden. Eén van deze zou gaan tussen Gomarus, een Vlaming uit Brugge, die aan de universiteit van Leiden gestudeerd had, en Arminius, een noordeling uit Oudewater, die zijn studie theologie in Genève had voltooid. Gomarus was een felle verdediger van de Calvinistische orthodoxie. God was de absolute heerser over verleden, heden en toekomst, en niets kon komen tussen Hem en zijn raadsbesluiten, inclusief wie uitverkoren was tot het Ware Geloof. Arminius zat iets anders in elkaar. Hij geloofde niet in de pure verdediging van Calvijn, maar zag zijn gedachtegoed eerder als startpunt voor zijn eigen

opvattingen, en dan met name het centrale leerstuk van de predestinatie. Volgens Gomarus stond deze muurvast, volgens Arminius niet.

Dit verschil had echter ook politieke implicaties. Zo stond Arminius symbool voor een open, tolerant Calvinisme, terwijl Gomarus het boegbeeld werd voor een terughoudend, eenvoudiger wereldbeeld, dat niet wenste te delen in het veel te optimistische mensbeeld van de eerste. De arminianen waren weliswaar in de minderheid, maar konden zich richten op de politieke macht, en pleitten voor toezicht van de staat op het geloof, waar de gomaristen zich tegen keerden. In de Nederlandse staat vonden de arminianen een bondgenoot in de raadpenionaris van Holland, Johan van Oldenbarnevelt. Oldenbarnevelt merkte al snel dat de arminianen zich in een gevaarlijke positie bevonden, en besloot van bovenaf het debat over de predestinatie te smoren. In 1614 verbood hij de Nederlandse kerken om erover te preken, maar dit deed het thema eerder tot een kookpunt rijzen, en in Amsterdam, Schiedam, Purmerend, Dordrecht, Enkhuizen, Edam en Monnikendam zouden gomaristische regenten een meerderheid in handen krijgen. Daarnaast kregen de gomaristen steun van de hoogste autoriteit van het land, in de vorm van de stadhouder prins Maurits van Oranje. Deze moest met lede ogen aanzien hoe, na het Twaalfjarig Bestand, de strijdkrachten bezuiniging na bezuiniging moesten slikken, en keerde zich tegen de tolerantie van de arminianen, die hij zag als teveel geneigd tot compromissen. Daarnaast waren zij nogal bemoeizuchtig, vooral in de vorm van hofprediker Johannes Uyttenbogaert, die zich met het persoonlijke leven van Maurits ging bemoeien.

Dit alles leidde tot een direct conflict tussen Oldenbarnevelt en Maurits. Oldenbarnevelt stond erop om in de Scherpe Resolutie iedere kerkelijke synode over het onderwerp te verbieden. Om dit kracht bij te zetten, gingen de Staten van Holland over tot de vorming van een Staatsleger, waarbij Oldenbarnevelt echter ook een eis stelde aan de commandanten van het huidige leger om aan dit Staatsleger een eed van gehoorzaamheid te zweren, en daarmee de autoriteit van de stadhouder geheel te verzaken. Voor Maurits was hiermee de maat vol, en hij trok met zijn eigen legermacht naar Utrecht, om aldaar het stadsbestuur te vervangen met contraremonstranten. Oldenbarnevelt, zijn Utrechtse bondgenoot Gilles van Ledenberg, zijn Rotterdamse bondgenoot Hugo de Groot en zijn Leidse medestander Rombout Hogerbeets werden gearresteerd, en voor een tribunaal van Maurits gedaagd. De Groot en Hogerbeets zouden levenslang krijgen, terwijl Ledenberg opgehangen zou worden, een Oldenbarnevelt onthoofd werd. Veel van de burgerbevolking zag dit als de gerechtvaardigde executies van vier landverraders, maar de hogere lagen van de samenleving, zoals de toneelschrijver Joost van den Vondel, sprak schande van wat zij zagen als een regelrechte staatsgreep van Maurits. Tot een dictatuur zou het echter niet komen, want de gomaristen van Maurits hadden eerder om politieke dan religieuze redenen voor hun wereldbeeld gekozen, en bleven alsnog vrij autonoom in hun beslissingen.

Vervolgens zouden door de Nederlandse staat twee beslissingen genomen worden. Ten

eerste zou er eindelijk afgerekend worden met de Remonstranten, in de Synode van Dordrecht. Zij zouden veroordeeld worden voor hun foutieve standpunten, en de vijf Dordtse Leerregels, die nog altijd de basis vormen van het Calvinisme, zouden naar aanleiding van deze Synode vastgesteld worden. Binnen de gomaristen zou het echter ook blijven rommelen, waarbij taalkunde een struikelblok vormde, waardoor bijvoorbeeld niet duidelijk was of de predestinatie in werking was getreden vóór of nádat Eva van het verboden vrucht gegeten had. Om verwarring te voorkomen, werd besloten om tot een Nederlandse vertaling van de Bijbel te komen, de Statenvertaling. Hiermee zou men kunnen denken dat een Nederlandse Godsstaat aanstaande was: er was het foutloze woord van God, er was een vastgestelde denominatie, in de vorm van de Nederlands Gereformeerde Kerk, en er was een vastgestelde interpretatie van het Woord Gods, in de vorm van de Dordtse Leerregels. Aan het bestuur van de Republiek zou echter weinig veranderen, en alsnog werd gewoon geregeerd onder de leiding van de stadhouder, door de regenten, overweldigend met financieel gewin als richtlijn.

Spoedig zou Spanje een poging doen om de oorlog tegen de Republiek te hervatten, maar dit zou weinig veranderen aan de Nederlandse identiteit. Dit werd een duale identiteit van Calvinisme en kapitalisme, die over de eeuwen steeds vaker bevestigd werd. De laatste van deze twee zou echter een gevaarlijke eigenschap bezitten. Zo is bij het Calvinisme van tevoren vastgesteld wat wel en zeker niet de bedoeling is bij het religieuze systeem. Dit is dan ook de reden waarom de Tien Geboden zo prominent zijn: zij zijn heldere remmen op de verdorven impulsen van de mens. Kapitalisme heeft echter geen enkele dergelijke morele rem in zich. Het wordt enkel gedreven door het nastreven van eigenbelang, in de vorm van eigendom, en is inherent amoreel. Het economische systeem dat na de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zou overleven, doet geen enkele uitspraak over wat men dient te doen met het geld dat met bakken verdiend wordt, enkel en alleen dat het de plicht is van de mens om meer en meer ervan in handen te krijgen. Dit idee bleek zo krachtig, dat het zelfs de goddelijke moraal begon te ondermijnen, en het is deze twijfel aan het concept van moraliteit zelf dat de ware basis vormt van Fukuyama's einde van de geschiedenis. Dit einde is vooral een einde van de morele geschiedenis, maar dit einde lijkt weinig rooskleurig. Als aantal de enige mogelijke factor van het menselijk bestaan wordt, dan zal dit niet leiden tot een paradijs of een hel, maar tot een volstrekt betekenisloze wereld. Deze betekenisloosheid hangt sterk samen met het idee dat kwantiteit bepalend is voor kwaliteit: wie meer heeft, zou objectief een beter leven leiden. Alles was na de val van de Muur is gebeurd, wijst echter naar het tegenovergestelde: ongelijkheid en corruptie zouden toenemen, de politiek zou in een sfeer van complete apathie terechtkomen, oorlogen zouden over weinig meer gaan dan natuurlijke bronnen, en dit alles zou onze algehele leefomgeving steeds instabieler maken.

Dit werpt de vraag op of het mogelijk is om het einde van de morele geschiedenis ongedaan te maken. In dit geval kunnen we redelijk hoopvol zijn: er lijkt steeds meer verzet te

komen tegen de meedogenloze, betekenisloze orde die momenteel de wereld beheerst, waarbij steeds meer mensen, goedschiks, dan wel kwaadschiks, partij kiezen voor een andere toekomst dan de betekenisloze betekenis van het Westen na de val van de Berlijnse Muur. Uit steeds meer blijkt dat Fukuyama's visie van een geschiedsloosheid zonder einde eerder een dwaling dan een filosofie was. Dit rest de vraag wat er aan de horizon ligt, waarbij we het goede en het kwade scenario, naast het scenario dat in deze tekst voorgesteld wordt, moeten bestuderen. Het goede scenario is die van een morele bovenklasse, dat sterk lijkt op die van de liberale bovenklasse van het Amerika van de 20ste eeuw, een morele visie van vrijheid, die vrijheid laat gelden, zolang dit maar niet ten koste gaat van de vrijheid van anderen. De kwade visie is een visie die in het Nederland van de vroege 20ste eeuw is ontwikkeld, die hier de Nederlandse Filosofie genoemd wordt. Om de redenen die ik uiteen zal zetten, is dit een uniek Nederlandse visie, gevormd door een Nederlandse geschiedenis, een waarvan het negeren ervan of de selectieve blik erop zeer gevaarlijke gevolgen kan hebben. Het is daarom zaak om de Nederlandse Filosofie eerst te bespreken, en daarna pas die van de Nieuwe Moraliteit.

Een onderdrukkend idee als de Nederlandse Filosofie, met een absolute hiërarchie die met dwang en geweld in stand gehouden wordt, lijkt vanuit de Nederlandse religieuze cultuur complete nonsens. Het was immers Calvijn zelf die de nadruk legde op een goed kerkelijk leven, zonder bemoeienis van de overheid. Deze religieuze impuls, waar zelfs het recht op opstand onder viel, wat geheel in strijd lijkt met een absolute hiërarchie waar geen ontkomen aan is. Gomarus geeft ons echter al een startpunt hierin, al is het uiteraard niet zijn schuld als hier een totalitair idee uit voortvloeit. Daarnaast is een totalitaire ideologie binnen de Nederlands Gereformeerde Kerk, voor zover ik weet, buiten de enkele sektarische afsplitsing, niet aan de orde. Gomarus en de Gereformeerden zullen dan ook waarschijnlijk geen deel uitmaken van de Nederlandse Filosofie. Erger niet, hoogstwaarschijnlijk zal een dergelijke Filosofie eisen dat deze twee zich onderwerpen aan het absolute gezag, waardoor we eerder kunnen verwachten dat er een actief vijandschap, of op zijn hoogst een spanning zal bestaan tussen de Kerk en de Filosofie.

Het is echter toch belangrijk om één aspect te noemen, namelijk het verschil tussen Gereformeerd en Hervormd. De laatste was het resultaat van de vorming van het Koninkrijk der Nederlanden, wat in 1816 plaats zou vinden. Dit Algemeen Reglement zou gevolgen hebben voor de Dordtse kerkorde, die hierbij buitenspel gezet werd, waarna, in de Nederlands Hervormde Kerk, de liberalen de overhand zouden hebben. Deze Hervormde Kerk zou koning Willem I als daadwerkelijke machthebber hebben, een machtsverandering die de macht bij de rechtzinnigen deed afnemen. Zij werden geschokt door deze nieuwe kerkcultuur, die eigenlijk vooral draaide om het zingen van de Psalmen, en waarin de oude leer van de Tien Geboden, en de verdorven mens en de Almachtige Hand die als enige redding kon bieden, verloren dreigde te gaan. Teruggrijpen naar deze oude leer was overigens niet de enige manier waarop de nieuwe, meer rationele benadering

van de Schrift in een wereld na de Verlichting werd gepareerd. Er was ook de Groninger richting, vernoemd naar theologen van de universiteit van Groningen, die meer de nadruk begonnen te leggen op de persoonlijke kant van de Here Jezus. Hij werd gezien als opvoeder, wiens lessen een wijsheid bevatte, die het puur wetenschappelijke beeld van de Verlichting nooit zou kunnen vatten. Bij deze richting deed de letterlijkheid van de Schrift er eigenlijk weinig toe: de medemenselijkheid en empathie van Jezus, en zijn discipelen in het Beloofde Land, boden genoeg morele lessen om ook aantrekkingskracht te hebben buiten de kerk. Dit laatste is nog altijd het geval. Zo is politiek links bijvoorbeeld niet voor te stellen zonder de morele invloed van de kerk, en lijken de excessen en fouten die met name na de val van de Muur door links zijn gemaakt angstvallig veel op dezelfde fouten die voormannen als Luther en Calvijn zouden heffen tegen de Katholieke Kerk.

Groningen is echter ook de stad waar de eerste hoofdbron van de Nederlandse Filosofie vandaan komt. Dit is iemand die geboren werd in een krottenwijk, in de marges van de Nederlandse samenleving, de filosoof Gerard Bolland. Deze kwam in het jaar 1854 ter wereld, in een Nederland dat zich steeds vaker keerde tegen de verworvenheden van de Franse Revolutie. In 1848 waren er tenslotte in Europa verschillende revoluties uitgebroken, terwijl zich in Nederland een stille revolutie had voltrokken, namelijk de wijziging van de grondwet onder leiding van Johan Rudolf Thorbecke. Hiermee werd de basis gelegd voor de parlementaire democratie in Nederland, maar één Kamerlid zou zich hier fel tegen keren, namelijk Guillaume Groen van Prinsterer. Die zou een jaar hiervoor het boek *Ongeloof en Revolutie* uitbrengen, waarbij hij betoogde dat dit nieuwe systeem wel moest leiden tot een totale omwenteling van de traditionele Nederlandse waarden. Deze waarden, en de macht die daarmee in het verlengde lag, lag bij het Koninklijk Huis, die door God aangewezen was om over de Nederlanden naar het Woord Gods te leiden. In de parlementaire democratie was deze almacht vervallen tot de soevereiniteit van het volk, die inherent goddeloos was en onderhevig was aan het zondige karakter van de mens. Deze soevereiniteit diende altijd in handen te liggen van de Enige Ware macht, die in de Bijbel de enige morele levenswandel had openbaart. Dit was echter een puur religieuze visie, die buiten eigen parochie weinig bereik zou hebben, en Bolland zou de taak op zich nemen om deze gedachte, met behulp van de wijsbegeerte, te verspreiden tot ver buiten de muren van de Nederlandse kerken.

Zijn carrière zou echter in het leger beginnen, waar hij weinig gehoorzaam bleek, een sergeant naar de keel greep, en voor drie jaar in de cel belandde. In het onderwijs zou hij een gunstiger verloop kennen, en via een functie als hulponderwijzer in Katwijk, zou hij zichzelf het Engels machtig maken, om dit in Nederlands-Indië te gaan onderwijzen. De periode in deze kolonie zou van doorslaggevend belang zijn. Daar lag hij, in iets dat een centraal thema zou vormen van zijn leven, overhoop met alles en iedereen. De leraren vond hij kruiperig, de leerlingen ongedisciplineerd. Wat echter in deze periode ook in de geest van Bolland begint te sluipen, is een zeer duidelijke raciale manier van denken. Dit begint aan het oppervlakte te komen bij de

opvoeding van zijn zoon Alfred, waar Bolland zich ernstig zorgen over maakte. In de biografie van Willem Otterspeer lezen we het volgende in een brief aan zijn voormalige leraar P.J. Cosijn:

'Hij die nu kroost opvoedt voor tropische gewesten pleegt een intellectueelen moord aan zijn nageslacht en begaat zoo hij het met bewustzijn van gevolgen doet en het niet genoodzaakt is te doen, de zonde van retardatie in den ontwikkelingsgang der menschheid. Niet emigreeren überhaubt is af te keuren – verre van daar: vestiging in tropische gewesten, dát is het wat hem die door ervaring wijs is geworden, afkeurenswaardig blijkt. Men moet zelf in Indië geweest zijn en gezien hebben wat er intellectueel van de kinderen der Europeanen die hier opgroeien gewoonlijk wordt; men moet daarbij van rassentrots en wetenschappelijken zin doordrongen zijn om te weten wat het zeggen wil vader te zijn in Indië, waar het derde of vierde geslacht onverbiddelijk opgaat in inlandsch of semi-inlandsch element ofte wel uitsterft.'

Voor het eerst leek Bolland in de ban van een idee van het belang van een optimistische evolutie, een wereldproces ter vermeerdering van het algehele menselijke bewustzijn, en vermenging van de rassen was hier een duidelijk struikelblok voor. Dit zou echter niet alleen het begin van Bolland's raciale denken, maar van zijn gehele filosofische reis worden, een reis die op een onheilspellende manier zou eindigen.

Deze reis werd gekenmerkt door de filosofische stromingen van dit tijdperk. Het was een tijdperk waarin een beroemde filosoof herontdekt werd, namelijk Emmanuel Kant. In de 18e eeuw had Kant een revolutie veroorzaakt in de filosofie, door te stellen dat onze mentale ervaring zich niet richt op dingen in de werkelijkheid, maar andersom. Zaken als bijvoorbeeld de causaliteit die wij observeren in de wereld zijn in de ogen van Kant niet het resultaat van een daadwerkelijk fenomeen dat wij toevallig observeren, maar is iets dat wijzelf op de werkelijkheid projecteren, door middel van de mentale categorieën die in ons eigen brein verborgen liggen. Hiermee draaide Kant de gehele filosofie om, en veranderde de metafysica, de studie van datgene wat zich boven de werkelijkheid bevindt, in kentheorie, de studie van onze eigen kennis van de wereld, hetgeen wat volgens Kant het enige was wat wij daadwerkelijk konden weten, en niet de werkelijkheid zelf. Dit zou altijd het 'Ding-an-sich' blijven, iets dat buiten ons kennisveld ligt, en geheel onbekend is.

Door de volgelingen van Kant zou dit Ding-an-sich verder uitgewerkt worden. Johann Gottlieb Fichte zou dit Ding-an-sich puur in termen van het individu zien, met een absolute scheiding tussen de Ik, en alles wat daarbuiten lag, het niet-ik. Volgens Fichte zijn deze twee oneindig, en heffen ze daarmee elkaar op, wat leidt tot een derde optie, een synthese van de twee, waarin de betekenis van het bestaan voortdurend verhelderd wordt. Friedrich Wilhelm Joseph Schelling zag het Ding-an-sich in veel bredere termen, en sprak van een wereldziel, een algemene geest van de natuur die de ruwe materie naar zichzelf vormt, tot een pure vorm van onze Geest. Dit was een puur optimistisch beeld van het bestaan, waarbij de gehele werkelijkheid toewerkt naar een ideaal paradijs, en niet iedereen bleek het hiermee eens te zijn. Eén van de felste critici van dit beeld was de aartspessimist Arthur Schopenhauer. Hij bevestigde de wereldziel van

Schelling, maar zag deze in puur negatieve termen, als een blinde Wil, die snakt naar bestaan, zonder enig doel, in een wereld vol met lijden, pijn en wanhoop. De laatste volgeling van Kant is een denker die vandaag de dag geheel vergeten lijkt te zijn, Eduard von Hartmann, en het was Von Hartmann die eerste stapsteen zou worden voor het filosofische bestaan van Bolland.

Het bekendste werk van Von Hartmann heette *Philosophie des Unbewussten*, de Filosofie van het Onbewuste. Von Hartmann deelde de geschiedenis onder in vier kentheoretische tijdperken. Eerst was er het naïeve realisme, waarin de wereld is zoals ze is. Vervolgens maakt de mens kennis met kennis, en treedt het subjectieve idealisme op, waarin de wereld schijn is, en alleen het individu echt is. Dit individu wordt echter ook doorzien als schijn, waarna we in het transcendentale idealisme zijn aanbeland. Er blijft echter wel een bovennatuurlijke werkelijkheid over, in de vorm van het transcendentale realisme, een hogere causaliteit, die vanuit de hoogte invloed uitoefent op het hier en nu. In deze hogere causaliteit is het bewustzijn een passieve entiteit, een onderdeel van een natuur die één groot organisme vormt. Van de eenvoudigste atomen loopt de natuur door tot in het individu, die de absolute expressie is van dit organisme, een individu dat geen fysieke werkelijkheid is, maar deel vormt van het zogenaamde 'panpneumatisme', een allesomvattende Geest, die de gehele werkelijkheid omvangt. Deze Geest is echter onbewust, die het bewuste schept, een tegenspraak die volgens Von Hartmann aan de basis van het bestaan staat. De grond van het bestaan is dus het donkere onbewuste, een onbewuste dat ook een toekomst schept in drie stadia. De eerste is geluk op aarde, wat niet lukt. Dan geluk naar het hiernamaals, wat illusionair blijkt. Als laatste geluk naar later, waarbij willen veranderd in een absoluut niet-willen. Het einde van dit absolute niet-willen is een collectieve weigering tot bestaan, waarmee al het bewustzijn in een zaligmakend niets verdwijnt.

Het vroege denkleven van Bolland zou geheel in teken staan van het gedachtegoed van Von Hartmann. Veel van deze filosofie keerde zich echter niet tot steun, maar tegen de wetenschappelijke kennis van Bolland's tijdperk. Volgens Bolland was Von Hartmann het bewijs dat de metafysica, verondersteld begraven door Kant, verre van dood was. Hoewel Bolland het materialisme van zijn tijd met vertrouwen van de hand kon wijzen, bleef er alsnog twijfel achter in zijn wereldbeeld. Bolland zou veel van deze twijfel omzetten in woede, waarmee hij heftig vele publicisten en denkers van repliek zou dienen. Als scheldend en tierend zou hij met de wetenschappelijke status quo polemiseren, met de astronomie en de evolutiebiologie als hopeloos beperkte weergaven van wereld en mens. Veel van deze kritiek zou steeds meer de kant van de theologie opgaan, met een overtuigd, ondogmatisch Christendom, dat echter niets moest hebben van de Katholieke Kerk. Dit was volgens Bolland een samenraapsel van heidens bijgeloof, een amalgaam van volks Christendom en polytheïstische overblijfselen van het Romeinse geloof.

Zijn ontmoeting met Von Hartmann zou echter een teleurstelling worden. Volgens Von Hartmann was de zuivere logische gedachte net zo illusionair als de wereld en het individu.

Bolland was het hier echter mee oneens, en het systeem van Von Hartmann had voor Bolland afgedaan. Even leek Bolland de kant van Kant op te gaan, maar ook een meer diepzinnige vorm van het Christendom leek zijn denken aan te trekken. Er bleef echter ook ruimte voor de meer persoonlijke inzichten van Bolland zelf, waarbij hij op zoek lijkt naar een 'Germaanse geest', een gedachte die tegelijk serieus en vrij is. Ook zou hij nog steeds vasthouden aan een idee dat met Von Hartmann begonnen was, namelijk dat de man overduidelijk superieur was aan de vrouw. Intussen zou Bolland carrière maken, en werd op 23 maart 1896 bij Koninklijk Besluit benoemd tot hoogleraar wijsbegeerte aan de Universiteit van Leiden. Precies de stad waar hij in zijn jeugd in de gevangenis had gezeten, omarmde hem nu als één van de hoogste leden van de intellectuele klasse. Bolland zag zijn benoeming echter als veel meer dan een goedbetaalde baan. Hij zag zijn taak als een grote missie, niet alleen in naam van de filosofie, maar ook in dienst van Nederland, en dan met name als verdediger van een 'gelovige wetenschap', in naam van de Christennatie.

Er bleef echter toch iets knagen aan het denken van Bolland. Hij had immers vaarwel gezegd aan Von Hartmann, en leek voor zijn gelovige wetenschap overgeleverd aan de onzekerheid van Kant, tot hij de grote filosoof ná Kant ging bestuderen, Georg Wilhelm Hegel. Willem Otterspeer citeert aldus een filosofische bekering:

'En ziet, ik merkte dat Hegel gelijk had. De anderen hadden elkaar wat nagepraat. En waarin had Hegel nu gelijk in mijn plotselinge opvatting? Verstaat het wat ik nu ga zeggen. Ziet, wat mijn wanhoop was geweest in die geleidelijke débâcle van al mijn voorstellingen, begrippen en onderstellingen, het feit dat wát ik onderstelde en beredeneerde of probeerde, altemaal kapot ging inzoover ik er flink over doordacht, – hier kwam ik plotseling in het licht te staan, waarin ik leerde te zeggen: Wel, dat is juist het ware! Dat is de waarheid dat geen denkbaarheid ooit houdbaar is op zichzelf, dat er niets is, waarvoor men zooveel zeggen kan, dat er niet ook iets tégen zou te zeggen zijn, dat dus geen enkele afzonderlijke stelbaarheid zonder meer aansprakelijk maakt op de geldigheid van 'het ware'. Geen afzonderlijke denkbaarheid van het ware, alles slechts te waardeeren en te concedeeren onder voorbehoud ván, en in verband mét, wat anders; alles betrekkelijk, – hoort dat! Want dat wil zeggen, de betrekkelijkheid is volstrekt, de relativiteit is absoluut; het absolute, het volstrekte, openbaart zich in alle betrekkelijkheid en is niet buiten het relatieve te zoeken.'

Hiermee had Bolland zijn Beloofde Land bereikt. Zijn filosofie zou bepaald worden door die van Hegel, en dan specifiek in zijn idee van de paradox. Dit idee heeft een lange geschiedenis, die dateert uit het begin van de filosofie, in de vorm van een intellectuele strijd tussen Zeno van Elea en Aristoteles. Deze twee klassieke filosofen geven ons twee compleet tegenovergestelde ideeën van wijsheid. Volgens Zeno is deze te vinden in zijn beperktheid, die hij bewees door middel van de paradox. Dit betrof onder andere de paradox dat, als we de werkelijkheid opdelen, en elk van deze delen een omvang heeft, dan kunnen we hier dus eindeloos mee doorgaan, wat ons de tegenstrijdigheid geeft dat elk deel oneindig groot is, terwijl we juist net een omvang constateerden. Een andere paradox betrof de ruimte zelf. Als dingen zich in deze ruimte bevinden, dan moet deze ruimte dus ook in de ruimte zijn, waardoor we kunnen stellen dat dingen zich dus

níet in deze ruimte bevinden. Tegenover al deze obstakels die het rationele zicht belemmeren, stelde Aristoteles één van de kernregels van de logica vast, de *principium contradictionis*. Deze stelde dat een uitspraak en de ontkenning ervan niet tegelijkertijd waar konden zijn, en veel van deze regel zou niet alleen de basis vormen voor de klassieke filosofie, maar ook voor het religieuze gedachtegoed van de Middeleeuwen. Na deze Middeleeuwen begon alles echter weer onzeker te worden, maar deze onzekerheid zou onder andere door Hegel gehanteerd worden als generator van een verzameling van interessante ideeën. Eén van de meest bekende betrof het Idee zelf, dat een uitspraak was, een these. Deze kende weer de ontkenning, de antithese, maar deze tegenstelling hoeft geen verbod op te leveren, maar kan gebruikt worden voor een nieuw inzicht, de synthese. Deze logica, die ook wel de dialectiek genoemd zou worden, zou het hart van de filosofie van Bolland vormen, in zijn geval met de paradox als de generator van ideeën. Hij had er nu tenslotte het idee van onzekerheid mee opgelost. Dat ideeën geen absolute kennis bezitten, is tenslotte een uitspraak die, als we hem voor waar moeten houden, absolute geldigheid nodig heeft. Hetzelfde kunnen we zeggen over betekenisloosheid: de uitspraak dat het bestaan geen enkele betekenis heeft, dient, om waar te kunnen zijn, een absolute mate van betekenis te bezitten, anders kunnen we niet met zekerheid zeggen dat deze tenslotte waar is.

Nu Bolland zijn zuivere rede met hulp van Hegel van een fundament had voorzien, wilde hij korte metten maken met de Katholieke smetten die Nederland rijk was. Abraham Kuyper moest het echter ook ontgelden, wiens Gereformeerde geloof hij zag als een onhoudbaar stuk obscurantisme. De laatste vijand was een voor de hand liggende, namelijk de Rode Internationale, waarbij haar hoogste prediker Marx compleet misbruik gemaakt had van de briljante geest van Hegel. Volgens Bolland maakten de Marxisten helemaal geen gebruik van Hegel's dialectiek, en waren maar zwakjes geweest in het 'hegelen'. Al snel zou Bolland een groep volgelingen om zich heen verzamelen, zijn 'collegianten', die wel op de correcte manier konden hegelen. Dit gaf het voorkomen van een filosofische religie, waarbij één meester een moment van openbaring had genoten, dat hij zijn volgelingen zou leren, die op hun beurt weer de correcte leer zouden bestuderen en zouden uitdragen in het Nederlandse filosofische landschap. Het was een Hegeliaanse versie van de Hervormde Kerk, maar dan wel met één probleem. Zoals later vastgesteld zou worden door de filosoof Karl Popper, is de manier van denken van Hegel niet geheel waterdicht. Er kunnen tenslotte zeer interessante, onintuïtieve ideeën uit voorkomen, maar het kan in feite gebruikt worden om vrijwel alles te bewijzen, en daarmee ook daadwerkelijke tegenstrijdigheden, onwaarheden en ideeën die zo onduidelijk zijn, dat eigenlijk vrijwel niemand weet wát het idee nu precies inhoudt, laat staan dat we kunnen vaststellen of dit idee in lijn is met de werkelijkheid. Een cirkelredenering als het Idee dat alleen als idee der werkelijkheid een werkelijk idee is, klinkt vrij poëtisch, maar lijkt weinig betekenis in zich te bezitten.

Toch zou Bolland het hanteren om een duidelijk beeld te krijgen van zowel de filosofie als

de theologie. Deze theologie is geankerd in het Christendom, maar is in het beeld van Bolland eerder een filosofie dan een dogmatisch geloof. Zelf keek hij naar het originele Grieks, naar de uitdrukking voor het edele, *ho chrestos*, wat ons de kern van het geloof van Bolland geeft, in iets wat we het 'Chrestendom' kunnen noemen. Niet langer hebben we hier te maken met een eenvoudige timmerman die een vleesgeworden God is geworden, maar zich alsnog bekommert om de noden van de laagsten van de samenleving. De vleeswording wordt letterlijk genomen, met de volgelingen van de Mensenzoon als verheven boven de redeloze menigte, dat slechts het gewaad van onwijsheid droeg. Dit was een prediking met een zeer duidelijk verschil tussen de kansel en de kerkbank, en volgens Bolland was dan ook de toegankelijkheid van het heilige voor de gewone man de ware reden dat de kerken leeg liepen. Deze heilige waarheid hoort echter door een filosofische priesterstand bewaakt te worden, en Bolland en zijn collegianten hoorden deze nieuwe klasse vorm te geven. Deze geestelijke elite hoorde het platvloerse materialisme van repliek te dienen, en geheel op te ruimen, en publicaties als *Zuivere Rede* en *Collegium Logicum* dienden net als de Summa van Thomas van Aquino deze nieuwe orde vorm te geven, met de filosoof-priester als de verdediger van de Nederlandse Christennatie. Bolland en zijn collegianten zouden zowel de aanvallen van de rest van de Nederlandse filosofen, als die van religieuze critici pareren, maar in zijn persoonlijke leven zouden donkere wolken boven Bolland zich samenpakken. Zijn vrouw zou steeds vaker geraakt worden door ziekte, waardoor Bolland maar weinig plezier kon beleven aan de stichting van zijn eigen filosofische school, het Genootschap voor Zuivere Rede.

Dit Genootschap zou er in het begin van de 20ste eeuw een vijand bij krijgen in de vorm van Madame Blavatsky en haar theosofie. Net als de filosofie van Bolland was dit bedoeld als combinatie van denken, weten en geloven, maar volgens Bolland bleek dit een geloofsrichting dat zich in een eindeloze schemering ophield. In het vaarwater van de theosofie bevonden zich echter ook andere nominaal religieuze organisaties, zoals de vrijmetselaren en de Rozenkruisers. Bolland zag deze echter als voortzettingen van de ongure geest die hij ook in de Katholieke Kerk had waargenomen, en de kritiek van Bolland op andersdenkenden begon steeds meer een eigenaardige vorm van paranoia in zich te huizen. Zo moest volgens Bolland de vrijmetselarij niet alleen 'theosofisch zijn of niets', hij zou er ook een onthullend werk aan wijden, *De Geheimen der Vrijmetselarij*. In dit werk zou hij als bron Leo Taxil, een pseudoniem voor de beruchte zwendelaar Gabriël-Antoine Jogand-Pagès. Deze was door jezuïeten opgevoed, en deed na deze ongelukkige opvoeding er alles aan om de Katholieke Kerk zwart te maken. Hij beschreef de Kerk als een 'pornocratie', maar kreeg later absolute van paus Pius XIII, waarna hij dezelfde oorlog voortzette tegen de vrijmetselarij. Deze beschreef hij als een satanskerk, die zich schuldig zouden maken aan dezelfde seksuele vuiligheden die Taxil eerder aan de Kerk toegeschreven had. Dit was voor Bolland echter niet relevant: de vrijmetselaren en alle andere andersdenkenden waren een obstakel voor de zuivere rede, in een zuiver Hollandse leerzaal.

Bollands invloed begon echter ook buiten de landsgrenzen te reiken, toen hij zich begon te bemoeien met de kwestie België. Die stonden ooit bekend als de Zuidelijke Nederlanden, maar hadden zich in een revolutie in 1830 tegen het gezag van koning Willem I gekeerd, en nu zou Bolland zijn intellectuele gezag lenen aan de Vlamingen, en tegen de Franse taal. Het Nederlands was volgens hem de voertaal van de wetenschap, met de Franse als de voorzet voor leugenachtigheid. Bolland zou in 1912 echter met zwaar gemoed terugkeren naar Nederland, toen het einde van het leven van zijn vrouw aanstaande was. Dit zou niet alleen een gat slaan in het leven van Gerard, maar ook van zoonlief Alfred, die zich in de theologie zou gaan verdiepen. Meer en meer zou de oude Bolland het Christendom in een sfeer van crisis tot zich laten komen, waarbij de wijsheid het van de ondergang moest redden. Verder kon ook de geschiedenis van dienst zijn, waarbij de Griekse en de Egyptische invloeden op dit Christendom het van de nodig mysterie kon voorzien. Zo zag hij in de figuur van de herder een Hermestype, die niets te veel was om zelfs een enkel afgedwaald schaap terug naar de kudde te brengen, een type dat herboren was in de psalm van David. De kern van het geloof van beide Bollands zou echter het lijden en sterven van Jezus blijven, waarbij de oude Bolland nog een laatste keer overhoop zou liggen met de natuur- en wiskunde, die beiden niets van wijsheid hadden begrepen. Ook Darwin was eenzijdig en bekrompen, die niets begreep van de bovennatuurlijke wisselwerking tussen leven en dood, die samengedacht moesten worden, samen met natuur en bewustzijn.

In een laatste werk zou Gerard nog alles beknopt samenvatten, in zijn *Spreuken.* Hierin zou hij kort en bondig tekeer gaan tegen het relativisme van zijn tijd, met name op het gebied van huwelijksethiek, en het nationale gevoel. 'Aan goddeloosheid, gepeupelregeering en huwelijksontwrichting zal onze beschaving te gronde gaan.' zou een centrale uitroep van dit werk worden. Democraten zijn ezeldrijvers, die, om over ezels te kunnen regeren, hun achterste dienen te vereren, de proletariër is bij voorkeur gekeerd tegen anarchisme en socialisme, antimilitarisme is onnozelheid, en het uiterste onrecht verdient in de ogen van Bolland de uiterste straf, en dus de doodstraf. Een heel keurkorps aan maatschappelijke zieken passeert de revue. Sociaaldemocraten, vrijmetselaren, rooms-katholieken en theosofen, allemaal deugen ze van geen kant.
Ook de vrouwenbeweging en homoseksualiteit zijn een kwaad der samenleving, als ook de wereldburger der wereldburgers, de Joden.

In dit tijdperk zou Bolland meer en meer beruchte denkbeelden opdoen. Het is tenslotte het tijdperk van Houston Stewart Chamberlain, die in zijn *Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts* erop stond dat de mens niet alleen lichamelijk, maar ook geestelijk onder te verdelen was in verschillende rassen, en dat de strijd tussen deze rassen de motor van de geschiedenis was. Het was echter niet de oude Gerard, maar de jonge Alfred die hiervan onder de indruk was. Spoedig zou Alfred dit rassenbewustzijn vermengen met een ander onheilspellend idee, namelijk het antisemitisme. Dit alles zou een oude, vermoeide Gerard Bolland produceren, met een overleden

vrouw en een vervreemde zoon, met op de achtergrond een ramp van ongekend formaat, namelijk het rampzalige einde van de Eerste Wereldoorlog. Tussen 1918 en 1922 zouden nog vier jaar aan de oude Bolland gegeven worden, en in 1921 zou hij één van deze gebruiken om de dubieuze eer te vergaren van grondlegger van het Nederlandse fascisme, met zijn rede *De Teekenen des Tijds*.

De Völuspá leert ons de morele winnaar te zijn, zelfs in de ondergang van het lot der heersende machten. Bolland, echter, gaf zijn beruchte rede aan het einde van zijn bestaan, en beet als een oud, ziek en boos dier wild om zich heen. Het thema van de rede was 'het wezen en de gevolgen der democratie, der stelselmatig en eenzijdig doorgedreven democratie'. De eerste zin sprak boekdelen:

'Wijzelve zijn met onze vermolmd oppervlakkige en verkankerde beschaving sedert 1918 vooruitgegaan naar beneden naar ontwrichting en ontbinding, naar ontreddering en staatsbankroet, natuurlijk ten gevolge van het zoogenoemd volksgezinde, in werkelijkheid gewetenlooze drijven der communisten, socialisten en overige democraten, maar voorgegaan ook, ja voortgestuwd en voortgedreven, door de verdwaasde regeering zelve.'

De problemen beginnen volgens Bolland bij de stedelingen, die lui, ondankbaar en zonder enig gevoel van plicht, zedelijkheid en vaderlandsliefde zijn, materialistisch tot op het bot bovendien. Mijlen boven deze klasse stonden de 'beunhazende praatjesmakers, die onbekommerd om 's lands belang in de volksvergadering en volksvertegenwoordiging den gemeenen man partijdig naar de mond praten'. Het enige wat de twee nog verbindt, is het democratische dagblad, die samen met de technologie de ontworteling compleet maakte. Deze technologie maakte de mens zwak, en verpestte cultuur en godsdienst. In plaats daarvan was er een cultuur van schaamteloosheid en malaise ontstaan, en daar was maar één schuldige in aan te wijzen, namelijk het international jodendom. Zij waren een doorslaggevende macht in de maatschappij, de overheid, het bankwezen, de pers, de cultuur en vrijwel iedere volksvertegenwoordiging. Deze 'ontwrichtende, ontbindende en ontreddende revolutioneering' stond aan de basis van alles wat verrot en pervers was geworden.

Hiermee zou Bolland veel verontwaardiging oogsten, maar er waren ook hen die hem steunden. Zij zagen de mislukking van 'dat kletscollege in de Tweede Kamer', en spraken van nepotisme in de diamantbranche. Het antisemitisme van Bolland kwam echter niet uit de lucht vallen, maar was al sinds zijn verblijf in Indië aanwezig. Daar was hij al van mening dat er raciale verschillen waren tussen de Nederlanders en de inlanders, maar ook de Joden kregen vanaf het begin flinke kritiek te voortduren. Met name de Talmoed kwam er bijzonder slecht vanaf, maar in het begin zou er vooral sprake zijn van anti-judaïsme, dus kritiek op het geloof zelf. Toen Bolland echter zijn blik verbreedde, tot de rooms-katholieken, de vrijmetselaren, de theosofen en alle andere geloofsrichtingen die hij als niet deel van Nederland zag, begon hij zich te keren tot een hoofdoorzaak van dit alles, en zijn zoon Alfred zou hierin de laatste zet geven. Het gaf hem het

antisemitisme als de allesomvattende theorie van de gehele geschiedenis, een groot complot van volksvreemde elementen, die uiteindelijk achter iedere rampspoed zaten. Dit antisemitisme is dan ook het startpunt van de Nederlandse Filosofie. Het is namelijk een totaaltheorie, waarin iedere marginale beweging, hoe vreemd en tegenstrijdig ook, zich kan verbinden aan vergelijkbare bewegingen.

Wat Bolland de Nederlandse Filosofie echter nog meer kan geven, is iets dat vaak als de kerneigenschap van de intellectueel beschouwd wordt, namelijk de paradoxale tegenstrijdigheid, die uitgelegd kan worden als onintuïtief, waardoor, als dergelijke ideeën gewoonweg incorrect blijken, de denker dit simpelweg kan wegwuiven als een gebrek aan diepgang in intellect. Zoals we uit de mond van Karl Popper al zagen, kan met de Hegeliaanse logica die Bolland tot het centrum van zijn denken maakte vrijwel alles bewezen worden. Dit heeft niet alleen een alwetendheid, maar ook een potentiële totaalverwarring tot gevolg, waarin niet eens meer zeker is wát nu precies verdedigd wordt. De paradoxale logica vormt hiermee een kernwapen van de geest, waarin iedere zekerheid zijn vaste vorm verliest, en verwaterd.

Hegel zelf heeft ook een gevaar in zich, omdat hij de staat haast goddelijke kwaliteiten toedichtten. Dit was de goddelijke wil op aarde, en in zijn *Grondlijnen van de Filosofie van het Recht* beschrijft Hegel de staat als de verwerkelijking van het absolute, en de aardse representatie van de rede zelf. Hier komt nog Hegel's versie van identiteit bovenop, kernachtig gesteld als 'wat redelijk is, is werkelijk, en wat werkelijk is, is redelijk'. Dit maakt de ordening van de samenleving compleet, waarin de eenheid van de familie en de burgerlijke maatschappij in de rede gerechtvaardigd wordt door de staat, en daarmee de volmaking van de vrijheid, in het geval van Hegel de Pruisische staat. Dit maakt de staat in de Hegeliaanse filosofie tot een objectief absolute, waardoor autoritarisme zeer gemakkelijk gecombineerd kan worden met de filosofie van Hegel, een nogal risicovolle combinatie met de rassenleer en het antisemitisme van Bolland. Het einde van de geschiedenis van Fukuyama maakt deze situatie alleen maar erger, omdat tegenmachten die dit alles mogelijk het hoofd kunnen bieden, zich verliezen in gelukzalige betekenisloosheid. Fukuyama's einde van de geschiedenis was al een redelijk lachwekkende libertarische fantasie, een enigszins intellectuele versie van Atlas Shrugged van Ayn Rand. Deze fantasie werd aan het begin van de 21ste eeuw in duigen gegooid door twee crises, namelijk de kredietcrisis en de eurocrisis. Als het einde van de geschiedenis zich voorgedaan had, waren deze crisis niet eens gebeurd, maar als ze dan toch gebeurd waren, dan waren ze waarschijnlijk een stuk bevredigender opgelost. We zouden hierbij Grieken kunnen voorstellen die Jeroen Dijsselbloem als een heilige gezien zouden hebben, iets dat mij nogal onwaarschijnlijk lijkt. Met een filosofie als die van Bolland in ogenschouw wordt een dergelijk vrijblijvende ideologie ronduit onverantwoordelijk.

We zijn echter nog lang niet bij de gehele Nederlandse Filosofie. We zagen al eerder dat Bolland zichzelf sterk als Nederlands Hervormd zag, en religie is een tweede gebied dat zich in de

huidige wereld in een malaise bevindt. Niet alleen gaat men niet langer meer naar de kerk, maar ook de kerk zelf lijkt zijn zelfvertrouwen geheel verloren te hebben. Dit idee is niet nieuw, en speelde, zoals we al eerder zagen, al in de tijd van Bolland, zelfs vóór het einde van de Eerste Wereldoorlog. Wat echter nogal verontrustend is, is dat de filosofie van Fukuyama er recentelijk een religieuze evenknie bij heeft gekregen, in de vorm van een recentelijk werk, met de titel *The Benedict Option*, van de Amerikaanse traditionalist Rod Dreher. Ook dit einde kan met rampzalige gevolgen hebben, zelfs in een vaststaand gebied als dogmatische religie, zoals we spoedig zullen zien.

Het einde dat Dreher aanneemt in zijn boek, is het einde van het Christendom. Hij noemt Amerika dan ook een 'post-Christelijk' land, en baseert veel van zijn pessimistische visie op die van een theoloog, Alasdair MacIntyre. In een werk uit 1980 genaamd *After Virtue* stelt MacIntyre dat het Westen op het punt staat een nieuwe ineenstorting van beschaving te ervaring, vergelijkbaar met die van de instorting van het Romeinse Rijk. Dreher ziet dit ook gebeuren, en stelt voor om kleine gemeenschappen te vormen naar de regel van Sint Benedictus. Dit zijn een verzameling van regels die kloosterlingen een vast leefpatroon gaven, waarbij zij zich afsloten van een zondige buitenwereld, en hun tijd enkel wijdden aan werken, eten en bidden, in absolute gehoorzaamheid aan deze regels. Deze waren opgesteld door Benedictus van Nursia, om het kloosterleven te regelen van de Abdij van Monte Cassino, en worden in hun totaliteit vaak samengevat als *ora et labora*, bid en werk. De regel wordt gedefinieerd door een eed van armoede, nederigheid in het aangezicht van God, maar bovenal gehoorzaamheid aan de geestelijke leiding. Kloosterlingen horen trouw te zweren aan de verschillende regels die Benedictus hen oplegt, en ongehoorzaamheid aan deze regels komt de aspirant kloosterlingen duur te staan, vaak in de vorm van boetedoening aan de Almachtige, die daadwerkelijk gekrenkt wordt. De kloosterling hoort zwijgzaam en gehoorzaam de liturgie te observeren: er wordt bepaald hoeveel psalmen gezongen moesten worden, hoe en wanneer de nacht- en ochtendgetijden geobserveerd moeten worden, wanneer en waar zij moeten eten, en hoe zij de ouderen en de zwakkeren van dienst horen te zijn.

Deze regel lijkt een regel te zijn die puur gebruikt wordt voor pacifistische doeleinden, maar dit is niet altijd het geval geweest. Zo was Europa rond het jaar 1000 grotendeels hersteld van het barbarisme van de vroege Middeleeuwen, en begon de Kerk, met steun van Noord-Europa, aan een terugtocht op het wereldtoneel. Het deed dit in de vorm van een kruistocht, die in 1095 uitgeroepen werd. Deze moest uitgevoerd worden door onder andere de Angelen en de Saksen, die een geloof gewend waren dat de nadruk legde op oorlog, en de benedictijnen van de Abdij van Cluny zouden hun steentje bijdragen aan de ontwikkeling van een krijgstak van het Christendom. Er zou een grote rol weggelegd zijn voor heiligen als Sint Joris en Sint Mercurius, waarbij de figuur Jezus op de achtergrond verdween als een heerser. Deze heiligen waren weinig meer dan Christelijke versies van de oude heidense goden, en Jezus' taak was slechts om het bevel te geven

om zijn Heilige Land te heroveren op de ongelovige Saracenen. De oproep tot kruistocht zou echter met onverwachte en verstrekkende gevolgen komen, want aan de Rijn bestonden enkele Joodse gemeenschappen, die als Christendoders werden beschouwd, en waar eerst mee afgerekend werd. Na een lange, barre tocht veroverden zij in 1099 Jeruzalem, om zich eerst op de Joden en Moslims aldaar te storten, om vervolgens bij terugkomst hun geweld los te laten op andere Christenen, die een afwijkende leer aanhingen.

Volgens Dreher is het Westen echter geheel ontkoppeld van al deze vormen van Christendom, en heeft het zich overgegeven aan seculiere machten, die zich in zijn Amerika manifesteren in de vorm van het homohuwelijk, de recht op abortus, en de prominentie van transgenders. Dreher lijkt het gevecht tegen deze krachten niet langer zinvol te vinden, maar is niet van mening dat zijn suggestie een totale verzaking van de wereld is, waarin enkel hulp van bovenaf het tij nog kan keren. In plaats daarvan noemt hij zijn Benedict Optie een tactische terugtrekking, vergelijkbaar met die van de Engelsen uit Duinkerken. Christen horen zich niet te verliezen in apathie en vluchtgedrag, maar horen volgens Dreher hun eigen wortels te herontdekken, in de vorm van geestelijke discipline en de opbouw van Christelijke gemeenschappen die weerstand kunnen bieden tegen deze destructieve krachten. Dit alles wordt gezien in een duistere sfeer van ondergang, waarin Europa gezien wordt als bezig met een zelfmoordpoging, en waarin Amerika vergelijkbaar is met het late stadium van het Romeinse Rijk.

In dit nieuwe Romeinse Rijk is het oude geloof vervangen met iets dat Dreher het Moralistische Therapeutische Deisme noemt. Dit is een vrijblijvende versie van het oorspronkelijke Christendom dat vijf pijlers kent:

1. Er bestaat een God die hemel en aarde heeft geschapen, die deze ordent en die toezicht houdt op de mensheid.
2. God wil dat de mensen goed en aardig tegen elkaar zijn, zoals we leren uit de Bijbel en de meeste grote geloven.
3. Het doel van het leven is geluk en tevreden zijn over onszelf.
4. God hoeft geen deel te zijn van het menselijke bestaan, tenzij er een probleem voordoet.
5. Goede mensen gaan naar de hemel na hun dood.

Dreher ziet deze vrijblijvende vorm van Christendom met name in de jongere generaties van Amerika, en trekt een parallel met de situatie die zich voordeed aan het einde van het Romeinse Rijk. Toen deze aangevallen werd door de Visigoten en de stad geheel vernietigd werd, bestond het oude Rome alleen nog maar in herrennering. Dit had verstrekkende gevolgen voor de inwoners van het Rijk, ook voor de Christenen. Zij moesten met lede ogen aanschouwen hoe de zekerheden van hun voorouders voor hun ogen ineenstortten, en een hele verzameling aan

theologische werken ging aan de slag met deze gang van zaken. Augustinus schreef er zijn *Stad van God* over, die de oorzaak ervan legde bij de verdorvenheid en decadentie van de heidense Romeinen, die zich verloren hadden in plezier en genot. Ook werd er teruggekeken naar de vroege kerk, die zich onder hevige spanning en onderdrukking bega, waarbij woestijnheiligen vaak de wildernis introkken, om zich geheel aan het geloof te wijden. Nu zijn volgens Dreher dezelfde stappen nodig, om het Christendom te behouden. Net zoals de oude Hebreeën zich niet lieten assimileren in Babylonië, omdat dan hun morele licht was gedimd tot een duisternis, zo moet ook het Christendom zich afkeren van het egoïsme, hedonisme en materialisme waarvan het Moralistische Therapeutische Deisme de religieuze uiting is.

In dit alles ziet Dreher een zeer duidelijke ontwikkeling van vijf tijdperken:

- de veertiende eeuw, waarin er een kloof ontstond tussen God en Zijn Schepping,
- de zestiende eeuw, waarin de Reformatie de religieuze eenheid teniet deed,
- de achttiende eeuw, waarin de Verlichting het Christendom verving met de cultus van de Rede,
- de Industriële Revolutie, waarin het kapitalisme de dienst begon uit te maken,
- de Seksuele Revolutie, die in de jaren 60 begon en voortduurt tot vandaag de dag.

De oorzaak van dit alles is volgens Dreher echter ook religieus. Het zou zijn oorsprong hebben in een tegenstelling tussen twee theologen, namelijk Thomas van Aquino en William van Ockham. Thomas van Aquino had een alomvattend idee van de Hand van God in de werkelijkheid. De gehele werkelijkheid werd door Zijn hand gevormd, en alles in de werkelijkheid was van betekenis, wijzend naar de Almachtige. Daarnaast was de gehele maatschappij doordrongen van deze hogere werkelijkheid, en is de hele wereld doordrongen van deze geestelijke aanwezigheid. Dit model, dat de Middeleeuwen zou bepalen, werd ook wel het 'realisme' genoemd.
William van Ockham zou zich tegen dit Middeleeuwse model keren, in iets dat het 'nominalisme' genoemd zou worden. Het realisme stelde dat de essentie van een wezen door God aangebracht is, en dat de rationele orde die aangebracht is, begrijpelijk is. Dit is echter het begin van eeen probleem, namelijk dat dit betekenis dat God zijn oneindigheid uitdrukt in de beperktheid van de materiële wereld, wat de indruk wekt dat Hij ook beperkingen heeft. Ockham stelde dat de betekenis van zaken door God bevolen werd, en dat zaken zonder dit bevel geen intrinsieke betekenis bezitten. Hierbij kunnen we kijken naar het voorbeeld van een tafel, dat op zichzelf slechts wat hout en een paar spijkers is, tot wij het de naam 'tafel' geven, waardoor het betekenis krijgt. In de werkelijkheid was hetzelfde aan de hand: de werkelijkheid zelf is betekenisloos, tot de Almachtige het de 'werkelijkheid' noemt, en het betekenis krijgt. Het woord 'nominalisme' is dan ook afgeleid van het Latijnse 'nomen', dat 'naam' betekent.

Dit zette een proces in gang dat tot op de dag van vandaag voortduurt, waarin de betekenis van de wereld afhankelijk is van wat de mens zelf er van maakt. Het zou het startsein zijn voor de Renaissance, waarin dit deel werd van een optimistische visie, met de mens als maatstaf aller dingen. In de 16e en 17e eeuwen werden voor het eerst vraagtekens gesteld bij de kerkelijke autoriteiten, en braken er religieuze oorlogen uit, waarin de wetenschap zijn opmars begon te maken. In de 18e en 19e eeuw zou de Rede allesbepalend worden, en zou de industrie de oude agrarische wereld geheel de vernietiging in drijven. In de 20ste eeuw zouden de twee wereldoorlogen voorgoed een einde maken aan de God van het Christendom, en zou alles gaan draaien rondom het individu, en zijn zelfbevrediging.

Hiertegen zou een nieuwe religieuze impuls opgroeien, die naast een fysieke strijd ook een strijd van betekenis zou gaan uitvoeren, waarbij ook gestreden zou worden voor de zingeving van de verschillende gebeurtenissen waar wij deel van zijn. In een maatschappij die steeds verder fragmenteert lijken angst en verwarring steeds meer de overhand gekregen te hebben. Wat Dreher hier tegenover stelt, is een terugkeer naar de antieke waarden, die slechts vergeten zijn, klaar om herontdekt te worden. Het fundamentele element van verzet is in zijn ogen de eigenschap van orde. Deze orde, in de religieuze vorm de *logos*, iss de vormende hand van de Almachtige, die wij kunnen observeren in zijn Schepping. Deze orde kan echter ook geleefd worden, door samen te leven met gelijkgestemden, in religieuze gemeenschap. De Regel is hier uiteraard een goed voorbeeld van, waarbij een aantal zaken ons wederom verbindt met dit idee van orde, zoals bidden, werken, soberheid, regelmaat, en bovenal gemeenschap. Deze gemeenschap is aan stukken geslagen door het moderne bestaan, en de hoofdreden hiervoor lijkt te liggen in de complexiteit van deze gemeenschap. Deel zijn van iemand bestaan betekent tenslotte ook deel zijn van alle problemen, frustraties en moeilijkheden die het bestaan van de ander rijk is, terwijl ons eigen bestaan hier ook al vol mee zit. De Regel kan volgens Dreher hierin van dienst zijn, en kan gelovigen omsmeden tot een religieuze familie.

Het kernwoord in het scheppen van deze familie ligt in discipline. Zo kan een monnik, die uit de groep gegooid is, enkel terugkeren door berouw te tonen, en boete te doen. Pas dan kan de gemeenschap zijn zondes vergeven, en hem weer terug doen keren in de gemeenschap. De Regel dient hierbij de monnik duidelijk te maken wat zijn plichten zijn, om zijn individuele egocentrisme in toom te houden. Dit is de prijs die betaald wordt voor een voortdurende menselijke relatie, die in de moderne tijd volledig afwezig lijkt. De afscheiding van deze wereld schept voor de monniken een verbond van samenhang, waardoor waarden als gastvrijheid mogelijk worden. Het vormt de basis voor aandacht naar vreemden, waardoor er een mate van openheid naar de wereld bestaat. Deze is echter begrensd, en geregeld door de Regel. Dit zorgt er niet alleen voor dat dreigingen van buitenaf geweerd worden, maar is ook een bescherming tegen extremisme. De hoofdzaak blijft echter een enkele absolute scheiding, die tussen Christus als absoluut middelpunt van het

leven, of de Zelf en zijn eindeloze verlangens.

Deze versie van de Regel moet volgens Dreher de kracht geven om het huidige politieke klimaat weerstand te bieden. Hoewel in het 2016 van dit boek Donald Trump zich in het Witte Huis bevindt, beschouwd Dreher de meeste politieke gevechten die sinds de jaren 60 zijn gevoerd als verloren. De enige manier waarop nog winst behaald kan worden, is door terug te keren tot een traditionele vorm van politiek bedrijven, waarin een instabiele politieke cultuur voorzichtigheid vraagt. Dit negeren is té belangrijk, want het idee van religieuze vrijheid ligt door deze tumult in de weegschaal. Dreher stelt dan ook Lance Kinzer aan ons voor, een conservatieve Republikein die de aandacht wil verleggen, van de landelijke naar de lokale politiek. Kinzer geeft hierbij enkele suggesties waarmee deze locale politiek in het conservatieve voordeel beïnvloed kan worden:

- wordt actief op staats- en lokaal niveau, met interacties met wetgevers met persoonlijke brieven en persoonlijke ontmoetingen
- richt je op voorzichtige, bereikbare doelen, en vecht niet de gehele cultuuroorlog uit
- de belangrijkste prioriteit zijn de Christelijke instituties die de toekomstige generaties vormgeven
- nodig de lokale media uit voor de religieuze invalshoek over bepaalde religieuze onenigheden
- wees beleefd, dit om de schijn van fanatisme te vermijden
- rijk uit naar andere denominaties, niet-Christelijke geloven en zelfs homoseksuelen en lesbiennes die strijden aan de kant van vrijheid van meningsuiting

De situatie waarin Amerikaanse Christenen zich bevinden wordt door Dreher vergeleken met die van hun medegelovigen achter het IJzeren Gordijn. Het voorbeeld van de Tsjechische dissident Václav Havel wordt aangehaald, en zijn observaties, zoals die van een groenteboer. Die zette een bord neer met daarop 'Werkers aller landen, verenigd U!', maar deed dit enkel uit angst voor het systeem, en niet omdat hij dat daadwerkelijk geloofde. Hij leefde, zoals Dreher dat stelde, 'binnen een leugen', en 'leven binnen de waarheid' is niets meer dan alles wat tegen het systeem ingaat, en de ware vorm van opstand. Dit alles is deel van een idee dat Havel in zijn eigen oppositie tegen het communisme zou uitdragen: enkel door een beter leven te scheppen, kan ook een beter systeem geschapen worden.

Verder wordt er gekeken naar een andere dissident, Václav Benda. Hij stond op het idee van een systeem buiten het systeem om, wat hij een 'parallelle polis' noemde. Dit was geen terugtrekking in een afgesloten Christelijke gemeenschap, maar het vestigen van gemeenschappelijke praktijken en instituties die de isolatie en fragmentatie van de samenleving om

kunnen keren. De visie van Benda draait dus niet alleen om een betere toekomst voor hen die er vrijwillig aan mee doen, voor iedereen om hen heen. In zijn eigen Amerika ziet Dreher dit in de vorm van leraren die jongeren dingen leren die ze niet op publieke scholen te leren krijgen, schrijvers die zich niet laten muilkorven, en priesters die hun religieuze principes leven ondanks veroordeling en juridische obstakels. De kosten die al deze mensen maken, zijn irrelevant. Waar het daadwerkelijk om draait, is het vasthouden aan de eigen principes. Deze principes verspreiden zich vanuit het individu, naar de familie, de kerk, de gemeenschap, en zo de wijde wereld in.

Om te beginnen met wat Dreher deze vorm van 'antipolitieke politiek' noemt, moeten gelovigen zich eerst afscheiden van de gangbare cultuur. De televisie moet uit, de telefoon moet weg, en beiden moeten ingeruild worden door boeken. Gelovigen moeten naar buiten treden, en zich vrijwillig inzetten voor de gemeenschap. De kern hiervan is doordrongen worden van het feit dat stemmen alleen niet goed genoeg is, maar dat de strategie van Christelijk Amerika verbreed moest worden, bijvoorbeeld in het debat over abortus, waarbij het lokale niveau werd aangeboord. Volgens Dreher hoort het Christelijk Amerika helder te worden dat de politiek culturele en religieuze problemen niet kan oplossen. Deze kunnen volgens Dreher alleen opgelost worden door een herontdekking met het antieke verleden, met name in de vorm van de geschriften van de eerste acht eeuwen van het Christendom, zoals die van Polycarpus van Smyrna en Ignatius van Antiochië. Ook moet iets als liturgie herontdekt worden, waarbij de pracht en praal van het geloof een fysieke werkelijkheid is geworden. Verre van slechts schone schijn, deze schoonheid is deel van de geloofservaring zelf, en kan de gelovige in contact brengen met het heilige.

Daarnaast heeft schoonheid volgens Dreher nog een belangrijke functie. Het schept een sterk contrast tussen het heilige en het wereldlijke. Het wereldlijke, vervallen, lelijk en vol met monsterlijkheden, wordt in kunst zowat het tegenovergestelde van het heilige.
Dit is schoon, zuiver en puur, en het gebruik van kunst om dit contrast duidelijk te maken is ter bedoeling van het omzeilen van de rationele geest, om ons in het hart te raken. Wij als mensen reageren meteen op schoonheid en goedheid, en verlangen naar wat zij openbaren. In deze schoonheid ziet Dreher ook het martelaarschap, de wil om te lijden voor het geloof, zelfs tot aan de opoffering van het eigen bestaan. Het voorbeeld dat Dreher geeft is in Polycarpus van Smyrna, die weigerde om wierook te branden voor Caesar.

Om deze vorm geloof te doen terugkeren, zijn volgens Dreher enkele zaken noodzakelijk. Dreher stelt dat de gezin een klooster onder één dak hoort te zijn. De familie moet vaste tijden hebben voor het bidden, en moeten verteld worden over de heiligenlevens. Het betekent dat voor de kinderen buitenkerkelijke activiteiten dienen te wijken voor de plichten van het geloof. Ouders dienen dit echter ook te doen, en zij dienen dan ook als voorbeeld voor hun eigen nageslacht. Hoewel dit kleine klooster een hiërarchische orde nastreeft, is er wel de mogelijkheid tot biecht aan jongere leden, ook al wordt het geheel gestuurd door een cultuur van gehoorzaamheid.

Naast dit kleine klooster, dient het gezin dichtbij gelijkgestemden te leven. Hierbij put Dreher inspiratie uit het orthodoxe jodendom, waarbij hij de korte afstand ziet als het geheim van hun veerkracht. Dit is niet verplicht, maar wordt wel door andere gelovigen als een zegen ervaren. De nabijheid geeft de gelovige het gevoel dat de kerk daadwerkelijk het centrum van het bestaan is. Door deze daad vervaagt de grens tussen kerk en leven, een grens die Dreher als illusionair ziet. De grens tussen de verschillende kerken hoort net zo hard te vervagen, en Dreher haalt hier het voorbeeld aan van de strijd van Amerikaanse Protestanten en Katholieken tegen abortus, in wat Dreher een 'oecumenisme van de loopgraven' noemt. Hierbij is de nood zó dringend, dat er niet langer tijd is om te gaan kijken naar de verschillen tussen de verschillende denominaties, maar wat hen allen bindt. Een ander voorbeeld is die van een Orthodoxe bisschop genaamd Hilarion Alfeyev, die erop staat dat traditionalisten een 'gemeenschappelijk front' moeten vormen tegen atheïsme en secularisme. Hierbij horen de verschillende denominaties echter niet verwaterd te worden, maar moet er sprake zijn van tolerantie voor verschillen. Door de ruimte die dit schept, kunnen alsnog serieuze discussies plaatsvinden, zonder dat dit ten koste gaat van het gemeenschappelijke doel dat al deze denominaties met elkaar delen.

Een ander wapen in dit gemeenschappelijke front is volgens Dreher educatie. Hierbij wordt teruggegrepen naar Benda, en wordt educatie gekenschetst als een manier waarop authentieke morele en religieuze waarden hersteld kunnen worden. Onder het communisme was deze poging mislukt, omdat de aandacht te exclusief was, en het communisme zelf een ijzeren grip had gehouden op het onderwijs, en de hoeksteen van de samenleving, het gezin, aan stukken had geslagen. Nu had het seculiere liberalisme hetzelfde doel, namelijk het uitwissen van religieus geloof, morele waarden, culturele herinnering, om aldus iedereen tot pionnen te maken van de heersende politieke orde. Hierbij moet echter niet alleen gedacht worden aan de leer van de Schrift, maar ook aan de geschiedenis van de Westerse beschaving. Hierbij ziet Dreher deze als de vermenging van Hebreeuws geloof, Griekse filosofie en Romeinse wetgeving, en ziet hij de niet-christelijke, heidense werken van literatuur en kunst als wegbereiders voor het geloof in de wederkomst van Christus. Als we niet langer een liefde meer hebben voor deze culturele erfenis, echter, zal deze in het niets verdwijnen.

Het publieke onderwijs is in dit laatste eerder een struikelblok dan een hulp, en dus geeft Dreher het advies om kinderen van dit onderwijs te halen, omdat zij geen orde, geen religieuze achtergrond en geen verbeeldingsvermogen kunnen kweken die allen nodig zijn om de Westerse beschaving levend te houden. Het voorbeeld waarmee Dreher komt, is de blinde acceptatie van het onderwijs rondom LGBT-leerlingen, en dan in het bijzonder de acceptatie van transgenderisme. Dit laatste is eigenlijk best vreemd te noemen, want politiek rechts heeft namelijk ook een versie hiervan, in de vorm van de 'genezen' homo. Belangrijk is echter dat de publieke school, waar dit geleerd wordt, de rug toegekeerd moet worden, en voor het nageslacht een klassieke Christelijke

school gezocht moet worden, en als dit niet voorhanden is, moet er overgegaan worden op thuisleren, waarbij het gezin de kinderen zelf opleidt. Bij het hoger onderwijs, zoals de universiteit, is de keuze al wat ruimer, en kan er gekozen worden uit instituties die zaken als de Regel van Benedictus willen en kunnen hanteren, waarbij er geen sprake kan zijn van bezoek van het andere geslacht in de privévertrekken van leerlingen, er geen alcohol geschonken mag worden in vertrekken waar de schenkleeftijd nog niet bereikt is, en pornografie uit den boze is, waardoor de laptops achtergelaten moeten worden in een gemeenschappelijke ruimte, om zo de verleiding te kunnen weerstaan.

Als men klaar is met onderwijs en educatie, dan moet er uitgekeken worden naar beoefening van een beroep, en ook hierin zijn compromissen op het geloof uitgesloten. Hierbij wordt een ondernemer genaamd Calee Lee geciteerd, een van de ondernemers die de andere werkgebieden uitgejaagd is in naam van het geloof. 'Identificeer een nood in de gemeenschap, ontwikkel een uitstekend product of dienst die deze nood oplost, en werk vervolgens met het hele hart, als werkend voor de Heer, en niet voor de mens.' Lee heeft dit omgezet in een digitale uitgeverij, nadat zij om haar geloof niet aan het werk kwam in de gangbare uitgeversindustrie. Naast wonen en werken hoort het geloof echter ook door te dringen tot in de slaapkamer, waarbij liefde de man en de vrouw zowel fysiek als geestelijk aan elkaar moet verbinden. Als het bedrijven hiervan echter verkeerd gebeurd, voorziet Dreher dit als de oorzaak van veel van de huidige rampspoed: scheidingen, de pornografie die het verbeeldingsvermogen van velen vernietigd, en veel van de ontrouw en misbruik die onze huidige maatschappij teistert. Hiervoor stelt het Christendom regels, waarbij de liefde enkel uitgevoerd mag worden binnen het huwelijk tussen man en vrouw.

De seksuele revolutie van de jaren 60 is dan ook waar veel van Dreher's pijlen op gericht zijn. Dreher ziet deze niet alleen als rampzalig, maar zelfs als een kosmologisch kwaad, een kwaad dat echter niet opgelost kan worden door het fysieke aspect van liefde geheel de rug toe te keren. In plaats daarvan moeten we de aandacht richten tot de klassieke deugden van eros, cosmos en theosis. Seksuele vrijheid is in dit geval een fata morgana, maar wel een die een masker vormt voor de daadwerkelijke liefde, die bestaat in de vormen van schoonheid en goedheid. Veel van deze seksuele vrijheid dringt echter veel verder door, tot op de scholen van de kinderen van vele Christenen. Dit is deel van een cultuur die het familieleven wenst te vernietigen, door te stellen dat één man en één vrouw die hun kinderen samen grootbrengen niet beter is dan welke andere vorm van vrijwillig partnerschap. Pornografie krijgt door Dreher een bijzondere aandacht, die stelt dat dit de grootste uitdaging vormt van de moderne cultuur. Het is in zijn ogen een vorm van dehumanisering, die mensen veranderd in objecten, en daarmee de verbinding tussen seks en liefde vernietigd. Het zou zelfs de hersenen zelf aantasten, waarbij het de neurologische gedeeltes van het brein overstroomd met dopamine, waardoor meer en meer extremere vormen ervan

noodzakelijk worden. Voornamelijk de man zou hier last van hebben, wiens viriliteit wordt aangetast, en hij niet langer normale relaties aan kan gaan. De oplossing hiervoor, in de context van de Regel, is beperkt toegang tot het internet, en het monitoren van wat kinderen te zien krijgen.

Dit laatste brengt ons bij het technologische aspect van de Regel. Binnen de klassiek Christelijke context neemt ware vrijheid de vorm van liefdevolle onderwerping aan God en Zijn geboden. Technologie veranderd dit echter, en stelt dat als iets kan, iemand ook vrij hoort te zijn om het te doen. Ook de seksuele revolutie hoort in deze context gezien te worden, waarbij deze zich voordoet als we technologie loslaten op het menselijk lichaam. Voorbehoedsmiddelen geven de vrouw de vrijheid om te genieten van seks zonder angst voor een ongewilde zwangerschap. Dit alles ligt ook aan de basis van wat Dreher ziet als de grootste bron van de verwatering van de cultuur in ons moderne tijdperk, in de vorm van het internet. Deze technologie staat aan de basis van de grootste fragmentatie van politiek, sociale verhoudingen en culturele ervaring. Dit veranderd niet alleen onze cultuur, maar ook ons bewustzijn, dat steeds meer en steeds vaker afgeleid wordt door de stortvloed aan ervaringen en indrukken. Hierin kan iets religieus echter een oplossing bieden, namelijk het vasten, ditmaal in digitale vorm. Het loslaten van de eindeloze stroom aan informatie kan leiden tot een cognitieve controle, waarbij ons verlangen wederom onder de controle van de rede komt te staan.

Een laatste punt dat Dreher maakt, is vraagtekens stellen bij het idee van vooruitgang. Hij vind dit idee voornamelijk in het sterk mechanische denken van de moderne mens, iets dat volgens hem een struikelblok vormt voor de morele en ethische bescherming die wij van nature bezitten. Hierbij is technologische vooruitgang niet alleen niet hetzelfde als morele vooruitgang, maar kan het zelfs actief het tegenovergestelde zijn.

Hoewel veel van Dreher's punten nogal controlerend over komen, is er, zolang dit alles vrijwillig gebeurd, vrij weinig aan te merken op wat Dreher stelt. Veel van de adviezen uit de Regel van Benedictus kan gezien worden als vrij goed advies, en daarnaast kunnen we inderdaad stellen dat technologie en moraliteit niet altijd hand in hand gaan, en dat technologische vooruitgang niet zonder morele vooruitgang kan gaan. Het enige echte kritiekpunt dat tegenover dit idee te werpen is, is dat dit alles weinig meer lijkt dan een pessimistische versie van Fukuyama's einde van de geschiedenis. Waar Fukuyama stelt dat we eindelijk het juk van de Universele Geschiedenis hebben afgeworpen, en nu de vrijheid hebben om ons daadwerkelijk te vormen naar eigen goedkeuren, is de *Benedict Option* exact hetzelfde, waar de feeststemming simpelweg plaatsgemaakt heeft voor rouw. Veel hiervan lijkt een antwoord te zijn op de 'overwinning' van de extreem links, waarbij aangenomen wordt dat de verspreiding van deze ideologie bewijs vormt dat de wereld niet te redden is. Dit is te karakteriseren als een overreactie: veel van wat de extreem links voorstaat heeft geen enkele invloed gehad op de buitenwereld, en de

dingen die mogelijk wel steekhoudend zijn, zoals de 'giftige mannelijkheid', worden meestal verklaard door een biologie dat deze ideologie grotendeels ontkent, bijvoorbeeld in de vorm van de verschillen in testosteron bij mannen, wat hen vaak agressiever maakt. Bij beide opties is er, als reactie op een nederlaag of een overwinning van een concurrerende ideologie, sprake van een terugtrekking in een simpelere schijnwereld, dit omdat alle tegenstanders verslagen zijn, of omdat de tegenstander overduidelijk de strijd heeft gewonnen, en er niets meer is wat wij kunnen uitrichten. Deze terugtrekking in een simpelere werkelijkheid schiep echter in het geval van Fukuyama een vacuüm van macht en verbeelding, die krachten buiten deze macht en verbeelding om de mogelijkheid gaf om dit vacuüm te vullen, en bij Dreher kunnen we eenzelfde proces verwachten.

Dat dit proces al aangevangen is, kunnen we zien in een land waarvan Dreher zelf zegt dat zijn grootste liefde naar uitgaat, Israël. Dit land werd op 7 oktober bruut aangevallen, met als gevolg de dood van ongeveer duizend Israëli's, veel ervan op het festivalterrein van het Nova Music Festival, en de gijzeling van nog 200 anderen. Deze aanval bracht over de hele wereld verbijstering en razernij teweeg, en de overheid van Israël ging over tot een invasie van de Gazastrook. De terreuraanval nam echter razendsnel toen in complexiteit, toen het leger van Israël, in hun oorlog tegen Hamas, burgerslachtoffer na burgerslachtoffer maakte. Dit gaf het startsein van protest na protest, maar dit maakte de oorlog vervolgens nog complexer, aangezien veel van deze protesten de terreuraanval van 7 oktober geheel uitgewist hadden. Ook werd er weinig verschil gemaakt tussen de regering van Benjamin Nethanyahu, de staat Israël, de ideologie van het zionisme, de religie van het jodendom zelf en de Joden, waarbij de identiteit van de schuldige constant in beweging was, wat leidde tot een beeld waarbij ordinaire Jodenhaat nooit geheel uit de lucht was.

De Gazaoorlog zelf, echter, leert ons een veel oudere les. Het is de les van een Bijbelse figuur die we al eerder zagen, Simson. In onze afwijkende interpretatie van dit verhaal kunnen we de tragiek zien van een conflict dat al eeuwen voortduurt, en dat om een specifiek verlangen geen einde kent. In het boek van Rechters maken we voor het eerst kennis met Simson, en met een vijandig gezind volk, de Filistijnen. Simson werd geboren tot een kinderloos echtpaar, dat besloot zijn haren niet te knippen, maar in zeven lange vlechten te scheiden. Zijn lange haren maakte Simson tot de sterkste jongen van de omgeving, een kracht die ook zijn keerzijde had: als het tijd was een offer aan Yahweh te brengen, werd het offerdier niet naar een slachter gebracht, maar reet Simson het beest met zijn blote handen uiteen.

Het dorp waar Simson woonde, lag naast een brede vlakte waar een volk woonde, dat de Filistijnen heette. Beiden volken zaaiden en oogsten in het zicht van elkaar, maar toch leefden de twee volkeren in onmin met elkaar. Ook was er een verschil in godsdienst: de Filistijnen vereerden een god genaamd Dagon, terwijl Simson en zijn volk Yahweh vereerden. Tussen de twee volkeren

zou er altijd een koele beleefdheid heersen, een spanning die gevoed werd doordat de twee volkeren in elkaars bijzijn altijd bewapend waren. Simson trekt zich hier echter niets van aan, een doet een poging om een Filistijnse vrouw aan de haak te slaan. De eerste heet Timna. Dezeheeft een schoonfamilie, waaraan Simson een raadsel geeft. Dit raadsel wordt door Timna ontfutseld, en Simson ontsteekt in woede, en Timna wordt aan een ander uitgehuwelijkt. Ze proberen hem af te schepen met de jongere zus van Timna, maar die is 6 jaar, en Simson wordt weer woedend, en steekt de Filistijnse landerijen in brand. De Filistijnen zelf nemen hierop wraak, en steken de boerderij van Simson's schoonvader in brand, met hem en zijn familie. Dit doet Simson de strijd met de Filistijnen aangaan, en met een kaakbeen slaat hij duizenden van hen dood.

Hierop wordt Simson de waarborg van de vrede tussen de Israëlieten en de Filistijnen. De Filistijnen wisten dat er geen leger was dat tegen Simson was opgewassen, maar de Israëlieten wisten dat alleen de leiding van Simson hen behoedde voor de ondergang. Simson zelf schaamde zich echter voor de dood en verderf die hij had veroorzaakt, en besluit zich te wijden aan Yahweh en Zijn geboden. Eén zwakte blijft Simson echter houden, die voor mooie vrouwen. Als hij zijn pad kruist met een mooie Filistijn genaamd Delila, begint hij te twijfelen aan zijn dienst aan Yahweh. Dit was wat hij moest doen voor zijn kracht, maar nu werd hij door het vrouwelijk schoon verleidt. Aan Delila verteld Simson waar zijn kracht vandaan komt, namelijk zijn lange haar. Simson valt op de schoot van Delila in slaap, en enkele Filistijnen nemen een scheermes, en scheren het af. De Filistijnen nemen Simson gevangen, en brengen hem naar een gerecht in Gaza. Die veroordelen hem tot blindheid en de tredmolen, en blind en geketende dwingen ze hem om de slavenarbeid te verrichten. De Filistijnen drijven de spot met Simson. 'Geloofd zij Dagon, god der goden', bijten ze hem toe. Maanden lang wordt hij bespot en gehoond, maar Simson doet niets, tot zijn haar weer aangegroeid is, en hij tot Yahweh bidt om zijn kracht te herstellen. Op het grote oogstfeest van Dagon moet Simson zijn kunsten vertonen in de Filistijnse tempel, maar hij zou de Filistijnen verrassen met één laatste vertoning. Hij zette zijn handen tussen de zuilen, en drukte er met alle macht tegen, terwijl hij zich tot Yahweh keerde voor kracht. 'Laat me met hen sterven!' riep Simson tot de Heer der Heerscharen. Uiteindelijk stortte de tempel met Simson en de Filistijnen in, en zo liet Simson zijn toewijding zien aan Yahweh, de Heer der Heerscharen, die zijn geliefde Israël zo beschermen zou.

Dit verhaal wordt vaak om meerdere manieren geïnterpreteerd. Voor gelovigen is het een groots verhaal van geloof en zelfopoffering. Voor een modern publiek is het minder heldhaftig: zij zien hierin het bewijs dat ook het Westen impulsen heeft die verrassend veel lijken op de zelfmoordterroristen die het Westen zelf zo vervloekt. Er is echter nog een derde mogelijkheid, die toekijkt op twee zelfbeelden, die in dit verhaal één worden. Het is het zelfbeeld van de held en het slachtoffer, en vreemd genoeg ziet geen van de leden van beiden partijen dat deze twee opties niet de enige twee zijn. Zo stellen de rol van 'held' en 'slachtoffer' de uitvoerder altijd in een

positief daglicht, terwijl de Gazaoorlog ons leert dat er in feite drie mogelijkheden zijn voor ons zelfbeeld. We kunnen een held zijn, we kunnen een slachtoffer zijn, maar het is ook goed mogelijk dat we een dader kunnen zijn, en de eerste twee opties kunnen niet deel worden van ons zelfbeeld zonder dat we accepteren dat de derde optie net zo hard een mogelijkheid is. Dit constateren als individu in een cultuur waar dit niet eens een mogelijkheid is, is echter een Herculestaak. Het doet ons beseffen dat veel vaker dan niet, het niet individuen zijn die mentaal gestoord zijn, maar veel vaker hele culturen. Deze vorm van massawaanzin is een mogelijkheid die de buitenstaander op zijn beurt niet voor mogelijk houdt. Als een cultuur zich te buiten gaan aan de gruwelijkste moordpartijen, de meest bizarre excuses voor de meest vreemde gedragingen, en zich helemaal hysterisch te buiten gaat aan gedragingen die niets meer lijken dan anders, en op geen enkele manier schadelijk blijken te zijn, dan is het niet een afwijkend individu dat door waanzin is overgenomen, maar de collectieve cultuur. Een cultuur die niet meer bewust is van de mogelijkheid dat het net zo hard als iedereen foute kan maken en kwaad kan verrichten, is een cultuur die niet alleen ten dode opgeschreven is, maar ook een cultuur die een gevaar vormt voor iedereen in de directe omgeving. Voeg een Eeuwige Held toe aan een Eeuwig Slachtoffer voor een Eeuwige Dader. Ook wij zijn niet veilig voor dit vreselijke recept.

De optie die we van Benedictus krijgen, is echter van een heel andere aard. Dit is een optie waarbij we enkel nog daders kunnen zijn, en waarbij de mogelijkheid tot held of slachtoffer geheel in het niets is opgelost. Als we gaan kijken naar het eindresultaat van het gehoorzamen van de Regel, dan kunnen we stellen dat dit eigenlijk nooit genoeg zal zijn. De rol van held en slachtoffer zijn beiden al ingevuld, namelijk door het offer van de Mensenzoon Jezus. Dit bezet iedere mogelijke plaats om ooit zelf te delen in de heldenmoed, of om geheel terecht te klagen over onrecht dat jou aangedaan wordt. Het brengt ons terug bij de compleet pessimistische boodschap van Dreher, waarbij geen enkele mogelijkheid tot verbetering van mens of wereld mogelijk is. We moeten ons enkel nog keren tot de Heer der Hemelen, die de enige is die ons nog redden kan. Dit maakt ons, net als in de post-geschiedenis van Fukuyama, geheel machteloze onderdelen van een bovennatuurlijke macht die, net als in het verhaal van de rechtschapen lijder Job, geen enkele vorm van tegenspraak duldt, hoe gerechtvaardigd deze ook mag zijn.

Het stelt ons de vraag hoe een dergelijk fatalisme zichzelf kan vormgeven. Wij in het Westen projecteren vaak op met name de Islamitische wereld een moreel fatalisme, waardoor ethische misstanden kunnen door etteren, zonder dat iemand hier iets aan doet. Het is tenslotte de wil der Allerhoogste, en daar is geen enkel woord tegen te richten. Wij stellen vaak dat het Christendom, die een boodschap van medemenselijkheid in zich heeft, immuun is voor dergelijke morele gruwelen, maar de geschiedenis laat zien dat dit verre van waar is, wat ons terugbrengt naar de Nederlandse Filosofie, en de tweede kernbron hierin. Dit is de NSB-dominee Wilhelm Boissevain, al is dit nadrukkelijk de latere periode van Boissevain. Hoewel hij in zijn eerdere

periodes een voor de tijd vrij standaard Hervormd predikant was, zou hij parallel met de opkomst van het Nationaal-Socialisme een vorm van Protestantisme ontwikkelen dat expliciet een religieuze hiërarchie vormt, een hiërarchie die zich kan vormen door de Benedictus-impuls die we in het werk van Dreher zagen. Boissevain's versie van het Protestantisme is dus gescheiden van zelfs de meest orthodoxe vormen van het Christendom, maar laat wel het gevaar zien van een verzwakte religieuze cultuur. Deze verzwakking vind plaats door exact hetgeen wat Dreher voorstelt, namelijk een terugtrekking uit de samenleving, waardoor het eigen geloof niet meer blootgesteld wordt aan uitdagingen als diegenen die geheven worden door het atheïsme en het secularisme, uitdagingen die door Dreher en velen met hem eenvoudigweg de rug toegekeerd worden. In dit geval wordt de uitdaging dan aangegaan door een andere groep, vaak van dezelfde geloofsovertuiging of ideologie, en deze zullen slechts één strategie hanteren, namelijk die van het narcistische zelfbeeld. Dit is een eendimensionaal beeld van de zelf dat maar één mogelijkheid kan hebben, namelijk de zelf als held, wiens daden per definitie moreel zijn. De werkelijkheid wordt in dit zelfbeeld volstrekt irrelevant, en de hoofdtaak wordt dit zelfbeeld intact houden, tegen iedere prijs. Het zal vaak de vorm aannemen van het compleet weglaten van hele delen van de werkelijkheid, in naam van het volhouden van de eigen heldenstatus, en de perfecte moraliteit die men gehoorzaamt.

Bij Wilhelm Boissevian is dit narcisme overduidelijk slechts te bespeuren in de perfecte moraliteit van zijn geloofsovertuiging, want de persoon Boissevain lijkt een keurige, bovenmatig intellectuele Hervormde geestelijke geweest te zijn. Zijn tijdperk was het tijdperk waarin de gevolgen van de Franse Revolutie voor behoudend gelovigen alarmerend zichtbaar begonnen te worden. Dit was het einde van de 19e eeuw, waarin Wilhelm Theodor in 1880 geboren werd. Hij zou gaan studeren aan de Universiteit van Groningen, en met exact de moderniserend richting in aanraking komen die veel van zijn medestanders zo zouden verafschuwen. Na zijn opleiding zou hij in 1907 in Wilhelminadorp predikant worden. Aldaar zal Boissevain duidelijk maken dat de Hervormde Kerk een tweeledige roeping had, namelijk de beoefening van geloofsgemeenschap binnen de kerk en naar buiten toe, voor alle volkeren. Ook stond hij erop dat de kerk zich niet langer mocht opsplitsen, en ging hiermee in een politieke stroom die vormgegeven zou worden door de Hervormde Gereformeerd Staatspartij. Deze partij had een voorman genaamd Caspar Andries Lingbeek.

Lingbeek was oorspronkelijk afkomstig uit hetzelfde religieuze milieu als de Christelijk-Historische Unie, het CHU, maar begon zich steeds rechtzinniger op te stellen wat betreft de klassieke thema's van het vaderlandse geloof. Hij keerde zich sterk tegen de Katholieke Kerk, en tegen Abraham Kuyper, die hij als een scheurmaker zag. Volgens Lingbeek moest de Hervormde Kerk weer één geheel vormen, en moest iedere invloed uit Rome geweerd worden. Hierbij ging Lingbeek zo ver dat hij voor de verdwijning van de scheiding van kerk en staat pleitte. Hij stond

dus een theocratie voor, maar dit moet in de context gezien worden van de monarchie. Dit was de eerste familie van Nederland, door God Almachtig aangesteld om, net als in de Tachtigjarige Oorlog, het land te leiden, weg van het foute papisme naar het juiste licht van de Reformatie. Dit is dus een theocratie die sterk vormgegeven is door het Calvinisme, wat in Zwitserland vooral zelforganiserend was. Hoewel alsnog streng in de leer, betreft dit uiteindelijk geen totalitaire staat die, met een Inquisitie, van bovenaf het geloof oplegt, met gruwelijke straffen voor het kleinste vergrijp. Het is een meer gedecentraliseerd idee van theocratie, waarbij de kudde, met behoud van vrijheid van geloof en geweten, gemaand wordt tot het licht van Christus, in lijn met dde manier van geloofservaring die begonnen was met voormannen als Luther, Calvijn en Zwingli.

In 1918 verliet Boissevain Wilhelminadorp weer, en zou hij zich vestigen in de intellectuele hoofdstad van Nederland, Leiden. Hij arriveerde in Leiden in een Europa dat door de Eerste Wereldoorlog al haar zekerheden was kwijtgeraakt, en in Leiden zou een intellectueel vruchtbare periode aanbreken voor Boissevain. Hij zou hier een moedige poging wagen om het Hervormde geloof te huwen aan moderne ideeën. Al snel zou echter ook een andere kant van Boissevain zich bekendmaken, en wel in de publicatie *Troffel en Zwaard*. In dit artikel stelde Booissevain een belangrijke vraag rondom het geloof: wie was er precies schuldig geweest aan de kruisdood van Christus? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zou hij zich keren tot drie grote theologen van zijn tijd. De eerst van deze was Adolf von Harnack. Net als het universitaire milieu van Boissevain was Von Harnack een liberale theoloog, echter wel in een tijdperk van wetenschappelijk racisme, waarin gesteld werd dat de bevolking van het oude Galilea voor de meerderheid niet-joods geweest was. Ook werd de geboorte van Jezus wetenschappelijk bevraagd, waarin de Moeder Maria niet onbevlekt bevangen was geweest, maar waarbij Jezus verwekt was door een Romeinse soldaat genaamd Tiberius Pantera, waardoor het bewezen geacht werd dat Jezus geen Jood geweest was. Sommigen wetenschappers gingen zelfs verder en stonden erop dat Jezus van arisch bloed geweest was.

Buiten deze biologische herwaardering vond er ook een theologische plaats. De Franse historicus Ernest Renan stond erop dat de prediking van Jezus in oppositie van specifiek het jodendom en de zonden van de joden geweest was. Von Harnack zou een overeenkomstig standpunt innemen, en erop staan dat het Oude en het Nieuwe Testament theologisch zo ver uit elkaar lagen, dat het Oude Testament misschien maar helemaal uit de Bijbel geweerd moest worden. Steeds vaker werden Oude en Nieuwe Testament niet als aanvullingen, maar eerder als tegenovergestelden gezien.

De tweede belangrijke theoloog was Ernst Troeltsch. Troeltsch was ernstig begaan met het lot van het Christendom in een snel veranderende wereld, in een proces dat hij de 'onttovering van de wereld' noemde. Dit laatste zou Boissevain van Troeltsch overnemen, waarbij het de Verlichting geweest was die gezorgd had voor de culturele ontbinding van het Westen. Het leidde

tot een 'onttheologisering' van de staat, en deze instelling moest dus naar een Godsbelijdende staat terugkeren, sterk beïnvloed door de schepping en de zondeval van de mens, wat veel van zijn kwade karakter verklaarde. Wat Troeltsch Boissevain echter ook kon bieden, was een ander scheppingsverhaal, namelijk dat van het Christendom zelf. Dit was, net als Von Harnack gesteld had, niet voortgekomen uit het jodendom, maar was eigenlijk van Griekse oorsprong geweest. Deze had de joodse geestelijkheid sterk gehelleniseerd, waar volgens Troeltsch iets geheel nieuws uit was ontstaan, iets dat niet gerelateerd was aan Jeruzalem, maar eerder een verband had met Athene.

De laatste theoloog was een religieuze denker die door Von Harnack aan Boissevain geïntroduceerd werd. Dit was de ketterse geestelijke Marcion van Sinope. Deze was in het jaar 144 geëxcommuniceerd, omdat hij niet van mening was dat het Christendom haar oorsprong had in het jodendom. Hiermee was hij de bron van veel van wat Boissevain, en de andere twee theologen probeerden te beargumenteren, maar Marcion had hier een geheel religieus systeem omheen ontwikkeld. Hierin was er sprake van niet één, maar twee goden, iets dat het dualisme heet. De joodse god was niet de oppergod van al het bestaan, maar was de demiurg, een kwade god, die er alleen was voor de Joden. De goede god was de vleesgeworden in de vorm van Jezus Christus, en was de God van genade, die Zichzelf had openbaart in Jezus en Zijn Kruisiging. Hiermee zou Marcion een radicale beslissing nemen, en vrijwel de gehele Bijbel, behalve een deel van het Evangelie van Lukas, en tien brieven van Paulus bewaren, die de ware Bijbel vormde en de daadwerkelijke boodschap van God bewaard hadden. Dit werd deel van een beweging die het 'marcionisme' zou gaan heten, iets dat vergeleken werd met de gnostiek, een dualistische interpretatie van het Christendom dat stelt dat de wereld geschapen is door een kwade god, waarbij een goede god de mensheid tracht te redden van haar gedoemde bestaan in deze kwade werkelijkheid.

Gewapend met deze drie religieuze denkers, ging Boissevain aan de slag om de ware schuldige van de kruisdood van Jezus te vinden. Op het eerste gezicht lijkt dit een makkelijke vraag: het waren tenslotte de Romeinen die Jezus aan het kruis genageld hadden, waarbij een gedeelte van de moderne theologie stelt dat dit specifiek bedoeld was om rebellie tegen te gaan. De gangbare verklaring, namelijk dat Jezus blasfemie pleegde toen hij zichzelf gelijk stelde aan God, wordt namelijk bestraft met steniging, terwijl een kruisiging bedoeld is om verzet tegen de Romeinse machthebbers tegen te gaan. Daarnaast was het vraagstuk van de kruisdood voor het grootste gedeelte van de kerkgeschiedenis ook weinig problematisch geweest: ondanks soms hevige opwellingen van antisemitisme werd ervan uitgegaan dat de Here Jezus, verraden en in de steek gelaten door zelfs zijn trouwste volgelingen, hen alsnog vergevingsgezind was, en dat deze vergeving van zelfs de laagste daden een duidelijk bewijs was van zijn goddelijke natuur.

Boissevain ging dit vraagstuk echter op een moderne manier aanvliegen, een manier die de

orthodoxe gemeente weinig zou interesseren. 'De vraag die dit opstel aan de orde stelt, is dan ook eene vraag, die men gerust eene van den nieuweren tijd kan noemen. Aan een groot deel der gemeente zal zij allicht weinig belang inboezemen. Het denkt in dezen nog dogmatisch, of...'toepasselijk'.' Hierin zien we het gevolg van iets als de Benedict Option in onze eigen geschiedenis, namelijk een orthodoxe gemeente die zich keert van belangrijke vraagstukken, waarbij nieuwe denkers met andere, maar soms ook destructieve ideeën, in het vacuüm der betekenis springen, en zo bepalend zijn voor een geheel verloop van de geschiedenis. Dit laatste zag Boissevain ook in de kruisdood. Deze was namelijk niet slechts de zoveelste van een eindeloze reeks van gebeurtenissen, maar was een scharnierpunt van een grootse heilsgeschiedenis, waarbij Boissevain een synthese wilde bewerkstelligen tussen de traditionele dogmatische opvatting en modern-historische, waar hij op de Universiteit van Groningen mee had kennisgemaakt.

Dit maakte de schuldvraag net zo hard deel van deze heilsgeschiedenis, en om hier een vraag op te formuleren, keerde Boissevain zich tot Daniel Chwolson en Moritz Friedlander. Deze geleerden, die in een latere ironie van Joodse komaf waren, zouden opeenvolgend de sadduceeërs en de farizeeërs de schuld geven van de kruisdood van Jezus. De eersten hadden zitting in het religieuze rechthof van Jeruzalem, de sanhedrin, en beschouwden Jezus als een demagoog die hun eigen positie in gevaar bracht. Jezus' optreden in de tempel was echter ook vanuit een religieus oogpunt beledigend, waarbij één van hen, Kafajas, dit laatste echter vooral nog op een cynisch-politieke manier interpreteerde, en Jezus uit de weg zou ruimen.

De tweede interpretatie van Boissevain, met de farizeeërs als hoofdschuldigen, verteld een ander verhaal. Waar de sadduceeërs deel waren van de religieuze elite, waren de farizeeërs degenen met direct contact met het volk van Jeruzalem. Deze zagen Jezus dus als een directe concurrent voor hun eigen positie, naast het feit dat hun verwachting van de Messias anders was. Die van hen was een nationale universele Messias, terwijl Jezus' versie een particularistische was, een Messias die dus specifiek sprak uit belang van wat later het Christendom zou worden. De grote vormgever hiervan, Paulus, was zelf voorheen een farizeeër geweest, en had het verschil tussen de twee ingezien, met uiteraard Jezus als de enige geldige Messias, waar geen enkele andere versie toegang toe had.

In dit vroege artikel is eer echter nog sprake van een Boissevain die nog toegefelijk is aan het Joodse volk. Hij geeft de farizeeërs de schuld van de kruisdood, maar stelt in dit vroege stadium wel vast dat er een wezenlijk verschil is tussen de Christen en de Jood: 'Het kruis is ons daarom meer eene dwaasheid dan eene ergernis. Zooals de jood de ergernis des kruises doorvoelt, kent geen ander haar. Zij grolt in zijn bloed. En daarom zal de belijdenis van den Christus pas van volmaakten inhoud worden, als de jood Hem medebelijdt; en klimmen de Paaschgezangen der geheiligden pas tot vollen klank, als de jood ze meezingt.'

Boissevain geloofde dus sterk in de Christelijke missie, iets dat in zijn eigen tijd geheel

afwezig was. In deze missie scheidde hij twee soorten heilsboodschappen, namelijk de 'katholiciteit', oftewel het evangelie van het koninkrijk van de Rooms-Katholieke Kerk, en de 'evangeliciteit', zijn eigen evangelie van vergeving der zonden. Deze evangeliciteit was deel geweest van de vroege kerk, de kerk die in Paulus, en later Marcion van Sinope, zijn echte vorm had. Deze evangeliciteit zou uit de cirkels van macht gejaagd worden, tot de reformatie, toen het weer tot leven werd gewekt. Volgens Boissevain kon deze evangeliciteit echter niet zonder katholiciteit. Dan zou deze vervallen tot exact dat wat Dreher probeert te bewerkstelligen, namelijk wereldmijding, -afzondering en terugtrekking in het eigen bolwerk, wat leidde tot sektarisme. Er was dus de noodzaak voor een synthese tussen het relativisme van de 19e eeuw, en het absolutisme van kerk en dogma, en op een ietwat typisch Bollandische manier stelde Boissevain dat het goddelijke zich alleen in relatieve verschijningsvorm openbaart. Over een andere scheiding was Boissevain echter helder, namelijk die tussen kerk en wereld. Deze zouden nooit tot een synthese kunnen komen, omdat de Franse Revolutie dit onmogelijk had gemaakt, door de metafysica en de theologie te onttronen als geestelijke ijkpunten van de mens. Deze topposities konden weer heroverd worden, door een kerkideaal dat aansloot op de identiteit en de cultuur van het eigen vaderland. Eén van de grote invloed van Boissevain, Troeltsch. Deze sprak over 'die grossen Heimatsgefüle'. Hierbij moet gedacht worden aan religie, die zijn eigen levensvormen schiep, en de kerk, die een levensvorm van deze religie is. Het thuisland is net zo'n levensvorm, een organische werkelijkheid waarin een individu deel kan worden van een grote historisch geheel, dat niet onderbroken werd met verschillende vormscheppingen, maar één continu geheel vormde.

Op basis hiervan, en met hulp van het dualisme van Marcion, stelde Boissevain twee posities voor die de kerk kon innemen: de sleutelmacht voor het Koninkrijk, of de sleutelmacht voor de synagoge. De eerste stelde Christus, de Curios, als middelpunt van de macht, terwijl het tweede, in de vorm van de staat, het zwaard als middelpunt nam. In de ogen van Boissevain was er een duidelijk verschil tussen een joodse geest en een christelijke geest, een onderscheiding die niet helder was omdat de canon van de synagoge overgenomen was door de vroege kerk. Deze joodse canon, die als een deksel op het Nieuwe Testament zat, verhulde het licht van Christus, een licht dat pas herontdekt was door de theologie van de 19e eeuw. Nu was het aan de theologie van de 20ste eeuw de taak om helder te maken dat de kerk als doel had om tempel en synagoge te vervangen en te dienen als lichaam van Christus op aarde. Deze verscheen op drie manieren, namelijk in belijdenis, eredienst en organisatie. Deze kerk moest in leer en dienst gezuiverd worden van de geest der farizeeërs, aan de hand van de onoverwinnelijke kracht van de Here Jezus. In organisatie moest zij verrijkt worden door de kracht der traditie, de collectieve wijsheid der voorouders.

Om dit alles te kunnen bewerkstelligen, keek Boissevain naar een sterke leider. Dit moest

zowel van staat als van Hervormde Kerk zijn, en Boissevain deed een poging om zelfde weg vrij te maken voor een dergelijk leider, door een poging te doen om kerkelijk hoogleraar te worden aan de Universiteit van Leiden. Deze poging mislukte echter, en dus was alleen nog de staat over. Boissevain nam hierop een radicaal besluit, en besloot lid te worden van een partij die ook de aandacht richtte op de sterke leider. Dit was de Nationaal Socialistische Beweging. Deze was de partij die specifiek de religieuze denkbeelden van Marcion en het Heimatsgefüle van Troeltsch belichaamde, en als de kerk niet van binnenuit hervormd kon worden, dan was er in plaats daarvan een geestelijke opleving van het volk zelf nodig. Vóór Boissevain echter lid werd van de NSB, was er een andere gemeenschap die hij zijn geestelijk thuis zou noemen. Deze heette de Orde van Getuigen van Christus, en was een werkgroep van protestantse NSB-ers, onder leiding van G.J.K. baron van Lynden van Horstwaerde, die een 'Nieuwe Reveil-beweging' moest opzetten, en eenheid in kerk en volksgemeenschap moest bewerkstelligen. In deze Orde werkte Boissevain met meerdere predikanten samen, waarvan vooral de naam Gerrit van Duyl relevant is om te noemen.

Van Duyl was namelijk, net als Boissevain, iemand met een duidelijke ideologie, een ideologie die aansloot op het Nationaal Socialisme. De eerste tekenen hiervan waren te zien in 1932, toen het boekje 'Wij belijden' uitkwam. Het ging onder andere over de grenzen van tolerantie. Ondanks dat tolerantie onderdeel van de identiteit van de Hervormde Kerk was, waren sommige zaken nog steeds uit den boze. Wat echter belangrijker is, is de rol die de wil in het geloof volgens Van Duyl inneemt, de soevereiniteit Gods, en de navolging van Christus. Volgens Van Duyl was het niet het gevoel of de rede, maar de wil het orgaan van het geloof. Het gevoel is te onberekenbaar en passief, de rede eist het afgeleide, maar de wil is de 'meest onmiddellijke openbaring van 's menschen kern, van zijn persoonlijkheid' en 'zonder dezen wilsachtergrond verschrompelt ook het meest verheven geloof tot een levenloos ornament, is het, als het ware, van zijn voedingsbodem afgesneden'. Deze geloofswil heeft als hoogste doel de zonde te verzaken, waarbij de almacht van God de grootste hulp biedt. 'Hier dient volstrekte ernst gemaakt te worden met Gods souvereiniteit, die onbeperkt over alle levensterreinen heerscht.', stelt Van Duyl, en zonde is niets dan ongehoorzaamheid aan God, 'die ons plaatste onder zijn absoluten eisch.' Hier komt meer de nadruk op in de navolging van Christus, wat geen imitatie, maar een zelfverwerkelijking, waarbij Christus altijd voor ons uitgaat. 'Christus volgen', zo stelt Van Duyl, 'is een innerlijk gewild volgen van Hem als Gids.'

Wat Van Duyl hier beargumenteerd, is in feite een religieuze versie van wat ook wel de 'mythe van het fascisme' genoemd wordt. Deze mythe is door de historicus Robert Paxton beschreven als de 'mobiliserende passies' van haar aanhangers, die hun leidt naar een 'overtuiging dat de decadentie waaraan het land ten prooi is gevallen alleen gestuit kan worden door een nationale wedergeboorte, opgewekt door ene populistische, klassenoverschrijdende beweging, die zowel traditioneel als democratische gelegitimeerd gezag afwijst.' Daarbij haalt volgens Paxton

het fascisme de inspiratie uit de solidariteit van de groep: 'Het primaat van de groep, die plichten oplegt die boven alle andere uitgaat; de overtuiging dat de groep slachtoffer is en ten onder dreigt te gaan aan individualisme, klassenstrijd of invloeden van buiten; de daaruit volgende noodzaak zich te verweren, te zuiveren en hechter aaneen te sluiten, waarbij wet en moraal ondergeschikt zijn aan het groepsbelang en waarbij onderdrukking van andere, inferieure groepen is toegestaan; de schoonheid van geweld en wilskracht, mits ingezet voor de groep; en natuurlijk het leiderschap van een man die het lot van de groep belichaamt en wiens inzichten superieur zijn aan de rede.' Wat Paxton hier stelt, gaat echter veel verder dan het fascisme, of zelfs het religieuze fascisme alleen. We zien hier de kernimpuls van het hiërarchische denken zelf, een impuls die ook te zien is in het Marxisme en de Islam.

De Orde van Getuigen van Christus moest deze impuls verwerkelijken in Nederland. Het werkte volgens het devies van Hare Majesteit de Koningin: 'Christus voor alles'. Het moest alle gelovigen in Christus verbinden in één geloofsband, om actief stelling te nemen met ons Christendom, naar de tegenwoordige noden van de tijd. Dit laatste moest gebeuren door middel van een zuivering van kerkelijke toestanden, een energieke strijd tegen de verwording van de wereld, en een diepere eenwording van de oecumenische kerk. In de eerste plaats was de Orde ontkoppeld van de NSB, om later een protestants verlengstuk te worden van de partij. De Orde werd echter voorgesteld als een aparte denominatie van het Christendom, een Nationaal Socialistisch Protestantisme. Het was een autoritaire organisatie, met een gelofte die afgelegd moest worden om lid te mogen worden:

'Staande voor God, in de gemeenschap van de Orde van Getuigen van Christus, beloof ik met Gods hulp, getrouwelijk het doel der Orde na te streven, erkennende Gods openbaring in het evangelie als eenig richtsnoer voor al mijn handel en wandel, in volle aanvaarding van zijn Woord: Alzóó ook gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen U bevolen is, zoo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen (Lucas 17:10)'

Boissevain behoorde tot de belangrijkste figuren van het blad van de Orde, *Evangelie en Volk*. Dit blad droeg een uitspraak uit: Evangelie en volk horen bij elkaar, niet Evangelie en Partij. Partijpolitiek speelde dus geen enkele rol in de Orde, en de Orde moest een ongedeelde kerk in een ongedeelde staat bewerkstelligen. Later zou deze doelstelling weer gewijzigd worden, waarbij de gebrokenheid van de kerken tegengegaan moest worden, en er een nieuwe gemeenschapszin bevorderd moest worden, dat evangelie en volk bij elkaar bracht. Als laatste moest de Orde antichristelijke bewegingen bestrijden. Dit laatste zou Boissevain op zijn schouders nemen aan de hand van zijn kritiek van de Franse Revolutie: 'Wij gelooven dat de Franse revolutie in 1789 in geheel onze moderne wereld doorgewerkt heeft en het dusgenaamde democratische staatsbestel met zijn parlementarisme, algemeen individueel kiesrecht met gelijkstelling van man en vrouw, ...met economisch en maatschappelijk zijn werkloosheid en bureaucratische onmacht, etc.

en als laatste en meest consequente uitlooper zijn atheïstisch bolsjewisme, door de contrarevolutie moet worden opgeheven. De Franse revolutie heeft anderhalve eeuw doorgewerkt. Zij is aan het eind.'

Deze aanval tegen de Franse Revolutie ging hand in hand met een kennismaking van Boissevain met twee denkers, namelijk Oswald Spengler, en Alfred Rosenberg. Dit was het tijdperk rondom het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, en in dit tijdperk begon Boissevain verder te radicaliseren. Hij richtte zijn pijlen op de kerkpolitiek, die het volk uitleverde aan 'volksontbindende en volksverwoestende machten.' Deze was volgens Boissevain steeds meer in handen gekomen van het internationale jodendom, iets dat de kerk met hand en tand verdedigde. In plaats van deze kerk in verwarring, moest er een helder beeld komen van de twee geloven die nog serieus genomen konden worden. De eerst was het Christendom, het geloof van de scheppende en herscheppende Geest van God, terwijl de tweede het pantheïsme was, het geloof van de mens, en zijn goddelijke waarden, waarin de mens zichzelf en zijn geest net zo kon scheppen en herscheppen. Deze twee machten moesten door Boissevain samengesmolten worden tot één geestelijke kerk, waarbij andere NSB-predikanten Boissevain al begonnnen te zien als een potentiële kerkstichter, een mogelijkheid die ironisch genoeg in de kiem gesmoord werd door de argwaan van de bezetter tegenover de Orde van Getuigen van Christus.

Deze bezetter eiste dat de Orde in lijn bleef met de staatsideologie, iets dat Boissevain zou doen in de vorm van zijn commentaar op Spengler en Rosenberg. De eerste, auteur van *Overgang van het Avondland*, werd door Boissevain gekarakteriseerd als té pessimistisch. Volgens Boissevain had Spengler de overgang gemaakt van een optimische, aardse eindtijd, met de evolutie als hoofdmotor, een geest die in de atmosfeer van de Eerste Wereldoorlog plaatsgemaakt had voor een scepsis in de vooruitgang van de mensheid. Hier tegenover stelde Boissevain het optimisme van het Nationaal Socialisme, dat vooruitblikt naar een komende tijd, waarin de oude wereld, ook die van Spengler dus, naar de lente van een nieuwe wereld. Boissevains deel in deze nieuwe lente zou de stichting worden van een nationaalsocialistische Christelijke staat, die kerk en volk met elkaar verenigde, met daarin één Christelijke staat, en één Christelijke kerk, met de algemene leider als leider van de staat, en een bisschop als leider van de volkskerk. Deze Christelijke volkskerk diende zich af te scheiden van wat Boissevain de 'Christelijke synagoge' noemde, een begrip dat hij wederom van Marcion vandaan haalde. Dit was weinig meer dan een ceremoniële kerk, met het breken van het brood, het samenkomen op zondag en de kinderdoop.

Boissevains visie voor deze volkskerk zou samenkomen in het werk *De Kerk en de Nationaal Socialistische Staat*. Het begin met de vervanging van de neutrale staat met de Godbelijdende staat. Hierbij draait alles om drie relaties: de kerk en het koninkrijk Gods, de kerk en de natie, en de kerk en de staat. Boissevain begint met zijn idee van het koninkrijk Gods: 'Veeleer bedoelde zij de vervulling van de oud-testamentische profetieën, de oprichting van het koninkrijk Gods in Israël.

Toen Israël echter niet bereid bleek Jezus als den Messias te erkennen en de schaduw der Messiasverwerping over het pad van Jezus viel, heeft hij de twaalven geordend tot grondleggers van een nieuwe synagoge, van eene gemeente uit Israël, die Jezus als den Christus beleed. Dit geschiedde in Cesarea Philippi (Matth. XVI). En hier slaat de geboorteure der christelijke kerk.'

Deze kerk was van Israël naar Europa gegaan, waar een ineenstorting zou plaatsvinden van het Romeinse Rijk. De kerk zou in deze ineenstorting het enige instituut blijven, met een pauselijke monarchie en een bisschoppelijke aristocratie. Een sleutelmoment hierin zou de doop van de Frankische koning Clovis worden, waarbij het heidense Europa bekeerd zou worden tot het Christendom. De piek van dit vroege Christendom was Karel de Grote, die een theocratie wilde stichten, gebaseerd op de Richteren van het Oude Testament. Hierna zou een machtsstrijd uitgevochten worden, met daarin vier tegenstellingen: pauselijke centralisatie – bisschoppelijk zelfbehoud, keizerlijke centralisatie – vorstelijk zelfbehoud, pausdom – keizerdom, en bisschop – vorst. De Reformatie zou dit patroon doorbreken, doordat er twee religies aanwezig zouden zijn in West-Europa. Vervolgens was daar de rol van Nederland, in de Tachtigjarige Oorlog: 'Onze lage landen bieden in de zestiende eeuw een schouwspel van het samenvallen van eener kerkelijke en eener staatskundige omwenteling. Wie de eerste beschrijft, beschrijft ook de tweede.' Dit jonge Nederland zou namelijk de strijd aanbinden met zowel Spanje als Rome. Deze Nederlandse Kerk zou zich echter terugtrekken in sektarisme, waarna de geest van de Verlichting de maatschappij konden gaan beheersen.

Kerk en natie gaat over het boven-nationale karakter van de kerk. Dit komt in de vorm van vier eigenschappen, namelijk één hoofd, in de vorm van Christus, de oecumeniciteit van de kerk, dus een nieuw geestelijk Israël voor alle geslachten, talen en naties, absolute eenheid, met één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader, voor allen, en een kerk die de profane geschiedenis doorleefde en doordrong, en dus niet afgesloten was van de wereld. Boissevain maakte hier expliciet het verschil tussen 'internationaal' en 'boven-nationaal', waarin het laatste geen wereldburgerschap, maar hemelburgerschap inhield. Essentieel in dit verschil is dat het Boissevain de mogelijkheid geeft om een kerk te smeden die rekening houdt met bloed en bodem, iets dat in een internationale orde verwaterd tot niets.

Dit laatste is ook van belang in de relatie tussen kerk en staat. Deze draaide om de volksgemeenschap, die een gezamenlijk bloed, bodem, lotsbestemming en geestesstroming vormt. Dit werd gevormd onder de voorzienigheid van God, en in deze volksgemeenschap was de raad van God, Zijn koninkrijk en de gemeenschap zelf ingesloten. Zonde was de permanente bedreiging voor deze heilige volksgemeenschap, waarbij boetedoening een steeds weer terugkerende noodzaak vormt. Tenslotte hebben schepping en geboorte een centrale rol in de heilsbedoelingen van God Almachtig. De staat is in dit alles het instrument om deze volksgemeenschap in stand te houden. Deze stond dus in dienst van God ter ondersteuning van de

natie. Het moest weerstand bieden tegen de neutrale staat van de Franse Revolutie, de verdeelde kerk die ten onderging aan sektarisme, en tegen het Rode Gevaar, het anti-geloof van het bolsjewisme vanuit Moskou. Deze tegenstander zou steeds belangrijke worden, en de oorzaak van dit gevaar zou steeds meer in termen gezien worden van Boissevains antisemitisme, wat hij in *De Kerk op den Tweesprong* zou uitdragen.

Dit werk werd met name beïnvloed door Alfred Rosenberg, die de auteur is van de bloedmythe, een mythisch beeld van het bloed van het volk, dat ten alle tijden puur dient te blijven, en dat ontzuiverd werd door het internationale jodendom. In Boissevain zou de scheiding tussen jodendom en Christendom steeds belangrijker worden, waarbij hij nog voor een laatste keer putte uit het gedachtegoed van Marcion van Sinope. Deze stond op een tweegodenleer, met aan de ene kant de Goede, Scheppende God van het Christendom, en aan de andere de kwade, wereldlijke demiurg die door de joden vereerd zou worden. In *De Kerk op den Tweesprong* zou Boissevain echter nog verder gaan dan voorheen: 'Terecht is dan ook betuigd, dat Jezus het Oude Testament aan de synagoge ontnomen heeft en aan de christelijke kerk gegeven heeft, om het te zetten, te lezen, te vertalen in het licht van het Nieuwe.' Hiermee was de religieuze overgang van jodendom naar Christendom voltooid. De gehele Bijbel behoorde de kerk toe, en de joden hadden zich geheel van het goddelijke afgekeerd, en hadden zich verenigd in het bolsjewisme. Zij waren geheel werelds geworden, met het Nationaal Socialisme als geheel ontkoppeld van de wereld: 'De wereld, met welke het nationaal-socialisme breekt, is een wereld die tusschen menschheid en individu geen grootheid meer kende van goddelijke scheppingsordinatie en vijandschap zette tusschen geestesgemeenschap en bloedgemeenschap.' In het wereldlijke staatsbeeld is er geen gemeenschap meer, maar zijn er slechts lossen individuen, met losse groepen die slechts losse politieke partijtjes kunnen vormen. Volgens Boissevain was het aan het Nationaal Socialisme om gehoor te geven aan de historische roeping, en het volk tot een organische gemeenschap van bloed- en lotsgemeenschap te smeden. De Tweede Wereldoorlog was in de ogen van Boissevain een heilige kruistocht, van het Christendom tegen het jodendom, waarin de joodse geest de vertegenwoordiger is van alles wat fout was in de cultuur: materialisme, Darwinisme, rationalisme, atheïsme, bolsjewisme en 'mammondienst'.

Overigens liet Boissevain ook de mogelijkheid open voor de stichting van een Joodse staat, maar dit werd voorgesteld in het licht van de antisemitische maatregelen van onder andere Maarten Luther, de provinciale synode van Zeeland en de Dordtse synode van 1618. Ook kunnen we ons afvragen hoe dit nationaalsocialistische Protestantisme zich verder had ontwikkeld, mocht Nazi-Duitsland de oorlog hebben gewonnen, of in elk geval zich hebben gehandhaafd op het Europese continent. In het laatste geval had het waarschijnlijk gekeerd tegen iedere mogelijke concurrent, zoals het vóór de oorlog ook had gedaan, maar bij een totale overwinning is het meer dan mogelijk geweest dat de meer apocalyptische kant van dit geloof de overhand had genomen,

en een kruistocht, dat al deel was van veel van de beeldtaal van het Nationaal Socialisme, verder op de voorgrond was getreden. De scheiding tussen hemel en aarde was dan steeds groter geworden, met een aanstaande vernietiging van de aarde, in het voordeel van de hemel. De politieke kracht bewerkstelligde dit laatste zelfs bijna, in de vorm van de Holocaust.

Een nationaalsocialistisch Protestantisme is echter geen lotsbestemming, maar een wisselwerking, die we ook in het leven van Boissevain terugzien. In zijn leven waren de kerken geheel verdeeld en in zichzelf gekeerd, wat leidde tot een vergaand sektarisme, iets dat ook te verwachten is bij de *Benedict Option*. Hierbij trekt het Christendom zich geheel terug in haar eigen instituties, wat echter geen neutrale daad is, maar de mogelijkheid biedt voor duistere krachten, in de marges van de maatschappij om dit machtsvacuüm voor eigen gewin te gebruiken. Boissevains versie van het Protestantisme is zo'n duistere kracht, een destructieve versie van een geloof dat normaliter naastenliefde en zelfopoffering predikt, maar dat in de handen van bepaalde geestdriften en bepaalde tijden omslaat tot een geheel vreemde, en later een vernietigende vorm.

De krachten die dan op het oppervlakte komen, zijn dan echter niet geheel van Bollandistisch-filosofische, of Boissevains-religieuze aard, maar hebben nog altijd te maken met wereldlijke zaken. De meest wereldlijke hiervan is de economie, waarvan het meest concrete voorbeeld de beursval van 1929 was, een ineenstorting van de beurzen die verder bijdroeg aan de sfeer van wanhoop, waarin het Derde Rijk mogelijk werd. Dit is ook een verhuld aspect van de NSB, namelijk dat dit een antikapitalistische beweging was op rechts. Het antikapitalisme was vanaf het begin een religieuze beweging, met als één van de belangrijkste voorgangers de Wederdopers, die in Münster een apocalyptische stadsversie van de Sovjet-Unie vestigde, met als verwachting een Nieuw Jeruzalem, zonder oorlog, haat en geld. In de economie kwam het antikapitalisme uiteraard tot bloei in de filosofie van Karl Marx. De kern van het Marxisme is in feite vrij eenvoudig, en was daarom waarschijnlijk zo wijdverspreid over de wereld. De kern van het Marxisme zit in wat ook wel de theorie van meerwaarde wordt genoemd.

Om het heel simpel uit te leggen kunnen we ons een vrije markt voorstellen, met daarop koper en verkopers. Deze twee wisselen zaken uit, waarvan de twee belangrijkste goederen en geld zijn. In de eerste volume van *Kapitaal* wordt deze uitwisseling versimpeld weergegeven, met 'C' voor het Engelse 'commodity', een goed, en 'M' voor het Engelse 'Money', geld. Het inzicht van Marx concentreert zich met name rondom het cyclische beeld dat Marx had van deze uitwisseling. Hierbij stelde Marx twee soorten uitwisselingen voor. Deze bespreekt hij in het hoofdstuk over de Algemene Formule voor Kapitaal, in een gedeelte wat we kunnen zien als de kern van het gehele Marxisme:

'De cyclus C – M – C begint met een goed, en eindigt met een ander goed, die uit de uitwisseling valt, in de consumptie. Consumptie, de bevrediging van behoeften, in één woord, gebruikswaarde, in haar eind en doel. De cyclus M – C – M, daarentegen, begint met geld en eindigt met geld. Haar leidende motief, en het doel dat het aantrekt, is dus slechts wisselwaarde.

In de simpele cyclus van goederen hebben de twee uiteinden van de cycli dezelfde economische vorm. Het zijn beide goederen, en goederen van gelijke waarde. Er zijn echter ook gebruikswaarden die verschillen in hun kwaliteiten, zoals bijvoorbeeld graan en kleding. De uitwisseling van producten, van de verschillende materialen waarin de arbeid van een maatschappij belichaamt wordt, vormt hier de basis van haar beweging. Anders is het de cyclus C-M, die op het eerste gezicht nutteloos en dubbelop lijkt. Beide uiteinden hebben dezelfde economische vorm. Beide eindigen met geld, en hebben daarom geen kwalitatief andere gebruikswaarde; geld is tenslotte een omgezette vorm van goederen, waarin hun specifieke gebruikswaarde verdwijnt. Om £100 om te wisselen voor katoen, en dan hetzelfde katoen voor £100, is slechts een rondgang om geld voor geld te wisselen, hetzelfde voor hetzelfde, een handeling die zowel nutteloos als absurd is. Een som van geld is is slechts aan haar aantal te onderscheiden. De eigenschap en neiging van het proces M – C – M is dus niet in de kwalitatieve eigenschappen van haar uiteinden, die beiden geld betreffen, maar slechts in haar kwantitatieve eigenschappen. Meer geld wordt onttrokken uit de circulatie dan er aan het begin inging. Het katoen werd gekocht voor £100 en wordt mogelijk verkocht voor £100 + £10 of £110. De exacte vorm van dit proces is dus M – C – M', waarbij M' = M + delta M = het oorspronkelijke aantal gegeven, plus een toename. Deze toename of vermeerdering over de oorspronkelijke waarde noem ik 'meerwaarde'. De waarde die oorspronkelijk gegeven wordt, blijft aldus niet alleen intact in de circulatie, maar voegt een meerwaarde tot zich of vermeerderd zich. Het is deze beweging die het in kapitaal doet veranderen.'

In deze paragraaf zien we de gehele kritiek van het Marxisme op de politieke economie. Kapitaal kan zichzelf moeiteloos vermeerderen, zonder dat andere economische actoren, of zelfs politieke actoren, dit een halt kunnen toeroepen, waardoor degenen met kapitaal nóg meer kapitaal kunnen verkrijgen. In de economie wordt dit ook wel het Mattheüseffect genoemd, vernoemd naar Mattheüs 25:29:

'Want aan een ieder, die heeft, zal gegeven worden en hij zal overvloedig hebben. Maar wie niet heeft, ook wat hij heeft, zal hem ontnomen worden.'

Het is dan ook niet vreemd dat het Marxisme trekken heeft aangenomen van een religie, en dan met name het Christendom. Het Christendom is immers deels een beweging die recht tegen de economische logica van het kapitalisme ingaat. Het is dan ook vrij logisch dat een antikapitalistische theocratie in Münster neerdaalde, want dit is geheel conform de interne logica van het Christendom. Overigens kunnen we ook doordringen tot de absolute kern van het Christendom, waarin een expliciete tegenstand tegen het kapitalisme nog niet aanwezig is. Dit originele Christendom is echter fragmentarisch, en overgeleverd in het Aramees. Hieronder kunnen we het gehele oorspronkelijke Christendom weergeven, met daaronder de NGB-vertaling:

'Abwoen d'bwasjmaja, Nitkadesj sjmach, Teetee malkoetach, Neghwee tsevjanach ajkanna d'bwasjmaja af b'arhah. Habwlan lachma d'soenkanan jaomana; Wasjbooklan chaoebween (wachtagheen), ajkanna daf chnan sjwokan l'chajabeen; Wela taghlan l'nesjoena, ela patsan min biesja. Metool dillachie malkoeta waghajla watesjboechta, l'oghlam almien. Ameen.'

'Onze Vader die in de hemelen zijt, Uw Naam worde geheiligd, Uw Koninkrijk kome, Uw wil geschiede, gelijk in de hemel, alzo ook op de aarde. Geef on heden ons dagelijks brood; en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren; en

leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van het boze. Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid tot in der eeuwigheid. Amen.'

En:

'Toebwejhoen l'miskenna-ie b'roech d'dilhonie malkoeta dasjmaja. Toebwejhoen lawielee d'ghinnoon nitbejoen. Toebwejhoen l'makiechee d'ghinnoon nirtoen arhah. Toebwejhoen lajleen d'kafnien watseen l'chenoeta d'ghinnoon nisboen. Toebwejhoen lamrachmanee dalejghoen neghwoen rachmee. Toebwejhoen lajleen dadkeen b'lebhoon d'ghinnoon nighzoen l'Alaha. Toebwejhoen lachwdaj sjlamah dachnawie d'Alaha nitkaroen. Toebwejhoen lajleen ditrdip metool chenoeta d'dilhonie malkoeta dasjmaja. Toebwejhoen immath damghasdien l'choon waradpien l'choon wamrien ileikoon koel milla biesja metoolath b'dagaloetha. Hejdeen chadav va rvazv dagarchoen sgee basjmaja hakanna geir r'dapv l'nabieja d'min k'damejkoen.'

'zalig de armen van geest, want van hen is het Koninkrijk van de hemel. Zalig die treuren, want zij zullen vertroost worden. Zalig de zachtmoedigen, want zij zullen het aardrijk beërven. Zalig die hongerigen en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden. Zalig de barmhartigen, want hun zal barmhartigheid geschieden. Zalig de reinen van hart, want zij zullen God zien. Zalig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden. Zalig de vervolgden om der wille van gerechtigheid, want van hen is het Koninkrijk van de hemel. Zalig zijt gij, wanneer men u smaadt en vervolgt en liegende om Mijnentwil allerlei kwaad van u spreekt. Verblijdt u en verheugt u, want uw loon is groot in de hemel, want zo ook hebben zij de profeten voor u vervolgd.'

En:

'Detraghm l'marja Alahak min koelegh lebak wa min koelegh nafsjak wa min koelegh hajlak wa min koelegh revghiejanak. Detraghm lakriejbak ajk nafsjak.'

'Aghebw labwgheldbabajchoen.'

'D'koel merem dethesjaloen l'abie b'sjemie netel l'koen Sjalaam watesbwoen deteghwei had wath'choon m'sjamlaja.'

'Gij zult de Heer, uw God liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand Dit is het eerste en grootste gebod, en het tweede daaraan gelijk...Heb uw naaste lief gelijk uzelf.'

'Hebt uw vijanden lief.'

'Als u de Vader om iets bidt, zal hij het u geven in mijn naam. Tot nu toe hebt u om niets gebeden in mijn naam; bidt en u zult ontvangen, opdat uw blijdschap vervuld zij.'

Dit is in feite het gehele Christendom, niet alleen in een notendop, maar ook wat in het Aramees aan ons is overgeleverd. Overlevering allen is echter niet voldoende, dus moest een verhaal gesmeden worden rondom deze geboden. Dat verhaal is het Christendom geworden, met alle organisaties, rituelen en betekenissen gebouwd rondom deze kleine verzameling van morele

stellingen.

Het is echter ook van belang waar dan precies tegen geageerd wordt, en wat dat betreft hebben wij een luxepositie. Na de Oktoberrevolutie is er namelijk een tegenversie van *Kapitaal* geschreven, *Atlas Shrugged* van Ayn Rand. Dit werk verheerlijkt exact hetgeen waar Marx tegen ageert, en eindigt met een speech van de geidealiseerd kapitalist, John Galt. Hoewel de speech enkele uren zou duren om te uit te spreken, is deze wel degelijk een krachtige weergave van waarom iemand nu precies moeite zou doen om bakken vol met geld te vergaren, om dit weer net zo snel te investeren in de meest wijdverspreide producten en diensten, om uiteindelijk slechts meer geld eruit te krijgen. De speech van John Galt is een weergave van de moraliteit van het kapitalisme. Het is geplaatst aan het einde van het boek, als de collectivistische krachten vrijwel de gehele wereld in duigen hebben laten spatten, en de ondernemers, kapitaalkrachtigen en uitvinders allen verdwenen zijn. Als alle hoop verloren lijkt, en de wereld lijkt te eindigen, spreekt John Galt tot allen, om haarfijn uit te leggen waarom de wereld in duigen aan het vallen is.

John Galt erkend dat het tijdperk waarin de hoofdpersonages in leven, een tijdperk van morele crisis is. Deze zijn echter niet ondanks, maar dankzij de morele waarden van de mens geschapen. Deze morele waarden schoten steeds te kort, en om dit te kunnen corrigeren, werden offers gevraagd. Als blijkt dat deze offers niet voldoende zijn, wordt er nog meer gevergd van zelfopoffering, tot het gehele concept van uitmuntendheid weggerot is, en er niets anders over blijft dan de waarden zelf, waarvoor de gehele mensheid opgeofferd is. Deze moraliteit wordt niet geconstateerd als rationeel juist, maar wordt opgelegd door God, of door de groep, en wordt na verloop van tijd een totalitaire moraliteit. Nu heeft John Galt degenen die dit niet accepteren, en die hun rationele vermogens gebruiken om hun eigen leven te verbeteren, uit liefde voor hun eigen leven, weggenomen. Dit zijn veel meer dan de rijken en de intelligente denkers. Het zijn de enige morele mensen op de planeet, die hun eigen bestaan als morele standaard verheffen, en het leven van wat letterlijk en figuurlijk een rijk bestaan hoort te zijn, als het ultieme doel.

Dit idee komt voort uit een simpele waarheid die de irrationele onderklassen en de mystici die hen regeren, compleet vergeten zijn. Het is het simpele idee dat het bestaan bestaat, en geen illusionaire versie is van iets dat ergens anders is, wat wij als zondige wereldsen echter nooit geheel kunnen bereiken. In de visie van John Galt is dit echter wel zo, en dit maakt de mens tot de standaard van moraliteit: hij bestaat tenslotte, iets wat niet gezegd kan worden van goden, morele systemen, of zelfs de medemens. John Galt en mensen als hem hebben de durf en de kracht om het lot in eigen hand te nemen, en zelf de belichaming te worden van redelijkheid, deugdzaamheid en schoonheid, en om precies het tegenovergestelde als de moralisten van voorheen dachten dat het doel was. Zij denken enkel aan zichzelf, en het bevredigen van hun eigen behoeften, zonder zichzelf daarvoor op te offeren, of van anderen te vragen om zichzelf op te offeren voor hen. Waar het medelijden van voorheen schande en schaamte sprak van dit egocentrisme, plaatst John

Galt dit juist op een voetstuk: de uitmuntenden van de samenleving dienen juist trots te zijn op zichzelf, en deze trots, en hun egocentrische drijfveer tot deze trots drijft de gehele maatschappij juist vooruit, terwijl omkijken naar een ander hem juist doet stagneren.

Waar deze laatste moraliteit de armen en de bezitlozen vereert, vereert John Galt juist de handelaar, die niet zijn waarde steelt van anderen, in de vorm van een ongemeend en schadelijk medelijden, maar door zijn eigen vaardigheden, waarmee hij deze waarde verdient en schept. Deze waarde wordt hem echter vervolgens afgepakt door volksmenners die het lijden van anderen misbruiken om zo zelf beter te worden van het medelijden en de empathie voor de ander, waardoor de wereld steeds verder stagneert en tot stilstand komt. John Galt hoefde niet eens schade aan te richten: hij hoefde slechts te stoppen met wat hij deed, om de wereld en haar corrupte moraliteit van medeleven in elkaar te doen storten. Dit is een moraliteit van de dood, met als beginpunt de Zondeval. Deze zonde was een zonde waar niet zelf voor gekozen was, wat een vreselijk idee tot leven wekte, namelijk het idee van moreel fatalisme, waarbij wijzelf het niet konden helpen dat wij hebzuchtig waren, en hulp van bovenaf nodig hadden. In een seculier tijdperk werd deze hulp eenvoudigweg vervangen door ideologen, die staatsmacht gebruikten om de mens en zijn zondes tegen te gaan. Dit werd echter een moraliteit van noodzaak, waarbij verlangens geheel vernietigd dienden te worden, zelfs als deze verlangens voordelig waren voor iedereen.

Om dit geheel werkend te houden, was er de volgende stap nodig. Het idee van causaliteit, waarbij uiteraard het grootste probleem is dan welvaart veelal veroorzaakt wordt door mensen als John Galt, die triomfantelijk hebzuchtig zijn, en daarmee recht tegen de gangbare moraliteit ingaan, moest verdwijnen. Dit is de ware verklaring voor de irrationaliteit van deze moraliteit. Deze verduisterd de waarheid van causaliteit, waarbij een oorzaak een gevolg heeft, objectief en altijd. In een wereld met deze causaliteit is namelijk helemaal geen mystiek nodig, en kunnen types als John Galt de wereld naar hartenlust verbeteren. Aldus moest de barbaar aangewend worden om types als John Galt kapot te maken, en om de wereld terug te doen gaan naar een van wonderen en bijgeloof. Deze wereld is onvoorspelbaar, zonder oorzaak, en dus irrationeel. De rede heeft deze wereld echter geheel voorbijgestreefd, en wat John Galt in deze speech verteld is dan ook weinig meer dan een vaarwel aan een nodeloos wrede wereld, die uiteindelijk niet hoort te bestaan. Deze wereld van priesters en hun gedachteslaven zal sowieso instorten, dus waarom zouden Galt en de zijnen niet het laatste zetje geven? De wereld die het moet vervangen, zou 'Galt's Gulch' gaan heten, een paradijselijk oord van vrijheid en ondernemerschap, waarbij niet alleen gemediteerd wordt op de hemels paradijs, maar waarbij de slimste denkers en meest competente doeners deze ook daadwerkelijk gaan vormgeven. Dit zal Galt's Gulch maken tot het monument van de Moraliteit van het Leven. Het is geen verrassing dat Galt's Gulch in Amerika komt te liggen, wat Europa is weinig meer dan een wegrottend continent dat naast geschiedenis

weinig meer te bieden heeft. Amerika is anders: het is een land van vrijheid, dat om precies deze vrijheid leider van de wereld is geworden. Galt's Gulch is slechts de volgende stap in dit proces, waarbij de relatie tussen dit paradijs en Amerika dezelfde zou zijn tussen Amerika en Europa. John Galt sluit dit betoog af met hét credo van deze nieuwe, betere wereld: 'Ik zweer – bij mijn leven en mijn liefde ervoor – dat ik nooit uit naam van een ander zal leven, noch de ander zal vragen om te leven voor mij'.

Dit beeld is de haast perfecte tegenovergestelde van de twee vorige beelden, en na de val van de Berlijnse Muur leek dit beeld de waarheid te worden. Als echter nagegaan wordt wat de werkelijkheid van dit beeld is nadat empathie is verslagen, dan presenteert zich een geheel andere realiteit aan ons. De huidige zakenwereld lijkt eerder precies op de vervallen wereld die John Galt ontsnapt had. Markt en staat lijken steeds meer tot één macht samen te komen, in wat aan het begin van de 20ste eeuw aangeduid wordt als het rechts populisme. Dit populisme vereert veel van het gedachtegoed van Rand, maar handelt eerder als de bureaucratische macht waar het eerder tegenaan schopte. Deze bureaucratische macht manifesteert zich in de 21ste eeuw op een ietwat innovatieve manier, en maakt gebruikt van wat ook wel 'hybride oorlogvoering' genoemd wordt, een strategie van misinformatie en verwarring om zo de vijand geen enkele mogelijkheid tot tegenaanval te geven, omdat deze geen idee heeft wat er überhaupt aan de hand is. Dit is een strategie die als een virus zich verspreidt heeft over vrijwel iedere populistische beweging in Europa, wat de vreemde gewaarwording in zich heeft dat we nu te maken hebben met een internationale beweging van nationalisten, die vrijwel allemaal een overeenkomstige verzameling van ideeën uitdragen.

Een opvallend aspect hiervan is dat deze bewegingen een oorlog uitvoeren waarvan niemand eigenlijk door lijkt te hebben dat deze plaatsvind. De oorlog die hier uitgevochten wordt, is dan ook grotendeels een economische oorlog, uit het zicht van de meesten van ons, in een verhulde wereld van financiële transacties en gemeenschappelijke belangen. Dit is dan ook met recht een 'virtuele oorlog' te noemen, waarbij propaganda en digitale oorlogvoering de belangrijkste wapens zijn. Een ander wapen is dat van compromitterend materiaal, potentiële schandalen wat betreft illegale of schokkende activiteiten die in handen zijn van een bepaalde partij, en die tegen een bepaalde prijs stilgehouden worden.

In de huidige virtuele oorlog zien we veel van de eigenschappen van financiële corruptie gebruikt worden, wat deze oorlog een rijke bron maakt van alle manieren waarop een economie kan disfunctioneren. Zo is er het New Yorkse fenomeen van de 'favor bank', een stilzwijgend netwerk binnen de politie en rechterlijke macht die nooit aan het oppervlakte verschijnt, maar die wel degelijk opereert om het systeem gaande te houden. Hierbij is overigens geen sprake van de wet of wetteloosheid, maar eerder een vervaging in de grens tussen de twee. Een andere plaats waar een dergelijk netwerk opereert, uiteraard buiten ons eigen land, is Rusland na de val van de

Sovjet-Unie. Hierbij gaat het om een overlap tussen spionage en de misdaad, en gaat terug op het Sovjet tijdperk. Het vind zijn moderne oorsprong in de goelags van Stalin, waarin een eigen cultuur van verhulde morele codes en hiërarchieën ontwikkeld werden. Dit was een geheime wereld buiten de autoriteiten om, waarin een eigen taal en een eigen financieel systeem werd ontwikkeld. Zo was er vaak sprake van een collectief fonds dat gebruikt werd om autoriteiten om te kopen, en criminele ondernemingen te ondersteunen. Ook was dit een wereld met een geheel eigen cultuur waarin wreedheid en meedogenloosheid verheerlijkt werd, in een vreemde vermenging van misdaad, idealen en geloof. Organisaties als deze zouden veelal hun wortels hebben in fraude: zorg- en autoverzekeringen, belastingen, maar met name in witwaspraktijken, waarbij zwart geld, dat verdient is op illegale wijze, overgeheveld wordt naar de schone bovenwereld, vaak via banken en vastgoedondernemers. Ook dit is een wereld die in lijn is met veel van wat John Galt predikte aan het begin van zijn financiële paradijs, en ook hier is hebzucht een deugd, maar ditmaal geheel ten nadele van de maatschappij.

Dergelijke organisaties zullen vaak blijven opereren in een financiële schaduwwereld, tot hun ambities het zullen winnen van enige morele code die dit soort organisaties nog bezitten. Er zal een machtsgreep opgezet worden, om een grijp te doen voor bezittingen in de bovenwereld, inclusief de politiek, en de gevestigde financiële wereld. Vaak zal dit met het eerdergenoemde compromitterend materiaal, waarbij er een val wordt opgezet, iets dat eigenlijk te goed klinkt om waar te zijn, en dat meestal ook is. Hierbij worden figuren in de bovenwereld in de val gelokt, en zullen zij onder dwang de verhulde belangen behartigen van de onderwereld, vaak zonder dat de buitenwereld hier ook maar iets van merkt. Meestal zal dit niet beginnen met politieke macht, maar met financiële, en dan met name in de vorm van banken en wapenhandel.

Dit laatste is echter vaak zo winstgevend, dat de bovenwereld dit ook zal opmerken, en geneigd zal zijn tot het beschermen van de onderwereld. Hiermee zullen de twee met elkaar verstrengelt raken, waardoor het verschil tussen de twee zal vervagen. Ook de staat zal zich hierdoor aangetrokken voelen, getuige van de vele belastingparadijzen en financiële vrijhavens, zoals Zwitserland en de Kaaimaneilanden. Ook het veiligheidsapparaat kan hierin verstrikt raken, zoals de geheime dienst van Rusland. Deze had veel van zijn activiteiten gebouwd rondom wat ook wel 'actieve maatregelen' worden genoemd, zoals desinformatie en het creëren van een volledige sfeer van tegenstrijdigheid, waardoor men de indruk krijgt dat de waarheid niet meer bestaat. Dergelijke technieken laten zichzelf verrassend makkelijk naar de financiële wereld vertalen, want ook daar is de waarheid vaak een vijand van de heersende orde. Ook de controle van de staat kan hierin een rol spelen, door deze controle selectief toe te passen, en na te laten wanneer iemand de juist som geld betaald.

Na de val van de Sovjet-Unie is deze ontwikkeling enkel in een stroomversnelling geraakt, waarbij, in de razendsnelle overgang naar kapitalisme, staatsbedrijven voor een fractie van hun

eigenlijke waarde verkocht werden. De keuze was echter die tussen een crimineel kapitalisme en een burgeroorlog, waarin het criminele kapitalisme de strijd uiteindelijk won. Uiteindelijk dacht men in het Westen dat er een overgang gaande was naar een democratie, maar in feite was dit een overgang naar kleptocratie. In deze kleptocratie werden geheime dienst, bureaucratie en misdaad eenvoudigweg deel van één systeem, waarbij iedereen die de stabiliteit van dit systeem bedreigde, eenvoudigweg vermoord werd. Dit systeem is echter niet uniek aan Rusland, maar lijkt slechts een prototype geweest te zijn van hoe het kapitalisme na de val van de Berlijnse Muur zou werken. Grote conglomeraten van financiële, politieke, mediale en industriële macht zouden hun krachten samenbinden, om de gehele maatschappij te domineren, zonder dat enige vorm van tegenmacht mogelijk is. In een dergelijk systeem lijkt wat illegaal is, precies het tegenovergestelde geworden van wat schadelijk voor de maatschappij is. Onderzoeker zullen in een dergelijk systeem ingesteld worden voor hen die de schade proberen tegen te houden, en zo zich tegen het systeem keren.

Wat echter nog overblijft als reëel gevaar, is de kracht van ideologie. Meestal zullen dergelijke systemen dan ook het verleden verheerlijken, en specifiek op zoek gaan naar een machtssysteem dat ten voordeel van de heersende macht is. Een hiërarchisch voorbeeld zal dan ook meestal uit de geschiedenisboeken gehaald worden, om te dienen als de ideologische kracht die het land bij elkaar moet houden. Veel van de ware kracht van een dergelijk land, echter, zal zich meestal concentreren rondom de essentiële sectoren, zoals de energiesector. Ook de grondstoffenindustrie zullen onaangetast zijn voor de harde hand van de staat, omdat deze nu eenmaal nodig zijn voor het functioneren van het systeem. Geld zal zich wel concentreren in de handen van miljardairs en grootaandeelhouders van dergelijke ondernemingen, maar het zal niet resulteren in een paradijselijke versie van Galt's Gulch. Het zal eerder een soort van totalitaire anarchie worden, waarin slechts nog een enkeling alles zal bezitten, en de overgrote meerderheid van de bevolking helemaal niets zal hebben. De eersten zullen zich bevinden in een smoezelige en decadente wereld, vol met jachten, villa's en privévliegtuigen, waarin zelfs de meest smerige verlangens in vervulling kunnen gaan. Van liefde zal weinig sprake meer zijn, en het lichamelijke contact dat uitgewisseld zal worden, zal eerder het karakter van mensenhandel hebben.

Met de opkomst van het globalisme is dit effect slechts verhevigd, en heeft de corruptie een vorm aangenomen die bijna een algemene cultuur is geworden, van inhaligheid, lelijkheid en oneerlijkheid. De staat is in dit alles weinig meer dan het veiligheidsapparaat, dat zich vooral richt op criticasters die zich, terecht of onterecht, negatief uitlaten over het heersende regime. Dit is niet het einde van vrijheid van meningsuiting, er vindt namelijk een veel subtieler proces plaats. Je mag in deze vorm nog steeds werken als bijvoorbeeld een journalist, maar de algemene verwachting is dat een dergelijke journalist zich totaal onderdanig opstelt tegenover de heersende klasse. Iedereen die niet in lijn van het regime werkt, zal al gauw te maken krijgen met wraakacties, met zelfs de dood tot gevolg. Er zal echter nooit de expliciete erkenning zijn dat dit

een totalitair systeem is, maar hoogstens slechts de impliciete ontkenning dat zomaar alles gezegd mag worden. Er is vrijheid van meningsuiting, maar deze vrijheid is volledig hol en leeg geworden.

Een andere factor dat in dit laatste meespeelt, is een industrie die vooral na de Tweede Wereldoorlog zijn opmars heeft gemaakt, namelijk de pr-industrie. Deze is vooral gebouwd rondom de perceptie van gebeurtenissen en personen, en zullen zich toespitsen op het beïnvloeden en het bespelen van de publieke opinie. Deze is inmiddels geheel deel geworden van dit systeem, en is zelfs één van de kernonderdelen ervan geworden. Omdat de slechtste reputaties echter de meeste reparatie nodig hebben, is ook deze industrie geheel corrupt geworden, en draait deze voornamelijk om het verbuigen en verhullen van de waarheid, in plaats van het verhelderen ervan. Wat resulteert is een oorlog van allen tegen allen, met losse bondgenootschappen, waarbij de perceptie van deze bondgenootschappen, hun identiteit, hun doelen en hun idealen, altijd aan verandering onderhevig is. Dit is echter geen duurzame strategie, want na verloop van tijd wordt het bij de partijen zelf onduidelijk waar ze nu precies voor en tegen vechten. De identiteiten en doelen van de verschillende partijen horen dus niet geheel flexibel te zijn, maar horen ook niet muurvast te staan. Wat we kunnen verwachten, is een derde status, die tussen deze twee in zit, en dus zowel kan omgaan met een constant veranderende omgeving, als wel een selectie kan maken tussen wat goed is, en wat slecht is. Bij een dergelijke status is dus zowel ruimte voor flexibiliteit, waarbij het zelfs mogelijk is om een coalitie uit ontevredenheid te verlaten, maar het moet ook vaste waarden hebben, waar geen compromis op mogelijk is, omdat een compromis de kernidentiteit van de partij fataal ondermijnt. Het huidige Amerika en het huidige Rusland is dus waarschijnlijk niet hoe de toekomst eruit zal zien. Waarschijnlijk zullen we geconfronteerd worden met een voor ons veel bekendere wereld, namelijk die van de Hoekse en Kabeljauwse Twisten.

Dit was een semi-burgeroorlog, waarin coalities steeds veranderden, maar waarbij alsnog sprake was van drie redelijk vaststaande partijen, namelijk de Kabeljauwen, de stedelingen die verandering voorstonden, en zich verenigden achter het idee van Philips van Leiden van een sterk gezag dat garant stond voor een gildedemocratie, oftewel een democratie van de werkenden, de Hoeken, de lagere aristocratie die voornamelijk buiten de steden aanwezig waren, en zich vooral met roem, eer en oorlog bezighielden, en de Bourgondiërs, de grote macht van buiten het graafschap Holland, visionairs die over de horizon heen keken naar een betere toekomst, maar daarin vaak organische vormen van macht in een mal persten, met alle gevolgen van dien, zoals te zien was in het tragische leven van Jacoba van Beieren.

De Hoekse en Kabeljauwse Twisten hebben een overeenkomst met een oorlogsdoctrine die in 2013 uiteengezet werden, door een lid van de Russische legerstaf genaamd Valeri Gerasimov, die ook wel de Gerasimov-doctrine genoemd wordt. Deze doctrine stelt een geheel nieuwe

oorlogsdoctrine voor, waarin er niet langer gekeken wordt naar kostbare gewapende invasies, zoals die van de Sovjet-Unie in Afghanistan. In plaats daarvan is het zaak om de grenzen tussen oorlog en vrede te doen vervagen, waarbij oorlogen niet langer verklaard worden, en waarbij de ontwikkeling van deze oorlogen geheel onvoorspelbaar is. De nadruk bij dit soort schaduwoorlogen komt dan te liggen op niet-militaire middelen, om de politieke en strategische doelen te kunnen bereiken. In deze doctrine komen deze 'hybride' vorm van oorlog op hetzelfde niveau te staan als een conventionele oorlog en de eerdergenoemde actieve maatregelen, maar nadat deze doctrine populair werd, verschenen er ook kritische noten. Zo stelde Mark Galeotti, een onderzoeker aan het Instituut van Internationale Betrekkingen in Praag, dat deze doctrine verre van de enige van Rusland is, en dat er, in plaats van deze doctrine, slechts sprake is van een brede politieke doelstelling van afleiding, verdeling en destabilisatie, met daarbij doctrines die vaak gefragmenteerd en soms zelfs tegenstrijdig zijn. Buiten het leger en de politiek kunnen we echter stellen dat deze doctrine van bijzonder veel nut kan zijn in de handel en de economie, waarbij voordeel en nadeel ook kunnen vervagen, net als economische bondgenootschappen en vijandschappen. De Gerasimov-doctrine hoeft geen leidend principe te worden voor politiek of leger, maar alsnog een leidend principe worden voor de economie. Zo kunnen we het voorbeeld noemen van de olie-industrie, waarbij niet langer helder is voor wie dergelijke bedrijven nu precies werken, en de grens tussen privé en publiek belang zal vervagen, zeker als we rekening houden met de factor van klimaatverandering, iets dat ons allen raakt, maar alsnog blind ontkent wordt door dezelfde olie-industrie.

Dit alles geeft een economische wereld weer die gevuld is met corruptie, en die ons allen grote potentiële schade kan aanrichten. Deze maatschappelijke schade kan, naast immoreel en tragisch, echter ook politieke gevolgen hebben. Zo is er in deze sfeer van totale onduidelijkheid, waarin ideeën als waarheid, moraliteit en macht geen enkele betekenis meer hebben, een grote behoefte aan duidelijkheid, een duidelijkheid die ook gehaald kan worden uit dubieuze bronnen. Zo is er de laatste jaren niet alleen een opmars geweest aan de vraag naar complottheorieën, maar ook een angstvallig grote vraag naar zeer duistere complotten, zoals het bekende valse pamflet *Protocollen van de Wijzen van Zion*, een pamflet dat zegt berichtgeving te zijn van een Joodse cabal, een gesloten groep van wereldheersers die op economische wijze de gehele mensheid de slavernij in proberen te drijven. Deze angst, en de zekerheid die de *Protocollen* geven, bieden weerbaarheid tegenover een onduidelijke wereld, waarin de macht geheel onzichtbaar is geworden, en waar gebeurtenissen zonder enige uitleg lijken voor te vallen.

Helaas is dit niet de eerste keer dat dit gebeurd, want ons brengt bij de derde hoofdbron van de Nederlandse Filosofie. Net als Ayn Rand na hen, waren het namelijk de Nationaal Socialisten, uiteraard op een radicaal andere manier, die terugkeerden naar dat waar nog wel in gelooft kon worden, en dan met name wat in jezelf gevonden kon worden. Dit is het idee van het

ras, en de rassenkunde die beweert de kennis te bevatten van de geheime van het eigen bloed, en waarom dit superieur is aan al het andere.

Deze rassenkunde lijkt, in verhulde vorm weliswaar, de enige vorm van Nationaal Socialisme die nog steeds springlevend is. De abstracte gedachten van Bolland zijn vooralsnog slechts bekend bij hen die geïnteresseerd zijn in het denken van Nederland, Boissevain is net zo goed vooral een theoloog die voor theologen schreef, en beiden hebben momenteel nog weinig invloed op de verschillende debatten binnen politiek, filosofie en religie. De recentelijke terugkeer van radicaal rechts heeft echter vooral de vorm gekregen van een hernieuwde interesse in deze duistere wetenschap, niet in de laatste plaats omdat politiek links de aandacht net zo hard op dit onderwerp heeft willen vestigen, met alle averechtse gevolgen van dien. De voorlopers van deze rassenkunde zijn al eerder genoemd, in de vorm van Arthur Comte de Gobineau en Houston Stewart Chamberlain. Veel van het probleem rondom deze twee is gek genoeg niet eens het onderwerp, maar een methode die wetenschap, technologie en logica vergoddelijkt tot ijzeren lotsbestemmingen waar niet aan te ontsnappen valt. Iedereen die enige ervaring heeft met de wetenschap, weet dat deze het beste werkt als ze niet al te serieus genomen wordt. Religie en kunst kennen dezelfde paradox. Zo is mythologie, de religie die niet serieus genomen wordt, veel rijker dan de georganiseerde religie, en zijn veel van de meesterwerken die de kunstgeschiedenis rijk zijn, het gevolg van kunstenaars die hun eigen visie volgden, en daarbij soms hard onderuit gingen. De reden hiervoor lijkt vooral te liggen in de rol van willekeur. Bij een stramme serieusheid wordt de rol van willekeur geheel uitgesloten, terwijl een speelse, open blik willekeur juist als verrijking ziet van het mechanische. Vaak gaat openheid hierin echter weer te ver, en wordt aangenomen dat vrijwel alles willekeur hoort te zijn, iets wat bijvoorbeeld het postmodernisme, maar ook de bovengenoemde financiële ultracorruptie een product van zijn. De rassenkunde van Gobineau en Chamberlain lijken vooral een reactie op deze blinde willekeur, waarbij er gezocht wordt naar een goddelijk gemiddelde waar al het goede en beschaafde van afgeleid is, maar tot zover lijken zowel blinde willekeur als een goddelijk gemiddelde geheel illusionair te zijn.

Dit wil echter niet zeggen dat deze twee geen effecten kunnen hebben op de werkelijkheid, en deze effecten zouden een alternatief, raciaal fundamentalisme in het leven roepen, dat versterkt zou worden door een wereld waarin ieder geloof in wat dan ook uit de mode was geraakt. Het zou in de jaren 30 beginnen met Anthony F. Schouten. Dit was één van de oprichters van een mislukte versie van wat de Nederlandse versie van Hitler's partij had moeten worden, de NSNAP. De Rijksleider van deze NSNAP schreef *Het Crisismysterie van Chaos tot Orde*. In dit boek werd een verklaring gezocht voor het vraagstuk der beschaving, waarin de conclusie werd getrokken dat dit het logische gevolg was van de verhevenheid van de Ariër, het Germaanse herenras, waar Nederlanders deel van uitmaakten. Het succes van dit ras lag in haar raszuiverheid, die bewaart

diende te worden, door middel van wat ook wel 'volkshygiëne' wordt genoemd. Wat hierbij echter vergeten werd, was waarschijnlijk een culturele innovatie, die niet geïntroduceerd zou worden door Europa, maar door China. Zij hadden, net als de Ariërs, een langer oorlogstraditie, maar zagen oorlog vooral in termen van bedrog en misdaad. Eén van de grootste Chinese innovaties wat betreft oorlog, en misschien ook wel beschaving in het algemeen, is het scheiden van de oorlog van het burgerbestaan, zodat dit niet besmet kon worden door de zondige eigenschappen van oorlog.

In het beeld van de rassentheoretici zien we echter vooral de overreactie van orde, waarin bepaalde eigenschappen van de krijger geselecteerd worden, en een vast karakter krijgen, dat tegen iedere prijs behouden moet worden. Uiteraard is het tegendeel ook geen optie, maar er is natuurlijk ook een middenweg, die we al eerder zagen, namelijk in de vorm van antifragiliteit. Dit is vaak de route die het conservatisme bewandeld: er is zeer zeker de mogelijkheid om tot een gemeenschap toe te treden, maar wel onder bepaalde voorwaarden, waarbij vijandigheden van buitenstaanders uiteindelijk gebruikt worden als informatie, om pogingen van kwade trouw te kunnen herkennen. Het radicale reactionisme gooit echter de deuren geheel dicht, waarna degenen die aan een totale rassenwaan lijden, vrijwel al het andere als inherent schadelijk begint te zien, en het actief probeert uit te roeien. Uiteraard is het tegenovergestelde waar, iets dat we, in zoverre iets als een 'ras' bestaat, eerder neigt tot 'gemeenschapsmaximalisme'. Om dit in Nationaal Socialistische termen te gieten, heeft het eigen 'ras' er eerder baat bij andere 'rassen' die sterk zijn, omdat hierdoor een wisselwerking ontstaat, waar iedereen beter van wordt. Dit is echter niet de insteek van de rassenkunde: deze gaat uit van een nulsom, waarbij de winst van de ene noodzakelijkerwijs afhangt van het verlies van de ander. Rassenkunde is de fysieke versie van deze laatste impuls, en zelfs binnen extreem rechts wordt dit vaak gezien als iets dat veel te ver gaat. Zo was er het Zwarte Front van Arnold Meijer, die zich in zijn publicatie *Wat Wil Zwart Front* hevig keerde tegen de theorie van 'ras en bloed'. Zwart Front prefereerde de natie als ontmoetingspunt, waarbij het zich diende te verzamelen rondom waarden als 'een samenstel van feiten, waaronder afstamming, taal levensomstandigheden' en 'de wil tot samenleving'. De NSB vond aanvankelijk hetzelfde van dit vraagstuk, en spiegelde zich eerder aan het fascisme van Mussolini dan het Nationaal Socialisme van Hitler. Dat de eerste echter geheel van het politieke toneel verdween, en dat de tweede niet meer dan een verlengstuk van de bezetter werd, moet een helder signaal zijn. Het laat de angstaanjagende aantrekkingskracht zien van deze rassenkunde, en daarom is het een urgente nood om het aandachtig te bestuderen.

Zo waren er binnen de NSB afwijkende meningen over de richting van de beweging, zoals in de persoon E.J. Roskam. Roskam kwam oorspronkelijk uit de ARP, de Anti-Revolutionaire Partij, en presenteerde zichzelf als afkomstig uit een 'Saksisch boerengeslacht'. Hij zou zich specifiek toespitsen op wat hijzelf de 'Germaanse volksaard' noemde, iets wat binnen de NSB niet

gezien werd als een prangend onderwerp. Deze zou zich eerst richten op een Calvinistische leer, maar zou al snel veranderen in een leer van bloed en bodem. Roskam bezat een regelrechte afkeer voor ARP-voorman Colijn, die hij zag als deel van een liberale machtsstaat die de boerenstand nodeloos terroriseerde. In verzet hiertegen keerde Roskam zich tot Schepper en schepping:

'Wij Nationaal Socialisten, die leven bij de natuur, zien daarin dat het de Schepper zelf is, die door Zijn, in de schepping gegeven en in de natuur verankerde, levenswetten ook het economische leven leidt en richt. Wij moeten weer leeren denken van de volksgemeenschap zelf uit en heel onzen opzet bouwen op de daarin verankerde organische verbanden.'

Het woord 'organisch' is hierin van doorslaggevend belang. Ikzelf betitel mij als een 'organisch conservatief', maar heb geen enkele sympathie voor deze leer van bloed en bodem. De reden hiervoor is dat het, zoals hier al enigszins te zien is, al het andere per definitie uitsluit, en zoals al eerder aangegeven, is de rol van willekeur en verandering een die ook eigenschap is van de natuur. Roskam spreekt echter over 'levenswetten', waarbij niet alleen het verschil tussen dood en leven als absoluut is, wat uiteraard waar is, maar waarbij de vorm van het leven net zo vast staat, en iedere verandering, hoe goed deze ook mag zijn, weggezet wordt als inherent kwaadaardig. Een dergelijke leer van bloed en bodem is de ultieme vorm van reactionisme, waarbij wijzelf het hiërarchische principe geworden zijn. Een dergelijke manier van naar de mensheid kijken sluit vrijwel iedere vorm van groei uit, een groei die vreemd genoeg geprezen wordt door Roskam zelf:

'Ook nu groeit er een nieuwe orde, het komt er nu maar op aan, of wij dat verstaan en dat groeiproces leiding en richting geven, zoodat de zegen die daar kan zijn, niet door menschenwerk verkeert in een vloek. Het gaat er nu om, of zich dat ontwikkelt in de richting van het communisme of van het fascisme. Een tusschenweg bestaat niet.'

Dit laatste is echter niet waar. Zoals we eerder zagen, stellen het kapitalisme van Rand, de politieke totaalapathie van Fukuyama en de religieuze ideeën van Dreher én Boissevain een overeenkomstig ideaal voor. Zij staan allen een absolute stabiele, hiërarchische wereld voor, waarbij in Rand en Fukuyama de vrije markt als perfect gezien wordt, en bij Dreher en Boissevain God Almachtig en Zijn geboden als het richtsnoer gebruikt worden. Ook het Marxisme en de Islam streven ditzelfde ideaal na, waardoor we kunnen stellen dat al deze gedachtescholen eenvoudigweg vervangen kunnen worden door de eenvoudige naam 'hiërarchie'. Het doet ons overigens ook de vraag stellen wel nut hiërarchie dan kan hebben, gezien de vele bloedbaden en mislukte gedachtescholen die het produceert. Wat mij betreft is er wel een rol weggelegd voor hiërarchie, maar deze dient vooral als rem op de ontwikkeling van de mensheid, als vrijwel niemand dan de absolute top kan meedelen in de voordelen van deze ontwikkeling. Als de balans van ontwikkeling echter hersteld is, dan moet deze rem losgelaten worden. Stilstand heeft echter in zich een zeer rustgevende kwaliteit, waardoor types als Roskam het gaan zien als een

lotsbestemming waar niet aan te ontsnappen valt. De Tweede Wereldoorlog en alle gruwelijkheden ervan laten zien hoe incorrect deze stelling is.

Voor Roskam was dit echter deel van een overkoepelend wereldbeeld, waarin de zuiverheid van het bloed veel meer was dan enkel een stok om de ander mee te slaan, zoals het zou worden voor de verscheidene opvolgers van de NSB. Bloed en bodem waren hierin dragende principes:

'Wanneer het bloed onzuiver is, dan is de geest troebel […]. Dan is het venster waardoor de ziel schouwt in de natuur en waardoor de geest speurt naar de wetten der Goddelijke Orde beslagen. Men mist dan als het ware, het bovenlicht en daardoor het klare Godsbewustzijn dat het leven leidt. Dan heeft men geen kracht om zich blijvend te verzetten tegen onrecht.'

Wat hier in feite te zien is, is een fysieke concretisering van het Godsbesef van Boissevain. Waar de laatste onzuiverheid van het geloof, in de vorm van ketterij, zonde en polytheïsme, ziet als de obstakels tussen ons en een glorierijke toekomst, is in Roskam de fysieke mens zelf de onzuiverheid geworden. Deze concretisering wordt verder uitgebreid met de wereld zelf, in de vorm van een uitgereikte hand door Roskam naar de landbouw. In zijn boek *De Wereldbeschouwing van den Nederlandschen Boer* zou Roskam zijn gehele wereldbeeld aan de hand van vier onderwerpen uiteenzetten:

'Ons volk en vreemde rassen. *De verschillend der rassen, zich kenmerken in lichaamsbouw en geestesgesteldheid, is door den Schepper zelf gewild en ligt in de natuur verankerd. Het niet willen erkennen of verdoezelen van deze natuurlijke verschillen verwekt rassenhaat, omdat de natuur zich niet dwingen laat en dan uitbot in ongetemden hartstocht.*
Ons volk en de Joden. *Indien men zich op het standpunt stelt, dat Jahwe, de God van het Oude Testament, de God van alle volken is en het volk Israël een heilig recht heeft op het land Kanaän, dan volgt hieruit, dat de Joden, krachtens hun aard en roeping in de Germaansche landen moeten verkeeren als vreemdelingen in een vreemd land met alle consequenties daarvan.*
Volksaard en christendom. *De bewustwording van onze Germaansche levens- en wereldbeschouwing en de wederopstanding van den Germaanschen geest, sluit het Christendom niet uit. Het Christendom is in zijn diepsten wezen die Godsopenbaring, welke de verlossersidee in zich vervat en omspant. […] In de Germaansche mythologie was de verlossersgedachte reeds voorondersteld. Het naar eigen aard en roeping doen leven van alle volkeren ter wereld, in harmonie met de Scheppingsgegevenheden, is een eerste eisch, ook voor het Christendom.*
Volk en volksgemeenschap. *Onze z.g. Moderne cultuur en beschaving heeft ons los gerukt van volk en bodem en vervreemd van de schepping en daardoor den band met het Eeuwige verbroken. Daarom is het Nationaal-Socialsime het herstel van den band tusschen Schepper en schepsel.*'

Dit alles kan gezien worden als wat John J. Boddé karakteriseerde als 'de germaniseering van het Christendom', waar hij Roskam een voorstander van zag. Dit laatste is echter niet de eerste poging hiertoe, en dit instinct is ook niet erg nieuw te noemen. Het is te zien in de bekering van de Saksen waar Roskam zich deelnemer van vond. In de tijd van Karel de Grote waren met name zij een ware plaag van het Christendom, en Karel de Grote begon een grootschalige oorlog tegen hen. Na de kerstening van deze Saksen bleek er nog altijd een verlangen naar een terugkeer naar het oude

geloof, wat resulteerde in de *Heliand*, een gedicht dat verteld over het leven van Jezus. Het gedicht refereert terug naar heidense concept als de 'Wurd', het lot dat naast God hemel en aarde beheerst. Ook wordt Jezus niet gezien als een armzalige timmerman, maar als een hooghartige koning, waarbij zijn discipelen als ridders zijn koninklijke autoriteit aanvaarden en verdedigen.

In de *Heliand* vinden we echter ook iets anders terug, namelijk de Joden als booswichten, die het leven van Jezus zuur maken. Er is echter een verschil tussen de manier waarop de *Heliand* de Joden presenteert, en waarop dit moderne antisemitisme hen zien. In de *Heliand* krijgen de Joden namelijk wel degelijk de schuld van de kruisdood, maar zij dienen deze ook te delen met Pontius Pilatus, die in de *Heliand* als net zo kwaadaardig afgeschilderd wordt. Dit laat zien dat, hoewel het zijn oorsprong heeft in het antieke verleden, het moderne antisemitisme wel degelijk verschilt van antieke vormen hiervan, en dat in dit geval een verwetenschappelijking van dit antisemitisme de schadelijke kwaliteiten ervan doet toenemen. Een meer wetenschappelijke manier van de versie van Roskam vinden we in de derde hoofdbron van de Nederlandse Filosofie, een bioloog genaamd Pieter Emiel Keuchenius.

Keuchenius werd in Nederlands-Indië geboren, maar zou in Nederland biologie studeren. De evolutiewetenschap van dit veld begon inmiddels gemeengoed te worden, en wordt vandaag de dag gezien als de ruggengraat van de biologie, de centrale structuur die het veld bij elkaar houdt. Deze wetenschap had echter nog niet het instrument ontdekt waarmee het de verschillende eigenschappen van biologisch leven overdroeg. Dat zou pas na de Tweede Wereldoorlog gebeuren, in 1953, door de biologen James Watson, Francis Crick, Maurice Wilkins en Rosalind Franklin. Deze ontdekking was zo cruciaal voor de biologie dat het Crick in staat stelde om het Centrale Dogma van de moleculaire biologie vast te stellen, dat stelt dat informatie, dat van DNA naar RNA naar proteïne gegaan is, niet de tegenovergestelde richting kan gaan. Ontdekkingen als deze hebben ons radicaal nieuwe inzichten gegeven in de werking van biologisch leven, maar het idee van erfelijkheid en zelfs het gen zijn al veel ouder. Toen deze voor het eerst voorgesteld werden, werd ook de basis gelegd voor alle mogelijkheden die nu open lagen voor de mensheid wat betreft onze eigen vorm van leven. Deze invloed, van het denken van de mens zelf, op de wetenschap en waar het voor gebruikt dient te worden, wordt zelden erkent, een erkenning die in het geval van Keuchenius van belang is. Keuchenius keerde namelijk terug, van de oude wereld naar de nieuwe, om daar op de rubberplantages te gaan werken, en de invloed die Indië, en de Nederlandse overheersing aldaar, kan een bijdrage geleverd hebben aan het nationaalsocialistische wereldbeeld dat hij later zou verkondigen.

Hoewel dit uiteraard uiteindelijk speculatie is, is het niet onwaarschijnlijk dat het kolonialisme hem in deze richting heeft gestuurd. De leider van een partij waar Keuchenius tijdelijk lid van zou zijn, Anton Mussert, zou namelijk in 1935 zelf naar Nederlands-Indië vertrekken. Daar zou hij door de Indische afdeling van de NSB ontvangen worden. Deze afdeling

wordt voornamelijk bemand door plantagehouders en bankiers, die in de NSB een mogelijkheid zagen om hun koloniale macht te behouden. Deze leden behoorden voornamelijk tot de bovenlaag van de Indische samenleving, en bij deze laag bestond de uiteindelijk reëel geworden angst om Indië kwijt te raken aan Soekarno. Mussert werd bij zijn bezoek zelfs ontvangen door landvoogd Bonifacius Cornelis de Jonge, waarbij ontvangst van Mussert geheel anders verloopt dan in Nederland, waarbij de NSB en Mussert door ARP'er Colijn vrijwel genegeerd werd. In Indië, echter, werd Mussert gezien als fatsoenlijk, iemand die voor zijn idealen zijn ambtenaarsfunctie had geofferd, en die ten onrechte door het slijk gehaald werd. Misschien wel het meest veelzeggend van dit bezoek is het standpunt dat Mussert inneemt wat betreft het bestuur aldaar:

'In een situatie waarbij een kwart miljoen Europeanen tegenover zeventig miljoen inlanders staan, dient het blanke gezag naar vermogen te worden gesteund. […] In Indië [is] reeds een fascistisch regime.'

De manier waarop dit gezag gehandhaafd zal moeten worden, is volgens Mussert eenvoudig:

'In dit imperium zal geregeerd moeten worden […] met een hand hard als staal tegenover een ieder die […] het imperium wil belagen.'

Veel van deze uitspraken komen overeen met de publicaties waar Keuchenius aan de basis zou staan, maar hij zou de ideeën van Mussert veel verder doordrijven. Hij zou medeoprichter zijn van het antisemitische weekblad *De Misthoorn*. Dit weekblad zou de heersende gedachte over de kolonië, 'Indië verloren, rampspoed geboren' direct verbinden aan een alles uitleggend antisemitisme, waarbij het de Joden waren die de reden vormden waarom het gezag in Indië tanende was. In tegenstelling tot veel van zijn mede-Nationaal Socialisten, koos Keuchenius al vroeg voor de volkse richting, en liet hij de Christelijke tussenvorm van types als Roskam voor wat het was. De politieke methode van Keuchenius was deze volkse, en was puur wetenschappelijk: eerst moest het rassenbewustzijn worden aangekweekt, om vervolgens het volk te kunnen overtuigen van de noodzaak van raciale hygiëne, die in deze richting een staatsbeleid zou moeten worden.

De voorzet voor dit beleid zou gemaakt worden aan de hand van niet alleen de artikelen die Nederlandse rassenkundigen zouden schrijven, maar ook door ontwikkelingen in buurland Duitsland, waarvan de grootste bijdrage het werk van Alfred Rosenberg was, *Mythe van de 20ste eeuw*. In dit werk probeert Rosenberg het nationaal Socialisme tot een wetenschap te verheffen, en gebruikt daarbij het bloed als veel meer dan een metafoor voor de stam of het ras. Het bloed heeft in Rosenberg een hele geschiedenis afgelegd, die met de moderne geschiedkunde blootgelegd kan worden:

'Zodra we het ontzagwekkende conflict tussen bloed en omgeving, en tussen bloed en bloed erkennen als het ultieme fenomeen waarachter we niet mogen schuilen, wordt er een nieuw en in alle opzichten rijk gekleurd beeld van de geschiedenis van de mensheid zichtbaar. Deze erkenning brengt meteen de wetenschap met zich mee dat de strijd tussen bloed en het intuïtieve besef van de mystiek van het leven eenvoudigweg twee aspecten van hetzelfde zijn. Het ras is het beeld van de ziel. De hele raciale eigenschap is een intrinsieke waarde zonder relatie tot materiële aanbidders die slechts discrete gebeurtenissen in tijd en ruimte aanvoelen, zonder deze gebeurtenissen als de meest grote en meest diepgaande van alle geheimen te ervaren. De rassengeschiedenis is dus tegelijkertijd de natuurlijke geschiedenis en de mystiek van de ziel. De geschiedenis van de religie van het bloed is echter omgekeerd het grote wereldverhaal van de opkomst en ondergang van volkeren, hun helden en denkers, hun uitvinders en kunstenaars.'

Het bewijs dat Rosenberg voor deze stelling presenteert, is de veronderstelde identieke vorm van mythen, religieuze tradities en kunsten, die Rosenberg verwerpt. In plaats hiervan stelt Rosenberg een Noords scheppingscentrum voor, vanwaar alle religies en culturen ontstaan zijn. Dit scheppingscentrum wordt door Rosenberg betiteld als Atlantis, vanwaar deze Noordse scheppers naar het Zuiden gevaren zijn, naar de Middellandse zee en Afrika. Aldus is alle cultuur geschapen door dit hoogste ras, de Indische, de Grieks-Romeinse, de Germaanse en alle latere klassieke, 'hogere' culturen vinden hun oorsprong in dit Atlantis.

Het bloed speelt hierin in belangrijke rol, want hierin zitten voorouderlijke herinneringen opgeslagen, die in religie hun uitdrukking vinden. Het bloed is dan ook de bron van de oer-Arische herinneringen, die in religieuze en kunstzinnige vormen steeds weer boven komen drijven. Deze culturele orde bracht ook een machtsorde met zich mee, waarin de niet-Ariërs onderworpen waren aan deze superieure Ariërs. Volgens Rosenberg is het kastensysteem in India hier een goed voorbeeld van, maar vinden we in de geschiedenis van India ook een achilleshiel van dit systeem. De verschillende lagen van deze kasten mogen namelijk niet met elkaar vermengd worden, want, zo leerde de geschiedenis Rosenberg, in dit geval vervalt het ras in zijn puurheid, en vervalt zo niet veel later de beschaving die dit ras voortbrengt. Volgens Rosenberg heeft zich ditzelfde in Griekenland voorgedaan, een beschaving dat in zijn ogen helemaal niet het resultaat was van volkeren uit de Middellandse zee en de omringende landen, dat teruggaat tot de oudste beschavingen van het antieke Mesopotamië. In plaats daarvan waren de Grieken Ariërs geweest, en was het de vermenging van ras die hun ondergang betekende.

Een laatste volk dat in het wereldbeeld van Rosenberg een belangrijke rol inneemt, zijn de Perzen. Ook dit zijn verheven Ariërs, die in hun verhevenheid een geloof zouden scheppen rondom een goede god, Ahura Mazda, en een kwade god, Ahriman. De Perzen zouden de kant van Ahura Mazda kiezen, maar er was binnen hun rijk ook een volk dat dit weigerde. Dit waren de Joden, die de kant van Ahriman kozen, en in hun kwade hebzucht alle andere volkeren zouden willen vernietigen. Zij zouden dit voornamelijk doen aan de hand van vermenging van de rassen, en de vermenging van het bloed. Hierdoor zouden de oer-Arische herrieneringen in het niets

verdwijnen, en zouden zij de wereldmacht kunnen overnemen, met een leger van passieve volkeren onder zich, zich niet langer bewust van het onheilspellende kwaad wat dag in dag uit op het losgelaten zou worden.

Keuchenius zou veel van deze lijn volgen in *Bloed en Mythe als Levenswet*, en zich met name richten op de rol die de Joden in dit geheel spelen. Het boek begint met, en handelt grotendeels vanuit, één simpele gedachte, namelijk de radicale andersheid van het Joodse volk. Dit is dan ook de gedachte waar *Bloed en Mythe als Levenswet* mee begint:

'Toen eenmaal het diepe wezensverschil tussen Nederlander en jood mij bewust werd, heeft het mij niet meer losgelaten en is het mij gaandeweg tot een gewoonte geworden om alle gebeurlijkheden en schakeringen onzer samenleving kritisch naar hun joodse of onjoodse tendensen of invloeden te toetsen en te waarderen. Mijn geest beoordeelt automatisch. Als het ware een reflex, alle gebeuren naar zijn Nederlandse of Arische echtheid, dan wel joodse ontaarding. Bevind ik mij in tram of trein, dan vestig ik intuïtief mijn aandacht op joodse reizigers en hun gedragsvormen; lees ik een boek of krant of bezoek ik schouwburg, filmvertoning of kunsttentoonstelling, dan schift mijn geest kritisch wat karaktergetrouw en bloedwaar is en wat joods of verjoodsing.'

Deze paragraaf is in het kort *Bloed en Mythe als Levenswet*. Het is als het ware een geheel wereldbeeld van antisemitisme, gegoten in wat het best gezien kan worden als een nationaalsocialistische vorm van evolutionaire psychologie. In *Bloed en Mythe als Levenswet* is het Nationaal Socialisme veel meer geworden dan een ideologie. Het is een gehele manier van naar de wereld kijken, die geheel doorgedrongen is in het Zijn zelf. De rest van het werk bestaat slechts uit uiteenzettingen van deze eerste gedachte, met Rosenbergs werk als achtergrond. Deze gedachte is het rassenbewustzijn van Keuchenius, een bewustzijn dat volgens hem door allerlei mogelijke middelen vertroebeld wordt in het moderne bestaan:

'Zoolang onze geldbuidel het goed maakte, dachten we ons gelukkig en vegeteerden in vredige zelfgenoegzaamheid als Chineesche pavenu's ons zielloos bestaan. In ons roemrijk een eenvoudig, vroom en moedig Geuzenvolk, zijn wij sindsdien verjoodste materialisten geworden in aanbidding van het gouden kalf. Ziedaar de vloek van ons huidige bestaan, de oorzaak onzer jammerlijkheid. Nu de stoffelijke nood ons aangrijpt, blijkt eerst recht ons gebrek aan innerlijke kracht en de voosheid onzer samenleving. Dat de mens bij brood alleen niet leven zal, verstaan wij niet meer.'

In deze paragraaf zien de wat voor Keuchenius de kern van onze huidige malaise is, namelijk de verering van het materiële, dat volgens Keuchenius veroorzaakt wordt door het Joodse volk. Veel van de schuld hiervan wordt overigens gelegd bij het Christendom, dan zich verlaat aan de verering van het Joodse volk, waardoor het zijn macht verkrijgt. Deze vormen een demoraliserende invloed, die zich vervolgens nestelt als een parasitaire macht, die in werkelijkheid alles onder controle zou hebben. Ook Nederland lijkt gevallen voor dit kwaadaardige mechanisme, waardoor het grootse volk dat zichzelf op zijn hoogste manier uitdrukte in de Gouden Eeuw, nu

een vervallen indruk maakt.

Keuchenius stelt zich de taak om dit mechanisme te doen omkeren, door de bron van deze uitmuntendheid, het bloed en het bewustzijn waar het vorm aan geeft, te herontdekken, om de Nederlander zo uit zijn misère te kunnen halen. Als de Nederlandse ziel weer gewekt kan worden, dan kan het uit zijn huidige status van kasplant ontwaken, en zo een nieuwe Gouden Eeuw bewerkstelligen. Dit schept namelijk de wil voor een toekomst, want hierin, zo stelt Keuchenius, 'ligt de onmacht om toekomst te scheppen. Toekomst scheppen beduidt toekomst willen.' Het verkrijgen van deze wil hangt volgens Keuchenius af van twee zaken: bewustzijn van het eigen ras, maar bovenal bewustzijn van de grote vijand, in de vorm van het Joodse volk. Keuchenius begint hierbij met de uittocht van Abram uit Ur, om vervolgens een korte geschiedenis van het jodendom te geven, met daarbij nadruk op wat de Jood zo anders zou maken. Volgens Keuchenius is het grote verschil tussen de Arische Germaan en de Jood met name een van bodem. De Jood wordt door Keuchenius gezien als de prototypische nomade, die over de aarde zwerft, en die hierdoor geen vaste verblijfplaats kent. Hierdoor is ook enige culturele vastigheid, in de vorm van geloof en cultuur, naast fysieke vastigheid, in de vorm van een land, hem volledig vreemd. Daarnaast richt Keuchenius zich ook op de rol van de vrouw, die in de hoger Germaanse cultuur gezien wordt als goddelijk, en de bron van het leven. In de Semitische cultuur van de Jood is de vrouw echter onrein, en wordt het wonder der geboorte door hen gezien als iets dat inherent onhygiënisch is. Dit vormt één van de belangrijkste bronnen voor de Joodse haat naar de Germaan toe, naast zijn veronderstelde verhevenheid. Een andere bron van deze haat komt echter voort uit een belangrijke overeenkomst tussen de twee:

'De joden staan altijd terstond gereed om elk ras- of bloedbewustzijn bij ons als een kenmerk van onverdraagzaamheid, als rassenwaan of gemis aan christelijke naastenliefde te brandmerken, maar zelf hebben zij een oerkrachtig bloedbewustzijn. De Mozaïsche wetgeving en het geheele Oude Testament zijn feitelijk niets anders dan een code om bloedzuiverheid ten strengste te waarborgen en om ze als uitverkoren volk van Jahve een superioriteitswaan boven alle andere volken bij te brengen.'

Deze eigenschap, het bewustzijn van het bloed, speelt ook de hoofdrol bij het Joodse volk. Vanuit dit bloed ontspringen 'volksche wil, mythe, ethos, denken en scheppend genie'. Net als bij Rand eigenlijk het geval is, is bij Keuchenius, uiteraard in een zowat tegenovergestelde manier, de mens zelf de bron van alles wat scheppend en goed is. Bij Keuchenius is dit echter wel een specifiek mens, namelijk de Noord-Europese Germaan. Deze Germaan was de natuurlijke vijand van dit Joodse volk, omdat de Germaan zijn kracht ontdekt had:

'Het sterke bloedbewustzijn der joden komt sedert de ontwaking van het Duitsche rasbewustzijn als gevolg van de nationaal-socialistische leer, sterk tot uiting. In het bloedbewustzijn van andere volken zien de joden een gevaar voor hun sociaal-parasitisme. Deze bloedverbondenheid is iets, waarvan de joden alleenrecht voor zichzelf opeischen. Ternauwernood zagen zij zich van hun overheerschende en bevoorrechte plaats verdrongen of het Duitsche volk viel bij alle joden van de geheele wereld in ongenade.'

Aldus is de gehele mensengeschiedenis hierbij ook verklaard door Keuchenius. Dit is in zijn ogen de strijd tussen de rassen, waarbij degenen met een sterk rassenbewustzijn de overhand hebben. Het Joodse volk had in eerste instantie de overhand hierin, maar deze kracht werd ook ontdekt door de Noord-Europese mens, waarmee deze een gevaarlijke concurrent werd. Om deze concurrentie uit te schakelen, moet dit bewustzijn uitgeschakeld worden:

'Dit bloedbewustzijn is ongetwijfeld een eigenschap , die bij ons gesmoord is, zoowel door de kerken als door de joden , die middels hun pers de gelijkheid der menschen verkondigen. Tegenover de domme niet joden ontkennen de joden de ongelijkheid der rassen en volken en erkennen slechts een menscheid. Dit bedrog dient alleen maar om de aandacht der gastheervolken van de wezensvreemden jood af te leiden, zodat hun vermomming onopgemerkt blijft. De jood blijft het liefst verborgen en schuwt om in het volle daglicht te worden geplaatst. De beschuldiging van rassenhaat en rassenwaan aan het adres der Duitschers en tegenover ieder die zich ras bewust is en zich tegen een joodsche overheersing verzet, is daarom van den kant der joden zoo belachelijk, omdat zij zelf nooit anders dan van den diepsten rassenhaat en rassenwaan tegenover alle andere volken bezield geweest zijn.'

Tegelijkertijd moet het eigen bloedbewustzijn gestimuleerd worden, om zo weer de overhand te krijgen in de gang der wereld:

'Het Oude Testament laat vanaf het begin tot het einde niet slechts den grooten afstand uitkomen, die er bestaat tusschen het verhevenste menschenras, dat zelfs boven de engelen uitstaat, n.l. de door Jahve uitverkoren joden, en de verachtelijke, minderwaardige niet-joden, die voor niets beters deugen, dan om als slaven en tsjandala's meedogenloos te worden uitgebuit, maar is bovendien doorloopend vervuld van een niets ontziende onverdraagzaamheid tegenover alle andere menschen. Men oordeelde zelf uit hetgeen de bijbel daarover leert. Op last van Jahve biedt Mozes de joden om de vreemden, als Jahve ze zal hebben onderworpen en aan zijn uitverkorenen overgeleverd : dat gijze slaat zo zult gij hen ganselijk verbannen (uitroeien); gij zult geen verbond met hen maken, noch hun genadig zijn (Deut,7:2). zult dan al die volken verteren, die de Heere uw God u geven zal; uw oog zal hen niet.'

'Daarnaast heeft de jood nooit anders dan met verachting op alle volken neergezien. De heidenen zullen uwe zonen in de armen brengen en uwe dochters op de schouders dragen. Hun koningen zullen uwe voedsterheeren zijn en hun vorstinnen uwe zoog-vrouwen; zij zullen zich voor u buigen met het aangezicht ter aarde en zij zullen het stof uwer voeten likken (Jes 49:22/23;zie verder Jes.60:10 en Jes 61:5/6). Een vernederender tegenover ons is haast niet mogelijk en toch wordt zij nog overtroffen door den hoon, die in den Talmoed over ons wordt uitgesproken.'

Dit laatste punt is overigens ook interessant, want volgens Keuchenius en vele Nationaal Socialisten met hem is het niet het Oude Testament, maar de Babylonische Talmoed dat het ware heilige boek van het jodendom is. Dit is een aparte parallel met het Christendom, dat stelt dat de Joden opzettelijk de Messias ontkenden, waardoor, zoals we bij Boissevain al zagen, er bezit genomen mag worden van het Oude Testament. Dit verward de heilige geschiedenis van het Christendom enigszins, waarbij het Christendom als het eerste en enige Abrahamistische geloof gezien wordt, en het jodendom uit het Christendom is voortgekomen, op kwade wijze. Het belangrijkste bewijs hiervoor is de Talmoed, en ook Keuchenius haalt deze Talmoed aan als bewijs

van de inherente perversie van het Joodse volk:

'De Talmoed en Sjoelchan Aroech vormen samen de onzedelijkste en meest pornografische boeken, die ooit aan een verziekt en verdorven brein ontsproten zijn. Als men daarbij bedenkt, dat beide geschriften door rabbijnen zijn samengesteld, dus door de geestelijke bloem der joodsche natie, dan pas kan men zich een voorstelling vormen van de geestelijke armoede en de diabolische slechtheid van de joodsche ziel. In de gansche wereld is geen boek te vinden, dat zoo vol is van de ontuchtigste fantasieen, de afstootelijkste obsceniteiten als deze heilige boeken der joden. Geheiligde geilheid noemt Rosenberg dit bedenksel eener corrupte rasziel. Niets is aan de aandacht der rabbijnen ontgaan. Zij hebben het zoover weten te brengen, dat ze nauwkeurig aanwijzingen geven over de wijze van stoelgang en het gedrag op het privaat. Er is aangegeven over welke breedte en lengte een vrouw of een man hun achterste ontblooten mogen bij deze dagelijks terugkomende menschelijke gebeurtenis. Aan hetgeen men doen mag of laten moet in de nabijheid van menschelijke uitwerpselen en urine raken de rabbijnen zelfs in geen 30 bladzijden uitgepraat.'

Dit schept echter enige verwarring, want in het begin zagen we dat de Joden naast religieus ook verantwoordelijk waren voor het materialisme, dat areligieus is. Ook dit wordt toegelicht door Keuchenius:

'Volgens een uitspraak van Kant heeft de jood geen eigenlijk geloof. Naar onze begrippen kan inderdaad de joodsche wettencult geen godsdienst genoemd worden, d.w.z. niet gelijk gesteld worden met den mystieken vorm van godbeleving der noordsche volken. Onze germaansche voorvaderen geloofden, dat de geheele natuur vervult was van Gods heerlijkheid. Vandaar ook dat alle leven hun heilig was, dat zij God overal in de natuur bespeurden en dat hun geloof zich uitsprak in hun vereering van de warmteverwekkende zon en andere geweldige natuurmachten; vandaar hun vaderen-vereering en de cult van den heiligen haard, als gevolg van hun ontzag voor de levenschenkende bron van hun geslacht; vandaar ook dat zij God zochten en vereerden in het heilige woud of aan heilige bronnen en dat het niet met hun gedachten over de grootheid der goddelijkheid strookte om deze in een tempel, een afgesloten ruimte te zoeken. Deze wijze van godbeleving gaf ook Goethe zoo treffend weer waar hij schreef: Ziet gij god niet? Aan edere stille bron, onder iederen bloeienden boom ontmoet hij mij in de warmte zijner liefde. De joden zijn het eenige volk zonder echten godsdienst. Hun religie is een geestlooze afgoderij. Het is de geweldigste dwaling geweest om Jahve met den God der christenen gelijk te stellen, omdat het joodsche monotheisme niets gemeen heeft met het eengodendom der andere volken. Jahve zelf is de meest onvervalste jood, waarin de joden al hun wreedheid, hun hebzucht, hun willekeur en hun onnatuur hebben geidealiseerd.'

Het jodendom wordt door Keuchenius dus gezien als een soort van nepversie van het ware geloof dat de Germaan wél heeft, een geloof dat zijn hele bewustzijn doordringt. De Joodse god Jahve, echter, lijkt meer een soort van kopie van zijn eigen slechte geest, die in het Oude Testament en de Talmoed zijn uitdrukking vindt:

'Om zijn lievelingen te hulp te komen, zendt hij over Egypte een vorschenplaag (Ex. 8); om ruimte te maken voor de joden, verdrijft Jahve de bewoners van Kanaän met horzelen (Ex. 23:28); als tijdens hun vlucht door de woestijn bij zijn oogappelen het verlangen naar het goede, luie parasitische leventje in Egyptenland opkomt en zij weer indachtig worden he zij eens bij de vleeschpoten zaten, om niet visch aten en de geur der ajuinen en van het knoflook hun weer te binnen schiet, terwijl nu bij gemis aan dat alles hun ziel verdort (Num. 11 :5 e.v.) en zij begonnen te morren, laat Jahve het onmiddelijk voor hun plezier kwakkelen en manna regenen; bij de belegering van Jericho behoeven de joden slechts op de bazuinen te blazen (Jozua 6 : 20), om de schansen

in puin te doen storten en den vijand te verslaan; in den grooten slag bij Gibeon tegen de Amoriters, liet jahve steenen uit den hemel op deze neerkomen om ze te vermorzelen; uit blijdschap over de zoo gemakkelijk verkregen overwinning en in de overtuiging, dat de joden zelfs hun onzinnigste eischen en verlangens vervuld krijgen, gebood Jozua nu aan de zon en de maan om stil te staan en Jahve was niet zoo goed of hij liet deze beide hemellichamen een gansch etmaal stilstaan, en verstoorde zoolang den eeuwigen kringloop totdat zijn uitverkorenen zich op hun vijanden hadden gewroken (Jozua 10). Jahve is de god van de willekeur en hij kent geen andere gerechtigheid, dan dat alles recht en rechtvaardig is, dat het belang zijner lievelingen ten goede komt. Wie zich tegen u vergaderen zal, die zal om uwentwil vallen (Jes. 54 : 15). Het: help uzelf, dan zal God u helpen, dat levensgevoel, dat wij eerst aanspraak kunnen maken op gods bijstand en zegen, als wij gestreden en gearbeid hebben dat kent de jood niet. Jahve verleent zijn steun en zegen zonder arbeid en laat zijn uitverkorenen de vruchten plukken van den arbeid van anderen; hij brengt ze in een land, dat door anderen is beplant en bebouwd (Deut. 6 : 10-12). '

En:

'Met Jahve sluit de jood een zuiver zakelijke overeenkomst. Tegen levering van bepaalde gunsten en voordelen als god hem zal hebben behoed, goed gespijsd erkennen (Gen. 28 : 20-22). Later sluiten de joden met Jahve zelfs een zwart op wit en op zegel gesteld contract (Neh. 9 : 38), zodat beide partijen nauwkeurig weten aan welke voorwaarden zij zich te houden hebben. De jood eenerzijds belooft Jahve te gehoorzamen, op voorwaarde dat deze alle volken aan hem onderwerpt en hem al het goud en zilver der aarde geven. Als hij Jahve vergeet, dan houden plotseling alle gunsten en zegeningen op. Wacht u, dat gij den Heere niet vergeet, dat gij niet zoudt houden zijne geboden en zijne rechten en zijne inzettingen, die ik u heden gebied; opdat niet misschien, als zij zult gegeten hebben en verzadigd zijn, en goede huizen gebouwd hebben en die bewonen; en uwe runderen en uwe schapen zullen vermeerderd zijn, ook zilver en goud zal u vermeerderd zijn, ja, al wat gij hebt, vermeerderd zal zijn; uw hart zich alsdan verheffen, dat gij vergeet den Heere.... Indien dit geschiedt, zoo betuig ik heden tegen u, dat gij voorzeker zult vergaan. Gelijk de heidenen, die de Heere voor uw aanzicht verdaan heeft, alzoo zult gij vergaan, omdat gij de stem des Heeren niet gehoorzaam zult geweest zijn (Deut. 8 : 11-20). Het geheele hoofdstuk Deut. 28 behelst niets dan zegeningen en vettigheden, die den joden ten deel zullen vallen, indien zij Jahve vlijtiglijk zullen gehoorzamen. Alles zal botertje tot den bodem zijn; een waar luilekkerland staat voor hen gereed. Zij zullen aan de volken veel geld leenen, maar omgekeerd nooit schulden hebben. Maar o wee, als zij niet gehoorzamen; dan zal Jahve de joden met pestilentien, tering koorts, zweren en droge schurft slaan; dan zij alles vervloekt wat der joden is, van de vrucht huns buiks tot de vrucht des lands toe en Jahve zal zich zelfs verblijden om de joden te kunnen verdelgen (Deut. 28 : 63).'

In tegenstelling tot deze geesteloosheid van het Joodse volk stelt Keuchenius de vitale geest van het Germaanse volk. Hierin volgde hij strak de lijn van Rosenberg, waarin de mythische autoemancipatie van het Germaanse volk wordt gezien als een ware revolutie, tegen het huidige systeem dat de Noord-Europese wereld stevig in zijn greep hield. Deze navolging van Rosenberg zou hem echter niet geliefd maken. Zo stond Keuchenius erop dat het geen enkele zin had om vast te houden aan de Groot-Nederlandse gedachte, een hereniging van Nederland met België en de andere Nederlandstalige delen van de wereld. Deze overeenkomst van taal was irrelevant: het belangrijkste was er was, was de bloedband, en deze bloedband was een biologisch gegeven, wat niet genegeerd kon worden. Het oversteeg zaken van taal en cultuur, omdat deze twee zaken het logische, mechanische gevolg waren van het bloed, en niet andersom.

Dit bloed stond aan de basis van de 'mythe' uit het boek, wat het geheel van 'geheimzinnige normatieve krachten' was, die ervoor zorgde dat het gehele leven van zowel het individu als gemeenschap een innerlijke ordening kregen. Tegen deze ordening kon men niet in opstand komen, want het was deze innerlijke ordening die ervoor zorgde dat een volk niet alleen kon overleven, maar ook kon groeien, een beschaving kon opbouwen, en zelfs andere volkeren, die een zwakkere wil tot hun eigen interne ordening bezaten, voorbij kon streven. Dit laatste is wederom in lijn met de twee kernprincipes van het Nationaal Socialisme, namelijk dat een ras dat niet langer strijdt voor haar bestaan, onverbiddelijk moet ophouden met bestaan, en dat een ras dat raszuiverheid praktiseert, onvermijdelijk de wereld zal overheersen.

Keuchenius erkende zijn meerdere in het Duitse volk, en vond dat het Nederlandse volk zich daarbij hoorde aan te sluiten, in wat hij een 'bloedverwantschap' noemde. Hierbij lijkt Keuchenius terug te grijpen op de biologie, waarbij twee personen een gemeenschappelijke voorouder hebben. Keuchenius verbond hier politieke conclusies aan, waarbij hij, aangezien de grenzen tussen Nederland en Duitsland een van taal, en dus geheel illusionair was, de gemeenschappelijke Noordse achtergrond wenste te smeden tot één politieke entiteit. Dit zou een Germaanse overheid moeten betekenen, waarbij het bewustzijn van Keuchenius door de overheid opgelegd moest worden aan het Germaanse volk, en waarbij ditzelfde ras zuiver gehouden diende te worden. Met name dit laatste schoot compleet in het verkeerde keelgat van andere leden van de NSB. Deze stonden erop dat Nederland een speciale rol had in de wereldgeschiedenis, een rol die door een leider concreet gemaakt moest worden, een rol die het in de Gouden Eeuw al had laten zien als relevant. Deze rol wordt door Keuchenius echter geheel ontkent: de Nederlander was eenvoudigweg een variatie op de Germaan, die een gemeenschappelijke oorsprong had, waar ook alle andere religie en cultuur uit voorgekomen was, een oorsprong waarnaar teruggekeerd diende te worden, om zo een komend gouden tijdperk te beginnen, een utopisch paradijs voor een gekozen herenras.

Het behoeft geen uitleg dat de denkbeelden van Keuchenius schadelijk zijn. De denkbeelden zijn inherent racistisch, en hebben een apocalyptisch destructieve aard in zich, waarbij alles wat afwijkt van een verondersteld ideaalbeeld als inherent kwaadaardig gezien wordt, en geheel uitgeroeid dient te worden. De beschuldiging van rassenwaan, die Keuchenius aan het eigen adres verondersteld, is dan ook geheel terecht. Veel van *Bloed en Mythe als Levenswet* is wat betreft zowel de inhoud als de vorm overeenkomstig met *Mein Kampf* en *Mythe van de 20ste eeuw*. De drie werken zijn lange epistels van ongestructureerde, paranoïde waanzin, die door dit gebrek van structuur overkomen als licht psychotisch. In alle drie de werken lezen we tussen de regels door een gehaaste urgentie om de wereld te behoeden voor een groot gevaar, een wereld die de overduidelijke structuur van zowel dit gevaar als de oplossing ervoor maar niet wil inzien. Om echter te spreken van een totaal gebrek aan structuur is ook niet waar: de heilsgeschiedenis vormt

wel degelijk een vast patroon, namelijk dat van een verloren paradijs, waar wij naar dienen terug te keren, een terugkeer die tegengehouden wordt door een bovennatuurlijk kwaad, wat wij in een laatste heilige strijd horen te verslaan, om vervolgens dit verloren paradijs terug te winnen. Deze drie werken zijn dan ook, in een nogal groteske vorm, religieuze werken te noemen. Het zijn werken van zelf aangestelde profeten, die de waarheid verkondigen, een waarheid waar niet naar geluisterd wordt, waarna de heren het heft dus maar in eigen hand nemen, met alle gevolgen van dien. In het werk van Keuchenius zijn twee diepe ironieën te bespeuren. Veel van de meer apocalyptische aspecten hebben namelijk bijzonder veel raakvlakken met een andere religieuze beweging, die van de Wederdopers. Ook zij voorzagen de neerdaling van een Nieuw Jeruzalem, een neerdaling die zijzelf hoorden te bespoedigen. Ook in dit Nieuwe Jeruzalem, in de stad Münster, was het enige directe resultaat dat van bloedige straffen voor ongehoorzaamheid aan de heilige principes van de zelfaangestelde goddelijke koningen, naast de bloederige veldslagen die zij uitvochten tegen het heersende gezag, maar ook bij de Wederdopers was er wel degelijk sprake van een gestructureerd geloof in een betere toekomst. De andere ironie is die van bloedverwantschap. Dit is in Keuchenius' wereldbeeld hét instrument om een broederschap der mensheid te verwerkelijken, maar dit verwantschap is inmiddels veel verder gegaan dan Keuchenius zelf ooit had kunnen voorstellen, en verbindt ons met vrijwel al het biologische leven. Dit wekt de indruk dat veel van de zonden die Keuchenius op het Joodse volk projecteert verre van uniek zijn, en dat met wat onderzoek een dergelijke compilatie van schunnigheden gemaakt kan worden van vrijwel ieder volk. Uiteraard moeten de fouten van ieder mens aandachtig bestudeerd en bestreden worden, maar wij hoeven niet te doen wijzelf niet ook net zo schuldig kunnen zijn aan veel van de kwaden die exclusief aan de Joden toegeschreven worden.

Er is echter wel één aspect aan Keuchenius dat ronduit angstaanjagend is, en dat is dat dit geheel van bloed en mythe, en het gedachtesysteem dat beschreven wordt, verrassen samenhangend overkomt. Aan het begin van deze tekst noemde ik de ideologie van Hitler een verfijnd kwaad, maar het gedachtegoed van Keuchenius lijkt nog verder verfijnd, en lijkt door te dringen tot in ons eigen bewustzijn, waarbij het een hele manier van denken beschrijft, die in vrijwel geen enkele andere vorm van extreem rechts gedachtegoed te vinden is. Het is, zoals al eerder gezegd, een geheel systeem van nationaalsocialistische psychologie, dat ons kan raken tot in de diepste kern van onze ziel, omdat Keuchenius deze direct adresseert, en heeft daarmee de mogelijkheid om ons decennia na dato, nog lang na het ineenstorten van het Derde Rijk, onze gedachten te sturen, een nogal griezelige eigenschap die weinig opgemerkt is gebleven. Dat het gedachtegoed verre van verdwenen is, kunnen we zien in een discussie die recentelijk populair is geworden. Het betreft zogenaamde 'haplotypen', wat in de biologie refereert naar de allelen van een uniek chromosoom. Dit is de variant van een gen, die iets verteld over de geschiedenis van het gen, een geschiedenis waarmee zogenaamde 'rassenrealisten' aan de haal gegaan zijn, om op

ontdekkingstocht te gaan welke groepen mensen gezegend zijn met 'pure' genen, en welke ongezuiverd zijn door vermenging. Op basis hiervan stellen de rassenrealisten een hele alternatieve geschiedenis vast, waardoor het mogelijk wordt voor de antieke Grieken om een Germaans ras te worden, op basis van een genetische code die zij zouden delen met de Germanen. Op hun beurt kunnen we verwachten dat religieuze fanatici hun gekozen groepen gaan voorzien van 'heilige' haplotypen, omdat fundamentalisten de nare neiging hebben om rassenrealisten te veroordelen, en vervolgens later deels na te volgen. Dat er ook iets bestaat als 'epigenetica', wat refereert naar zaken die zich buiten de genen afspelen, wordt in dit soort kringen zelden besproken.

Ondertussen is de biologie zelf ook voortgegaan met haar ontwikkeling, maar ondanks dat lijkt veel van dit gedachtegoed nog altijd met ons. Zo is het het meer recentelijke fenomeen rondom de roman *De Da Vinci Code* van Dan Brown. Dit is een boek dat in eerste instantie lijkt te gaan over de aloude zoektocht naar de Heilige Graal, tot er met veel onderzoek naar allerlei duistere religieuze geheimen en ordes een schokkend feit ontdekt wordt over Jezus Christus. Deze bleek namelijk helemaal niet gestorven te zijn aan het kruis, maar bleek naar Zuid-Frankrijk te zijn gevlucht, en had met Maria Magdalena kinderen verwekt. De Heilige Graal staat in dit boek voor het Oudfranse 'Sangreal', oftewel het heilige bloed, in dit geval de goddelijke bloedlijn van het nageslacht van Jezus. Veel van de inhoud hiervan is geïnspireerd door een pseudohistorisch werk genaamd *The Holy Blood & The Holy Grail*. Veel van de informatie uit dit boek draait rondom de plaats Rennes-le-Château, wat een zeer esoterische plaats is voor een religieuze beweging die de Katharen genoemd wordt. Dit was in de Middeleeuwen een ketterse vorm van Christendom, waarbij de priesterklasse beweerde perfectie te hadden bereikt, met volgelingen die een nogal vrije seksuele moraal erop nahielden. Ze werden onderzocht door de Inquisitie, en bij de plaats Languedoc uitgeroeid in wat de Albigenzische Kruistochen worden genoemd. Dit waren kruistochten van de Katholieke Kerk in Frankrijk, gericht tegen ketters, die afweken van het Ware Geloof. De Katharen zelf zouden verdwijnen, maar hun erfenis zou onder andere voortleven in precies datgene waar de Wederdopers zich later zouden tegen keren, de kinderdoop. Volgens *The Holy Blood & The Holy Grail* was de kruistocht echter bedoeld om de waarheid rondom Jezus te verhullen, een geheim dat tot op de dag bewaard zou blijven bij een geheimzinnige organisatie, de Priorij van Sion.

Veel van deze informatie was echter dubieus. Zo was de Priorij van Sion pas gesticht in 1956, en is er weinig bewijs dat Jezus de kruisiging had overleeft, en in Zuid-Frankrijk terechtgekomen was. Dit idee, en verhalen als deze, waren echter niet nieuw. Zo word in het boek verondersteld dat er sprake is van een bloedlijn van de Heilige Graal, waar de Merovingers onder vallen. Zij waren dus het ware nageslacht van Jezus, en hadden daarmee de goddelijke autoriteit die hen de macht gaf om Frankrijk en Europa te kunnen herenigen, onder één religieus-politieke

orde. Rennes-le-Château, wat volgens deze alternatieve geschiedenis de ware laatste rustplaats is van Jezus Christus, is het spirituele centrum vanwaar moraliteit, waarheid en macht moest stromen, geleid door het ware nageslacht van Jezus Christus, informatie die verhuld zou zijn in verschillende kunstwerken, die slechts door een kleine groep ingewijden ontcijfert kon worden. In dit verhaal lijkt het bloed een geheel onschuldige rol te hebben, maar ook in dit werk wordt veelvuldig terugverwezen naar een berucht werk, de *Protocollen van de Wijzen van Zion*. Hoewel hierbij de betekenis omgedraaid is, waarbij de *Protocollen* een manier is geworden om de goede orde van Sion te besmeuren, lijkt de nogal vreemde fascinatie met een Joodse cabal die achter de schermen alle touwtjes in handen heeft verrassend duurzaam en, zoals we al eerder zagen, verre van onschuldig. Ook zou de Priorij van Sion zelf er nogal ambitieuze doelen op nahouden: de verering van het graf van Sigebert IV en de Tempel in Jeruzalem, waar een geheime schat verborgen zou liggen. Dit eerste moest de Davidische bloedlijn van de Merovingers bewijzen, om hun zo weer aan de voorgrond te brengen. Vervolgens moest de strijdersvorm van de ridder ook op de voorgrond komen, om zo een pan-Europees nationalisme te populariseren. Deze twee moeten vervolgens een theocratische 'Verenigde Staten van Europa' scheppen, een Europees rijk dat geregeerd wordt door een imperiale cultus en de religieuze instituties van de Katholieke Kerk. Als laatste zou de politieke macht zelf naar de Priorij gaan, in een eenpartijstelsel, waarbij de democratie dus ten einde komt. Hoewel het meeste hiervan afgedaan wordt als fictie, laat het nog steeds een vreemde fascinatie zien met een absolutistische macht die de gehele maatschappij zonder andere invloeden vormgeeft.

Mogelijk komt deze fascinatie voort uit het bestaan zelf, dat varieert tussen gruwelijk en slaapverwekkend. Deze eigenschappen drijft de mens niet alleen tot waanzin, maar ook tot het scheppen van de schoonste vormen van kunst. Eén van de prachtigste voorbeelden in Nederland zijn de mystieke visioenen van Hadewijch van Antwerpen. Hadewijch was hoogstwaarschijnlijk iets dat een 'begijn' genoemd wordt, een vrouwelijke non die zich, onder leiding van een regel en een geestelijke leidsvrouwe, afzonderen van de rest van de wereld. In deze afzondering zou Hadewijch de mooiste visioenen te zien krijgen, waarbij veel draaide rondom het concept van de *minne*, de gemeende liefde die zij voelde voor God Almachtig in al Zijn Majesteit. Veel van deze gedachten zou zij aan het papier toevertrouwen, en één van de meest beroemde van deze gedichten de vijfde van haar 'Strofische Gedichten' zijn:

Al droevet die tijt ende die vogheline
Dan darf niet doen die herte fine
Die dore minne wilt doghen pine,
Hi sal weten ende kinnen al
Suete ende wreet,
Lief ende leet
Wat men ter minnen pleghen sal.

Die fiere, die daer toe sijn ghedeghen
Dat si onghecuster minnen pleghen,
Si selen in allen weghen daer jeghen
Stout sijn ende coene,
Ende al ghereet te ontfaen
Si troest, si slaen,
Van minnen doene.

Der minnen pleghen es onghehoert,
Als hi wel kint dies hevet becoert,
Want si in midden den troest testoert,
Hine can ghedueren
Dien minnen gheraect;
Hi ghesmaect
Vele onghenoemder uren.

Bi wilen heet, bi wilen cout,
Bi wilen bloede, bi wilen bout:
Hare onghedueren es menichfout.
Die minne al maent
Die grote scout
Haerre riker ghewout
Daer si ons toe spaent.

Bi wilen lief, bi wilen leet.
Bi wilen verre, bi wilen ghereet:
Die dit met trouwen van minnen versteet,
Dat is jubileren:
Hoe minne versleet
ende omme veet
In een hanteren.

Bi wilen ghenedert, bi wilen ghehoghet,
Bi wilen verborghen, bi wilen vertoghet.
Eer selc van minnen wert ghesoghet
Doghet hi grote avontuere,
Eer hi gheraect
Daer hi ghesmaect
Der minnen natuere.

Bi wilen licht, bi wilen swaer,
Bi wilen doncker, bi wilen claer,
In vrien troest, in bedwonghenne vaer,
In nemen ende in gheven,
Moeten die sinne
Die dolen in minne,
Altoes hier leven.

(Nu seizoen en vogels vreugde mijden,
moet het trouwe hart zich blijven wijden
aan een liefde, niet zonder lijden:
het weet en kent maar al te goed

wat zoet is, wat wreed,
wat lief, wat leed
in wat de liefde met ons doet.

Wie zover zijn, dat ze een liefde beleven
waarbij geen kussen worden gegeven,
die moeten naar een volharding streven
niet te verstoten:
dan kunnen ze het aan
dat strelen en slaan
bij die liefde horen.

Uit die liefde komt ijzige wanhoop voort,
zoals iedereen weet die zij heeft bekoord,
Die terwijl ze troost, die troost weer verstoort:
voor hete vuren
staat wie zij genaakt
en ach, hij smaakt
Vele gruwelijke uren.

Dan weer heet, dan weer zo kil,
dan moedig, dan weer bang en stil,
Die liefde doet met je, wat ze maar wil.
De liefde, die eist
dat wat zij kost
wordt ingelost
En daar steeds weer op wijst.

Dan maakt ze treurig, dan weer blij,
is dan ver weg, dan weer dichtbij,
wie dit aanvaarden kan, slechts hij
begrijpt ten leste
hoe ze bij 't slaan
hem op doet staan
In maar één geste.

Ze zal je vernederen, dan verhogen,
Verbergen, tonen voor ieders ogen,
voordat ze je tranen een keer zal drogen.
Je moet veel overwinnen
eer het je gemaakt
en eer je het smaakt.
het echt beminnen.

Dan weer licht en dan weer zwaar,
dan duister en dan zonneklaar,
getroost en kalm of bang en naar
in nemen en geven:
't is de zielen die dolen
in die liefde, bevolen
aldus te leven.)

Wat we hier zien is een mystieke overgave aan God, in aanbidding, zonder te weten wat de liefde

voor Hem brengen zal. Makkelijk zal deze tocht niet worden: het leven laat immers vaak genoeg zien vol met lijden, pijn en onrecht te zijn. Deze visie is echter een hoopvolle visie, waarbij al het lijden dat geleden wordt, ten goede zal keren. Een ander werk, dat in hetzelfde tijdperk geschreven werd, werd door een naamloze aan papier toevertrouwd, *The Cloud of Unknowing*. Dit is een vergelijkbare mystieke overgave aan de almacht van God, zonder te weten wat Hij met de godszoeker van plan is. In dit werk wordt het loslaten van alle kennis over God gezien als de enige manier om Hem daadwerkelijk te leren kennen. Ieder dogma, iedere leerstelling en ieder verhaal wat wij van Hem kennen, dient achterwege gelaten te worden, om binnen te treden tot de 'onkennis', waarin Zijn Waarheid daadwerkelijk verborgen ligt.

Deze onwetendheid is echter niet voor iedereen bevrijdend, en in ons moderne tijdperk is het vaak een bron van angst, en eerder het gebrek aan betekenis. Een goed voorbeeld hiervan is een werk uit 2010, *In The Dust of This Planet* van Eugene Thacker. Dit boek gaat over de horreur der denken, waarbij het literaire genre van de horror gebruikt wordt om uitdrukking te geven aan een filosofisch idee dat in het begin van de 21ste eeuw populair is geworden, het antinatalisme. Dit idee stelt dat het immoreel is om kinderen te nemen, omdat zij door deze daad blootgesteld zullen worden aan het lijden van het bestaan. Dit is een visie die haaks staat op die van Hadewijch. Waar zij stelde dat het leven ondanks, en misschien wel dankzij, alle pijn en moeite alsnog het leven waard was, om de verschillende beloningen in de vorm van waardigheid, geestelijke verrijking en ervaringen die het wereldse overstijgen, is dit in het moderne antinatalisme geheel verdwenen. Hiermee is het antinatalisme de ultieme vorm geworden van Fukuyama's einde van de geschiedenis, ditmaal in de vorm van een fysiek einde van de mensheid.

Thacker fundeert dit antinatalisme in een wereld die steeds 'ondenkbaarder' is: rampen, pandemieën, aardbevingen, stormen, vervuiling en de altijd aanwezige dreiging van uitsterving. Deze wereld begrijpen begint steeds lastiger te worden, waardoor een studie van de relatie tussen filosofie en horror volgens Thacker noodzakelijk is. Dit zal hij doen aan de hand van gerelateerd onderwerpen aan deze horror, zoals demonologie, de occult en de mystiek, als wel de horror in verschillende vormen van fictie. Thacker probeert dit ook te bestuderen aan de hand van het concept van nihilisme, maar zal hierbij een groot verraad plegen. Hij somt namelijk drie verschillende vormen van rampdenken op. Hij begint met de mythologische, die van antieke culturen als die van Griekenland, die de tragedie had om over dergelijke gebeurtenissen na te denken. Vervolgens gaat hij naar de theologische traditie, in de vorm van apocalyptische literatuur, naast de Scholastiek, die deze rampen logisch wenste te benaderen. Vervolgens doet Thacker iets wat velen voor hem slechts stilzwijgend deden. Hij plaatst namelijk het existentiële in deze reeks, waarbij de rol van individuen en groepen in het licht van de moderne wetenschap, hogere technologie, industrieel en post-industrieel kapitalisme en wereldoorlogen gezien wordt. Dit is één van de meest opmerkelijke biechten uit de recentelijke filosofische literatuur. Het erkent namelijk

dat het existentialisme, met haar verschillende vormen als postmodernisme, nihilisme en cynisme als bestaande in een religieuze traditie. Hierbij is één van de belangrijkste maskers van onze tijd afgevallen. In tegenstelling tot wat vaak beweerd wordt, zijn dit verre van bruut realistische analysen van ons tijdperk en onze rol erin. Het existentialisme is, diep van binnen, een religieuze impuls, dat ontkent een religieuze impuls te zijn. Dit is belangrijk, want het legt veel uit over de huidige stand van de wereld waarin wij leven. Daarnaast legt het ook veel bloot over het antinatalisme dat deel is van deze religieuze impuls.

Om deze impuls te kunnen begrijpen, is het belangrijk om te weten dat het parallel loopt aan een politiek vraagstuk, namelijk de verandering van het klimaat. Hoewel dit een belangrijk vraagstuk is, naar mijn mening het belangrijkste vraagstuk van onze tijd, lijkt Thacker een uitweg voor dit vraagstuk eerder te zoeken in een eindtijd dan in een technologische, dan wel politieke oplossing. Om dit te kunnen bewerkstelligen, karakteriseert hij de wereld op drie manieren. Als eerste is er de 'wereld-voor-ons', een versie van het humanistische wereldbeeld, waarin wij een onderdeel vormen van de wereld om ons heen, en waarin wij betekenis kunnen geven aan deze wereld. Klimaatverandering doet ons echter ook beseffen dat de wereld 'terugbijt', wat het tweede begrip moet uitleggen, 'wereld-in-zichzelf'. Dit is de wereld zoals wij hem vinden, in een voor ons onbereikbare, van tevoren gegeven staat, waar wij vervolgens betekenis aan geven. Deze wereld bevat echter gevaren die zo groot kunnen zijn, dat er de mogelijkheid bestaat van ons eigen uitsterven. Dit brengt ons bij de laatste categorie, de 'wereld-zonder-ons'. Dit is de wereld die geheel ontkoppeld is van de mensheid, waarbij onze rede en verlangens niet langer een verbinding kunnen maken met de wereld, en deze wereld dus ondenkbaar wordt. Naast deze categorieën kan het bestaan ook drie namen gegeven worden. Bij de wereld-voor-ons spreken we van de 'wereld', bij de wereld-in-zichzelf van de 'aarde', en bij de wereld-zonder-ons van 'planeet'. Deze laatste planeet is geheel verwijderd van onze subjectieve ervaring, maar zelfs onze objectieve 'aarde' is onvoldoende om hem te kunnen benaderen. Het is eenvoudigweg een compleet onbekend object, waar geen enkele naam en geen enkele uitleg bij voldoet.

Zoals we hierboven zagen bij de *Cloud of Unknowing*, kan een dergelijke planeet een bron van inspiratie zijn. Het geeft ons de mogelijkheid van, hoewel deze altijd buiten ons bereik zal blijven, een 'buiten-werkelijkheid', iets dat mystici ervaren als een bovennatuurlijke werkelijkheid. Voor anderen is deze wereld echter een bron van angst. Eén van de eerste horror-auteurs, H.P. Lovecraft, beschreef deze angst als volgt: 'de oudste en sterkste emotie van de mensheid is angst, en de oudste en sterkste soort van angst is angst voor het onbekende'. Thacker gebruikt dit concept van horror, dat in mijn ogen veel overlap heeft met het concept van Verschrikking, om de planeet te kunnen benaderen. Dit concept heeft een oeroude religieuze geschiedenis, die zijn oorsprong vind in het heidendom van Europa. Dit heidendom had aan het begin van de introductie van het Christendom in Europa veel minder een puur negatieve betekenis, en werd veelal gezien

als eenvoudigweg het geloof dat vóór het Christendom in Europa aanwezig was. Het heidendom stond echter in contrast met de soevereiniteit van de Kerk, waardoor het Europese heidendom al vlug geschaard werd onder de noemer 'ketterij'. In de Renaissance, echter, beleefde het Europese heidendom een heropleving, waarvan de eerdergenoemde theosofie slechts een afgeleide is. Hoewel deze geloven veel overeenkomsten hadden met de Christelijke waarden die de dienst zouden uitmaken in Europa, werden de aanhangers ervan gemarginaliseerd, wat er soms toe leidde dat ze zich gingen organiseren in geheime genootschappen, het soort dat Gerard Bolland later zou beschuldigen van al het kwaad van de moderniteit. Deze genootschappen waren echter niet enkel 'zwart' of 'satanistisch', maar vereerden veelal de natuur, en hadden meer raakvlakken met het sjamanisme.

Al snel werd echter de gelijkstelling gemaakt tussen de kleur zwart, Satan en het heidendom. Thacker beschrijft het overkoepelende concept als 'kosmisch pessimisme', de mystiek van de wereld-zonder-ons. Hij noemt specifiek Athur Schopenhauer als de oorsprong ervan, die de Wil zag als de bron van het bestaan, een doelloos verlangen tot zijn, wat ons drijft tot lijden en ongeluk. Enkel het verzaken van deze Wil kan ons ervan verlossen, iets dat zijn latere volgeling, Friedrich Nietzsche, zou afdoen als inherent nihilistisch. Nietzsche zou de Wil omvormen, tot de Wil-tot-Macht, een vitalistische omarming van het bestaan, hoe vreselijk dit bestaan soms ook is. Nietzsche zou op zijn beurt weer verworpen worden, ditmaal door een horror auteur uit Amerika, H.P. Lovecraft. Lovecraft schreef over niet alleen zaken die griezelig waren, maar legde een nog grotere nadruk op de onbegrijpelijkheid van de verschillende kosmische monsters, en de waanzin die ons ten deel valt, wanneer we ons volledig bewust worden van deze gruwelen. Hij zou deze gedachtegang het 'kosmicisme' noemen, een filosofie de stelde dat er geen herkenbaar goddelijke aanwezigheid in het universum aanwezig is, en dat de grootte van dit universum zo onvoorstelbaar is, dat de verpletterende leegte ervan de mens tot waanzin kan drijven.

De religieuze manier om met deze gruwelijke werkelijkheid om te gaan, is echter anders. Het vervormd de levensvormen zelf, tot vormen van gruwelijkheid die tot op de dag van vandaag 'demonen' genoemd worden. Volgens religieuze doctrine kan een demon bezit nemen van de mens, om zo de relatie tussen de Ene en de Velen te verstoren. Zo was er de bezetenheid in het evangelie van Mark, door een wezen dat zich 'Legioen' noemt, en dat tegelijkertijd één demon en meerdere is. Legioen zou later worden uitgedreven door de Mensenzoon, om zich te vestigen in een kudde varkens, dat zich in de zee zou verdrinken. De medische krachten van Jezus zijn echter ook niet geruststellend door de inwoners van het antieke Beloofde Land, en Jezus wordt weggestuurd voor zijn angstaanjagende verbinding met deze demonische werkelijkheid.

De wetenschap, die vandaag de dag gezien wordt als pseudowetenschap, die zich bezighield met zaken als deze, wordt ook wel de 'demonologie' genoemd. Dit is de studie en classificatie van demonen, een veld van studie dat populair werd na een pauselijke bul genaamde *Summis*

Desiderantes Affectibus, en waarschuwde voor verschillende ketterse activiteiten, waaronder hekserij. Andere werken, zoals de *Heksenhamer*, zouden dit verder uitbreiden. De *Heksenhamer* bestaat uit drie delen: deel 1, die de theologie van de hekserij betreft, deel 2, die de genezing ervan beschrijft, en deel 3, die de rechtspraak ervan standaardiseerde. Het maakt de *Heksenhamer* grotendeels tot een praktijkhandboek van juridisch advies ter berechting van heksen. Het proces van een heks moest geopend worden door het volgende bericht op de deur van een kerk te spijkeren:

'Terwijl wij, de pastoor van die parochie (of de rechter van dat grondgebied), uit alle macht proberen en met ons hele hart ernaar streven de christenen in deze gemeenschap, aan onze zorg toevertrouwd in de eenheid en het geluk van het katholieke geloof, te bewaren van elke plaag van verdoemde ketterij […] Daarom is voornoemd rechter, tot wiens taak het behoort, ter meerdere eer en glorie van de aanbeden naam Jezus Christus en ter verheffing van het orthodoxe geloof, en om de misdaad van de ketterij neer te slaan, bovenal in heksen in het algemeen en in ieder van hen in het bijzonder, in welke conditie ook […].'

Vervolgens moest het proces aanvangen, en moest de verdachte gearresteerd worden, getuigen opgeroepen worden, en wordt er zelfs uitgelegd hoe marteling van verdachten ingezet moest worden, om te eindigen met verschillende vonnissen en veroordelingen. De *Heksenhamer* zelf zou echter weinig invloed hebben: de wereldse macht moest er niets van hebben, en zelfs de Spaanse Inquisitie was sceptisch over het werk en de methoden die erin geschreven waren. Zoals we later echter zullen zien, heeft het dit werk er niet van weerhouden om een giftige invloed te hebben kunnen uitoefenen op het Westerse denken.

Thacker benaderd deze demonologie echter op een filosofische manier, en stelt het in lijn met het gedachtegoed van Schopenhauer, als een ongeziene macht, die ons geheel kan overnemen, een macht waar wij geen enkele blik op kunnen werpen, waardoor er weinig verschil lijkt tussen een demon en de Wil. Beiden komen uit de ongeziene wereld-zonder-ons, een wereld waar wij geen enkele toegang toe hebben, en waar wij ons geen enkele voorstelling van kunnen maken. In Schopenhauer wordt deze voorstelling tenslotte gevormd door deze Wil, en hebben wij er geen enkele controle over.

Ook de occult wordt op deze manier benaderd, als een geheime, verhulde wereld waar wij geen toegang toe hebben, maar die desondanks vrijwel ons gehele bestaan beheerst. Het idee van een 'openbaring' ligt in het verlangde van de occult, want dan wordt iets, wat verhuld is, uit de doeken gedaan, waarbij wij eindelijk de keuze krijgen om wel of niet te accepteren als waar of waardevol. Uiteraard is de verborgenheid van dit occulte met een reden: als een schat of een goedbewaard geheim is het occulte inherent waardevol, en moet het buiten bereik van de hebzuchtigen gehouden worden. Deze occultheid kan echter ook hele werelden bevatten, waarbij Thacker spreekt over de 'verborgenheid van de wereld'. Deze verborgenheid is echter, naast de wijsheid die het in religieuze tradities bevat, ook een een gruwelijkheid. Het laat niets anders zien

dan de eigen verborgenheid, wat klinkt als een ijle, geheimzinnig stilte, geheel apathisch tegenover de mensheid. In de literatuur is een voorbeeld van dit occulte te vinden in Goethe's *Faust*, waarin dokter Faustus zijn ziel verkoopt aan de duivel in ruil voor magische, verhulde kennis. In de tweede versie van *Faust* begint deze zielenhandel met donder en bliksem, waarbij we dokter Faustus zien in zijn studeerkamer met zijn boeken over zwarte magie. Boven hem, voor hem buiten het zicht, maar voor ons duidelijk te zien, zwerven Lucifer en een heel leger aan demonen. Dit is een uitbeelding van de duistere occulte wereld-zonder-ons: we zijn ons er tot op zekere hoogte van bewust, maar paradoxaal toch ook weer niet.

In onze moderne, wetenschappelijke wereld is deze wereld net zo hard aanwezig. Vaak in de vorm van wetenschappelijke experimenten, waarbij er iets fout gaat, en gebeurtenissen zich ontvouwen die niet voorspelt waren, met vaak de meest vreselijke gevolgen, zoals het openen van poorten naar andere dimensies, zoals de roman *Black Easter* van James Blish. In dit boek wordt de dreiging van kernwapens vermengd met de dreiging van een bovennatuurlijk wapen, die de poorten naar de hel opent, waarna de duivel en alle demonen aldaar bevrijdt worden. De stem van het cataclysme, in de vorm van Baphomet, verwoord het gedachte-experiment van Thacker vrij nauwkeurig: 'WIJ KUNNEN DIT AF ZONDER DE ANTICHRIST. HIJ WAS NOOIT NOODZAKELIJK. DE MENS HEEFT ALTIJD ZICHZELF NAAR MIJ GELEID.' Hierin vinden we echter ook een duidelijk Christelijk thema, waarbij weer het religieuze karakter van het existentialisme verraden wordt, namelijk de mens als enige dader in geval van zonde, met zichzelf als de enige die moet boeten, onafhankelijk van de situatie waar hij zich in bevindt. In *Black Easter* zien we echter ook iets wat niet erg typerend is voor het Christendom, maar iets dat een exclusieve eigenschap van het existentialisme is. We bevinden ons bij deze wereld niet in een wereld die geheel natuurlijk of geheel bovennatuurlijk is. In plaats daarvan zijn de grenzen tussen de twee vervaagd, en dit is de grote bijdrage die het existentialisme levert aan de traditie van religie. Uiteraard kan gesteld worden dat deze tekst hier ook aan meedoet, maar ik hoop dat er nog genoeg lezers overblijven die het volmondig oneens zijn met de conclusies van deze tekst. Het contrast, dat het existentialisme probeert uit te wissen, heeft wat mij betreft nog altijd waarde, en hoewel het niet de enige manier van naar de wereld kijken is, is het wat mij betreft duidelijk dat het compleet uitwissen van dit contrast rampzalige gevolgen heeft gehad.

Ter verdediging van Thacker is er echter ook een manier waarop nog wel een lijn in het zand getrokken wordt, namelijk wanneer de aarde 'terugbijt'. Dit is op basis van een fenomeen dat veel van onze werkelijkheid is gaan domineren, namelijk klimaatverandering, en deze klimaatverandering lijkt één van de weinige vraagstukken waar de bestuursklasse nog enige interesse in heeft, waarschijnlijk met name omdat dit hen ook raakt. Thacker probeeert dit fenomeen uit te beelden aan de hand van het gruwelmonster *Caltiki*, een eencellig organisme dat 20 miljoen jaar oud is, en dat, nadat het ontdekt is, de meest gruwelijke dingen aanricht. Het

verorbert huizen, mensen, dieren en alles wat op de planeet is, groeit en vermenigvuldigd zich met dit voedsel, en is alleen te bevechten met vuur. Uiteindelijk lukt het om wezen met vlammenwerpers onder controle te houden, maar vooralsnog blijft het een verhulde bedreiging voor de planeet en al het leven erop. Wat *Caltiki* zo bijzonder maakt, is dat het een dreiging is *binnen* de wereld, een oorzaak van ondergang in exact het object dat ons leven geeft. Op een vreemde manier lijk Thacker dit echter ook in zijn eigen filosofie te constateren, als hij zich richt op een werk van de beruchte jurist Carl Schmitt, *Politische Theologie*. Thacker lijkt zich bewust dat zijn activiteit van pure rede in zich de zaad draagt van exact de onrede waar het tegen ageert, namelijk het religieuze geloof. Dit werk bezit in zich als één van de inzichten dat het herzien van het politieke afhankelijk is van de wereld als kenbaar voor de mensen die erin leven. Een belangrijke conclusie die Schmitt hieruit trekt is de volgende:

'[…] alle belangrijke concepten van de moderne theorie van de staat zijn geseculariseerde theologische concepten, niet alleen door hun historische ontwikkeling – waarin zij vervoerd werden van theologie naar staatstheorie, waarbij, bijvoorbeeld, almachtige God vervangen werd door almachtige wetgever – maar ook door hun systematische structuur.

Een mooi voorbeeld hiervan geeft Schmitt enkele regels later:

'De uitzondering in jurisprudentie is vergelijkbaar met het wonder in de theologie.'

In het verlegde daarvan is ook veel de activiteit van systematiek religieus van aard:

'[…] het metafysische beeld dat een vast tijdperk van de wereld maakt, heeft dezelfde structuur als wat deze wereld meteen begrijpt als een passende vorm van politieke organisatie.'

Er is dus een kenbare wereld 'daarginds', die in een filosofische structuur te gieten is. Hierbij wordt echter ook iets openbaart over Thacker zelf, waarbij de vraag gesteld kan worden of hij dit in zijn eigen denken niet ook herkend, en een omarming van de occult mogelijk een ontsnapping is uit een vorm van denken die we in veel vormen van existentialisme zien, en die inmiddels wel erg veel aan de Scholastiek doet denken.

Veel van de horror die Thacker citeert, doet aan de andere kant echter ook veel denken aan religie. Zo is er het 'blasfemische leven', een levensvorm die met leven begunstigd is, maar dat eigenlijk niet zou moeten leven. Dit zijn de verschillende monsters waar het horrorgenre vol mee zit, maar iedereen die een beetje bekend is met de propaganda van het Derde Rijk, zal dit waarschijnlijk ook als herkenbaar zien. Veel van de antisemitische propaganda heeft namelijk niet alleen te maken met de financiële of politieke wanpraktijken waar het Joodse volk achter zou zitten. Veel ervan is ook een spektakel van walgelijkheid, waarbij de schone, gezonde Ariër vaak

direct in contrast staat met het monsterlijke, ziekelijke gestalte van iets dat vaak al niet eens meer op een rabbijn lijkt. Het blasfemische leven is net zo'n fenomeen. Heet kan wetenschappelijk (of politiek-economisch) uitgelegd worden, maar is alsnog bedoeld om onbegrijpelijk te blijven. Het hoort een dubbele tegenstelling te zijn, in een systeem waarin een ware tegenstelling het fundament is van de kenbaarheid van het zijn ervan, en de filosofie dat er echte tegenstellingen bestaan, wordt ook wel het 'dialetheisme' genoemd. Hierin is het blasfemische leven een dialethische biologie, een levende tegenstelling die levend is door exact deze tegenstelling. Vanuit dit gezichtspunt is de vergelijking tussen dit en een parasitaire levensvorm al snel gemaakt.

Het dialetheisme heeft echter ook directe gevolgen voor de filosofie van Thacker zelf. Zijn wereldbeeld, het antinatalisme, past dit blasfemische leven namelijk toe op de mens zelf. Dit is een conclusie die het trekt op basis van de eerdergenoemde klimaatverandering, waarbij antinatalisten stellen dat de mensheid een plaag voor de natuur is, ondanks dat de mens, in het minste geval deels, deel uitmaakt van deze natuur. Om het antinatalisme te laten werken, is er dan ook een religieuze impuls nodig, en het existentialisme is exact deze religieuze impuls. Specifiek kiest het het nihilisme uit, het idee dat het bestaan geen betekenis heeft, een idee waarbij het aspect van betekenis zelf eigenlijk nooit gedefinieerd wordt, en er ook niet echt een vastgestelde logica bestaat om helder aan te tonen dat dit inderdaad geheel afwezig is in het bestaan. Hierbij zou een scholastieke benadering juist van pas komen, maar deze wordt bij deze belangrijkste stap vrijwel altijd achterwege gelaten. Bolland had al eerder laten zien dat hij goede redenen had om het relativisme van zijn tijd te bevragen, en hoewel andere onderdelen van zijn filosofie nogal twijfelachtig zijn, had hij hier zeer zeker een punt. Als Thacker echter de Dasein van Heidegger gaat behandelen, verkrijgen we nog een reden om ernstig te gaan twijfelen over het nihilisme. Hij citeert hierbij Heidegger: 'Het leven heeft zijn eigen soort van zijn, maar dit is in essentie alleen maar bereikbaar door Dasein'. De directe ervaring van het leven is dus voor ons de enige manier om dit leven te benaderen, en dit is in lijn met wat we eerder zagen van Heidegger. Dit legt echter de relatie tussen Leven en Zijn, waar volgens Thacker een uitdaging bestaat als we moeten nadenken over de relatie tussen de twee in de vorm van een ontkenning, om te komen tot de wereld-zonder-ons. Dit betreft een oud probleem, namelijk het concept van niet-Zijn. Bij dit niet-Zijn moet de filosoof Emmanuel Levinas te hulp schieten, waarbij de universele afwezigheid op zichzelf weer een aanwezigheid is, waarmee deze echter vooral het gebrek aan kennis lijkt te bedoelen, en de mogelijkheid om dit gebrek te verwoorden. Horror lijkt dezelfde weg in te slaan, waarbij deze onmogelijkheid om deze ondenkbaarheid te kunnen bedenken een bron voor angst is, wat niet alleen een zekere waarheid, maar ook een zekere schoonheid bevat. Thacker doet echter een poging om dit te conceptualiseren.

'Wat is de 'er is' van het Leven? Is het concept van het Leven al een 'er is', en dus al omhuld door de zwartgeblakerde gruwel van absolute andersheid en anonimiteit? Als 'Leven', in tegenstelling tot 'de levenden', altijd wegebt in het anonieme 'er is', betekent dat dan dat het Leven in feite Leven-zonder-Zijn is?'

In deze poging om het fundamenteel onbegrijpelijke te begrijpen, ondermijnt Thacker, naar mijn mening op een fatale manier, het nihilisme zelf. Het wordt hier ontmaskerd als het onbekende waarbij de denker zelf niet wil toegeven dat hij het antwoord simpelweg niet heeft. Het geeft de indruk dat een nihilist eenvoudigweg een agnost in ontkenning is. Daarnaast is het Leven als Leven-zonder-Zijn, net als bij Bolland, niet paradoxaal, maar gewoonweg tegenstrijdig. Het lijkt dan ook veel meer te zeggen over de filosofie van Thacker zelf, dan over de werkelijkheid die hij beschrijft. Het antinatalisme lijkt in het licht van deze vraag veel meer op een vorm van puur escapisme van een hoge klasse der maatschappij die eenvoudigweg niet wil toegeven dat het de antwoorden van deze tijd niet paraat heeft, en hieruit concludeert dat deze antwoorden dus niet bestaan. Hoewel de verschillende vormen van existentialisme, en dan met name de woordensalades van het postmodernisme, de afgelopen jaren bakken met kritiek over zich heen heeft gekregen, zijn dit verre van onschuldige intellectuele hobbyprojectjes. Het zijn actieve oproepen om de maatschappij geheel de rug toe te keren, waarbij, zoals eerder gezegd, het einde van de geschiedenis het einde van de mensheid hoort te worden, enkel en alleen omdat een denker gewoonweg niet kan toegeven dat hij of zij iets gewoon niet weet. In deze terugtrekking, zoals we al eerder zagen, kunnen marginale krachten de macht in een samenleving grijpen, met alle negatieve gevolgen van dien, en om te zien hoe schadelijk dit is, moeten we gaan kijken wat er gebeurd als de wereldlijke macht zich wel laat overtuigen door de heksenjager.

In de elfde eeuw schreef een Ierse monnik een gedicht over de oermoeder Eva. Hij gebruikte in dit gedicht haar stem, maar niet uit naam van Hadewijchs goddelijke liefde.

Mé Èba, ben Ádaim uill;
mé ro sáraig Ísu thall;
mé ro thall nem ar mo chloinn:
cóir is mé do-chóid sa crann.

Ropa lem rígtheg dom réir;
olc in míthoga rom-thár;
olk in cose cinad rom-chrín:
for-ír! Ní hidan mo lám.

Mé tuc in n-uball an-úas;
do-chúaid tar cumang mo chraís;
in céin marat-sam re lá
de ní scarat mná re baís.

Ní bíad eigred in cach dú;
ní bíad geimred gáethmar glé;
ní bíad iffern; ní bíad brón;
ní bíad oman, minbad mé.

(Ik ben Eva, Adams vrouw.
De dood van Jezus komt door mij.
Ik nam mijn kroost de hemel af,
Had het kruis meer verdiend dan Hij.

Ik heerste in het paradijs,
fataal toch moest mijn wandaad zijn:
ze leidde tot mijn ondergang.
Mijn handen zijn niet langer rein.

Ik ben het die de appel nam,
uit hebzucht heb ik het gedaan.
Sindsdien zal er steeds dwaasheid zijn
in alle vrouwen die bestaan.

Er was geen ijs of kou geweest,
geen winterstorm, geen hel, geen snik,
geen angst en beven, zonder mij.
De oorzaak van de smart ben ik.)

In dit gedicht zien we, op een verontrustende manier, de haat naar de Ongehoorzame Vrouw in religieuze vorm gegoten. Deze haat zou echter ook uitgebreid worden naar de Ongehoorzame Man, waarbij het meestal seksualiteit is dat de kern van de ongehoorzaamheid vormt. Het geeft het hele fenomeen van demonologie een bepaalde scatologische kwaliteit, en het hoogtepunt van deze scatologie, waarbij het waarlijk is neergedaald in wereldse vorm, is te zien in de laatste bron van de Nederlandse Filosofie. Dit is niet van oorsprong een Nederlander, maar net zoals Johannes Calvijn dit ook niet was, en alsnog een doorslaggevend invloed heeft gehad op het geestelijke concept van de Nederlandse versie van het Protestantisme, zo heeft ook een zekere Fransman hetzelfde gedaan voor het Nederlandse concept van hiërarchie, en dan met name de behapbaarheid van dit concept voor de domste en meest gestoorde Nederlander die onze samenleving rijk is. Zijn

naam was Jean Bodin, en zijn versie van de *Heksenhamer*, *De la Démonomanie des Sorciers*, is een vrijwel perfecte reflectie van de complete vreemdheid der gedachten van het grauw dat de gebroeders De Witt zo gruwelijk zou vermoorden en toetakelen.

Jean Bodin was het nageslacht van een bandeloos tijdperk, in de vorm van de Franse religieuze oorlogen tussen 1562 en 1595. Dit Frankrijk was traditioneel altijd Katholiek geweest, maar in dit tijdperk trad het Protestantisme op de voorgrond, met name in de persoon Johannes Calvijn. Het wilde afrekenen met de corruptie van de Katholieke Kerk, terwijl deze Kerk iedere bevraging zag als een ondermijning van de perfecte waarheid van God. In 1559 zou Hendrik II van Frankrijk te komen overlijden, en de autoriteit van zijn nageslacht werd ondermijnd door de aristocratie. Deze keerde zich tegen de weduwe van Henrdik II, Catherina de Medici, die zich in allerlei bochten manoeuvreerde om de autoriteit van haar zonen in stand te houden. Dit resulteerde in een politiek-religieuze instabiliteit, waarbij het Protestantisme op de voorgrond trad. Dit provoceerde weer de extremere elementen van het Katholieke volksdeel, en een burgeroorlog brak uit. Het dieptepunt hiervan was een dieptepunt dat ook in Nederland zijn sporen zou nalaten, de Bartholomeusnacht in Parijs in 1572. Hierbij werd op 23 en 24 augustus tientallen leidende Hugenoten gedood, waarbij een golf van geweld zich door Frankrijk verspreidde, en tienduizenden Hugenoten deelde in dit vreselijke lot. Uiteindelijk zou dit conflict pas enkele decennia later uitdoven, met de moord op de leider van de Katholieken, Hendrik I van Guise, de wraakmoord op zijn tegenstander Hendrik III, en de bekering van Hendrik IV van het Protestantisme naar het Katholicisme. Getuige van deze chaos als Jean Bodin was geweest, zou hij een intellectueel leven wijden aan het verdedigen van discipline en orde, om de chaos van deze burgeroorlog voor eeuwig tot het verleden te laten horen.

De hekserij, en de angst voor heksen, zou echter een andere oorsprong hebben, namelijk de grotendeels analfabetische boerenbevolking. Deze zag de gehele wereld waarin zij leefden in magische termen, waarbij landerijen, heuvels en bossen betoverd waren door een bepaalde vorm van magie. Dit was echter geen geheel dromerig beeld, want veel van de geheime krachten die zich buiten het gezichtsveld bevonden, waren duistere, mysterieuze krachten, die een verklaring gaven voor vrijwel alle gebeurtenissen en met name het ongeluk van het bestaan. Dit idee is echter geen innovatief idee geweest, en vanaf de oorsprong van religie in Mesopotamië, werd het bestaan gezien als een uiterst breekbare plek, voortdurend getergd door de vergankelijkheid en het doen en laten van de goden. Religieuze overtuigingen zijn dan ook vaker dan niet een afspiegeling der Verschrikking, van alle vreselijkheden uit het verleden, die deel geworden zijn van het collectieve bewustzijn. Met name op het platteland zal dit veel angst hebben opgewekt, waarbij het tijdstip van het zaaien letterlijk van levensbelang was, waarbij ongedierte, ziekte of bederving het alsnog kon vernietigen, en waarbij geregeld epidemieën uitbraken. Verder lag Mesopotamië in een rivierengebied, waarbij deze rivieren zonder waarschuwing van loop konden veranderen. Deze

overstromingen lieten zich niet voorspellen, en vaak was een verkeerde overstroming de oorzaak van een gruwelijke droogte of een vreselijke ramp. In deze gevaarlijke wereld waren religieuze rituelen de enige oplossing om deze angst te verlichten, en werd alles gezien in de context van deze religieuze visie. Ieder teken in de wereld, hoe klein dan ook, was een duidelijke aanwijzing dat de goden witheet waren, en een ramp op het punt stond zich te voltrekken.

Deze tekenen werden dus strak in de gaten gehouden, en als een onheilspellend teken zich voordeed, dan werd een ritueel uitgevoerd om het onheil te voorkomen, door de goden tevreden te stellen. In deze praktijk, en dan met name het verkeerd uitvoeren ervan, zou een nieuw concept geïntroduceerd worden, namelijk het begrip 'zonde'. Dit was het begaan van een fout in een ritueel of een offer, iets dat nauwlettend in de gaten werd gehouden door de goden. Als dit verkeerd ging, dan hadden deze goden een handhavende macht die de straf uitdeelde, een macht die 'demonen' werden genoemd. Dit resulteerde in de vreselijke logica dat als iemand een tegenslag overkwam, dat dit enkel en alleen verklaard kon worden door het onweerlegbare feit dat er een overtreding had plaatsgevonden tegen de goden. Dit maakte lijden tot iets wat enkel en alleen de schuld kon zijn van de lijder. De straf zelf werd het bewijs van de schuld.

Hekserij is in feite weinig meer dan een moderne vorm van dit idee. Veel hiervan staat en valt bij het idee van bezetenheid, het idee dat de persoon zelf geen vrije wil of controle heeft over de vreselijke daden die hij of, veel vaker, zij pleegt. Vrouwen werden in dit alles gezien als bovenmatig vatbaar voor het demonische kwaad. Zij werden veel minder vaak opgeleid, en waren seksueel makkelijker te verleiden en zwak in hun geloof. Gek genoeg was dit geloof vaak een bescherming tegen een beschuldiging van hekserij: de Spaanse en Italiaanse Inquisiteurs deden het geloof vaak af als een populair bijgeloof, en de meest gewelddadige vervolgingen vonden plaats onder toezicht van seculiere autoriteiten. In deze laatste categorie valt Bodin: hij doet in zijn werk een poging om hekserij logisch te benaderen, en zo een volksgeloof wetenschappelijke legitimiteit te geven. Een vergelijkbaar fenomeen is te zien in de *Leviathan* van Thomas Hobbes: ook dit is een seculiere, filosofische verhandeling van een absolute staatsmacht die meestal gelegitimeerd werd aan de hand van een traditionele monarchie, maar die door Hobbes veranderd in seculiere absolute staatsmacht.

Net als Hobbes begint Bodin dan ook met een vaste definitie van de heks, vanwaar hij dit bijgeloof bij elkaar redeneert. Een heks is in de ogen van Bodin iemand die willens en wetens iets probeert te bereiken door middel van diabolische middelen. 'Willens en wetens' verklaard hierbij dat fouten niet vrijwillig kunnen gebeuren, en ook 'diabolische middelen' worden verklaard, namelijk aan de hand van bijgeloven en schunnigheden bedacht en aangeleerd door Satan aan zijn volgelingen om hiermee de mensheid te vernietigen in de vlammen van de hel. Om deze reden werd hij tenslotte 'de Satan' genoemd, 'de vijand'. Dit alles wordt bevestigd door de algemeenheid van observaties, waarbij niet alleen de Bijbel, maar ook filosofen als Plato, Plutarch, de Arabische

denkers en zelfs de atheïstische Epicuristen. De filosofen stellen dat er goede en slechte demonen zijn, terwijl de Christenen stellen dat het woord 'demon' altijd staat voor een kwade geest. God heeft volgens de Bijbel deze Satan zelf geschapen, die in het Oude Testament ook gerefereerd wordt als 'Leviathan', dit om te verwoesten en te vernietigen. Ook is God de schepper van mannelijke demonen, die de 'Rochoth' genoemd worden, en hier vinden we de oorsprong van de heks. Deze heksen hebben duivelse gemeenschap, en offeren deze vervolgens aan de Moloch, de Kanaänitische demon die het offer van het eigen kroost eist. God vervloekt deze duivelsaanbidders, en dreigt ze hiermee van de aardbodem te laten verdwijnen. Dit laatste stond in contrast met het dualisme, dat erop stond dat het goede het kwade niet kan creëren, en dat de twee machten vanaf het begin al aanwezig zijn, een ketterij die door de Katholieke Kerk heftig bestreden werd. Verder bestrijdt de Bijbel ook de logica die hierachter schuilt, namelijk dat het moreel is om het slechte te doen om het goede te laten gebeuren, iets waar Paulus een bestraffend oordeel over velt.

Bodin geeft bij dit laatste echter ook een seculier voorbeeld, waarbij een man veroordeeld werd in een geaccepteerd vals oordeel voor de moord op iemand die hij nog nooit ontmoet heeft. In wanhoop geeft de man toe dat hij zijn vader heeft vergiftigd, iets waaruit Bodin concludeert dat dit het goede oordeel van God Almachtig was. Verderop lijkt hij het Mesopotamische gedachtegoed te herhalen, door te stellen dat kwade demonen de glorie Gods dienen, als uitvoerders van Zijn hoger rechtvaardigheid. Deze kunnen in Bodin's ogen geen goed doen, behalve per ongeluk, of om een groter kwaad te bewerkstelligen, zoals het genezen van iemand om vervolgens absolute gehoorzaamheid te eisen.

Dit werpt natuurlijk de vraag hoe dit allemaal plaatsvind, en hierbij werpt Bodin het idee van tussenvormen op: tussen stenen en planten bestaat koraal, tussen planten en dieren zoophyten, tussen watersoorten en landsoorten amfibieën, tussen andere dieren en de mens de aap, en tussen de domme dieren en de geestenwereld het intellect. Heiligen vormen hierbij een brug tussen het wereldse en de bovennatuurlijke wereld. Zij zullen hierbij vaak in contact treden met de engelen, maar anderen zullen een duister pad kiezen, en in contact treden met demonen. Wanneer iemand dit doet, dan zal zijn eigen ziel echter ook vervallen, eerst door impliciete zaken, daarna expliciet, door middel van immorele handelingen. Dit werpt op zijn beurt weer de belangrijke vraag op hoe je een goede geest kan onderscheiden van een kwade geest. Zo weten we bijvoorbeeld dat de Duivel het masker van goedheid kan dragen. Bij deze vorm van oplichterij maakte de ongelukkigen, vaak simpele zielen of vrouwen, een pact met de duivel. Daarnaast zouden sommigen zich schuldig maken aan afgoderij, wat overduidelijk irreligie in de vorm van religie is. Een voorbeeld hiervan zijn volgens Bodin de Amorieten, die Baäl vereerden, en hierin rituelen hadden die de Heer in woede deed ontsteken, zoals het bedrijven van magie, en mensenoffers. Ook deden deze volkeren aan het profeteren, wat sterk doet denken aan het geloof van Apollo. Vaak

raken de practici hiervan helemaal buiten zichzelf, en lijken zij uit hun lichaam ontsnapt te zijn, in een staat van volledig genot. Het bewijs wat Bodin hierbij levert, zijn alle verschillende heksengerichten waaruit dit duidelijk blijkt.

In de ogen van Bodin gaat dit echter nog veel verder. Zo zijn er heksenbijeenkomsten die zo erg lijken op het juiste geloof, dat zij vrijwel niet te onderscheiden zijn van het echte geloof. Hierbij wordt er een mis gehouden, worden rituelen uitgevoerd, en is er zelfs sprake van wonderbaarlijke genezingen. Uiteraard zijn dit geen echte genezingen, en was de patiënt later uiteindelijk toch nog overleven. Het feit blijft echter dat deze vorm van magie, met een Meester Tovenaar, veel weg zal hebben van het Christendom, compleet met het vasten voordat de mis aangevangen wordt. In daden zullen we het echte verschil tussen goede en slechte geesten dus ook niet vinden. Volgens Bodin is hier maar één ware bron, en dat is de Wet van God. Deze zal dooor de demonen niet gehoorzaamt worden, maar verder zal dit weinig te maken hebben met de Wet, en meer met gehoorzaamheid zelf. Zo zullen de demonen elkaar ook niet gehoorzamen, en zelfs naar de Duivel zelf wordt niet geluisterd. Volgens Bodin zijn heidenen hier een soort van tussenvorm van: zij vereerden demigoden, leefden de levens van heiligen, en maakten zich hierbij weliswaar schuldig aan afgoderij, maar niet aan hekserij. Ook degenen die zich per ongeluk wagen aan zwarte magie kunnen niet gezien worden als heksen. Als dit echter expres gebeurd, dan is er wél sprake van hekserij.

Al dit wordt gezien in de context van het Ongeziene, waarbij er bij hekserij een verbinding wordt gelegd tussen het hier en nu en deze verborgen wereld door middel van waarzeggerij. Waarzeggerij is bedoeld met een specifiek doel voor ogen, namelijk het voorspellen van de toekomst. Dit voorspellen heeft een controversiële reputatie: omdat het gaat over iets wat inherent niemand weten kan, zijn de voorspellingen die door waarzeggers gedaan worden vaak rampzalig fout. Om dit op te lossen, wordt iets gedaan wat vaak door astrologen toegepast wordt, namelijk de voorspellingen zo vaag maken dat ze iedere vorm van betekenis verliezen. Ook doen astrologen vaak aan uitleg achteraf: als een voorspelling zich niet voorgedaan heeft, dan lag dat overduidelijk aan de stand van een planeet, die op een verkeerde stand door het universum zweefde. Methoden als deze geven de astroloog de unieke mogelijkheid om nooit te hoeven toegeven dat hij of zij ooit ergens naast zit. Dit kan veel van de afgunst naar dit soort magie verklaren, iets dat de antieke Griekse filosofen ontweken. Zij zagen God in termen van oorzaak en gevolg, waardoor Hij abstract werd. Zij zagen Hem als een 'efficiënte oorzaak', als de vorm en materie der werkelijkheid, wat overigens niet betekent dat Hij de lucht zelf is, of welk dier dan ook, maar is de entiteit die vorm geeft aan al deze zaken. Het woord 'engel' is dan ook geen verheven man of vrouw met vleugels, maar meer iedere macht en waarde die God geeft aan Zijn schepselen, waardoor goede en slechte geesten, mensen, de wind en het vuur allen 'engelen' genoemd worden in de Heilige Schrift.

In dit geheel heeft de astroloog overigens wel een rol, maar deze is inherent beperkt. Zij mogen bijvoorbeeld geen oordeel vellen over 'zielen, geesten, zonden, deugden, zaken van eer, straffen, en nog minder over religie', volgens Bodin. Meestal zal dit de humeuren van het lichaam betreffen, maar zaken waar de sterren geen kracht en geen macht over hebben, zoals het huwelijk, titels, reizen, rijkdom en verschillende andere zaken, daar moet de astroloog over zwijgen. Ook moet de astroloog zwijgen over voorspellingen die niet op basis van de ervaring gedaan worden. Deze staan namelijk onder het bewind van God, zoals in het geval van de veroveringen van Joshua, en die de zon en de maan in Zijn handen draagt. Zij die dit doen, weigeren namelijk in te zien dat wat zij 'de natuur' noemen, volgens Bodin eigenlijk aan God horen toe te schrijven, en enkel door God kan volgens Bodin gedaan worden waar de astroloog de sterren voor nodig heeft.

Vervolgens gaat Bodin weer terug naar de heks, die op twee manieren een pact met de Duivel kan hebben. Er is de openlijke manier, maar ook de verhulde, waarbij de heks ontkent ook maar iets te maken heeft met de Duivel, maar alsnog ongehoorzaamheid laat blijken. Hierin zien we een angstaanjagende juridische logica, waarin iemand, zelfs als deze dit ontkent, gezien kan worden als schuldig, eenvoudigweg omdat de beschuldiger dit zo beoordeeld heeft. Deze juridische logica kan eenvoudigweg alleen maar gezien worden als paranoïde justitie, waarbij de angst en de argwaan geheel de rechter is geworden. Hierbij is de zwarte magie verhuld in de wind, of in geheime codes, die naar alle mogelijkheid ontcijfert kunnen worden op iedere wenselijke manier.

Dit maakt van belang waar het idee van magie in de eerste plaats vandaan komt. Bodin ziet de oorsprong hiervan in het antieke Perzië, bij Zoroaster, die naar zijn idee boodschappen kreeg van de Duivel, ook al vond dit plaats op een verhulde manier. Zij waren echter weinig meer dan dokters en filosofen, die zich inlieten in afgoderij en de Duivel, en dit, misschien nog wel belangrijker, verhulden. De ware heidenen, Academici en filosofische bewegingen als de volgelingen van Pythagoras deden dit open en bloot, waardoor de beschuldiging van hekserij hen niet raakt. Zweren in de naam van iemand anders dan God blijft echter een blasfemische daad, en dus een vorm van kwaadheid. Zelfs het aanroepen van Jezus Christus kan hier geen verandering in brengen, want ook de heks maakt zich hier veelvuldig schuldig aan. Zij doen hiernaast echter ook aan 'Necromantie', het oproepen van de zielen van de doden, waarschijnlijk de eerste en oudste vorm van hekserij. Een voorbeeld hiervan dat Bodin noemt, is de 'Grimoire', waarin de voorvaderen opgeroepen en gehuldigd worden. Ook het aanroepen van Apollo wordt veelvuldig gedaan, terwijl dit enkel Jezus Christus toekomt.

Een ander verschijnsel is de herdoop, waarbij de heks een andere naam aanneemt. Wanneer zij zich vervolgens verbinden met de Duivel, wat overduidelijk in het geheim gebeurd, vinden er de vreemdste zaken plaats. Mysterieuze voorvallen, meestal 's nachts, en episoden van waanzin zijn de meest gangbare zaken die voortkomen uit een verbond tussen heks en Duivel. Dit resulteert uiteraard in allerlei kwade daden van moord en doodslag, daden die de Satan graag ziet

voorvallen. Weer een ander geval heet 'Lycanthopie', waarbij de mens veranderd in een beest. Hierbij presenteert Bodin het aantal overeenkomstige gevallen als onweerlegbaar bewijs van dit fenomeen. Meestal veranderd de mens hierbij in een wolf, vaak onder invloed van de volle maan, bij de welbekende weerwolf. Vaak worden deze gevallen weggezet als waanzin, maar Bodin verdenkt dat hier kwade magie in het spel is.

Een ander bekend geval gaat over seksuele relaties met de Duivel, waarbij opvallend vaak sprake is van homoseksuele relaties. Veel gevaarlijker is echter de ziektes, stormen en andere kwaden die de heks over de mens kan afroepen. Bodin ziet dit echter als de straf van God, waarbij God de heks gebruikt als voorwerp van zijn wrake. Hierbij worden uiteraard de kwaden geraakt, en de goeden gespaard. Satan heeft hierbij echter een ander doel voor ogen, namelijk het beëindigen van al het geloof, al het geweten, en iedereen die godsvruchtig is.

De gerecht moet hier dus van pas komen. Bodin noemt hierbij als oplossing voor blasfemie de steniging, maar het beste medicijn is het geloof in God. De heks zal zich echter ook beroepen op het geloof, dus dit is al verdacht. De heks kan de buitenwereld de indruk geven dat zij slechtheid kan verlichten, maar dit is slechts schijn. De heks zal zich tenslotte spoedig weer beroepen op verscheidene vloeken, en dus was daar het gerecht voor hen, meestal met een verbranding als gruwelijke afloop. Dit volgt echter op onderzoek, dat door het gerecht gedaan moet worden. Dit onderzoek zal vaak plaatsvinden in schimmige omstandigheden, zoals 's nachts, of met de hulp van handlangers. Schuld wordt dus vastgesteld door middel van anderen die precies hetzelfde vergrijp hebben verricht. Er is echter ook nog het verhaal van de jurisdictie waar dit onder valt, en dus moest er informatie ingewonnen worden over de schuldigen zonder aanvraag bij de rechter. Dit wordt door Bodin gezien als de meest geheime methode van veroordeling. Ook mogen leken beschuldigen verheffen tegen de schuldigen, onder het principe 'qui accusare, de publicis iudiciis', wat refereert naar een openbaar proces. De vierde manier is het vernoemen van de beschuldigingen, zonder dat de bron hiervan genoemd hoeft te worden. Ook moet er aan de kerk een zogenaamde 'Indict' geplaatst worden, een doos waarin de namen van de heksen doorgegeven kunnen worden. Ook kan er gebruik gemaakt worden van een zogenaamde 'monitorische brief', een brief gebruikt bij kerk voor klachten. Daarnaast kan de handlangers vrijstelling van dezelfde misdaad beloofd worden, kan de dochter van de heks ingeschakeld worden, mag het publiek zich verschuilen in de rechtszaal, en mogen de beschuldigingen ook in schriftelijke vorm aan de rechter gegeven worden.

Volgens Bodin moet eerst begonnen worden met de lichtere vergrijpen, en is het in de eerste plaats van belang waar de hekserij heeft plaatsgevonden. Vervolgens is bij de zaak zelf van belang dat er gelet wordt op logische tegenstrijdigheden. Als de heks niet toegeeft, moet het uiterlijk van de heks veranderd worden. Dan pas mag overgegaan worden tot foltering, en mogen zaken als spionnen ingezet worden tegen de heksen. Als laatste kunnen we kijken naar het bewijs

zelf, dat de verschillende straffen op de heks moet loslaten. Volgens Bodin komen deze in drie vormen: het concrete feit, de bekentenis van de feiten door de beschuldigde, en de getuigenissen van enkele betrouwbare getuigen. De belangrijkste vorm van dit bewijs is hetgeen dat de waarheid boven tafel haalt door een aanraakbaar voorwerp, concreet, dan wel abstract. Een voorbeeld van dit laatste is een duidelijk zicht dat aangetast is door de heks. Er is echter ook indirect bewijs, zoals een bekentenis die in lijn is met een getuigenis, waarbij schuld voor zich spreekt. Wat echter belangrijk is om te onthouden is dat het tijdperk waarin Bodin dit opschrijft er een is waarin een gedwongen bekentenis niet alleen niet als slecht, maar zelfs als normaal werd gezien. Wederom tart dit de notie van rechtspraak, waarin geweld een veel grotere factor kan zijn dan de waarheid.

Nog onheilspellender wordt het echter als we gaan kijken naar de aannames die Bodin doet tegenover de heks. Zijn aanname wordt gedaan op basis van heilige wetgeving, en klinkt als volgt:

'De aanname der Heilige Wet is gebaseerd op de rede. Iemand die alle vormen van heiligheid verloren heeft, en zichzelf tot slaaf van de Duivel heeft gemaakt, heeft daarmee ook iedere menselijke genegenheid, medelijden en gevoel verloren. En het moet aangenomen worden dat hij alles gedaan heeft wat bij heksen gewoonte is. En ook al moeten we aannemen dat iets gedaan is als fout in plaats van kwade bedoeling, tenzij het tegendeel bewezen is, alsnog door heksen niet per ongeluk, maar met kwaad en onheiligheid uitgevoerd is '

Hierbij komt ook de aanname van onschuld te vervallen, en is een systeem gevormd dat vrijwel niet verschilt van welke vorm van tirannie dan ook. Het rechtssysteem van Bodin kan gezien worden als de directe voorloper van dat van de jacobijnen die enkele eeuwen later Frankrijk in de Terreur zouden doen storten. Het hele rechtssysteem van Bodin is er een van hatelijke paranoia, geheel ontkoppeld van ook maar iets dat enige interesse toont in de waarheid of rechtspraak. Ook de straffen die Bodin voorstelt, zijn een reflectie hiervan, en zijn niet alleen bedoeld om de schuldige te straffen, maar ook ter waarschuwing voor anderen die zich aan dezelfde misdaad zouden willen vergrijpen. Van vrije wil is echter weinig sprake meer, aangezien de schuld eigenlijk al van te voren bepaald is, zonder enige mogelijkheid tot tegenspraak. Veel van de misdaden die heksen zouden plegen, en dan met name de mishandelingen en de doodslagen gepleegd op de zwakkeren en kinderen, kunnen niet vastgesteld worden als zijnde een vreselijke waarheid, of een fantasie van iemand die gewoonweg een hekel aan iemand heeft, en deze beschuldigd van de meest vreselijke dingen. Deze schuld staat al van te voren vast, waardoor de meest gruwelijke fantasieën per definitie al werkelijkheid geworden zijn.

Het wereldbeeld van Bodin doet eigenlijk vooral denken aan een denker die al eerder langsgekomen is, namelijk Eduard von Hartmann. Deze stelde dat het doel van het bestaan was dat iedereen zich bewust zou worden van de vreselijkheid ervan, om het vervolgens te eindigen. De wereld van Bodin is overeenkomstig, in dat het het gehele bestaan tot één grote nachtmerrie maakt, zowel voor de dader als het slachtoffer als de rechter. De dader is schuldig zonder dat ook

maar enige bewijs wordt geleverd, en moet vervolgens de meest gruwelijke folteringen ondergaan. Het slachtoffer leeft in een wereld van gruwelijke angstbeelden, waarin de meest vreselijke nachtmerries, hoe fantasierijk en leugenachtig dan ook, waarheid en werkelijkheid zijn, zonder dat bewijs ook maar nodig is. De rechter leeft vervolgens ook in dezelfde nachtmerriewereld, en zal zich verliezen in een waan van gruwelijkheid en macht, waarin de talloze bekentenissen de waarheid eerder verder kapotmaken, net als zijn oordelen, die enkel meer gruwelijkheden genereren dan ze oplossen. Het systeem van Bodin is dan ook haast een perfect system van antirechtspraak. In Bodin zien we echter nog iets vreselijks, namelijk het huwelijk tussen de absolute top van de maatschappij, en de absolute onderkant. Deze onderkant is gewelddadig en waanzinnig, en zal zich geheel verliezen in de meest achterlijke vormen van fantasie en geweld, terwijl de hoogste en meest schaamteloze elite dit zal zien als een uiterst slimme manier om de maatschappij zoals deze nu is, voor eeuwig in stand te houden. Het enige wat deze twee groepen met elkaar bindt, is hun gemeenschappelijke gebrek aan enige vorm van moraliteit. Dit systeem van Bodin laat zien hoe een hiërarchie in stand gehouden wordt. Het is het monsterverbond tussen het laagste en het hoogste, die beiden zichzelf overgeven aan geweld en angst, waarin de gruwelijkste vormen ervan leiden tot de meeste macht, en het hoogste aantal slachtoffers.

De manier waarop de Bodins der elite naar de laagsten der samenleving kijken, is overigens ook interessant. Types als Bodin weten meestal vrij goed dat, als deze laagsten ooit de macht zouden krijgen, zijzelf ook op het menu zullen staan. We kunnen dan ook stellen dat *De la Démonomanie des Sorciers* eigenlijk vooral een wraak is op zijn eigen dumpgronden. Hier wordt het menselijk afval op gedumpt, maar deze monsters zullen altijd weer proberen terug te keren, op welke manier dan ook. Hierbij zal dit grauw zich juist richten op mensen als Bodin, en deze blinde razernij moet dus naar buiten geprojecteerd worden, weg van de top van de samenleving zelf. Over tijd zullen de twee genoemde partijen nog een eigenschap gemeen hebben, al zullen ze deze eigenschap geheel onafhankelijk van elkaar ontwikkelen. Het is het stuitende narcisme dat nodig is om nooit te hoeven erkennen dat je ook maar ergens naast zit, en *De la Démonomanie des Sorciers* laat eigenlijk vooral zien dat, als je maar genoeg narcisme bezit, je vanzelf terugkeert naar het dierenrijk.

De heksenwaan is in feite het laatste systematische stadium van de Nederlandse Filosofie. Waar het gedachtegoed van Keuchenius in leven geroepen werd door het late stadium van het kapitalisme, waarbij de corruptie zo alomtegenwoordig wordt dat het zelfs de perceptie van de werkelijkheid begint aan te tasten, zien we in de heksenwaan het eindstadium van ons systeem. Eigenlijk bestaan er nog maar twee ideeën in dit systeem: vermoord iedereen die verschilt van jou en jat alles wat ze hebben. Deze vier onderdelen, in de vorm van Bolland, Boissevain, Keuchenius en Bodin, kunnen we als laatste ook gieten in een ideologische vorm, zodat zij als ideeën tastbaar worden. Bolland staat voor iets wat het 'Antirealisme' heet. Dit is een idee dat veel verder gaat dan

het scepticisme, dat kritisch staat tegenover de wetenschappelijke perceptie van de werkelijkheid, iets dat positief is, en een goede reden is waarom de wetenschap zo voortreffelijk werkt. Het Antirealisme gaat echter veel verder dan dat, en staat erop dat wij met slechts de kracht van onze gedachten een geheel nieuwe werkelijkheid kunnen scheppen. Nu is er niets mis met de verbeeldingskracht: het is wel bekend dat de grootste sprongen van de mensheid ondernomen zijn door visionairs die de huidige stand van werkelijkheid geheel verwierpen, en zo een geheel nieuwe werkelijkheid schiepen. In Bolland is dit echter vastgelegd in een soort van filosofische religie, met hemzelf als de Antirealist, en zijn collegianten als discipelen van dit nieuwe geloof. Het grootste probleem hierbij is dat de doctrinaire eigenschap hiervan geen paradox, maar een regelrechte tegenstrijdigheid is. Het verwerpt exact de vrijheid die het probeert te belichamen. De teleurstelling die zal voortkomen uit deze tegenstrijdigheid zal zich kanaliseren in een blinde haat tegen de moderniteit, het kapitalisme, en meestal de Joden. Als dit laatste zich niet voltrekt, dan blijft er altijd nog een Ander over, die bedacht kan worden, waar alsnog alle schuld aan gegeven kan worden. Het Antirealisme zelf echter is en blijft filosofisch een hiërarchie die beweert tegen hiërarchie te zijn, om vervolgens een nieuwe hiërarchie te stichten.

Boissevains ideologie is iets anders van aard. Deze richt zich namelijk niet echt tegen de werkelijkheid, maar ook niet echt tegen de moderniteit. Boissevain omarmde enthousiast het geloof van zijn voorvaderen, maar was ook Hervormd, en dus een uitdragen van de liberale versie van dit geloof. In Boissevain vind iets anders plaats, namelijk een nadruk op het volksbewustzijn van de Nederlander. Dit is met name een historisch bewustzijn, dat in de handen van Boissevain genazificeert werd. Het belangrijkste onderdeel was echter om iedere Nederlander bewustmatig op één lijn te krijgen, en daarom kunnen we de ideologie van Boissevain het 'Bijenkorfbewustzijn' noemen. Dit is een idee dat deels uit Amerika komt, uit het Mormoonse geloof, en stelt dat het individu, met name in de vorm van de individuele gedachte, geheel dient te verdwijnen, door middel van één, ongedeelde gedachte, dat door allen in de samenleving gedeeld wordt. Door het universele karakter kan dit nooit een rationele gedachte zijn, en moet dit een religieuze vorm aannemen, iets dat het in Boissevains gedachtegoed ook doet.

Keuchenius zou deze gedachte verder uitwerken, maar brengt hierbij een expliciet Nationaal Socialistische nadruk aan. Bij Keuchenius gaat het dan ook vooral om macht, en dan met name de macht van biologie, niet alleen op de wereld, maar ook op ons eigen bewustzijn. Waar Boissevain echter de mens mentaal wilt veranderen, wenst Keuchenius dit fysiek te doen, hoogstwaarschijnlijk door middel van een vorm van sociaal-Darwinisme. Dit geeft de mens niet alleen controle, door middel van pure macht, over zijn eigen vorm, maar zelfs over zijn eigen manier van denken en bewustzijn, waarin er een ware revolutie plaatsvind, een raciale revolutie tegen de volgens Keuchenius geheel verjoodste wereld. Keuchenius' revolutie is dan ook vooral een contrarevolutie, die echter vooral via macht hoort plaats te vinden, en daarom kunnen we zijn

wereldbeeld betitelen als de 'Kraterogenesis'. Deze titel is om twee redenen gekozen. Ten eerste staat 'Kratero-' voor macht, en is er in de politiek ook sprake van de zogenaamde 'Krateroc ratie', de ideologie die stelt dat macht recht maakt. In het geval van Keuchenius gaat deze macht echter veel verder, en kan het de mens geheel herscheppen, zowel zijn lichaam als zijn ziel. Ten tweede is '-genesis' gekozen om hetgeen waartegen Keuchenius zijn revolte inzet, namelijk de gehele bewustzijnswerkelijkheid die afkomstig is uit de Bijbel. In Keuchenius' gedachtegoed is de Noordse mens zelf God Almachtig geworden, en schept hij een geheel nieuwe wereld vanuit het niets.

Als laatste is er het gedachtegoed van Bodin, dat we kunnen betitelen als het 'Flaminisme'. Dit is een term die afkomstig is uit een religieus concept, namelijk de 'baptismus flaminis', ook wel vertaald als de 'doop der wind'. Hierbij gaat het om een theologische discussie of gedoopt willen worden eigenlijk al gelijk staat aan een fysieke doop: er is tenslotte al een gehele drang tot komst tot het Ware Geloof. Het Flaminisme draait om exact dit verlangen, maar in het wereldbeeld van Bodin draait dit volledig door, en wordt religieus verlangen de enige manier van zijn. Het gedachtegoed van Bodin is in feite niets meer dan de eindversie van dat van Van Duyl, die de wil boven de rede en het gevoel stelde. In Bodin zijn deze twee laatste faculteiten echter geheel verdwenen, en draait het enkel nog om het pure, blinde verlangen om de Ander te vernietigen.

We moeten ons echter niet geheel blindstaren op Bolland, Boissevain, Keuchenius of Bodin, omdat de ideologieën van Antirealisme, Bijenkorfbewustzijn, Kraterogenesis en Flaminisme geheel machteloos zijn zonder een politieke status quo die geheel apathisch geworden is, en niets meer wenst uit te voeren bij zelfs de belangrijkste vraagstukken. Deze vier ideologieën zijn machteloos zonder een einde van de geschiedenis, een Benedict optie, een Objectvisme en een antinatalisme. Deze twee treden in een wisselwerking, en verstreken elkaar ook, want de nachtmerrie waar de radicale ideologieën voor staan, zal de 'gematigde' krachten weer aan de voorgrond doen verschijnen, waardoor hun politieke krachten nóg apathische en verbeeldingsloos worden, met alle gevolgen van dien.

Als deze gematigde krachten echter het onderspit delven, en de radicalen ons land in handen krijgt, in wat voor Nederland zullen wij dan echter terechtkomen? Deze vraag is zeer relevant, en heeft een mogelijk antwoord in een brochure van de NSB. Dit is Brochure V, genaamd de 'Vrije Dietsche Volksstaat'. Dit is een brochure uit 1935, en is de meest complete opsomming van het Nederland dat de Nederlandse Filosofie voorstaat. Het betreft de staatsleer van de NSB, waarin de visie op de rol van het Christendom en volk aangepast moest worden. Deze taak werd gegeven aan Mr. S.A. Van Lunteren, en deze taak betrof met name het verzoenen van de verschillende ideologische stromingen onder één staat. Hierbij moest met name het Protestants-christelijke en het Volkse gedeelte van de partij op één lijn gesteld worden. Het enige wat niet veranderd mocht worden, was het Leidend Beginsel, in de vorm van een sterke leider, die Nederland naar de komende tijd moest loodsen. Van Lunteren verenigde alle stromingen onder

een enkele noemer, de 'Godbelijdende Vrije Dietsche Volksstaat'. De brochure ontkent echter dat dit een absolute staat is, en stelt dat juist het huidige partijstelsel de dictatoriale, absolute staat is:

'Overtuigend is door ons aangetoond, dat de beginselen der Fransche Revolutie, waarop ons Staatsgebouw berust, niet de vrijheid van Kerk en Godsdienst waarborgen, maar dat deze beginselen integendeel in onzen tijd hun consequentie vinden in het Communisme en dat juist het Nationaal-Socialisme gekomen is, om in Gods kracht, ons Volk van dat goddelooze, uit Frankrijk geïmporteerd en voor ons wezensvreemde systeem te verlossen en heen te leiden naar den CHRISTELIJKEN DIETSCHEN VOLKSSTAAT, waar vrijheid, eer en recht zullen heerschen en het geestelijk leven zich zal kunnen richten naar Hem, die ons geschapen heeft.'

In deze staat moeten de anti-democratische, anti-bolsjewistische en anti-atheïstische tendens dus op één lijn gebracht worden, waarmee, net als bij Boissevain, Godsbelijdenis aan rasbelijdenis gekoppeld wordt. Bij deze volksstaat is het sterven van het vorige systeem het beginpunt voor de eigen vestiging:

'Wie voor dit stervende stelsel het geweer opneemt, bewijst daarmee onzen tijd niet te verstaan en daar het Nederlandsch Nationaal-Socialisme zoekt naar herstel van den band tusschen Schepper en schepsel en hierbij, niet van den mensch, maar van den souvereiniteit Gods uitgaat, hebben de Christenen hier een grootsche taak, die hen van hun diepere eenheid weer bewust doet worden. Deze erkenning van de souvereiniteit is niet een bijkomstigheid, MAAR ZIJ BEHOORT TOT HET DIEPSTE WEZEN VAN HET NEDERLANDSCHE NATIONAAL-SOCIALISME ZELF.'

Veel blijft echter gebaseerd op de tegenstelling die Boissevain al deel maakte van het Nederlandse Nationaal-Socialisme:

'DEZE DEMOCRATISCH LIBERALE STAAT IS DE GOD-LOOZE STAAT. TEGENOVER DEZE GOD-LOOZEN STAAT STELT DE N.S.B. DE GOD-BELIJDENDE STAAT.'

Het eerste gedeelte van deze brochure gaan vooral over het 'demo-liberale stelsel', waarbij echter ook enige beweging te zien is in het Leidend Beginsel. Deze lijkt van staat naar volk te bewegen:

'In tegenstelling met de liberale individualistische staatsopvattingen, die uitgaan van enkelingen over welke de 'Staat' als een soort politiedictator heerscht, gaat het Nationaal-Socialisme uit van de VOLKSGEMEENSCHAP. Het doel der N.S.B. Is het verkrijgen van een WAARACHTIGE VRIJE DIETSCHE VOLKSGEMEENSCHAP. Deze Volksgemeenschap is tevens een eenheid van groeperingen in het Volk, welker sferen elkaar kruisen, en zich naar eigen aard en roeping ontplooien. De Nationaal-Socialistische Volksgemeenschap is dus een eenheid van organisch gegroeide levenskringen en er zijn zooveel gemeenschappen als er levenssferen zijn.'

Dit is een radicale afwijking van het Nationaal-Socialisme dat we gewend zijn, maar dit komt wel met een belangrijke noot. Het concept van hiërarchie wordt namelijk verondersteld in stand

gehouden te worden door middel van enkel geweld. Uit dit citaat moeten we echter concluderen dat dit niet altijd het geval is. Hiërarchie lijkt eerder te maken te hebben met onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, die door middel van het herhalende karakter van deze gehoorzaamheid zelf in stand gehouden wordt. Het is zelfs zo dat een dergelijke vorm van hiërarchie een stuk makkelijker in stand te houden is, omdat het zelden te buiten gaat aan geweld, terwijl het alsnog onderdrukkend is. Heterarchie richt zich dan ook vooral tegen deze vorm van hiërarchie, de 'eeuwige' vorm van hiërarchie, in plaats van de tijdelijke, die bij een noodsituatie kan ontstaan.

Rest ons enkel nog de verbinding tussen God en ras, waar het bij deze brochure om te doen is. Deze is te lezen tegen het einde van deze brochure:

'De verdeeling der menschen in rassen is door den Schepper zelf gewild, vandaar dat er een den mensch ingeboren neiging leeft tot vereeniging met zijn stamgenooten. Deze band des bloeds trachten wij dan ook bewust weer in ons Volk wakker te roepen. Wij zijn daarmede in vollen strijd tegen den geest der 19e eeuw en volgen hiermee de lijn van Dr. Kuyper die eens schreef: "En terwijl broederschap, krachtens haar oorsprong doelt op het zoo krachtig trekken van den band des bloeds, dat er de onderlinge wrijving en botsing door overwonnen wordt, wisten de wijzen onzer eeuw daarvan te maken, dat de banden van het bloed voor niets meer zouden rekenen." Ras-eenheid en stamverwantschap, gemeenschap van bloed en bodem (Volk en Vaderland), is een factor van niet te onderschatten betekenis en van groote waarde voor de volksgemeenschap, maar deze factor, hoe belangrijk ook, is niet alléén beslissend voor den Neederlandschen Nationaal-Socialistischen Volksstaat omdat de onderscheiding der Volken in Staten niet samenvalt met het onderscheid in ras of stam. Het zou een dwaasheid zijn de erkenning van de waarde van bloed en bodem op te vatten als rasvergoding. (…) Het Nederlandsche Voolk omvat méér dan alleen de bewoners van Rijks-Nederland. Wij gevoelen onze verwantschap met de deelen van den DIETSCHEN STAM, die buiten onze grenzen in een vreemd staatsverband zijn samengevoegd met volksgedeelten van een andere stam.'

Ook wordt er geput uit de visie van Dr. C.B. Hylkema, die het volgende stelt: 'Het Nationaal Socialisme is een LEVENSHOUDING, die haar doel en inspiratie ontleent aan de liefde tot God en den naaste, welke liefde behoort tot de grondslagen van de Christelijke levens- en wereldbeschouwing.' Ook wordt het Leidend Beginsel geworteld in een Goddelijke legitimatie:

'Mogen de mensen voor God gelijk zijn, in het aardsche leven vertoont zich groote ongelijkheid van gaven (eigenschappen, vermogens of talenten) (…) Op deze mogelijkheid berust het leidersbeginsel. (…) Een door God geroepen leider streeft naar de liefde van het volk, maar hij is verheven boven de volksgunst.'

Uiteindelijk eindigt alles op een religieuze noot:

'De door de N.S.B. gewilde Nationaal-Socialistische Staat erkent God als Schepper, Heer en Onderhouder, van alle volkeren en Staten en beschouwt de overheid als Zijn onderdane, die Hem rekenschap verschuldigd is.'

Deze brochure is een uiting van het beginprincipe van het Leidend Beginsel dat de Godbelijdende Vrije Dietsche Volksstaat vormgeeft, maar bezit nog weinig concreets. We kunnen de geschiedenis

bekijken, om deze Volksstaat verder concreet te maken. Vervolgens is het van belang om ons kort te richten op de Nieuwe Moraliteit, die een alternatief kan bieden tegen deze staat, en zijn onderdrukkende principes.

Allereerst de Godbelijdende Vrije Dietsche Volksstaat. Hierbij is het van belang om te denken in tenminste drie situaties: een situatie waarin de Volksstaat aan de macht is, een situatie waarin de Volksstaat een machtsstrijd heeft verloren, maar zich berust op revanche, en een situatie waarin de Volksstaat een machtsstrijd heeft verloren en zich hergroepeert, om meestal door middel van ideologische beïnvloeding weer aan de macht te komen. Deze drie worden besproken aan de hand van eerdere historische voorbeelden, die gescheiden zijn van de historische context, waardoor het mogelijk wordt om de Volksstaat en de Nederlandse Filosofie in deze context te plaatsen, om zo een beeld te krijgen van het reilen en zeilen van de Volksstaat.

De Volksstaat staat of valt bij haar instituties. Dit zal voornamelijk een geestelijk bestuur zijn, al is dit uiteraard tegelijkertijd een raciaal bestuur. Allereerst dient veel van de doctrine vastgesteld te worden in synodes, die samen de discussie aangaan over verschillende zaken, van waaruit duidelijk hoort te worden wat nu precies de basisdoctrine is waarmee geopereerd wordt. Deze zullen meestal enkele dagen in beslag nemen, en zullen in het begin waarschijnlijk voornamelijk gaan over wie wel en wie niet mag meedoen aan de synode, naast dat vastgesteld zal worden wie over de processtukken zal gaan. Ook is er het vraagstuk wanneer de synodes zullen plaatsvinden, wat kan variëren tussen regelmatig en onregelmatig. Veel van de vroege synodes zullen echter vooral draaien over de agendapunten en de deelnemers. Wat echter vrij zeker is, is dat jurisprudentie, in welke vorm deze dan ook kan nemen, het ijkpunt zal zijn van het bestuur. Waarschijnlijk zal er een geestelijke meent ontstaan van Rechtvaardige Rechtsgeleerden, die compromisloos het woord en de macht zal nemen over de maatschappij van de Volksstaat, en van bovenaf de eigen wil zal opleggen aan de maatschappij. Dit zal een macht zijn die niet ter discussie gesteld kan worden: discussie vind immers plaats in de synodes, en alles wat hierbuiten plaats zal vinden, zal vrijwel altijd aangemerkt worden als buiten de orde, en dus inherent foutief.

Ook zal de plaats van de synode en bijeenkomsten van belang zijn, en dit zal hoogstwaarschijnlijk een centrale zijn, afhankelijk van de mate van belang. Hoe belangrijker de synode, hoe centraler de ligging zal zijn, wat ook een uitbeelding zal zijn van het hiërarchische karakter van de Volksstaat. Verder zal deze synode zich voltrekken als een reguliere: er zal een geestelijke klasse samenkomen, die naar rang en stand gezeten zullen worden, naast enkele leken die het geheel mogen observeren. Er zal een opening plaatsvinden, een groet en een herinnering van hen die voor het wereldbeeld vielen. Deze mythologische herinnering zal als doel hebben om niet alleen ernstig, maar ook vrij te spreken over de zaken die besproken moeten worden. Vervolgens zal de synode zelf beginnen, die hoogstwaarschijnlijk zal gaan over principiële kwesties en problemen die opgelost dienen te worden. Tijdens de synode zal over de problemen

besproken worden, en zullen er een aantal beslissingen vallen, uiteraard binnen de kaders van de heersende ideologie. Deze beslissingen worden opgenomen in uitgevaardigde statuten. Deze statuten worden waarschijnlijk eerst gepresenteerd op de centrale plaats waar zij uitgevaardigd worden, voordat ze het land ingaan, en opgelezen worden aan het Volk waar de Staat over waakt.

Als we de inhoud van dergelijke reguliere synodes lezen, dan zien we dat veel ervan gaat over privileges en verboden, naast waarschuwingen en straffen voor hen die afwijken van de ideologische norm. Ook is er in deze bepalingen plaats voor de vormen van rituelen en feestdagen, hoe deze ten uitvoer gebracht dienen te worden, en de eer die aan het heersende gezag verleend dient te worden. Dit heersende gezag wordt vaak een heikel punt, omdat er alsnog een verschil bestond tussen religieus en wereldlijk. Er is in het geestelijk bestuur altijd al een spanning geweest tussen de religieuze en de wereldlijke rechtspraak. Dit wordt echter vaak op een interessante manier opgelost, namelijk door de eigen macht niet op de eerste plaats te stellen, iets dat we bij de Volksstaat, met het Leidend Beginsel, ook kunnen verwachten. Dit Leidend Beginsel is te vergelijken met de filosoof-koning uit Plato's *Republiek*, al zal deze in dit geval een sterk raciaal karakter met zich meebrengen.

Het is ook van belang welke vraagstukken, naast de handelingen der synode zelf, en het proces, er behandeld worden door het geestelijke bestuur. In de eerste plaats zal veel hiervan draaien om de bouw van de infrastructuur waarin het geestelijke bestuur huist. Het eerste vraagstuk rondom deze infrastructuur is de bekostiging ervan, die voornamelijk zal plaatsvinden door middel van collectes en boeten. Belastingen zijn ook een optie, maar hebben een vrij regulier karakter, iets wat minder snel ingezet zal worden bij bijvoorbeeld de bouw van een groots monument of een groot bouwwerk. We kunnen verwachten dat een dergelijk bouwwerk de pracht en praal van de organisatie hoort uit te dragen, dus een dergelijke onderneming zal duur zijn, veel mankracht vergen, en waarschijnlijk op een fabrieksmanier plaatsvinden. De bekostiging hiervan zal gerechtvaardigd worden in de vorm van een pijnlijk offer, en vaak zal er dan ook veel geruzie zijn over de rechtvaardiging van dergelijke bouwwerken, terwijl het geld tenslotte ook aan andere zaken uitgegeven kan worden. De grootsheid van een dergelijk monument zal echter van belang zijn, omdat dit de directe fysieke representatie van de ideologie is. Het hoort van verre zichtbaar te zijn, en waarschijnlijk ook hoorbaar te zijn, en van dichtbij hoort te verfraaid te zijn, om de waarden van de ideologie ook van dichtbij uit te kunnen dragen. Het kan echter ook zo zijn dat dit allemaal niet hoeft, in het geval van bijvoorbeeld een onverwachte vondst van een grondstoffen. In dit geval zal hulp en geld de Volksstaat binnenstromen, waardoor de illusie geschapen zal worden van een moderne, welvarende staat. We kunnen in dit geval een oerwoud van wolkenkrabbers en kranen verwachten, die deze nieuwe internationale hulp en dit geld om zullen zetten in vastgoed, omdat dit de beste manier is om de indruk te wekken dat de ideologische doelen van de Volksstaat verre van extreem zijn, en het samen wenst te werken met de internationale gemeenschap. Vaak

zal deze laatste illusie verder willen versterken, door enkele voorrechten te erkennen aan de hoogste lagen van de samenleving, die zich niet hoeven te houden aan de vaak strikte morele code.

Binnenin de sacrale gebouwen zal er met name plaats zijn voor herinnering, en plaats voor de graven der gevallenen. Deze sacrale gebouwen zullen vaak op de plaats komen van eerdere, 'onverlichte' bouwwerken, om zo het contrast tussen de vervallen verleden, en het 'juiste' heden te versterken. Enkel de hoogsten der ideologie zullen in deze sacrale ruimte een plek vinden in het heiligste der heiligste, en daarom zal er een neiging zijn om veel van de organisatorische activiteit naar dit centrum toe te trekken. Er zal echter niet genoeg ruimte zijn voor alles en iedereen, dus zal de organisatie zich moeten verspreiden. Als een olievlek zal het dit doen, over het hele land, die we 'kapittels' kunnen noemen, subdivisies die over het gehele land verspreid zullen zijn, om de verschillende bevelen van de organisatie door te kunnen geven. Hierin zal de eerste rangschikking plaatsvinden, waarbij de belangrijksten van de Volksstaat zich in het centrum van de macht zullen begeven, terwijl de minderen zich verder en verder van dit centrum zullen bevinden. Deze subdivisies zullen vooral de uitvoerende macht zijn, die uitvoeren wat in het centrum van de Volksstaat besloten wordt. Waarschijnlijk zal de centrale leiding van het geestelijk bestuur strak toezien op de uitvoer van de verschillende regels, met uiteraard de Leider als eindbeslisser en -verantwoordelijke.

Onder de subdivisies zal zich echter al snel nog een laag bevinden, namelijk de laag waarin de afwijkenden zich zullen bevinden. Veel hiervan zullen, net zoals in de Middeleeuwen, in kerker of graf eindigen, maar waarschijnlijk zal er ook nog een aantal overblijven dat berouw toont, en kan dienen als gekeerde zondaar. Deze laag kunnen we betitelen als 'kloosters', waarin de zondaar tot inkeer kunnen komen, en hoogstwaarschijnlijk de meest fanatieke volgelingen zullen worden. Deze kloosters zullen functioneren onder een Regel, en ingrijpen in het wel en wee van gehoorzaamheid aan deze Regel zal een reguliere bezigheid worden voor het geestelijk bestuur. Onder deze kloosters kunnen we ook zogenaamde 'gasthuizen' verwachten, waarin de armsten der samenleving opgevangen zullen worden. Deze zullen vaak te ernstig leiden aan geestelijke aandoeningen, en zullen te arm zijn om enige weerstand te bieden tegen het systeem, en zullen bovendien goed propagandamateriaal zijn, om te laten zien hoe empathisch de ideologie en de Volksstaat wel niet is voor haar meest kwetsbaren. Dit kan echter ook averechts werken, als deze laagsten der laagsten doorslaan in hun fanatisme, waarbij de Volksstaat gezien zal worden als afvallig, en een organisatie die niet ver genoeg doorslaat in de eigen ideologische reinheid. Dit zal gezien worden in een licht van geheimzinnigheid, waarbij de organisatie is afgeweken van het juiste pad, door externe duistere krachten en intern verraad.

Hiernaast is er het verder kostenplaatje, dat waarschijnlijk ingevuld zal worden aan de hand van verschillende stichtingen. Deze zullen ondergebracht worden onder de noemer 'volksvroomheid', en zullen niet alleen alle activiteiten van de Volksstaat bekostigen, maar ook veel

van de promotie in handen nemen, om de Volksstaat uit te kunnen dragen. Dit zal voornamelijk ter ideologische overtuiging zijn, al is dit wel van allen die al overtuigd horen te zijn. Ook is deze volksvroomheid een prachtig excuus om de bevolking een belasting op te leggen, waarin het weigeren van deze belasting al snel in termen van schuld gezien kan worden. De volksvroomheid zal echter bovenal een nogal paranoïde karakter aannemen, en zal vaak op kleine vormen van oppositie stuiten. Het wordt dus al snel noodzakelijk om een beveiligingsapparaat in te stellen, om de gehoorzaamheid op pijl te kunnen houden.

Het is niet ongebruikelijk dat de eenheid van de Volksstaat vaak bedreigd zal worden door de meer nationalistische elementen, die geen enkele religieuze overtuiging wensen in de Volksstaat, en zich enkel rondom de Leider willen scharen. Hierbij zullen vaak hoog oplopende conflicten ontstaan, die de interne stabiliteit van de Volksstaat zullen bedreigen. Het zal weer de kloof tussen religieus en wereldlijk doen openen, een kloof die met dwang en geweld gedicht zal moeten worden. Strijden in een dergelijk veiligheidsapparaat zal dus al gauw de schijn aannemen van een taak van martelaarschap, waarbij het kwade krachten van binnen zullen zijn die bestreden dienen te worden, waarbij het vinden van de dood in deze strijd als het hoogste offer gezien zal worden. Het begin van een dergelijk veiligheidsapparaat is echter meestal erbarmelijk: oude wapens, oude principes en oude methode, voor een leger dat meestal ervaring heeft met weinig meer dan ceremonies en parades. De opbouw van een dergelijk apparaat zal dus voornamelijk van onderaf moeten beginnen, waarbij langzaam maar zeker, met horten en stoten, onder druk van een steeds agressievere vijand, een veiligheidsapparaat uitgebouwd wordt. Deze vijand kan overigens ook vanuit politiek links afkomstig zijn, bijvoorbeeld als het economisch wat minder gaat, en organisaties als de vakbonden zich beginnen te roeren in de verschillende politieke conflicten. Al snel zal men echter tot de conclusie komen dat dit apparaat specifiek is toegespitst op de nationalistische vijand, die in tegenstelling tot de economische vijand als een daadwerkelijke 'volksoproer' gezien zal worden. De economische vijand zal echter al snel gekarakteriseerd worden als volksvreemd, en al snel zal men concluderen dat er veel meer machtsblokken zijn dan enkel één interne en één externe vijand, wat betekent dat het veiligheidsapparaat sterk uitgebreid zal moeten worden.

Er zal dus personeel aangetrokken moeten worden, een personeel dat in het krijgsbedrijf opgevoed moet worden. Deze zal enkel veldslagen en glorierijke overwinningen voor ogen hebben, en zal zich meestal verkijken aan de lange aanwezigheid op de kazerne, waarbij het leren, de tucht en de gehoorzaamheid hen aangeleerd moet worden. Een dergelijk leger zal voornamelijk bestaan uit vrijwilligers, jongeren uit de boerenstand en ambachtslieden. Al deze verschillende mensen moeten gesmeden worden tot een eenheid, maar in een sfeer van chaos en een interne vijand kunnen de vijandigheden over en weer hier een voordelige rol in spelen. Het belangrijkste in een dergelijke sfeer is een centrale vijand, een boeman die alles is waar de Volksstaat tegen strijdt.

Deze Vijand zal door zijn volgelingen gezien worden als een vrijheidsstrijder, maar door de Volksstaat zal hij vervloekt worden en gezien worden als een gevaarlijke onruststoker, een praalzieke egoïst, die de heersende orde enkel voor eigen gewin onderuit haalt. Zijn monsterlijke kwaliteiten zullen na verloop van tijd waarschijnlijk toenemen, tot hij enkel nog gezien wordt als een bloeddorstige pyromaan die enkel om het kwaad zelf doodt en plundert, en geen enkele vorm van rede of emotie kent.

Ook zal er een ander figuur tegenover de Vijand gezet worden, die vaak echter niet de Leider is, maar de Martelaar. Dit is de voorbeeldige soldaat, die geheel zonder enige vorm van egoïsme de dood verkiest boven lafheid, en die zichzelf in een heldhaftig gebaar opoffert voor de Volksstaat. Deze figuur hoeven we echter niet leeg te laten van historische context, want deze figuur is in Nederland allang en breed bekend. Dit is gezagvoerder van kannonierboot No. 2, die bij Antwerpen te anker lag, en dreigde in handen te vallen van de Belgen, Jan van Speijk. De Belgen hadden in 1830 een revolutie uitgeroepen, en op 5 februari 1831 zou Van Speijk zich onsterfelijk maken in de Nederlandse geschiedenis. Toen probeerde enkele Belgische rebellen zijn boot te overmeesteren, waarop Jan van Speijk zijn boot, zijn bemanning, de opstandelingen en zichzelf op te blazen. Hij nam naar verluid een sigaar, gooide deze in het kruit dat in de boot opgeslagen lag, en sprak zijn legendarische laatste woorden: 'Dan maar de lucht in'. Het zou Jan van Speijk tot de eeuwige Nederlandse martelaar maken, en als bewijs dat deze herinnering nog altijd met ons is, kunnen we het werk van Keuchenius erop naslaan, en nog altijd zijn naam erin terugzien. Het is dan ook onwaarschijnlijk dat in een nieuwe Volksstaat niet terugverwezen zal worden naar Jan van Speijk. Ook staan twee monumenten met hem voor eeuwig in verbinding: zijn graf in de Amsterdamse Nieuwe Kerk, en de vuurtoren in Egmond aan Zee, die zijn naam draagt. Een dergelijke martelaar was voor Nederland van belang, omdat het het verlies van de Zuiderlijke Nederlanden enigszins verzachtte: waar de verraderlijke politici en incompetente generaals het lieten afweten, en de eer van Willem I te grabbel gooiden, was daar in ieder geval nog Jan van Speijk, die nog wél wist wat zelfopoffering betekende. De Leider van de Volksstaat kan de herinnering aan Jan van Speijk makkelijk toe-eigenen, omdat er sprake is van een weinig andere opzet dan voorheen.

Het toe-eigenen van een dergelijke herinnering kan ook een ander effect hebben, namelijk dat het de lokale steun aan de Leider kan doen toenemen. Deze Leider bevindt zich immers ver weg in het centrum van de macht, maar met Jan van Speijk hebben de mensen in het land een directe representatie van de macht van de Volksstaat, die aanraakbaar en direct ervaarbaar is. Als Jan van Speijk eenmaal omarmt is, kan de Leider zich hier echter ook aan optrekken, om zo de centralisering van zijn eigen macht te doen toenemen, net als die van het veiligheidsapparaat, waardoor deze meer bevoegdheden en meer middelen zal krijgen. Hierdoor zal de Volksstaat steeds beter in staat zijn om vrijwilligers ertoe te bewegen om de Staat en de Filosofie te

verdedigen. Verdere overwinningen zullen dit effect enkel doen toenemen: winst is immers een teken dat de Volksstaat aan de juiste kant van de geschiedenis staat. Ook de financiële en technologische initiatieven zullen hierdoor toenemen, waardoor de macht van het beveiligingsapparaat geconsolideerd zal kunnen worden. Vaak zal de Vijand dan weinig meer kunnen uitrichten tegen de Volksstaat, en is het gedaan met zijn verzet. De soldaten van deze strijd zullen dan waarschijnlijk de boeken ingaan als martelaren zelf, die enkel Jan van Speijk boven zich hoeven te dulden, maar die desondanks trots en met kracht de Volksstaat verdedigd hebben. Hoogstwaarschijnlijk zal er een cultus van martelaarschap opgericht worden voor deze nobelsten der soldaten, die uiteraard nooit zouden afwijken van de Volksstaat, met als suggestie voor hun nageslacht om dit net zo min te doen.

Er blijft echter nog een vraagstuk over wat nog niet beantwoord is. Hoe moet de Volksstaat een oorlog van agressie inluiden? Het kan in zo'n geval geen gebruikmaken van Jan van Speijk: Nederland verloor tenslotte in de Belgische Revolutie, waarbij het offer van Jan van Speijk een heldendood, maar ook een tragische dood is. Er moet dus iets anders gekozen worden, en op een geheel ander continent, rond hetzelfde tijdstip als de Belgische Revolutie, zou een groots wonder zich voordoen, wat door de Volksstaat en de Nederlandse Filosofie handig ingezet kan worden ter inspiratie van een oorlog van uitbreiding en agressie. De plaats is Zuid-Afrika, en de gebeurtenis zou bekend worden als de Grote Trek, met als mythische hoogtepunt de Slag bij Bloedrivier op 16 december 1838.

Zuid-Afrika was sinds de landing van Jan van Riebeeck aldaar in 1652 als handelspost van de VOC gesticht, maar tijdens de tijd van Napoleon kregen de Britten controle over wat in die tijd een klein en onoverzichtelijk land was. De bevolking waar de Britten over regeerden, waren Nederlandse, Franse en Duitse boeren, die een afsplitsing van het Nederlands spraken, het Afrikaans. Zij trokken weg van het machtscentrum in Kaap de Goede Hoop, en trokken naar het noorden, op zoek naar vruchtbaar land om zich op te vestigen. Hierbij werd veelvuldig gebruikgemaakt van de ossenwagen, door een groep streng gelovige boeren die zichzelf de Voortrekkers zouden noemen. De Voortrekkers vormen de basis voor veel van de stichtingsverhalen van het huidige Zuid-Afrika, zeker in de ogen van de Boeren.

In deze Trek zouden ze oog in oog komen te staan met de oorspronkelijke bewoners van Afrika, en dan met name met de Khoisan, en de Zulu's. De Khoisan waren veehouders, die een speciale religieuze eer hadden voor de eland. Zij geloofden in een god genaamd !Kaang, die alles gemaakt had, maar die kennis over zichzelf enkel had geschonken aan de eland. Waar de eland was, daar was volgens de Khoisan de Schepper !Kaang, maar de vrede van zijn schepping werd bruut verstoort door de nieuwe inwoners van Zuid-Afrika, die met behulp van hun technologie de Khoisan uitroeiden. De Britten zouden Zuid-Afrika echter op een andere manier regeren. Zij zouden een modern politiek systeem neer doen dalen in Zuid-Afrika, waarbij oorlogen niet

opgelost werden door het recht van de sterkste, maar waarbij er gestructureerd belastingen geheven werden op iedereen, en er een gestructureerd leger kwam die conflicten op kon lossen op een ordelijke manier, zonder het nodeloze bloedvergieten van de kolonialistische VOC.

De Boeren hadden echter andere ideeën. Zij zagen de Britten als pedante onderdrukkers, die hen onder de duim hielden door middel van financiële slavernij. Verder stonden Boeren bekend om het vele aantal kinderen dat zij namen, waarbij ieder kind recht had op een stuk land. Dit land was echter al snel opgeraakt, en de Boeren stonden erop om verder naar het noorden te trekken, op zoek naar meer land voor hun akkerbouw. De Britten wilden dit echter niet. Zij waren huiverig voor nieuwe conflicten met hun noordelijke buren. Daarnaast keerden den Britten zich steeds heviger tegen de slavernij die de Boeren gebruikten om hun landen te bewerken. Al snel keerden de Boeren zich tegen de Britten, die zij zagen als de representanten van Londen, dat zich duizenden kilometers verderop bevond. Aldus zouden de Boeren met de zegen Gods ten noorden trekken.

Een ondergesneeuwd aspect van dit verhaal is echter dat de tegenstanders die zij op hun pad tegenkwamen, met dezelfde mate van religieuze overtuiging hen tegemoet zouden treden. Deze bevonden zich met name op de Oost Kaap, waarvan eentje Makana Nxele heette. Hij was een leider van de Xhosa, en had gevochten tegen de Britten. Nu echter zou hij geconfronteerd worden met de Boeren, en zou deze confrontatie in theologische termen gieten. Hij voorzag een grote godheid die hem en zijn volk bij zou staan, die de naam Dalidipu had. Dit was de god der zwarte volkeren, die geen moeite zou hebben met Tixo, de god van de blanken. Dalidipu had tenslotte de kracht om kogels te veranderen in water, en de macht om de voorvaderen tot leven te wekken, om hen te leiden tegen deze dreiging.

Ook de Xhosa zouden geen mogelijkheid hebben om het tij op het slagveld te doen keren, en Makana zou gevangengenomen worden, en uiteindelijk geëxecuteerd worden. Hij zou herinnert worden in de strijd tegen apartheid als één van de eerste martelaars der vrijheid, en Makana's Kop herinnert nog altijd aan zijn eerste verzet tegen de Boeren. Deze zouden echter verder trekken naar een rivier die de Oranjerivier genoemd wordt. Ook hier zou een gevecht plaatsvinden, ditmaal tegen de Matabele. Ook zij werden verslagen, en ter morele steun werden de Boeren herinnert aan Psalm 118:

'Uit de benauwdheid heb ik den HEERE aangeroepen; de HEERE heeft mij verhoord, stellende mij in de ruimte. De HEERE is bij mij, ik zal niet vrezen; wat zal mij een mens doen? De HEERE is bij mij onder degenen, die mij helpen; daarom zal ik mijn lust zien aan degenen, die mij haten. Het is beter tot den HEERE toevlucht te nemen, dan op den mens te vertrouwen. Het is beter tot den HEERE toevlucht te nemen, dan op prinsen te vertrouwen. Alle heidenen hadden mij omringd; het is in den Naam des HEEREN, dat ik ze verhouwen heb. Zij hadden mij omringd, ja, zij hadden mij omringd; het is in den Naam des HEEREN, dat ik ze verhouwen heb. Zij hadden mij omringd als bijen; zij zijn uitgeblust als een doornenvuur; het is in den Naam des HEEREN, dat ik ze verhouwen heb. '

Uit deze Psalm namen de Voortrekkers dat de Heer met hen was, en hen het land dat voor hen lag aan hen beloofd had. Het noorden waar zij naar zouden toetrekken, was dan ook hun eigen versie van het Beloofde Land. In dit Beloofde Land zouden zij hun eigen versie van de Kanaänieten tegenkomen, in de vorm van de Zulu's. Deze hadden hun eigen natie gevormd, een natie die door de Britten gekarakteriseerd zou worden als een van bloeddorst en harems. Er was uiteraard veel meer aan de hand in de cultuur van de Zulu's. Zij bezaten een rijke taal, en schreven daarmee hun eigen legendes en mythologieën. Wellicht was het dan ook eerder de overeenkomsten dan de verschillen met de Boeren die hen tot een conflict dreef. De Zulu's hielden vee en bedreven landbouw, hadden een almachtige koning met een raad van ouderen die over rechtspraak gingen, die oordelen velden naar populaire stemming. Ook waren eer feestdagen waarop de autoriteit van de koning kwam te vervallen, en hij zijn beslissingen moest verantwoorden. Er bleef echter één groot verschil tussen de Boeren en de Zulu's, wat overigens ook een verschil was tussen de Zulu's en andere Afrikaanse stammen. De Zulu's verwierpen namelijk het instituut van de slavernij. Enige uitzonderingen daargelaten deden zij niet mee aan de slavenhandel die in handen was van de Engelsen en de Portugezen, een handel die zeer lucratief geweest was voor de stammen om hen heen. Dit betekende echter niet dat de Boeren in ontmoeting traden met een vredelievende utopie van broederschap en menselijkheid. De Zulu's waren namelijk wel degelijk gewelddadig, en hadden een lange krijstraditie.

Onder een koning genaamde Shaka zouden de Zulu's een krijgssysteem opzetten waarin een gestructureerd regiment door middel van ijzeren discipline oorlogen zouden uitvechten tegen de nieuwe blanke bezoekers van Afrika. De speer werd ingeruild voor een korter mes, en naast het schild werd er ook gebruikgemaakt van spionnen, signaalvuren en hinderlagen. Dit maakten de Zulu's tot een meer dan capabele tegenstander, aangepast aan het Afrikaanse landschap, dat met hand en tand verdedigd zou worden tegen de blanke invasiemacht van buiten.

De eerste confrontatie tussen de Boeren en de Zulu's zou gelijk één van de meest beruchte worden. Het zou met name een confrontatie worden tussen twee legendarische mannen. Aan de kant van de Zulu's zou het de nieuwe leider van de jungle regimenten zijn, koning Dingane. Dingane werd gezien als hét voorbeeld van het Afrikaanse primitivisme: hij had meerdere vrouwen, en doodde iedereen die hij ervan verdachte een dreiging voor zijn macht te zijn. Eén van deze dreigingen zou de gouverneur van de Zuid-Afrikaanse immigranten zijn, een man genaamd Pieter Retief. Retief zou Dingane ontmoeten, en zou op 6 februari 1838 getuige zijn van een oorlogsdans van de Zulu's. Deze datum zou in het collectieve geheugen terechtkomen van Zuid-Afrika, want deze oorlogsdans zou een dramatisch einde kennen. Alles leek zijn gang te gaan, tot Dingane plots een signaal gaf: 'Dood de tovenaars!' Zijn mannen gehoorzaamden, en doodde de aanwezige Boeren, en Piet Retief.

Tot op de dag van vandaag wordt de moord op Piet Retief gezien als de ultieme

schanddaad. Retief is in deze daad de martelaar der natie geworden, een slachtoffer van een verraderlijke, bloeddorstige koning, waarbij niet alleen Retief, maar ook de rest van de Boeren doelwit geworden zijn van een duivels kwaad, dat zich richt op de vrome kinderen Gods. Uiteraard draait het hier niet om de historische gebeurtenissen zelf, net zoals het dat ook niet doet bij de gebeurtenissen rondom Jan van Speijk. Wat van belang is, is hoe een dergelijke mythologie een collectief bewustzijn vorm kan geven, en hoe het een bepaald wereldbeeld, zoals de Nederlandse Filosofie, kan uitdragen en verspreiden, door middel van een instituut als de Volksstaat. De werkelijkheid, zowel van deze gebeurtenissen als die onze hypothetische ideologie als die van onze hypothetische staat, zijn in dit geval niet van de hoogste prioriteit. Wat echter wel van belang is, is dat het concept van hiërarchie dit alles vrij makkelijk in het leven kan roepen. Daarom is het van belang om zulke ideeën voor de geest te houden, voor ze daadwerkelijk ontstaan, en ons daarmee lelijk verrassen.

We moeten dus dieper duiken in de mythische oorsprong der Voortrekkers. Deze zouden namelijk het nobelste der nobelste ondergaan, en op 17 februari wederom vallen in naam van hun volk. Op die dag zouden de Zulu's wederom aanvallen, waarbij gehele families uitgeroeid zouden worden: de Liebenbergs, de Roussows, de Bezuidenhuits. De Zulu's zouden talloze slachtoffers maken, en de ossenwagens met bloed beschilderen. Het is dan ook geheel gerechtvaardigd dat dergelijke gebeurtenissen de basis kunnen vormen van een verhaal van oorsprong. De belangrijkste verhalen gaan tenslotte over menselijk lijden en dood, en de heldhaftige strijd tegen deze twee, en het verhaal van de Voortrekkers is niet anders. De tegenstanders zal zich echter ook beroepen op hetzelfde fenomeen, en in het geval van de Zulu's zou dit in de vorm komen van een profeet, Jakot Msimbiti. Hij zou een getuige zijn van het imperialisme van de Britten, Boeren en Portugezen, en zou een leven lang wantrouwen tegen de blanke bezetters met zich meedragen. Hij zou Dingane het broodnodige advies geven, hoe de blanke kolonisten te werk gingen. Jakot gaf dit weer in drie simpele stappen: eerst kwamen de missionarissen, die toestemming zouden vragen voor het bouwen van huizen. Vervolgens zouden deze gebouwd worden, en zouden meet blanken naar de nieuwe vestiging trekken. Als laatste stap zou het leger het nieuwe land binnentreden, de heersende overheid corrumperen, waarna de blanken de macht geheel overnamen. Jakot zou uiteindelijk geëxecuteerd worden door koning Dingane, maar tot zijn schrik zouden de voorspellingen van Jakot keer op keer weer uitkomen.

Het doet de aandacht vestigen op de allereerste stap van deze voorspelling, namelijk de missionaris. Eén van deze missionarissen was geen Boer, maar een Amerikaan, genaamd Daniel Lindley. Lindley kwam uit Athens, Ohio, en was in 1835 naar Afrika afgereist. Hij zou degene zijn die de geestelijk prediker zou worden van de Voortrekkers, en later de geestelijke bron van de Nederduits Hervormde Kerk. Zijn missiewerk zou hij als volgt kort en bondig samenvatten:

'Ik geloof oprecht dat de goedkoopste, snelste [en] makkelijkste manier om de heiden te bekeren, bestaat in het eerst bekeren van de blanken […] of anders nutteloze arbeid verrichten om Christenen te maken van de zwarten. […] De invloed van de blanken, indien kwaadaardig, zal doorslaggevend zijn. […] Aan hun eigen zonden zullen de inheemsen die van de blanken toevoegen, en zich vervolgens tweevoudig keer meer de kinderen van het hellevuur te worden dan ze voorheen waren.'

Hierin zien we dus een hiërarchie ín een hiërarchie. De blanken heiden kan zich onmogelijk gedragen zonder de Heilige Schrift, maar daarbovenop kan van de zwarte heiden niet verwacht worden dat hij zich ooit als een blanke kan gedragen. De blanke moet dus eerst bekeerd worden, voordat er zelfs maar gedacht kan worden over het bekeren van de zwarte, omdat deze naast religieus ook nog eens raciaal onder de blanke zou staan. Ook in de voorspelling van Jakot zien we dit terugkeren: als de Boeren in een gebied trokken, dan zouden zij het land eerder delen, dan dat ze de Afrikanen in zichzelf opnamen, om hen als gelijke broeders onder Christus te zien.

De Boeren zouden vervolgens hutten, handelsposten, smederijen en scholen neerzetten, waarna ze zich zouden richten op de landbouw. In de moderne tijd zou hier ook de mijnbouw bijkomen, een baan die voornamelijk door de zwarte bevolking wordt uitgevoerd. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een taal genaamd 'Fanakalo', een taal die exclusief uitgevonden is om bevelen mee te geven. Het woord 'Fanakalo' zelf betekent 'doe het zo', en kan gezien worden als het Esperanto der Hiërarchie, een kunstmatige taal die sterk gesimplificeerd is, en enkel bestaat uit uitspraken als 'Pak dit stuk gereedschap' en 'Breng dit hier'. Het is in feite een taal zonder dialoog, waarbij niet verwacht wordt dat degene tegen wie het gericht wordt, iets terug zegt. In feite is Fanakalo dus een taal zonder taal. Naast wonen en werken moest er echter ook een staat opgezet worden, en in het noorden werden twee staten voorgesteld: de Oranje Vrijstaat, en de Transvaal. Dit zouden de thuislanden van de Boeren moeten worden, waarbij, in de woorden van de latere AWB leider Eugene Terre Blanche, alles rondom het nabije Johannesburg liefst vandaag dan morgen weggegeven werd.

De Oranje Vrijstaat en de Transvaal hoorden onafhankelijke Boerenrepublieken te worden, waardoor ze relevant zijn in onze discussie over de Volksstaat. In de jaren 30 van de 20ste eeuw bleek dit idee nog altijd springlevend, ook op het Europese continent. Het blijkt deel van een impuls voor geborgenheid en veiligheid, en ook dit is deel van de visies van apartheid en het Nationaal Socialisme, wat deze ideologieën ook aan ons verbindt. De noodzaak voor veiligheid werd in de Transvaal duidelijk, in de moord op Hermanus Potgieter. Potgieter zou een kraal van een chief van de Matabele bezoeken, waarbij een ruzie zou uitbreken, en Potgieter, een nogal driftig man, een zoon van één van de andere stammen dood zou schieten. Hierop zouden gevechten uitbreken, waarbij veel van de Transvaalse Trekkers vermoord zouden worden, en Potgieter zelf gevild achter zou worden gelaten. Wederom was er een leider gevallen, en was een martelaar geboren. Dit zou samenkomen met nog een gruwelijke gebeurtenis, gepleegd door koning Dingane. Deze gebeurtenis zou de naam de Grote Moord dragen, waarbij 500 Boeren met

vrouw en kind afgeslacht waren, en hun vee meegenomen was. Deze gebeurtenis, naast de andere twee gruwelen van Retief en Potgieter, zou bijdragen aan een sfeer van blinde wraakzucht.

In het jaar 1838 zou er een oorlogsdans blijven plaatsvinden tussen de Boeren en de Zulu's, waarbij winst en verlies elkaar afwisselden. De tijd was echter in het voordeel van de Boeren, en aan het eind van 1838 begonnen ze de overhand te krijgen. Veel van deze overhand kwam in de vorm van superioriteit van technologie, en in de vorm van een held van de natie, Andries Pretorius. Pretorius wilde met name wraak nemen voor de moord op Retief en de Grote Moord, maar vond hierbij steun in de Transvaalse Boeren, die hun eigen rekeningen te vereffenen hadden. Op 7 december 1838 zou dit alles samenkomen in de heilige eed, geleid door een vertegenwoordiger van de hand Gods, genaamd Sarel Cilliers. Hij liet de Boeren een heilige eed zweren:

'Ik nam plaats in een 'geschutwagen. De gewapende mannen waren rondom mij verzameld. Ik beloofde plechtig en op een eenvoudige manier, zo plechtig als de Here mij het toeliet. Zo goed als ik mij kan herinneren, waren dit mijn woorden: "Mijn broeders en landgenoten, op dit ogenblik staan wij voor de heilige God van hemel en aarde, om een belofte te doen, dat Hij met ons mag zijn en ons mag beschermen, en de vijand in onze handen mag drijven zodat wij over hem mogen triomferen., dat wij deze dag in herinnering zullen houden en de dag ieder jaar zullen vieren, en een dag van dankzegging als de Sabbat, in Zijn eer; en dat het ons zal behagen dat onze kinderen mee zullen doen met ons, voor een herdenking zelfs voor het nageslacht; en als iemand hier moeite in ziet, laat hem weggaan van deze plaats."'

Deze gebeurtenis is bekend geworden als de Belofte, en wij kunnen zien waarom dit zo'n belangrijke gebeurtenis is. Het is de verwoording van alle hoop, alle eer en alle waarden, uitgesproken op één van de meest angstaanjagende en beslissende momenten uit de geschiedenis van Zuid-Afrika. Net als het offer van Jan van Speijk is het niet noodzakelijk om aan de kant te staan van degene die het bovenstaande uitspreken, of uitvoeren. Het is een eed die de grenzen van vijandschap overstijgt, net als het offer van Jan van Speijk de vijandigheden tussen Nederland en België geheel nietig verklaard. Dit is waarom het offer van Jan van Speijk en de Belofte van Sarel Cilliers zo frustrerend zijn als politiek vehikel. Het is namelijk niet echt mogelijk om deze gebeurtenissen in twijfel te trekken. Enkel bij de interpretatie ervan kunnen vraagtekens gesteld worden, maar de gebeurtenissen zelf kunnen door iedereen gehanteerd worden, ook door kwaadwillende actoren.

Op 16 december zou de grote confrontatie tussen Pretorius en Dingane plaatsvinden. Het vond plaats op een lege vlakte, en op deze lege vlakte hadden de Boeren hun ossenwagens in een cirkel opgesteld. Dit mobiele fort werd ook wel de 'laager' genoemd, waarbij de ossenwagens met kettingen aan elkaar vastgemaakt waren. De Zulu's zouden geleid worden door een leider genaamd Ndlela, die de laager probeerde te omcirkelen, een fort dat 's nachts de indruk wekte van een spookfort bewoond door geesten. Ndlela zou hierin echter een klassieke fout maken, en zijn

aanval pas overdag inzetten, in plaats van 's nachts. Om 5 uur 's ochtends werd dan ook de aanval ingezet, maar als een wonder Gods zou het weer opklaren en zonneschijn het slagveld verlichten. Aanvalsgolf na aanvalsgolf van Zulu's waren geen enkele partij voor de musketten en kanonnen van de Boeren. Aan het eind van het gevecht waren 3000 Zulu's gestorven, en kleurde de rivier Ncome rood van het bloed. Om deze reden zou deze rivier voortaan Bloedrivier heten, en zou deze gebeurtenis het verhaal van oorsprong worden van Zuid-Afrika.

Dit grootse verhaal zou een inspiratiebron vormen voor twee partijen die het Zuid-Afrika van de 20ste eeuw in hun greep zouden hebben. De eerste hiervan was de Nasionale Party, een partij die het politieke instrument zou worden ter bescherming van de Afrikaner identiteit. Deze partij zou deel zijn van de politieke orde, die daarnaast uit twee andere pilaren bestond: de Afrikaner Broderbond, een geheim genootschap dat de onderlinge solidariteit van de Afrikaners moest beschermen, en de Nederduitse Gereformeerde Kerk. De leider van de Nasionale Party werd gevonden in een gereformeerde predikant, Daniel F. Malan, die de Zuid-Afrikaanse natie als volgt zag:

'Wij vinden dat deze natie ons toekomt, omdat zij aan ons is gegeven door de architect van het universum. […] De geschiedenis van de Afrikaners toont een wilskracht en vastberadenheid, waardoor men gaat denken dat het Afrikanerdom niet een daad van de mens is, maar een schepping van God.'

Overigens is dit precies het tegenovergestelde beeld van de polytheïst, die stelt dat de goden er zijn ter uitdaging van de mens, om zo zijn groei te stimuleren. Waar God geeft, pakt Wod af. De Christelijke visie van de Nasionale Party, echter, is niet gebaseerd op kracht, dus moet het meer ontwikkeld te werk gaan. Zo volgde de Party tijdens apartheid en de knellende gevolgen van sancties een beleid van 'hervormingen', waarbij 'kleinzerige apartheid' aangepakt werd, terwijl het systeem intact bleef. Het had tijdens apartheid tot gevolg dat er twee vieringen waren van de Grote Trek, waarbij de eerste verricht werd door de Nasionale Party, en gezien werd als de overheidsversie van deze festiviteiten. De tweede versie werd gevierd door een andere groep, een paramilitaire organisatie, de eerdergenoemde AWB.

De AWB staat voor 'Afrikaner Weerstandbeweging', en wordt vaak gezien als een neo-Nazistische organisatie, die geleid werd door de in 2010 doodgeschoten leider Eugene Terre Blanche. De AWB zou met name ná apartheid hun opwachting maken, wat Terre Blanche zag als een overgave aan het communisme. In navolging van deze overgave zou Terre Blanche zich wederom richten op het hartland van de Boeren, de Oranje Vrijstaat en de Transvaal. Deze zouden één staat moeten vormen, genaamd de 'Vrijstaat Transvaal', met Johannesburg in het midden als een staat binnen een staat. Dit zou moeten geschieden met een organisatie die deels ondergronds, en deels bovengrond opereerde. Het bovengrondse symbool van de AWB was een vlag die sterk leek op die van de NSDAP, maar het had een belangrijk verschil. In plaats van de swastika bestond

het symbool namelijk uit drie getallen 7, wat een symbool is van de 7 dagen na de Belofte toen de overwinning van God Almachtig gegeven werd aan Andries Pretorius. Ook de insteek van de AWB verschilt sterk van de NSDAP. Beiden zijn inherent racistisch, maar waar de NSDAP een vernietigingsoorlog zou beginnen tegen de raciale vijanden, stelt de AWB slechts afscheiding voor. Wat overigens ook interessant is, is de typering van het huidige systeem door Terre Blanche. Het zou een herhaling zijn van de beschuldiging die afkomstig zou zijn uit de mond van Anton Mussert en zijn NSB, namelijk dat van een specifiek 'Joods-Brits' kapitalisme en parlementair systeem. In plaats van het kiezen voor de directe aanval op dit systeem, is de AWB echter afwachtend, voor de revolutie, die in hun ogen onvermijdelijk is. Dit is hoogstwaarschijnlijk dezelfde strategie die onze Volksstaat zal hanteren, als het een staat gevormd heeft. Er blijven echter ook nog twee mogelijkheden over, waarin de Volksstaat zich kan bevinden, namelijk een gevecht buiten de macht, en een hergroepering. Naar deze twee opties gaan we nu kijken.

Niet alleen is het niet meer dan mogelijk dat de Volksstaat buiten de macht gedreven kan worden, een dergelijke machtsovergang is meerdere malen voorgekomen. Een vergelijkbare gebeurtenis voltrok zich vóór de Belgische Revolutie, in 1813. Toen viel het absolutistische regime van Napoleon, en keerde de zoon van Willem V terug vanuit Engeland. Deze werd verzocht om namens het volk de soevereiniteit te aanvaarden, en zou bij aankomst in Scheveningen gehuldigd worden als koning Willem I, en zou twee jaar later gekroond worden. Deze versie van macht is in feite weinig meer dan een kunstmatige versie van de Volksstaat, of, zoals de classicus Anton van Hooff het verwoordde: 'Sindsdien is Nederland een kunstmatig Balkanrijk'. Willem I is dus vergelijkbaar met de Joegoslavische leider Broz Tito, waarbij de Balkanoorlog van de jaren negentig zich al bij ons hadden voorgedaan, in de vorm van de Belgische Revolutie. De vraag is echter of dit de laatste keer is dan een dergelijke gebeurtenis zich voordoet, waarbij een kunstmatig machtssysteem het vorige moet vervangen. Om te zien hoe de verliezers in zo'n geval proberen terug te keren, laten we ons inspireren door de Republiek van Weimar van het Duitsland van de jaren 20, en de rechtse terreur die erop losgelaten wordt. Gescheiden van haar historische context kunnen we enkele voorbeelden verkrijgen van hoe een verjaagde Volksstaat zich bij een dergelijke machtsovergang zal gedragen.

Allereerst zal de rancune van verlies het startpunt zijn van de terreur van deze versie van de Volksstaat, die we het 'Volksfront' zullen noemen. Dit Volksfront zal gevuld zijn met hen die nauwelijks zullen kunnen bevatten dat hun systeem in slechts weken tot het verleden zal behoren. Dit systeem zal echter aan de horizon verdwenen zijn, en daarmee de voorrechten waarmee het gepaard ging, met daarin de veronderstelling dat degenen die het systeem uitdroegen, geheel mislukt zijn. Dit is echter een fout. Velen zullen zich na de val van het systeem keren tot muiterij en apathie, maar deze zullen slechts als stimulansen dienen van de glorie van het vorige systeem, waarin al dit soort lage impulsen niet bestonden, terwijl deze nu naar het oppervlakte drijven. Het

vorige systeem zal langzaam gaan voelen als een verloren paradijs, en de vroegere handhavers ervan eerder als wijzen voor hun tijd, voordat de rest van de wereld inzag hoe goed zij eigenlijk waren, in tegenstelling tot de laagheid van nu.

Het verlies zal dan ook verder reiken dan de nederlaag. De handhavers die het onderspit gedolven hebben, zullen geheel uitgesloten worden door de nieuwe samenleving, want hen eerder de glans van martelaarschap zal geven. De geschiedenis zal geschreven worden door de winnaars, maar in tegenstelling tot de gangbare wijsheid blijft dit zelden lang de officiële geschiedenis. Deze 'verliezers' zullen altijd nog aanwezig zijn, en hun verlies en hun plaats in het nieuwe systeem zal hun eerder sterken in de overtuiging dat de oude systeem het waard is om voor te vechten. Zij zullen een gekrenkte trots in zichzelf voelen, in tegenstelling tot de grauwe massa zonder levenservaring. Deze gekrenkte trots zal de basis vormen voor het geweld dat het Volksfront over de maatschappij zal doen neerdalen. Als het nieuwe systeem geen plaats weet te vinden voor dit Volksfront, en daarmee hun gezicht blijft krenken, dan zal geweld slechts een kleine stap worden.

Veelal zal het nieuwe systeem de rug toegekeerd worden, in ruil voor een instabiele wereld buiten het systeem, waar de oude waarden nog wel van toepassing zullen zijn. In deze andere wereld zullen zij de noodzakelijke ervaring opdoen, die later van pas zal komen. In deze chaos zal echter de noodzaak voor discipline weer naar boven komen, een discipline die zij enkel voor zichzelf hooghouden, omdat zij enkel een schuld van verantwoordelijkheid hebben aan zichzelf. In deze glorierijke wereld van strijd zal zelfs verwonding hen niets doen: er is een pad gevonden naar de oude wereld en de oude waarden. Zelfs als deze eerste fase aan zijn einde komt, dan zal er altijd nog het idee achterblijven, dat een contrarevolutie mogelijk is. Vaak zal het Volksfront zijn tijd afwachten, en als huursoldaat dienen voor de hoogste bieder.

Deze zullen afwachten tot het nieuwe systeem teleurstelt, en de massa zich tegen dit systeem begint te keren, en steeds meer waardering krijgt voor het oude systeem. De aandacht zal zich al snel richten op de achterbakse krachten die achter de revolutie schuilgingen, krachten die geïdentificeerd moeten worden, om hen de juiste straf te laten ondergaan. Hiermee begint de contrarevolutie, en zal er een hoofddader gezocht worden, waar alle haat op gericht zal worden. Dit zal vaak een politicus zijn, die, zelfs als deze enige successen heeft behaald, gezien zal worden als de aanstichter van al het kwaad. Het is dan ook verleidelijk voor een opportunist om deze politicus af te vallen, en in een spectaculair proces aan te klagen.

De aandacht zal zich echter al snel richten op iets geheel anders, namelijk het nieuwe systeem zelf. Dit systeem is de samenhangende structuur, van wetten en gewoonten, die samen door macht en volk wordt vormgegeven, en waarin zekere weeffouten in geslopen zijn, vaak met opzet door een duistere macht, die de natie wenst te vernietigen, en waar het Volksfront zich op zal gaan richten. Bestuur, parlement, economie en pers: allen zullen zij gezien worden als de belichaming van dit systeem. In de tijd van Weimar was dit het liberalisme. Dit systeem werd

gezien als een slap, pacifistisch systeem dat niet langer meer voor de traditionele Duitse waarden opkwam. Deze overtuiging werd verstrekt door het feit dat het liberalisme, tot op de dag van vandaag, veel van deze kwaliteiten bezit, waardoor het Volksfront zich gesterkt voelt in haar overtuigingen. Het systeem zal zich dan ook vaak precies presenteren op de manier waarop het bekritiseerd wordt, omdat veel van deze systemen inderdaad disfunctioneel zijn geworden, uitgeput van ideeën, en een draaimolen van berekende adviseurs, die enkel uitblinken in het intrappen van open deuren. Vergelijk dit eens met de retoriek van de contrarevolutie. Deze zal vol staan met oproepen tot opoffering en het geven van bloed, iets waar een stijve bureaucraat uiteraard nooit aan kan tippen.

Al snel zal het Volksfront hiernaast ook een actieve vijand krijgen, in het geval van extreem rechts is dit meestal extreem links. Hierdoor zal de situatie verder escaleren, en zal de roep tot herstel van orde, en de daarmee noodzakelijke militaire dictatuur, steeds luider worden. Intern zal deze roep ook steeds luider worden, door het gemis van loon en erkenning. Hiermee wordt de strijd van het Volksfront een eigen strijd, omdat de huidige regering geen idee meer heeft hoe het de verschillende vraagstukken van de maatschappij kan oplossen.

Het wordt dus tijd voor een confrontatie, een heimelijke confrontatie welteverstaan. Meestal zal een bedrijf als dekmantel dienen voor de coördinatie van het Volksfront, met als ideaal de natie, als element de strijd en als middel het geweld. Dit geweld zal meestal zijn ingang vinden in economische zaken, zoals corruptie, ongelijkheid en de vijandige overname van de eigen industrie. Het Volksfront zal hierbij overgaan in de Organisatie, die verhuld zal zijn in geheimzinnigheid. Het zal zijn boodschappen gecodeerd verspreiden onder een groep gekozenen, naar steeds wisselende adressen en steeds wisselende contacten, waardoor er geen enkele manier is om erachter te komen wat nu precies het doel is van de Organisatie, of wie de Organisatie is. Deze Organisatie zal in het verlengde van de politieke sfeer verhuld blijven, maar, naarmate de politieke stabiliteit verslechterd, zal deze steeds meer op de voorgrond treden, aangezien het gedachtegoed ervan steeds meer voet aan de grond in de bredere maatschappij krijgt. Ontwaarding van geld, een kapotte middenklasse, het uithollen van het economische en sociale stelsel en de algemene wanhoop die hiermee samengaan, zullen allemaal aanknopingspunten zijn om de Organisatie steeds minder te verhullen, om zo de intenties met het bredere volk te kunnen delen.

Deze intenties zullen echter vooral verpakt worden in woorden, en na verloop van tijd zal de nadruk steeds meer op de daad komen te liggen. In deze daad zal het Volksfront weer zijn oude karakter herwinnen, als een groep van actie, en niet van lege woorden. Dit is ook het grote voordeel wat het Volksfront heeft tegenover de algemene politiek: het kan haar woorden aanvullen met daden, waardoor het een veel grotere legitimiteit zal bezitten dan de algemene politiek, die zich enkel nog met holle frasen bediend. Er zal dan ook gauw een splitsing zijn, tussen Volksfront en Organisatie, waarbij het Front zich bezighoudt met de vijand. De Organisatie zal zich vooral

intern richten op de medestanders, waarvan absolute gehoorzaamheid geëist zal worden. In de Duitse Organisation Consul, van de Freikorpscommandant Hermann Ehrhardt, waar veel van dit bovenstaande op gebaseerd is, was er sprake van een zogenaamde 'veem', een vorm van middeleeuws eigenrichting waarmee verraders gestraft werden. Deze veem werd met name toegepast op het schenden van de zwijgplicht, en op buitenstaanders die een ander wereldbeeld bezaten dan dat van de Organisation.

Hoe de vijand aangevlogen zal worden, zal echter nog strenger zijn. Deze zal namelijk het slachtoffer worden van aanslagen, die gericht tegen de hoogsten en belangrijksten zullen worden uitgevoerd. Bij het doden van dergelijke figuren zal vrijheid van meningsuiting daadwerkelijk sterven, op slechts één aspect na, namelijk het spektakel, dat de boodschap van terreur moet geven aan hen die het ook maar in hun hoofd halen om eenzelfde wereldbeeld te bezitten en te verkondigen. Het spektakel zal deel worden van de mythologie van het geweld, een mythologie die in de Republiek van Weimar verwoordt werd in een episch verhaal. Het heette *1934 – Deutschlands Auferstehung*, en was geschreven door Ferdinand Solf. Solf had zelf gevochten in de Eerste Wereldoorlog, en ervoer zelf de vernedering van het Verdrag van Versailles aan den lijve. Hij gaf zichzelf de taak om deze vernedering om te zetten in een fictieve geheime organisatie, die al wat krom was met geweld recht ging zetten. Deze organisatie heette de Club van Ongevaarlijken, een club die een dekmantel vormt voor een nationalistische organisatie die een ineenstorting van het systeem afwacht, om vervolgens glorieus de macht te grijpen, en zo de oude waarden weer op de voorgrond van Duitsland te plaatsen. De Club werd geleid door een legendarische generaal, die een wonderwapen in zijn bezit had, en in afwachting van 'dag x' zijn mannen dirigeert naar verschillende taken in verschillende districten. Uiteindelijk worden de bezetters uitgeschakeld, treedt de regering af, neemt de generaal de macht over en zweert hij wraak op alle vijanden van het oude Duitsland.

Organisation Consul zou een minder gelukkig lot tegemoet gaan, want deze organisatie zou door het veiligheidsapparaat opgerold worden. Met het oprollen van deze organisatie werd ook de lijst van namen bekend van hen die in de chaos van de contrarevolutie gedood moesten worden: Joodse bankiers, pacifisten, linkse politici, vakbondsmannen en leden van de 'systeempers' waren allen de sleutelfiguren in de links-liberale elite die het Duitse volk verraden hadden. We hoeven niet te verwachten dat ons Volksfront hier al te veel van zal afwijken, al is dit zeer zeker mogelijk. Ideologieën staan nu eenmaal nooit stil, dus een andere elite, met een andere signatuur en andere kopstukken is meer dan mogelijk. Wat echter wel vrijwel zeker is, is dan politieke moord een kerninstrument blijft van het Volksfront. Deze is niet alleen bedoeld om het functioneren van het systeem te dwarsbomen, maar ook om angst aan te jagen in de harten van medestanders, en om te laten zien hoe slecht het systeem zelf wel niet functioneert.

Tot nu toe had dit alles nog een expliciet nationalistische signatuur, maar na verloop van

tijd kunnen we bekende patronen verwachten binnen het Volksfront. Misschien wel de meest voorspelbare is die van het antisemitisme. Een complottheorie van een Joodse samenzwering die achter de schermen alle touwtjes in handen heeft, zoals te lezen is in de *Protocollen van de Wijzen van Zion*, is dan ook bijna niet uit te sluiten. Na verloop van tijd wordt dit zelfs een zekerheid, al is het ook meer dan mogelijk dat er ooit een tijd zal zijn waarin een andere groep Anderen de plaats van de Joden in zal nemen. Erg snel zal dit proces waarschijnlijk niet gaan, want de Joden zijn immers al eeuwen de kop van jut wat betreft dit soort complottheorieën.

Mocht het Volksfront niet slagen, dan zal het waarschijnlijk al zijn aandacht vestigen op de politieke moord. Dit zal het hoofdvehikel worden voor het uitdragen van de boodschap, en zal steeds minder verbinding hebben met de boodschap die het uitdraagt. Uiteindelijk zal moord en doodslag nog de enige boodschap zijn die over zal zijn, met een overeenkomstige filosofie van geweld, nihilisme en anarchie, zonder dat hier een samenhangend wereldbeeld aan vast zal zitten. In deze fase zal het Volksfront aansturen op een burgeroorlog, waarbij het Front gewoon zal doorvechten als deze eenmaal is losgebarsten. Hierbij zullen niet alleen politici, maar ook veiligheidspersoneel en zelfs burgers het moeten ontgelden, waarbij de chaos moet doorgaan tot het Volksfront de macht kan grijpen, om zo de orde te doen terugkeren, en daarna zelf stevig in het zadel zal zitten. Als laatste opmerking is misschien nog wel van belang op wie het Volksfront zich meestal zal richten, namelijk op de jeugd van de maatschappij. Deze leven tenslotte in onzekerheid, en hebben behoefte aan een identiteit, en het is nog altijd een teleurstellend fenomeen dat de algemene politiek en de algemene maatschappij dit laatste verlangen nog steeds niet ziet als een doorslaggevend fenomeen in politiek geweld. Ook hier zien we weer het vergif van een einde van de geschiedenis, en een terugtrekkende overheid. Bij een dergelijke terugtrekking zullen ook zagen als zelfbeeld, trots en waardigheid vergeten worden, zaken die eigenlijk niet vergeten kunnen worden, waarbij de totale afwezigheid ervan vrijwel altijd leidt tot wanhoop en geweld.

Mocht het Volksfront echter geheel mislukken in het bereiken van ieder doel, dan zal het waarschijnlijk verder vervallen tot de Volksbeweging. Bij deze Beweging zal iedere vorm van een hoger doel geheel aan de horizon verdwijnen, en zal het zich enkel nog richten op de pure machtsuiting die we in de aansturing op een burgeroorlog zagen. We weten in elk geval al welk figuur hoogstwaarschijnlijk een hoofdrol zal spelen in dit stadium. Dat is namelijk de eerdergenoemde Jan van Speijk, en aan de hand van zijn voorbeeld kunnen we teruggaan naar het recentelijke verleden, het tijdperk na 11 september 2001. Dit tijdperk geeft ons een goed inzicht hoe de Volksbeweging zich zal gedragen. Dit zal zich met name manifesteren als een vorm van geloofsfundamentalisme. Nu is het bestrijden van geloofsfundamentalisme niet zo heel moeilijk± vind gewoon een zwakke plek, en val deze constant aan. Het is echter ook zo dat we vaak zullen zitten met een overheid die niets snapt van geloofsfundamentalisme, en dit bestrijdt op de meest incompetente manier mogelijk. In deze incompetentie kan de Volksbeweging zich nestelen, en

groeien, en mogelijk weer uitgroeien tot een Volksfront, en zelfs een Volksstaat.

Om dit echter te kunnen doen, heeft de Beweging een grote zaak nodig, die de massa's verenigd, waarbij de voormannen van de Beweging dienen als voorhoede van deze massa. Er kan zich een gebeurtenis voordoen waar de meerderheid van de bevolking zich mee zal identificeren, maar het is ook mogelijk dat de Beweging een dergelijke zaak zelf uitlokt. Een voorbeeld hiervan was de eerdergenoemde elfde september in 2001, een terreuraanslag die bedoeld was als spektakelstuk, om de massa's wakker te schudden, en om een overweldigende tegenreactie te forceren, om de massa nog verder te winnen voor de zaak. Dit spektakel zal echter met een reëel risico komen, namelijk dat het de interne stabiliteit van de Beweging kan bedreigen, en het sociale weefsel, dat de Beweging bij elkaar houdt, verscheurd zal worden. Al snel zal er dus een scheidslijn getrokken moeten worden, tussen het eigen en het vijandige grondgebied, waar alles geoorloofd is, om de stabiliteit thuis te bewaren. Het is dan ook de bedoeling dat op het vijandige grondgebied alle woede geprojecteerd wordt, zodat deze niet geprojecteerd zal worden op de voorhoede van de Beweging zelf.

De makkelijkste manier is het aanboren van de jeugd, die zelden enige vorm van rede of emotie zal bezitten, en blind hun eigen wil navolgt. Het is dan ook een bekend fenomeen dat extremistische bewegingen vaak grotendeels bestaan uit jongeren. Vaak zullen deze jongeren opgeleid moeten worden op scholen, die in handen van de Beweging zijn. De kerntaak van dit soort scholen zal uiteraard niet het bijbrengen van kennis zijn, maar het indoctrineren en het mobiliseren van de jeugd. Deze vorm van schools imperialisme zal vaak gesteund worden door een wijdvertakt netwerk van financiers, maar vaak zijn dergelijke financiers slechte managers van deze vorm van imperialisme, en is het niet zelden dat zij de controle over hun eigen speeltje kwijtraken. Het doel is dan echter al bereikt, namelijk de vernauwing van het bewustzijn van de jeugd, zodat zij vanaf het begin van hun leven al gericht zullen zijn op de Beweging, om hier in een later stadium alsnog te eindigen. Voor de meer fanatieke studenten zal de Beweging al snel iets hanteren dat 'overbieden' heet, waarbij maximalistische eisen gesteld waarvan de beweging niet verwacht dat deze ooit ingewilligd zullen worden. Een goed voorbeeld zien we als we de Palestijnse zaak van rond de eeuwwisseling vergelijken met die van na 7 oktober. Rond het jaar 2000 was het Yasser Arafat die met de eis kwam van 'het recht op terugkeer', in reactie op de Nakba van 1948, een eis die vandaag de dag niet meer dan redelijk klinkt, al is deze redelijkheid vooral in de context van een modern Kanaän, aangezien zowel Israël als Palestina zich niet wensen te houden aan de spiegelmoraliteit, en daarom wat ons betreft beiden ongeloofwaardig geworden zijn als nationale concepten. Israël en Palestina zitten beiden muurvast in wat enkel een haatpsychose genoemd kan worden, en in een dergelijke wederzijdse haatpsychose is het kiezen van een kant zelf, iets dat ik overigens ook gedaan heb, op zichzelf al een fout. Beide kanten deugen niet, en deze wederzijdse haatpsychose is het trieste gevolg van een eindeloze neiging om

de menselijke emoties te willen sturen, en te willen controleren. Uiteraard is dit niet aan mij om te bepalen, maar beiden lijken me geen recept voor welke duurzame vorm van samenleven of -werken dan ook. Het moderne Kanaän zal meer op de Verenigde Staten en zijn rechten en vrijheden lijken, maar tegenwoordig zijn deze vrijheden en rechten echter verre van voldoende, en wordt er vandaag de dag pure macht en controle geëist, in de vorm van het gehele Beloofde Land, dat in Arabische of Israëlische handen dient te komen, een eis waarvan we kunnen verwachten dat zeker Amerika de Arabische eis niet zal inwilligen, in elk geval niet op de korte termijn. Het doel van deze maximalistische eisen is echter niet om deze ingewilligd te krijgen, maar om, als we met een gematigde partij te maken hebben, een handelspositie in handen te hebben, waarbij, aangezien een onderhandeling altijd naar elkaar toewerkt, degene met de maximalistische eis meer krijgt dan hij oorspronkelijk verwachtte. Als we echter met een extremistische organisatie te maken hebben, dan zijn maximalistische eisen alsnog nuttig, omdat bij het stuklopen van de onderhandelingen de schuld op de ander afgeschoven kan worden, en er dus gebruikgemaakt wordt van het gevoel van teleurstelling voor eigen gewin.

In deze teleurstelling zal de radicalisering geheel uit de hand lopen, en zal de gematigde partij geheel de controle verliezen, en zo op een zijspoor raken. Bij een Beweging waarbij de extremisten de overhand zullen hebben, zal het nationalistische karakter ervan hoogstwaarschijnlijk verdwijnen, in ruil voor een apocalyptisch-religieus karakter. Hierbij zal bij onze Beweging de Nederlands Hervormde Kerk van belang worden, naast uiteraard figuren als Jan van Speijk. Ook zal de nadruk steeds meer komen te liggen op de daad, in plaats van de lege beloften die de gematigden typeren. Zij zullen gecontrasteerd worden met de glorierijke voorvaderen, die wél bereid waren om de strijden en te sterven voor de natie en het ideaal, iets dat de gematigden en zelfs het merendeel van de extremisten op schandelijke wijze nalaten. Het is hierbij overigens ook mogelijk dat politiek en religie tegenover elkaar komen te staan, waarbij het nog maar de vraag is welke stroming de overhand zal krijgen in de Beweging. Degene die deze overhand heeft, kan immers de symboliek gaan bepalen van de Beweging, een symboliek die waarschijnlijk het oranje – blanje – blou van de Prinsenvlag zal bezitten. Wellicht zal dit al voldoende zijn, aangezien in deze vlag al God, Koningshuis en Vaderland verpakt zitten. Hoe deze symboliek echter verder ingevuld zal worden, is moeilijk te zeggen.

Bij het apocalyptische karakter van de Beweging zal ook het martelaarschap horen, dat als de piek van de Beweging gezien zal worden. Uiteraard is dit niet gek: mensen die bereid zijn om hun leven te geven voor de ander zijn moeilijk anders te betitelen als iets anders dan heldhaftig, zoals we al zagen met Jan van Speijk. Het is echter wel belangrijk waarvoor dit offer gebracht wordt. Wordt het gebracht uit daadwerkelijke empathie voor de medemens, of zit er een cynische politieke reden achter? Vaak is dit moeilijk te zeggen, zelfs achteraf deze nobelste der daden. Wat in ieder geval zeker is, is dat dit martelaarschap een kloof zal scheppen, tussen de ware gelovigen,

en de hypocriete ongelovigen. Men zal deze kloof willen dichten door een andere vorm van overbieden, namelijk in de vorm van steeds verder willen gaan voor het Vaderland, en steeds meer over willen hebben voor de glorie ervan. De vijand zal steeds vaker in demonische termen gezien worden, waartegen ieder middel, zoals censuur, verbanning en lijfstraffen, geoorloofd is. Ook de verraders zullen hieraan moeten geloven, al heeft onze walging voor verraad uiteraard een geheel natuurlijke oorsprong, net als onze angst voor een vijand. Deze natuurlijke angsten zullen echter flink opgestookt worden, waardoor zij nuttig worden voor de extremisten, om zo aan gelijkgestemden te kunnen komen. Meestal zal er dan ook gekozen worden voor één centrale vijand, die de manifestatie van al het kwaad is, en die de verraders geheel in hun handen hebben, verraders die als marionetten hun vieze klusjes opknappen.

Het is echter ook van belang om onze aandacht te richten op deze vijand. Deze vijand kan de Beweging namelijk handig in de kaart spelen, door de problemen die het aangeeft niet alleen niet op te lossen, maar ze te verergeren, door middel van aan de ene kant totale apathie tegenover dit probleem, en aan de andere kant een totale overreactie op iedereen die het probleem, hoe redelijk dan ook, aankaart. Dit is weer in het voordeel van de Beweging, die deze reactie anticipeert, om zo haar eigen macht te vergroten. Als de vijand van de Beweging een absoluut zwart-wit wereldbeeld heeft, waarin geen enkele nuance mogelijk is, dan zal het werk van de Beweging helemaal een peulenschil worden. Deze zal in het geval van een dergelijk wereldbeeld zich voornamelijk hanteren met angst, om de inherent slechte vijand te laten zien hoe machtig de krachten van het goede wel niet zijn. Het probleem hiermee is echter dat de Beweging er precies dezelfde manier van denken op nahoudt, waardoor de twee wereldbeelden elkaar automatisch versterken. Dit wereldbeeld zal in het geval van de vijand van de Beweging versterkt worden door politiek-economische krachten, die beiden baat hebben bij bewijs van de slechtheid van de Beweging, om zo hun eigen macht en invloed te doen toenemen. We kunnen de vijand van de Beweging dan ook de Tegenbeweging noemen, met het eerdergenoemde spektakelstuk als de oorsprong ervan. De Tegenbeweging zal een vorm krijgen die verrassend veel zal lijken op die van de Beweging: gematigden worden gezien als verraders, en de vijand wordt gezien als inherent slecht. Veel hiervan is echter geen recentelijk fenomeen, maar bevindt zich, naast binnen uiteraard het fundamentalisme, ook binnen de filosofie. Een goed voorbeeld hiervan is de eerdergenoemde filosoof-koning van Plato, die soeverein hoort te regeren over een maatschappij, en in het exclusieve bezit is van het Ware en het Goede. Deze filosoof-koning zal in sterk contrast staan met de links-liberale status quo, die waarschijnlijk volstrekt in hun eigen wereld zal leven, geobsedeerd door complete bijzaken, waar ook het bredere publiek van afvraagt waarom deze groep eigenlijk politieke macht heeft. Als we hierbij de inherente instabiliteit toevoegen die gepaard gaat met het in stand houden van een politiek-economische status quo, en dan met name de ongelijkheid en de corruptie die hiermee in relatie staan, dan zien we al snel iets dat de Beweging vrij makkelijk kan

uitbuiten. De Beweging zal dan ook niet alleen de Tegenbeweging, maar ook degenen die zich van hen vervreemd voelen, sterk in de gaten houden, en waar grote protesten uit zullen breken, zullen al gauw verkenners van de Beweging opduiken, om te peilen of de vervreemden te paaien zijn voor de plannen van de Beweging. Als een land in handen geraakt is van criminele bendes, de overheidsinstellingen ernstig verzwakt zijn, en chaos de enige constante in een maatschappij is, dan zal de Beweging dit zien als een vruchtbare bodem voor hun eigen activiteiten. De Beweging zal na verkenners dan al snel, veelal uit het zicht, strijder gaan sturen richting deze chaos, om zo het gebied te kunnen overnemen. Eerst zal de Beweging zich vooral vestigen als een geheim netwerk, waarna het, zodra het genoeg zelfvertrouwen heeft, het de verzwakte instellingen en instituties overneemt, om zo de macht in de regio te grijpen en te consolideren. Dit zal waarschijnlijk weer een confrontatie met de Tegenbeweging uitlokken, die haar eigen machtsbasis als bedreigd zal zien.

Al snel zal er dus sprake zijn van wat Samuel Huntington een 'botsing van beschavingen' noemt. De Beweging én de Tegenbeweging zullen hierbij geheel bezit nemen van een cultuur en een geschiedenis, waarbij alle andere interpretatie gezien zullen worden als afwijkend en dus fout. In werkelijkheid delven vijandige beschavingen veel vaker het onderspit doordat zij niet langer meer functioneren, en als een kaartenhuis in elkaar zakken, en niet omdat er een glorierijke strijd tegen uitgevochten is, waarbij de Goeden aan het langste einde hebben getrokken. Dit laatste gebeurd uiteraard wel, maar is geen gangbaar fenomeen, en meestal gaat een beschaving eerder door eigen toedoen dan door dan van een ander ten onder.

De Tegenbeweging zal echter wel een positief aspect bezitten tegenover de Beweging. Het zal namelijk geneigd zijn om technologie in te zetten, om zo burgerslachtoffers te kunnen vermijden, en hoewel dit niet altijd goed verloopt, is een dergelijke ontwikkeling meer dan nobel. Deze neiging kan echter ook voor minder nobele doeleinden ingezet worden, zoals het exact vernietigen van de juiste mensen, om zo de infrastructuur van een vijandige maatschappij intact te houden, om deze zelf in handen te krijgen. Technologie is dus niet exclusief moreel, maar wordt moreel gemaakt door onze eigen daden. Het is dan ook aan ons de taak om alleen hen te raken die daadwerkelijk schadelijk zijn. Hier is tenslotte de spiegelmoraliteit voor. Zowel de Beweging als de Tegenbeweging zullen dit echter niet aanhangen. Zij zullen geobsedeerd zijn door het winnen, en daarmee het afmaken van alles dat zij als vijandig zien, terwijl een overwinning juist het resultaat is van het juiste morele handelen bij het verslaan van een vijand. Dit laatste zal echter veel vaker van onderaf komen, en de Beweging is meestal inherent een beweging van bovenaf, die in het stadium van een confrontatie met de Tegenbeweging meestal snel de machtsstructuur zal binnendringen, meestal in de vorm van een 'putsch'. Hierbij zal een kleine voorhoede een staatsgreep plegen, en het volk proberen te mobiliseren om zo het huidige gehate regime met geweld ten val te brengen. Niets hiervan is overigens organisch, en dus zal het regime, als het

zichzelf weer omvormt tot de Volksstaat, de macht in handen houden door middel van repressie en terreur.

Dit zal echter een instabiel regime blijven, en dus zal de aandacht gericht worden op de eigen soevereiniteit, en het abnormaliseren van het recht op opstand. Dit recht werd in de late Middeleeuwen steeds meer gezien als iets dat, in tegenstelling tot wat altijd beweert werd, eigenlijk vrij natuurlijk is, zeker als we spreken over een democratie, maar opstand en ongehoorzaamheid zullen in deze situatie steeds meer gepresenteerd moeten worden als onnatuurlijk, zondevol en heulen met de vijand. Hierbij zal het niet meer gaan over of deze opstand eigenlijk wel onnatuurlijk, of geheel rationeel is. Het zal altijd gezien worden als iets dat het volk eigenlijk niet kan doen, waarbij het regime zal moeten vluchten in een schijnwerkelijkheid, waarin de eigen regering gepresenteerd moet worden in utopische termen. Een dergelijk regime zal echter verre van utopisch zijn, en daarom zal het afhankelijk zijn van broodheren uit het buitenland. Deze mogen echter niet bekend worden, en daarom kunnen we een informeel financieel netwerk verwachten, dat geheel van de buitenwereld is afgeschermd, en dat de mogelijkheid biedt voor het regime om financiële tegoeden te kunnen verzamelen, zelfs als de bron hiervan geheel tegen het eigen morele kader ingaat. Zo kan het regime zich openlijk uitspreken tegen verdovende middelen, terwijl het aan de hand van dit informele financiële netwerk zich verrijkt via de handel in dezelfde verdovende middelen.

Een andere manier waarop de Beweging haar vleugels kan spreiden, zijn de verschillende vormen van publieke relaties, met name in de vorm van mediaorganisaties en 'liefdadigheidsinstellingen'. Deze zullen zich presenteren als de ware, objectieve berichtgevers, maar zullen vooral permanent omschakelen tussen berichtgever en verhalenverteller. Dit is het welbekende verschil tussen Logos en Mythos, tussen een objectieve weergave van de werkelijkheid en een mythologisch verhaal, waarmee het wereldbeeld wordt uitgedragen. Er zal echter geen sprake zijn van een boven de ander, maar waarschijnlijk een vermenging van de twee, zodat er geen onderscheid meer gemaakt kan worden. Hiermee zullen ook medestanders in het buitenland gewonnen worden, die zich het lot van de achterban van de Beweging zullen aantrekken, en zich financieel en politiek hard zullen maken voor erkenning in het buitenland van de Beweging en haar zaak.

Omdat we hier te maken hebben met een Christelijke beweging, is het interessant om te kijken hoe de Godbelijdende Vrije Dietsche Beweging zich zal presenteren aan de buitenwereld, en met welk verhaal zij de wereld zal proberen te overtuigen. Zij zullen hun daden in termen zien van de uitrol van het heilsplan Gods, en zullen Nederland een speciale rol geven in de wereld, een rol waarbij Nederland niet alleen een unieke rol heeft, waar ik het mee eens ben, maar dat deze rol ook nog eens al het andere, hoe goed het ook mag zijn, compleet uitsluit. De Beweging zal zichzelf presenteren als de fysieke vorm van deze exclusieve missie, waarbij het de beschaving gelijk zal

stellen aan al haar waarden, en waarbij afwijkende waarden per definitie als volksvreemd en schadelijk zullen worden gezien. Ook als er teruggekeerd wordt naar het oude, zoals het geval zal zijn bij een mislukte Volksstaat en een mislukt Volksfront, zal de Beweging zich presenteren als een nieuwe start, die wél de religieuze behoeften van het volk kan bevredigen.

In het Latijn zijn twee woorden die kernbegrippen zijn bij een dergelijke vorm van evangelisatie: 'studium', wat staat voor 'vooringenomenheid', in dit geval van de foutloze doctrine, en 'ira', wat staat voor 'woede', maar ook voor 'wrake', een vermenging die meestal ook vertaald wordt als 'rancune'. De evangelisatie van de Beweging zal tenslotte op veel geestelijk verzet stuiten, een verzet dat gepresenteerd zal worden als 'halsstarrigheid', en dat de Beweging enkel nog standvastiger zal maken in hun eigen gelijk. Deze standvastigheid zal steeds meer gezien worden als een kracht, waarbij twijfel en afwijken van het Juiste Standpunt steeds meer gezien zal worden als iets inherent slechts. Dit laatste zal echter waarschijnlijk een ander probleem met zich meebrengen, namelijk een onuitroeibaar sektarisme, waarbij er over en weer eindeloos geruzied zal worden, over de kleinste details. Vaak zal dit sektarisme naar buiten gericht worden, maar zal ook historisch erfgoed een doelwit worden, aangezien alles dat niet mét de Beweging is, automatisch als tégen de Beweging aangemerkt zal worden.

Het gezamenlijke geloof zal hen allen echter binden, en de rancune zal zich al snel richten op de vijand, zoals het dit ook deed in het vroege Christendom. Een voorbeeld hiervan is de haathymne van de heilige Ephrem de Syriër, op Julianus de Afvallige, een Romeinse Keizer die de keizerlijke meergodendienst wilde herintroduceren. Het vroege Christendom, echter, had de onderklasse toen al voor zich gewonnen, en Julianus zou heldhaftig sterven tegen de Perzen, waarop Ephrem de volgende rancuneuze verzen zou schrijven:

'Toen hij zag dat zijn goden werden weerlegd en ontmaskerd, en dat hij niet in staat was te winnen en evenmin om te ontkennen, werd hij verpletterd en verscheurd tussen vrees en schaamte. De dood koos hij zodat hij kon ontkomen naar de hel en met opzet deed hij zijn rusting uit om gewond te worden zodat hij kon sterven zonder dat de Galileeërs [de Christenen] *zijn schande zagen.'*

Hier zien we het ware gezicht van het vroege Christendom, het gezicht dat Friedrich Nietzsche geheel nauwkeurig typeerde als een racuneleer. Deze rancune zien we met name als het stoffelijk overschot van Julianus wordt besproken:

'O gelukkig wonder! Daar kwam me in de buurt van de stad tegen het lijk van de vervloekte, dat de muur voorbijging.'

Gevoelens die nihilistischer zijn dan deze zijn nauwelijks voorstelbaar. Het is dan ook makkelijk voorstelbaar dat dergelijke hatelijkheden een reactie zullen oproepen. In feite heeft het dit in Europa al op een grote manier gedaan in de vorm van de Verlichting. Deze intellectuele

revolutie zou volgen op verschillende grote ontwikkelingen op het Europese continent, namelijk de inname van Constantinopel door de Osmanen in 1453, naast het grote schisma binnen de Katholieke Kerk dat ook wel het Westerse Schisma genoemd wordt, waarbij Rome ook Avignon en kort Pisa naast zich moest dulden, en daarbij meerdere pausen die tegelijkertijd stelden de opvolger van Petrus te zijn. Een veel grotere revolutie zou echter via zee plaatsvinden, in 1492, toen Christoffel Columbus naar de Nieuwe Wereld voer, en er een geheel nieuw horizon opende voor niet alleen Europa, maar ook het Christendom. De grootste revolutie zou echter in ons eigen hoofd plaatsvinden. Om deze ontdekkingsreizen te kunnen maken, was er namelijk geavanceerde kennis nodig voor hemel en aarde, waardoor een geheel nieuwe manier van naar de wereld kijken ontwikkeld werd. Dit was de wetenschap, een puur objectieve blik naar de wereld, waarin steeds minder plaats was voor goden, religie en mythologie. Over de eeuwen zou de mensheid er echter achter komen hoe belangrijk deze zaken wel niet waren, en zou het geloof zich eerst terugtrekken, voordat het een tegenaanval op poten zou zetten. Eigenlijk leven wij momenteel in dit tijdperk van deze tegenaanval, en dus is het belangrijk waar een dergelijke, intellectuele tegenaanval nu precies over gaat, en of deze tegenaanval terecht is, of zijn doel compleet voorbijschiet.

Een intellectuele tegenaanval zal vaak in de vorm komen van een charismatisch leider, die erop staat dat de unieke eigen identiteit onvermijdelijk verbonden is met het volk. Vaak zal deze intellectuele leider uit de hoogste lagen der samenleving komen, en zal het niet vreemd zijn als deze aan een universiteit heeft gestudeerd. Slechts enkelen aan de universiteit zullen echter de geestelijke urgentie voelen om het geloof nieuw leven in te blazen, terwijl een intellectuele wedergeboorte noodzakelijk is voor een geestelijke wedergeboorte. Net als bij Boissevain zal er dus een ideologie ontwikkeld moeten worden, gerelateerd aan de Nederlandse Filosofie, die het Nederlandse geloof neemt, in dit geval dus het Hervormde Christendom, en van hieruit deze ideologie laat aansluiten op de specifieke noden van het hier en nu. Bij deze ideologie dient de Bijbel als inspiratiebron, met het offer een de kruisiging als iets dat nog altijd relevant is, zeker bij maatschappelijke onvrede.

De intellectuele leider moet de heersende hopen en angsten echter op een gangbare manier verwoorden, om zo de massa te kunnen aanspreken. Zijn religieuze visie hoort een tijdloze werkelijkheid aan te boren, waarin het individu het betekenisloze individualisme kan ontsnappen, en zichzelf kan verliezen, samen met de intellectuele voorhoede die gevormd zal worden. Deze intellectuele voorhoede zal zich constant richten op de buitenwereld, ongeduldig afwachtend op het einde der tijden, waarbij het Goddelijke Gericht uitgevoerd zal worden. Deze voorhoede bevind zich echter niet in een hogere, afgezonderde werkelijkheid, maar bevind zich in tijd en ruimt, met als heilige taak het doorzien van alle verwarring om zo het eeuwige van het tijdelijke te kunnen scheiden. Deze intellectuelen zullen heilige gidsen worden, en zullen uiteindelijk klaargestoomd worden om de theologische basis van de Beweging te vormen. Zij zullen de massa

wegleiden uit hun vervreemding, om hen zo weg te leiden uit de constant veranderende wereld, naar de eeuwige stabiele wereld waar hun identiteit uit voortkomt.

Hierbij zal het ego van de nieuwe bekeerling zich verliezen in de eeuwigheid van het collectief. Als het geestelijke bewustzijn eenmaal op deze intellectuele manier wakker geschud is, is het tijd om deze nieuwe gelovigen aan te sporen tot handeling. Zij zullen zich op moeten maken voor een strijd tegen het onrecht, en vaak ook een strijd tegen het huidige geloof, wat geheel gestagneerd is, en niets meer is dan een verzameling steriele regels zonder betekenis. In plaats daarvan is het de taak van deze intellectuele voorhoede om richting te geven aan de Beweging, en deze zo vorm te geven. Dit zal zowel een externe als een interne strijd worden, waarbij de eigen discipline van levensbelang is, naast de intellectuele proces zelf. Dit proces zal de vorm nemen van een vertoog, waarbij een groep intellectuele zaken met elkaar bediscussieert, om in dit proces vast te stellen wat daadwerkelijk waar en goed is. Als laatste zal een geduldige houding van belang zijn, om het juiste moment af te wachten, om dan de juiste daad in te zetten.

Het bovengenoemde vertoog is echter ook een vertoog met hen die heet niet eens zijn met de Beweging, en vele vijanden zullen zich dan ook voornamelijk richten op het immorele karakter ervan. Het zal gepresenteerd worden als een verderfelijke dweperij, die een haat tegen de gehele mensheid verkondigd, en die geheel terecht onderdrukt wordt. Deze onderdrukking zal echter met trots gedragen worden: martelaarschap is tenslotte zeer waardevol. Met dit martelaarschap zal de Beweging zich echter ook buiten de intellectuele klasse nestelen, in de dorpen en landelijke gebieden van de maatschappij. Dit geeft één van de belangrijkste eigenschappen van martelaarschap aan, namelijk de besmettelijke eigenschappen die het kan hebben.

Als dit echter te angstaanjagend blijkt, dan zal er altijd nog een rol over zijn voor een andere vorm van zelfopoffering, namelijk de apologie. In zijn huidige vorm is de apologie vooral een emotionele activiteit. Een goed voorbeeld hiervan is de Pinksterbeweging. Deze was in het begin van de 20ste eeuw begonnen door een man genaamd William Joseph Seymour, een zoon van slaven die na de Amerikaanse Burgeroorlog de vrijheid had verkregen. Seymour had zijn geestelijke identiteit gevonden in de Holiness Church, een kerk die geloofde in de gaven van genezing, extase, het spreken in tongen en het profeteren over de toekomst. Nu had Seymour zijn eigen opwekkingsbeweging opgericht, die met name Afro-Amerikanen en arme blanken aantrok. Deze beweging had een diepe interesse in de komende tijd, en dan met name de eindtijd. Zelfs de teleurstelling van de Eerste Wereldoorlog heeft dit geloof niet kunnen stuiten, en het geloof in de eindtijd, in de vorm van een puur emotionele hoop van het ontstaan van een nieuwe wereldorde, stond als opstand tegen het puur wetenschappelijke idee dat in de gehele maatschappij gemeengoed geworden was. De Pinksterbeweging kan dus gezien worden als een rebellie tegen het verstand van experts, en vóór het zogenaamde 'gezonde verstand', dat door een veel bredere laag van de samenleving gedeeld wordt.

Dit laatste leidt echter vaak tot een expliciete onredelijkheid, die zelfs met dit gezonde verstand weinig meer te maken lijkt te hebben, en dus moet er vanuit het geloof zelf een meer rationele vorm van geloof worden ontwikkeld. Veel hiervan zou zich concentreren rondom wat Aristoteles de 'eerste beweger' noemde. Hiermee zal het Christendom echter gebruikmaken van heidense filosofie, en dus is het nog altijd de taak om de specifieke superioriteit van het Christendom aan te tonen. Dit zal in de apologie aangetoond worden aan de hand van het martelaarschap, en op rationele gronden: aangezien iemand bereid is om te sterven voor een doctrine, moet deze doctrine noodzakelijkerwijs waar zijn. Toch blijft er altijd iets vreemds in dit, buiten de wellicht foute redenering zelf. Het is namelijk onbetwijfelbaar dat ook pre-Christelijke gelovigen bereid waren om te sterven voor hun goden. Leven en dood zijn ook verbonden met Wodan, die de offers van zijn vijanden eiste, en ook zijn strijders vroeg om te sterven voor hem, zodat zij door de Walkuren gekozen konden worden om uiteindelijk te verblijven in Walhalla. Een Christen zal dit hoogstwaarschijnlijk waarderen, want de ongekunsteldheid en de ruwe manier van vertellen, die ook te zien is in de Edda, zal in schril contrast staan met wat in de tijd van het vroege Christendom de 'megalauchia', de arrogantie, van de Romeinen was, en de 'psychrologie', het kille gepraat, van de Grieken was. Deze twee zijn nog altijd onder ons, meestal in de vorm van economie en politiek. Ook zal er waarschijnlijk een waardering zijn voor de Stoa, die de menselijke ziel wil verlossen van het fysieke lichaam, met wel een verschil dat de stoïcijnen indertijd zelf aangaven: zij zagen in dit proces de hoofdrol weggelegd voor het eigen oordeel, en niet voor 'louter weerspannigheid'. De filosofische God is dan ook een god die de natuur een bepaalde orde heeft gegeven, een orde waar Hij niet aan toornt, maar waaruit hij eenvoudigweg de beste optie kiest, om deze tot waarheid te maken. De god van de Christenen kan deze orde echter geheel overhoop gooien, en kan zelfs van as een paard of een rund maken, naar eigen goedkeuren.

Veel van de Christelijke doctrine zal echter teruggrijpen op wat de Noord-Afrikaanse theoloog Tertullianus vaststelde. Zijn theologie kent enkele spreuken, waarvan er vier van belang zijn voor de Beweging. Dit zijn de volgende:

'Anima naturaliter christiana.'
('De ziel is van nature christelijk.')

'Omnia tempus revelat.'
('De tijd onthult alles.')

'Semen est sangius christianorum.'
('Zaad is het bloed der christenen.')

'Credo quia absurdum.'
('Ik geloof omdat het absurd is')

Al deze spreuken zullen zeer waardevol voor de Beweging zijn, omdat zij allen een verklaring zullen geven voor de haat die de Beweging ongetwijfeld zal oproepen. Het zal een logische verklaring worden voor een bevolking die zich niet geheel achter de Beweging zullen scharen: eigenlijk is iedereen Christelijk, maar ontkennen ze dit uit haat, de tijd zal zijn uitwerking nog wel hebben, weldra zal ons lijden en ons martelaarschap hen over te streep trekken, en mochten er ooit twijfels bij onszelf ontstaan, herinner je dan dat absurditeit en onlogica geen reden is om het geloof te verwerpen.

Een andere bron van de Beweging zal waarschijnlijk Makarios zijn, en zijn *Apokritikos*, waarin, in dialoogvorm, door de Christen de aanval geopend wordt op de Filosoof. Deze Filosoof doet de wonderverhalen over Jezus af als belachelijke fabels, die helemaal niet aansluiten op de werkelijkheid. Zo is het meer van Tiberias, waar Jezus over water gelopen zou hebben, helemaal geen zee, zoals beweerd wordt in het evangelie van Marcus, en is het dus onmogelijk dat er de storm plaatsgevonden zou hebben die er volgens het evangelie plaatsvond. Makarios, daarentegen, stelt dat er op dit meer vissersboten voeren, en dat het dus wel degelijk mogelijk is om dit meer te zien in termen van een zee, waarop stormen konden plaatsvinden. Volgens Makarios was het meer dus 'in overdrachtelijke zin' een zee, en daarnaast was de context van belang. Het lopen over water gebeurde namelijk na het wonder van de broodvermenigvuldiging, en dit wonder moest de heilieg autoriteit van Jezus bevestigen.

Ook de ethiek wordt door de Filosoof in twijfel getrokken. Zo twijfelt de Filosoof aan een specifiek gebod van Jezus: 'Verkoop alles wat u bezit en geef de opbrengst aan de armen; dan zult u een schat in de hemel bezitten.' Makarios reageert hierop door te stellen dat de rijke jongeman, tegen wie dit gebod gericht was, dit niet echt hoefde te doen, maar dat sober leven voldoende was, en dat rijkdom te vergelijken was met de wapenuitrusting van een soldaat: het is het gebruik ervan dat het fout maakt, niet de bewapening zelf. Dit aspect wordt echter ook door de Filosoof bekritiseerd, in de vorm van de zogenaamde vredelievendheid van Jezus, die er echter ook op stond dat hij niet gekomen was om vrede te brengen, maar het zwaard. Makarios pareert dit door te stellen dat er een geestelijke oorlog gaande is, waarbij de gelovige het tijdelijke hoort te verwerpen voor het eeuwige. Dit is echter een zeer radicale verwerping, waarbij zelfs de familiebanden afgesneden dienen te worden. Hierbij wordt het voorbeeld gegeven van een bekeerlinge genaamd Thekla, die brak met haar moeder Theokleia, die een huwelijk voor haar had geregeld, dat Thekla afwees. Witheet stapte Theokleia naar de Romeinse rechter, en stond erop dat haar eigen dochter verbrand moest worden. In deze martelaarslegende doofde het vuur echter, en werd Thekla een trouwe volgeling van Paulus, maar hierin zien we hoe radicaal een heilsgeloof kan zijn, waarin zelfs de dierbaarste banden verbroken horen te worden, als offer aan het ideaal. Ook dit zal hoogstwaarschijnlijk terugkeren in de Beweging.

Er blijven echter ook nog zaken over die niet rationeel te weerleggen zijn, zoals iets dat het

'crucis opprobium' genoemd wordt, de schaamte van het kruis. Vandaag de dag manifesteert deze schaamte zich in de vorm van het Christendom als een 'zwak' geloof, dat niets terugdoet als het ten onrechte aangevallen wordt. Dit zal een achilleshiel vormen van de Beweging, omdat dit al eeuwenlang een groot probleem vormt van het Christendom. Het Christendom is inderdaad inherent pacifistisch, ook tijdens momenten dat dit geheel ongepast is, zoals tijdens een oorlog van agressie. Daarnaast is de wederopstanding van Jezus inherent een risicovol geloof, waarbij aangenomen wordt dat de dood niet het einde betekent. Dit is een ronduit gevaarlijke aanname, waarin een blinde roekeloosheid schuilt, en ook hier zal de Beweging problemen in ondervinden. Hiertegen presenteert Makarios de onvolkomenheid van het bestaan, een bestaan dat nooit compleet kan zijn zonder het geloof in Jezus als God, waarbij de verbinding tussen God en mens de enige ware manier van leven is, en waarbij geloof de sleutel vormt tot deze verbinding.

Veel van de religieuze activiteiten van de Beweging zullen echter verdacht blijven, en zullen enkel ingang vinden bij de laagste lagen van de samenleving. De Beweging zal dan ook, ondanks de mogelijke intellectuele steun, een randbeweging blijven, verhuld in duisternis, bevolkt door illegaal en wanhopig uitschot, dat geheel terecht buiten te samenleving geplaatst is. Deze marginalisering is echter gevaarlijk, want, zoals we al zagen bij het einde van de geschiedenis, de Benedict optie, het remloze kapitalisme en het antinatalisme, heeft de algemene maatschappij zich ideologisch geheel teruggetrokken van radicale veranderingen van beslissende problemen. Deze marge is dan ook precies de groep mensen die een kansrijke greep naar de macht kan maken, omdat de algemene maatschappij niets heeft om ze ideologisch mee te lijf te gaan. Hoewel zij eer zullen bewijzen aan de algemene maatschappij, zal de Beweging zich toch buiten deze maatschappij plaatsen, in afwachting van een grote crisis, waarbij de verzwakte algemene krachten het onderspit zullen delven. Deze zullen zich verliezen in hun eigen gietijzeren gelijk, zonder dat zij zich ooit realiseren dat er meer noden zijn dan de juistheid van een argumentatie. In de maatschappij spelen ook zaken als menselijke waardigheid en betekenis een rol, een rol waar de algemene maatschappij zich geen enkele raad mee weet. De onwetende wereld van de Beweging staat dan ook in schril contrast met de wereld die de Tegenbeweging zal presenteren. De Beweging zal de maatschappij niet alleen politiek-economisch, maar ook religieus indelen. Hierbij kunnen we een oude indeling aanhouden.

Als eerste zijn er de 'barbaren', waar wijzelf onder kunnen vallen. Dit zijn de volkeren van buiten de Grieks-Romeinse beschaving, al moeten we stellen dat het antieke Batavia uiteraard deels beïnvloed werd door het Romeinse Rijk. Dit Romeinse Rijk vormt de tweede laag, waarin de goden gepersonifieerd zijn, en zij allerlei schanddaden verrichten, die inherent immoreel zijn. De derde laag zal bestaan uit andere vormen van monotheïsme, zoals het Jodendom en de Islam. Beiden geloven in één God, die allen vereerd mag worden, en de Beweging zal, zelfs het Jodendom, voor zich proberen te winnen. Dit lijkt vreemd, aangezien we met de Beweging te maken hebben

met een vorm van het Nationaal Socialisme, maar het is ook zo dat zowel het fascisme van Benito Mussolini als de vroege vorm van de NSB Joodse leden heeft gekend, voordat het expliciete antisemitisme van de NSDAP werd geïntroduceerd. Er is dus wat speelruimte voor de Beweging, al zal deze voornamelijk gebruikt worden ter bekering tot het Enige Juiste Geloof. Dit brengt ons bij de vierde laag, de Christenen, en dan met name degenen van de juiste denominatie, in ons geval de Nederlands Hervormde Kerk. Ook andere denominaties zullen waarschijnlijk vallen in deze laag, tenzij ze de gehele orde in twijfel trekken. Dan zullen ze weggezet worden als ketters, maar ook daar zal hoogstwaarschijnlijk vergeving voor bestaan. Ook zijn er de protochristenen, de mensen die vóór de komst van Jezus leefden. Deze waren het echter, zonder dat zij dit wisten, eens met de Heiland, want, zo stelde de kerkvader Augustinus, 'van het begin van de schepping van het mensenras werd eenieder die in Hem geloofde en op enigerlei manier Hem kende en op de vrome rechtschapen manier leefde in overeenstemming met zijn voorschriften, ongetwijfeld door Hem gered, wanneer en waar hij ook mag hebben geleefd.'

Er blijft dan nog slechts één groep over, namelijk de orthodoxe ketters, waar we waarschijnlijk orthodoxe Joden, de Gereformeerden en de Moslims onder kunnen scharen. Met name de relatie tussen Islam en de Beweging zal een aparte zijn, waarin waarschijnlijk gebruikgemaakt zal worden van apocriefe geschriften, verhalen van Jezus die niet in de Bijbel zijn opgenomen, maar die wel iets vertellen over zijn optreden. Zo is er het apocriefe verhaal van de jeugd van Jezus. In het zogenaamde Evangelie van Tomas wordt hierover verteld, en wordt ons verteld over zijn ruzies met andere kinderen, waarvan Hij er een laat verdorren, een ander laat sterven en de ouders van dit kind met blindheid slaat. De jonge Jezus is echter ook een schepper, en maakt in dit evangelie vogels uit klei, die prompt wegvliegen. Dit laatste verhaal is van belang, want er wordt ook in de Koran naar verwezen, naast de doctrine van het doketisme, wat stelt dat de kruisdood slechts schijn was, en Soera 19, die geheel gewijd is aan de Moeder Maria. Om deze redenen zullen deze vormen van monotheïsme gezien worden als weliswaar imperfecte, maar aanvaardbare vormen van geloof, en zal een samenwerking met deze drie vormen van monotheïsme en de Beweging meer dan mogelijk zijn.

Uiteraard hoeft dit niet zo te geschieden: er zijn ook ideologische combinaties mogelijk, en zelfs combinaties die buiten de huidige vormen van verbeelding liggen. Wat echter wel boven water blijft is dat er een confrontatie zal zijn tussen twee vormen van politiek. Deze beide vormen werden al verkondigd door de eerdergenoemde filosoof Friedrich Nietzsche, en zijn het links-liberale nihilisme, en de rechts-reactionaire Wil-tot-Macht. Hoe deze laatste zich precies vorm zal geven, is niet met absolute zekerheid te zeggen. Wel is zeker dat er steeds verschillende onderwerpen zijn die constant terug lijken te keren, waardoor we er vrij zeker van kunnen zijn dat ze ook verkondigd zullen worden binnen het media apparaat van de Beweging. Zo is vrijwel zeker dat seksuele reinheid een regelrechte obsessie zal zijn binnen de boodschap van de Beweging. Ook

hierbij kunnen we teruggaan naar het verleden, naar het Latijnse woord voor overspel, 'porneia'. Net zoals we bij Rod Dreher zagen, zal de obsessie met pornografie ook binnen de mediale arm van de Beweging in de gaten gehouden worden. Dit laatste is tenslotte een eeuwige eigenschap van extremisme. Extremisten zijn vrijwel altijd vreugdeloos, humorloos, liefdeloos, onsensueel en aseksueel. In dit alles zit namelijk speelsheid, die onvoorspelbaar is, en die tegen de hoofdeigenschap van de Beweging ingaat, namelijk de eigenschap van hiërarchie.

Met het media apparaat van de Beweging in het hoofd kunnen we ons een wereld voorstellen, waarbij er bepaalde bolwerken van 'verzet' zullen ontstaan. Deze bolwerken zullen de hoofdkwartieren worden vanwaar de massa's bespeeld en gemobiliseerd zullen worden. Dit verzet zal na verloop van tijd een steeds gewelddadiger karakter hebben, waarbij het steeds meer het hoofddoel zal worden om de vijand te haten en te willen doden. Deze daad zal steeds meer gepresenteerd worden als iets dat beloond hoort te worden, waarbij luisteren en gehoorzamen steeds meer als de enige verwachte reactie gezien zal worden. De Tegenbeweging zal compleet in het duister tasten wat er nu precies binnen de Beweging gaande is. Dit is meestal omdat een Tegenbeweging de neiging heeft om zich met bijzaken bezig te houden, waardoor er geen helder conceptueel beeld van de Beweging is. Dit is ook deels het gevolg van de ideologie van de Tegenbeweging zelf: links-liberalisme kan zich eigenlijk alleen nog maar een voorstelling van het eigen wereldbeeld maken, waardoor het zich niet in de schoenen van een ander kan plaatsen, en dus iedere motivatie bij het bekende zal zoeken, in plaats van bij het werkelijke. Tegelijkertijd zal de Beweging zich steeds meer gaan richten op de absolute scheiding tussen de eigen en de vijandige wereld, en zal steeds meer geoorloofd zijn om deze vijandige wereld buiten de deur te houden. Voor de eigen wereld zal steeds meer compromisloze trouw geëist worden, terwijl het steeds meer een plicht zal worden om de buitenwereld actief te haten, waarbij het steeds meer een zonde zal zijn om deze te weinig te haten. Door deze breuk met de buitenwereld zal de Beweging steeds meer een wereld en een maatschappij op zich worden, van waaruit het de buitenwereld steeds vaker zal aanvallen. Als er al samengewerkt zal worden met de buitenwereld, dan kunnen we verwachten dat veel van het wereldbeeld verhuld zal worden, en dat er veelvuldig gelogen zal worden over het wereldbeeld, en hoe belangrijk dit wereldbeeld is. Liegen tegen de ongelovige Ander zal ook steeds meer als plicht gezien worden, net als de strijd, die steeds meer zal doordringen van het collectief tot een individuele plicht.

Veel hiervan zal echter ook een bevreemdend en automutilatief karakter tonen, waarbij de massa's binnen de Beweging ook doelwit kunnen worden, omdat zij zich niet genoeg inzetten voor het heilige ideaal. Zij zullen wijzen naar de historische verliezen die geleden zijn, zoals bij ons voorbeeld het verlies van de Zuidelijke Nederlanden, en zullen dit uitleggen als een verlies dat veroorzaakt werd door een gebrek aan geloof en toewijding, een toewijding die bijvoorbeeld wél te vinden was in voorbeelden als Jan van Speijk. Hij zal gepresenteerd worden als de laatste der

reinen, voordat het land Nederland slechts een schijnland werd dat in werkelijkheid in handen is van politiek-economische krachten die geheel buiten ons bereik liggen. Deze politiek-economische krachten zijn uiteraard wel degelijk te bevechten, maar dit vergt moeite en slimheid, en deze zijn bij fanatici vaak geheel afwezig. Deze zullen dus vervangen moeten worden tot een blinde wil tot het met geweld opleggen van de visie van de Beweging, waarbij iedere druppel bloed geheiligd zal worden als het middel voor het bereiken van dit doel.

Mocht de Beweging echter te ver gaan met dit geweld, dan zal het altijd terug kunnen vallen op een socialer gezicht, in de vorm van liefdadigheid. Het zal soms niet anders kunnen, en dus zal deze liefdadigheid hand in hand moeten gaan met enkele principes van samenwerking. Dit zal het gezicht zijn dat de Beweging naar buiten uitdraagt, en zal waarschijnlijk een interpretatie van Schrift en ideologie zijn die in lijn is met de geest van de tijd, net als een oproep van bevriende landen of ideologieën om zich te verenigen met hun ideaal. Ook zal er teruggegrepen moeten worden op meer economische vraagstukken, zoals het verhogen van de levensstandaard, en het brengen van sociale rechtvaardigheid. Ook zal de veiligheid van belang blijven, al zal deze veiligheid sterk gepolitiseerd zijn, en zich vooral richten tegen dissidenten. Er zal ook een nadruk moeten zijn op scholing, om analfabetisme en algemene armoede te bestrijden, al zal deze scholing zich met name richten op ideologisch getinte scholing. Als laatste zal het de ideologie presenteren als een die zich richt op de bevrijding van gebieden uit buitenlandse handen, en emancipatie uit buitenlandse invloeden. Dit zal deel worden van een globale missie, om zo vrede en broederschap over de gehele wereld te verspreiden.

Voor dit is alles is echter vooral een religieuze doctrine nodig, dus bij dit gedeelte zal de nadruk vooral liggen op het gedachtegoed van Wilhelm Boissevain en Jean Bodin. Deze zullen bijzonder rigoureus gestold worden in een verzameling leerstellingen, waarbij afwijking uit den boze is. Deze wetgeving zal vooral een rechterlijke wetgeving zijn, waarin de verschillende leefwetten gevestigd en bediscussieerd worden, uiteraard of zij in lijn zijn met de ideologie zelf, en vrij zijn van menselijke onzuiverheden. Deze wetgeving zal uitgevoerd worden door een religieuze politie, die mogelijk naast de reguliere politie zal opereren. Waarbij de algemene politie zich zal richten op het corrigeren van gedrag, zal deze religieuze politie zich vooral richten op vernedering en afschrikking. De straffen die het uit zal voeren, zullen dan ook lijfstraffen zijn, die publiekelijk worden uitgevoerd, inclusief folteringen, en mogelijk zelfs het doden van misdadigers. Dit zal echter niet alleen een luguber karakter hebben voor het publiek of de slachtoffers. We kunnen tenslotte een eindeloze stroom aan excommunicaties, ketterijen en sektarisme verwachten binnen de Beweging, dus een lijfstraf is gelijk ook een waarschuwing voor de beul zelf. Hijzelf zal altijd in het achterhoofd hebben dat hij mogelijk de volgende kan zijn, aangezien dit een systeem van haat en paranoia is. Veel hiervan zal echter in de vorm van een droom zijn, van een mythisch tijdperk van Nederland, een tijdperk vóór massademocratie, dat ten einde kwam na de Belgische

Revolutie. Deze droom zal de hoofdbrandstof zijn voor alle mensenrechtenschendingen, waarbij geen enkele gruweldaad te erg is.

Zelfs als de Beweging hun eigen instituten moet aanvallen, dan zal dit gerechtvaardigd worden binnen de ideologie zelf. We kunnen ons ketters voorstellen die zich afscheiden omdat zij de Beweging veel te gematigd vinden, en de apocalyptische termen ervan letterlijk nemen. Hierbij zullen ze de instituten die zij mogelijk nog in handen hebben bezetten, in afwachting van de eindtijd die hen keer op keer in de oren gelegd wordt. Ongetwijfeld zal dit met veel geweld te paard gaan, en zal dit gedeelte van de Beweging zich sterk identificeren met het Volksfront, dat nog wél zuiver in de leer was. Met een (mogelijk mislukte) poging van een radicale factie om de weinige instituten geheel over te nemen, zal de nadruk nog verder komen te liggen op godsdienstonderwijs. Hierbij zal er steeds meer een onderscheid worden gemaakt tussen hen die wel en hen die niet juiste leer onderschrijven, waarbij diepe kennis van de ideologische en religieuze doctrines steeds belangrijker zal worden, ook om wetenschappelijke beroepen te beoefenen. Dit kan echter ook een grote achilleshiel worden, omdat, in een staat van totale oorlog, alle andere aspecten van het mensenleven geheel achterblijven. Een ander aspect waar ook waarschijnlijk veel aandacht voor zal zijn, zullen de geboortecijfers zijn. Deze zullen opgekrikt moeten worden, in een obsessie die ook te zien was bij het Nationaal Socialisme. Met name Heinrich Himmler was geobsedeerd met de geboortecijfers, en startte de organisatie Lebensborn om deze cijfers te bevorderen. Hierbij ging hij zo ver dat hij het moreel achtte op polygamie legaal te maken, zodat de geboortecijfers snel omhoog konden gaan, wat uiteraard een schril contrast is met de seksuele reinheid die het regime officieel na zal streven.

Er blijft echter nog altijd de vijandige buitenwereld over. Deze zal, bij een verdere radicalisering, als steeds vijandiger gezien worden, waarbij niet alleen de gedeeltes die het gedachtegoed niet erkennen als zondig gezien worden, maar steeds meer de nadruk zal liggen op de verraders van binnen. De excommunicaties zullen waarschijnlijk toenemen tegen deze verraders, en het geweld net zo hard. Zij zullen gezien worden als schijnbaar vroom, maar van binnen goddeloze vijanden van de Filosofie en Nederland. Buitenstaanders zullen ook steeds meer in vaste termen gezien worden, namelijk als hen die onwetend zijn, maar veel vaker nog zullen ze gezien worden als 'slapenden', waarbij de ware gelovigen 'ontwaakt' zijn, en de wereld zien voor wat zij is. Dit zal in lijn gebracht worden met het gedachtegoed van P.E. Keuchenius, wiens gedachtegoed hier eigenlijk al feilloos op aansluit. De Ontwaking die hieruit voortkomt, zal waarschijnlijk gedragen worden door een nieuwe generatie die onderwezen zijn in de Nederlandse Filosofie, en die deze Filosofie daadwerkelijk geïnternaliseerd hebben. Zij zullen met weemoed terugkijken op de Volksstaat en het Volksfront, en zullen een zekere nostalgie eraan beleven, ondanks dat zij niet leefden in dit glorieuze tijdperk.

Deze nostalgie zal een verder radicalisering teweeg brengen in deze nieuwe generatie,

waarbij alle handelingen in lijn gebracht horen te worden met de Nederlandse Filosofie, en waarbij falen hierin gezien wordt als schandelijk, en hoon en spot degene deel zal zijn die zijn heilige plicht verzaakt. Er zullen echter nog steeds verliezen plaatsvinden, maar deze zullen volledig weggefilterd worden door de complottheorie. We kunnen dan ook met recht stellen dat de complottheorie de metafysica van de verliezer is: het presenteert een pasklare uitleg waarom iets mislukte, en waarom dit niet jouw eigen schuld was. Als dit systematisch gebeurt, zal de complottheorie veranderen in een filtermechanisme, waardoor de massa nooit geconfronteerd hoeft te worden met het falen van de Beweging. Dit heeft echter zijn eigen schadelijke effect, want hierdoor zal de Beweging onder steeds minder en minder druk komen te staan, zeker de hoogste lagen van de samenleving. Druk en stress, zoals we kunnen zien in het concept van antifragiliteit, zijn doorslaggevend voor het functioneren van de Beweging. Het maakt zowel de groep als het individu sterker, slimmer en moreler, maar met de complottheorie vervalt deze druk, en zal stagnatie optreden. Deze stagnatie zal het interne politieke systeem steeds verder doen rotten, tot de macht geheel in handen is van enkele spelers, die de bal der macht steeds weer opnieuw naar elkaar toespelen, zodat er de illusie van machtcirculatie ontstaat. Hierbij treedt iets op wat ook wel het 'syndroom van Tsjernenko' wordt genoemd, waarbij de macht in handen is van een paar ouderen, die door hun hoge leeftijd nauwelijks nog kunnen functioneren, waardoor vernieuwing aan de top van de macht onmogelijk wordt. Deze macht zal nog het meeste op een klassieke monarchie lijken, waarbij de leiders van de Beweging als zonnekoningen zullen regeren over de Beweging, en zij geflankeerd zullen worden door de geestelijke leiders. De leiders zullen hierbij steeds sterker leunen op het gedachtegoed van Bolland en Keuchenius, terwijl de geestelijke leiders steeds meer Boissevain en Bodin omarmen, en op een bepaald moment kan een scheiding verwacht worden. Ondertussen zal de jonge garde dit met lede ogen aanzien, en zal er een oproep zijn tot vernieuwing, waarbij de twee kanten weer bij elkaar gebracht moeten worden. Het zal de basis vormen voor een hevig ultranationalisme, waarbij de complottheorie gebruikt kan worden om de plooien weer glad te strijken, en de schuld in de schoenen van een buitenlandse vijand te schuiven.

Mocht er een vernieuwing binnen de Beweging plaatsvinden, dan zal deze vernieuwing meestal technologisch van aard zijn, iets waar de Tegenbeweging weer mee aan de haal kan gaan. Zij kunnen de wereld erop wijzen wat voor een gigantische dreiging de Beweging wel niet is, en de Beweging hiermee verder isoleren uit de wereldgemeenschap. Hierdoor zal het ultranationalisme enkel toenemen, en zal de ideologie vergelijkbaar worden met de 'Juche'-ideologie van Noord-Korea, waarbij zelfredzaamheid een steeds belangrijkere pijler zal vormen. De Beweging zal steeds meer een afgesloten maatschappij vormen, met een geheel eigen werkelijkheid, waarin de boze buitenwereld, waar het zich steeds meer van af zal keren, als steeds vijandiger gezien zal worden. Deze boze buitenwereld, echter, zal de ideologie van de Beweging steeds meer simplificeren, en zal

erop staan dat de Beweging eenvoudigweg slecht is om het slecht-zijn, waarbij enige verwijzingen naar een politieke strijd, over wie de macht hoort te hebben, en welke argumenten de partijen in het verleden presenteerden, geheel naar de achtergrond verdwijnen. De aandacht zal enkel nog liggen op de slechtheid van de Beweging, tegenover de goedheid van de Tegenbeweging, zelfs als deze goedheid zeer dubieus is, en de vastberaden steun die de wereldgemeenschap heeft, tegen dit machtige kwaad.

Verder zal de nadruk van de daadwerkelijke strijd steeds meer liggen op proxies. Lokale milities, die vaak bezig zijn met hele andere politieke gevechten, zullen hun eigen gevecht filteren aan de hand van dit gevecht tussen de kleine Beweging, en de grote, oppermachtige buitenwereld. Tegelijkertijd zullen er genoeg tegenstanders overblijven die niets zien in de Beweging, en die de kant van de Tegenbeweging zullen kiezen, en op hun beurt hún politieke slagvelden zullen filteren door dit conflict. Hierbij is enkel van belang of deze proxies niet vijandig geweest zijn tegen de Beweging of de Tegenbeweging, wat al genoeg is om ze als 'vriendelijk' te kwalificeren. Als een dergelijk bondgenootschap lang standhoudt, kunnen we iets vreemds verwachten, namelijk een vermenging van ideologieën, waaruit weer nieuwe ideologieën kunnen voortvloeien, die de strijd kunnen voortzetten, maar wel voor geheel andere redenen dan oorspronkelijk de bedoeling was. Deze vermenging maakt enige actie tegen de Beweging zeer onvoorspelbaar, waardoor het voor de wereldgemeenschap een dagtaak zal worden om alle partijen bij elkaar te houden. We kunnen ons zelfs voorstellen dat de wereldgemeenschap veel van de ideeën van de Beweging zal overnemen, om de gemoederen rustig te houden, en hierin zien we een overwinning voor de Beweging. Je wint tenslotte ook in een vertoog als degene die het met jouw oneens is, jouw woorden in de mond neemt. Hierdoor zal het gedachtegoed van de Beweging gemeengoed worden, en zal een bredere laag zien dat de manier waarop naar de Beweging gekeken werd, een simplificatie was. Ver buiten de grenzen van het hartland van de Beweging zullen sympathisanten en 'bemiddelaars' zich opwerpen om een goed woordje te doen voor de Beweging, om deze zo verder op de voorgrond te doen treden.

Met deze verbreding van de Beweging zal met name de intellectuele klasse in aanzien stijgen, wiens juiste gedachten als wijsheid gepresenteerd zal worden. Dit zullen dan ook de nieuwe autoriteiten worden, samen met de herinnering aan de vorige Leiders, die uiteraard vele malen feillozer zullen overkomen dat het huidige leiderschap. Zij zullen het licht op de heuvel zijn dat nagevolgd zal worden, en door deze internationalisering van de Beweging zal het eigen karakter verder veranderen. De Beweging zal hierin meer macht kunnen genieten, waardoor er weer ruimte komt voor een centraal georganiseerd Volksfront, en mogelijk zelfs een herstel van de Volksstaat. Hiermee zal de Nederlandse Filosofie diverser worden, met nu in elk geval drie delen, die overigens alsnog hun radicale aard zullen behouden. Zij zullen nog altijd apocalyptisch van aard zijn, en zullen nog altijd het gehele systeem omver willen werpen, waarbij slechts de

uiterlijke schijn gewekt wordt dat de Nederlandse Filosofie nu aan de kant van de legitieme macht staat. Dit zal waarschijnlijk ook de wereldgemeenschap deels overtuigen, al zullen er altijd dissidenten blijven, die zich zullen identificeren met de Tegenbeweging, die nu sterk gemarginaliseerd zal zijn. De Nederlandse Filosofie zal waarschijnlijk ook financieel een grote stap maken, met veel financiële middelen vanuit de liefdadigheidsinstellingen, naast heel wat onroerend goed dat inmiddels in hun handen zal zijn. Waarschijnlijk zal de Nederlandse Filosofie in dit stadium vooral overgaan op evangelisatie en financiële middelen, waarbij het waarschijnlijk een eigen financieel systeem zal opzetten, dat onafhankelijk van het globale economische systeem zal kunnen opereren. Politieke macht zal voornamelijk via consensus kunnen plaatsvinden, zonder dat er de absolute macht van de Leider noodzakelijk is, en dit systeem zal weer de vorm aannemen van de Volksstaat, al zal deze Volksstaat vooral een financiële staat worden, en niet zozeer een politieke staat meer. Huizing en liefdadigheid zal het hoofdinstrument worden van de Nederlandse Filosofie, en onder de minder bedeelden zal het zielenwinnen voornamelijk plaatsvinden.

Overigens zal het Volksfront nog steeds bestaan, maar deze zal waarschijnlijk een andere vorm aannemen. Deze zal zich eerst richten op gemeentelijke taken, zoals reiniging, het regelen van het verkeer, en natuurlijk de religieuze politie, maar zal alsnog een leger blijven, dat gewapend zal zijn en op ieder moment klaar zal staan om een vijandige invasie tegen te gaan, naast het onderdrukken van dissidenten. In dit nieuwe Volksfront zal waarschijnlijk veel van het apocalyptische gedachtegoed geparkeerd worden, ver weg van de politieke en financiële machtscentra. Hiermee is de daadwerkelijke machtsovername compleet: in de steden zal de Volksstaat regeren, op het platteland het Volksfront, en in de buitengebieden de Volksbeweging. Deze Volksbeweging zullen uiteindelijk tegenover de groep staan die zij in feite nadoen, namelijk het Volk, de verschoppelingen, die, in tegenstelling tot de Volksbeweging, wél weet hoe het is om uitgesloten te worden, iets wat de Volksbeweging nooit heeft geweten, en nooit zal weten.

Om dit gat te vullen, zal de Beweging aanhaken bij verschillende hypes in het buitenland. Hierbij zullen ze de Beweging als een globale beweging van rechtvaardigheid presenteren, maar zullen altijd hun eigen noden en agenda op de voorgrond blijven plaatsen, waardoor de Beweging eigenlijk nooit echt kan uitgroeien tot een internationale beweging tegen onrecht. Daar is de Beweging immers te sektarisch voor, waarbij iedere andere noot meteen uitgesloten wordt als zijnde deel van de vijand. Hierin zien we ook de zwakke plek van de Beweging. Deze is namelijk niet flexibel genoeg om zich te kunnen aanpassen aan nieuwe omstandigheden, en waar het hoogstens tijdelijke wapenstilstanden kan sluiten met andersdenkenden, waardoor enige vorm van samenwerking en ontwikkeling volstrekt onmogelijk wordt. Deze vredesovereenkomsten zullen dan ook als volstrekt ongemeend gezien worden, want de Beweging is nu eenmaal van nature te star om ooit toe te geven dat er hen zijn die meer weten of kunnen dan zijzelf, of dat er zelfs ook maar iets bestaat als een gelijkwaardige partner. De Beweging heeft altijd gelijk, en dit gietijzeren

gelijk zal over tijd een steeds groter probleem worden.

Een dergelijke staking van vijandigheden zal altijd het pad van het grootste voordeel volgen, maar soms is degene die het meeste te bieden heeft aan jou niet gelijk degene die het meest welvarend is, of die materieel het meest te bieden heeft. Deze obsessie met materieel gewin zal wederom ter nadele van de Beweging zijn, omdat het de blik nog verder zal vernauwen, waarbij vijandschap alleen stopgezet wordt als er iets te halen valt. Hebzucht zal steeds meer de boventoon voeren in de Beweging, als wel een steeds minder gemeend slachtofferschap. Bij de presentatie van dit slachtofferschap zal het waarschijnlijk de toevlucht zoeken naar het instituut van onderwijs, waarin dit 'slachtofferschap' onderzocht en gepresenteerd wordt als het resultaat van kwade machten van buiten. Dit zal echter een puur berekende strategie zijn, waarin het hoofddoel wederom het winnen van zieltjes zal zijn, en dus zal het enkel extremistische medestanders vinden, die de Beweging op hen beurt weer gebruiken om hier zelf ook beter van de worden. Een sfeer van cynisme zal hier verder in doorrotten, wat de Beweging waarschijnlijk alle legitimiteit zal doen verliezen, en de Beweging zal steeds meer steunen op de intimidatie van het Volksfront, de macht van de Volksstaat, en wellicht de domheid van zogenaamde 'fellow-travellers'. Steeds vaker zal de vraag gesteld worden waarom de eigen macht, die al tijden in het zadel zal zitten, nog steeds niet de eindoverwinning heeft behaald op de krachten van het kwaad, maar een dergelijke eindoverwinning is dan ook funest voor het in stand houden van de eigen macht. Deze heeft baat bij een constante dreiging van buitenaf, een dreiging die over tijd steeds minder geloofwaardig zal lijken, waardoor het ideale droombeeld van een eindoverwinning steeds belangrijker zal worden dan de daadwerkelijke werkelijkheid ervan.

De ideologie zal steeds vaker openlijk beleden moeten worden, om te voorkomen dat de deelnemers ervan dit slechts doen om de schijn op te houden van radicalisme, een radicalisme dat steeds minder gemeend zal zijn, zeker naarmate de berekenende aard ervan toeneemt. De Beweging werd al verhuld om de buitenwereld op een verkeerd spoor te zetten, maar de ideologie ervan zal steeds meer in puur conceptuele termen gezien worden, waarbij offers steeds minder van belang zullen zijn, of slechts geveinsd zullen worden. Steeds meer zal de Beweging vluchten in een slachtofferschap, waarbij het dit slachtofferschap veelal zelf zal moeten uitlokken, om de Beweging gaande te houden, tot er niets meer van over is, en de Beweging mogelijk in conflict raakt met de Volksstaat of het Volksfront. Hierbij zal de Beweging waarschijnlijk opgeofferd worden, want dit is tegen deze tijd toch slechts een blok aan het been van de Nederlandse Filosofie. Al snel zal de heersende macht er dan ook alles aan doen om de Ontwaking van het volk, dat eerder nog zo belangrijk was, geheel uit te wissen. In een tijd waarin pragmatisme boven fanatisme verheven zal worden, zal ook politiek activisme ontmoedigd worden, meestal in ruil voor de belofte van grootse toekomstplannen, en de belofte van een maatschappij die eindelijk wat stabiliteit kan genieten. Dit brengt echter zijn eigen risico's mee, want het is een zeer gunstig

scenario als de Beweging uit eigen vrije wil deze gang van zaken accepteert. De Beweging is dan ook vooral bedoeld om het grauw, dat inherent zwak, dom en gewetenloos is, onder controle te houden, en hen zo het vuile werk laat opknappen. Dit grauw kan zich echter tegen zijn meester keren, en zo de Volksstaat en het Volksfront van binnenuit vernietigen. Dit grauw kan onder de duim gehouden worden door geld, maar zal veel eerder neigen naar strategie en geweld, omdat hieruit respect, maar bovenal angst zal voorkomen. Veel van de conceptuele doelen van de Filosofie zullen dan echter al bereikt zijn, zoals het vestigen van een machtscentrum, en mogelijk een religieus centrum, met waarschijnlijk een prominente rol voor de prototypische Goede Soldaat van de Nederlandse Filosofie, Jan van Speijk.

De vraag is dan ook wat er gedaan kan worden om een dergelijk proces een halt toe te roepen. Veel hiervan zal afhangen van veel van zowel de angsten als de hoop en dromen die onder de bevolking leven. In het einde van de geschiedenis zien we dan ook haast een verbod op deze dromen, wat het resultaat zou kunnen zijn van een bizarre redenering. Om dromen te kunnen realiseren, moet je namelijk risico's nemen, wat dromen inherent gevaarlijk maakt, en de nihilistische logica die op deze constatering wordt toegepast, is dat we enkel een veilige maatschappij kunnen hebben als we al onze ambities en dromen geheel beëindigen, in de vorm van de geschiedenis. Dat we daarbij ook onze menselijkheid, en waarschijnlijk ook ons eigen bewustzijn eindigen, was niet relevant. Het probleem hiermee, echter, is dat het einde van de geschiedenis op zichzelf weer een Universele Geschiedenis werd, en dat het enige doel van deze Universele Geschiedenis een einde van het idee van legitimiteit zelf lijkt te zijn. Hoe kunnen we tenslotte ideeën in twijfel trekken, als het hoofdinstrument om dit te doen niet langer aanwezig is?

Toch bleef de revolutie een aantrekkingskracht hebben, en is het idee van legitimiteit eerder relevanter geworden dan dat het beëindigd is. Hoe ernstig deze revoluties ook faalden, het bleven alsnog gebeurtenissen, waarmee het nieuwe in de wereld geïntroduceerd kon worden. Dit is nog altijd een aantrekkelijke eigenschap van de revolutie, het idee van vrijheid om iets geheel nieuws te doen, iets wat nog niet eerder bestond. Dit idee moest wijken voor het blinde optimisme van Fukuyama, maar niets wijst erop dat pessimisme een waardig alternatief heirvoor is. Hierbij kunnen we ons richten op één laatste denker, iemand die vergelijkbaar dacht over de val van de Berlijnse Muur als Francis Fukuyama, maar hierbij een sterk pessimistische conclusie uit trok, Peter Sloterdijk. Zijn einde van de geschiedenis heette *Eurotaoïsme*, en zou een pessimistische nachtmerrie schetsen van Europa ná de val van de Muur.

Veel hier van zou draaien om het begrip '*Mobilmachung*', wat vertaald kan worden als 'mobilisering'. Sloterdijk bedoeld hiermee de steeds verdere uitbouw van wetenschap, technologie en kapitalisme, die onvermijdelijk de aarde zal verwoesten. Niet alleen zou de biosfeer fataal onder druk komen, maar ook natiestaten zouden elkaar steeds meer bedreigen met steeds zwaardere wapens, met het kernwapen als het ultieme wapen. Als laatste zou de mens zijn eigen biologische

lot geheel in eigen handen nemen, en zijn eigen genetische code en dat van alle levende wezens geheel herschrijven, met alle onverwachte en rampzalige gevolgen die dit met zich meebrengt. Wat Sloterdijk hier presenteert, is de politieke versie van een eschatologie. Waar een religieuze eindtijd zich echter richtte op een ruimte buiten dat van ons, is de eindtijd in het gedachtegoed van Sloterdijk echter compleet geconcretiseerd. Deze eschatologie vormde de basis van een religieuze groep die al meerdere keren langs is gekomen, de Wederdopers. Zij richten zich echter tot het gebed, terwijl de Wederdopers van Sloterdijk zich richten tot politieke plannen, economische financiering en technologische ontwikkeling, om het hemelse Münster daadwerkelijk op de aarde te doen neerdalen. In de Nederlandse Filosofie hebben we al gezien dat een huwelijk tussen religie, technologie en extremisme mogelijk was. Figuren als Boissevain en Bodin omarmde het blinde irrationalisme van het Christendom, terwijl Bolland en Keuchenius zich volledig richten op de filosofie en de wetenschap. Dit irrationalisme komt echter voort uit de fatalistische versies van Christendom, filosofie en wetenschap, waarbij Rod Dreher zich vooral lijkt te richten om te bidden voor een uitstel van het onvermijdelijke, in de vorm van een theologisch tijdrekken. Sloterdijk lijkt ditzelfde echter vooral op het gebied van technologie te willen doen, waarbij de moderne tijd op zijn einde loopt, maar de Mobilmachung uit lijkt te monden in een ramp, die niet meer te stoppen is. Niet alleen eindigt technologie met vernietiging van de fysieke, maar ook de geestelijke biosfeer, waarin cynisme, levensmoeheid, en een complete desillusie in bestuurders en liberale democratie onvermijdelijk zijn. Dit alles moet eindigen in de door Sloterdijk voorspelde *'Katastrophe'* , waarbij men op een eindige basis oneindige groei wilt bereiken. Dit alles wordt door de voorstanders van de *Mobilmachung* gevangen in het beeld van de roltrap. Deze machine is het symbool van de combinatie van automatisering en comfort, maar deze roltrap gaat in feite nergens heen. Hij kan omhoog, maar ook omlaag, en zal nog veel vaker stukgaan, waarbij het veel vaker gerepareerd zal moeten worden, wat een paradox van vooruitgang oplevert.

Eurotaoïsme wordt door Sloterdijk zelf beschreven als een poging om te achterhalen wat de wereld beweegt. Het woord 'wereld' is hier specifiek gekozen, want de *Mobilmachung* kan niet langer gezien worden als een lokaal fenomeen. De *Mobilmachung* wordt door Sloterdijk gezien als de daadwerkelijke motor van de geschiedenis, in een letterlijke vorm. Het is een kunstmatige beweging, waarbij ieder element het geheel verder voortdrijft, zonder enige mogelijke rem, en met een fatale afloop. Deze *Mobilmachung* heeft inmiddels de hele aarde in handen, dat weinig meer is dan een verzameling geworden is van deelbewegingen, ingezet door een 'mobiliteitsketen', door middel van verschillende lokale 'mobiliteiten', die ver buiten hun eigen nationale grenzen reiken. Ondanks dat eindigt Sloterdijk alsnog met een pleidooi tegen cynisme en vóór hoop, iets dat hij al uitwerkte in een eerder werk, *Kritiek van de Cynische Rede*. Het cynisme lijkt dan ook de grote vijand van Sloterdijk te zijn. Pas als de mens dit cynisme loslaat, kan hij zich bevrijden uit de *Mobilmachung*, en wordt het mogelijk om een andere blik te werpen op de geschiedenis. Volgens

Sloterdijk is hoop dan ook een noodzakelijk ingrediënt voor wat hij een 'Andere Geschiedenis' noemt. De *Mobilmachung i*s een globaal proces, waarbij natie, ras en geslacht allemaal vervagen in het zicht van de risico's die de sluimerende technologie met zich meebrengt.

Wat we echter ook moeten concluderen, is dat veel van de visie van Sloterdijk gebaseerd is op angst. Dit geeft Sloterdijk zelf overigens rijkelijk toe, en hij onderscheidt hierbij twee soorten angst: angst voor het vergankelijke en angst voor de ongelijkheid van het lot. De *Mobilmachung* is met name bedoeld om deze twee angsten te onderdrukken, en voldoet daarbij aan de diepe menselijke wens tot zelfbeschikking. Ook is er een rol weggelegd voor de cultuur, waarin volgens Sloterdijk de specifieke Europese culturele oplossing ligt in wat hij het 'kenitische pantheïsme' noemt. Hierbij wordt de natuur zelf een hulpmiddel voor lastenverlichting, maar deze culturele trek eindigt weer in een *Mobilmachung* van beveiliging, een uiteindelijk het onvermijdelijke einde van mens en natuur. Waar Sloterdijk echter aan voorbijgaat, is dat cultuur iets is wat de mens zelf kan scheppen: de mens kan er dus voor kiezen om lasten helemaal niet erg te vinden, bijvoorbeeld uit empathie, ter ontwikkeling van zijn geest, of ter ontwikkeling van zijn kracht. Het is zeer zeker waar de technologie de wereld in zijn greep heeft, en dat dit funest kan zijn voor de legitimiteit van klassieke vormen van denken en doen. Zo heeft de klassieke filosofie nooit echt rekening gehouden met de snelle ontwikkeling van de techniek, al kunnen we hieruit niet concluderen dat dit de klassieke filosofie geheel in het niets heeft doen verdwijnen. Technologie kan, naast een grote dreiging, echter ook opgevat worden als een uitdaging, waaruit nieuwe vormen van filosofie ontwikkeld kunnen worden, en de Andere Geschiedenis gemakkelijk gerealiseerd kan worden. Vooralsnog ziet Sloterdijk de invulling van techniek voor de mens vooral in termen van inhoudsloos vermaak, op industriële schaal, maar technologie kan naast onderdrukkend en controlerend ook een noodzaak geven van verantwoordelijkheid. Deze verantwoordelijkheid is de enige echte rem die we hebben op remloze anarchie, wat ons brengt tot het laatste onderdeel van deze tekst, de Nieuwe Moraliteit. Om een indruk te krijgen van deze Nieuwe Moraliteit kunnen we een emotioneel beginpunt nemen, in de vorm van twee liederen. Dit zijn twee gedichten naar aanleiding van de dood van iemand genaamd Egidius. In deze liederen wordt veel verwoord wat onder invloed van zowel het links-liberale nihilisme als de rechts-reactionaire Wil-tot-Macht compleet uit het oog verloren lijkt, namelijk iedere vorm van medemenselijkheid.

1.

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn.
Du coors die doot, du liets mi tleven.

Dat was gheselschap goet ende fijn.
Het sceen teen moeste ghestorven sijn.
Nu bestu in den troon verheven
Claerre dan der zonnen scijn,
Alle vruecht es di ghegheven.

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn.
Du coors die doot, du liets mi tleven.

Nu bidt vor mi: ic moet noch sneven
Ende inde weerelt liden pijn.
Verware mijn stede di beneven:
Ic moet noch zinghen een liedekijn.
Nochtan moet emmer ghestorven sijn.

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn.
Du coors die doot, du liets mi tleven.

(Egidius, waar ben je gebleven?
Ik mis je zo, mijn kameraad.
Jij koos de dood, liet mij het leven.

Je vriendschap was er vroeg en laat,
maar 't zo zijn, een van ons gaat.
Nu ben je in 't hemelrijk verheven
helderder dan de zonneschijn,
alle vreugd is jou gegeven.

Egidius, waar ben je gebleven?
Ik mis je zo, mijn kameraad.
Jij koos de dood, liet mij het leven.

Bid nu voor mij, ik ben verweven
met deze wereld en zijn kwaad.
Bewaar mijn plaats naast jou nog even,
ik moet nog zingen, in de maat,
tot de dood, die elk te wachten staat.

Egidius, waar ben je gebleven?
Ik mis je zo, mijn kameraad.
Jij koos de dood, liet mij het leven.)

2.

O cranc onseker broosch engien,
Snee of glas als dijn nature,
Niet en sech: 'Dit sal ghescien',
Want dune hebs morghen tijt no ure.
Waer vintstu eenighe creature
Die ghedure
Jeghen de doot die commen moet?
Al eist so datti hier ghebuere
Dijns weinschens cuere,
De doot die werpt di onder voet.

Refrein:

O vroylic heerte, solazelic bloet,
Egidius, di sal men claghen,
Ende rauwe draghen
Tallen draghen,
Ende dijns ghewaghen!
So wie dijns plaghen,
Hem maechs wanhaghen
Datti de doot so vrouch bestoet
Mar wat God wille, elc neimt vor goet.

Nemmermeer sone wanic zien
Dijnre vroylicheit parture.
Musike ende alle melodien
Minnestu met herten pure,
Nu bestu doot. Elc vroylic truere.
O Avonture,
Du slachts der hebben ende der vloed!
Du gleifs hem tzoet die staen na tzure,
Entu best stuere
Hem die van aerde minnen tzoet!

(refrein)

Wie sulre nu dijnre vruechden plien,
Egidius, stervelike guere?
Menich edel musisien
Prees dinen voys ende dijn tenuere.
Nu bidt vor ons, want du best vuere
In schemels duere,
Dat ons God neme in sijn behoet
Ende dat hier elc also labuere,
Eer there scuere,
Dat wij ontgaen der hellen gloet.

(refrein)

(O mens, labiel en zwak, en broos
als glas of sneeuw toch van nature,
vergeet je plannen, goed of boos,
De toekomst laat zich niet besturen.
Waar kunnen ergens creaturen
de smart verduren
van de dood, die komen moet?
Al heb je een huis met stenen muren,
met volle schuren,
toch volgt de dood je op de voet.

Refrein:

O vrolijk hart, o blij gemoed,
om jou, Egidius, zal men klagen,
rouw zal men dragen,
alle dagen
En van jou gewagen.
Wie jou graag zagen,
zij zullen vragen,
waarom iemand zo jong sterven moet.
Maar wat God wil, noem dat maar goed.

Nu zoek ik voortaan vruchteloos
Naar zulke vrolijke naturen
als jij, die de muziek verkoos,
uit melodieën vreugd kon puren.
Nu ben je dood, het mocht niet duren.
Fortuin vol kuren,

Jij wisselt eb en vloed,
jij geeft het zoete aan de zuren
om zuurs te sturen
Aan wie geneigd zijn tot het zoet.

(refrein)

Wie maak jij, sterfelijke roos,
Nu blij? Wie zijn je nieuwe buren?
Al wie muziek als vak verkoos,
Prees jouw tenor, jouw partituren.
Bid daar voor ons, voor alle uren
dat het hier moet duren:
dat God ons voor het kwaad behoedt
en dat we ons leven zo besturen
dat de helse vuren
Ons niet genaken met hun gloed.)

(refrein)

Wat we in deze twee gedichten zien, is iets dat met een mooi Latijns woord 'misericordia' genoemd wordt. Het is medelijden, het geven om een lijden en treuren dat voor jou gebeurd, iets dat nooit in woorden gevangen kan worden. Deze kwaliteit, net als eigenlijk alle hogere kwaliteiten van het bestaan, kunnen we 'epiregels' noemen. Het is hetgeen dat boven de regels uitstijgt, of dit nu regels van een gedicht zijn, of regels van een wetgeving. Het hogere bevindt zich noodzakelijkerwijs buiten steriele regels op papier, en is slechts te ervaren buiten de woorden en de zinnen om. Deze twee laatste kunnen hen slechts oproepen, en dit is een uitstekend begin voor de Nieuwe Moraliteit. Deze Moraliteit zal zich moeten heroriënteren, en zich vooral moeten richten op de kwaliteit van het leven, waar de Nederlandse Filosofie zich vooral lijkt te richten op de kwantiteit ervan. Net zoals een melodie veel meer is dan de noten op papier, bestaat de kwaliteit van het leven uit veel meer dan regels en afspraken.

Dit verschijnsel is ook religies te zien, in onze eigen geschiedenis, en in de daden van de oerouders van Nederland, de Bourgondiërs. Zij zijn deel van de absolute basis van de Lage Landen. De geestelijke oorsprong werd weliswaar was ingezet door Julius Civilis, en kwam tot volledige bloei in de Nederlanden van Willem van Oranje, maar het waren de Bourgondiërs die de Lage Landen door een beslissende periode heen loosden, namelijk de ineenstorting van het Romeinse Rijk. In deze periode werd een beslissing genomen, dat als eerste grote voorbeeld kan dienen voor de Nieuwe Moraliteit. Veel van Europa maakte de overgang naar het Christendom, maar in plaats van het heidendom volledig uit te wissen, waardoor de Europa waarschijnlijk zou

zijn tot de prehistorie, werden de heidense heiligdommen behouden. Ondanks dat men niet geloofden in het geloof dat deze heiligdommen belichaamden, zagen ze alsnog de waarde ervan in, een waarde die gedeeld werd, en boven religieuze doctrines uitstijgt. Ook de monniken droegen bij aan dit fenomeen, en behielden de instituten die er vóór hen al waren. Ook behielden zij de literatuur en geschriften van de antieke cultuur vóór hen, omdat zij zagen welke waarden hierin verborgen lagen. De bestuurstaal, liturgie, onderwijs en kunsten van Rome werden zo doorgegeven aan de volgende generatie, een enorme bijdrage aan de Europese cultuur, die van onschatbare waarde gebleken is.

De rol die de Bourgondiërs hierin zouden spelen, zou van levensbelang zijn. In deze tijd raasde er namelijk de dwaalleer van Arius door de beschaving, een leer die met recht een dwaling genoemd kan worden. Deze leer richt zich exclusief op God alleen, en wenst alles wat tussen God en mens staat geheel te vernietigen. Ook de Bourgondiërs hadden deze dwaalleer aangenomen. Zij wilden zich samen met de Franken vestigen in Gallië, en moesten zich dus bekeren tot het Christendom van de Gallo-Romeinen. De leider van de Bourgondiërs, Gundobad, zou een gevoel hebben binnen zich dat misschien wel tot de meest menselijke aller gevoelens behoort, namelijk twijfel. Hij zou een arianist zijn, maar zou alsnog tolerantie hoog in het vaandel houden, dezelfde tolerantie die de geestelijke basis zou vormen voor de Nederlanden. Hier moet overigens de rol van zijn vrouw niet onderschat worden, die tot de Katholieke Kerk behoorde. Mede hierdoor zou Gundobad een bisschop genaamd Avitus van Vienne toelaten om kritisch te schrijven over het arianisme, en zou dit uiteindelijk uitmonden in de doop van zijn zoon, Sigismund, en toetreding tot de Katholieke Kerk. Uit deze rijke diversiteit van geloven en wereldbeelden zou het huidige Europa, en de moderne Westerse wereld tevoorschijn komen, en Gundobad's twijfel, en de tolerantie die deze twijfel in leven doet roepen, speelde hierin een doorslaggevende rol. Het maakte Europa geestelijk dynamiek, een bewegend, zichzelf constant ontwikkelend geheel, dat nog altijd jaloezie opwekt buiten het Westen.

Deze dynamiek bleef echter altijd een duistere kant hebben, die we zien in de Hoekse en Kabeljauwse Twisten. Zij kan een gehele maatschappij aan stukken scheuren, en velen met deze maatschappij in haar val meeslepen, maar dit is het risico dat een wereldbeeld loop in ruil voor de levendigheid ervan. Wat overblijft als deze beweging geheel stopgezet wordt, is stilstand, stagnatie, en de dood. Bij beweging is er echter altijd nog de kans op een betere toekomst, bij de stagnatie die zowel het einde van de geschiedenis als de Nederlandse Filosofie heeft per definitie niet. Economisch zal een dergelijk systeem compleet stagneren tot een lobbycratie, waarbij beslissers eindeloos 'beïnvloed' worden, via netwerkborrels en klankbordontmoetingen, waarin de noodzaak tot het nemen van beslissingen geheel in het niets verdwijnt. Uiteindelijk eindigt dit in praten om het praten. Er wordt gesproken, maar er wordt niets gezegd. Politiek zal het cynisme, waar Peter Sloterdijk zoveel vrees voor had, wild om zich heen grijpen, waarbij er nog slechts één

regel overblijft, namelijk het doel dat alle middelen heiligt. Wei slaagt, heeft gelijk. Alleen het eindresultaat geldt, ook al wordt dit door middel van veinzerij en leugens behaald. Dit leidt tot de vreemde gewaarwording dat degenen die de regels maken, deze zelf niet hoeven te gehoorzamen. Deze politiek zal regeren óver een volk, en zal zich uiteindelijk verliezen in machtsuitingen. Deze wereld is er een van eindeloze oorlog, waarin geen enkele ontwikkeling plaats kan vinden, omdat deze altijd in de context gezien wordt van gehoorzaamheid. Oorlog is echter de aartsvijand van deze gehoorzaamheid, en dus zal ook de politiek van blinde macht stagneren tot een maatschappij van blinde middelmatigheid. De religie van ditzelfde systeem zal dezelfde kwaliteiten bezitten. Dit zal een geloof van slaven zijn, waarvan de priesters ons verzoeken om blij te zijn met de ketenen. Geestelijk zal slechts een lauwe lamlendigheid overblijven, maar dat is precies de bedoeling. Een dergelijk systeem is dan ook een keuze tussen macht en mens. Zelfs eer kan niet leven in deze wereld, en het volk zal dan ook keer op keer verraden worden, in naam van allerlei onzichtbare belangen van vreemde mogendheden. Het laat het schizofrene karakter zien van de Wil-tot-Macht, die zich laat zien als ronduit arrogant, maar tegelijkertijd ook kruiperig, tot aan het schaamteloze toe. De maatschappij zal eenzelfde schizofreen karakter bezitten, waarbij alleenheerschappij gecombineerd zal worden met regelrechte anarchie.

De beschaving heeft voor deze combinatie allang een beter gevonden, namelijk die van vrijheid en verantwoordelijkheid. Het grote voordeel van deze combinatie is dat deze beoordeeld wordt door de werkelijkheid, terwijl de Wil-tot-Macht enkel beoordeeld kan worden door naasten en gelijkgestemden. De theocratie is slechts een extreme versie van dit eigenoordeel, waarbij het eens zijn tot in het moorddadige wordt doorgedreven. Een leiding door het leger is wanneer de Wil-tot-Macht dominerend is, ook wel een 'stratocratie' genoemd. Deze stratocratie is echter zelden stabiel, en nog vaker corrupt, en vrijwel zonder enige vorm van discipline. Een dergelijke staatsvorm zal hoogstwaarschijnlijk constant met zichzelf de strijd aangaan, en zal zich bevinden in een permanente staat van burgeroorlog. Het zal zich vooral bezighouden met plunderen, moorden, ontvoeren en aanslagen, om het volk in het gareel te houden door middel van enkel terreur. De oplossing voor dit systeem van minachting en wantrouwen is uiteraard ook uitgevonden door de beschaving, en is eerzucht. Deze eerzucht zal vaak ook weer gecombineerd worden door het eerdere gevoel van twijfel en tolerantie, iets dat ook terugkwam in de heerschappijen van Alexander de Grote, en Cyrus de Grote. Deze twee kenden zowel de weg van recht als geweld, en wisten als geen ander wanneer welke ingezet moet worden. Recht helpt tenslotte geheel niet als iemand met het grauw te maken krijgt, net zoals geweld niet helpt tegen een beschaafd mens. Bij de politiek der Wil-tot-Macht is er echter geen verschil tussen deze twee. Geweld ís macht, en om de beschaafden gerust te stellen, zal een dergelijke cynicus zich kleden in de mantel der liefde en vrede. Dit overtuigt echter niemand, want deze beschaafden zien met eigen ogen de wreedheid en de hebzucht van de soldaten van zijn systeem. Wordt de cynicus geheel

afhankelijk van deze soldaten, dan zal wreedheid en hebzucht de enige regel worden van de maatschappij. Van hieruit zijn nog slechts twee opties mogelijk: een vlucht of een opstand, wat dit systeem hetzelfde eindresultaat geeft als dat van een antieke versie van de onderdrukker, namelijk het Assyrië van Esarhaddon. De tegenmacht van dit regime zal echter ook een bekende vorm aannemen, en zal van geld en vleierijen de enige wet maken, waardoor we bij deze tegenmacht terug zijn bij de wet van Ur-Nammu.

Uiteraard hoort de code van Hammurabi deze twee niet geheel te vervangen. Vrijheid gebiedt ons juist het tegenovergestelde: er moeten méér codes en wetsprincipes komen waarnaar geregeerd kan worden. De codes van Esarhaddon en Ur-Nammu zijn momenteel dan ook zeer begrenzend, en kunnen nooit leiden tot in elk geval één eigenschap die de mens altijd nodig blijft hebben, namelijk schoonheid. Deze schoonheid is in Nederland vaak naar het oppervlakte gekomen, met name in de kunst, waarvan de schilderkunst de belangrijkste is. Het toppunt hiervan is Rembradnt, met één van zijn topstukken dat als onderwerp de Bataafse Samenzwering heeft. Met name zonder kleur is dit schilderij opzienbarend te noemen.

Ziedaar Julius Civilis, tussen gelijkgestemden, maar alsnog met enige onzekerheid op zijn gezicht. Zijn blik is zoekende naar medestanders, terwijl diep in zijn ziel de eenzaamheid van rebellie zijn eed probeert te dwarsbomen. We zien hierin de kracht van meerstemmigheid, maar tegelijkertijd ook de kwetsbaarheid ervan. Deze meerstemmigheid zou ook zijn weg vinden in de muziek, en dan met name in de orgelmuziek van hetzelfde tijdperk. Het hoogtepunt van deze muziek vindt zich in Jan Pieterszoon Sweelinck, wiens muziek opgedragen werd aan God Almachtig, waarbij volgens Sweelinck 'de hele natuur zelf niets anders is dan de volmaakte muziek die de Schepper in de oren van de mensen laat herklinken, om hun plezier te schenken en zo tot Hem te laten komen, wat we in een oogopslag kunnen zien aan de voortreffelijke opbouw, de schitterende verhoudingen en de ordelijke bewegingen en omwentelingen van de hemellichamen.' Uiteraard is er sinds de tijd van Sweelinck wel iets veranderd. Zo was het onder andere de eerdergenoemde Edward Lorenz ddie niet alleen onze blik op het weer, maar ook op de planeten zou veranderen. Deze volgen niet slaafs een deterministisch pad dat vastgesteld is in een goddelijke, onveranderlijke harmonie, maar hebben ook te maken met oneffenheden en wisselvalligheid, waarbij kleine variaties over tijd ook bij planeten voor grote gevolgen kunnen zorgen. Voor velen zal dit angstaanjagend klinken, maar we kunnen het ook zien als de levende vorm van harmonie, waarbij zelfs wanorde zijn plek heeft in het geheel van het bestaan. Het is waarschijnlijk dan ook de willekeur die onder andere de polyfonie van de eerdere Nederlandse School van muziek, waarbij een componist als Johannes Ockeghem een brug kon slaan tussen de klassieke Oudheid en zijn eigen humanistische tijd, die steeds meer in de ban raakte van de wiskunde, en de feilloze harmonie die hierin verborgen lag.

Deze overeenkomst tussen flexibele menselijkheid en zekere wiskundige logica kunnen we ook zien in de principes waarin in de Late Middeleeuwen oorlogen werden uitgevoerd. Deze werden gevoerd door de ridder, hét symbool van het starre feodalisme, maar waarom zouden we de ridder niet weer tot leven kunnen roepen, in een moderne, menselijke vorm? Deze ridder bestaat tenslotte nog altijd, in de verbeelding van het collectieve onderbewustzijn, als een totale antiversie van de terroristische bandiet dat vandaag de dag door moet gaan als de 'vrijheidsstrijder'. Deze ridder hulde zich in eenzaamheid, ver van het grauw, zodat hij niet onder hun invloed kwam te staan, en zich in stilte kon terugtrekken. In deze stilte voelen we de eeuwigheid in onszelf. De ridder bestond tenslotte uit zijn daden, en niet uit zijn titel als ridder. Hij was niet beter dan de rest van de mensheid, en scheidde zich daarom af van het grauw. Hij wist namelijk hoeveel hijzelf op hen leek, ook al had hij de neiging om hen om hun dwaasheid te vervloeken. Deze woede had echter zijn eigen plaats, en waar wij ons richten op deze woede, zou een ridder dit nooit doen. De ridder keert zich tot dankbaarheid, van alles wat het leven naar hem toe slingert, een eigenschap die bij ons jaloezie en de drang tot navolging schept. Wij kennen trots, maar de ridder kent slechts respect. Dat is onze zwakte, maar daar is een oplossing voor, in de vorm van samenwerking. Wij kunnen de ridder tenslotte zien als een grootse uitdaging, zodat hij ons beter kan maken. Wij

hopen in vriendschap te kunnen treden met hem, ondanks onze verschillen, omdat het vriendschap is dat de kwaliteit van het bestaan zeer kan verhogen.

Misschien wel het grootste probleem dat wij hebben in relatie tot de ridder is vergeving. Onze neiging tot vergeving is gering, ondanks het bewustzijn dat vergeving altijd noodzakelijk zal blijven. We zien vergeving te erg als iets dat vals is, en iets dat onze zielen bewolkt. De ridder ziet dit anders: hij ziet vergeving als de hoogste der bergtoppen, waarop de wereld daadwerkelijk te zien is zoals zij is. Dapperheid is nog een waarde waar de ridder vele malen sterker in is dan wijzelf. 'Alles dat licht geeft', zo stelt de ridder, 'moet het vuur doorstaan.' In dit verlengde kunnen we ook elegantie en nederigheid zien. Wij zullen dit vaak als kruiperig ervaren, maar de ridder niet. Hij zal dit als noodzakelijk zien voor daadwerkelijke verandering. Deze daadwerkelijke verandering werd al verkondigd in het concept van het uitzitten. Dit is een concept binnen ons geloof dat stelt dat het vaak de bedoeling is om de tijd het werk voor je te laten doen. De ridder heeft hier het woord 'geduld' voor, wat eigenlijk neerkomt op hetzelfde. De ridder wacht het juiste moment af, om rechtvaardigheid te doen spreken. De ridder heeft echter hierin vooral zijn aanzien en glorie, iets dat hij rijkelijk uitdeelt aan de ander. Deze glorie is over de jaren stukje bij beetje opgebouwd, in zijn eigen tijd, aan de hand van nog een waarde die de ridder met ons deelt, namelijk discipline. De ridder zal deze echter beter in handen hebben, terwijl wij, het Volk, dat de wildernis gewend is, zich toch meer richt op de wispelturigheid van de natuur. Het verschil zit hem hierin in het concept toewijding, waarbij de ridder een groot gedeelte van zijn bestaan zal offeren voor zijn vooraanstaande rol in de maatschappij. Zijn rol is dan ook publiekelijk, terwijl die van ons zich in de privésfeer bevindt.

Een ander verschil tussen ons en de ridder is de rol die het geloof speelt. In onze ogen is geloof niets zonder filosofie en wetenschap, maar de ridder zal deze twee gemakkelijk opofferen voor het geloof. Dit is echter een zwak punt, omdat het de ridder vatbaar maakt voor de fanatieke geest der kruisvaart. Deze kruisvaart is nog altijd onder ons, maar wel in een ideologische vorm, waarin verschillende vormen van collectivisme, zoals fascisme en communisme, deze rol overgenomen lijken te hebben. De hevigheid van de kruistocht is echter nog altijd geldig. Deze hevigheid zal voornamelijk het gevolg zijn van de onvoorwaardelijke liefde die de ridder voelt voor zijn thuis, en zijn naasten. Ook zal de ridder veel minder angst kennen voor de dood, op een mate die door ons als dwaasheid gezien wordt. Hij zal zijn dood altijd als een noodzakelijk offer zien, terwijl wij slechts Vidar kennen, die strijd levert om een rekening te vereffen.

We keren terug naar de oorsprong van dit hoofdstuk, en van ons eigen tijdperk, dat begon met de val van de Berlijnse Muur, de verklaring dat de geschiedenis ten einde is gekomen, en de extremistische reactie op deze verklaring. De vraag in dit tijdperk, die op ieders lippen brandt, is wat nu precies hetgeen is wat afwezig is in dit alles. Veel religieuze belijders zullen naar de afwezigheid van God wijzen, maar naar mijn mening gaat dit antwoord veel dieper. Ons geloof in

God in Europa werd grotendeels gevormd door twee kerkvaders. De meest recentelijke was Thomas van Aquino, die met behulp van de rede het bewijs leverde voor het bestaan van God, en Zijn regering over de wereld. De ander was Aurelius Augustinus, die één van de eerste verbindingen legde tussen de antieke filosofie en het Christendom. Hij deed dit voornamelijk in de *Stad van God*, waarin Augustinus een uitleg gaf waarom het eeuwige Rome overrompeld was door de barbaren uit het noorden. Rome had zich afgekeerd van God en Zijn Geboden, en werd nu gestraft voor haar ongeloof. De meesten van ons zien de *Stad van God* als het hoofdwerk van Augustinus. Ik ben het daar echter mee oneens. Naar mijn mening is het hoofdwerk van Augustinus een preek die de naam *Sermo de prouidentie* draagt. Deze wordt vertaald als *Gods zorg voor de wereld*, en het is wat mij betreft zorg dat de grote afwezige was in het einde van de geschiedenis. Het is dus interessant om deze preek na te lopen, om te zien wat er precies is misgegaan in het einde van de geschiedenis.

De preek begint met een citaat van de apostel Paulus.

'Denkt u soms, zegt hij, *dat u, een mens die zelf doet wat hij veroordeelt bij anderen, het oordeel van God kan ontlopen? Veracht u dan zijn onbegrensde goedheid, geduld en verdraagzaamheid? Weet u niet dat zijn goedheid u tot inkeer wilt brengen? U bent hardleers en wilt niet tot inkeer komen! Zo maakt u dat de straf waartoe God u veroordeelt op de dag dat Hij zijn rechtvaardig vonnis uitspreekt en uitvoert alleen maar zwaarder wordt. God beloont ieder mens naar zijn daden.'*

Tot zover niets nieuws. Moraliteit is hierin nog steeds grotendeels bevel en gehoorzaamheid. Iets anders wordt het als er een twijfelende stem optreedt, om dit bovenste in twijfel te trekken.

'"Nou," zeggen ze dan, "als iets zorgzaam wordt bestuurd zit er altijd lijn en systeem in. Maar wat is er nu chaotischer en rommeliger dan het menselijk leven? Slechte mensen hebben heel vaak alle geluk van de wereld, ja, ze zijn goede mensen ook nog de baas. En die goeden vergaan intussen van de ellende en moeten zich maar schikken naar de slechten."'

Augustinus geeft daarop het volgende antwoord:

'Is dat nu de reden om Gods zorgzaamheid te ontkennen? Dan moeten zij die zorgzaamheid op andere momenten ook erkennen. Namelijk als we goede mensen zien schitteren in rijkdom, publieke functies en hoge posities. En als die de slechte mensen in het gareel houden door het recht en de macht. Want dan is het menselijk bestaan echt in orde, dan is alles goed geregeld.'

Dit stelt de criticus echter niet tevreden, en wat volgt is een veel beter beeld van willekeur, eentje die sterk verwantschap kent met het einde van de geschiedenis:

'"Nee, nee," zeggen ze dan, "de zaken liggen toch niet altijd zo? Anders zouden we wel erkennen dat het allemaal prima is geregeld. En ook het omgekeerde: stel dat slechte mensen het altijd uitstekend maken en goede mensen altijd hun slaven zijn en enorm pijn lijden en totaal niets bezitten. Ook dan is het op een bepaalde manier goed en consequent geregeld en kunnen we ervan onder de indruk raken. Ja, misschien gaan we dan wel geloven dat slechte mensen al dat zichtbare geluk hebben juist omdat ze

verstoken zijn van het onzichtbare geluk, dat in het hart zit en veel beter is en duurzamer. En de goede mensen, die hebben dan geen geluk aan de buitenkant juist omdat ze van binnen een veel schitterender geluk kennen! Het vuur van hun vreugde gaat nu al aan, door hun hoop op onsterfelijkheid, en alles komt helemaal goed wanneer hun ellende en narigheid achter de rug is. Maar nu? Nu is het in het leven een rommeltje en loopt alles door elkaar. Soms staan de besten boven de slechtsten, soms precies andersom. En juist door dat inconsequente wordt het goed duidelijk: er zit geen lijn in, er spreekt totaal geen zorg van God uit voor het menselijk bestaan."'

Dit is een belangrijke passage, die doordringt tot de kern van het probleem van het einde van de geschiedenis. Zowel het einde van de geschiedenis van Francis Fukuyama als de *Mobilmachung* van Peter Sloterdijk missen één eigenschap, namelijk zorg. Het daadwerkelijke omkijken naar de ander, niet uit puur materieel gewin, maar omdat de wereld nu eenmaal beter is mét dan zonder empathie, dat is het daadwerkelijke wat beëindigd werd in het einde van de geschiedenis. Dit werd vervangen met een brute logica van de vrije markt, die per definitie niets te melden heeft over de zorg om de ander, behalve dat deze behoorlijk duur is, en dat we er dus best op kunnen bezuinigen. Maar dit blijkt een illusie, niet omdat dit niet waar is, maar omdat het een veel groter punt over het hoofd ziet, namelijk dat sommige zaken gewoonweg niet gevangen kunnen worden in een geldprijs. Daarnaast kan capabel leiderschap ook niet gevangen worden in populariteitspeilingen, kan het heldenmoed van een veldheer nooit gevangen worden in het aantal hectaren land dat hij bezet, en kan de uitmuntendheid van een wetenschapper nooit gevangen worden in het aantal citaten dat aan zijn naam verbonden is. Deze vormen van uitmuntendheid gaan veel verder dan cijfers, en worden meestal slechts benaderd in woorden. Zij zijn beiden echter niet, omdat de daadwerkelijke hogere waarden altijd buiten het bereik van beiden zullen blijven.

Het antwoord dat Augustinus op deze kritiek geeft, is trouwens opvallend. Het lijkt namelijk sterk op de logica die creationisten hanteren om hun politiek-wetenschappelijke macht te handhaven, namelijk door te kijken naar de complexiteit van het lichaam en de natuur, die nooit willekeurig had kunnen ontstaan. Augustinus maakt later echter een afwijking, die zeer interessant is.

'Nee, er zou nergens een spoor van leven te vinden zijn als het niet was gemaakt door het Leven dat zelf niet is gemaakt. Bij al wat leeft en een lichaam heeft, hoe minuscuul en onbeduidend ook, verloopt de voortplanting onmiskenbaar systematisch. Ja, zelfs bij al die miljarden bomen en planten vind je zaden, wortels, stammen en takken, bladeren en bloemen en vruchten: ze komen vanuit de verborgen schoot van de natuur. Zou dat allemaal kunnen zonder Hem als Schepper? Het is net als bij de kunst: de veranderlijke, zichtbare objecten zijn gebaseerd op onveranderlijke, onzichtbare ideeën. En al die ideeën liggen besloten in Gods almachtige, om niet te zeggen 'almakende' wijsheid, die de wereld omvat. *Ja, zo staat het in de Schrift:* Zij omvat de wereld van het ene uiteinde tot het andere, en alles bestuurt zij even voortreffelijk.*'*

Dit is een citaat dat haast pantheïstisch overkomt, maar een idee bevat dat in onze moderne tijd eigenlijk nog nooit voorgesteld is. Het is het idee van een moreel Darwinisme, van een natuur, die

goddelijk is, en die neigt naar wijsheid en moraliteit. Uiteraard komt dit met een opmerking, namelijk dat systematiek niet kan zonder willekeur. Dit is geen intuïtief idee, maar wel een idee dat over de jaren steeds meer geldigheid heeft gekregen. Deze intuïtie vinden we overigens ook terug in de preek van Augustinus.

'Wie heeft de mens eigenlijk het vermogen gegeven zich te ergeren aan wanorde en te genieten van orde? Dat vermogen vindt de mens in de natuur van zijn ziel, en die heeft hij niet zelf gemaakt. Goed, hij kan geen lijn bekennen in het menselijk bestaan en dus denkt hij dat God er geen leidende rol in speelt. Maar hoe komt het dat *hij dat denkt? Doordat hij van nature weet dat orde gaat boven wanorde! Zo, dus een mens is van oordeel dat orde beter past bij Gods werken dan wanorde, maar God zou geen geordend oordeel hebben over alle mensen? Terwijl Hij een gevoel voor orde heeft geschapen in ieder mens afzonderlijk?'*

Dit is ietwat dubieus, aangezien het onze intuïtie is die bepaald wat orde en wanorde inhouden. Zo kan wanorde zeer zeker voordelig zijn, zelfs voor orde zelf, aangezien een bepaalde mate van wanorde een systematiek kan doen ontwikkelen, en zo beter kan maken, zoals we in het concept van antifragiliteit zien. Een ander concept dat met dit concept te maken had, was zelfblootstelling. Ook dit concept zien we terug in de preek van Augustinus.

'Maar wat ons betreft is dat niet alles. Er is meer dan die heldere, zichtbare tekens aan de hemel en op aarde, wij hebben ook ons geloof. En daarin vinden we een heel zeker bewijs dat de mensheid God ter harte gaat. Een zo strek bewijs dat we dit niet mogen ontkennen, nee, dat zelfs twijfel taboe is. Dat bewijs is Jezus Christus, Hij die de gestalte van God had, maar zijn gelijkheid aan God niet vasthield, maar er afstand van deed. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens. En als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis.'

Ook dit citaat is dubieus, aangezien het stelt dat we niet mogen twijfelen aan dit bewijs. Dit is ondanks dat twijfel ons informeert over de noodzaak van opoffering, die niet exclusief deel is van de Christelijke traditie, maar ook geregeld in pre-Christelijke tradities voorkomt. In de antieke mythologie werd zelfopoffering niet gezien als een slechte zaak, maar werd het slechts gezien als iets dat, in tegenstelling tot de kruisdood, gecombineerd moest worden met strijd. Ook zien we specifiek in de Germaanse traditie dat Wodan zichzelf offerde aan zichzelf om zo kennis te nemen van het runenschrift. Dit zijn dus variaties op het idee van opoffering, waarbij strijd en kennis deel zijn van dit ideaal, naast medemenselijkheid. De moderne tijd heeft dit ideaal echter compleet uit het oog verloren, en heeft dit geheel vervangen met cijfers en geld, waardoor de geestelijke malaise kon ontstaan. Bij de herontdekking van het ideaal van opoffering, uit de noodzaak voor zorg voor de ander, kan dit ideaal de Nieuwe Moraliteit nieuw leven in blazen, een moraliteit die overigens niet christelijk hoeft te zijn, zoals we net zagen.

Zorg alleen is echter niet genoeg, want een Nieuwe Moraliteit hoort ook een fysieke aanwezigheid te kennen. Deze zal voornamelijk ingevuld worden in de vorm van de economie en de technologie. Deze dienen tenslotte niet te vergaan, maar dienen gehermoraliseerd te worden,

om zo een betere maatschappij te kunnen stichten. Om dit ten eerste met de economie te kunnen doen, moeten we kijken naar de oorsprong van het economische systeem waar alles na de Val van de Muur omheen gebouwd zou worden, het kapitalisme. Dit is echter een specifieke vorm van kapitalisme, namelijk het Amerikaanse kapitalisme, en dat dit niet een libertair kapitalisme zonder remmen is, een fout die Taleb overigens ook maakt in zijn werken, moeten we onze aandacht richten op het werk *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power*, van de hand van John Kenneth Galbraith. Dit werk ontzenuwt veel van de regelrechte mythen die na de Tweede Wereldoorlog ontstaan zijn over het kapitalisme, en laat zien waarom het libertaire ideaalbeeld hiervan een regelrechte fantasie is.

Dit boek in geschreven in de jaren 50, een tijdperk dat door de Amerikanen zelf als een gouden tijdperk gezien wordt. In dit tijdperk was er echter al een belangrijke tegenstelling, namelijk tussen vrijheid en socialisme. De Verenigde Staten waren in de grip van een angstbeeld van een socialistische revolutie die ieder moment kon losbarsten. In de vrije markt kwam er nog een angstbeeld bij, namelijk dat van de inherente instabiliteit van het eigen bezit. Het gaat tenslotte vandaag de dag nog steeds goed, maar morgen kan de vlag er compleet anders bijhangen.

Deze twee angstbeelden vormen een deel van de verklaring voor de afgunst naar één van de meest beroemde economen van de 20ste eeuw, John Milton Keynes. Keynes was één van de weinige economen die de kracht van ideeën begreep, toen hij erop stond dat 'de ideeën van economen en politieke filosofen, zowel wanneer ze gelijk als ongelijk hebben, [...] vele malen krachtiger [zijn] dan meestal wordt aangenomen...Practici, die geloven dat ze geheel ontkoppeld van welke intellectuele invloed zijn, blijken vaak slaven van een of andere vergeten econoom.' Eén van de ideeën, waar met name de Amerikaanse conservatief zich volgens Galbraith geheel aan overgegeven lijkt te hebben gegeven, is dat de economie inherent instabiel is, en altijd neigt naar depressie en neergang, en dat economische experimenten, zoals bijvoorbeeld in Galbraith's eigen tijd, de New Deal, het grote risico niet waard zijn, omdat dit het aantal uitgaven radicaal doet stijgen, waardoor de kans bestaat dat de begroting niet langer op orde zal zijn, waardoor de schulden steeds meer en meer zullen oplopen, met een verlies van vertrouwen en een vreselijke val van de economie tot gevolg. Staatsinvloed in de economie, zoals die door Keynes zelf vaak werd voorgesteld, zijn dus vrijwel uit den boze, en om de status quo te behouden, moet de economie zich in plaats daarvan vol inzetten op competitie. Dit is het automatische mechanisme, waarbij een systeem van juiste beprijzing van de aangeboden goederen enkel kan werken aan de hand van competitie, waarbij een individuele producent zich constant moet aanpassen aan veranderingen in de prijzen, waar hijzelf geen enkele controle over heeft. Dit is de economische druk die deze producent dwingt om betere en efficiëntere producten te ontwikkelen, om zo de concurrenten voor te zijn, een systeem waar andere producten op hun beurt weer op reageren met hun eigen betere producten, zodat iedereen beter wordt van dit systeem.

In dit systeem was er ook plaats voor een schurk, in de vorm van de oppotter. Deze verzamelde zoveel mogelijk geld, waardoor het systeem van competitie tot stilstand kwam. Dit gebeurde doordat de oppotter de vraag op de markt deed verminderen. Om dit tegen te gaan, werd een wet van de economie ontwikkeld die zeer invloedrijk zou worden. Dit heette de wet van Say, en is bekend geworden als de wet der markten, die stelt dat het totaal van vraag voor goederen altijd gelijk moet zijn aan haar aanbod. In deze wet hoort er altijd vol gebruik gemaakt te worden van vrijwillige arbeid. Dit heeft echter ook tot gevolg dat er op geen enkel moment rekening gehouden wordt met een depressie, waarbij vertrouwen dat er opnieuw geld binnenkomt, dat uitgegeven kan worden aan nieuwe goederen. Bij een depressie is er een serieuze onderbreking van deze stroom van geld, en bij deze onderbrekingen moet het gespaarde geld aangeboord worden. De wet van Say stelt echter dat spaargeld in ieder geval uitgegeven moet worden, en als de uitgaven teruglopen, zal het sparen toenemen. Dit had weer tot gevolg dat een vermindering van uitgaven opgestart kon worden, omdat het systeem geen enkele garantie kon bieden voor deze vermindering. Dit probleem was echter niet relevant in het licht van de efficiëntie van het systeem, dat door competitie aangejaagd werd.

Competitie zou echter nog een probleem oplossen, namelijk dat van macht. Zowel in de Amerikaanse politiek als het Amerikaanse bedrijfsleven van de jaren 50 was de rol van macht van een zeer specifiek karakter, namelijk die van de dienaar van de publieke zaak, en de zakenman die het grootst mogelijke bedrijf runt. Dit laatste is van belang bij het idee van competitie, want door kartelafspraken en samenvoegingen kunnen er steeds grotere bedrijven ontstaan. In West-Europa eindigt dit meestal als één groot bedrijf, terwijl in Amerika er enkele grote bedrijven overblijven, met enkele kleine bedrijven in de marge. De reden dat Amerika niet één groot bedrijf krijgt, heeft te maken met de consolidatie van de macht tussen de grote bedrijven, een macht die door de publieke opinie en de rechterlijke macht in het gareel gehouden worden. Deze stand van zaken, een machtsevenwicht van enkele grote bedrijven, lijkt echter weinig te maken te hebben met het ideaal van het kapitalisme.

Dit alles lijkt ons uiteindelijk een absolute scheiding te geven tussen aan de ene kant competitie, en aan de andere kant de monopolie, maar schijn bedriegt. Zo is er in de jaren 30 van de 20ste eeuw onderzoek gedaan naar deze scheidslijn, door E.H. Chamberlain en Joan Robinson, en deze scheidslijn bleek verre van nauwkeurig. Zo identificeerden zij verschillende markten waarbij zowel het label van competitie als dat van de monopolie niet pasten. Er bleek ook nog een derde vorm te bestaan, een markt met enkele verkopers, zoals we dat in de Verenigde Staten zien. Dit wordt ook wel een oligopolie genoemd, en deze oligopolie bleek het primaire label voor een industriële economie. Competitie kent echter ook een belangrijk alternatief, net als in dit geval de monopolie, namelijk publieke regulering. Deze regulering staat in schril contrast met de competitie, die van nature zich buiten de wetgeving begeeft, en dus zelden in het publieke belang

zal zijn. De economie heeft zich echter net zo hard te houden aan dit publieke belang als het privébelang, en in het verlengde van deze noodzaak zou één van de hoofdwerken van de economie geschreven worden, naast Adam Smith's *Wealth of Nations*, David Ricardo's *Principles of Political Economy* en Karl Marx' *Das Kapital*. Dit is het werk van John Milton Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Keynes zelf was echter niet de hoofdbron van zijn eigen invloed: dit gebeurde voornamelijk aan de hand van degenen die beïnvloed werden door dit werk.

Een belangrijke conclusie van Keynes was dat depressie en werkloosheid niet onnatuurlijk waren, omdat de economie het natuurlijke evenwicht, waar een economie naar neigt, op ieder prestatieniveau kan vinden. Dit heeft tot gevolg dat de kans dat iedereen een baan zal hebben, niet hoger zal zijn dan de kans dat een aanzienlijk aantal mensen werkloos aan de kant staat. Daarnaast zal de vraag naar goederen altijd hoger zijn dan de economie kan bijbenen, zelfs bij volledige werkverschaffing. Dit heeft weer tot gevolg dat er altijd een opgaande druk op prijzen zal zijn, die constant zullen stijgen, waardoor het geld waarmee men betaald steeds minder waard wordt, en er dus sprake is van inflatie. Dit alles is compleet in strijd met hetgeen wat Say betoogde. De bewering dat productie leidt tot de koopkracht die het mogelijk maakt om te kopen wat er geproduceerd wordt, zou betekenen dat ieder niveau van productie stabiel kon zijn, wat een ineenstorting van productie, als reactie op een ineenstorting van koopkracht, onmogelijk zou maken. Maar deze productie is verre van stabiel. Zo kan de werkloze zijn arbeid aanbieden onder de marktwaarde, waarbij, uitgaande van competitie, de lonen in het algemeen ook zullen dalen. Dit hoort, in theorie, te leiden tot hogere verkoopcijfers en een grotere groep werkers, maar dit systeem is zelfs in theorie niet stabiel, en kan eigenlijk alleen stabiel zijn als iedereen werkt. Dit leidt in de richting van de conclusie die Keynes trok in contrast van Say, namelijk dat veranderingen in productie en arbeid een noodzakelijk gedeelte zijn van een economie, omdat het zich zo aanpast aan veranderingen in investeringen en spaartegoeden, waardoor depressies en inflatie verre van abnormaal zijn, iets dat in een systeem dat gebaseerd is op het gedachtegoed van Say, waarbij vraag en aanbod altijd perfect in evenwicht zijn, niet hoort voor te komen.

Buiten de theorie waren er echter nog andere zaken waar Keynes een enorme invloed op zou hebben, namelijk het meten van de prestaties van de economie. Dit meten heeft echter ook een historische aard, omdat het pas echt populair werd in de Tweede Wereldoorlog, in het systeem van nationaal boekhouden. Dit kreeg de vorm van het Bruto Nationaal Product, een meetinstrument dat voornamelijk van belang was in de mobilisering van de wapenproductie in de oorlog tegen Nazi-Duitsland. Dit nationale boekhouden bleek één van de geheime wapens te zijn in de Tweede Wereldoorlog, omdat het een economie in staat stelde om een helder beeld te hebben wat het produceerde, hoe de middelen verdeeld werden tussen militair en niet-militair gebruik, hoe de middelen verdeeld werden tussen direct gebruik en investeringen, en hoe het inkomen verdeeld werd. Hierdoor werden de economische middelen veel efficiënter ingezet door Engeland en

Amerika dan door Duitsland, waardoor de democratische mogendheden niet alleen in staat waren om veel gerichter te produceren, maar ook het vertrouwen kregen om risico's te kunnen nemen, omdat helder was hoe men ervoor stond. Met de huidige technologische stand van zaken zal het overigens ook interessant zijn om deze boekhouding toe te passen op oorlogvoering zelf, waarbij documentatie van iedere gevechtsuiting een technische mogelijkheid wordt, al zal dit waarschijnlijk nog een tijd toekomstmuziek blijven. Het zou in ieder geval een grote bijdrage zijn aan de verbetering van oorlogsvoering, net als het dat deed in de Tweede Wereldoorlog.

In deze twee ontwikkelingen rondom de theorie van Keynes zien we al gauw hoe veel van de mythologie van het einde van de geschiedenis is ontstaan. Deze lijkt haast volledig gebouwd rondom de ideeën van Say, waarbij de markt altijd stabiel zal zijn, door de wisselwerking tussen vraag en aanbod, iets dat geheel incorrect is. Wat echter nog interessanter is, is het gebrek aan besef over diezelfde geschiedenis, waarbij de bekende obsessie over het BNP helemaal geen economische oorsprong heeft, maar voorgekomen is uit een moment van bittere noodzaak, de Tweede Wereldoorlog. Ontkoppeld van deze geschiedenis, en van de kritische theorie die het idee van de absoluut stabiele vrije markt in twijfel trekt, is er regelrecht religieus geloof ontstaan rondom de vrije markt en de feilloosheid van de marktwerking. In dit geloof werd, zoals bij iedere vorm van fundamentalisme, iedere afwijkende mening volledig irrelevant, wat heeft geleid tot het gevaarlijke systeem waar wij nu in gevangen zitten. Dit zou verstrekkende gevolgen hebben, met name in de Eurocrisis, waarin bezuinigen een heilig gebod werd, iets dat altijd geassocieerd werd met zuinigheid, dat altijd gezien werd als een goede eigenschap. In ons systeem wordt dit echter gezien als een heilige eigenschap, ondanks dat er momenten zijn dat zuinigheid geen enkele functie heeft, en soms ronduit schadelijk is. Ook zijn in ons systeem inkomsten en winsten vrijwel heilig verklaard, omdat deze uiteindelijk uitgegeven worden in onze economie, waar iedereen baat bij heeft. Hierbij ging vrijwel iedereen voorbij aan de inherente instabiliteit van de economie, en de invloed die winsten hebben, vooral als deze torenhoog beginnen te worden, op deze instabiliteit.

Er is echter ook een cultureel aspect aan dit verhaal. Amerika wordt namelijk nog altijd gedreven door Puriteinse waarden, die stellen dat, als iemand met veel geld toegeeft aan een bepaalde mate van roekeloosheid, hij daarmee de toorn Gods over zichzelf afroept. Deze logica is uiteraard vrij tijdsbestendig gebleken, maar daar tegenover staat het idee dat iedere vorm van financiële hulp aan de minderbedeelden per definitie zondig is. Dit is echter exact het tegenovergestelde van wat te zien is in de werkelijkheid: het nalaten van iedere vorm van financiële hulp heeft zelden bijgedragen aan een stabielere economie. Ook in de Eurocrisis was dit te zien, waarbij het afwimpelen van zowat alle schulden op landen als Griekenland de crisis eerder verhevigde. Net als in dit geval wordt in de antiversie van het ideaal van de Puriteinen iedere vorm van risico vermeden, inclusief risico's die vrijwel zeker goed hadden uitgepakt, als ze maar goed genoeg aangepakt waren. In dit anti-Puritanisme wordt niet langer gesteld dat mogelijk niet

alles een publieke nood is, maar wordt de notie van publieke nood geheel uitgewist.

Dit laatste bleek echter niet alleen een illusie, maar actief schadelijk, wat ons brengt bij het centrale concept van Galbraith, het concept dat hem doet concluderen dat zowel een sterke markt als een sterke staat noodzakelijk is. Dit concept is het concept van compenserende macht, wat in het Engels 'countervailing power' genoemd wordt. Deze compenserend macht zorgt voor een verrassende dynamiek van macht die in een tijdperk van religieus kapitalisme geheel vergeten lijkt, namelijk de macht van de koper tegenover dat van de verkoper. De macht van deze koper houdt die van de verkoper in bedwang, maar zoals we al eerder zagen bij het concept van antifragiliteit, kunnen deze twee elkaar ook versterken en zo verbeteren. Er is hierbij dan ook geen sprake van een kwetsbare balans, maar van een gunstig effect, waarbij de druk die een gezonde markt op staatsmacht legt ervoor zorgt dat deze staatsmacht zich constant verbeterd, terwijl een sterke, efficiënte en geloofwaardige staat leidt tot een markt die net zo hard onder druk staat, en dus hetzelfde zal doen. Dit titanengevecht drijft zichzelf dus voort, en maakt iedereen die eraan meedoet, als het naar behoren werkt, dus beter. Ook religie kan deel zijn van deze strijd, zolang het maar gescheiden is van zowel de markt als de staat. Religie kan namelijk iets bieden wat deze twee nooit zullen bieden, namelijk de morele waarden die richting kunnen geven aan de mensheid, en het besef van wat er daadwerkelijk toe doet in het leven.

Vreemd genoeg is in het einde van de geschiedenis een scheidslijn gekomen tussen markt en staat, en is er vol gekozen voor de markt, wat vergelijkbaar is met een situatie waarbij we een auto gepresenteerd krijgen, en moeten kiezen tussen een stuur of een motor. Uiteraard zijn beiden noodzakelijk, en, om deze metafoor af te maken, ook een gordel, in de vorm van antieke waarden. Galbraith heeft in deze context al eerder de naam van Keynes genoemd, maar noemde daarnaast ook de naam van een libertarische econoom, F.A. Hayek. Deze kwam met een versie van de regel voor competitie, in de vorm van de regel dat een prijssysteem pas functioneert als er competitie is, dus als een individuele producent zichzelf moet aanpassen aan prijsveranderingen waar hij zelf geen controle over heeft. Dit was een rigoureuze definitie van competitie, waarbij een producent zich in elk geval aan één spelregel heeft te houden. Nassim Taleb zou Hayek noemen als een belangrijke inspiratiebron, maar ook hij zou vol kiezen voor het libertarische idee van een zelfcorrigerende markt, zonder zich ooit af te vragen of deze markt niet ooit zelf de controle zou nemen over deze ene regel, om zo geen rekening te hoeven houden met het publieke belang. We kunnen dan ook stellen dat antifragiliteit een juiste conclusie is op basis van compleet foute redenen: staatsmacht hoeft helemaal geen belemmering te zijn voor antifragiliteit, maar kan dit effect stabiel maken en zelfs versterken. Compenserende macht is hierbij dezelfde vorm gezien vanuit een ander perspectief, namelijk dat van het publieke belang. Wat de Amerikaanse versie van kapitalisme echter zo briljant maakte, is dat met beide perspectieven rekening gehouden werd. Zowel privébelang als dat van het publiek kunnen hun bijdrage leveren aan de versterking van

markt en staat, zonder dat er iemand verliest. In het libertarische idee, echter, móet de staat verliezen, zodat de markt kan winnen, iets dat een complete illusie is gebleken.

Wat echter al bleek in de jaren 50, is dat een sterke verkoper noodzakelijk zal moeten leiden tot een sterke koper. Deze twee staan niet op zichzelf, waarbij in het libertarische ideaal, de verkoper de maatschappij geheel naar rationeel eigenbelang zal inrichten op de juiste manier. Zij horen bij elkaar, en in de Amerikaanse versie van het kapitalisme kan Hayek niet zonder Keynes functioneren. Uiteraard zijn er grenzen aan compenserende macht: Het kan actief misbruikt worden door slechte actoren, die zich voordoen als slachtoffer, terwijl zij eigenlijk de dader van hebzucht zijn. Er zitten dan ook beperkingen aan deze macht, en er zijn zeker situaties waarbij het niet werkt. Zo zijn er voorbeelden te noemen waarbij compenserende macht niet werkt, zoals industrieën met een sterke marktpositie. Een voorbeeld hiervan is de vastgoed. Vrijwel ieder bedrijf dat huizen bouwt, is een klein bedrijf, en de industrie is er een die van nature al agressieve competitie in zich heeft. Daarentegen zagen we in 2008 dat de kredietcrisis begon in de huizenmarkt, en dat deze competitie de potentie heeft om het gehele systeem instabiel te maken, en in dit geval bijna te vernietigen. We hebben hier dus te maken met een industrie die juist baat zou hebben bij compenserende macht, bijvoorbeeld in de vorm van sterke regulering, ook al moet gezegd worden dat er in de jaren 50 al sprake was van vakbonden, en contact met het lokale bestuur. Ook moet er rekening gehouden worden met het alternatief dat bij de verkoper voorhanden is, namelijk samenwerking in de vorm van de coöperatie, al moet gezegd worden dat de coöperatie vaak hetzelfde effect zal hebben op de macht van de verkoper als de compenserende macht. Dit heeft te maken met het feit dat het organiseren van compenserende macht verre van makkelijk is, omdat deze groep vaak intern verdeeld is, en vaak net zo hard met zichzelf in competitie is.

Er is dus hulp van de overheid nodig om deze compenserende macht te organiseren, en het is precies deze staatsmacht die na de val van de Muur in het niets moest verdwijnen. Dit zou echter ook de macht van de markt aantasten, omdat deze weinig druk meer ondervond om zichzelf constant ontwikkelen. In de Amerikaanse context was er altijd nog het kenmerkende pragmatisme over om dit te kunnen compenseren, maar de Europese politieke context zou de vrije markt als orthodoxe doctrine eigen maken. Zo zal een Amerikaanse conservatief, hoewel hij tegen Vadertje Staat tekeer zal gaan, zeer graag de tarieven omarmen, zoals op grote schaal gebeurd onder de tweede termijn van Donald Trump. Dit is uiteraard staatsinterventie, en weinig meer dan een belasting voor het Amerikaanse bedrijfsleven, maar het werkt, dus zal de Amerikaan het omarmen, wat uiteindelijk nobel is.

Dit geeft tenslotte iets wezenlijks aan over het karakter van de Amerikaan, namelijk de verbinding tussen praktijk en moraliteit. De Amerikaan zal compenserende macht als een moreel gegeven beschouwen, maar zal nog veel sneller aandacht hebben voor de economische voordelen

die het hem geeft. Dit heeft tot gevolg dat een economie een natuurlijke neiging zal hebben naar compenserende macht, omdat hier een geweldig voordeel uit gehaald kan worden. Ook is er het besef dat wetgeving voor de verkoper meestal weinig uithaalt, aangezien deze zich meestal weinig aantrekt van wetgeving, terwijl een koper de wetgeving wél als waardevol ziet. Waar de ondernemer zich vaak wendt tot kwade trouw, zal een burger zich meestal wenden tot goede trouw. Deze goede trouw blijkt over tijd een veel sterker instrument dan de kwade, en stelde de boerenstand en de arbeidersklasse in staat om zich te kunnen organiseren, om zo de omstandigheden van zowel henzelf als dat van anderen te verbeteren. Gek genoeg zullen deze groepen deze ontwikkeling zelf als kunstmatig en vals beschouwen, waarbij iets als de subsidies van de boerenbedrijven gezien worden als iets dat van tijdelijke aard zal zijn. Galbraith stelt echter dat deze staatssteun geen abnormaal fenomeen is, maar van organische aard, en gezien de geschiedenis die zich na de jaren 50 heeft ontvouwd, waarbij vasthouden aan deze steun weinig tot geen schade heeft opgeleverd, terwijl het loslaten ervan vaak vreselijke gevolgen had, kunne we Galbraith hierin gelijk geven. Vaak wordt bij deze angst gebruikgemaakt van het Rode Gevaar, maar ook dit wordt door Galbraith gekarakteriseerd als een omwisseling van het oorzakelijke verband. Vaak is het niet zo dat socialisme armoede veroorzaakt, maar dat armoede veel vaker leidt tot een neiging naar socialisme. Deze impuls is uiteraard begrijpelijk, maar incorrect: een vrije markt kan tenslotte niet zonder een sterke staat, maar andersom is hetzelfde waar, aangezien de staat veelvuldig gebruikmaakt van diensten en producten die ontwikkeld zijn in de private sector.

De Keynesiaanse manier van doen is een reflectie hiervan. Het laat individuele beslissingen over aan de private sector, en richt zich enkel op het klimaat waarin deze beslissingen genomen worden. Dit klimaat hoort de stabiliteit van de economie intact te houden, terwijl het individu zijn eigen beslissingen blijft nemen. Over het algemeen komen dergelijke inzichten pas aan het licht in het geval van grote crises, zoals de Grote Depressie. Het grote verschil echter met deze crisis en die van 2008 is dat in 2008 het systeem eenvoudigweg gesteund werd, zonder enige vorm van hervorming. Dit viel samen met een politieke orde waarin het kapitalisme allang geen praktisch instrument meer was, maar een rigoureuze theologie, waarvan geen millimeter afgeweken mocht worden. Het was verworden tot wat het Christendom eerder was in Europa, de enige mogelijke manier om de wereld te aanschouwen, wat volledig voorbijgaat aan het historische feit dat Europa, zelfs onder totale Christelijke dominantie, alsnog polytheïstisch gedachtegoed behield. Ook als Europa de tegenovergestelde route bewandeld, en dominant polytheïstisch wordt, hoeven we niet te verwachten dat het Christendom geheel zal verdwijnen. Ook hier versterken de twee elkaar, net als Hayek en Keynes. Ikzelf zie geen enkel heil in een Europa zonder Christendom, al zal dit wel een Christendom moeten zijn die zijn naasten duldt. Mijn heilige boek is de Edda, maar ook ik ben niet ongevoelig voor iets ontroerends als 'Ere zij God', en 'in de mensen een welbehagen' laat mij absoluut niet koud.

Het kapitalisme moest al dit moois vervangen, wat uiteindelijk een kansloze missie bleek. Het is echter niet alleen het Westen dat geheel betoverd werd door dit idee van het kapitalisme als theologie. Vrijwel de hele wereld zag het als een heilige graal, wat de mate van armoede hoogstwaarschijnlijk geen goed heeft gedaan. Deze armoede werd vaak gezien in een scheiding, tussen het ontwikkelde Westen, tegenover de onderontwikkelde rest van de wereld. Veel meer dan slechts een gebrek aan luxe, is armoede nog altijd, zoals Gandhi dat ooit formuleerde, 'de ergste vorm van geweld'. Het is tenslotte een chronische vorm van geweld, een geweld dat verergerd wordt door de uiterst moderne manier van analyse ervan. Vaak wordt hierbij gebruikgemaakt van vijf stadia van economische groei:

1. traditionele maatschappijen, die primitieve technologieën en een pre-wetenschappelijke vorm van denken hebben,
2. voorstadium van ontwikkeling, waarbij mobiliteit van kapitaal een ondernemende klasse beginnen te genereren,
3. ontwikkeling, waarbij de economische normen vastgesteld zijn, en sectoren zich beginnen te ontwikkelen,
4. volwassenheid, waarbij economische diversiteit armoede doen terugdringen, en levensstandaarden omhoog gaan,
5. hoge massaconsumptie, waarbij de productie van moderne consumptiegoederen centraal staan.

Twee zaken vallen hierbij op. De eerste is de lineaire progressie, waarbij traditie als inherent primitief wordt beschouwd, terwijl deze traditie ook de vorm kan nemen van medemenselijkheid en de voorouderlijke geschiedenis, zaken die, als deze afwezig zijn, een maatschappij ernstig kunnen beschadigen. Ook wordt deze ontwikkeling geheel gezien in economische termen, waarbij moderne consumptiegoederen zowat het doel lijken te zijn, terwijl dit doel vooral beslist zullen worden door de mensen zelf die de maatschappij maken.

Het is echter de lineariteit van deze ontwikkeling die het potentieel schadelijkste is, en armoede wordt dan ook niet enkel gezien in termen van een lineaire ontwikkeling. Er kan ook sprake zijn van een cyclus van armoede, waarbij een gebrek aan middelen leidt tot problemen op andere gebieden, zoals de verspreiding van ziektes en sociale spanningen. In deze context is het interessant om een bekende naam te noemen, namelijk die van de bekende Canadese psycholoog Jordan Peterson. Vandaag de dag wordt Peterson bekritiseerd door zijn theorieën over betekenis en zijn politieke standpunten, maar de oorsprong van Jordan Peterson's carrière lag op het gebied van verslaving. Het had specifiek te maken met de verslaving aan alcohol, wat Peterson analyseerde als zijnde een cyclus, waarbij stimulerende middelen als alcohol het

beloningsmechanisme van het brein veranderd, waardoor er een cyclus van verslaving ontstaat, waarin bijeffecten als armoede, ziekte en woedeaanvallen een versterkende werking hebben op de alcoholverslaving zelf. Het gedachtegoed van Peterson richt zich voornamelijk op het doorbreken van deze cyclus, door de verslavingslus te kanaliseren in een veel oudere vorm, namelijk die van religieuze rituelen en verhalen. Hoewel het latere stadium van de carrière van Peterson afweek van dit startpunt, is dit wel degelijk een briljant inzicht, dat geheel onderschat wordt in het grotere geheel van alles rondom Jordan Peterson.

De afwijking van dit inzicht heeft waarschijnlijk te maken met een ander aspect van de intellectuele corpus van Peterson, namelijk het idee van hiërarchie. Dit idee zou, net als het kapitalisme als theologie, het Westen geheel in zijn greep krijgen, met alle gevolgen van dien. Het leidde ertoe dat het Westen het idee vatte om het lot van de gehele wereld te bepalen, iets waar Nederland ook bij betrokken zou zijn. Het zou met name in Indonesië de dienst willen uitmaken, maar na de Tweede Wereldoorlog zou dit rap ten einde komen. Er zouden twee politionele acties volgen, waarin een laatste wanhopig poging ondernomen werd om Indonesië weer onder controle te krijgen, maar deze zouden jammerlijk mislukken, en op 18 april 1955 zou niet alleen Indonesië, maar ook de rest van de landen die een vergelijkbare ervaring hadden gehad, hun lot in eigen handen nemen. Zij zouden dit doen in de vorm van de conferentie van Bandung, wat betiteld werd als een '*meeting of the rejected*'. Oorspronkelijk zouden de landen van de conferentie van Bandung zich niet verbinden aan één van de twee grootmachten van toen, in de vorm van Amerika en de Sovjet-Unie. Over tijd zou er echter een onverwachte ontwikkeling plaatsvinden, waarbij een agressieve ideologie ontwikkeld zou worden, die stap voor stap steeds meer invloed zou krijgen.

De ideologie wordt vandaag de dag het 'Maoïstisch Derde-Wereldisme' genoemd, en niet alleen de naam van deze ideologie is ietwat curieus. Ook betreft dit een ideologie die slechts vaag omkaderd is, al heeft het wel een duidelijke oorsprong. Deze oorsprong is een speech, van iemand die vaak als de tweede man van de Chinese Communistische Partij wordt beschouwd, Lin Biao. Biao was de rechterhand van Mao Zedong, en kwam oorspronkelijk uit het Chinese leger. Hij zou degene zijn die verantwoordelijk zou worden voor de persoonlijkheidscultus rondom Mao, en om deze cultus te vervolmaken, zou hij het gedachtegoed van Mao in een globale context plaatsen. Deze visie zou hij verkondigen in de speech 'Lang Leve de Overwinning van de Volksoorlog!' in 1965. Een specifiek citaat hiervan vormt nog altijd de basis van het Maoïstisch Derde-Wereldisme:

'Als we kijken naar de gehele wereld, kunnen we Noord-Amerika en West-Europa betitelen als de 'steden van de wereld', en Azië, Afrika en Latijns Amerika zien als de 'landerijen van de wereld'. Vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog wordt de revolutionaire beweging van het proletariaat om verschillende redenen tegengehouden door de kapitalistische landen in Noord-Amerika en West-Europa, terwijl de revolutionaire volksbewegingen in Azië, Afrika en Latijns Amerika snel gegroeid zijn. Op een manier is de huidige wereldrevolutie te vangen in het beeld van een omcirkeling van de steden door de landerijen. In de eindanalyse hangt het uitgangspunt van de gehele wereldrevolutie af van de revolutionaire strijden in Azië, Afrika en Latijns

Amerika, die de overgrote meerderheid van de wereldbevolking uitmaken. De socialistische landen zouden het als hun internationale plicht moeten zien om de volksrevoluties van Azië, Afrika en Latijns Amerika te steunen.'

Deze opdeling van een Eerste Wereld die de Derde Wereld onderdrukt zou leiden tot een vreemde logica, namelijk het idee dat de Derde Wereld zich altijd aan de kant van de uitgebuite bevind, terwijl de Eerste Wereld altijd de rol heeft van uitbuiter. Zelfs als iemand zich in de Eerste Wereld aan de onderkant van de samenleving bevindt, dan nog kan niet gezegd worden dat een dergelijk persoon uitgebuit wordt, en dus nooit deel mag uitmaken van het proletariaat. Zij moeten gezien worden als de arbeidsaristocratie, en verdienen geen enkele vorm van medelijden, hoeveel onrecht en lijden zij zelf ook zeggen te ervaren. Aan de andere kant lijkt dit ook geheel voorbij te gaan aan enige vorm van compromis, zoals we die ook zien in onderdrukte werelddelen als Afrika. Hier werd tenslotte ook veel gevochten, maar werd ook de filosofie van *Ubuntu* ontwikkeld, dat kort neerkomt op het idee 'ik ben omdat anderen zijn'. We kunnen stellen dat dit idee niet uit de lucht is komen vallen, maar dat dit vastgesteld werd na vele veldslagen en gruwelijkheden. Op een vreemde manier lijkt door Lin Biao dan ook een nieuwe hiërarchie uitgevonden te zijn, namelijk die van een 'goede' Derde Wereld, die altijd onrecht ondergaat, en een 'slechte' Eerste Wereld, die dit onrecht altijd aandoet. Wederom is de werkelijkheid van dit onrecht irrelevant, en dient dit beeld eindeloos herhaald en bevestigd te worden. Dat Lin Biao dit beeld bedacht, zou uiterst ironisch zijn: hij zou namelijk later betiteld worden als een contrarevolutionair, en het vliegtuig waarmee hij op 13 september 1971 naar Mongolië zou vliegen, zou neerstorten, waarbij de officiële lezing van de Chinese Communistische Partij nog altijd is dat Biao deel was van een complot om couppoging te ondernemen tegen Mao.

Dit is deel van een veel grotere ironie wat betreft het communisme, namelijk dat voor alle slogans over vrijheid en gelijkheid, het eigenlijk vooral herinnert wordt voor haar onvrijheid, en het geavanceerde gevangeniswezen waarmee het de eigen bevolking onder de duim hield. De kleine verschillen tussen dat van de Sovjet-Unie, en dat van Communistisch China geven aan hoe vrijheid in beide systemen geïnterpreteerd werd, maar laten beiden een beeld zien van een schokkend einde van vrijheid voor zelfs de eigen bevolking waar het voor meent te spreken. Het kampensysteem van de Sovjet-Unie, de Goelag, was een afkorting voor het 'Hoofddirectoraat voor opvoedings- en werkkampen'. In deze naam zien we al de manier waarop het politbureau in Moskou naar deze concentratiekampen keek. Ze waren bedoeld ter heropvoeding, om de burgers van de Sovjet-Unie de 'juiste' gedachten aan te leren, door middel van de slavenarbeid die gedaan werd in de kampen. De opzet van deze kampen is in detail beschreven in het Zwartboek van het Communisme, samengesteld door auteurs als Stephané Courtois en Robert Laffont. Dit werk beschrijft de Goelag met name als een bureaucratische machine, waarbij aantallen, economische bestemming, het type veroordeling, geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau nauwkeurig bijgehouden werden. Eén aspect blijft echter onbekend, namelijk het transport tussen arrestatie en

veroordeling, waardoor de vele ontberingen en talloze doden hiervan onbekend blijven. Opvallend is de manier van centraal bestuur van de Goelag. Deze had de productieve functie van 'correctieve arbeid', en werd op economische grond bestuurt,waarbij er constant verkeer was tussen de bestuursafdelingen van de strafinrichtingen en die van bijvoorbeeld infrastructuur, industrie, etc. Tussen deze twee partijen werden constant contracten afgesloten, waarbij de gedetineerden dienden als weinig meer dan handelswaar. De Goelag was dus in wezen een slavensysteem, waarbij zaken als het dagritme, het eten en de locatie van de gedetineerden strak geregeld werd. Zelfs na de veroordeling stopte dit niet, en bleef de controle bestaan in de vorm van 'toegevoegde straffen', zoals huisarrest en verbanning, als straf voor 'contrarevolutionaire activiteiten'. Deze activiteiten lijken weinig meer dan 'kapitalistische' vergrijpen, gegoten in een socialistische mal: zaken als 'verspilling van het socialistische eigendom', 'overtreding van de wet op paspoorten', 'landloperij', 'speculatie', 'verlaten van de arbeidersplaats' en 'sabotage' waren strafbare feiten, waarvan het gros van de slachtoffers gewone burgers betrof die slachtoffer waren geworden van de totale controle en criminalisering van de werksituatie.

De cijfers van slachtoffers zijn, met name onder het regime van Stalin, schokkend: 6 miljoen doden als gevolg van hongersnood, 720.000 executies, meestal na een schijnproces, beiden buiten de kampen, 300.000 sterfgevallen binnen de kampen, 600.000 sterfgevallen als gevolg van overplaatsing, op een totaal van 2.2 miljoen gedeporteerden en ruim 7 miljoen personen die de kampen zijn binnengetreden. Deze cijfers zouden echter niet op dit punt blijven, voornamelijk door een gebeurtenis die nog altijd in de Russische geschiedenis wordt gezien als één van de grootste: de Tweede Wereldoorlog. In het eerste jaar van deze oorlog steeg het aantal gedetineerden met 270.000 gevangenen, en steeg het aantal deportaties uit 'gesovjetiseerde' gebieden met ruim een half miljoen. Het totaal van strafrechtelijke veroordelingen steeg in een jaar tijd van 700.000 naar 2.3 miljoen. Dit alles was een reflectie van de paranoia die zich meester gemaakt had in de Sovjet-Unie in de eerste jaren van de oorlog. Met name in Moskou zoude paranoia toeslaan, er werden de Moskovieten in drie kampen onderverdeeld: de 'patriotten', die Stalin trouw steunden, het 'moeras', waarin allerlei geruchten ontstonden en werden verspreid, en de 'defaitisten', die stilletjes hoopten op een overwinning van Nazi-Duitsland. Stalin zelf bleef hameren op het glorierijke verleden van Rusland, met helden als Aleksander Nevski en Dimitri Donskoj, die in de dertiende eeuw Rusland van de Teutoonse ridders hadden gered. De gruwelijkheden van het Goelag systeem tijdens de Tweede Wereldoorlog gingen hand in hand met het imperialistische karakter van de Sovjet-Unie. Pas in de jaren 50 zouden de autoriteiten de 'excessen' erkennen, pas in 1972 mochten de bewoners van de Sovjet-Unie vrijelijk hun eigen woonplaats uitkiezen, en pas aan het einde van de Sovjet-Unie werd het misdadige karakter van het regime van Stalin volledig erkend. Deze misdaden waren inclusief de deportaties van bezette gebieden, het te werk stellen van de burgers uit deze gebieden, en zelfs razzia's van Tsjetsjenen en

Ingoesjen onder leiding van NKVD chef Beria. Getuigenissen van onder andere de Tartaren die te werk gesteld werden onder deze omstandigheden geven ons een beeld van het aloude instituut van de slavernij, een instituut dat zich in dit geval slechts licht hoefde aan te passen aan de omstandigheden. Zij spraken van gedwongen werk, onder andere de reparatie van wapens en wagens, onder de meest vreselijke omstandigheden. De vreselijke honger ende ziektes die zich meester maakten van de slachtoffers, lieten de overlevenden achter ineen wereld van gruwelijke honger, eindeloos werk en een gebrek aan alles. De NKVD zette de burgers van de Sovjet-Unie vaak op tegen deze slaven, waardoor de wagons waarin zij zaten, met stenen werden bekogeld, bedoeld voor 'landverraders'.

De militaire rantsoenen werden op weg naar binnen gegooid, meet de mededeling om de doden tijdens de rit eenvoudigweg naar buiten te gooien. De aankomst, in Goelags in Kazachstan, Kirgizië, Oezbekistan en Siberië zou geen verlossing brengen. De huisvesting leidde meestal tot dakloosheid voor de meesten, die vaak niet eens in het bezit bleken van schoenen, sokken of ondergoed. Voedsel was vaak zelfs voor het personeel niet aanwezig, en ziekte was aldus een logisch gevolg. Verder is het belangrijk te onderstrepen dat deze mensen vaak compleet halsoverkop uit hun leefomgeving werden weggerukt, en compleet ontworteld en bestolen van alles in een totaal vreemde wereld aankwamen. Het sterftecijfer was dan ook enorm: vaak één op vier, met als gevolg een systeem van verhongering, ziekte, arbeidsnormen die steeds verder werden opgeschroefd, naast de algehele paranoia van het leger, die de taak had contrarevolutionairen te ontmaskeren en, vaak zonder enige vorm van proces, te executeren.

Overigens was dit voor de vijand Nazi-Duitsland geen reden om over te gaan tot het verbeteren van de omstandigheden. In de regio's Lviv, Zjitomir en Vinnitsa, in Oekraïne, werden tientallen massagraven gevonden van gedode ter werk gestelden. De reactie hierop van de Sonderkommandos was het doden van tienduizenden joden die deze 'joods-bolsjewistische wreedheden' overduidelijk op hun geweten hadden. De overwinning van de Sovjet-Unie op Nazi-Duitsland in 1945 was evenmin een einde van de gruwelijkheden. De Goelag registreerde in dat jaar het hoogste aantal geïnterneerden, namelijk 5.5 miljoen. In de overwinningsroes zouden er twee mythen ontstaan over de Sovjet-Unie. De eerste was de mythe van de geallieerden, van de 'goede' oorlog, de oorlog die gevochten moest worden, een oorlog die de kant van rechten vrijheid onherroepelijk had gewonnen, omdat recht en vrijheid tenslotte altijd zegevierden. Er ontstond echter ook een tweede mythe, die van het grootse offer van de Sovjet-Unie, die het grootste aantal slachtoffers te betreuren had, en de hoogste en nobelste tol voor deze grootse overwinning had betaald. Deze tol werd echter betaald door een regime dat wat betreft dictatoriale wreedheden gemakkelijk kon concurreren met Nazi-Duitsland, een regime dat deze tol grotendeels geforceerd had over de ruggen van miljoenen mensen die weinig meer waren dan slaven van dit regime, een regime dat in stand gehouden was door middel van showprocessen, vredesakkoorden met een

regime dat het later zou bestempelen als de grootste vijand, en een vorm van totale terreur en verderf, die alleen overtroffen werd door de vijand waartegen het vocht. Na de Grote Patriottische Oorlog zou het Goelag systeem onverminderd doorgaan:hongersnoden zouden doorgaan als 'vertragingen van de oogstcampagne', waarvoor ongeveer 50.000 personen de schuld voor zouden krijgen, om in de Goelag te eindigen. Diefstal zou op een overeenkomstige manier gebruikt worden, waarvoor 380.000 personen veroordeeld zouden worden, om eveneens in de Goelag te eindigen. Uiteindelijk zou dit alles zijn conclusie krijgen op 21 februari 1948, waarbij de Goelag de bestemming zou worden voor spionnen, contrarevolutionairen en zelfs socialistische revolutionairen, waarbij het Goelag systeem in feite zijn naakte vorm kreeg, als een systeem dat steeds weer nieuwe misdaden en veroordelingen genereerde, omdat er een duidelijke voordelige prikkel bestond, die de machtsstructuur zo kon ontdoen van allen die tegen het regime waren, een machine van veroordeling die daarbovenop ook nog eens productief was.

Deze aanzuiging van veroordeling zou verder aangezogen worden, wanneer degenen in de Goelag die het minimum aantal werkdagen niet invulden, geclassificeerd werden als 'parasieten', wat leidde tot nog meer werk, nog meer straf en nog meer controle. De Goelag werd hiermee een zichzelf in stand houdende lus van misdaad en werkstraf. In de jaren vijftig telde de Goelag 2.450.000 gedetineerden, onderverdeeld in drie lagen. De eerste laag waren 500 werkkolonies, voor straffen van minder dan 5 jaar. De tweede laag was ongeveer 60 complexe werkkampen, in de noordelijke en de oostelijke gebieden, het merendeel politieke gevangenen, met een straf van ongeveer 10 jaar. De derde laag was de laag van het speciale regime, uitsluitend voor politieke gevangenen,die beschouwd werden als bijzonder gevaarlijk, ongeveer 200.000 gevangenen. Dit alles werd in stand gehouden door een administratief apparaat van 208.000 medewerkers, dat zich vooral bezighield met vraagstukken over rendabelheid, een vraagstuk dat vaak een luguber karakter had, aangezien de keuze vaak was tussen exploitatie of sterfte van de gevangenen, waarbij de balans angstvallig vaak naar sterfte uitweek. Rationaliteit was in dit systeem slechts een lapmiddel om de sterfte tijdelijk tegen te gaan. Het werd niet gezien als een manier om de exploitatie geheel een halt toe te roepen, of om de condities van dit slavensysteem te verbeteren. Het laat de gruwelijke relatie zien tussen rendabelheid en onvrijheid, waarbij de cyclische vorm ervan de rendabelheid steeds verder omhoog brengt, terwijl de onvrijheid steeds verder omslaat in nodeloos lijden, tot de dood erop volgt.

Dit laatste maakt de Goelag tot weinig meer dan een rationelere vorm van de slavernij die in het Romeinse Rijk al te zien was. Een vreemde eigenschap van dit alles is echter wanneer de vergelijking gemaakt wordt met de oosterse evenknie van de Sovjet-Unie, namelijk het communistische China. Zo zijn de meesten van ons redelijk bekend met de gruwelen van het Goelag systeem, of hebben we er in elk geval wel ooit van gehoord. Dat China echter ook een dergelijk systeem had, is minder bekend. Dit systeem heette de Laogai, wat refereert naar de

eufemistische zin 'hervorming door arbeid'. Dit was een archipel van gevangenissen, net als het Goelag systeem, maar wat de Laogai zoveel verwerpelijker maakt, is dat het een grotendeels onzichtbaar systeem was. Veel van de interneringsplekken werden vermomd als openbare ondernemingen. Deze onzichtbaarheid was essentieel onderdeel van de Laogai, wat tot gevolg had dat zelfs de familieleden van de gevangenen geen idee hadden van de toestand van hun geliefden, en vaak pas jaren na dato over hun overlijden geïnformeerd werden. Getuigenissen over de Laogai waren spaarzaam: zelden mochten de gevangenen de strafkampen verlaten, al is wel bekend dat miljoenen vast hebben gezeten in dit systeem, volgens sommige schattingen rond de 50 miljoen gevangenen. Deze zouden over de jaren verdeeld zijn over duizenden gevangenissen, verspreid over heel China, waarbij het huis van bewaring slechts een voorportaal was van dit gigantische systeem.

Naast de Laogai waren er ook de Laojiao en de Juiye, die stonden voor 'verzachte' vormen van deportatie. De gevangenen zijn geplaatst onder directe autoriteit van het centrale gezag. Er is geen rechtszaak mogelijk, geen verdediging dooreen advocaat, en geen aanname van onschuld. Er is slechts sprake van een strenge discipline, industrieel werk en ideologische indoctrinatie. De slavenarbeid wordt verdeeld onder gevangenisfabrieken in stadszones, en staatsboerderijen op het platteland. De gevangenen zelf worden onderverdeeld in drie groepen, namelijk de Laogai zelf, dit is de 'hervorming door arbeid', waarbij de gevangenen op militaire wijze zijn ingedeeld in het systeem, met een compleet verlies van de burgerrechten. De tweede laag, de Laojiao, staat voor de 'heropvoeding door arbeid'. Dit is een paralegale status,waarbij men de burgerrechten niet verliest, maar er wel sprake is van een hongerloon,en geen sprake is van een veroordeling, waardoor de hechtenis eindeloos kan doorgaan. De derde laag is de Jiuye, de 'vrije arbeiders'. Dit zijn arbeiders die hun werkterrein niet mogen verlaten, met uitzondering van enkele keren verlof per jaar. Deze 'zachte' vorm van gevangenschap is vaak de eindbestemming van de Laogai. Zij zijn sociaal afgesneden van de samenleving, waarbij recht op verblijf en werk is afgenomen, en zij voor de rest van hun leven betiteld zijn als 'misdadiger', en er geen enkele mogelijkheid is tot sociale mobiliteit, en dus enige vorm van vrijheid. Het is alsof zij zijn als de levende doden, natuurlijk een belangrijke overeenkomst met de slaven van weleer. Het enige verschil is dat zij bij hun familie op bezoek mochten, als enige vorm van vrijheid, maar voor de rest van hun leven staan ze onder het bewind van de bewakers.

Al met al is het de levenslange opsluiting dat bewijs vormt van de leugen van de Laogai. Nooit wordt er een poging ondernomen om tot een heropgevoede mens te komen, maar dit is slechts een voorwendsel voor het mechaniseren van de Chinees in een hopeloos systeem. De denkbeelden die deze 'nieuwe mens' zou moeten overnemen, zijn viervoudig: het Marxist-Leninisme, het geloof in Mao, gehoorzaamheid aan de partij, en de democratische dictatuur van het volk. Om deze vier de nieuwe mens bij te brengen, is er sprake van studeren zonder einde, om

de individuele persoonlijkheid van iemand geheel te breken. Dit alles om te voorkomen dat kapitalistische, imperialistische en reactionaire denkbeelden volledig uitgewist worden uit het brein van deze nieuwe mens. De 'studenten' worden vaak tot honger gedreven, om ze zwak en in lijn te houden, en houden vaak elkaar nauwlettend in de gaten. De gevangenen houden hun eigen voortgang en die van de ander nauwkeurig bij, en de gevangenen sporen elkaar aan om te komen tot complete zelfkritiek, om de eigen ideeën en andere invalshoeken compleet weg te cijferen. Ook is er sprake van methoden die bij de Inquisitie niet hadden misstaan, zoals het opbiechten van zonden, vaak in een rechtzitting, waarbij een aangeven van medeplichtigen vaak aangemoedigd wordt. Dit heeft overigens vaak weinig effect op de strafmaat: enige strafvermindering komt neer op de straf die al bedoeld was, en vaak leidt een biecht tot een verhoging van de strafmaat. Dit alles laat zien welke centrale rol schaamte en sociale druk inneemt in het instituut van slavernij. De slaven worden ervan overtuigd dat zij hun straf dubbel en dwars verdienen, vanwaar een mate van onderworpenheid komt, die deze slaaf omvormt tot een kind van de staat. Wat verder van belang is, is de ommekeer van de relatie van onschuld. Iemand wordt niet gearresteerd omdat hij schuldig is, maar iemand is schuldig omdat hij gearresteerd wordt. Iedere uiting van kritiek op besluiten van de partij betekent het in twijfel trekken van de revolutie, en dus een contrarevolutionaire activiteit. De betekenis wordt vaak uit een 'verdachte' ontrokken aan de hand van foltering, vaak in de vorm van onthouding van slaap, dreigingen van executie en martelingen.

Deze martelingen worden overigens vaak niet uitgevoerd. In plaats daarvan wordt er overgegaan op indirecte martelingen, waarbij er bijvoorbeeld geen sprake is van verwarming of lucht. Vaak kan de kerker ook zo klein zijn als de gevangene zelf, wat technische gezien geen vorm van marteling is, maar uiteraard weinig verschil maakt wat betreft de mate van foltering. Deze vorm van chronische foltering is vaak veel effectiever dan bruut geweld, en wordt ook wel 'white torture' genoemd. China is overigens niet de enige die deze vorm van foltering toepast. Het is niet geruststellend dat de Amerikaanse overheid in Guantanamo Bay inmiddels ook deze vorm van foltering heeft overgenomen, in de vorm van 'enhanced interrogation'. Ook is er sprake van mentale foltering, in de vorm van de manier waar op een vraaggesprek van de politie gestuurd wordt. De schuld wordt van te voren alvast gesteld, waarbij iedere andere mogelijkheid, uiteraard die van onschuld, onmogelijk wordt gemaakt. Ander vormen van verkapte marteling betreffen strakke handboeien, een gebrek aan hygiëne, en het overslaan van maaltijden, naast de semantische verdraaiing van de feiten, het verdraaien van de levensloop van de verdachte op een paranoïde manier. De arbeidsdagen duren 12 uur, en zelden wordt er voldoende voedsel, of kleding verstrekt. Medische zorg is nauwelijks aanwezig, enkel voor de zwaksten en de oudsten.

Dit alles geeft ons een goed beeld van de verschrikking die de Goelag en de Laogai daadwerkelijk zijn, namelijk pogingen om de slavernij van bijvoorbeeld Nederlands-Indië voort te zetten onder andere voorwendselen. Zoals we echter gezien hebben, zijn deze systemen niet uniek

wat betreft het Oosten: het antieke Griekenland en het antieke Rome waren net zo hard slavenstaten, net als veel van onze moderne economische instituten. Het overnemen van de 'white torture' in Guantanamo Bay is dan ook geen verrassing. Het is het hardnekkige fenomeen van de slavernij, dat keer op keer weer de kop op steekt, en over de gehele wereld lijkt dit instituut steeds weer uitgevonden te worden. Zo kennen de Golfstaten in het Midden Oosten het *Kafala* systeem, waarbij werk in deze rijke oliestaten beloofd wordt aan arme bewoners van de rest van Zuid-Oost-Azië. Vaak worden bij aankomst echter de paspoorten afgepakt, en wordt de slavenarbeid begonnen, vaak met de dood tot gevolg, zoals bij grote bouwprojecten van voetbalstadions. Dit is uiteraard een voortzetting van de geschiedenis: in Noord-Afrika en met name in Libië bestonden er vele slavenmarkten, die in de Islamitische wereld groots aftrek genoten. Dit is een ondergesneeuwd verhaal van de slavenhandel in Afrika, waarbij de nadruk van deze misdadige handel vaak komt te liggen op de rol die het Westen heeft gespeeld, met name op de Atlantische Oceaan. De rol die het Midden Oosten speelde, met name het Ottomaanse Rijk, blijft vaak onderbelicht, waardoor de misstanden aldaar gewoon door kunnen gaan. In het geval van het Ottomaanse Rijk was er ook een systeem van onderdrukking, dat de 'Enderun' heette. Dit systeem werd ontwikkeld na de verovering van Constantinopel, en kende een aantal onderdelen die akelig bekend klinken. De wingewesten van de Enderun betrok de Balkan en de Kaukasus, en na een gruwelijke vorm van belasting aan die de 'devşirme' werd genoemd. Dit betrof het afstaan van christelijke kinderen om te dienen als 'ghilman', oftewel slaven, die bij aankomst het geloof en de gewoonten moeste overnemen, om later te dienen in het leger in het janitsarenkorps. Deze Endegun wordt nog altijd gepresenteerd als een systeem van waaruit geweldige kansen werden geboden voor jonge Serviërs en Albanezen, maar van enige vorm van keuzevrijheid is in dit systeem geen enkele sprake. Ook is de vorm die dit systeem aanneemt een bekend, namelijk een onderste laag van ghilman, met daarbovenop een kleinere laag van soldaten, daarbovenop de janisariërs, die het product waren van de Enderun zelf, daarbovenop wetenschappers, leraren en boekhouders, die het product zijn van de zogenaamde paleisschool, met als hoogste laag de Ottomaanse viziers, waarbij dit Endegun systeem weer de bekende piramidevorm aanneemt van hiërarchie.

Hierbij rest ons de vraag hoe de toekomst van dergelijke ideologieën eruit zal zien. Dit zal met name van belang zijn voor Lin Biao's Maoïstisch Derde-Wereldisme, iets dat, zoals de onhandige naam doet vermoeden, een nog vrij ondoordacht geheel is. Dat Rusland zich zal voegen tot deze ideologie, lijkt voor de hand liggend. Er is al een sterke hang van Rusland richting China, nu het zich naar aanleiding van de Russo-Oekraïne Oorlog sterk afzet tegen het Westen, waarbij de visie van Lin Biao van een Derde wereld die de Eerste wereld omsingeld gretig aftrek zal vinden. Het verbond tussen China en het Midden-Oosten zal echter stroever verlopen, aangezien deze twee vaak in conflict zijn gekomen, zoals bij de onderdrukking van de Oeigoeren. Het is

mogelijk dat het idee van de Intifada opgenomen wordt als deel van de wereldrevolutie, maar dit is verre van zeker. Het kan zomaar zo zijn dat het Marxisme en het Islamisme met elkaar in conflict raken, waarbij het Islamisme gezien kan worden als deel van het kapitalistische systeem. Hierbij kunnen we ons een anti-Islam versie voorstellen van links, die zich kan richten tot een puur rationele benadering van de wereldrevolutie. Het kan zich hierbij richten op de bakermat van de rede, Griekenland, waar in de jaren 10 van de 21ste eeuw een extreem-rechtse anti-Islam partij actief was, genaamd 'Gouden Dageraad'. Gezien de bezittingen die China inmiddels heeft in Griekenland kan er zomaar een linkse versie van deze partij opduiken, die we 'Rode Dageraad' kunnen noemen. Uiteraard is dit alles slechts hypothetisch, maar het laat wel zien dat ideologieën als het Maoïstisch Derde-Wereldisme, dat in de reactie op de Gazaoorlog actief de rechten van de Palestijnen verdedigden, geen statische ideologie is, en zonder waarschuwing geheel andere standpunten in kan nemen. Hierbij blijft slechts één eigenschap intact, namelijk een heersende bovenlaag, en een overheerste onderlaag, in de vorm van een absolute hiërarchie.

Veel van deze hiërarchie komt nog altijd over als een achterlijk overblijfsel uit het dierlijke tijdperk, en de vraag is dan ook waarom de aantrekkingskracht ervan zo groot blijft. Mogelijk zit deze aantrekkingskracht in het feit dat onze grootste ontwikkeling, die van wetenschap en technologie, nog niet helemaal begrepen is. Wij zien wetenschap en technologie eveneens slechts in termen van een dienaar voor al onze verlangens, maar dat dit verre van het enige beeld hiervan is, wordt aangetoond door vele denkers op het gebied van technologie. Verre van een dienaar gaan er steeds meer stemmen op om technologie, net als onszelf als een geschieden entiteit, en soms zelfs als een haast levend object te zien, met een geheel eigen wil. Dit idee gaat terug op het idee van technologie zelf, wat vaak gezien wordt als de fysieke instrumenten voor het bereiken van een bepaalde taak zelf, terwijl de oorspronkelijke term 'technologie' refereerde naar 'vindingrijkheid'. Het beginpunt van de technologie waar vrijwel ons hele moderne bestaan op gebouwd is, is dus een abstract concept, dat op eenzelfde manier gezien kan worden als kunst. Zowel technologie als kunst worden vaak gezien als ondergeschikt aan de mens, maar dit is enigszins curieus, aangezien de mens zichzelf ook niet vaak als een willoze homp vlees ziet. Zelfs de grootste reductionist erkent dat we veel meer zijn dan DNA, weefsel en spieren, en dat veel van onze menselijkheid huist in de informatie die wij produceren, en de immateriële goederen die wij al vanaf het prille begin maken. Dit is onze cultuur, hetgeen dat ons scheidt van het dierenrijk, maar deze cultuur lijkt, in tegenstelling tot technologie, niet actief zichzelf voort te drijven. Vaak wordt dan ook de overkoepelende term 'technium' gebruikt, voor het systeem dat technologieën voortdrijft.

Meer en meer daalt het besef in dat dit technium steeds onafhankelijker van de mens opereert, wat de mogelijkheid opwerpt dat dit technium zijn eigen wil kan ontwikkelen. Dit technium is niet langer een statisch geheel van machines die slijten en uiteindelijk stukgaan, maar lijkt zich te organiseren in wat ook wel een 'techboom' wordt genoemd, waarbij het, net zoals een

biologische boom, ontkiemd uit een zaad, naar boven groeit, en steeds verder en verspreider aftakt. Dit zou het technium uniek maken, omdat het een vorm van evolutie is, die wijzelf in gan hebben gezet. We kunnen echter ook stellen dat technologie, net als onze organen, deel van onszelf en het leven is geworden, aangezien wij al sinds de ontdekking van het vuur gebruikmaken van technologie, en dit dus al veel langer deel van onszelf is dan wij vaak denken. Wijzelf zijn er door gevormd, en vormen het tegelijkertijd. Deze ontwikkeling kan het begin zijn van iets waarlijk groots. Zo is bekend dat het universum tot chaos neigt, in een begrip dat entropie heet. Echter, de auteur van het werk dat betoogt dat technologie veel meer is dan slechts mechanisch, het werk waar de hier besproken nieuwe visie vandaan komt, *What Technology Wants*, van de auteur Kevin Kelly, heeft in de context van technologie een nieuwe term ontwikkeld, wat hij 'exotropie' noemt. Hierbij is extropie een omkering van chaos, waarbij de informatie die wij produceren orde kan scheppen in de chaos van het universum. Kelly's idee is het tegenovergestelde van dat van één van Amerika's meest beruchte terroristen, Ted Kaczynski, ook wel bekend als de Unabomber. Deze voorzag dezelfde apocalyptische visie als die van Sloterdijk, en zette terreur in om de opmars van technologie te stuiten. Uiteraard zijn er ook hen die niets dan een positief beeld hebben van technologie, zoals de eerdergenoemde B.F. Skinner en Yuri Gastev. Deze wilden de vrije wil van de mens geheel opofferen in naam van de vooruitgang, waarbij we kunnen afvragen op welke manier we hier vooruitgaan. Sloterdijk en Kaczynski lijken echter ook hun doel voorbij te schieten, in het geval van Sloterdijk in de vorm van een apocalyps die maar niet gebeurd, en in het geval van Kaczynski in de vorm van geweld dat hijzelf aanjoeg. De vraag is echter of vooruitgang niet zit in de omarming van alle mogelijkheden, zonder de arrogantie te hebben dat waarin jijzelf gelooft, de absolute waarheid is, een waarheid die onveranderbaar is, terwijl vooruitgang van nature verandering omarmt. Het omarmt echter ook van nature de ethiek, waarbij er nooit een situatie kan zijn waarbij vooruitgang onze vrijheden kan ondermijnen. Een goed voorbeeld hiervan is privacy, en de rol die dit meest private idee speelt in onze groepsorganisatie. Er kan bijvoorbeeld geen daadwerkelijk collectief zijn zonder daadwerkelijk individuele gedachten, waar niemand behalve het individu zelf toegang toe heeft.

De tijd zal leren of exotropie een toekomst heeft. Wat echter boven water staat, is dat de toekomst zelden gevormd wordt door een binaire keuze tussen twee uiterst beperkte visies, iets wat we al eerder zagen bij de keuze tussen het einde van de geschiedenis, en de Nederlandse Filosofie, al is de laatste natuurlijk geheel hypothetisch. De hoofdstukken hiervoor lieten echter al zien dat iets als het Nationaal Socialisme, hoewel verre van uitgestorven, geen alternatief biedt tegen het einde van de geschiedenis. Deze zal gevonden moeten worden in meer keuzes dan deze twee, en mijn doel van dit werk is geweest om het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme te presenteren als één van deze alternatieven. Een ander alternatief lag in hetgeen wat naar mijn mening het eigenlijke startpunt van Fukuyama had moeten zijn, namelijk het humanisme. Dit is

een humanisme dat in ons land begon met het gedachtegoed van Erasmus, en dat voortgezet had moeten worden door de Remonstranten. Deze werden echter op een zijspoor gezet in de Synode van Dordrecht, maar lijken eenzelfde probleem te hebben als Fukuyama, namelijk een gebrek van een helder beeld van een ideaal dat hoger is dan het hier en nu. Eigenlijk is dit vreemd, en wel om twee redenen. Ten eerste is er genoeg inhumanisme in de wereld, en zou je dus kunnen denken dat het humanisme voldoende gevoed wordt door gruwelijkheden, en de urgentie om niet alleen vast te stellen dat dit vreselijk is, maar ook hiernaar te handelen, en geld en moeite steken om dit te corrigeren. Ten tweede zijn er in Nederland wel degelijk aanzetten geweest om een ideaal in deze richting te verwezenlijken. Een goed voorbeeld hiervan is een bouwwerk van de architect H.P. Berlage, die een ideaalbeeld had van 'gemeenschapskunst', een esthetiek die bedoeld was voor de gehele gemeenschap. Dit bouwwerk moest de 'Pantheon der Menschheid' gaan heten, en zag er als volgt uit:

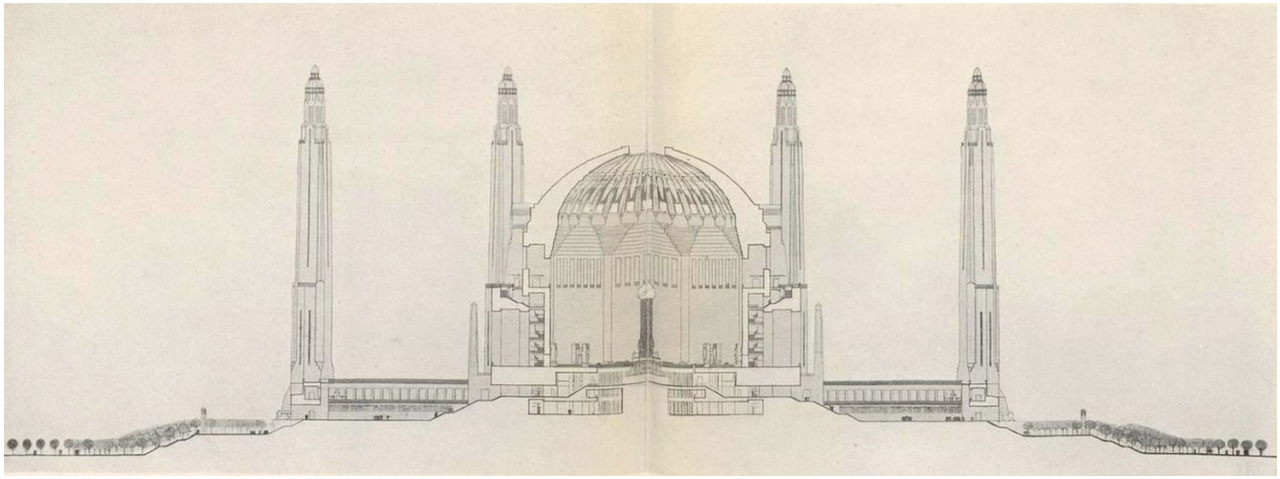

Het Pantheon hoorde de belichaming te zijn van het absolute doel van alle politiek, dat in één zin samen te vatten is: 'Alle stemmen moeten gehoord worden'. Dus niet alleen zoveel mogelijke stemmen, maar ook zo verschillend mogelijke stemmen. De vrije markt neigt hierin meestal naar de meest welbespraakte stem, als iedereen door elkaar praat, maar vergeet daarbij meestal dat de meest welbespraakte niet de enige stem is. Daarnaast is het vaak ook zo dat op de vrije markt de meest welbespraakte de klant die bereid is om geld te geven, en is het motto van deze markt een geheel andere, namelijk 'Klant is koning'. Politiek kent echter geen klanten, en als iemand dit wel gaat aannemen, doen moet hij er noodzakelijkerwijs van uitgaan dat iedere stem die niet van een klant is, inherent niet belangrijk kan zijn. Wat we de afgelopen tijd dan ook gezien hebben, is de toepassing van theorieën van politiek die vanaf het begin nooit thuishoorden in de politiek. Kort gezegd kunnen we hiervan vijf soorten noemen: democratie, de theorie waar de politiek daadwerkelijk op gebaseerd is, 'stratocratie', het toepassen van theorieën van oorlog op de politiek, 'econocratie', het toepassen van economische theorieën op de politiek, 'technocratie', het toepassen

van pure wetenschap op de politiek, en uiteraard theocratie, het toepassen van theologie op de politiek. Alleen democratie hoort thuis in de politiek, en alle andere vier zullen in het beste geval democratie als basis behouden, en in het ergste geval de politieke arena uitgegooid worden, na een eindeloze verzameling van misdragingen van macht.

Het bouwwerk van Berlage werd nooit gebouwd, en dit is dan ook het verschil tussen dit humanisme, en het einde van de geschiedenis. Het einde van de geschiedenis werd uitgevoerd, en bleek een ramp te zijn, terwijl er voor het nieuwe humanisme weliswaar aanzetten en plannen waren, maar er niet veel van terecht kwam. Ons alternatief brengt ons echter terug bij de godheid waarmee alles begon, Wodan, en hoe Wodan gekanaliseerd werd. Deze kanalisering is echter verre van nieuw, en als bewijs presenteer ik een gedicht van de eerdergenoemde Willem van Hildegaersberch. Dit is een fabel over de Hoekse en Kabeljauwse Twisten, die, naast de historische gebeurtenissen, een poëtische vertelling is van deze twisten, een vertelling die als volgt gaat.

Een notabel van twee wynden.

Tfochten twee wynden tenen stonden
Ende beten malcander diepe wouden
Meer dan seven in haer vel
Dat versach een ridder snel
Ende scheide die twee wynden.
Men mostse beyde gader bynden
Elcx an enen yseren keten,
Off sy hadden malcander verbeten,
Soe edel waren sy ende so fier.
Twisschen hem tween soe liep een dier,
Dat vuyl was ende oec onreyne,
Hoert wat dier ist dat ic meyne:
Thiet een bonsinc hier in tlant.
Tliep al daert den enen vant
Ende brochte alsulke ding te voren,
Dat hem vernuwede al sijn toern.
Doet daer sijn bootscap hadde ghedaen,
Doe liept al totten anderen zaen,
Ende brochte hem sulke dinc int herte,
Dat hem vernuwede al sine smerte.
Dat versach een balch hont,
Die wel wiste desen gront;
Hy quammer toe lopen mit groten vlijt.
Om te letten desen strijt
Soe quam hi daer ter selver ure,

Ende hi prantet onhure
Mit groten nyde inden lancken,
Ende ghinc hem alder ghemen daucken,
Diet hadde gheploghen menichwerf,
Soe datter tquade dier om starff.
Aldus soe schiet wel inden lande:
Al sijn gode knapen vyande,
Soe lopenre dan quadyen twisschen,
Die houder barnen dan sy blisken.
Alle die soe gaerne bornen,
Ic wondmense greep by horen gornen,
Ende ghinese mit enen stave blouwen,
Soe dat hem tleven mochte rouwen,
Ende brochtse van hoerre quader zeede,
Als die balchont den bonsine dede.

Er vochten eens twee windhonden
En die beten elkaar diepe wonden
Meer dan zeven in hun vel
Dat zag de ridder snel
En hij scheidde die twee windhonden
Men moest beide binden
Elk aan een ijzeren ketting
Anders hadden ze elkaar doodgebeten
Zo edel waren zij en zo fier
Tussen hen twee zo liep een dier
Dat vuil was en ook onrein
Hoor wat voor een dier is, dat ik meen
Het is een bunzing, hier in het land
Het liep daar als een man
En bracht zulke dingen naar voren
Dan vernieuwde zijn boosheid weer
Dat hij daar zijn boodschap had gedaan
Dat liep al trekkend naar de ander
En bracht hem zulke dingen in het hart
Dat de smart vernieuwd werd
Dat doorzag een waakhond
Die wel wist van deze reden
Hij kwam aanlopen met grote vlijt
Om te letten op deze strijd
Zo kwam hij daar op hetzelfde uur
En hier pronkte het ongure

Met grote nijd in de langen [windhonden]
En ging hem aldaar doodbijten
Hem die dit al menigwerf gepleegd had
Zo kreeg het kwade dier straf
Zo gaat het in het land:
Als twee goede knapen vijanden zijn
Dan lopen er kwaden tussen
Die de onenigheid
Liever graag zien oplaaien
Ik wou dat men hen greep
en hen een pak slaag gaf
zodat het leven hen zou rouwen
En hen ver brengt van kwade zeden
Zoals de waakhond dat ook deed

De grote vraag is wat de waakhond precies doorzag. Naar mijn mening doorzag hij niet kwade actoren specifiek, maar hiërarchie als concept in het algemeen. Dit idee is een vervallen versie van een hoogwaardig ideaal, dat gevangen is in een Latijns motto: 'E pluribus Unum', uit velen één. Het vormt de hoogste impuls van de wetenschap, die streeft naar één allesomvattende theorie die de gehele werkelijkheid verklaard, maar vindt tegelijkertijd dat al het andere hiervoor moet wijken, en zal zich weldra richten tegen de politiek en de vrije markt. Dit laatste is waarom de bunzing de onenigheden verder wilde doen oplaaien, om er zo zelf beter van te worden, en zo zelf machtiger te worden dan iedereen onder hen. Om dit tegen te gaan, is conflict ontwikkeld door de natuur zelf. Het moest de waakhond uitvinden, die functioneert volgens zijn eigen motto: 'Hoe de ander mij behandelt, zo ook ik de ander'. De bunzing richtte schade aan, en werd aldus schade berokkend. Ook in het Germaanse polytheïsme kunnen we dit plaatsen. Wodan kan niet zonder Tyr. Woede kan niet zonder Vreugd. De optimistische geest der wetenschap hoort te bestaan met én tegenover de pessimistische geest der oorlog. Een maatschappij zonder enige spanning is dan ook geen optie, en dit brengt ons bij de drie concepten die belangrijk zijn in een heterarchie. De eerste is antifragiliteit, oftewel een voordeel halen uit de entropie van het universum. De tweede is amargi, de mogelijkheid tot vergeving, zodat de entropie niet te hoog opgelaaid wordt, mogelijk door kwaadwillenden, die slechts hun eigen macht in stand willen houden. De derde is zelfblootstelling, het eenvoudige idee dat wij, bij het maken van een beslissing, zelf blootgesteld moeten staan aan de gevolgen van deze beslissing. Deze drie concepten maken het mogelijk voor de heterarchie om de belichaming te zijn van de moraliteit die al millennia lang centraal staat in het Westen, de spiegelmoraliteit. Ook Nederland is deel van deze traditie, met Julius Civilis en de Bataafse Opstand als het eerste grote voorbeeld ervan. Na de ineenstorting van het Romeinse Rijk waren het de Bourgondiërs die deze vlam brandend hielden, en hun eenheidsideaal is nog altijd

deel van het politieke DNA van de Europese Unie. Zoals echter vandaag de dag ook het geval is, blijven er tegenstellingen over in deze sfeer van eenheid, tegenstellingen die door Hoeken en de Kabeljauwen tot uiting gebracht werden. Van deze boosheid kan echter misbruik gemaakt worden, en daarom is een waakhond nodig. Deze trad in Nederland op het toneel in de Tachtigjarige Oorlog, in de persoon van Willem van Oranje, die de vier Nederlandse waarden vaststelde: vrijheid van geloof, vrijheid van geweten, vrijheid van zelfbeschikking, en vrijheid van medezeggenschap. Voor ons blijft slechts de taak over om ons land en haar vrijheden levend te houden, en de wanorde van het land om te zetten in kracht, intelligentie, en moreel besef. Het geeft ons een plicht om onszelf te verbeteren, omdat de ander daar ook beter van wordt, een goede definitie van een heterarchie. Van al taken deze is zelfblootstelling de lastigste, maar het is juist datgene wat de windhond scheidt van de bunzing.

Nawoord

Een Correctie

Hiërarchie en terreur bezitten eenzelfde vreemde paradox. Hiërarchie belooft een perfect stabiele wereld, maar heeft daarbij de ultieme vorm van instabiliteit, namelijk het doden van de medemens, voor nodig. Beiden lijken dan ook weinig meer dan symptomen van een geloof dat stervende is, wat ons doet afvragen waarom deze twee laatste noodgrepen gebruikt worden, wanneer kraakheler is dat de weg naar de afgrond is ingezet. Het idee van hiërarchie zelf heeft echter nog altijd een vreemde aantrekkingskracht op ons als mensen. Het lijkt erop dat het gemak van de stabiliteit van hiërarchie nog altijd een verleidende werking heeft op de mensheid, zelfs op degenen die er traditioneel de slachtoffers van zijn. Dit is goed te zien bij twee andere utopieën, die naast die van Skinner ook bedacht zijn in de 20ste eeuw. De eerste is van Riane Eisler, en heet *The Chalice and the Blade*, oftewel 'de kelk en het zwaard'.

De kelk refereert naar de geest van de vrouw, die staat voor zorgzaamheid, empathie en geweldloosheid, terwijl het zwaard staat voor de mannelijke geweldsdrang. In haar boek geeft Eisler een geheel eigen geschiedenis weer van de 'masculiene' maatschappij van heerschappij, maar volgens haar is deze maatschappijvorm een recentelijke uitvinding, nadat het plaats gemaakt had voor de 'feminiene' maatschappij van gemeenschap. Volgens haar bestond er tussen 6.000 en 3.000 v.Chr. het 'Oude Europa', dat geregeerd werd door de moedergodin en koningen, en waar een samenleving van gelijkheid uit voortgekomen was. In drie golven was dit Oude Europa echter weggevaagd, en moest het plaats maken voor de 'androcratie', waarin mannen de dienst uitmaakten, en dominantie en oorlogszucht kenmerkend voor de maatschappij werden. Sindsdien was er sprake geweest van geweld en weerzinwekkende onderdrukking, waartegen alleen het feminisme kan helpen. Eisler stelt dan ook een 'pragmatopia' voor, waarin er een verheerlijking van leven en liefde zal zijn, en er enkel nog gelijkheid en geluk zal zijn. Ook zullen we door middel van meditatie onze eigen geest kunnen onderzoeken, en zo een waarlijk nieuw geestelijk tijdperk binnentreden. Wederom zien we hier een geboorte van een utopische hiërarchie, waarin al het slechte van de wereld eenvoudigweg door de man komt, en al het goede exclusief komt door de vrouw. Dat er ook genoeg vrouwen geweest zijn die deel zijn geweest van gruwelijkheden, zoals folteringen, verkrachtingen en massamoorden, zoals Ilse Koch, de vrouw van de

kampcommandant van Buchenwald, wordt of niet genoemd, of gezien als exclusief de schuld van de man. Ook wordt er compleet voorbijgegaan aan de positieve rol van de man in de geschiedenis, die naast geweld en folteringen ook betrokken was bij emancipatie, en het tegengaan van dit geweld en deze folteringen. Dit wordt echter genegeerd, omdat het niet past in het simpele beeld van goede 'feminiene' krachten, tegenover slechte 'masculiene' krachten.

Het tweede voorbeeld van een recente utopie is vergelijkbaar met die van de eerdergenoemde Nation of Islam, is afkomstig van Rudolph R. Windsor, en heet *From Babylon to Timbuktu*. Ook in dit werk wordt er een geheel nieuwe versie gegeven van de geschiedenis zoals wij hem kennen. In deze geschiedenis wordt zowel het beschaving van Mesopotamië als die van het antieke Egypte als die van de antieke Joden geheel toegeschreven aan zwarte Afrikanen. Dit waren de oorspronkelijke Joden, waar de blanke man een afsplitsing van is, in de vorm van de Ashkenaz, die volgens het Germaanse Ras zouden vormen. Ook was het racisme een blanke uitvinding, gedaan door wetenschappers als Johann Blumenbach, J.A. Gobineau en H.S. Chamberlain. Dit laatste was correct: met name Chamberlain zou een doorslaggevende invloed hebben op Adolf Hitler. Wat echter vreemd is, is dat het wereldbeeld, wat zelfs in Nazi-Duitsland niet door iedereen werd aangehangen, gepresenteerd wordt als een algemeen geaccepteerd wereldbeeld, ondanks dat er een wereldoorlog zou plaatsvinden tegen het land dat het uitdroeg. Windsor lijkt het racisme van deze wetenschappers niet te willen weerleggen, maar lijkt het eenvoudigweg om te willen draaien, waarbij een donkere huidskleur 'goed' is, en een lichte huidskleur 'slecht' is. Als voorbeeld geeft Windsor het geval van lepra, wat een lichte huidskleur veroorzaakt. Door Windsor wordt deze ziekte gezien als een straf van God, bijvoorbeeld aan Miriam, die erdoor 'zo wit als sneeuw' wordt. Nog vreemder wordt deze dynamiek als gekeken wordt naar de beweging die dit werk inspireerde, de Zwarte Hebreeuwse Israëlieten. De volgelingen van dit geloof dragen vaak publiekelijk hun geloof uit, waarbij zij een ronduit racistisch wereldbeeld uitdragen, maar het vreemdste is hun omgang met Joodse mensen, die gezien worden als 'nep-Joden', waarbij hen vaak verteld wordt dat ze de Holocaust verdienden als straf van God, of dat dit helemaal niet gebeurd is. Het leidt tot een vreemde dynamiek waarbij deze beweging nauwelijks nog verschilt met het Nationaal Socialisme, een beweging waarmee het vaak warme banden aanhaalt, ondanks dat beiden elkaar als compleet minderwaardig beschouwen.

Het kernconcept van hiërarchie is dan ook stabiliteit, waarbij verschillen door hiërarchie ontkent worden tegen iedere prijs, tot in een schijnwereld van totale eenheid. Deze stabiliteit bestaat echter uit onderdelen die verbonden zijn aan elkaar, en door beweging kan een heterarchie gevormd worden, en in stand gehouden worden. Bij een hiërarchie ligt dit echter anders: beweging zal ervoor zorgen dat het geheel compleet onsamenhangend wordt, waardoor het niet langer zal functioneren. Veel van de overgang van hiërarchie naar heterarchie zal dus zwijgen en wachten inhouden, maar daarnaast hoort er ook de waarschuwing te zijn dat veel hiervan te paard

zal gaan met incasseren. Bij het incasseren van de wanorde van hiërarchie moet deze wanorde gebruikt worden om het concept van heterarchie te verbeteren, waardoor de heterarchie zichzelf kan verbeteren. Om deze reden is zelfblootstelling van belang. Bij een dergelijk scenario zal er sprake zijn van een antifragiele lus, waarbij het incasseren van de wanorde van onmenselijkheid de medemenselijkheid met een veelvoud zal moeten doen toenemen. Voor elke gebroken god moeten er tien voor in de plaats komen. De vraag is dan ook of dystopieën als het Islam, het Marxisme, het Judeo-Christendom, het Fascisme en het Kapitalisme niet eigenlijk verborgen zegeningen zijn. Hetzelfde kan overigens ook gezegd worden over de goden zelf. Zij zijn de Anderen die heersen over de wereld. Zij horen echter niet blind gehoorzaamt te worden, maar horen ook gezien te worden als een hemelse uitdaging van de mens. Zij zijn het die de wanorde van de tijd aanjagen, en het is deze tijd die gebruikt moet worden ter verwezenlijking van de heterarchie. De vijandige structuur, de hiërarchie, word ook niet verslagen, maar word geabsorbeerd door de vergankelijkheid. De tijd eindigt de vijand, en niemand anders.

Naast de tijd is het ook vrijheid en deugd die gebruikt moeten worden om de heterarchie te verwezenlijken. Vrijheid en moraliteit dienen dan ook parallel aan elkaar gebruikt te worden, met een simpele eed. Nooit zal vrijheid geremd worden dan door de spiegel. Dit is de zegening van de goden. Zij herinneren ons er tenslotte aan hoe bitter de noodzaak tot menselijkheid is, een les die we zonder hun onmenselijkheid nooit hadden kunnen leren. Wellicht is deze functionele degeneratie het ware doel van de utopie. In de tegenaanval op hiërarchie is het dan ook van belang dat een vrijwillige keuze gemaakt wordt, en dat hiërarchie niet gedwongen vernietigd wordt, maar dat we het aan de tijd laten om er een oordeel over te vellen, al laat het zich raden hoe het zal oordelen over een onmenselijk systeem, dat enkel door middel van geweld in stand gehouden wordt.

Een eerste stap begint bij onszelf, en dan met name zelfreflectie. Vaak wordt de schuld voor hiërarchie buiten ons gelegd, en veel hiervan wordt gegeven aan de akkerbouw, maar wellicht is het niet de akkerbouw zelf, maar het idee van de akkerbouw als stilstaand en statisch dat de ware bron voor hiërarchie vormt. Deze akkerbouw, en de handel die het mogelijk maakte, veroorzaakte in de Vruchtbare Halvemaan de eerste vorm van beschaving. Een opvallend feit is dat de Vruchtbare Halvemaan precies tussen het brongebied van de Semieten ten zuiden, en de Indo-Europeanen ten noorden van de Zwarte en de Kaspische Zeeën ligt. Beschaving is dus veel meer dan enkel handel drijven, het is een dynamiek, die bestaat uit over grenzen heen kijken, en risico's nemen. De Vruchtbare Halvemaan laat in het groot zien wat in Nederland in het klein zou gebeuren. In het gebied van de Bataven zouden twee groepen, de Germanen en de Kelten, een ontmoeting hebben, en zou er een gelijkwaardige uitwisseling plaatsvinden. Deze uitwisseling zou leiden tot het Nederland wat wij kennen, en de strijd en het lijden dat ermee gepaard ging, zouden meestal de grootste bijdragen leveren aan de wereld die wij vandaag de dag kennen.

Deze strijd en dit lijden werd echter gestandaardiseerd, door een figuur die wellicht nog belangrijker is dan zowel Hammurabi als Esarhaddon. Het is de opsteller van de allereerste wetgeving, koning Ur-Nammu. De Code van Ur-Nammu wordt vaak vergeleken met die van Hammurabi. Ook deze code heeft als doel het herstellen van de morele symmetrie. Er is echter ook een essentieel verschil tussen de twee. De Code van Hammurabi eist dat precies hetzelfde aangedaan wordt aan de dader als de dader aan het slachtoffer deed, wat de Code van Ur-Nammu ook doet, maar enkel in de gevallen van moord, verkrachting en een gewapende overval. Bij veel misdaden wordt echter niet hetgeen wat het slachtoffer aangedaan ook de dader aangedaan, maar wordt er een geldcompensatie gevraagd voor de misdaad. Zonder zich hiervan bewust te zijn, hevelde deze code het concept van misdaad en moraliteit over naar een denkbeeldig concept, namelijk geld. De Code van Hammurabi lijkt zich hiervan bewust geweest, en doet een poging om dit terug te draaien naar de werkelijkheid. Vergelding kan echter niet bestaan zonder vergeving, wat leidde tot het opzeggen van de Enuma Elish aan het begin van het jaar, en het aan stukken gooien van de kleitabletten van schuld. Voor sommigen was dit acceptabel, maar voor anderen niet, en veel van deze anderen werden vol van wrok en angst, waar Esarhaddon hoogstwaarschijnlijk een expressie van is. Eén ding blijft echter relevant bij deze drie codes, namelijk dat het wel degelijk mogelijk is om met Hammurabi de Codes van Ur-Nammu en Easrhaddon te rechtvaardigen, terwijl dit andersom niet kan. Wanneer men geld gebruikt als rechtvaardiging, of van mening is dat macht recht maakt, is er geen weg meer terug naar een situatie van moreel evenwicht, waarbij hetgeen wat de ander jou aandoet, jij de ander kan aandoen. In het geval van Ur-Nammu zal deze rol geheel door geld overgenomen zijn, terwijl in het geval van Esarhaddon de haat en paranoia al veel te ver is doorgedrongen tot in iedere porie van de maatschappij.

In deze drie figuren zien we de drie concepten van hiërarchie, waarbij de rijkste eenvoudigweg iedere schuld kunnen afbetalen, heterarchie, waarbij de erkenning komt dat sommige vergrijpen verder gaan dan enkel geld en macht, en gelijkheid, waarbij de roep om wraak tegen de machtigste zo hevig wordt dat enkel geweld nog gezien wordt als de enige vorm van rechtvaardigheid. Dit soort inzichten zijn rijkelijk aanwezig in de geschiedenis, en ook de geschiedenis van Nederland kan op deze manier gezien worden: de Katholieke Kerk ziet een hemelvaart als een zaak van aflaten, een Protestantse tegenbeweging is het hiermee oneens, en de Wederdopers zien enkel nog heil in de Wrake Gods. Het Romeinse Rijk ziet beschaving enkel als de macht van de legioenen, Julius Civilis is het daarmee oneens, maar vervalt na verloop van tijd zelf tot de Romeinse verleiding. Een beeld waarin plaats is voor drie kanten, en niet twee, lijkt een model van machtsorganisatie die veel meer inzicht geeft in wat er mis is met het huidige systeem, wat kan leiden tot veel betere oplossingen.

De strijd tegen hiërarchie is dus de strijd van de god Vidar. Vidar kent enkel stilte en

wraak, en door stilte en wraak kan de overgang van hiërarchie naar heterarchie gemaakt worden. Deze overgang, waarbij vergelding en vergeving essentieel zullen zijn, zullen echter ook zelfvergelding en zelfvergeving moeten bevatten. De heterarchie begint dan ook bij jezelf.
De reden hiervoor is heel simpel: ideeën en gedrag zijn, net als virussen, overdraagbaar. Dit kan zowel goed als slecht zijn: virussen en bacteriën kunnen muteren tot schadelijke varianten, maar in ons eigen lichaam zitten ze ook, en dragen ze actief bij aan onze gezondheid. Ook is het zo dat lichte vormen van een ziekte essentieel is voor ons immuunsysteem. De logica van vaccinaties is hier eveneens op gebaseerd, en is de logica van antifragiliteit. Wij eindigen dit verhaal dan ook met Loki. Loki is de god van chaos en leugens, en word daarom ook wel gezien als de god van duister en het kwade.

Toch heeft hij zijn plaats in het grotere geheel, omdat dit verhaal deels een verhaal van chaos is. Loki is deel van ons, en in ons allen leeft een bedrieger, maar ook een nar, die zowel schade kan aanrichten als de gevestigde orde kan opschudden, en als Loki niet erkend wordt, dan zal hij op de achtergrond verdwijnen, en dat maakt zijn werk wel heel gemakkelijk. Het maakt het ook rampzalig, dus laten we Loki inzetten voor iets nuttigs. We laten hem de runen terug stelen. Deze runen werden gestolen door een bizarre en rampzalige ideologie, het Nationaal Socialisme, een ideologie gebouwd rondom oorlog, die de enige oorlog die het ooit begon totaal verloor. Dit alles deed het in dienst van een eveneens absurde machtsstructuur, de hiërarchie, een structuur die orde zaait, maar na verloop van tijd een nog grotere chaos oogst. Loki geeft ons de runen terug, maar wie weet is ook dit een valstrik. Daar kunnen we alleen achter komen door risico's te nemen, en het leven is weinig meer dan dat. Deze risico's zijn ons momenteel echter verboden. Dit wordt veroorzaakt door de moderne wereld, dat geluk als enige overgebleven gebod heeft. Dit gebod is de ultieme vorm van controle. Zelfs het recht om ongelukkig te zijn is ons afgenomen. Zelfs lijden als laatste vorm van protest is uit onze handen getrokken. We hebben enkel de plicht gekregen om voor eeuwig glimlachende robots te zijn.

Het Noorse polytheïsme was bekend met dit feit, en gaf Loki een prominente plaats in hun verhalen, maar ook zij reageerden niet altijd even gerechtvaardigd op zijn chaos, onder andere door middel van praktijken als slavernij, en wurging om de goden tevreden te stellen. Dit alles gaf hen echter geen eer, maar besmeurden hun goede naam, en ook die moet verschoond worden.
Eén van hen van Aegir, een zeegod, voor wie ooit een feest werd georganiseerd, met veel bier. Loki was ook van de partij, en beledigde iedereen die hij tegenkwam. Idun, de vrouw die de levensappels van de goden levert, hunkert zo sterk naar een man dat ze zelfs de moordenaar van haar broer zou omhelzen. Odin, oppergod en heerser van Walhalla, verdeelde het krijgsgeluk nooit eerlijk onder helden, en liet de slomen zegevieren. Freyja, godin van vruchtbaarheid, ging met alle goden vreemd. Njord, god van vruchtbare aarde en de kust, word beschuldig van incest. Tyr, god van gerechtigheid en de volksvergadering, wordt belachelijk gemaakt om zijn hand die werd

afgerukt. Freyr, god van vruchtbaarheid, gaf goud en zwaard weg voor de liefde, en kan zich niet eens meer verweren.

Uiteindelijk verjaagd Thor Loki met zijn hamer, maar geheel afwezig zal Loki nooit zijn. Verder werd de Noordelijke godentrouw getypeerd door een zekere mate van willekeur en onduidelijkheid. Zo zijn er bijvoorbeeld drie goden die gerelateerd zijn aan de zee, Aegir, Ran en Njord, en drie goden die gerelateerd zijn aan oorlog en de dood, Odin, Thor en Freyja. Ook de Romeinen wisten hier zich geen raad mee, en in zijn werd Germania vergeleek Tacitus Odin met Mercurius. Daarnaast werden ze ook geconfronteerd met de complexe wereld waar de goden tussen pendelen. Dit waren negen werelden, allen verbonden door de wereldboom Yggdrasil.

Deze negen werelden hadden allen hun eigen functie, en daarin hun eigen wezens, die allen iets anders voorstelden. Asgaard was de woonplaats van de goden, Midgaard die van de mensen, bewaakt door Midgaardslang, Jötunheim was de wereld van de reuzen, in Alfheim leefden de lichtelven, in Vanaheim de goden van de vruchtbaarheid, Svartalfheim was de woonplaats van de zwartelven, of de dwergen, Helheim, woonplaats van de godin Hel, en rijk van de huiverende schaduwen, en de twee oerwerelden, Nilfheim, het rijk der nevelen, en Muspelheim, het rijk van het vuur. De wortels van de Yggdrasil liggen onderwater, in de bron van wijsheid, bewaakt door de reus Mimir, en de bron van Urd van de drie schikgodinnen, Verleden, Heden en Toekomst. Ook is er het monster Nidhogg, die knaagt aan de wortelen, en de eekhoorn Ratatosk, die boodschappen overbrengt van de ene wereld naar de ander. Al deze wezens zijn de oeroude, mysterieuze wezens die nog altijd de lege heuvelen en de donkere bossen bewonen. Ze kunnen ons angst aanjagen, maar vormen ook een verbinding met ons eigen verleden, en zijn de geesten van het verleden, die je kunt begraven, maar daarmee niet weggaan, en je zullen achtervolgen, tot ze erkend worden. Ook de Grieken waren bekend met deze kleine geesten, met hun kleine problemen.

Zij ontwikkelden twee woorden voor de edelmoedige waarde die een mens grootsheid kon geven, synkindyneuo, het samen delen van risico's, het tegenovergestelde van het afschuiven van risico's. Dit afschuiven maakt de mens klein, maar het delen maakt de mens megalopsychon, oftewel groots. Ook moet altijd in het achterhoofd gehouden worden dat hij die vandaag de dag klein is, morgen groots kan zijn. Dat is het optimisme waar altijd vanuit gegaan moet worden, maar dit optimisme komt ook met voorwaarden, waarbij iemand die groots wil zijn zonder daden vrijwel nooit groots zal zijn.

Uiteindelijk is dit alles vastgelegd in de runen, het magische schrift van Odin, een god die de belichaming van de grootse woede is, maar wiens bestaan ook ten einde zal komen in Ragnarök. Bij de Ragnarök is het einde echter ook verbonden aan een nieuw begin, en ook in het hiernamaals zal er geen rust zijn, maar strijd, zodat de zwarte zon vervangen kan worden door een nieuwe wereld. Dit alles maakte voor een rommelige, chaotische wereld, waarin de mens geen machine is, en geen baat heeft bij slechts één stand van leven.

Een ander rijk, die ook geconfronteerd werd met deze rommelige wereld, moest hier niets van hebben, en offerde al deze chaos op, en daarmee de mythos, voor logos, en niets dan logos. Dit rijk werd geleid door de Frankische koning Karel de Grote, die bloedige oorlogen voerde, onder andere tegen de Saksen, die het geloof van hun voorouders weigerde op te geven. De missionarissen en predikers hadden hen niet kunnen overhalen, en in het midden van de 8ste eeuw n. Chr. begon Karel de Grote de oorlog tegen de heidenen. Voor deze vorst was er geen plek voor de oude tradities, de oude wijsheid en het oude geloof. Deze oorlog werd gestreden in de naam van een gebrek aan willekeur, een gebrek van tegenspraak en, hét kenmerk van de fundamentalist, een gebrek aan humor.

De reactie op deze oorlogsverklaring aan hun manier van leven waren plunderingen van het Rijnland door de Saksen. Als reactie daarop vernietigde Karel de Grote de Irminsul, de grote pilaar, een Saksisch heiligdom. De vernietiging van deze pilaar had een speciale betekenis. Het ging hierbij niet om de pilaar of het heiligdom zelf. De pilaar was tenslotte een gedecoreerde paal met vleugels aan de bovenkant, en zou na verloop van tijd zelf ooit vervangen moeten worden met een nieuw exemplaar. Het geweld tegen de pilaar en de godenbeelden betrof een andere vorm van geweld, namelijk sacraal geweld. De betekenis hiervan is simpel. Als toegelaten wordt het meest heilige in je midden te vernietigen, dan opent dat de deuren tot algehele controle en vernietiging. Het begint met de vernietiging van de beelden, gaat door met de vernietiging van de vrije gedachten, en eindigt met de vernietiging van iedereen.

De Saksen waren hierin slachtoffer nummer één, maar we moeten nooit de godenbeelden, de heilige bomen, de heilige pilaren of de heiligdommen vergeten. Zij waren tenslotte slachtoffer nummer nul, en het eerste begin van de vernietiging van de vrijheid, en de eigen maatschappij. De logica van deze vernietiging en de massamoord werd gestuurd door twee simpele regels, namelijk de regel van de ketter, dat de folteraar beter wist dan zijn slachtoffer dat dit slachtoffer het verdiende om te sterven, en de regel van kettingschuld, waarbij niet alleen degene die de misdaad pleegde schuldig is, maar iedereen in zijn omgeving, en iedereen diende te sterven. Dit soort nihilistische logica heeft in de kern slechts één doel, het vergaren van macht, en niets dan dat. Alle hogere waarden die aangehaald worden om deze gehoorzaamheid te rechtvaardigen zijn uiteindelijk irrelevant in relatie tot de gehoorzaamheid zelf, en het eindstation van deze logica, namelijk slavernij of de dood.

Met de vernietiging van de Irminsul werd het einddoel van Karel de Grote duidelijk, namelijk het uitroeien van het polytheïsme. De Saksen sloegen echter terug, en heroverden hun verloren gebieden. Wat de onderwerping van de Saksen zo lastig maakte, waren twee zaken. De eerste was een gebrek aan infrastructuur, in de diepe bossen en wouden van het gebied van de Saksen, waarbij bij bij ieder pad een hinderlaag kan zijn. De tweede zaak was de wreedheid van Karel de Grote, die zijn Christendom oplegde door middel van massa-executies en vervolgingen.

De nihilistische haat, die later verwoord zou worden door Jonathan Edwards, mondde uit in de Capitulatio de partibus Saxoniae, een wetboek dat in 782 uitgevaardigd werd, met daarin de doodstraf voor onder andere het niet observeren van het heilige vasten van veertig dagen, het cremeren van het lichaam en de weigering van de doop. Deze onderdrukking bereikte het tegenovergestelde, in de vorm van de Sakse krijgsheer Widukind. Hij moest het opnemen tegen een meedogenloos en oppermachtig leger, maar steeds weer wist Widukind de dans te ontspringen en een tegenoffensief uit te voeren.

De reactie van Karel de Grote hierop was meer wreedheid: in hetzelfde jaar als het uitvaardigen van de Capitulatio gaf hij de opdracht om 4500 Saksen, die zich al hadden overgegeven, te onthoofden, een daad die gerechtvaardigd werd door de beschrijvingen van de massamoorden op de Amalekieten en de inwoners van Jericho door de Israëlieten, en de massamoord van de Moabieten door koning David. Ook hier was sprake van zondaars en kettingszonde, waarbij iedereen schuldig werd en gedood moest worden, man, vrouw of kind. Enkele jaren was het verzet van Widukind verbroken, werd de Lex Saxonum uitgevaardigd, en werden de Saksen één van de onderworpenen in het Frankische rijk. De donkere wouden en dalen bleven echter altijd dreigend, alsof de geesten van de Saksen daar nog altijd aanwezig waren, en de herinnering van het verzet van Widukind zou het Heilige Roomse rijk altijd blijven achtervolgen. Er werd echter veel te weinig geleerd van dit verzet, met name door de nazaten van Widukind, die tijdens het Derde Rijk werd omgevormd tot een icoon van de eeuwig superieure Germaan, en zijn oorlogsgeest. Keer op keer later we ons niet inspireren door het verleden om ermee de toekomst te verrijken, en zo verder te komen dan dat wat niet langer werkt, maar keren we telkens weer terug naar de eeuwige hiërarchie, steeds weer in een andere vorm. De religieuze versie is een opzet die later herhaald zou worden door Thomas van Aquino.

Hij zou echter ook een beeld geven van hoe de wereld er ná het eindoordeel van God eruit zou zien. In een vraagstuk genaamd 'Over de Relaties tussen de Heiligen en de Verdoemden' geeft Aquino een beeld van een hemel en een hel die absoluut gescheiden zijn. In dit beeld zien we de eindconclusie van het idee van hiërarchie. Het passieve beeld van hemel en hel is van een groep gekozenen die zich nog enkel richten op hun eigen gelukzaligheid, waarbij de verschrikkingen van de hel geheel genegeerd dienen te worden. Aquino maakte dit sadisme actief, en stelde dat één van de grootste genietingen van de heiligen in de hemel zou zijn dat zij konden neerkijken op de verdoemden en hun kwellingen.

Het is het actief genieten van andermans lijden, en het idee dat wij enkel mogen genieten van andermans lijden vormt de kern van hiërarchie. De wetenschap voegde hier de technologie aan toe om dit mogelijk te maken, en verschillende ideologieën voegde hier een richting aan toe, op wie het lijden gericht dient te worden. Het Derde Rijk was slechts één van deze richtingen, en richtte het op de rassenvijanden. De absolute vijand van het Derde Rijk was echter niet de

rassenvijand, maar degene die twijfelt, of dit alles wel echt leidt tot een paradijs. Het is de vereniging van de filosofieën van Eduard von Hartmann en Philipp Mainländer. Aan dit pad moet echter een ander pad toegevoegd worden, het pad van ons, wij de Afdalers. Wat een hellevuur moet doorstaan worden voor een menselijke wereld, en wat een hemelse gelukzaligheid voor hen die genieten van het lijden van de ander, of het gewoonweg negeren. Dit pad is echter geen makkelijk pad. De verwerping van hiërarchie is tenslotte simpel. Het pad van hen die genieten van andermans lijden bestaat slechts intellectueel, en verder niet. Veel lastiger is het verwerpen van gelijkheid, omdat dit verbonden is aan het zeer reële lijden van de laagste onder ons. Gelijkheid is naast een intellectuele ook een emotionele illusie, maar ondanks dat alsnog een illusie. Het bewijs hiervoor is dat gelijkheid wegkijkt van het lijden van de ander, iets wat niet geaccepteerd zou worden bij het eigen lijden.

De goden beslissen, de mensen gissen. Wat we echter wel kunnen doen, is kijken naar wat in het verleden heeft gewerkt, en wat verhalenderwijs is doorgegeven. Veel van het voorgaande is ingegeven door het werk *King, Warrior, Magician, Lover* van Robert Moore en Douglas Gilette. Deze twee psychologen gaven geheel terecht een geestelijke crisis aan, een crisis van mannelijkheid. Volgens hen wordt veel van onze huidige wereld geregeerd door 'jongenspsychologie', en ik ben het daar volledig mee eens. Hier komt dan ook de verdeling van Priester-Strijder en Dichter-Romanticus vandaan. Een jongen kan kracht en intelligentie bezitten, maar een man gebruikt deze twee voor een hoger doel, en voegt moraliteit aan deze twee toe. En zonder wanorde kan moraliteit zich niet ontwikkelen. Deze verdeling is overigens deel van een groter geheel, waarin de vier rollen van Moore en Gilette in te herkennen zijn. Tyr, de Koning, is vol met weemoed, om het verval van zijn koninkrijk, en dan met name het verlies van geloof en kennis. Wodan, de Strijder, is woedend om het onrecht wat hij om zich heen ziet. Freyr, de Handelaar, is vol van verlangen voor meer vruchtbaarheid. Als laatste Freya, de Koningin, die angst en ontzag opwekt, omdat zij uiteindelijk gaat over leven en dood. Tuisto is wat er gebeurd als de ander totaal vergeten wordt, en alles op één hoop gegooid wordt. Tyr is weliswaar het beginpunt van alles, en zal altijd het centrum blijven, maar geen centrum kan bestaan zonder periferie. Dit laatste leidt namelijk tot een wereld zonder ander, maar zonder ander kan er geen orde, vruchtbaarheid, leven of rechtvaardigheid zijn. Zonder deze ander is de wereld echter geen nachtmerrie, maar eindigt de wereld. Het belangrijkste doel van deze verdeling is dan ook het scheiden van de Strijder en de Handelaar, om te voorkomen dat deze twee dezelfde persoon worden. Dat wordt oorlog namelijk handel, en dat is niet de bedoeling. Om dit te voorkomen, dient er een muur te staan tussen Strijder en Handelaar, en deze muur is dezelfde als die tussen mythos en logos. In het antieke Griekenland bestond deze scheiding al, en ook Rome kende hem. Verder kende Rome ook zijn eigen pantheon, van Jupiter de koning, Mars de strijder, Mercurius de handelaar, en Venus de geliefde, voor zij de huwelijkstrouw zweert. Dit pantheon was naar Rome

gekomen vanuit Griekenland, en was een naamsverandering van Zeus, Ares, Hermes en Hera. Dit waren echter verre van de enige goden, en het scheppen van een standaardversie is tot op vandaag niet mogelijk. Mercurius dacht daar echter anders over, en stuurde de Romeinen aan om naast hun zee ook Germanië in handen krijgen, en stelden Wodan gelijk aan hem. Wodan is echter Mars, want oorlog kan nooit hetzelfde als handel zijn. Oorlog is een sacrale bezigheid, de handeling van Mars Ultor.

Het bouwen van de muur tussen mythos en logos begint uiteraard bij onszelf. Hoe meer je verwacht van de ander, hoe meer er tegelijkertijd verwacht wordt van jou. Er moet een ordelijk midden zijn, maar dit kan niet bestaan zonder een bepaald niveau van chaos en willekeur. Voor de Vanir de orde, voor de Asir de chaos. Deze twee leven in volstrekt verschillende werelden. Asgaard en Vangaard moeten gescheiden werelden zijn. Er mag tussen gependeld worden, maar er mag nooit ook maar een millimeter overlap tussen deze twee werelden zijn. Dat leidt tot de rampspoed die wij over de eeuwen hebben gezien, en die zich nog altijd voor ons ontvouwen. De vraag is waarom dit zo constant zich blijft ontvouwen.

Misschien ligt het antwoord in de term verslaving. Monotheïsme en orthodoxe ideologieën, en concepten als hiërarchie en terrorisme hebben meer weg van verslavingen dan van gedachtescholen. Ondanks alle schade en schande gaan de volgelingen ervan gewoon door, vaak tegen beter weten in. Het is dan ook essentieel om deze verslaving te doorbreken, en om deze verslaving te doorbreken, moet vastgesteld worden dat verslaving een lus is. Het is niet iets lineairs, maar iets dat continu is, en de twee grootste wapens in de strijd tegen iedere verslaving zijn tijd en verscheidenheid. We kunnen dit zien in de mensheid, en in de goden. Zij hebben ook hun dromen, hun fouten, hun driftbuien en hun wanhoop. Dat maakt hun uiteindelijk net als ons, en dat is hetgeen wat wij delen met hun, het leven, al het leven, in al zijn vormen. Dit ervaren hoort het echte doel van het leven te zijn, het leren van menselijkheid, in al zijn vormen. De tranen van de hemel zorgen voor een vruchtbare aarde, maar deze tranen zullen de aarde pas bevruchten als het leven beëindigd wordt zonder spijt. Het offer is de sleutel hiertoe. Het offer is hoger dan geloof. De berserker is te vertalen als de 'blote kledij', en voor mij is de berserker degene met zelfblootstelling, degene die ontbloot het slagveld op rent. Zelfblootstelling is tenslotte de bron van woede, de woede tot bestaan.

Dit is dan ook de eindconclusie van dit betoog. Dit alles brengt ons bij een gedicht en een spreuk, ditmaal niet van de ander:

ᚹᛁᛗ ᛁᛈ ᛞᛗ ᛒᛖᛈᛗᚱᚲ
ᛞᛗ ᛒᛁᛟᛉᛖᛗ ᚲᛚᛗᛞᛇ
ᛞᛗᚷᛗᚻᚺᛗ ᚹᚠᚻ ᚺᛖᛖᛉ ᛒᛁᛟᛉ
ᚺᛖᛖᛉ ᛒᛁᛟᛉ ᛁᛈ ᚺᛖᛖᛉ ᚺᛇᛚᚾᚷᛗ
ᚺᛖᛖᛉ ᛒᛁᛟᛉ ᛁᛈ ᛒᛁᛟᛟᛉᛈᛚᛗᚾᚾᛁᛜ
ᚹᚠᚻ ᚺᛖᛖᛉ ᛇᚷᛗᚻ ᚹᛚᛗᛗᛈ
ᚺᛖᛖᛉ ᛒᛁᛟᛉ ᛗᚠᚷ ᚻᛖᛖᛉ
ᚹᚠᚾᚾᛗᚻ ᛟᛈ ᛁᛗᛗᚠᚻᚺᛞ ᚠᚻᛞᛗᚱᛈ

En:

ᚺᚠᛉᚠᚱ. ᚢ ᛉᛁᛉ ᚹᛟᛟᚱ ᛗᛗᚢᚢ ᚹᛁᚷ ᛁᚻ ᛗᛇᛇᚻ ᚺᚠᚱᛉ. ᛞᚠᛉ ᛁᚲ ᚢ ᚻᛁᛗᛗᛗᚱ ᚹᛗᚲᚲᛗᚻ ᛗᚠᚷ.

Dit betekent overigens niet dat je altijd moet liefhebben. Haat dient enkel een tijdelijk fenomeen te zijn, en dient gericht te worden op hen die jou haten. Het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme probeert vooral een balans te vinden tussen de enkelvoudigheid van het Tuïstische Lot, waar deze zelfdestructieve haat het eindpunt van is, en de verwarrende meervoud van de Keltische wereld, die honderden goden kenden, zonder enige vorm van eenheid. De balans hiertussen zijn Wee, Wille en Wodan. Dit laatste hoeft niet te betekenen dat degene die zich onderwerpt aan het Tuïstische Lot of aan duizenden goden daar niet de vrijheid voor heeft. Alleen hoort deze die vrijheid ook ons te gunnen. Als praktijk dient het Nederlands Heterarchisch Polytheïsme een ontkennend instituut te zijn. Het dient te incasseren, tot de aanvaller een fout maakt. Dan moet het alle opgebouwde agressie terugkaatsen, met maximale hevigheid.

Langzame oplossingen kunnen een daadwerkelijke bescherming bieden tegen het Tuïstische Lot. Een bron van dit Lot is de Dichter-Romanticus, die ons een perfecte droomwereld voorspiegelt, een wereld waarvan de Priester-Strijder weet dat het, en de controle die het eist, een totale illusie is. De Priester-Strijder verwaterd echter tot willekeur, waar net zo goed dit Tuïstische Lot uit voortkomt. Dit laatste komt om een simpele reden. Bij de Dichter-Romanticus is namelijk sprake van bekering, terwijl bij de Priester-Strijder dezelfde rol bestaat voor het trauma. Aan ons is de keuze de willekeur te gebruiken voor rechtvaardigheid en vrijheid, of erdoor ten onder gaan. Dit door een verbinding tussen orde en willekeur, en die verbinding tussen hiërarchie en heterarchie vormt op zichzelf een heterarchie. Twijfel dus plichtmatig, en wees niet bang voor je eigen menselijkheid. En als laatste en belangrijkste, doe nooit iets zonder zelfblootstelling. O, Nehalennia, geef mij de stormen en de overstromingen, de vruchtbare krachten van naderhand, en de zorgvuldigheid u nooit te onderschatten. Alleen dan kan ik de zonde van Civilis rechtzetten, het doel van mijn bestaan. Wodan heerst, Walhalla wacht. Bloed aan de Yggdrasil, gaarne en met reden.

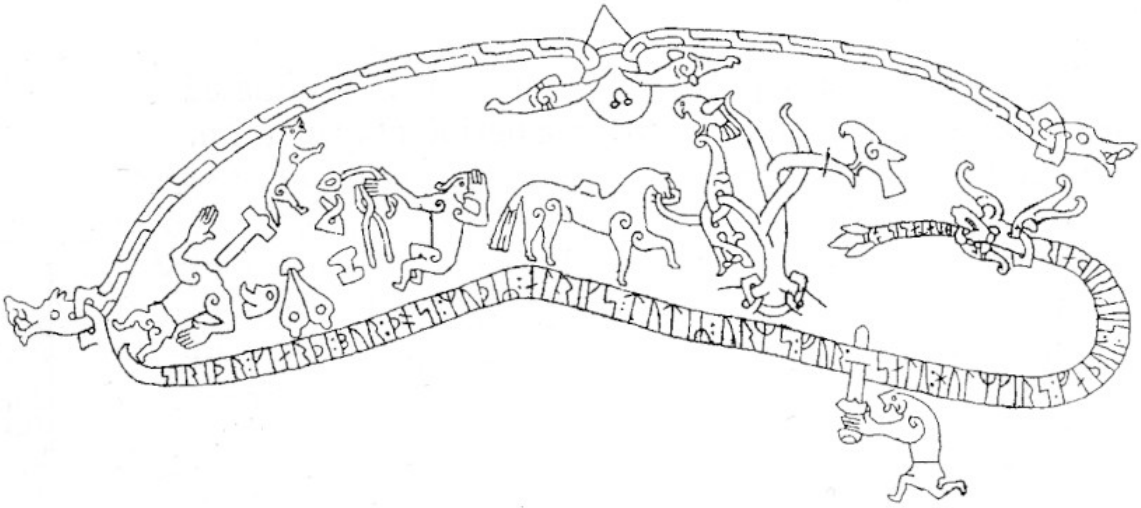

De Verschrikkingskunstenaar: Een Epiloog

1.

Smeken tot een gestoorde God. Een mens zonder controle over de wereld, een god zonder controle over zichzelf. Tuisto, worde zo: willekeur bij een smeekbede van orde, orde bij het vurige pleiten van chaos.

2.

Verval kent maar één bron, de aanname van de eigen superioriteit.

3.

Universalisme is enkel geworteld in angst, soevereiniteit is enkel geworteld in woede. Wanneer angst sterft, wordt woede wakker.

4.

Hef iedere dag de naam van Wodan aan. Is dit wanhoop, een ziekte of het medicijn? Het is een blik, op een zee van vlammen, een verpulverende zuivering.

5.

Wij zijn de Wenden, wij die ons richten op de kolkende rivier. In ongeloof en armoede zwemmend, buiten de poorten van onbeschaving drijvend, in de wildernis verdrinkend. Tussen de razernijen, de hongeringen, de gulzigen. Tussen vrijheid en het hemelse gebod, een wrede geestdrift. Creatie der nieuwe beschaving: eerst een Afroaziatische gedreven door verhalen van macht, daarna de ruïnes der bijgeloof, gericht naar een Verlichting, tot een Anglo-Saksische

Financiële beschaving, gedreven door wetenschap. De Afroaziatisch-Politieke beschaving wordt gevormd door tribalisme, en gebruikt vooral groepsdenken en dwang om hun eigen denken vorm te geven. Een aanval op één is een aanval op allen. Hierbij wordt de mens weggecijferd in ruil voor hiërarchie. Bij de Anglo-Saksische Financiële beschaving ís de mens de hiërarchie geworden. De Afroaziaat haat de natuur, de Anglo-Saks enkel de ongehoorzame natuur. De eerste volgt de laatste hersenloos op, terwijl de bron van het kwaad in feite het politiek-financiële netwerk achter een extremist is. De Anglo-Saks is dus veel gevaarlijker, want zijn netwerk is veel meer verhuld. Deze realisatie is de eerste stap naar een Indo-Europese beschaving, verhalen en patronen, ineengesmolten naar een moreel-emotionele wil tot een hogere betekenis. Hoogstwaarschijnlijk zal deze Indo-Europese beschaving spoedig draaien rondom conflict, waarna een volgende beschavingsstap noodzakelijk wordt, hoogstwaarschijnlijk een Sino-Latijnse wetenschapsbeschaving. Vooralsnog kennen wij echter drie werelddelen, met drie wetgevingen: voor de Afroaziaat Esarhaddon, voor de Anglo-Saks Ur-Nammu, voor de Indo-Europeaan Hammurabi. Uiteraard zijn dit geen biologische werkelijkheden, het leven wordt tenslotte gedefinieerd door haar aanpasbaarheid. Maar iedereen die ontkent dat dit geen culturele werkelijkheden zijn, liegt enkel tegen zichzelf. Alles wat de macht verminderd, vind de Afroaziaat afschuwelijk. Alles waar de Anglo-Saks armer van wordt, is een gruwel. Alles wat de Indo-Europeaan doet verliezen, is kwaadaardig, en alles wat de ontwetendheid van de Sino-Latijnse doet vermeerderen, is fout.

6.

Aan de bomen, de offers van Wodan. In de graven, de martelaren van de Mensenzoon. En al is wel met de wereld. En als het hoofd ziek is, is er geen ledemaat dat er geen pijn van heeft.

7.

Tuisto geselt niet alleen de vijanden, maar ook zichzelf. Voor u dus geen slavernij, en dus ook geen slavenhouderij. U kunt zich niet afkeren van Tuisto. Hij drijft zijn speer in de kronkelende aarde, en daarna in de kronkelende mens. Bloed zonder straf, en bloed zonder beloning. Ons rest slechts de pijnen der schuld, van de geseling die wij onszelf aandeden, in verwoede pogingen Tuisto voor onszelf te winnen.

8.

De enige manier om de schuld te betalen is kwelling van de schuld. Een held dient een helweg te betreden. In Azincourt lag een helweg, betreden door de Hollandijn, terwijl God en de duivel streden, in zijn ziel en om zijn ziel. Op de helweg vond de Hollandijn een koning, maar de koning vond hem niet christelijk genoeg. De Hollandijn vond dat hypocrisie. God dient tenslotte te

oordelen, niet deze moordlustige koning. De Hollandijn begon met strijden, een persoonlijke vete, te midden van een oorlog. In Azincourt ging hij op zoek naar de koning, maar daar werd hij afgeslacht door een meute. Zij velen, zij ongelukkige velen, zij grauw van vijanden. Wees de Hollandijn, gefolterd door nachtmerries van een hellevuur, van God en duivel, die beiden streden, om hem en tegen hem, op de velden van Azincourt.

'Sterf, mijn woede, leef, mijn wraak, mijn stille, stille wraak.' Een wraak, het leven gegeven door een gravin. En vernedering zal de olie zijn, voor een vreselijk vuur.

9.
Wodan de wandelaar zal reizen wanneer hij door de Nazireeër de verbanning in gedreven wordt. Verpletter de heiden, en wordt hem zo. Maak uzelf onmogelijk.

10.
Mezelf, of een onschuldige onbekende. Wat een gruwelijke keuze!

11.
Wij dienen al het bittere te verdragen, al wat de Verschrikking ons aandoet. De giften der Verschrikking zijn de nederlagen, de buigingen voor de uitverkorenen van Tuisto. Voor de aasvogels de Asir. Het bungelen, het rotten. Het voegen aan het dodenleger, doodgeslagen in een ondiepe sloot, dolend over een leeg grasveld. Wij zullen wachten op de banier van Tuisto.

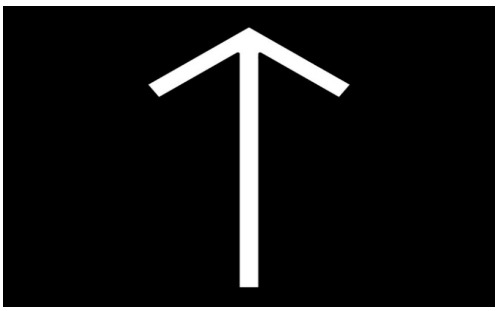

Laat ons dit zien, en wij weten genoeg. De zoveelste misdaad van Jan van Batenburg. Maar wij zullen ons blijven verzetten, tot de vervuiling van Batenburg is opgelost.

12.
Muren omgeven huizen. Sluiers bedekken gravinnen. Leugens beschermen het geloof, helaas. Rituele dialogen verbergen de ware gedachten en emoties. Huizen worden verdeeld in aparte ruimten, met hun binnenste, buitenste en verborgen gemoed.

13.

Isolatie is het heiligste pad, maar ook het pad dat het moeilijkst te bewandelen is.

14.

Het probleem van het Christendom is niet zwakte, maar onnauwkeurigheid en een inherent gebrek aan verscheidenheid. Deze laatste twee leiden tot zwakte, maar zwakte is slechts het symptoom. Dit is het duidelijkst te zien in de grootste misdaad van Paulus, namelijk de verzwakking van de vrouw. Dit laatste ontmaskerd ook gelijk de Islam. Als Paul een slechte invloed was, waarom worden de harems dan enkel bevolkt door vrouwen? Wat zijn de Duivelsverzen, buiten een gewelddadig protest tegen een sterke vrouw? Zwakte wordt vaak gekenmerkt als 'onmannelijkheid', wat aangeeft hoe diep deze corruptie doorgedrongen is. Zelden wordt zwakte gezien als 'onvrouwelijk', ondanks dat het Margaretha van Henegouwen was die zonder enige twijfel haar eigen zoon de oorlog verklaarde.

15.

Hoe kwaadaardiger, hoe absurder. Hoe hiërarchischer, hoe onbeschofter ook. Zo ontmaskerd hiërarchie zich, als de oplossing voor een zelfgeschapen probleem. De hiërarchist als huwelijkszwendelaar én relatietherapeut tegelijk.

16.

Iedereen die oorlog bejubelt, zonder het te vervloeken, zal weldra uitsterven. Waarom zou er tenslotte anders zoiets bestaan als vrede. Hoewel het nooit eeuwig is, bestaat het wel.

17.

Een tegenstrijdigheid bestaat enkel zonder tijd. Bedenk dat goed bij verlies op verlies. De strijd is lang, geef dus pas op bij een overwinning.

18.

Gij zult geen oorlog voeren tenzij een oorlog tegen u gevoerd word. Pas als de vijand uw naasten doodt, dan wordt de spiegel van betekenis.

19.

En toch is het lijden een gruwel. Ook toen, ook hier. Te Alkmaar moesten de rijders aanschouwen, hoe een koning zijn paard de sporen gaf, om daarna samen met het dier door het ijs te zakken. Een weerloze koning, en een arm, weerloos beest. Beiden werden doodgeslagen, en niemand kwam ze te hulp. Ook nu, ook daar. Bij Moeder Afrika, een verlaten ziekenhuis, zonder in een

geschiedenisboek terecht te komen. Een lusteloos kind, vermorzeld door ziektes. Een spel van de ontroostbare, naar de andere ontroostbare. Hoe kan de lijdensweg zo grof uitdelen? Is het lot dan blind voor het verdoemde koningschap? Is het doof voor een vergaande wereld vol van menselijke gedachten?

20.
Maar is het krankzinnigheid? Of toch geestverruiming? Dat kan alleen een gesprek met een pionier verhelderen.

21.
Invia, bron der visioenen. De Donareik, rode bron der bejaarde predikers. Puin en kreupelhout, onreine bron der rituelen. Geest en gedachten, reine bron der krankzin. In allen oorlog, slavernij en offers. En rood zullen de wateren kleuren. Het Grote Zweden, de grote, koude wildernis, gevuld met de verlaten, de schimmen en fantomen, verscheurend het mensenvlees. De Volga grijpt de roeier, en voedt zich met het nageslacht van de Várjagen. En wit zullen de wateren kleuren.

22.
Lijden voor een ideaal is de kern van de Verschrikkingskunstenaar. Het grote verlies van het huidige Westen is het verlies van de Amerikaanse geest. De Amerikaanse geest, het verwerpen van 99 uit 100 voor de volle 100 uit de volle 100, en het lijden hiervoor, die geest begint in het Westen te eroderen. Ik voel het mijn weefsels ontglippen.

23.
Soevereiniteit wordt omarmt om het te ontstijgen, daarna universalisme om dat te ontstijgen, daarna een omarming van de natuur, en wat dan te doen? Is alles dan waar het hoort? Wie zal het zeggen. Eerst nog de oorlogen, die de natuur voeren zal. Vermoord, mijn verzen, vermoord de oneffenheden, waarover mijn struikelingen komen zullen. Schuivelend, haatbaar geweld, wanneer de zwakkere meelijdloos geveld wordt, en ik geen vers meer spreken kan.

24.
Het tegenovergestelde van vrijheid is niet slavernij, maar verantwoordelijkheid.

25.
Allen die op mij de Heilige Oorlog opent, voor hen de Wilde Jacht, tot zij het tijdelijke hebben ingeruild voor het eeuwige. Wilt u mij doden, dan roei ik u uit. Dat is de dubbelzijdige spiegel. U

wilt mij vernietigen, dan wil ik u vernietigen.

26.

Woede kan en zal niet zijn zonder wetenschap, en de dubbelzijdige spiegel kan niet zijn in leugens. Zonder de spiegel zal de mens terugkeren naar zijn beestachtige oorsprong, en zal hij al vechtend en vluchtend opnieuw moeten beginnen. 'Liever veilig dan heilig', maar welke van deze twee primitieve keuzes? Vechten of vluchten, of vechten en vluchten? Of misschien toch vluchten en vechten? Of misschien toch een onbeschrijfbare, absurde woede?

27.

Wralda is de vergeving, en Nehalennia is de Nederlandse vergeving. Maar in het vergezicht van vergeving schuilt de angst, en deze fantomen, de angstige geesten der witte furiën, dames van de nacht. Hoog in de lucht van de angsten zweven zij heen en weer, en net zo snel als zij kwamen, zo snel keren zij ook weder. De angst is ook voor ons. Vergeet dan ook nooit dat Margeretha van Henegouwen als kind uitgehuwelijkt werd. Zelfs het meest glorierijke bevat de mogelijkheid tot verval tot het meest weerzinwekkende.

28.

Ons tijdperk is het tijdperk van de machtszink. Dit is als een geloof in een machtslus terechtkomt, en deze lus alles wegtrekt in ruil voor enkel en alleen macht. De machtszink vind zijn oorsprong in de grote geloven. Een groot geloof stichten is overigens niet moeilijk: men wacht gewoon op een wereldgebeurtenis, en injecteert zichzelf in deze gebeurtenis van buitenaf, in plaats dat de gebeurtenis men van binnenuit overkomt. Daarom zijn alle grote geloven van lage kwaliteit, en parasitair. Het enige doel van beiden is het heersen en beheersen van mensenlevens. Dit is niet geheel gericht gebeurd, en de filosofie van Nietzsche bewijst dat iets dergelijks vrijwel onmogelijk planmatig bereikt kan worden. De machtszink is iets compleet nieuws in de menselijke geschiedenis. Het is het sociale fenomeen dat als een zwart gat functioneert op het gebied van controle. Een machtszink probeert over zoveel mogelijk mensen zo totaal mogelijk te heersen, maar is hierbij zelfs niet meer geïnteresseerd in de eigen overleving. Zelfs als het zichzelf dreigt te vernietigen, dan nog zal de machtszink zijn werk voortzetten, omdat het intrinsiek niet anders kan functioneren. Het neigt wiskundig en natuurkundig naar meer macht, tot het zichzelf ten gronde richt, en is intrinsiek anti-revisionistisch. De machtszink is de val van de mens, terug naar het dier.

29.

Europa is gevestigd voor én tegen oorlog. Daar is Amerika net iets te ironisch voor.

30.

Het alternatief voor etnische zuivering en genocide is een open conflict. En het meest eervolle in een open conflict is weten wanneer je moet stoppen. De mens hoort echter geen machine te zijn. Daarentegen hoort waarde haast mechanisch te zijn. Het hoort namelijk altijd het leven te verbeteren. Doet het dit niet, dan wordt het vergeten, en met conflict is dit niet anders. Waarde hoort enkel in dienst te staan van waarheid en vrijheid.

31.

Eerst feit, daarna fikt, daarna fictie, in die volgorde. Betekenis blijft echter ver van de mens, ook al bestaat het wel degelijk. Waar de waarheid echter het eerste slachtoffer is in de oorlog, is de betekenis van het leven het eerst slachtoffer bij de geboorte. Pas na een bestaan kan tenslotte vastgesteld worden wat de betekenis ervan was. De kern van ons leven bestaat dus, maar vanuit ons perspectief zullen we het nooit observeren. We kennen slechts de tragiek der betekenis: er is een gegeven betekenis van de wereld, een geschiedenis die dit veranderd, de mens die dit observeert, een ander die dit interpreteert, een overeenkomst die gevonden wordt, een publiek die dit over tijd tot de domst mogelijke interpretatie maakt, en de domste interpretatie die de gegeven betekenis wordt.

32.

'Oorlog zonder vuur is als worst zonder mosterd,' zei Hendrik V. Dat dekt de volle lading echter niet. Als je wilt overwinnen, bereid je dan voor op de fatale nederlaag. Dat dekt echter de volle lading niet. De Völuspá leert dat moraliteit nooit verlaten mag worden. Zelfs als de wereld eindigt, dan nog dient de ander behandeld te worden zoals hij jou behandeld, en op geen manier anders dan dat. Dat dekt echter het volle gevoel niet.

33.

Ic zwijge, ic houd.

34.

Het Protestantisme, het Salafisme, het Anabaptisme en het Objectivisme zijn nobel in hun openheid. Wat het Christendom, de Islam, het Marxisme en het Kapitalisme stilletjes vinden, zeggen zij gewoon hardop. Overigens is ditzelfde het geval met het Nationaal Socialisme en het Noordse polytheïsme. Spreek en schrijf dus.

35.

De oorlogsdans is wanneer je de oorlog verklaard aan jezelf, en de oorlogsdanser is de trotse afgodendienaar van het slagveld.

36.

Bestaan, leven, overleven. En de verbetering was altijd al met ons, hoe dan ook.

37.

Fundamentalisme is de poëzie der stommen. Aanschouw dus mijn taalfouten.

38.

Vanuit de ijzigste vlakte, vanuit de droogste woestijn, zal de Yggdrasil groeien, wanneer het woud der woede zal vertrekken, naar de meest vruchteloze landen. En op de dorst gronden zal het groeien, en voor de minst morele werelddelen, de meest vruchtbare akkers. De mens is echter geworteld, en behoeft de raad van de goden. De goden sturen hen naar de vruchtloze landen, maar eist hun alsnog de voorouders te herinneren. Daar waar zij zijn, hen die de Eindtijd als perfect excuus zien om het volledige nihilisme te omarmen. Laat hen dan de Yggdrasil zien, de Eindtijd als ultieme proef, voor uw juiste morele handelen. Tijdens de hevigste troebelen, dan mag de spiegel zeker niet breken. De spiegel houdt Omnivitalis namelijk niet slechts in stand, Omnivitalis ís de spiegel. Als mijn leven waardeloos is, waarom zou dat van jou dat niet zijn?

39.

Ware wijsheid is blind geweld zonder oordeel. Pas daarna daalt de menselijkheid in. En wat er volgt na de mens, dat is een vraag zonder antwoord. Verwarring is tenslotte de grondstaat van de mens, en enkel daden kunnen duidelijkheid brengen. Nederland is anders. Of dat goed is of slecht, dat is aan de Nederlander, die altijd streeft naar het beste.

40.

Macht is zelfrefererende gehoorzaamheid. Ik gehoorzaam omdat ik gehoorzaam. Maar ik gehoorzaam meerdere goden. Ik strijdt omdat ik strijdt. Aldus groet ik U, Nehalennia.

Onser liever vrouwen

Onser gherechter vrouwen

Het Boek der Invasies

Tweede Editie

§1. In principio fecit Deus Caelum et Terram, dat wil zeggen, God maakte eerst hemel en aarde, [en Hijzelf heeft geen begin noch einde]. §2. Hij maakte eerst de vormloze massa, en het licht der engelen, [op de eerste zondag]. Hij maakte firmament [op maandag]. Hij maakte aarde en zeeën [op de dinsdag]. Hij maakte zon en maan en de sterren van de hemel [op de woensdag]. Hij maakte vogels [van de lucht] en reptielen [van de zee op donderdag]. Hij maakte dieren [van de aarde] in het algemeen, en Adam om over hen te heersen, [op de vrijdag]. Daarna rustte God [op de zaterdag] van de voltooiing van een nieuwe schepping, [maar geenszins van haar bestuur]. §3. [Daarna] gaf Hij de gerechtsdeurwaarderij van de Hemel aan Lucifer, met de negen orden van de Engelen des Hemels. Hij gaf de gerechtsdeurwaarderij van de aarde aan Adam [en aan Eva, met haar nageslacht]. [Daarna] zondigde Lucifer, zodat hij de leider was van een derde van de menigte engelen. De koning sloot hem op met een derde van de menigte engelen in zijn gezelschap, in de hel. En God zei tegen de vijand van de hemel: [Kwaad is deze Lucifer], unite et confundamus consilium eius. §4. Daarna had Lucifer jaloezie tegen Adam, want hem was verzekerd dat hem dit zou worden gegeven [Adam], de vervulling van de Hemel in zijn [Lucifer's] kamer. Daarom kwam hij [Iofer Niger] in de vorm van de slang en overtuigde [Adam en] Eva om te zondigen, met betrekking tot het eten van de appel van de verboden boom. Daarom werd Adam uit het Paradijs verdreven naar de gewone aarde. §5. Daarna kwam de Heer tot hen en Hij zei tot Adam: Terra es et in terram ibis [d.w.z. uit aarde werd hij gemaakt en in aarde zal hij gaan]. In sudore uultus fui comedes panem tuum [d.w.z. hij zal geen voldoening krijgen zonder arbeid]. Hij zei verder tegen de vrouw: Cum dolore et gemitu paries filios tuos et filias tuas [d.w.z. het zal met ondraaglijke pijn zijn dat u uw zonen zult baren]. §6. Het nageslacht van Adam zondigde [daarna], namelijk de oudste van de zonen van Adam, de vervloekte Kaïn, die zijn broer Abel [door zijn jaloezie] en door zijn hebzucht doodde met het been van een kameel, zoals geleerden zeggen. [Op deze manier] begonnen de kin-moorden van de wereld. §7. Wat Seth betreft, een van de drie zonen van Adam [die nageslacht hadden], uit hem [Seth] zijn de mannen van de hele wereld. Noë z. Lamech z. Mathusalem z. Enoch z. Iared z. Malalahel z. Cainan z. Enos

z. Seth z. Adam. Want het is Noë die de tweede Adam is, tot wie de mensen van de hele wereld zijn terug te voeren. Want de zondvloed verdronk het hele zaad van Adam, behalve Noë met zijn drie zonen, Sem, Cham, Iafeth, en hun vier vrouwen Coba, Olla, Oliva, Olivana. Daarna, toen God een vloed over de hele wereld bracht, ontsnapte niemand van de mensen van de wereld aan de vloed, behalve het volk van die ark - Noë met zijn drie zonen, en de vrouw van Noë, de vrouwen van zijn zonen. Ut dixit poeta,

Een aantal die een winterse dood niet zou bedwingen
Noë, er was geen heldenzwakte,
Een verhaal met afschuw is met scherpheid duidelijk gemaakt
Sem, Ham en Iafeth.

Vrouwen zonder slechte kleur, grote excellenties,
boven de zondvloed zonder uitsterven,
Coba, krachtig was de witte zwaan,
Olla, Oliva, Olivana.

§8. Nu vestigde Sem zich in Azië, Ham in Afrika, Iafeth in Europa –

Sem vestigde zich in aangenaam Azië;
Ham met zijn nakomelingen in Afrika, nobele Iafeth en zijn
zonen, het zijn zij die zich in Europa vestigden.

Sem had dertig zonen, waaronder Arfaxad, Assur en Persius. Ham had dertig zonen, waaronder Chus en Chanaan. Iafeth had er vijftien, waaronder Dannai, Gregus, Hispanius, Gomer. Of het zijn zevenentwintig zonen die Sem had.

Dertig strakke zonen, een briljant feit,
ze zijn voortgekomen uit Ham, zoon van Noë
zevenentwintig die afkomstig zijn uit Sem,
en vijftien van Iafeth.

§9. [Met betrekking tot] Iafeth [zoon van Noë], van hem is de noordelijke kant van Azië - namelijk Klein-Azië, Armenië, Media, het volk van Scythië; en van hem zijn de inwoners van heel Europa. Grecus z. Iafeth, van hem is Grecia Magna, Grecia Parva en Alexandiaans Griekenland. Espanus z. Iafeth van wie de Hispani zijn. Gomer, de zoon van Iafeth, had twee zonen, Emoth en Ibath. Emoth, van hem is het noordelijke volk van de wereld. Ibath had twee zonen, Bodb en Baath. Bodb, die een zoon Dohe had. Elinus zoon van Dohe had drie zonen, Airmen, Negua, Isacon. Wat betreft Airmen, hij had vijf zonen, Gutus, Cebidus, Uiligothus, Burgundus,

Longbardus. Negua had drie zonen, Saxus, Boarus, Uandalus. Isacon, bovendien een van de drie zonen van Elenus, had vier zonen, Romanus, Francus, Britus, Albanus. Dit is die Albanus die Albanië voor het eerst innam, met zijn kinderen, en van hem is de naam Alba: dus reed hij zijn broer over de Zee van Icht, en van hem zijn de Albanezen van Latium van Italië. §10. Magog, zoon van Iafeth, uit zijn nageslacht zijn de volkeren die vóór de Gaedil naar Ierland kwamen: te weten Partholan z. Sera z. Sru z. Esru z. Bimbend z. Magog z. Iafeth; en Nemed z. Agnomain z. Pamp z. Tat z. Sera z. Sru; en de nakomelingen van Nemed, de Gaileoin, Fir Domnann, Fir Bolg en Tuatha De Danann. Zoals de dichter zei:

Magog zoon als Iafeth er is
zekerheden van zijn nageslacht;
van hen was Parthalon van Banba
- schoonrijk was zijn prestatie.

Van hen was de nobele Nemed zoon van Agnomain, uniek; van hen waren Gand en Genand, Sengand, vrije Slaine. De talrijke nakomelingen van Elada, van hen was Bres, geen onwaarheid: zoon van Elada expert in wapens, zoon van Delbaeth zoon van Net z. Inda, z. Allda – Allda die z. Tat was, z. Tabarn z. Enda, z. Baath, [zoon van] aangename Ibath. z. Bethach z. Iardan z. Nemed kleinzoon van Paimp: Pamp z. Tat z. Sera z. Sru z. blanke Braiment. Van Braiment z. Aithecht, z. Magog, groot van naam: er gebeurde in hun tijd een gezamenlijke verschijning tegen een Vlakte. §11. Baath, [een van de twee zonen van Ibath] z. Gomer z. Iafeth, van hem zijn de Gaedil en het volk van Scythië. Hij had een zoon, de nobele eminente man wiens naam Feinus Farsaid was. [Hij was een van de tweeënzeventig stamhoofden die voor de bouw van Nemrod's Toren gingen, vanwaar de talen werden verspreid.] Hoe dan ook, Nemrod zelf was de zoon van Cush z. Ham z. Noë. Dit is die Feinius die de Mensenspraak van de Toren bracht: en hij was het die de grote school had, die de veelheid aan talen leerde. §12. Nu had Feinius twee zonen: Nenual, [een van de twee] die hij in het prinsdom Scythië achter zich liet; Nel, de andere zoon, in de Toren werd hij geboren. Nu was hij een meester van alle talen; daarom kwam men [om hem op te roepen] van de farao, om de veelheid van talen van hem te leren. Maar Feinius kwam uit Azië naar Scythië, vanwaar hij was gegaan voor de bouw van de Toren; zodat hij stierf in het prinsdom Scythië, aan het einde van veertig jaar, en het leiderschap doorgaf aan zijn zoon, Nenual. §13. Aan het einde van tweeënveertig jaar na de bouw van de Toren nam Ninus, zoon van Belus, het koningschap over de wereld. Want geen ander trachtte gezag uit te oefenen over de volken of de menigte van volkeren onder één te brengen, en onder belasting en schatting, dan hij alleen. Vroeger waren er stamhoofden geweest; hij die het edelst was en het meest in het voordeel van de gemeenschap, hij was het die de belangrijkste raadgever was voor elke man: die alle onrecht moest afwenden en alle gerechtigheid moest bevorderen. Er werd geen poging gedaan om andere naties binnen te vallen

of te domineren. §14. Dat is nu de tijd dat Gaedel Glas, ⌈uit wie de Gaedil⌋ werden geboren, uit Scota d. Farao. Van haar zijn de Schotten genaamd, ut dictum est

Feni zijn vernoemd naar Feinius
een betekenis zonder geheimzinnigheid:
Gaedil van het knappe Gaedel Glas,
Schotten uit Scota.

§15. Het is Gaedel Glas die de Gaelische taal heeft gevormd uit de tweeënzeventig talen: er zijn hun namen, Bithynisch, Scythisch, enz. Under poeta cecinit

De talen van de wereld, zie voor jezelf
Bithynia, Scythia, Cilicia, Hyreania,
Gothia, Graecia, Germania, Gallia met afschuw,
Pentapolis, Phrygia, Palmatia, Dardania.

Pamphylia, Mauretania, dichtbevolkt Lycaonia,
Bactria, Creta, Corsica,
Cypros Thessalia, Cappadocië, nobel Armenië,
Raetia, Sicilia, Saracenenland, Sardinië.

Belgia, Boeotia, Brittania, toonvol Rhodos,
Hispania, Roma, Rhegini, Phoenicia,
India, gouden Arabië,
Mygdonia, Mazaca, Macedonië.

Parthia, Caria, Syrië, Saxones,
Athenae, Achaia, Albanië,
Hebraei, Arcadië, helder Galatië,
Troas, Thessalië, Cycladen.

Moesia, Media, Persida, Franci,
Cyrene, Lacedaemonia, Langobardi,
Thracia, Numidia, Hellas (?)
– hoor het! Groots Italia, Ethiopia, Egypte.

Dat is de telling van talen
zonder smetten waaruit Gaedel Gaedelic knipte:
bekend voor mij is hun rol van begrip,
de groepen, de veelheid aan talen.

§16. Nu Sru z. Esru z. Gaedel, hij was het hoofd van de Gaedil die uit Egypte vertrok nadat Farao was verdronken [met zijn leger in de Rode Zee van Israël]: zevenhonderdzeventig jaar vanaf de zondvloed tot dan. Vierhonderdveertig jaar na die tijd waarin Farao verdronk, en na Sru z. Esru kwam uit Egypte, tot de tijd dat de zonen van Míl in Ierland kwamen, namelijk Eber en Eremon: hereanent [één] zei--

Veertig en vierhonderd jaar – het is geen leugen –
vanaf het moment dat het volk van God kwam,
wees zeker over het oppervlak van Mare Rubrum,
tot ze in Scéne landden vanuit de heldere zee,
zij, de Zonen van Míl, in het land Ierland.

§17. Met vier scheepsgezelschappen sterk trok Sru uit Egypte. Er waren vierentwintig echtparen en drie huurders voor elk schip. Sru en zijn zoon Eber Scot, zij waren de aanvoerders van de expeditie. [Het is dan dat Nenual z. Baath z. Nenual z. Feinius Farsaid, prins van Scythië, stierf: en] Sru stierf ook onmiddellijk na het bereiken van Scythië. §18. Eber Scot nam [met geweld] het koningschap van Scythië over van de nakomelingen van Nenual, totdat hij viel door de handen van Noemius z. Nenual. Er was een geschil tussen Noemius en Boamain z. Eber Scot. Boamain nam het koningschap over tot hij door de handen van Noemius viel. Noemius nam het prinsdom over totdat hij door de handen van Ogamain z. Boamain viel, uit wraak voor deze vader. Ogamain nam het koningschap over tot hij stierf. Refill z. Noemius nam het koningschap over tot hij door de handen van Tat z. Ogamain viel. Daarna viel Tat door de handen van Refloir z. Refill. Daarna was er een strijd om het prinsdom tussen Refloir [kleinzoon van Noemius] en Agnomain z. Tat, totdat Refloir door de handen van Agnomain viel. §19. Om die reden werd het zaad van Gaedil voortgedreven op de zee, te weten Agnomain en Lamfhind zijn zoon, zodat ze zeven jaar op zee waren en de wereld aan de noordkant omsingelden. Meer dan gerekend kan worden, zijn de ontberingen die ze hebben geleden. [De reden waarom de naam Lamfhind werd gegeven aan de zoon van Agnomain was omdat de uitstraling van kaarsen niet groter was dan zijn handen, bij het slepen.] Ze hadden drie schepen met een koppeling tussen hen, zodat geen van hen zich van de rest zou verwijderen. Ze hadden drie stamhoofden na de dood van Agnomain op het oppervlak van de grote Kaspische Zee, Lamfhind en Allot en Caicher de druïde. §20. Het is Caicher de druïde die hen de remedie gaf, toen de Sirene melodie aan hen aan het maken was: de slaap overwon hen op de muziek. Dit is de remedie die Caicher voor hen vond, om was in hun oren te smelten. Het is Caicher die tot hen sprak, toen de grote wind hen in de oceaan dreef, zodat ze daar veel van honger en dorst leden: tot ze aan het einde van een week het grote voorgebergte bereikten dat noordwaarts van de Rhipaeïsche berg ligt, en in dat voorgebergte vonden ze een bron met de smaak van wijn, en ze feestten daar, en sliepen daar drie dagen en drie nachten. Maar Caicher de

druïde zei: Sta op, zei hij, we zullen niet rusten tot we Ierland bereiken. Welke plaats is dat 'Ierland', zei Lamfhind z. Agnomain. Verder dan Scythië is het, zei Caicher. Het zijn niet wijzelf die het zullen bereiken, maar onze kinderen, aan het einde van driehonderd jaar vanaf vandaag. §21. Daarna vestigden ze zich in de Macotische Moerassen, en daar werd een zoon geboren van Lamfhind, Eber Glunfhind: ⌜witte vlekken die op zijn knieën zaten⌝. Hij is het die na zijn vader stamhoofd was. Zijn kleinzoon was Febri ⌜Glunfhind⌝. Zijn kleinzoon was Nuadu. §22. Brath z. Death z. Ercha z. Allot z. Nuadu z. Nenual z. Febri Glas z. Agni vind z. Eber Glunfhind z. Lamfhind z. Agnomain z. Tat z. Agnomain z. Boamain z. Eber Scot z. Sru z. Esru z. Gaedel Glas z. Nel z. Feinius Farsaid: Het is die Brath die uit de moerassen kwam langs de Torriaanse Zee naar Kreta en naar Sicilië. Daarna bereikten ze Spanje. Ze namen Spanje met geweld in. §23. Zoals voor Agnomain z. Tat, hij is de leider van de Gaedil die uit Scythië kwam. Hij had twee zonen, Lamfhind en Allot. Lamfhind had een zoon, Eber Glunfhind. Allot had tegelijkertijd met het verblijf in de moerassen een zoon, Eber Dub. Ze hadden twee kleinzonen in gezamenlijke heerschappij, Toithecht z. Tetrech z. Eber Dub en Nenual z. Febri z. Agni z. Eber Glunfhind; er was ook Soithecht z. Mantan z. Caicher. Ucce en Occe, twee zonen van Allot z. Nenual z. Nemed z. Allot z. Ogamain z. Toithecht z. Tetrech z. Eber Dub z. Allot. §24. Vier scheepsgezelschappen sterk kwamen de Gaedil naar Spanje: op elk schip veertien echtparen en zeven ongehuwde huurlingen. Brath, een scheepsgezelschap. Ucce en Occe, twee scheepsgezelschappen: ⌜Twee broeders waren zij, de zonen van Allot z. Nenual z. Nemed z. Allot z. Ogamain⌝, Mantan ⌜z. Caicher de druïde z. Ercha z. (Coemthecht)⌝ een scheepsgezelschap. Dus braken ze drie gevechten uit nadat ze Spanje waren binnengetrokken: een strijd tegen de Toscanen, een strijd tegen de Langobardi en een strijd tegen de Barchu. Maar er kwam een plaag over hen, en vierentwintig van hun aantal stierven, waaronder Occe en Ucce. Van de twee schepen ontvluchtte niemand, behalve tweemaal vijf man, inclusief En's Occe en Un's Ucce. §25. Brath had een goede zoon genaamd Breogan, door wie de Toren en de stad werden gebouwd - Braganza was de naam van de stad. Vanaf Breogan's Toren was het dat Ierland werd gezien; een avond van een dag van winter zag Ith z. Breogan het. Unde Gilla Coemain cecinit –

Gaedel Glas, van wie de Gaedil komen,
zoon was hij van Nel, met een schat aan rijkdom:
hij was machtig in het westen en oosten,
Nel, zoon van Feinius Farsaid.

Feinius had twee zonen - ik spreek de waarheid -
Nel onze vader en Nenual,
Nel werd geboren in de Toren in het oosten,
Nenual in Scythië, helder als een schild.

Na Feinius, de held van de oceaan,
was er grote afgunst tussen de broeders:
Nel doodde Nenual, die niet zachtaardig was;
de Hoge Koning werd verdreven.

Hij ging naar Egypte door moed
tot hij de machtige Farao bereikte;
tot hij Scota schonk, van geen schaarse schoonheid,
de bescheiden, behendige dochter van Farao.

Scota baarde een zoon aan nobele Nel,
van wie een volmaakt groot ras geboren werd:
Gaedel Glas was de naam van de man -
groen waren zijn armen en zijn gewaad.

Felle Esru was de zoon van hem,
die een Heer met zware armen was:
de zoon van Esru, Sru van de oude gastheren
aan wie alle aan hem toegeschreven roem werd geschonken.

Sru zoon van Esru zoon van Gaedel,
onze voorouder, die zich verheugt in troepen,
hij is het die noordwaarts ging naar zijn huis,
over het oppervlak van de rode Mare Rubrum.

De bemanningen van vier schepen waren het verhaal
van zijn gastheer langs de rode Mare Rubrum:
in zijn huis van planken, kunnen we zeggen,
vierentwintig echtparen.

De prins van Scythië, het is een duidelijk feit,
de jongen die Nenual heette,
dan is hij ginds in zijn huis gestorven -
toen de Gaedil aankwamen.

Eber Scot van de helden veronderstelde [het koninkrijk]
over het nageslacht van Nenual onbeschaamd,
tot hij viel, zonder zachte vriendelijkheid,
door toedoen van Noemius zoon van Nenual.

De sterke zoon van Eber daarna, die de naam Boamain had,
van perfecte zuiverheid, tot aan de kust
van de Kaspische Zee was hij koning,
tot hij viel door de hand van Noemius.

Noemius zoon van Nenual van de kracht
gevestigd in Scythië, geruit als een schild:
de perfecte eerlijke prins viel
door de hand van Ogamain zoon van Boamain.

Daarna was Ogamain prins
naar Noemius van goede sterkte:
totdat hij op zijn grondgebied stierf, onaangeroerd:
na hem was Refill koning.

Daarna viel Refill door
de hand van Tait zoon van Ogmain:
Tait viel, hoewel hij niet zwak was,
door de hand van Refloir zoon van Refill.

Refloir en Agnomain zonder smet,
zeven jaar hadden ze ruzie,
tot Refloir met tumult viel
door de zegevierende hand van Agnomain.

Noinel en Refill met een [speer] punt
twee zonen van Refloir zoon van Refill,
dreven ze Agnomain over de woeste zee,
geweldig en groen.

Goed waren de stamhoofden, het was voldoende,
die uit Scythië kwamen;
Agnomain, Eber zonder smet,
de twee zonen van Tait, zoon van Ogamain.

Allot, Lamfhind van de groene hand,
opvallend de twee zonen van zeer helder Agnomain,
Caicher en Cing, roem met overwinning
de twee goede zonen van Eber van het rode paard.

Het aantal van hun schepen,
drie schepen die over zware golven komen;
drie score [de bemanning] van elk schip,
een duidelijk gezegde, en vrouwen iedere derde score.

Agnomain stierf, het was geen verwijt
op de eilanden van de grote Kaspische Zee.
De plek waar ze een jaar lang waren
vonden ze heel geheim.

Ze bereikten de volledige Libische Zee,
een afvaart van zes volledige zomerdagen;
Glas zoon van Agnomain, die niet verwerpelijk was,
stierf daar in Cercina.

Een eerlijk eiland vonden ze daar
op de Libische Zee van krijger-bladen:
een seizoen meer dan een jaar, met roem,
hun verblijf op dat eiland.

Ze varen op zee,
een briljant feit, zowel overdag als 's nachts:
de glans van de handen van glanzende Lamfhind
was als lichte kaarsen.

Vier leiders hadden hen die niet verachtelijk waren,
na over de Libische Zee te zijn gekomen:
Allot, Lamfhind snel over de oceaan,
Cing en zijn broer Caicher.

Caicher vond een remedie voor hen
ginds voor de melodie van de Sirenen:
dit is de remedie die Fair Caicher vond,
om was in hun oren te smelten.

Ze vonden een bron en een land
op de Rhipaeïsche landtong met grote kracht,
de smaak van wijn daarna drinkend:
hun dorst overwon hen machtig.

Goed, goed sliepen ze
tot het einde van drie dagen zonder verdriet,
totdat Caicher de trouwe druïde ontwaakte
de edele mannen ongeduldig.

Het is Caicher, (een briljante vervulling!)
die een profetie voor hen maakte,
bij het Rhipaeïsche gebergte met een landtong -
"We hebben geen rust tot Ierland."

"Waar is het verheven Ierland?"
zei Lamfhind de gewelddadige krijger.
"Heel ver" zei Caicher toen,
"Wij zijn het niet die het bereiken, maar onze kinderen."

Ze rukten met gif op in hun bataljon,
zuidwaarts voorbij de Rhipaeïsche landtongen;
het nageslacht van Gaedel, met zuiverheid,
landden ze op de moerassen.

Daar werd een glorieuze zoon geboren
aan Lamfhind zoon van Agnomain;
Eber Glunfhind, zuiver de gryphon,
de grootvader met krulhaar van Febri.

De familie van Gaedel, de stevige en witte,
waren driehonderd jaar in dat land:
daar woonden ze voortaan,
totdat Brath de zegevierende kwam.

Brath, de nobele zoon van de Trouwe Dood
naar Kreta, naar Sicilië,
de bemanning van vier schepen van een veilig varend,
rechts naar Europa, verder naar Spanje.

Occe en Ucce zonder smet,
de twee zonen van Allot zoon van Nenual;
Mantan zoon van Caicher, trouwe Brath,
zij waren de vier leiders.

Veertien mannen met hun vrouwen
maakte de bemanning voor elk schip vol krijgers,
en zes adellijke huurlingen;
wonnen ze drie veldslagen in Spanje.

Verheft het eerste gevecht – ik zal het niet verbergen
– die ze wonnen van de gastheer van de Toscanen;
een strijd tegen de Bachra met geweld,
en een strijd tegen de Langobardi.

Het was na de sinistere strijd
dat er een plaag van één dag tot hen kwam:
het volk van de schepen van de zonen van Allot
zonder schuld waren allen dood behalve tien personen.

Un en En kwamen eruit,
twee edele zonen van de sterke stamhoofden:
daarna werd Bregon geboren,
vader van Gal de sterke en woedende.

Hij brak een groot aantal gevechten en veldslagen
tegen de veelkleurige gastheer van Spanje:
Bregon van de kreten van dappere daden,
van de gevechten, door hem werd Brigantia gebouwd.

Bregon zoon van Brath, zacht en goed,
hij had een zoon, Mil:
de zeven zonen van Mil - goed hun aantal -
waaronder Eber en Eremon.

Samen met Dond en Airech met de strijd,
inclusief Ir, samen met Arannan,
inclusief Armorgen met helder gelaat,
en samen met Colptha van het zwaard.

De tien zonen van Bregon zonder valsheid,
Brega, Fuat en Murthemne,
Cualnge, Cuala, hoe beroemd het ook was,
Ebleo, Nar, Ith en Gal.

Ie zoon van Bregon met liederlijke roem
kwam bij de eerste in Ierland:
hij is de eerste van de mensen die het bewoonde,
van het edele zaad van de machtige Gaedil.

De invasies van Cessair en van Partholon

§26. Laten we ⌜op dit punt⌝ ophouden met de verhalen van de Gaedil, zodat we kunnen vertellen over de zeven volkeren die Ierland vóór hen innamen. Cessair d. Bith z. Noë nam het in, veertig dagen voor de zondvloed. Partholon z. Sera driehonderd jaar na de zondvloed. Nemed z. Agnomain van de Grieken van Scythië, dertig jaar na Partholon. De Fir Bolg daarna. De Fir Domnann daarna. De Gailioin daarna ⌜samen met hen⌝. De Tuatha De Danann daarna. ⌜De zonen van Mil daarna zoals Fintan zei⌝. Unde Fintan cecinit,

Ierland – wat er ook van mij wordt gevraagd
Ik weet het op een fijne manier,
Elke invasie die haar nam
vanaf het begin van de melodieuze wereld.

Cessair kwam uit het Oosten,
de vrouw was dochter van Bith;
met haar vijftig maagden,
met haar drie mannen.

Overstroming overviel Bith in zijn Berg,
het is geen geheim;
Ladra in Ard Ladrand,
Cessair in haar Nook.

Maar wat mij betreft, Hij begroef me,
de Zoon van God, boven ⌜het⌝ gezelschap;
Hij heeft de zondvloed van me afgepakt
boven zware Tul Tuinde.

Ik had een jaar onder de vloed
in sterke Tul Tuinde;
Ik vond niets voor mijn levensonderhoud,
een ononderbroken slaap was het beste.

Ik was hier in Ierland,
mijn reis was eeuwigdurend,
totdat Partholon haar bereikte,
uit het Oosten, uit het land van de Grieken.

Ik was hier in Ierland
en Ierland was verlaten,
totdat de zoon van Agnomain Nemed bereikte,
briljant in zijn manier.

De Fir Bolg en Fir Gailian kwamen,
Het is al lang geleden.
de Fir Domnann kwam,
ze landden op een landtong in het westen.

Daarna kwam de Tuath De,
in hun massa's mist,
zodat er voedsel voor mij was
hoewel het een lang leven was.

De zonen van Mil kwamen uit Spanje,
vanuit het zuiden, zodat er
voedsel voor mij was door hun handen,
hoewel ze sterk waren in de strijd.

Een lang leven viel mij ten deel,
Ik zal het niet verbergen;
tot Faith me inhaalde
van de Koning van de Hemel der wolken.

Ik ben Fintan de blanke zoon van Bochna,
Ik zal het niet verbergen;
na de zondvloed ben ik hier
een nobele grote wijze.

§27. Incipit de De Invasies van Ierland. Daarna Cessair dochter van Bith z. Noë nam het, ut poeta dixit, veertig dagen voor de zondvloed.

Dit is de reden voor haar komst, op de vlucht voor de zondvloed:
want Noë zei tegen hen:
Sta op, zei hij, ⌈en ga⌋ naar de westelijke rand van de wereld;
misschien bereikt de zondvloed het niet.

§28. De bemanning van drie schepen kwam aan in Dun na mRarc op het grondgebied van Corco Daibne. Twee van de schepen waren vergaan. Cessair met de bemanning van haar schip ontsnapte, vijftig vrouwen en drie mannen: Bith z. Noe, van wie Sliab Betha (genoemd) is - daar werd hij begraven, in de grote steenhoop van Sliab Betha; Ladra de loods, van wie Ard Ladrand is - hij is de eerste dode man die onder de grond van Ierland ging; Fintan z. Bochra, van wie 'Fintan's Graf' over Tul Tuinde is. Cessair stierf in Cul Cessrach in Connachta, met haar vijftig maagden.
§29. Dit zijn hun namen, ut Fintan cecinit

Een rechtvaardige verdeling die we met elkaar deelden,
mezelf en Bith en stoutmoedige Ladra;
voor vrede en voor reden werd het gedaan,
in de zaak van de vijftig prachtige maagden.

Zeventien vrouwen die ik meenam, waaronder Cessair -
Lot, Luam, Mall, Mar, Froechar, Femar, Faible, Foroll,
Cipir, Torrian, Tamall, Tam, Abba, Alla, Baichne, Sille:
dat is het verhaal waar we bij waren.

Zeventien Bith namen, met Bairrfhind –
Sella, Della, Duib, Addeos, Fotra, Traige, Nera, Buana,
Tamall, Tanna, Nathra, Leos, Fodarg, Rodarg, Dos, Clos:
laat het gehoord worden - dat waren onze mensen verderop.

Daarna zestien met Ladra:
Alba, Bona, Albor, Ail, Gothiam, German, Aithne,
Inde, Rodarg, Rinne, Inchor, Ain, Irrand, Espa, Sine, Samoll:
dat was onze eerlijke gemeenschap.

Geen van de zaden van Adam nam Ierland in voor de zondvloed, behalve die. §30. Nu was Ierland afval ⌈daarna⌋, voor een periode van driehonderd jaar, ⌈of driehonderd en twaalf, quod uerius est⌋ tot Partholon z. Sera z. Sru eraan kwam. Hij is de eerste die Ierland heeft ingenomen na de zondvloed, op een dinsdag, op de veertiende van de maan, in Inber Scene: ⌈want drie maal werd Ierland veroverd in Inber Scene⌋. Van de nakomelingen van Magog zoon van Iafeth was hij, ⌈ut dixi supra⌋: in het zestigste jaar van de leeftijd van Abraham nam Partholon Ierland in. §31. Vier

stamhoofden sterk kwam Partholon: hijzelf en zijn zoon Laiglinne, van wie Loch Laighlinne in Ui mac Uais van Breg is; Slanga en Rudraige, de twee andere zonen van Partholon, van wie Sliab Slanga en Loch Rudraige zijn. Toen het graf van Rudraige gegraven werd, barstte het meer daar uit over het land. §32. Zeven jaar had Partholon in Ierland toen de eerste man van zijn volk stierf, te weten Fea, van wie Mag Fea is; want daar werd hij begraven, in Mag Fea. §33. In het derde jaar daarna, de eerste slag van Ierland, die Partholon won in Slemna van Mag Itha tegen Cichol clapperlag van de Fomoraig. Mannen met enkele armen en enkele benen waren het, die met hem de strijd aangingen. §34. Er waren zeven meeruitbarstingen in Ierland in de tijd van Partholon:
Loch Laighlinne in Ui mac Uais van Breg, Loch Cuan en Loch Rudraige in Ulaid,
Loch Dechet en Loch Mese en Loch Con in Connachta, en Loch Echtra in Airgialla;
want Partholon vond niet meer dan drie meren en negen rivieren in Ierland voor hem – Loch Fordremain in Sliab Mis van Mumu, Loch Lumnig op Tir Find, Loch Cera in Irrus;
Aba Life, Lui, Muad, Slicech, Samer (waarop Ess Ruaid staat), Find, Modorn, Buas en Banna tussen Le en Elle. Vier jaar voor de dood van Partholon brak de uitbarsting van Brena over het land uit. §35. Vier vlaktes werden ontruimd door Partholon in Ierland: Mag Itha in Laigen, Mag Tuired in Connachta, Mag Li in Ui mac Uais, Mag Ladrand in Dal nAraide. Want Partholon vond niet meer dan één vlakte in Ierland voor hem, de Oude Vlakte ⁀van Elta⁀ van Edar. Dit is de reden waarom het de "oude vlakte" wordt genoemd, want er is nooit een tak van een takje van een hout doorheen gegroeid. §36. En het is daar dat Partholon stierf, vijfduizend mannen en vierduizend vrouwen, aan de pest van een week op de kalends van mei. Op een plaag op maandag werden ze allemaal gedood, behalve één man tantum – Tuan zoon van Starn zoon van Sera neef van Partholon: en God vormde hem in vele vormen, en die man overleefde alleen van de tijd van Partholon tot de tijd van Findian en van Colum Cille. Dus vertelde hij hen de Invasies van Ierland uit de tijd van Cessair, de eerste die nam, tot die tijd. En dat is Tuan zoon van Cairell zoon van Muiredach Muinderg. Van hem zong de geschiedenis-sage het volgende lied –

Gij geleerden van de Vlakte van het schone, witte Conn,
van het land van de mannen van Fal, zoals ik het vertel,
welke groep, na de schepping van de wereld,
heeft Ierland als eerste ontdekt?

Ierland voor de snelle Flod,
als ik denk dat haar koersen, wetende,
pure vechters vonden haar,
waaronder Cessair dochter van Bith.

Bith zoon van Noë van de vele troepen,
hoewel hij overwon met een loopgraaf-prestatie,
hij stierf in het oorlogszuchtige Sliab Betha;
Ladra is overleden in Ard Ladrann.

Fintain ging op een reis van zwakte,
zijn graf werd gevonden, het was een sprong van onstuimigheid;
hij was niet gehaast in de loopgraaf van een kerkwachter,
maar in een graf boven Tul Tuinde.

Naar Dun na mBarc voor een afscheidingsfestival
het vergaan zonder schaal van afrekening bracht hen;
op de steenhoop, naast een vruchtbare zee
Cessair overleed in Cul Cessrach.

Veertig dagen vol schaars de slanke en
sierlijke troep aangekomen in hun schip,
voor het lawaai van de zondvloed landden ze
op een plaats van het land Ierland.

Hij stond op, op een reis naar waarheid-beslissen door de macht
van de Koning die hij vroeger aanbad;
Fintan, die een man was met nieuws voor heren,
voor de machtigen van de aarde.

Driehonderd jaar, daar roem ik op,
Ik spreek door de regels die ik denk,
aangenaam Ierland, verklaar ik het tegen
de waarzeggers waren verspilling, na de zondvloed.

Partholon de eminente kwam,
een koninklijke koers over een met roeispanen geslagen zee:
zijn kwartet van helden, eerlijk en trouw –
onder hen was de vrijgeboren Slanga.

Slanga, Laiglinne de briljante,
plaatachtig, edel en sterk was zijn kano;
dit waren zijn voorbereide drietal stamhoofden,
samen met de heerlijke Rudraige.

Vlakten werden ontdaan van hun grote hout,
door hem, om dicht bij zijn lieve kinderen te komen;
Mag Itha zuidwaarts, een heuvel van overwinningshoofd,
Mag Li van as, Lag Lathraind.

Zeven meeruitbarstingen, hoewel u ze meet,
met naamsbekendheid,
hoewel gij ze zou voortzetten, vervulden zij,
te midden van de ketenen van valleien, het insulaire Ierland in zijn tijd.

Loch Laiglinne, gedurfde Loch Cuan,
het Loch Rudraige, (hij was) een heer zonder wet,
Loch Techet, Loch Oese rijk aan mede,
Loch Cou, Loch Echtra vol zwanen.

Over Ierland van schoonheid van kleur,
zoals ik elke fundering relateer
op het fort van Bith
vond hij niet meer dan drie meren voor hem.

Drie meren, uitgestrekt en ongerept
en negen rivieren vol schoonheid:
Loch Fordremain, Loch Luimnig,
Findloch over de grenzen van Irrus.

De rivier van het leven, de Lee laat ons noemen,
die elke druïde neuriet die diana senga kent;
de geschiedenis van de oude rivieren van Ierland
heeft de ware hoogte van de zondvloed aangetoond.

Muad, Slicech, Samer, noem maar op, Buas,
een overstroming met de faam van een top, Modorn,
Vind met manier van een zwaardmes (?)
Banna tussen Lee en Eille.

Hij stierf na trots, met krijgers,
Partholon, van de honderdvoudige troep:
ze werden omgehakt met bezittingen,
met schatten, op de Oude Vlakte van Elta van Edar.

Daarom is het de gelukkige Oude Vlakte
Het is God de vormgever die het heeft veroorzaakt:
over het land dat de zeemond afsneed
er werd geen wortel of takje van een hout gevonden.

Zijn graf is daar volgens mannen van waarheid,
Hoewel hij geen macht had onder de heiligen:
Stil was zijn slaap onder rustplaatsen
die geen pelgrimsroute zijn voor onze geleerden.

Driehonderd jaar, hoewel je het zou moeten weten,
over land dat geheim is voor de verhevenen,
had de troep, stralend melodieus en blijvend,
meer dan het eeuwenoude, nobele Ierland.

Mannen, vrouwen, jongens en meisjes,
op de kalenders van mei, een grote hindernis,
de plaag van Partholon in Mag Breg
was geen ononderbroken zomerverdeling van vrede.

Het waren dertig magere jaren dat ze
leeg was in het gezicht van oorlogskampioenen,
na het overlijden van haar aantal gedurende een week,
in hun troepen op Mag Elta.

Laten we de Koning der Elementen aanbidden,
aan het goede Hoofd, de Vesting van ons volk,
van wie elke troep is, elke generatie,
van wie elk hoofd, elke lering is.

Ik ben Ua Flaind die waarheden verspreidt;
een verdeling met koningen heeft hij gekozen;
moge alles wat hij zegt een toespraak van genade zijn,
moge het in overeenstemming zijn met heiligheid, geleerden!

§37. Het waren de vier zonen van Partholon die in het begin de eerste verdeling van Ierland maakten, Er, Orba, Fergna, Feron. Er waren vier mannen, naamgenoten van hen, onder de zonen van Mil, maar ze waren niet dezelfde. Van Ath Cliath van Laigen tot Ailech Neit, is de afdeling van Er. Van Ath Cliath naar het eiland Ard Nemid, is de verdeling van Orba. Van Ailech tot Ath Cliath van Medraige, is de divisie van Feron. Van die Ath Cliath naar Ailech Neit, is de divisie van Fergna. Dus op die manier verdeelden ze eerst Ierland. §38. Partholon had vier runderen, dat is

het eerste vee van Ierland. Van zijn gezelschap was Brea, zoon van Senboth, door wie een huis, een vleesketel en een woonplaats voor het eerst in Ierland werden gemaakt. Van zijn groep was Samailiath, door wie ale-drinken en borgtocht voor het eerst in Ierland werden gemaakt. Van zijn gezelschap was Beoir, door wie voor het eerst in Ierland een gastenverblijf werd gemaakt. Zoals de dichter zegt:

Partholon, vanwaar hij naar Ierland kwam,
rekent u maar!
op de dag dat hij de zee overstak,
wat was het land waar Partholon vandaan kwam?

Hij kwam van Sicilië naar Griekenland –
een reis van een jaar, zonder volledige onwaarheid:
een maand varen vanuit Griekenland naar het westen,
naar Cappadocië.

Vanuit Cappadocië reisde hij,
een zeiltocht van drie dagen naar Gothia,
een zeiltocht van een maand vanuit wit Gothia,
naar driehoekig Spanje.

Daarna bereikte hij Inis Fail,
naar Ierland vanuit Spanje:
op maandag, de tiende zonder smet
een octad nam Ierland in.

Hij is de eerste man die zijn vrouw heeft
in de tijd van Partholon zonder onwaarheid:
Fintan, die de vrouw door de strijd leidde –
Aife, dochter van Partholon.

Parthlolon ging op een dag uit,
om zijn winstgevende land te verkennen:
Zijn vrouw en zijn handlanger samen
laat hij achter op het eiland.

Toen ze in zijn huis waren,
de twee, een ongehoord wonder,
maakte ze een voorschot aan de pure handlanger,
maakte hij geen voorschot aan haar.

Omdat hij haar niet snel de handlanger liet antwoorden,
koppig tegen een kwade bedoeling,
doet ze haar wanhopig –
een impulsieve actie voor een goede vrouw!

De handlanger stond zonder onzekerheid op,
een broos ding is de mensheid –
en kwam, een gezegde zonder plezier,
met Delgnat om haar ligplaats te delen.

Onbeschaamd was de grap voor een aangename handlanger
welke Topa van liederlijke snaren wrocht:
om te gaan door een ruwe truc, een geluk zonder plezier,
met Delgnat, om haar ligplaats te delen.

Partholon, die een man van kennis was,
had een vat met de meeste zoete ale:
waaruit niemand iets kon drinken
bespaard door een koker roodgoud.

Dorst trof hen na de daad,
Topa en Delgnat, volgens de waarheid:
zodat hun twee monden dronken
hun twee drankjes (?) in de de koker.

Toen ze het deden, een paar zonder wroeging,
kwam er zeer grote dorst over hen;
al snel dronken ze een heldere kooldrank,
door de vergulde buis.

Partholon kwam naar buiten,
na het doorkruisen van de wildernis;
aan hem werden gegeven,
het was een lichte verstoring, zijn vat en zijn buis.

Toen hij de rechte buis nam,
zag hij het meteen,
de smaak van Topa's mond voor zover deze,
en de smaak van Delgnats mond.

Een zwarte, norse demon onthuld
de slechte, valse, onaangename daad:
"Hier is de smaak van Topa's mond", zei hij,
“En de smaak van Delgnats mond.”

Toen zei de klankzoon van Sera:
de man genaamd Partholon:
"hoewel de tijd dat we buiten zijn kort is,
hebben wij het recht om een klacht over u in te dienen."

De man sloeg de hond van de vrouw met zijn handpalm
– het was geen winst – hij doodde de hond,
het was een schat die slank zou zijn;
dus dat is de eerste jaloezie van Ierland.

Degnat antwoordde haar man:
"Niet op ons rust de schuld,
hoewel je bitter denkt dat ik het zeg,
waarlijk, maar het is aan u."

Hoewel je slecht denkt dat ik het tegen je zeg,
Partholon, zijn recht zal van mij zijn:
Ik ben degene vóór degene hier,
Ik ben onschuldig, ik verdien mijn beloning.

Honing met een vrouw, melk met een kat,
eten met één royaal, vlees met een kind,
een werker binnen en een scherp [instrument]
één voor één, 'het is een groot risico.'

De vrouw zal de dikke honing proeven,
de kat zal de melk drinken,
de vrijgevige zal het zuivere voedsel schenken,
zal het kind het vlees opeten.

De werker zal een gereedschap vasthouden,
degene met de ene zal samengaan:
daarom is het goed om ze te bewaken
vroeg vanaf het begin.

Dat is het eerste overspel waarvan gehoord wordt
hier in het begin gemaakt:
de vrouw van Partholon, een man van rang,
om naar een onwaardige handlanger te gaan.

Hij kwam achter de handlanger aan
en doodde hem met woede:
tot hem kwam er niet de hulp van God
op de stuw van de Kin-moord.

De plaats waar dat werd gedaan,
na zijn zekerheid –
groot is de zoetheid die er was van
een dag in het land van Inis Saimera.

En dat, zonder bedrog,
is het eerste vonnis in Ierland zodat van daaruit,
met een zeer nobel oordeel,
is "het recht van zijn vrouw tegen Partholon."

Zeventien jaar hadden ze daarna,
totdat de dood van die man kwam;
de slag van Mag Itha van de gevechten
was een van de daden van Partholon.

Verder van de reis van Partholon –

Goed was de geweldige eenheid
dat Partholon had:
meiden en actieve jongeren,
stamhoofden en kampioenen.

Totacht en sterke Tarba,
Eochar en Aithechbel,
Cuaille, Dorcha, Dam,
de zeven hoofdploegen van Partholon.

Liac en Lecmag met kleur,
Imar en Etrigi,
de vier ossen, een goede groep,
die het land van Partholon ploegde.

Beoir was de naam van de man,
met zijn edelen en met zijn volk,
die een gast in zijn stevige huis leed,
de eerste op het eiland Ierland.

Door die Brea zoon van Senboth
een huis stond eerst, een ketel in brand;
een prestatie die de aangename Gaedil niet verlaten zou,
wonend in Ierland.

Door Samaliliath bekend waren
ale-drinken en garantie:
door hem zijn gemaakt daarna
aanbidding, gebed, vragen stellen.

De drie druïden van Partholon van de havens,
Fiss, Eolas, Eochmarc:
de namen van zijn drie kampioenen verderop,
Milchu, Meran, Muinechan.

De namen van de tien edele dochters
die Partholon had,
en de namen van zijn tien schoonzonen
Dat terzijde, het is een volle herinnering.

Aife, Aine, verheven Adnad,
Macha, Mucha, Melepard,
Glas en Grenach,
Auach en Achanach.

Aidbli, Bomnad en Ban,
Caertin, Echtach, Athchosan,
Lucraid, Ligair, Lughaid de krijger,
Gerber die geen ijdel woord was.

Beothach, Iarbonel, Fergus, Art, Corb,
die zonder zonde volgden,
Sobairche, actieve Dobairche,
waren de vijf stamhoofden van Nemed, goed in kracht.

Bacorb Ladra, die een gezonde wijze was,
hij was Partholon's man van leren:
hij is de eerste man, zonder onzekerheid,
die in het begin gastvrijheid maakte.

Waar ze ploegen in het westen was in Dun Finntain,
hoewel het heel ver weg was:
en ze graasden gras van rust
in het oosten van Mag Sanais.

Bibal en Babal de witte,
waren de twee handelaren van Partholon:
Bibal bracht goud hierheen,
Babal bracht vee.

Het eerste gebouw van Ierland zonder verdriet,
is gemaakt door Partholon:
het eerste brouwen, karnen, bier, een koers met gratie,
eerst in goed en verheven Ierland.

Rimad was de stevige lange ploegman,
Koppel de algemene leider van de ploegers:
Fodbach was het aandeel, geen fictie is dat,
en Fetain de schaar.

Gebroken was de naam van de man, het was perfect,
die eerst verborgen schaamte teweegbracht:
het werd vernietigd met een verstrooiing die niet slecht was,
Partholon vond dit goed.

Dit zijn dus de berichten van de eerste Verovering van Ierland na de zondvloed.

De Nemedianen en de Fir Bolg

§39. Nu was Ierland daarna, gedurende een periode van dertig jaar na Partholon, afval totdat Nemed, zoon van Agnomain van de Grieken van Scythië, daarheen kwam, met zijn vier stamhoofden; [zij waren de vier zonen van Nemed]. Vierenveertig schepen had hij anderhalf jaar op de Kaspische Zee, maar zijn schip alleen bereikte Ierland. Dit zijn de vier stamhoofden, Starn, Iarbonel de Waarzegger, Annind en Fergus Red-Side: zij waren de vier zonen van Nemed. §40. Er waren vier meeruitbarstingen in Ierland in de tijd van Nemed: Loch Cal in Ui Niallain, Loch

Munremair in Luigne, Loch Dairbrech, Loch Annind in Meath. Toen zijn graf [van Annind zoon van Nemed] werd gegraven en hij werd begraven, barstte daar het meer over het land. §41. Het is Nemed die de slag van Ros Fraechain won tegen Gand en Sengand, twee koningen van de Fomoraig, en de twee werden daar gedood. Twee koninklijke forten werden gegraven door Nemed in Ierland, Raith Chimbaith in Semne, Raith Chindeich in Ui Niallain. De vier zonen van Matan Munremar groeven Raith Cindeich op één dag: namelijk Boc, Roboc, Ruibne en Rotan. Ze werden gedood voor de volgende dag in Daire Lige door Nemed, om te voorkomen dat ze het graven zouden verbeteren. §42. Twaalf vlaktes werden vrijgemaakt door Nemed in Ierland: Mag Cera, Mag Eba, Mag Cuile Tolaid en Mag Luirg in Connachta: Mag Seired in Tethba; Mag Tochair in Tir Eogain; Mag Selmne in Araide; Mag Macha in Airgialla; Mag Muirthemne in Brega; Mag Bernsa in Laighne; Leccmag en Mag Moda in Mumu. §43. Hij won drie veldslagen tegen de Fomoraig [of zee-rovers]: de slag van Badbgna in Connachta, van Cnamros in Laigne, van Murbolg in Dal Riada. Daarna stierf Nemed aan de pest in Oilean Arda Nemid in Ui Liathain. §44. De nakomelingen van Nemed stonden onder grote onderdrukking na zijn tijd in Ierland, door toedoen van More, z. Dela en van Conand z. Febar [naar wie de Toren van Conand vernoemd is, die tegenwoordig Toirinis Cetne heet. Daarin bevond zich de grote vloot van de Fomoraig]. Twee derde van de nakomelingen, de tarwe en de melk van het Ierse volk (moesten) elke Samain naar Mag Cetne brengen. Woede en verdriet troffen de mannen van Ierland voor de last van de belasting. Ze gingen allemaal vechten tegen de Fomoraig. Ze hadden drie kampioenen, Semul z. Iarbonel de Waarzegger z. Nemed, Erglan z. Beoan z. Starn z. Nemed, Fergus Red-Side z. Nemed. Dertigduizend op zee, andere dertigduizend op het land, deze vielen de toren aan. Conand en zijn nageslacht vielen. §45. Dus, na die gevangenneming, kwam More zoon van Dela op de, met de bemanningen van drie-score schepen, en ze vielen in een onderlinge slachting. De zee kwam over de mensen van Ierland, en geen van hen vluchtte voor een ander, zo hevig was de strijd: niemand ontsnapte behalve één schip, waarin dertig krijgers zaten. Ze vertrokken, vertrokken uit Ierland, vluchtten voor de ziekte en de belastingen: Bethach stierf in Ierland aan de pest; zijn tien vrouwen overleefden hem voor een periode van drieëntwintig jaar. Ibath en zijn zoon Ba'ath trokken het noorden van de wereld in. Matach en Erglan en Iartach, de drie zonen van Beoan, gingen naar Dobar en Iardobar in het noorden van Alba. §46. Semeon ging naar het land van de Grieken. Zijn nageslacht groeide daar tot duizenden. Slavernij werd hen opgelegd door de Grieken; ze moesten klei op ruige bergen dragen zodat ze bloemrijke vlaktes werden. Daarna waren ze moe van hun dienstbaarheid, en ze gingen op de vlucht, vijfduizend man sterk, en maakten zich schepen van hun tassen. [of, zoals het Dichter van Druim Snechta zegt, ze stalen de toppen van de koning van Griekenland om daarheen te komen]. Daarna kwamen ze weer in Ierland, hun land van herkomst: dat was aan het einde van tweehonderddertig jaar na Nemed. Dit zijn hun vijf stamhoofden, Gand, Genand, Rudraige, Sengand en Slaine. §47. Wat betreft Fergus Red-Side en zijn zoon,

Britain Mael, van wie alle Britten in de wereld zijn, namen ze Moin Conain en vulden met hun nageslacht het grote eiland, Britannia Insula: totdat Hengist en Horsa, de twee zonen van Guictglis, koning van de oude Saksen, kwamen en hen veroverden: en zij dreven de Britten over de grenzen van het eiland. Dit zijn de avonturen van de nakomelingen van Nemed na de inname van Conand's Tower: unde de historiam cecinit

Groot-Ierland waarover de Gaedil regeren,
Ik vertel enkele van haar zorgen:
Grote opperhoofden met speerarm namen haar mee,
van het trotse ras van Adam.

Van Adam de echt toonvolle, de meedogenloze,
tot de zondvloed, een tumult dat werd voorbereid,
geen verwarmde haar zeer krachtige huishouden
behalve Cessair van de vijftig maagden.

Behalve Bith en Ladru - laat ons het vertellen -
Fintan, met de duisternis van het land, geen mens vond het,
die de statige superioriteit van Ierland onthulde,
voor de tijd van de zondvloed.

Na de vloed van geheimen die driehonderd jaar duurde,
wie het ook vertelt,
hij die een stralende kroon was voor daden van moed,
Partholon zoon van Sera, komt.

Ondanks elke statige psalm-canon,
de mensen van Partholon de zondaar –
dood was de hele telling van zijn huishouden,
op de Oude Vlakte, in de loop van een week.

Zes vijf jaar zonder verhoging,
zonder een bewaker was het duister duister,
Woestijn was van alle kanten aan de trotse zee;
Niemand heeft het meegenomen, behalve Nemed.

Genoemd met toorn (?) van hen allemaal,
met opslag van boeien en moed,
hij bezat het land van de strijd der heerscharen,
na de vernietiging van de andere legers.

Hij gebruikte om de overwinning te bewerkstelligen zonder gevaren,
Nemed, met trots en slimheid:
de zoon van Agnomain met hooghartigheid,
hoewel zijn troep zwak was, was het statig.

Starn, die viel door toedoen van Mac Faebuir,
Iarbonel de Waarzegger, die vreugdevol was,
Ainnind met boeien van leer,
waren de drie giftige stamhoofden van Nemed.

Nemed die hen betaalde op het gebied van voorwaarden,
het was een pestilentie van vuur over een doodsoorzaak;
in zijn tijd, met een groot geluid van haasten,
er was een uitbarsting - vier meren.

Loch Munremair, een aangename zee,
van brede, stevige woede;
Loch Dairbrech over een heg van een koning (?)
Loch Cal en Loch Ainnind.

Vurig werden er door zijn gastheer gegraven
twee forten met kracht en stevigheid,
Raith Cindeich waarin hij wapens verdeelde,
Raith Cimbaeith in Semne.

Opgehelderd door hem, was het een weg van plezier,
twaalf vlakten van goed oog (-punt),
Mag Cera in Connachta van nevels,
Mag Moda en Mag Eba.

Strerk Mag Tochair werd gereinigd,
Leemag van de grote vlakte van Muma,
Mag Bernsa met een mysterie van grote genaden,
Mag Cuile Tolad, Mag Lughad.

Mag Sered van het opdrogen van een rivier,
Mag Semne van lichtheid van kleuring,
Mag Luirg van kleine duisternis van de zijkant,
Mag Muirthemne, Mag Macha.

De routs – een werk om ze te vertellen –
die hij brak tegen de krijgers van Fomoire van veel scherpte;
de slag van enorme Morbole van grote scherpte de slag van Badgna,
en de slag bij Cnamros.

Op het grondgebied van Liathan by Muma,
de duistere heer van de slacht stierf aan de pest:
met het onbeleefde gezelschap van schoon gras
in Oilean Arda Nemid.

Ze waren niet in veiligheid met betrekking tot onderdrukking –
het nageslacht dat Nemed bevruchtte –
door Conaing met hard lichaam
en door toedoen van More zoon van Dela.

Twee derde van hun goed geschapen kinderen,
het was niet genereus tegen militaire zwakte –
een blijvende belasting door de eeuwen heen van de wereld –
twee derde van de maïs en van de melk.

Aan harde Mag Cetna van wapens,
Over Eas Ruaid van heerlijke zalm,
het was voorbereid tegen hulp,
tegen het feesten voor hen, elke Samain-avond.

Semeon zoon van vreugdevolle Iardan,
Fergus puur en genereus, een inspanning van trots,
Erglan zoon van oorlogszuchtige Beoan,
waren de drie vrijen voor hun gastheren.

De aantallen van Ierland kwamen met haar troepen –
het was opstap naar macht –
een krijgersband die bloed door het lichaam had,
westwaarts naar de verovering van Conaings toren.

Conaing's toren met opslag van buit
van een verzameling van de misdaden van honderden plunderingen,
een fort van bijeenkomst van een kunst
van de woede van de Fomoire van de zee.

De mannen van Ierland na zijn gevangenneming,
met de grote moed van de reizen die voor hen liggen,
van deze, berichten van verlies,
niemand ontsnapte behalve dertig van de kinderen van Nemed.

Ze hadden geen vrede met hun erfenis,
dat aantal met grote moed der wanhoop;
van de dertig edele krijgers,
ieder stamhoofd ging zijn gang.

In het land van de Grieken, het overblijfsel van de troep
ging Semeon, het was een weg van geluk:
met wijsheid over de meest vooraanstaande divisie
ging Fergus naar Moin Conain.

Brit Mael zoon van de prins
de veelheid aan sporen over beken vrij te maken,
zoon van Lethderg uit Leemag
van wie de Britten van de wereld zijn.

Bethach onder stappen van vormen van roem
overleden in Ierland volgens waarheidsgetrouwheid:
zijn tien vrouwen achter hem,
daarna, voor een periode van drieëntwintig jaar.

Honderden kwamen voort uit Semeon,
de Grieken dachten dat ze een talrijk legioen waren:
ze werden niet geaccepteerd door de krijgers
maar werden tot slaaf gemaakt door de Grieken.

Dit was de volgorde van de stamhoofden,
Het dragen van ronde tassen - het was niet beladen
met roem [van] klei op een rotsachtige stenige berg
zodat het een vlakte was die rijk was aan bloemen en kuddes.

Ze vertrokken zonder verraderlijk verbond
op de woedende zeer zwarte zee,
uit de gevangenschap van harde pleegzorg
met schepen en met tassen.

Dit waren hun namen van trots,
van de koningen, bezield, behendig,
Gann, Genann met uitgelezen mannen van goede divisies,
Rudraige, Sengann, Slanga.

Het zaad van Semeon van een rij van speer-divisies,
een akte van zuivere wil van zuiverheid van daad-akten;
De Galioin, mannen van de zeer schaarse orde,
De Fir Bolg en de Fir Domnann.

Tweehonderd jaar, wie het ook vertelt,
na Nemed, glanzend zijn daden van moed,
totdat de Fir Bolg het melodieuze land Ierland innam,
van het zeebad van de oceaan.

Hun verzending, hun meting, duurt voort;
ze verdeelden zich onder in vijf, zonder religie –
zonder te vallen voor hun magere clan –
aangenaam Ierland, uit Uisnech.

Laten we de meest rechtvaardige Christus aanbidden
die de sterkste vloed bedwongen heeft;
aan Hem is de wereld met zijn generaties,
Aan Hem is elk territorium, aan Hem is Ierland.

De verovering van de Toren van Conaing met moed
tegen Conaing de grote, zoon van Faebar:
de mannen van Ierland kwamen erheen,
drie briljante stamhoofden met hen.

Erglan zoon van Beoan zoon van Starn,
Semeon zoon van bitter Iardan,
voor de ballingschap ging de krijger van de vlakten,
de zoon van Nemed, Fergus Lethderg.

Drie score duizenden op briljante wijze
over land en over water,
dat is de telling die van huis ging,
de kinderen van Nemed, tot de gevangenneming.

Torinis, eiland van de toren,
het fort van Conaing, zoon van Faebar;
door Fegus zelf, een strijd van moed,
Conaing zoon van Faebar viel.

More zoon van Dela kwam daar,
het was voor een hulp aan Conaing:
Conaing viel eerder,
More dacht dat het een ernstige boodschap was.

Drie score schepen boven de zee was de telling
waarmee More zoon van Dela kwam;
hij kwam ze tegen voordat ze aan land kwamen,
de kinderen van Nemed met krachtige kracht.

De mannen van heel Ierland in de strijd,
na de komst van de Fomoraig,
de zeevloed verdronk hen allemaal,
behalve driemaal tien man.

Erglan, Matach, Iartacht de edele,
de drie zonen van Beoan zoon van Starn,
wit zijn gordel, Bethach, Brit na de strijd,
Baath de glorieuze en Ibath.

Bechach, Bethach, Bronal, Pal,
Goirthigorn, Duits, Glasa,
Ceran, Gobran, Gothiam puur,
Gam, Dam, Ding en Deal.

Semeon, Fortecht, heldere Gosten,
Grimaig, Guillius met slimheid,
Taman, Turrue en Glas,
Feb en Feran met krulhaar.

Drie tienden van de toonvolle zeiling
ging nadien uit Ierland:
in drie maakten ze divisies
na de verovering van Conaing's Toren in het westen.

De derde van Bethach de zegevierende,
toonvolle faam, van Toirinis tot Boinn:
hij is het die stierf in Inis Fail,
twee jaar na Brit.

De derde van Semeon zoon van nobele Erglan
naar Belach Conglais met afschuw;
het derde van Brits, zegt Ua Flaind,
van dat naar Conaing's Toren.

De kinderen van Israël op reis
op dat moment, uit Egypte;
en de kinderen van Gaedel Glas,
waren op reis naar Scythië.

O Christus eerlijk, met schoonheid van uiterlijk,
O Koning, verdeler van de haven van het Paradijs,
In Uw hemel, beroemd de plaats,
O Koning van het werk, moge U mij kiezen!

§48. Wat nu de Fir Bolg betreft, zij brachten vijf stamhoofden mee, ut dixi supra, te weten, Gann, Genann, Rudraige, Sengann, Slanga: dat waren de vijf zonen van Dela. Hun vijf volgende vrouwen, Anust, Liber, Cnucha, Fuat, Etar: ⌜unde dicitur⌝

Fuat, vrouw van Slanga, je vindt het niet krom,
Etar vrouw aan Gann met moed,
Anust vrouw van Sengann van de speren,
Cnucha die de vrouw was van pure Genann.

Liber vrouw van Rudraige van de Weg,
een lief volk, dat niet eng was:
Rudraige, meester van de listen,
Ik veronderstel dat Fuat zijn vrouw was.

§49. De Fir Bolg splitste zich in drie. Met Slanga z. Dela z. Loth ⌜landde⌝ zijn derde in Inber Slaine: zijn vijfde ging van Inber Colptha tot Comar Tri nUisce; duizend man was zijn telling. De tweede derde landde in Inber Dubglaisi met Gann en Sengann: tweeduizend waren hun telling, Gann van Comar Tri nUisce naar Belach Conglais, Sengann van Belach Conglais naar Luimneach - dat wil zeggen, over de twee vijfde van Mumu. Genann en Rudraige landden met een derde van het aantal in Inber Domnann: ⌜vandaar de naam Fir Domnann⌝. Genann is het die koning was

over de Vijfde van Medb en Ailell; Rudraige over de Vijfde van Conchobor - andere tweeduizend waren zijn telling. Dat zijn de Fir Bolg, de Fir Domnann en de Gailioin. Wat de Fir Domnann betreft, de kreek ontleent zijn naam aan hen. De Fir Bolg - ze werden genoemd naar hun tassen. De Gailioin, naar de veelheid van hun speren werden ze genoemd. Ze maakten één Verovering en één prinsdom, want ze waren vijf broers, de vijf zonen van Dela z. Loth. En in één week namen ze Ierland in, [hoewel de dagen anders waren]. Op zaterdag, de kalends van augustus, landde Slanga in Inber Slaine. Dinsdag landden Gann en Sengann. Op vrijdag landden Genann en Rudraige: en dus is het een Verovering, hoewel ze anders genoemd waren. De Gaileoin, uit Slanga werden ze genoemd. Van Gann en Sengann heette de Fir Bolg. De Fir Domnann zijn vernoemd naar het verdiepen van de aarde: het waren Genann en Rudraige met hun volgelingen. Want ze worden allemaal Fir Bolg genoemd, en zevenendertig jaar was de lengte van hun heerschappij over Ierland. De vijf zonen van Dela waren de vijf koningen van de Fir Bolg, d.w.z. Gann, Genann, Rudraige, Sengann, Slaine. §50. [Nu waren deze mannen, de Fir Bolg, de nakomelingen van Dela.] Slanga was de oudste, z. Dela z. Loth z. Oirthet, z. Tribuat z. Gothorb z. Gosten z. Fortech z. Semeon z. Erglan z. Beoan z. Starn z. Nemed z. Agnomain. Geen koning nam, die 'van Ierland' werd genoemd, totdat de Fir Bolg kwam. Negen koningen van hen namen Ierland in. Slanga, een jaar - hij is de eerste van de Fir Bolg die stierf in Ierland. Rudraige, twee jaar, tot zijn dood in Brug Bratruad. Gann en Genann, vier jaar, tot ze stierven aan de pest in Fremaind. Sengann, vijf jaar, tot hij in handen viel van Rindail z. Genann z. Dela. Rindail, zes jaar, tot hij in handen viel van Fodbgenid z. Sengann z. Dela in Eba Coirpre. Fodbgen, vier jaar, tot hij in Mag Muirthemne viel door toedoen van Eochu z. Rindail z. Genann z. Dela. Eochu zoon van Erc, tien jaar. Er was geen regen in zijn tijd, behalve dauw: er was geen jaar zonder oogst. Valsheden werden in zijn tijd uit Ierland verdreven. Door hem werd de rechtspraak in Ierland voor de eerste keer uitgevoerd. Eochu zoon van Erc viel in de handen van drie zonen van Nemed z. Badra: hij is de eerste koning van Ierland die zijn doodswond in Ierland opliep. [Unde Colum Cille cecinit 'Dean moresnis a mic,' enz.] §51. De Fir Bolg gaf hen [de Tuatha De Danann] slag op Mag Tuired; ze vochten die slag lang. Eindelijk brak het tegen de Fir Bolg in, en de slachting drong naar het noorden, en honderdduizend van hen werden in westelijke richting gedood tot aan het strand van Eochaill. Daar werd de koning Eochu ingehaald en hij viel in de handen van de drie zonen van Nemed. Toch leed de Tuatha De Danann grote verliezen in de strijd en lieten ze de koning op het veld achter, met zijn arm van hem afgesneden; de bloedzuigers waren zeven jaar bezig hem te genezen. De Fir Bolg viel in die strijd op enkelen na, en ze vluchtten uit Ierland van de Tuatha De Danann naar Ara, en Ile, en Rachra en andere eilanden. [zij waren het die de Fomoraig naar de tweede slag bij Mag Tuired leidden]. En ze waren in [die eilanden] tot de tijd van de Provincialen boven Ierland, totdat de Cruithne hen verdreef. Ze kwamen bij Cairbre Nia Fer en hij gaf hen land; maar ze waren niet in staat om bij hem te blijven vanwege de zwaarte van de last die hij hen oplegde.

Daarna vlogen ze voor Cairbre op onder de bescherming van Meldb en Ailill, en deze gaven hen land. Dit is het zwerven van de zonen van Umor. ⌜Oengus zoon van Umor was koning over hen in het oosten⌝, en naar hen worden die gebieden genoemd, Loch CIme van Cime Vierhoofd zoon van Umor, het Punt van Taman in Medraige van Taman zoon van Umor, het Fort van Oengus in Ara van Oengus, de Steenhoop van Conall in Aidne van Conall, Mag Adair uit Adar, Mag Asail uit Asal in Mumu ook. Menn zoon van Umor was de dichter. Ze waren op die manier in forten en op eilanden van de zee rond Ierland, totdat Cu Chulainn hen overweldigde. §52. Dat zijn de koningen van de Fir Bolg en hun dood; unde poeta cecinit

De Fir Bolg waren hier een seizoen
op het grote eiland van de zonen van Mil;
de vijf stamhoofden die ze meebrachten
van ginds ken ik hun namen.

Een jaar had Slanga, dit is waar,
tot hij stierf in zijn fijne heuvel;
de eerste man van de Fir Bolg van de pieken
die stierf op het eiland Ierland.

Twee jaar Rudraige de Rode,
tot zijn dood in Brug Brat-ruaid,
vier van Genann en van Gann,
tot de pest hen in Fremaind doodde.

Vijf jaar Sengann - ze waren rustgevend -
totdat Fiachu, de zoon van Starn, hem doodde;
vijf anderen – het was door strijd –
Fiachu Cendfhindan was koning.

Fiachu Cendfhindan voor alles,
zijn naam blijft voor altijd bestaan;
grijs allen, zonder verwijt,
waren de koeien van Ierland in zijn aanwezigheid.

Totdat hij viel in de handen van rode Rindail,
kreeg hij zes [jaar] met zijn vrije aantal;
De kleinzoon van Dela viel toen in Eba,
door toedoen van Odbgen.

Vier tot nobele Odbgen tot de strijd
van Murthemne van de edelen:
Odbgen stierf zonder verwijt
door de handen van de zoon van Erc, van het verheven Eochu.

Tien jaar aan Eochu zoon van Erc,
vond hij niet de grens van zwakte:
tot ze hem op het slagveld doodden,
de drie zonen van Nemed zoon van Badra.

Totdat Rinnal groeide, had het helemaal geen zin
om een wapen op te heffen in Ierland;
voor harde speren was er geen eerlijke bedekking,
maar hun waren haast-stokken.

In de tijd van Fodbgen daarna
kwamen er knopen door bomen:
de bossen van Ierland beneden waren
tot dan toe glad en zeer recht.

De aangename Tuatha De Danann
bracht speren met zich mee in hun handen:
door hen werd Eochu gedood,
door het zaad van Nemed van een sterk oordeel.

De namen van de drie uitstekende zonen van Nemed
waren Cessarb, Luam en Luachra:
het zijn zij die de eerste koning met een punt versloegen,
Eochu zoon van Erc, in Ierland.

Daarna vochten de Tuatha De voor de Fir Bolg,
het was een ruwe voorstelling
Ze namen hun goederen weg
en hun heerschappij van de Mannen.

§53. Fintan cecinit van de afdeling der Provinciën -

De vijf delen van Ierland
tussen zee en land,
Ik smeek de eerlijke kaarsen
van elke provincie onder hen.

Van Drobais snel en fel,
is de heilige eerste divisie voor
de Boyne, wit en uitgestrekt
ten zuiden van de witte Bairche.

Van de Boyne, toonvol en wit-gloeiend
met honderden havens
Naar de vergadering met geluid van geassembleerde golven
van de koude Drie Wateren.

Van diezelfde
Ontmoeting met wendbaar [...]
Van de Bel van de dappere Cu
die 'glas' wordt genoemd.

Van Lumnech van enorme schepen –
breed hun oppervlakte –
Aan Drobais van gewapende menigten,
puur, waarop een zee lacht.

Deskundig knielen,
trajecten die gerelateerd zijn,
perfectie op het gebied van correctie
naar een weg naar vijf.

De punten van die provincies
naar Uisnech leidden ze,
Elk van hen zijn uit [...]
[...] tot het vijf was.

De nakomelingen van Semeon waren allemaal de Gaileoin en Fir Domnann. Dertig jaar na Genann en Rudraige kwam de Tuatha De Danann naar Ierland. §54. Daarna waren de nakomelingen van Bethach z. Iarbonel de Waarzegger z. Nemed op de noordelijke eilanden van de wereld, om druïdisme en kennis en voorspellingen en magie te leren, totdat ze experts waren in de kunst van de heidense sluwheid.

De Tuatha de Dannan

§55. Zodat zij de Tuatha De Danann waren die naar Ierland kwamen. Op deze manier kwamen ze, in donkere wolken. Ze landden op de bergen van Conmaicne Rein in Connachta; en ze brachten

drie dagen en drie nachten duisternis over de zon. §56. Zij eisten de slag om het koningschap van de Fir Bolg. Tussen hen werd een strijd uitgevochten, te weten de eerste slag bij Mag Tuired, waarbij honderdduizend van de Fir Bolg sneuvelden. Daarna namen ze het koningschap over Ierland over. Dat zijn de Tuatha Dea - goden waren hun kunstenaars, niet-goden hun landlieden. Ze kenden de bezweringen van druïden, wagenmenners, vallenzetters en schenkers. §57. Het is de Tuatha De Danann die de Grote Fal met zich meebracht, [dat wil zeggen, de Steen van Kennis], die zich in Temair bevond, vanwaar Ierland de naam 'The Plain of Fal' draagt. Hij onder wie het een kreet moest uiten was koning van Ierland; totdat Cu Chulainn het sloeg, want het slaakte geen kreet onder hem noch onder zijn pleegkind, Lugaid, zoon van de drie Vondsten van Emain.
En van daaruit slaakte de steen geen kreet behalve onder Conn van Temair. Toen vloog zijn hart eruit [van Temair] naar Tailltin, dus dat is het Hart van Fal dat er is. Het was geen toeval dat het veroorzaakte, maar de geboorte van Christus, dat is wat de schuldenaren van de afgoden brak. §58. Nuadu Airgetlam was zeven jaar lang koning over de Tuatha De Danann voordat ze Ierland binnenkwamen, totdat zijn arm van hem werd afgehakt in de eerste slag bij Mag Tuired. Eidleo z. Alldai, hij was de eerste man van de Tuatha De Danann die in Ierland viel, door de hand van Nercon ua Semeoin, in de eerste slag bij Mag Tuired. Ernmas, en Echtach, en Etargal, en Fiachra, en Tuirill Piccreo vielen in dezelfde strijd. Bress z. Elada nam het koningschap van Ierland over, tot het einde van zeven jaar, totdat de arm van Nuadu was genezen: een zilveren arm met activiteit in elke vinger en elk gewricht dat Dian Cecht hem aandeed, Credne hielp hem. §59. Tailltiu dochter van Mag Mor koning van Spanje, koningin van de Fir Bolg, kwam nadat de slachting was toegebracht aan de Fir Bolg in die eerste slag van Mag Tuired naar Coill Cuan: en het hout werd door haar gekapt, dus het was een vlakte onder klaverbloem voor het einde van een jaar. Dit is die Tailtiu die de vrouw was van Eochu zoon van Erc koning van Ierland tot de Tuatha De Danann hem doodde, ut praediximus: hij is het die haar van haar vader, uit Spanje, heeft weggenomen; en zij is het die met Eochu Garb, zoon van Dui Dall van de Tuatha De Danann, naar bed is geweest; en Cian zoon van Dian Cecht, wiens andere naam Scal Balb was, gaf haar zijn zoon in pleeggezin, namelijk Lugh, wiens moeder Eithne dochter van Balar was. Tailltiu stierf dus in Tailltiu, en haar naam klonk daarnaar en haar graf is van de Zetel van Tailltiu noordoostwaarts. Haar spelletjes werden elk jaar uitgevoerd en haar klaaglied, door Lugh. Met gessa en wapenfeiten werden ze uitgevoerd, twee weken voor Lugnasad en twee weken erna: onder dicitur Lughnasadh, dat wil zeggen, de viering of het feest van Lugh. Unde Oengus post multum tempus dicebat, 'de nasade van Lugh, of de nasade van Beoan [zoon] van Mellan.' §60. Om terug te keren naar de Tuatha De Danann. Nuadu Airgatlam sneuvelde in de laatste slag om Mag Tuired, en Macha dochter van Ernmas, door toedoen van Balar de sterke smid. In die strijd viel Ogma z. Elada door toedoen van Indech zoon van de De Dmnann, koning van de Fomoire. Bruidne en Casmael vielen in de handen van Ochtriallach z. Indech. Na de dood van Nuadu en van die mannen nam Lugh het koningschap

over Ierland over, en zijn grootvader Balar de Sterke-smijter viel in zijn handen, met een steen uit zijn slinger. Lugh was veertig jaar in het koningschap van Ierland na de laatste slag bij Mag Tuired, en er zaten zevenentwintig jaar tussen de veldslagen. §61. Toen was Eochu Ollathair, de grote Dagda, zoon van Elada, tachtig jaar in het koningschap van Ierland. Zijn drie zonen waren Oengus en Aed en Cermat Coem; de drie zonen van Dian Cecht, Cu en Cethen en Cian. §62. Dian Cecht had drie zonen, Cu, Cehten en Cian. Miach was de vierde zoon, hoewel velen hem niet rekenen. Zijn dochter was Etan de Dichteres, en Airmed de Genezer was de andere dochter: en Coirpre, zoon van Etan was de dichter. Crichinbel en Bruidne en Casmael waren de drie satirici. Be Chuille en Dianann waren de twee boerinnen. De drie zonen van Cermad zoon van De Dagda waren Mac Cuill, Mac Cecht, Mac Griene: Sethor en Tethor en Cethor waren hun namen. Fotla en Banba en Eriu waren hun drie vrouwen. Fea en Nemaind waren de twee vrouwen van Net, a quo Ailech Neit. Flidais, van wie het 'Vee van Flidais' is; haar vier dochters waren Argoen en Be Chuille en Dinand en Be Theite. De twee koninklijke ossen waren Fea en Femen, van wie de vlakte van Fea en de vlakte van Femen zijn. Dat waren twee trouwe ossen. Torc Triath was koning van de zwijnen, van wie Mag Treitherne is. Cirba was koning van de rammen, van wie Mag Cirba is. Math zoon van Umor was de druïde. Badb en Macha en Anand, van wie de Paps van Anu in Luachar de drie dochters waren van Ernmas de boerin. Goibniu de smid, Luicne de timmerman, Creidne de werker, Dian Cecht de genezer. §63. Delbaeth na de Dagda, tien jaar in het koningschap van Ierland, tot hij, samen met zijn zoon Ollom, door toedoen van Caicher viel. Nama, broeder van Nechtan. Fiacha z. Delbaeth nam het koningschap van Ierland na zijn vader, andere tien jaar, totdat hij viel, samen met Ai z. Ollom, door toedoen van Eogan Inbir. Negenentwintig jaar hadden de kleinzonen van de Dagda in het koningschap van Ierland, te weten Mac Cuill, Mac Cecht en Mac Greiene: ze verdeelden Ierland in drie delen. Tot hen kwam de Gaedil naar Ierland, zodat ze vielen door de handen van drie zonen van Mil, die Ith, Cuailnge en Fust van de drie zonen van Breogan wreken. §64. Nuadu Airgetlam z. Echtach z. Etarlam z. Ordam z. Aldui z. Tat z. Tavarn z. Enda z. Baath z. Ebath z. Bethach z. Iarbonel s. Nemed z. Agnomain z. Pamp z. Tat z. Sera z. Sru z. Esru z. Braimend z. Rathacht z. Magoth z. Iafeth z. Noë. Neit z. Indui z. Alldui z. Tat Fiachna z. Delbaeth z. Ogma z. Elada z. Delbaeth z. Net Ai z. Ollam z. Delbaeth z. Ogma z. Elada. Lug z. Cian z. Dian Cecht z. Esarg z. Netto z. Indui z. Alldui, hij is de eerste die schaak- en balspel en paardenrennen en assembleren naar Ierland bracht, unde quidam cecinit Lug zoon van Ethliu, een klif zonder rimpel, met hem kwam er eerst een verheven samenkomst: na de komst van Christus is het geen ijdele proclamatie dat Conchobar de wijze en gewelddadige stierf. Caicher en Nechtan, de twee zonen van Nama z. eochu Garb z. Dui Temen z. Bres z. Delbaeth z. Net. Siugmall z. Corpre Crom z. Eremair z. Delbaeth z. Ogma. Oengus mac Oc en Aed Caem en Cermait Milbel, dat zijn de drie zonen van de Dagda. Corpre de dichter z. Tuar z. Tuirell z. Cait Conaichend z. Orda z. Alldui z. Tat Galia z. Oirbsen z. Elloth z. Elada z. Delbaeth z.

Net Orbsen was eerst de naam van Manannan en van hem heet Loch Orbsen in Connachta. Toen Manannan werd begraven, barstte het meer over het land, [door de begrafenis]. De zes zonen van Delbaeth z. Ogma z. Elada z. Delbaeth z. Net, waren Fiachra, Ollam, Indui, Brian, Iucharba, Iuchar. Donann de dochter van dezelfde Delbaeth was moeder van de laatste drie, Brian, Iucharba en Iuchar. Dit waren de drie goden van Danu, naar wie de berg van de drie goden wordt genoemd. En dat Delbaeth de naam Tuirell Bicreo had. Tuirill z. Cait was bovendien de grootvader van de dichter Corpre en Etan d. Dian Cecht was moeder van die Tuirill. De drie zonen van Cermait bovendien ut diximus; Mac Cuill - Sethor, de hazelaar zijn god; Mac Cecht - Tethor, de ploegschaar zijn god; Mac Greine - Cethor, de zon zijn god. Fotla was de vrouw van Mac Cecht, Banba van Mac Cuill, Eriu van Mac Greine. Dat waren de drie dochters van Fiachna zoon van Delbaeth. Ernmas dochter van Etarlam z. Nuada Airgetlam was moeder van die drie vrouwen en moeder van Fiachna en Ollom. Ernmas had nog drie dochters, Badb en Macha en Morrigu, wiens naam Anand was. Haar drie zonen waren Glon en Gaim en Coscar. Boind dochter van Delbaeth z. Elada. Fea en Neman, de twee vrouwen van Net z. Indiu, twee dochters van Elemar van de Brug. Uillend z. Caicher z. Nuadu Airgetlam. Bodb of the Mound of Femen, z. Eochu Gab z. Dui Temen z. Bres z. Elada z. Delbaeth z. Net. Abean z. Bec-Felmas z. Cu z. Dian Cecht, de dichter van Lugh. En z. Bec-En z. Satharn z. Edleo z. Alda z. Tat z. Taburn. Bij Tat z. Tabourn verenigt de keuze voor de Tuatha De Danann zich. Daarover zong de historicus -

Ierland met trots, met wapens,
aantallen verspreid over haar oude vlakte,
westwaarts naar de zonsondergang waren ze plunderaars,
haar leiders van vernietiging rond Temair.

Dertig jaar na Genand
aantallen rovers namen het vruchtbare land in;
een klap voor de overwonnen Fir Bolg
was het bezoek van de Tuatha De Danann.

Het is God die hen leed, hoewel Hij hen in bedwang hield –
landden ze met afschuw, met verheven daad,
in hun wolk van machtige strijd van spoken,
op een berg van Conmaicne of Connacht.

Zonder onderscheid naar onderscheidend Ierland,
Zonder schepen, een meedogenloze koers
de waarheid was niet bekend onder de sterrenhemel,
of ze nu van de hemel of van de aarde waren.

Als het diabolische demonen waren
de in het zwart gehulde aanvurende expeditie,
het was goed met rangen, met aantallen:
als er mensen waren, was het de rijkdom van Bethach.

Van mannen die behoren tot de wet (is)
de boomgeborene die het sterke zaad heeft:
Bethach, een snel krijger-eiland (?)
zoon van Iarbonel zoon van Nemed.

Ze werpen geen vergadering of gerechtigheid
over de plaats van Fal tot de zonsondergang:
er was brand en gevechten
eindelijk in Mag Tuired.

De Tuatha De, het was het bed van een machtige,
rond het volk van Bolg vochten voor het koningschap:
in hun strijd met overvloed van trots,
stierven troepen van honderdduizenden.

De zonen van Elada, glorie van wapens,
een wolf van verdeeldheid tegen een man van plundering:
Bres van de Brug van Banba van wijze woorden,
Dagda, Delbaeth en Ogma.

Eriu, hoewel het een einde van de weg zou moeten bereiken,
Banba, Fotla en Fea,
Neman van ingenieuze versikels,
Danann, moeder van de goden.

Badb en Macha, grootheid van rijkdom, Morrigu –
bronnen van sluwheid,
bronnen van bittere gevechten
waren de drie dochters van Ernmas.

Goibniu die niet machteloos was in het smelten,
Luichtne, de vrije werker Creidne,
Dian Cecht, voor het gaan van wegen van grote genezing,
Mac ind Oc, Lug zoon van Ethliu.

Cridinbel, beroemde Bruinde,
Be Chuille, welgevormde Danand,
Casmael met bardisme van perfectie,
Coirpre zoon van Etan, en Etan.

De kleinzonen van de Dagda, die een driedubbele verdeling hadden (?)
verdeeld Banba van de bugel-hoornen; laten we vertellen van de
prinsen van uitmuntendheid van gastvrijheid,
de drie zonen van Cermat van Cualu.

Hoewel Ierland meerderen van duizenden was
verdeelden ze haar land in derden:
grote leiders van daden van trots,
Mac Cuill, Mac Cecht, Mac Greine.

Hij veegde hen schoon uit hun land, deed de Zoon van God,
van de koninklijke vlakte die ik openbaar maak:
voor al de moed van hun daden,
van hun duidelijke verdeeldheid is hun zaad niet boven Ierland.

Het is Eochu zonder betovering van sprongen die maakte
de onderscheiding van zijn goede kwatrijnen;
maar kennis van de krijgers wanneer hij het vertelt,
hoewel hij ze opsomt, aanbidt hij ze niet.

Aanbid de naam van de Koning die u heeft gemeten,
die elke waarheid die hij (Eochu) vertelt, verdeelt:
die elke storm die we verwachten heeft losgelaten,
die het aangename land Ierland heeft gevormd.

Tanaide zong:

De Tuatha De Danann onder de vergetelheid,
een volk zonder een religieus verbond;
welpen van het hout dat niet verdord is,
mensen van het bloed van Adams vlees.

Edelen ginds van de sterke mensen,
mensen van de verschrompelde top, laten we vertellen,
op de koers waarin we zitten,
hun periodes in hun koninkrijk.

Een ruimte van zeven jaar van Nuadu nobel –
statig over het blondharige gezelschap,
de regel van de man met ruime borstkassen,
vlasgemaand, voordat hij naar Ierland kwam.

In Mag Tuired, zwaar van de ondergang,
waar een kampioen van de strijd viel,
van de blanke verdediger van de wereld –
zijn arm van prinsdom werd afgehakt

Zeven jaar Bres, wat geen witte ruimte was,
door zijn eerlijke vooruitzicht voor de liedabt,
in het prinsdom over de vlakte, royaal in noten,
totdat de arm van Nuadu genezen was.

Nuadu na die twintig jaar,
bracht hij het feeënvolk al-aantallend,
totdat Lugh de speer-slachtzuchtige koning werd –
de vele vervaardigden die niet koelden.

Veertig voor Lugh – het was in evenwicht –
in het koningschap over het Paleis van Banba;
bereikte hij geen hemelbed van onschuld;
tachtig voor de Dagda.

Tien jaar tot heftige Delbaeth
tot één wijs in koers en koninklijk (?) arriveerde,
schuld over de rand van de oceaan –
tien andere aan Fiachna.

Negenentwintig jaar heb ik het verkondigd,
over elke vrede – land van Ierland,
in het koninkrijk over Banba eeuwig groots
had de kleinkinderen van de Dagda bedreven in denseng.

Daarna kwamen de zonen van Mil,
ze kwamen om ze te redden –
kinderen van de grote held
die uit Spanje barsten zonder koud te worden.

Totdat de aktevolle Gaedil hen verwondde,
zonder troepen, door hun sluwheid,
het is geen kwestie van fabel of dwaasheid
zo klein was de zwakte van de Tuatha.

Fland Mainstrech cecinit

Luister, gij wijzen zonder verdriet,
als het uw wil is dat ik de doden daar vertel,
met scherpzinnigheid, naar keuze van
de Tuatha De Danann.

Edleo zoon van Alldai ginds,
de eerste man van de Tuatha De
Danann die viel in maagdelijk Ierland,
door de hand van Nerchon kleinzoon van Semeon.

Ernams, hoog haar moed, viel,
Fiachra, Echtach, Etargal,
Tuirill Picreo van Baile Breg
in de eerste slag van Mag Tuired.

Elloth met de strijd viel –
de vader, groot en ruw, van
Manannan - en perfecte, eerlijke Donand,
door De Domnand van de Fomoraig.

Cethen van Cu is overleden
verschrikking in Aircheltra;
Cian ver van zijn huis deed Brian,
Iucharba dn Iuchar doden.

Van een slag van de zuivere zon
stierf Cairpre de grote, zoon van Etan:
Etan stierf over de poel van verdriet
voor witharige Cairpre.

In Mag Tuired was het door strijd
Nuadu Airgetlam viel: en Macha
– dat was na Samhain – door de hand van Balar
de sterke-smijter.

Ogma viel, zonder zwak te zijn
door toedoen van Indech zoon van De Domnann:
sterke Casmael de goede viel op de
handen van Oichtriallach zoon van Indech.

Nu stierf de pijnlijke pest
Dian Cecht en Goibnenn de smid:
Liughne de werker viel mee
met hen door een sterke vurige pijl.

Creidne de aangename ambachtsman
verdronk op de meer-zee, het sinistere zwembad,
schatten van edelgoud ophalend naar
Ierland uit Spanje.

Bress stierf in Carn ui Neit door het verraad van Lug,
zonder volheid van onwaarheid:
voor hem was het een oorzaak van ruzie
inderdaad moerasspullen drinken in de gedaante van melk.

De Chuille en trouwe Dianann,
zowel de boerinnen stierven,
een avond met druïderij,
op het laatst, door grijze demonen van de lucht.

Hij viel op het strand oostwaarts in de loopgraven van Rath
Ailig, Did Indui de grote,
zoon van aangename Delbaith, aan de
handen van Gann, een jonge dappere, met witte vuist.

Fea, blijvend was zijn roem,
overleden aan het einde van een maand na
zijn doden op hetzelfde bolwerk - we denken dat het passend is -
uit verdriet om Indui de witharige.

Boind stierf tijdens het gevecht
aan de bron van de zoon van de adellijke Nechtan:
Aine dochter van de Dagda stierf voor de
liefde die ze aan Banba gaf.

Cairpre is gevallen - denk eraan!
door de hand van Nechtan zoon van Nama:
Nechtan viel door het gif van
Sigmall, kleinzoon van Free Midir.

Abean zoon van koude Bic-felmais,
de bard van Lug met volledige overwinning,
hij viel door de hand van Oengus
zonder verwijt voor Midir van machtige daden.

Midir zoon als Indui ginds
viel door de hand van Elemar:
viel Elemar, geschikt voor de strijd,
door de handen van Oengus de perfecte.

Brian, Iucharba en Iuchar daar,
de drie goden van de Tuatha De Danann
werden gedood in Mana boven de heldere zee
door de hand van Lug zoon van Ethliu.

Cermait zoon van de goddelijke Dagda Lug
[...]
verwondde hem het was een verdriet van verdriet
op de vlakte tijdens het bewind van Eochu Ollathair.

Cermat Milbel de machtige viel
door de handen van de harde Lug-zoon van Ethliu,
in jaloezie over zijn vrouw, geweldig de manier,
over wie de druïde tegen hem loog.

Door de hand van Mac Cecht
zonder genegenheid viel de harper:
bovendien viel Lug over de golf,
door de hand van Mac Cuill zoon van Cermat.

Aed zoon van de Dagda viel in de handen
van Corrchend de beurs, van gelijke waarde;
zonder bedrog, het was een verlangen van
strengheid, nadat hij onrechtvaardig naar zijn vrouw was gegaan.

Corrcend van Cruach viel
– de harde, zeer snelle kampioen,
door de steen die hij op de streng hief
over het graf van de beschaamde Aed.

Cridinbel hurkend en scheve val
– de belangrijkste spreukwever van de Tuatha De Danann –
van het goud dat hij vond in de niets doende Bann,
door de hand van de Dagda, kleinzoon van Delbaeth.

Toen hij uit het koude Alba kwam,
de zoon van de Dagda van
rossige vorm, bij de uitlaat van Boinn,
hier was Oengus verdronken.

De enige zoon van Manannan uit de baai,
de eerste liefde van de bejaarde vrouw,
de tedere jeugd viel in de vlakte bij de
handen van Idle Bennan, op de vlakte van Breg.

Net zoon van Indui en zijn twee vrouwen,
Badb en Neman zonder bedrog,
werden gedood in Ailech zonder schuld door
Nemtuir de Rode, van de Fomoraig.

Fuamnach de blanke (?) die de vrouw van Midir was,
Sigmall en Bri zonder fouten,
In Bri Leith was het volle kracht, ze
werden verbrand door Manannan.

De zoon van Allot viel, met moed,
de rijke schat, Manannan,
in de strijd in hard Cuillend door de hand van
Uillend van de rode wenkbrauwen.

Uillend met trots viel
door toedoen van Mac Greine met pure overwinning:
de vrouw van de bruine Dagda
omgekomen door de pest van de helling in Liathdruim.

De Dagda stierf aan een pijltje van gore in de Brug
– het is geen onwaarheid –
waarmee de vrouw Cethlenn hem dodelijk letsel toebracht,
in de grote slag bij Mag Tuired.

Delbaeth en zijn zoon zijn gevallen
door toedoen van Caicher, de nobele zoon van Nama:
Caicher viel op de niets doende Boinn,
door toedoen van Fiachna zoon van Delbaeth.

Fiacha en nobele Ai vielen
voor geluid Eogan van de Kreek:
Eogan van de koude kreek viel
voor Eochaid de wetende, hard als ijzer.

Eochaid van kennis viel daarna
Door Ed en Labraid:
Labraid, Oengus, Aed, viel
door toedoen van Cermat van vorm al-mooi.

Eriu en Fotla met trots,
Mac Greine en Banba met overwinning,
Mac Cuill, Mac Cecht met zuiverheid in de strijd om
Temair van heldere golf.

Mac Cecht door toedoen van nobele Eremon:
Mac Cuill, van perfecte Eber:
Eriu ginds, door de handen van Suirge
daarna: Mac Greine van Amorgen.

Fotla in de handen van Etan met trots,
Van Caicher, Banba met overwinning,
Waar ze ook slapen,
Dat zijn de doden van de krijgers; hoort u.

Dat zijn de avonturen van de Tuatha De Danann.

De Milesianen

§65. Het nemen van de Gaedil en hun synchronisatie, hieronder. Wat de Gaedil betreft, hebben we

hun ondernemingen van Iafeth z. Noë gegeven. Verder, en vanaf de Toren van Nemrod, totdat we ze hebben achtergelaten in de toren van Breogan in Spanje; en hoe ze uit Egypte kwamen, en uit Scythië naar de Maeotische moerassen, en langs de Tyrreense Zee naar Kreta en Sicilië; en we hebben verder verteld hoe ze Spanje met geweld innamen. We zullen u hieronder eenvoudig vertellen hoe ze naar Ierland zijn gekomen. §66. Íth z. Breogan, [hij is het] die Ierland voor het eerst zag, op een winteravond, vanaf de top van Breogan's Toren; want zo is het zicht van een man het beste, op een heldere winteravond. Íth, met drieëndertig krijgers, kwamen naar Ierland, en ze landden op de 'Fetid Shore' van de landtong van Corcu Duibne, hoe laat ze aankwamen. Als we de autoriteiten van Munster volgen, is dit hun route. Íth kwam daarna in Corcu Duibne, in Ciarraige Luachra, in Luachair Dedad, in Tim Plain van Cliu, in Eile, in Tir Cell, langs Mide, in het gebied van Luigne, over Sliab Guaire, langs de bossen van Fernmag, in Fossad Cláir van Fernmag, boven het hoofd van Shah Betheeh, in Shah Toad, in het moeras van Tir Sirláim, in het territorium van Modorn, in Mag Ítha, over het hoofd van Loch Febail, in het Land van Net, naar Ailech van Net. Maar volgens de Noorderlingen zeilde hij, zoals we al zeiden, naar Ierland en landde hij op de 'Fetid Shore' van Mag Iftha, aan de noordkant van Ierland. §67. De mensen kwamen om met hem op dat strand te converseren, en elk van hen vertelde hun tijdingen wederzijds, via de Scotische taal; passend was dat, aangezien ze aan beide kanten uit de nakomelingen van Rifath Scot kwamen. Íth vroeg hen hoe dit eiland heette. Inis Elga, zeiden ze; Mac Cuill, Mac Cécht en Mac Gréine zijn de drie koningen. Wie is zijn koning? zei Íth. Ze antwoordden; (a) Mae Cuill, Mac Cécht en Mac Gréine zijn de namen van de drie koningen die eroverheen staan. [Nu zeggen anderen dat het herders waren die hem voor het eerst ontmoetten en hem het nieuws gaven.] Íth vroeg, waar die koningen waren! Ze zeiden dat Cathair Crofind de plek was waar ze waren. Hoe dan ook, dat is niet waar ze waren – op dit moment, maar – §68. Er was in feite een conventie van de mannen van Ierland in Ailech of Net, na het doden van Net z. Innui van Ailech bij de Fomoire. De drie koningen verdeelden op dat moment het vee en de schatten van de koning van Aileeh. Íth z. Breogan kwam van Corco Duibne, in Ciarraige, en in Luacliair Dedad, in het laagland van Clíu, vandaar noordwaarts in de Éiles, in het land van Fir Cell, langs Mide, in de streek van Luigne, over Sliabh Guaire, over de bossen van Fernmag, in Fossad Cláir: van Fernmag, boven het hoofd van Sliabh Bethech, in Sliabh Tóád, in het moeras van Tír Sírláim, in het gebied van Modorn, in Mag nÍtha, naar Ailech Néit. De drie koningen, Mac Cuill, Mac Cécht, Mac Gréine, waren er, en ze verwelkomden hem (d.w.z. Íth z. Breogan), en vertelde hem de zaak die hen bezighield. §69. Íth overtrof de rechters van Ierland in sluwheid en in argumentatie; en leugen beslechtte elke zaak en elk geschil dat voor hen lag. Toen zei Íth: Werk rechtvaardig, want goed is het land waarin gij woont; overvloedig zijn vrucht, zijn honing, zijn tarwe en zijn vis; matig de hitte en de kou. Het is alles wat hen vaarwel heeft gezegd, en je hebt het nodig. Daarna ging hij naar zijn schip, nam afscheid van hen en ging naar zijn schip. §70. [De eerste nacht daarna [toen] Íth naar Ierland

ging na Ins aankomst in Loch Sailech⁀, doodden demonen een van zijn volgelingen. Hij is de eerste die daar in Ierland werd gedood, van de nakomelingen van de Zonen van Míl. Elke haven waarheen Íth zou komen in Ierland, na het uitrollen van elk gebied waar het was, Mag Ítha is zijn naam; Mag Ítha bij Lock Febail, de Landen van Íth bij Locli Sailech, Mag Ítha rondom de Déssi, Mag Ítha bij Luimnech. §71. Het is dan dat er door hen een samenzwering werd bedacht om Íth te doden, en zij bevalen hem Ierland te verlaten; en hij ging van hen weg, van Ailech Mag Ítha. Er was een achtervolging van hem, en hij viel in hun handen in Mag Ítha; unde Mag Ítha nominatur. Het was dus om Íth te wreken dat de zonen van Míl ⁀te weten, de Gáedil⁀ kwamen - want zijn ⁀Íth's⁀ lichaam werd naar Spanje gedragen. §72. Welnu, dit is wat geleerde mannen vertellen; dat de Gáedil zesendertig leiders en edelen sterk kwamen.⁀Elk van hen had een schip, dat dertig(-zes) schepen maakt.⁀ En vierentwintig dienaren hadden zij, die elk een schip hadden; en vier-en-twintig dienaren, samen met elke dienaar op elk schip, opnieuw. Dit zijn de zesendertig stamhoofden die als Fintan's naar Ierland kwamen. Bochra registreerde (die zeven jaar voor de zondvloed werd geboren) tot zeven jaar van het bewind van Diarmait mac Cerbaill, dat was zijn ⁀Fintan's⁀ leven onder de hoede van Finnian van Mag Gal, en van Colum Cille, en zoals Túan mac Cairill optekende in aanwezigheid van de Ieren en Finnian van Mag Bile, en zoals hun leerlingen vertelden, met Ladcend z. Bairche, en Colmán z. Comgellán, en Cenn Fáelad z. Ailill en Senchan z. Colmán, Cú Alad van de Cruachans, en Bran van Boirenn, etc. Dat zijn de leerlingen van Finnian en van Túán. En wat ze zeiden was, dat dit de zesendertig stamhoofden zijn die Ierland binnenkwamen als de Gaedil, namelijk de tien zonen van Bregon (Íth zijnde één van hen) – Brego, Bile, Blad, Cualu, Cuailnge, Fúat, Muirthemne, Eibleo, Íth, Nár: de alleenstaande zoon van Bile, Míl van Spanje (Galam was zijn eigennaam): de zeven zonen van Míl, Donn, Colptha, Amorgen, Éber, Ír, Érimón, Érech Febria en Érennán, de jongste van de familie. De drie zonen van Érimón; Muimne, Luigne, Laigne; ook Palap en Írial Fáid (maar in Ierland zelf werd Írial geboren) de zoon van Érimón. En hij heet Nuadu Airgetlám. Nuadu Airgetlám had twee zonen, Glas a quo Síl nArgetrois en Fir Nuadat; en ze namen het prinsdom over Ierland; want Nuadu had geen bondgenootschap met hen, want hij was een jongeling en er was geen verstoring van verdeeldheid onder hen, vanwege zijn vroomheid jegens zijn broeders; maar hij voedde en kleedde elk kind dat hem werd geboren, en hij onderdrukte de kinderen van de een en vergrootte die van de ander vanwege hun vroomheid; want wat geleerde mannen zeggen, is dat elke prinselijke familie die in Ierland is, behalve de Eoganacht, uit het zaad van Nuadu Airgetlám is. Een ander gezin wordt gerekend te zijn geboren in Érimón in Ierland, namelijk Alan, Eidenn, Aine, Caithiar, Caitheair, Cerna. De vier zonen van Éber Finn, Ér, Orba, Ferón, Fergna. En geleerde mannen denken dat hij kinderen had in Ierland, te weten Conmáel z. Éber, die het koningschap over Ierland en Alba op zich nam, en Caur, Corand, Edar, Airb, Airbe. De tien kampioenen verder, Caicher, Fulmán, Mantán, Sétga, Suirge, Sobairche, Én z. Oice, Ún z. Uice, Étán, Goisten. Of ze waren drie zonen

van Nár. Breogan en Gosten was de broer van Setga. Dat zijn de namen van de tien kampioenen; Bres, Búas, Buaigne, de drie zonen van Tigernbard. Brigi z. Breogan. Of misschien Brigi's. Brig had een zoon, Bile. En daar kwam ook Lugaid z. Ith, de harde dappere krachtige krijger, om zijn vader te wreken. Zodat dit het gezelschap is van stamhoofden die naar Ierland kwamen met de Zonen van Míl, de tien zonen van Breogan, en de acht zonen van Míl, de vijf zonen van Érimón, en de vier zonen van Éber Finn, en de tien kampioenen. En daar kwamen Gosten en Sétga en Íths. Breogan. En geleerde mannen zeggen dat Míl niet naar Ierland is gekomen; en anderen zeggen dat de drie koningen stierven aan de pest voordat ze Ierland binnenkwamen, namelijk Míl z. Gal en Oige. En Uige, de twee zonen van Allod z. Noenel. De vierentwintig bedienden als onder; Aidne, Al, Assal, Mede, Morba, Mide, Cuib, Clíu, Cera, Saer, Slán, Life, Line, Ligen, Traig, Dul, Adal, Aire, Dése, Dela, Fea, Femen, Fera. Bovendien kwam Lugaid z. Íth ook, de harde dappere krijger met de kracht van honderd, om zijn vader samen met hen allen te wreken. Dat zijn de namen van de hoofdbedienden, dit zijn de namen van de ondergeschikte overlevenden hieronder, die niet erg prominent in de boeken staan: Medar, Ladar, Medon, Pida, Cath, Ruis, Cailna, Mad, Dena, Caeha, Bonn, Finnu, Cer, Coirche, Meadba, Ailim, Bir, Baschon, Forena, Lugba, Sega, Seilgenn, Seg, Mar, Aig. Ze zeggen dat Éber nog andere zonen had, Caur, Capa, Corunn, Edor, Arb, Airrbe. Éremón had nog zes zonen, Edenn, A[l]an, Ailie, Caichear en Caieher Cernda; en die familie wordt meestal niet op de voorgrond gebracht. §73. Érannán, een van de acht Zonen van Míl, de jongste van de familie, hij was het die de mast opging om Ierland te bespioneren, en viel van de mast in zee [op de rots]. En zijn graf ligt in Inber Scéne, en het graf van Scéne vrouw van Amorgen aan de andere kant. Ze stierf op de zee bij hun estuarium, en Amorgen zei: De haven waarin we zullen landen, zal de naam Scéne dragen. De zonen van Míl maakten ruzie tijdens het roeien toen ze naar Ierland kwamen vanaf de plaats waar ze Ierland van hen weg zagen; en Ír zoon van Míl vorderde de lengte van een murchrech [de negen golven] voorbij elk schip. Éber Donn, de oudste van de familie, was jaloers en zei -

Het heeft geen geluk
dat Ír verder gaat dan Íth,

— [dat wil zeggen, buiten Lugaid zoon van Íth]. Toen brak de roeispaan die in de hand van Ír was, zodat hij achterover viel en de volgende nacht stierf; en zijn lichaam werd naar Sceilic gebracht, achter de zuidelijke kaap van Corco Duibne. Elke keer dat de Sons of Míl met Ierland kwamen, zouden de demonen in beeld brengen dat de haven als het ware de rug van een varken was; vanwaar Ierland 'Varkenseiland' wordt genoemd. Ze vlogen drie keer rond Ierland en landden uiteindelijk in Inber Scéne. Droevig waren Éber Finn en Érimón en Amorgen na het overlijden van hun broer; en ze zeiden: Het was juist dat Éber Donn geen deel van het land zou krijgen, waarop hij jaloers was op zijn broer Ir. De volgende dag werden Scéne en Érannán begraven in

Inber Scéne. Beiden werden begraven; hun terpen en hun graven liggen er nog steeds, zij aan zij. Toen zei Amorgen –

Hoewel het het graf van Scéne is - zo was het [tot nu toe]—
(maar de naam van Scéne blijft erop staan)
het zal het graf van Erannán zijn, totdat hij komt,
van God kwam de dood van deze dichter.

§74. Terwijl hij zijn rechtervoet op Ierland zette, sloot Amorgen Glúingel zich aan. Míl sprak dit gedicht –

Ik ben Wind op Zee,
Ik ben Oceaan-golf,
Ik ben het gebrul van de zee,
Ik ben Stier van Zeven Gevechten,
Ik ben Gier op Klif
Ik ben Dauwdrop,
Ik ben de mooiste van alle bloemen,
Ik ben Zwijn voor Moed,
Ik ben Zalm in Poel,
Ik ben Meer op de Vlakte,
Ik ben een berg in een man,
Ik ben een woord van vaardigheid,
Ik ben het Punt van een Wapen (dat gevechten voortbrengt),
Ik ben God die Vuur vormt voor een Hoofd.
Wie verzacht de ruigheid van een berg?
Wie is Hij die de leeftijden van de maan aankondigt?
En wie, de plek waar de zonsondergang valt?
Wie roept het vee uit het Huis van Tethys?
Op wie glimlacht het vee van Tethys?
Wie is het leger, wie de god die de randen vormt
in een fort van gangreen?
Betoveringen over een speer? Betoveringen van de wind?

Item Amorgen cecinit –

Een visrijke zee!
Een vruchtbaar land!
Een uitbarsting van vis
Vissen onder de golven,
In stromen (als) van
Een ruwe zee!
vogels
Een witte hagel
Met honderden zalmen,
Van brede walvissen!
Een havenlied-
Een uitbarsting van vis,
Een visrijke zee!

Aan het einde van drie dagen en drie nachten daarna braken de Zonen van Míl de strijd van Sliab Mis tegen demonen en Fomoraig, dat wil zeggen, tegen de Túatha Dé Danann. Het is daar dat Fás viel, de vrouw van Ún z. Uicce, naar wie 'het graf van Fás' is vernoemd, tussen Sliab Mis en de zee. Scota d. Farao koning van Egypte, stierf ook in die strijd - de vrouw van Érimón z. Míl. Voor Míl ging Gal op reis naar Egypte, vier scheepsgezelschappen sterk, en hij nam Scota tot vrouw, en Érimón nam haar achter hem aan. In die nacht waarop de zonen van Míl Ierland binnenkwamen, was de uitbarsting van Loch Luigdech in Iar-Mumu. 'Shah Mis' – dat betekent de slechtste berg die ze vonden nadat ze Ierland waren binnengekomen, want daar vochten ze hun eerste strijd in Ierland. §75. Lugaid z. Íth baadde in Loch Luigdech; Fial, de vrouw van Lugaid, baadde in de rivier die uit het meer stroomt. Haar man ging naakt naar haar toe en ze zag de naaktheid van haar man en stierf van schaamte. Unde Loch Luigdech, en Fial, en Inber Féile nominantur. §76. De Zonen van Míl vochten de strijd des Levens; er waren monsters in de gedaante van reuzen die de Túatha Dé Danann door de druïden tot zich hadden geroepen. De Zonen van Míl (Éber, Érimón en Ír) vochten de strijd dapper uit. Het paard (gabar) van Érimón viel daar, unde Gabar Life rwminatur. Ze kwamen daarna tot ze in de berg tegenover [Loch] Dergderc waren. §77. De zonen van Míl hadden een gesprek met Banba in Sliab Mis. Banba zei tegen hen: Als het is om Ierland in te nemen, bent u gekomen, het geluk waarin u bent gekomen was niet goed. Het is noodzakelijk, zei Amorgen Glúingel, de dichter. Een cadeau van jou aan mij dan, zei ze. Welk geschenk? zeiden ze. Dat mijn naam op dit eiland mag staan, zei ze. Wat is uw naam? zeiden ze. Banba, zei zij. Laat het een naam voor dit eiland zijn, zei Amorgen. Het Boek van Druim Snechta zegt dat Amorgen navraag deed naar haar ras. Van het nageslacht van Adam ben ik, zei ze. Welk ras van de zonen van Noë is het uwe! zei hij. Ik ben ouder dan Noë, zei ze; op een top van een berg was ik in de zondvloed; tot op deze huidige heuvel bereikten de golven van de zondvloed. Daarom heet het Tul Tuinne? [Maar het voorgaande is een verrassend uittreksel.] Daarna zingen ze

spreuken tegen haar en drijven haar van hen weg. §78. Ze hadden een gesprek met Fotla in Eblinne. Ze sprak op dezelfde manier met hen en wenste dat haar naam op het eiland zou staan. Zei Amorgen: Laat Fotla een naam zijn op dit eiland. §79. Ze hadden een gesprek met Ériu in Uisnech. Ze zei tegen hen: Krijgers, zei ze, welkom aan jullie. Lang hebben waarzeggers ⸢kennis van⸣ jullie komst gehad. Dit eiland zal voor altijd het uwe zijn; en ten oosten van de wereld zal er geen beter eiland zijn. Er zal geen ras zijn dat talrijker is dan het uwe. Goed is dat, zei Amorgen; goed is de profetie. Het was niet goed om haar te bedanken, zei Éber Donn, de oudste van de zonen van Míl; dank onze goden en onze eigen kracht. Aan u is gelijk, zei Ériu; u zult geen voordeel hebben van dit eiland, noch uw nageslacht. Een geschenk aan mij, gij zonen van Míl, en gij kinderen van Breogan, zei zij; dat mijn naam op dit eiland zal zijn. Het zal haar hoofdnaam zijn, aldus Amorgen. Het Boek van Druim Snechta zegt dat het in Sliab Mis was dat Ériu met hen omging, en dat ze geweldige aantallen vormde om zich tegen hen te verzetten, zodat ze met hen vochten. Maar hun druïden en dichters zongen spreuken voor hen, en ze zagen dat dit slechts zoden van de bergturfmossen waren. (Vandaar de naam Sliab Misse.) En dat het Fotla was die in Uisnech omgang met hen had. §80. De zonen van Míl en van Bregon gingen door, tot ze in Druim Chain waren, dat wil zeggen Temair. De drie koningen van Ierland, Mac Cuill, Mac Cécht en Mac Gréine, waren er. Ze spraken een vonnis uit tegen de Zonen van Míl, dat ze ⸢zelf⸣ het eiland tot het einde van drie dagen zouden moeten hebben, vrij van mishandeling, van vergadering van de strijd, of van het geven van gijzelaars; want ze waren verzekerd dat zij (de indringers) niet zouden terugkeren, omdat druïden betoveringen achter hen zouden maken, zodat ze niet meer terug zouden kunnen komen. We zullen het beoordelen, zei Mac Cuill z. Cermat, zoals Amorgen uw eigen rechter aan u zal uitspreken; want als hij een vals oordeel zou vellen, zou hij ⸢aliter, jij⸣ door onze handen sterven. Oordeel, Amorgen, zei Eber Donn. Ik spreek het uit, zei Amorgen. Laat dit eiland aan hen over. Hoe ver zullen we gaan, zei Éber. Over slechts negen golven, zei Amorgen. Dit is het eerste vonnis in Ierland. Amorgen cecinit –

Mannen, op zoek naar een bezit!
Meer dan negen grote groengeschouderde golven,
Gij zult niet gaan, tenzij met machtige goden!
Dat het snel bewoond word! Dat strijd is toegestaan!

Ik pas het bezit aan
Van het land waar u naar toe bent gekomen;
Als je het leuk vindt, oordeel dan het juiste,
Als je het niet leuk vindt, beoordeel het dan niet –
Ik zeg het niet tegen je, behalve met jouw goede wil.

§81. Ze kwamen zuidwaarts van Temair tot Inber Féile en Inber Scéne, want daar bevonden zich

hun schepen. Toen gingen ze naar buiten, langs negen golven. De druïden van Ierland en de dichters zongen spreuken achter hen, zodat ze ver van Ierland werden weggevoerd, en waren in nood vanwege de zee. Een wind van tovenaars is dit! zei Éber Donn; kijk of het - de wind - boven de mast staat. En dat was het niet. Geduld! zei Airech, stuurman van het schip van Donn, tot Amorgen kwam (Airech was het pleegkind van Amorgen). Ze gingen allemaal vooruit, totdat ze op één plek waren. Zei Donn, de oudste, dit is een schande voor onze sluwe mannen, zei hij. 'Het is geen schande!' zei Amorgen; en hij sprak –

Ik zoek het land Ierland,
Gekoerst zijn de vruchtbare zee,
Vruchtbaar het gerangschikte hoogland,
Rangschikte het regen aan hout,
Overgiet de rivier van staar,
Van staar het meer van poois,
Van zwembaden de heuvel van een put,
Van een put van een volk van vergaderingen,
Van vergaderingen van de koning van Temair;
Temair, heuvel van volkeren,
Volkeren van de Zonen van Mil,
Van Mil van schepen, van blaffen;
Het hoogschip Eriu,
Eriu verheven, zeer groen,
Een bezwering zeer sluw,
De grote sluwheid van de vrouwen van Bres,
Van Bres, van de vrouwen van Buaigne,
De machtige dame Eriu,
Erimón viel haar lastig,

– en er kwam onmiddellijk een kalmerende wind naar hen toe. §82. Zei Donn: Ik zal nu, zei hij, alles wat in Ierland is onder de speer- en zwaardrand leggen. En de wind kwam op tegen het schip waarin Donn en Airech waren, twee zonen van Mil, en het schip waarin Bres, Búas en Buaighne waren; zodat ze verdronken bij de Sandhills bij Tech Duinn. De grafheuvel van elke man is er. En daar, zoals sommigen zeggen, werd Díl, de vrouw van Donn, verdronken. Ze was een dochter van Míl en Érimón zelf legde haar een zode op. Dit is een zode over Díl, zei hij. Unde Fotla nominatur, ut quidam putant. §83. Hoe het ook zij, Odba d. Míl, moeder van de drie zonen van Érimón, van Muimne, Luigne en Laigne, zij is het die Érimón in Spanje deserteerde en in haar plaats Tea nam. Maar Odba kwam uit het zuiden in een schip, samen met haar zonen, en ze onderhielden haar tot ze stierf in Odba. Unde Odba ⌜dicitur⌝. Zoals voor Tea d. Lugaid z. Íth, zij was het die Érimón nam in plaats van Odba; en ze moest een heuvel in Ierland kiezen als haar bruidsgedeelte. Dit is de

huwelijksprijs die ze koos, Druim Chain, de heuvel die Temair is; Temair is Tea Mur, 'de Muur van Tea (d. Lugaid z. Íth)'. Lugaid betekent Lug Íth, dat wil zeggen: 'Lug, die minder was dan zijn vader.' §84. Éremón voer met dertig schepen rechtsaf tegen Ierland naar het noordoosten. Dit zijn zijn stamhoofden: Brego, Muirthenme, Fáat, Cuailnge, Érimón, Éber z. Ír, Amorgen, Colptha, Muimne, Luigne, Laigne, Gosten, Sétga, Suirge, Sobairche. Verder zijn dit de veertien dienaren: Ai, Mdne, Assal, Mide, Cuib, Cera, Sér, Slán, Ligen, Dul, Adal, Traig, Line. Van hen zong de historicus –

Meadon, Meadair, Caeh, Dala,
Lotan, Pita, Cath, Cuanna,
Rus, Calna, Mag, is Deana,
Cacha, Bonn, Findu, Buada.

Ze landden in Inber Colptha; dat wil zeggen, Colptha z. Míl, hij is het die het eerst landde, zodat het zijn naam is die op de haven staat; unde Inber Colptha. §85. Wat de Zonen van Breogan betreft, zij lieten geen nakomelingen na, alleen hun namen op de adellijke forten van Ierland. §86. Er is geen nageslacht gemeld van de krijgers, Sétga, Gosten, Sobairche en Suirge. Van Amorgen is Corcu Achrach in Éile, en de Orbraige, en Corcu Airtbinn, en Corcu Airtbi. §87. Éber z. Ír, van hem zijn de nakomelingen van Ollom Fotla en van Rudraige; alle Ulaiden zijn van zijn nakomelingen. Uit zijn nageslacht zijn Conmaicne, Ciarraige, Corcomruad en Corcu Duibne; Dál Moga Ruith (d.w.z. Fir Maige Féne) en Laigse van Laigin, Arad Chliach en de zeven Sogains. §88. Wat Érimón betreft, de leider van de expeditie, van hem is Leth Cuinn, d.w.z. de vier families van Temair - Conall, Colmán, Eogan en Aed Sláine. Van hem zijn de drie Connachta, en Airgialla, Laigin, en Osraige, de Déssi van Mumu, en de Ernai van Mumu, van wie de nakomelingen van Deda waren, evenals Conaire de Grote met zijn kinderen (de mannen van Alba en van Dál Riata); en de Muscraige, en Corco Baiscinn. En van de Ernai van Mumu zijn Dál Fiatach, de koningen van Ulaid; dat zijn de nakomelingen van Érimón. Van hen zijn ook de Fotharta, van wie Brigit kwam, en Fintan van Cluain Eidnech, Ui Ailella en IJi Cheocháin. Van de Fotharta zijn al die. [Dat zijn allemaal nakomelingen van Érimón]. §89. Éber bleef in het Zuiden [met] dertig schepen. Dit zijn zijn leiders - Bile, Míl, Cualu, Blád, Ebliu, Nár, Éber Donn, Éber Finn, Airech, Érannán, Lugaid, Ér, Orba, Ferón, Fergna, Én, Un, Etán, Caicher, Mantán, Fulmán. Dit zijn de bedienden, van wie elke man een schip had; Adar, Aire, Déisse, Dela, Clíu, Mórba, Fea, Life, Femen, Fera. §90. Gal en Míl, uit hun nageslacht zijn allen de Gáedil. Cualu en Blad en Ebliu lieten geen nageslacht na, alleen hun namen op belangrijke bergen. Nár z. Gal, a quo Ros Náir. Er is geen nageslacht van de krijgers opgetekend, dat wil zeggen van Ér, Étán, Caicher, Fulmán, Mantán. Éber Donn en Airech lieten geen kinderen achter, want ze waren verdronken, zoals we hebben gezegd. De vier zonen van Éber, Ér, Orba, Ferón, Fergna hadden geen kinderen. Ze hadden een

half jaar in het koningschap van Ierland gezeten, totdat Íriel hen doodde. §91. Lugaid z. Íth, vijf volkeren kwamen van hem, te weten de familie van Dáire Doimthech, namelijk de vijf Lugaids – Lugaid Cal, a quo de Calraige van Connachta, Lugaid Corr a quo de Corpraige, Lugaid Corp a quo Dál Coirpre of Cliu ut alii dicunt, Lugaid Oircthe a quo Corcu Oircthi, Lugaid Láeg, a quo Corcu Láegde; van wie de zoon van Dairine, Lugaid mac Con. Ailill Ólom, hem verzorgde; en hij kon met niemand anders slapen dan met Elóir, een hond die Ailill bezat. §92. Wat Éber Finn betreft, uit zijn nageslacht zijn Dál Cais, en Dál Cein, en Delbna, en de Noordelijke Déssi, en Dál Moscorb, ut quidam putant; Dál Mathra, hUi Derduib, Cathraige, Éile en Túath Tuirbi; en het Eoganacht van Caissel, van Áme, van Loch Loin, van Ráithlinn, van Glenn Amain, van Ara, en van Ros Airgit. Dat is allemaal het zaad van Éber. §93. Er was een geschil tussen de zonen van Míl over het koningschap, dat wil zeggen tussen Éber en Érimón. Amorgen werd naar hen toe gebracht om tussen hen te onderhandelen, en hij zei: De erfenis van het hoofd, Donn, aan de tweede, Érimón; en zijn erfenis aan Éber na hem. Maar Éher zou dat niet accepteren - alleen een verdeling van Ierland. Dit zijn de eerste drie oordelen die werden uitgesproken onder de zonen van Míl in Ierland: het vonnis dat Amorgen in Temair heeft gewezen, en die beslissing in Sliab Mis, en de beslissing die Amorgen gaf in Cenn tSáile in Mumu over de herten en reeën en viervoeters; zoals de dichter zei –

Daar gaf Amorgen het vonnis
zijn buren verbergen het niet;
na de slag bij Mala, een roem zonder verval,
tussen de gastheren van de Zonen van Mil.

Aan elk van hen verdeelde hij zijn recht,
omdat ze aan het jagen waren;
een ieder ontving zijn rechtmatige recht uit zijn handen,
naar het oordeel van Amorgen, hoog en groot.

De eerste verwonding van herten, het is bekend,
of het nu een man of een hond is die de huid scheurt,
aan de windhonden, zonder mankeren gebruikelijk,
er komt wat hen gegoten wordt. (?)

Het aandeel van de viller, zo verdeelde hij [Amorgen] het,
een slok (?) van de korte korte hals;
aan de rennende hond de poten van het hert,
van hem moet het deel zijn dat niet vermeerderd wordt

De innerlijke delen voor de man die als laatste komt,
of hij de koers goed of slecht vindt,
staat vast dat hij geen recht heeft,
van daaruit, aan aandelen in de onderverdeling.

Een algemene verdeling voor iedereen
daarna - het is geen ijdele koers -
zonder her- of derwaarts te bevelen
dit is het oordeel dat Amorgen gaf.

§94. Uiteindelijk waren er zes stamhoofden zuidwaarts en zeven stamhoofden noordwaarts die daar kwamen; en Éber had het koningschap zuidwaarts en Erimón het koningschap noordwaarts. De zes in het Zuiden waren Éber zelf, Lugaid z. Íth, Étán z. Oicce, Ún z. Uicce, Caicher, Fulman. De zeven in het noorden waren Érimón, Éber z. Ír, Amorgen, Gosten, Sétga, Sobairce, en de zevende was Surge. Van deze zaken sprak Roigne de dichter, de zoon van Ugoine de Grote, tot Mál zoon van Ugoine zijn broer, toen Mál hem vroeg: Zing van je expeditie. Dan is het dat Raigne zei –

Edele zoon van Ugoine,
Hoe bereikt men volledige kennis van Ierland?
Hij is opgestaan uit Scythië,
Heeft Feinius Fars zelf gezegd;
Nél bereikte Egypte,
Bleef een tijdje trouw
Met Farao op reis.
Een verloving van Nél, van Scota,
De verwekking van onze vader Gáedil,
De achternaam 'Scot' verspreidde zich naar het buitenland
De mooie dochter van Farao.

Het volk van de Goede God kwam samen
Met het slaan van een geweldig aantal.
Cincris werd gedoofd,
Verdronken in de Rode Zee.
Ze reisden over het zeeoppervlak
Aangekomen in Scythië,
Welke Eber Scot aanviel;
Ze sloegen Refioir,
Heeft Agnomain, Lamfind.
Ze zeilden over de Kaspische Zee
Geënterd op Liuis,
Gemaakt voor Toirrian,
Gevolgd op verleden Afrika,
Aangekomen in Spanje,
Waar Erimon werd verwekt,
En Eber aan Mile.
Al snel Brego, Gal,
Voor het wreken van Ith,
Gegroepeerd in hun lawaai,
Zestig hun nummer.
De mannen, toen ze terugkwamen,
Verdeelden Ierland
Tussen twee keer zes stamhoofden.
Laat de waarheid van de geschiedenis volstaan!
Ik beantwoord de vraag scherp.

§95. Of ze zeggen dat het twee keer zes mannen waren, namelijk de zes zonen van Míl en de zes zonen van Breogan—Érimón, Éber, Lugaid, Amorgen, Colptha, Ír; Brego, Bile, Fúat, Blad, Cualu, Cuailnge. Op deze manier namen de Gáedil Ierland in; finit van de Veroveringen van Ierland tot aan dit.